Acta Universitatis Upsaliensis
Studia Uralica Upsaliensia 38

”Ungerska för rötternas skull”

Språkval och identitet bland andragenerationens ungrare
i Sverige och Finland

Boglárka Straszer

Uppsala 2011

Dissertation presented at Uppsala University to be publicly examined in Ihresalen, Engelska parken, Thunbergsvägen 3H, Uppsala, Friday, October 14, 2011 at 14:15 for the degree of Doctor of Philosophy. The examination will be conducted in Swedish.

Abstract
Straszer, B. 2011. ”Ungerska för rötternas skull”. Språkval och identitet bland andra generationens ungrare i Sverige och Finland. (‘Hungarian for the sake of my roots’. Language choice and identity among second-generation Hungarians in Sweden and Finland.) Acta Universitatis Upsaliensis. *Studia Uralica Upsaliensia* 38. 363 pp. Uppsala. ISBN 978-91-554-8138-4.

This thesis is a comparative sociolinguistic study which describes and compares language choice among people with Hungarian background in Sweden and Finland and studies their views on the importance of the Hungarian language and Hungarian cultural heritage for identity. The future prospects of language maintenance and language shift and differences between the Swedish-Hungarians and the Finnish-Hungarians are discussed. A survey was completed among 50 Swedish-Hungarian informants and 38 Finnish-Hungarian informants during 2006. The survey was supplemented by in-depth interviews with 15 informants during 2007.

The majority language, either Swedish or Finnish, is much more active in the second-generation Hungarians’ lives than Hungarian is. Hungarian is mostly used in the domain of family relations. The language choices made today are dependent on the informant’s situation during childhood, particularly the parents’ usage of the language and the ability to learn and use Hungarian, chiefly gained through contact with the parents’ mother country and other Hungarian speakers.

For some informants, having Hungarian roots forms the sole foundation for belonging, while for others it is this heritage combined with the culture, the ability to use the language or specific character traits. The Hungarian background is most often seen as a treasure offering diversity in life. Finnish-Hungarians are generally more positive about their Hungarian background, have better competence in the language and a greater awareness of the culture than Swedish-Hungarians. The Hungarian language plays a central though often symbolic role.

The most important conditions for minority language preservation are language competence together with the desire and opportunity to use it; where of the largest deficit among second-generation Hungarians is knowledge of the Hungarian language. Only one-fourth of the informants have all of the conditions necessary to be able to maintain the language, which means that Hungarian is an endangered minority language in Sweden and Finland.

Keywords: language choice in diaspora, language identity, intergenerational language transmission, minority culture and language, language maintenance and shift, bilingualism, immigrants, second-generation Hungarians, threatened languages, Hungarian, sociology of language, comparative sociolinguistics, Hungarians in Finland and Sweden

Boglárka Straszer, Department of Modern Languages, Finno-Ugric Languages, Box 636, Uppsala University, SE-75126 Uppsala, Sweden.

The figure on the cover is based on an original photograph of a Khanty female from Vakh with bow and arrow. It was taken by U.T. Sirelius towards the end of the 19th century, and is now in the possession of the National Museum of Finland.

© Boglárka Straszer 2011

ISSN 1101-7430
ISBN 978-91-554-8138-4

urn:nbn:se:uu:diva-157969 (http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-157969)

Distributed by Uppsala University Library, Box 510, SE-751 20 Uppsala, Sweden.

Printed in Sweden by Edita Västra Aros, a climate neutral company, Västerås 2011.

Innehållsförteckning

Förord 13

1 Inledning 17
1.1 Ungrarna i världen, i Sverige och i Finland 18
1.2 Avhandlingens syfte 21
1.3 Centrala termer och begrepp i undersökningen 22
1.4 Avhandlingens uppläggning 26

2 Forskningsöversikt: diasporagrupper och deras språkliga förhållanden 27
2.1 Forskning om ungerska minoriteter och deras språk 27
2.2 Studier om sverige- och finlandsungrare 30
2.3 En översikt av ungrare, ungerska och ungersk kultur i Sverige och Finland 37
2.4 Studier om andra invandrar- och minoritetsgruppers språk och identitet i svensk och finsk kontext 40

3 Teoretiska utgångspunkter 51
3.1 Teorier om ackulturation och etnolingvistisk vitalitet 51
3.2 Språkets roll i identiteten 60
3.3 Språkbevarande, språkbyte och revitalisering 67

4 Material och metod 75
4.1 Enkätundersökning 75
4.1.1 Materialinsamling 75
4.1.2 Val av informanter 77
4.1.3 Utformning av enkäten 79
4.1.4 Analys av enkätsvaren 82
4.2 Djupintervjuer 83
4.3 Forskarens roll 86
4.4 Etiska överväganden 88
4.5 Validitet och reliabilitet 89

5 Enkätundersökningen 93
5.1 Informanterna 94
5.1.1 Informanternas föräldrar 98
5.1.2 Övrig information 104
5.2 Kunskaper i ungerska och i majoritetsspråket 107

5.3 Tillägnande och användning av ungerska samt vilja att använda och bevara språket och kulturen....119
5.3.1 Möjligheten att tillägna sig ungerska....119
5.3.1.1 Språkval i barndomshemmet....119
5.3.1.2 Vistelser i Ungern under barndomen....126
5.3.1.3 Undervisning i ungerska....127
5.3.2 Möjligheten att använda ungerska....139
5.3.2.1 Språkval hemma som vuxen....140
5.3.2.2 Läsning, medieanvändning och annat....144
5.3.2.3 Språkval utanför hemmet....155
5.3.2.4 Aktivitet i ungerska kretsar....161
5.3.2.5 Kontakter med Ungern....164
5.3.3 Viljan att använda ungerska....167
5.3.3.1 Förhållande till ungerska och flerspråkighet....168
5.3.3.2 Förhållande till den ungerska bakgrunden....178
5.3.3.3 Andras förhållningssätt till informanternas ungerska bakgrund....187
5.3.3.4 Tankar kring tillhörighet....191
5.3.3.5 Ungerska markörer....198
5.3.4 Tankar kring ungerskans framtid i Sverige och Finland....206
5.4 Resultat enligt familjebakgrund och andra bakgrundsfaktorer....214
5.4.1 Språkval i familjen under informanternas barndom....215
5.4.2 Språkanvändning i informanternas barndom....217
5.4.3 Ungerskans närvaro i informanternas vardag idag....219
5.4.4 Andra språkvalsmönster hos informanterna....221
5.4.5 Tvåspråkighet och identitet....222
5.5 Sammanfattning....223
5.6 Slutsatser....226
5.6.1 Kunskaper i ungerska....227
5.6.2 Användning av ungerska....230
5.6.3 Attityder till ungerska....233

6 Intervjuundersökningen....237
6.1 Informanter som dagligen eller väldigt ofta använder ungerska....239
6.1.1 Erika....239
6.1.2 Lili....249
6.2 Informanter som ofta eller mindre ofta använder ungerska....258
6.2.1 Markus....259
6.2.2 László....265
6.3 Informanter som nästan inte alls eller aldrig använder ungerska....273
6.3.1 Anna....273
6.3.2 Sofia....277
6.4 Sammanfattning....283
6.5 Slutsatser....284

7 Slutsatser och sammanfattande diskussion 287
7.1 Slutsatser enligt Grins modell 287
7.2 Jämförelser mellan de olika informantgrupperna 289
7.3 Svar på forskningsfrågorna 295
7.4 Diskussion om språkval, språkbevarande och språklig identitet 300
7.5 Avslutning 304

Summary 308

Összegzés 317

Litteraturförteckning 325

Bilaga 1. Frågeformulär 351
Bilaga 2. Datamatris 361
Bilaga 3. Kodnyckel 363

Tabeller, figurer och tablåer

Tabeller

Tabell 1. Informanternas åldersfördelning 94
Tabell 2. Informanternas fördelning enligt högsta utbildningsnivå 95
Tabell 3. Informanternas fördelning enligt bosättning 96
Tabell 4. Informanternas fördelning enligt bosättningsområden 98
Tabell 5. Informanternas fördelning enligt föräldrars modersmål 98
Tabell 6. De ungerskspråkiga mödrarnas invandringsorsak enligt familjetyperna 100
Tabell 7. De ungerskspråkiga fädernas invandringsorsak enligt familjetyperna 101
Tabell 8. Föräldrarnas utbildningsbakgrund 102
Tabell 9. Föräldrarnas aktivitet i ungerska kretsar, föreningar o. likn. 103
Tabell 10. Informanternas fördelning enligt medborgarskap 105
Tabell 11. Informanternas fördelning enligt bärande av ungerska namn 106
Tabell 12A. Informanternas fördelning enligt självuppskattade kunskaper i ungerska 108
Tabell 12B. Informanternas genomsnittliga kunskapsnivå i ungerska 110
Tabell 13. Informanternas fördelning enligt självuppskattade kunskaper i svenska resp. finska 111
Tabell 14. Informanternas fördelning enligt självuppskattade kunskaper i ungerska jämfört med svenska resp. finska 114
Tabell 15. Informanternas tillfredsställelse med sin språkfärdighet i ungerska 117
Tabell 16. Mödrarnas språkval med familjemedlemmar i de sverige- resp. finlandsungerska familjerna 121
Tabell 17. Fädernas språkval med familjemedlemmar i de sverige- resp. finlandsungerska familjerna 122
Tabell 18. Informanternas språkval med familjemedlemmar i de sverige- resp. finlandsungerska familjerna 124
Tabell 19. Informanternas besök i Ungern som barn 127
Tabell 20. Informanternas deltagande i undervisning i ungerska 127
Tabell 21. Deltagande i undervisning i ungerska i olika skeden av informanternas liv 128
Tabell 22. Informanternas ålder för deltagande i undervisning i ungerska 129
Tabell 23. Informanternas åsikt om undervisning i ungerska 131

Tabell 24. Informanternas vilja att fortsätta studera ungerska 133
Tabell 25. Informanternas åsikt om nyttan av att ha läst ungerska 134
Tabell 26. Informanternas vilja att få undervisning i ungerska 138
Tabell 27. Informanternas språkval ensam hemma 140
Tabell 28. Informanternas språkval med vuxen person som de bor med 141
Tabell 29. Informanternas språkval med sina barn 142
Tabell 30. Informanternas planerade språkval med eventuella framtida barn 143
Tabell 31. Informanternas språkval med sina husdjur 143
Tabell 32. Tillgång till ungerskspråkiga media bland informanterna 145
Tabell 33. Informanternas läsvanor gällande ungerskspråkiga böcker, tidningar och tidskrifter samt internetsidor 148
Tabell 34. Informanternas vana att ta del av musik, radio- och teveprogram samt video- och dvd-filmer på ungerska 149
Tabell 35. Informanternas vana att skriva vykort och/eller sms samt brev och e-post på ungerska 151
Tabell 36. Informanternas vana att prata ungerska i telefon 152
Tabell 37. Informanternas användning av ungerska 153
Tabell 38. Informanternas språkval med släktingar, vänner och grannar 156
Tabell 39. Informanternas språkval på fritiden i Sverige och Finland 158
Tabell 40. Informanternas språkval på arbetet, i affärer och vid kontakter med myndigheter 159
Tabell 41. Informanternas aktivitet i ungerska kretsar och föreningsverksamhet 161
Tabell 42. Informanternas vana att besöka ungersktalande grupper 162
Tabell 43. Informanternas vana att träffa andra i Sverige resp. Finland bosatta ungerska personer 163
Tabell 44. Informanternas besök i Ungern idag 165
Tabell 45. Längden på informanternas vistelser i Ungern 165
Tabell 46. Informanternas språkval under vistelser i Ungern 166
Tabell 47. Informanternas angivna modersmål 168
Tabell 48. Vilket och vilka språk som är naturligast att använda för informanterna 170
Tabell 49. Om modersmålet eller annat språk är naturligast att använda för informanterna 170
Tabell 50. Ungerska i offentliga miljöer 176
Tabell 51. Att höra ungerska på offentliga platser 177
Tabell 52. Att följa vad som händer i Ungern 179
Tabell 53. Att känna sig ungersk 180
Tabell 54. Att träffa andra med ungersk bakgrund 183
Tabell 55. Att känna stolthet över den ungerska bakgrunden 186
Tabell 56. Majoritetsbefolkningens förhållningssätt mot personer med ungersk bakgrund och ungersktalande 188
Tabell 57. Att lägga märke till annorlunda etnisk bakgrund 190

Tabell 58. Att känna sig hemmastadd i Sverige resp. Finland och i Ungern 192
Tabell 59. Beskrivning av egen identitet och nationell tillhörighet 197
Tabell 60. Det ungerska språkets betydelse i sverige- resp. finlandsungrarnas liv enligt informanterna 201
Tabell 61. Informanternas önskan om vilket/vilka språk nästa generation ska lära sig 206
Tabell 62. Informanternas önskan om intresse hos nästa generation för Ungern, den ungerska bakgrunden och inlärning av och undervisning i ungerska 210
Tabell 63. Relationen mellan informanternas uppväxtmiljö för ungerska och möjligheter att tillägna sig ungerska under barndomen och informanternas kunskaper i ungerska idag 229
Tabell 64. Relationen mellan informanternas uppväxtmiljö för ungerska och möjligheter att tillägna sig ungerska under barndomen och informanternas användning av ungerska idag 232
Tabell 65. Relationen mellan informanternas uppväxtmiljö för ungerska och möjligheter att tillägna sig ungerska under barndomen och informanternas attityder till ungerska idag 235
Tabell 66. Bakgrundsinformation om intervjupersonerna och intervjuerna 238
Tabell 67. Språkval och identitet hos intervjupersonerna 285
Tabell 68. Grins tre dimensioner hos informanterna 288
Tabell 69. Grins tre dimensioner och dimensionernas uppdelning hos informanterna 289
Tabell 70A. Grins tre dimensioner med uppdelning enligt familjetyperna ... 293
Tabell 70B. Grins COD enligt familjetyperna 294

Figurer

Figur 1. Ackulturationsmodellen. 52
Figur 2. Modell för tvåspråkighet i majoritet–minoritetsförhållanden. 54
Figur 3. Taxonomi gällande strukturella variabler för den etnolingvistiska vitaliteten. 57
Figur 4. Språkbytesprocess steg för steg. 70
Figur 5. Bedömningsskala för graden av fara för ett hotat språk. 71
Figur 6. Förutsättningar för att kunna använda ett språk. 73
Figur 7. De sverigeungerska informanternas bosättningsorter. 97
Figur 8. De finlandsungerska informanternas bosättningsorter. 97
Figur 9. Föräldrarnas modersmål i Sverige och Finland, procentuell fördelning. 99
Figur 10. Informanternas uppskattade språkkunskaper i ungerska jämfört med svenska resp. finska, procentuell fördelning. 115

Figur 11. Informanternas språkanvändning i barndomshemmet, procentuell fördelning. 126
Figur 12. De sverigeungerska och finlandsungerska informanternas användning av ungerska, procentuell fördelning. 153
Figur 13. Kontexter där ungerska används minst en gång per vecka enligt antalet användare. 154
Figur 14. Ungerskans användning minst en gång per vecka i olika domäner enligt antalet användare. 160
Figur 15. Kännetecknande för den ungerska identiteten enligt antal omnämnanden. 199

Tablåer

Tablå 1. Likheter och skillnader mellan sverige- och finlandsungrarnas sociokulturella ställning i samhället 39
Tablå 2. Variabler i undersökningen 84
Tablå 3. Andragenerationens ungrares språksociologiska profiluppdelning 302

Förord

Redan som liten tös älskade jag att skriva och ville skapa något som är till glädje och nytta också för andra. Läsaren får avgöra om jag har lyckats med mitt försök, men önskan, viljan och en stor ambition har funnits med hela tiden under arbetets gång. Av de hundratals resor som jag entusiastiskt har gjort under mitt liv är resan med avhandlingen en av de mest intressanta.

Men innan jag uttrycker tacksamhetens ord vill jag berätta om hur detta arbete blev till. Senhösten 2003 vaknade en stor vilja och ett brinnande intresse hos mig att få forska om den språkliga identiteten bland andragenerationens ungrare i Norden. I januari 2004 lämnade jag Helsingfors för att förverkliga min avhandlingsdröm. Drygt fyra år senare skissade jag på förordet till det nästan helt färdiga avhandlingsmanuset. Men strax efter det tvingades manuset ner i byrålådan för en lång, tyst och oviss tid. Idag får jag äntligen ta fram mina tankar för en sista bearbetning.

Mitt intresse för språkval och identitetsfrågor sträcker sig långt tillbaka. Den kanske största inspirationskällan till att börja forska kring identitetsfrågor i ett språkligt sammanhang bland ungerska ättlingar i Sverige och Finland har varit den andra hälften av mitt liv, som jag tillbringat i dessa länder långt bort från min enspråkiga barndom på den ungerska slätten. År 1991 kom jag till Finland för att lära mig det ungerska släktspråket finska och bekanta mig med den finska kulturen. Det tog inte lång tid innan jag upptäckte att jag från att ha varit en enspråkig ungersk tonåring utvecklats till en nästan enspråkig finsk ung vuxen. Då insåg jag att det är skrämmande lätt att byta ut sitt språk och sin kultur och på så sätt lämna sina rötter bakom sig. Tanken på att modersmålet började rosta kändes inte heller bra. Samtidigt mötte jag omgivningens nyfikenhet på min olikhet och finnarnas varma känslor för ”släktfolket” väckte mitt intresse för mitt kulturella arv, ungerskheten och mina olika identiteter.

Under det årtionde som jag tillbringade i Finland har jag genom mina studier, arbeten och fritidsaktiviteter bekantat mig med många som tillhör olika minoritetsgrupper. Snart insåg jag att jag inte är ensam om mina olika identiteter och frågor kring tillhörigheten, utan att det finns många människor omkring mig, som redan från födelsen bär med sig flera kulturer, språk och identiteter. Dessutom öppnades mina ögon efter att jag flyttade till Sverige för andra ungrare. En del berättade att de har bevarat sin ungerskhet men menade att det inte alls är vanligt bland sverigeungrare; många har givit upp sin ungerskhet genom att glömma språket och den ungerska kulturen och assimileras i det svenska samhället. Därför kände jag en skyldighet gentemot andra ungrare och mina ungerska rötter att gå in mer på djupet i ämnet. Jag bestämde mig för att forska kring andragenerationens ungrares språkval och

ville även få svar på frågor om vad de egna rötterna och det kulturella arvet med tillhörande språk kan betyda för ens identitet.

Precis som inspirationen till undersökningen kom från mitt liv påverkades även upplägget av arbetet i viss mån av minnen och erfarenheter från den tid då jag bodde i Finland och av mina upplevelser i Sverige. Jag har i perioder och mer eller mindre aktivt deltagit i ungerskt föreningsliv och i ungerska undervisningsaktiviteter, och detta har naturligtvis påverkat mina frågeställningar i forskningsarbetet. Bland erfarenheterna kan nämnas medlemskap och styrelsearbete i finlandsungrarnas centralorganisation Finnországi Magyarok Egyesülete sedan den grundades och likaså har jag deltagit i Samfundet Finland-Ungerns och Ungerska Riksförbundets verksamhet i Sverige. Också arbetet med invandrarfrågor på Utbildningsstyrelsen i Finland och undervisning av ungerska och finska i två länder har givit mig viktiga erfarenheter. Motiverande kraft har jag även fått från många vänner med olika bakgrund samt från mina resor och möten med människor som lever i minoritetsförhållanden i olika länder. På så sätt upplever jag att min undersökning inte enbart bygger på det material som jag samlat in, utan även fått betydande inspiration och impulser genom mina egna erfarenheter.

Jag känner tacksamhet mot Institutionen för moderna språk vid Uppsala universitet som gav mig möjligheten att förverkliga en av mina stora drömmar och öppet tog emot min idé och forskningsplan för avhandlingen. Likaså känns det trevligt att komma till en milstolpe i mitt liv och lämna detta projekt bakom mig. Men innan jag går vidare är det dags att framföra mitt djupaste och varmaste tack till min kära handledare, docent Ulla Melander Marttala vid Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet, som hösten 2009 med ett stort intresse tog över mitt avhandlingsmanus och som har ställt upp för att föra det i hamn. Hon har under hela slutfasen stött och uppmuntrat mig med en otroligt positiv närvaro och med en sällsynt professionalitet. Det kändes väldigt tryggt och trevligt att målinriktat få arbeta med henne och få dela tankar och idéer om olika sociolingvistiska metoder och redaktionella lösningar. Ulla har alltid varit tillgänglig då jag har behövt råd och hjälp och delat med sig av sin kunskap och skicklighet som forskare. Således känner jag att Ulla har varit för mig en riktig och viktig mentor, som även har blivit en forskarförebild. Detsamma gäller min tidigare handledare, Leena Huss, som under flera år och på många sätt uppmuntrade och gav mig tro på det jag gör. Min första handledare, Mária Dugántsy-Becker, tackar jag för att hon hjälpte mig att få kontakt med några aktiva sverigeungrare, som i sin tur hjälpte mig med vidare kontakter, utan vilka jag inte hade kunnat utföra min forskning.

De allra största tacken riktar jag till de underbara människor i Sverige och Finland, som har hjälpt min forskning genom att öppna sina dörrar i både symbolisk och konkret bemärkelse och släppt in mig i sina liv och givit mig av den för nutidsmänniskan så dyrbara tiden för att jag skulle få forska kring deras språkval och identitet. *Szívélyes köszönet nektek!* Förutom från mina

informanter har jag även fått mycket inspiration av mina tvåspråkiga elever i Uppsala och Västerås och studenter inom folkbildningen och vid min egen institution vid Uppsala universitet samt vid Mälardalens högskola.

Generösa bidrag från Sederholms nordiska resestipendium har givit mig möjlighet att träffa en del av mina informanter och göra värdefulla intervjuer med dem. Även det under forskningens gång två gånger beviljade vistelsestipendiet från Kulturfonden för Sverige och Finland gav mig möjlighet till materialinsamling och vistelse i det land som jag älskar i djupet av mitt hjärta. Ett annat betydelsefullt bidrag för att möjliggöra ett färdigställande av avhandlingen har varit Jubelfeststipendium för Språkvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet.

Olika former av hjälp har jag även fått av mina tidigare kolleger på Utbildningsstyrelsen i Helsingfors och framför allt av bibliotekarien Arja Mannila, liksom av bibliotekarien Kaisa Saikkonen vid Jyväskylä universitet, av Statistikcentralen i Helsingfors, Landsarkivet i Göteborg, Katalin Gere vid Riksarkivet, Éva Gerevich-Kopteff och Hannele Jönsson-Korhola vid Helsingfors universitet, biblioteken vid Helsingfors universitet, Pirkko Nuolijärvi och Anneli Hänninen vid Forskningscentralen för de inhemska språken, Annette Torensjö och Muriel Bjureberg vid Lantmäteriet samt Uppsala universitetsbiblioteks personal och framför allt Susanna Fahlström. Förutom dessa institutioner och tillmötesgående människor finns det ytterligare personer som har varit med och hjälpt mig under resan. Jag har fått möjlighet att diskutera forskningsrelaterade frågor med människor som är erfarna och insatta i ungrarnas liv och språkliga situation i Sverige och Finland. Bland dessa vill jag här nämna Marjatta Manni-Hämäläinen i Samfundet Finland-Ungern, Árpád Jelinkó vid ungerska ambassaden i Finland, Pál Molnár-Veress vid Ungerska protestantiska kyrkan i Sverige och Ingela Pronchev vid Ungersk-Svenska Föreningen i Uppsala. Mycket stöd och vänlig hjälp har jag även fått av flera sverige- och finlandsungrare, av vilka jag särskilt vill rikta ett tack till Ferenc Gyulai, Olga Huotari, Nóra Katkits, Gábor Nagy och László Sall.

Jag vill även tacka alla mina kolleger som har litat på mig och gav mig hjälp i både smått och stort, bland andra Lars-Gunnar Larsson, Ulla Lundgren, Raimo Raag, Virve Raag samt Märit Frändén, Kirsi Höglund, Leelo Keevallik, Gábor Tillinger, Riitta-Liisa Valijärvi, Christine Watson och Karin Wilson. I olika skeden av arbetet har jag även fått möjlighet att diskutera med kunniga forskare, och jag vill här nämna Tove Skutnabb-Kangas, Magdaleena Jaakkola, Magdolna Kovács och Anna-Riitta Lindgren, och även unga forskarkolleger i när och fjärran, så som Kamilla György-Ullholm, Sanna Iskanius, Tünde Puskás, Torkel Rasmussen och Lotta Weckström samt kolleger i det internationella NORFACE-forskarnätverket. Trevliga diskussioner fördes även med Roger Gyllin och andra slavister i institutionens korridor. Den lilla akademiska diskussionsgrupp som brukade samlas på torsdagar i universitetshusets kafeteria Alma har betytt mycket för mig,

särskilt i början när jag inte kände någon i Uppsala. Det har varit ytterst trevligt att få stöd och vänskap av er: Tordis Dahllöf, Satu Gröndahl, Leena Huss, Vera Lif, Leena Silfverberg och Ulla Swedell.

För genomläsning av manuset och givande synpunkter riktar jag ett stort tack till Ildikó Asztalos-Morell, Björn Lundqvist och Ulla Swedell. Värdefull respons på sista versionen av manuset fick jag även från Lars-Gunnar Larsson och Torbjörn Söder. För översättning, språkgranskning och annan slags hjälp tackar jag Krisztián Almási, Annika Franzon, Krisztina Gyulai, Riina Heikkilä, Maijaliisa Mattila, Julian Menz, Zsuzsanna Sundström och Sharelle Sånglöf. För vänlig hjälp med administrativa, ekonomiska och andra praktiska saker under min forskarutbildning tackar jag framför allt Liisa Holmsäter och Coco Norén. Jag vill även framföra ett stort tack till Satu Gröndahl och hennes kolleger vid Hugo Valentin-centrum, vilka möjliggjort publiceringen av en del av avhandlingsmanuset som en separat rapport. *Kaunis kiitos teille!*

Under arbetets gång har kanske mest betydelsefullt för mig varit att ha alla mina underbara och förstående vänner i både när och fjärran samt min lilla familj och alla mina hem, där jag alltid varit välkommen. Min mamma Rózsa Németh, adjunkt i informatik, har lärt mig att uppskatta datorn och Excel. Jag tackar henne för att hon har ställt upp och hjälpt mig med matematiska beräkningar och med att trolla fram tabeller och figurer. Ihärdigheten i arbetet har jag lärt mig av min kära mormor, Mami. *Ezer köszönet mindezért!* Varma tack går också till min nära vän Ilpo Lehtinen och Jenni Kuusisto med familj. *Lämmin kiitos!* Slutligen riktar jag mina varmaste tack till alla mina kära vänner utan att nämna dem vid namn, de har under mina studieår försökt påminna mig om att det finns andra saker än bara arbete.

Och till sist kan jag inte förbigå min käraste, Björn, som i mer än ett helt årtionde har varit en underbar livskamrat, bästa vän och från och med sommaren 2010 även min äkta make. Björn ställde alltid upp när jag behövde hans hjälp och läste bitvis mitt manus om och om igen. Dessa ord och snåla rader räcker inte till att tacka honom nog för allt hans stöd, tålamod och ständiga hjälp och för våra härliga stunder tillsammans vare sig det gäller arbetet, renoveringen av huset, våra underbara resor, hemmakvällar eller skötsel av hushållet och vår lilla solstråle. Hans brinnande språk- och musikintresse samt hans otroliga humor har givit mig massor av glädje, inspiration och värme.

Jag hoppas att läsaren har förståelse för varför avhandlingsarbetet dröjt i över fyra år. Jag ser nu fram emot att ha lediga helger, semester och att kunna fortsätta resa!

Tavastehus augusti 2008; Sävja november 2010 och Helvécia juli 2011

Boglárka Straszer

1 Inledning

Joskus istun parvekkeella työn jälkeen ja kuuntelen vanhan egyptiläisnaisen laulua menetetystä rakkaudesta ja Niilistä. Itken ja huomaan huokaisseeni arabiaksi. Ja kieli lohduttaa. 'Ibland sitter jag på balkongen efter arbetet och lyssnar på en gammal egyptisk kvinnas sånger om förlorad kärlek och Nilen. Jag gråter och märker att jag suckar på arabiska. Och språket tröstar mig.'[1] – Så skriver den palestinsk-finska författaren, forskaren, läraren och mediapersonligheten Umayya Abu-Hanna (2007: 139), som beskriver sig själv och sin identitet på tiotals olika sätt. Hennes känsla för språkets tröstgivande roll kan kännas bekant för många människor som lever i ett samhälle där majoritetens språk är ett annat än det egna modersmålet eller egna modersmålen. I en annorlunda språklig omgivning kan relationen till det egna språket och kulturen utvecklas och förändras på olika sätt, men det egna språkliga och kulturella arvet utgör för det mesta en betydande och viktig del av ens identitet.[2]

I denna avhandling står en mindre synlig grupp, ungrarna och deras ättlingar i Sverige och Finland, i fokus. Avhandlingen studerar och belyser ungrarnas språkliga situation, vilken roll språket spelar i deras identitet och deras attityder till sin ungerska bakgrund. Det första steget för att arbeta med dessa frågor togs egentligen redan när jag i mitten av 1990-talet var aktiv i det internationella arbetet i studentkåren vid Jyväskylä universitet och senare när jag undervisade andra med invandrarbakgrund i finska i Helsingfors. Mellan åren 2001 och 2006 gjorde jag olika utredningar för Utbildningsstyrelsen i Finland av invandrarutbildning, främst modersmåls- och andraspråksundervisning. Under 2002, när jag arbetade med att bygga upp en databas för lärare gällande forskning om tvåspråkighets- och andraspråksuppfostran bekantade jag mig med olika undersökningar och då öppnade sig det språksociologiska forskningsfältet för mig. Stor inverkan på mig hade en undersökning som var ett nordiskt samarbetsprojekt från 1980-talet (se Boyd, Holmen & Jørgensen 1994a och 1994b), i vilket man hade undersökt hur språksituationen för ett antal olika flykting- och invandrargrupper i Norden hade utvecklats under två generationer. Undersökningen var fascinerande då den presenterade flera och i vissa avseenden tämligen okända grupper med olika bakgrund och beskrev deras olika erfarenheter av två språks och kulturers närvaro i sina dagliga liv. Undersökningen gav läsaren möjlighet att

[1] Översättning här och i övrigt i avhandlingen är min om inte annat anges.
[2] Jfr Straszer 2005b.

jämföra olika minoritetsgruppers förutsättningar att bevara sina språk beroende på var i Norden de var bosatta. Förutom denna undersökning var flera andra böcker som behandlade t.ex. frågor kring språkliga möten och tvåspråkig uppfostran i familjen, framför allt i nordisk kontext, stimulerande (t.ex. Arnberg 1988; Harding & Riley 1994; Baker 1996a) och de bidrog till ett ökat intresse och inspirerade mig i mitt val av forskningsämne. Ämnesvalet påverkades även av det faktum att det aldrig tidigare hade gjorts någon studie om språkval och identitetsformning bland personer med ungersk bakgrund i Norden och att kunskapen om ungrare bosatta i de enskilda nordiska länderna är otillräcklig. Således kände jag att det behövdes vetenskapliga redogörelser även för ungrarnas liv i Sverige och Finland och jag ville studera vilken roll det ungerska språket och den ungerska kulturen har i deras liv och vilken relation de har till sina rötter.

Eftersom ungrare verkar vara väl integrerade i de svenska och finska samhällena förefaller de i allmänhetens ögon tämligen osynliga. Marja Ågren, som har forskat kring den nationella, etniska och kulturella identiteten hos personer som har vuxit upp och bor i Göteborg och har föräldrar från norra Finland, konstaterat att ur perspektivet ”det mångkulturella Sverige” betraktas sverigefinnar som oproblematiska och därmed även som ointressanta (Ågren 2006: 15). Detta stämmer även för personer med ungersk bakgrund, och därför är det viktigt att lyfta fram dessa människor, som aldrig tidigare haft möjligheten att vara i strålkastarljuset. Det är dessutom intressant att göra jämförelser mellan dessa gruppers situation i två nordiska länder, som på många sätt är lika varandra, men är olika som invandringsländer.[3]

En förhoppning med detta arbete är att bidra med ny information om ungrare i två nordiska grannländer och därmed fylla en lucka när det gäller forskning bland ”all världens ungrare”. Men jag hoppas även att min undersökning kan vara givande på så sätt att den ger information allmänt om vad som kan hända med invandrare och deras språkliga, kulturella och nationella arv efter några årtionden i ett land dit deras föräldrar har flyttat och hur identiteten kan utformas hos denna s.k. andrageneration.

Nedan presenteras statistiska data över ungrarna i världen och mer ingående över ungrarna i Sverige och Finland. Därefter följer en redogörelse för avhandlingens syfte och centrala termer och begrepp beskrivs. Vidare presenteras avhandlingens disposition.

1.1 Ungrarna i världen, i Sverige och i Finland

Idag finns det ungefär 15 miljoner människor i världen som identifierar sig som ungrare. Av dessa är cirka 10 miljoner bosatta inom ungerska statens gränser och cirka 5 miljoner utanför Ungern. Det största antalet ungrare som

[3] Några hypoteser är presenterade i Straszer 2005c.

bor utanför den ungerska statens gränser, cirka 2,5−3,5 miljoner ungrare, lever i Karpaterbäckenet, i sina historiska bosättningsområden i Ungerns grannländer: Rumänien, Slovakien, Ukraina, Österrike och f.d. Jugoslavien (se t.ex. Pomogáts 1998: 196; Fenyvesi 2005a: 2). Ungerns oroliga historia samt politiska, sociala och ekonomiska svårigheter har medfört en ständig ström av landsflyktiga, befolkningsomflyttningar och migration (Szabó 1988: 463). Till följd av detta bor det idag enligt uppskattningar av Ungrarnas Världsförbund[4] cirka 2,5−2,7 miljoner ungrare i Nord- och Sydamerika, Australien, Israel, Sydafrika och Västeuropa (Kovács A. 1999: 36, 49). I västra Europa lever det uppskattningsvis 340 000–360 000 ungrare. I Norden bor det mellan 36 000 och 40 000 människor som identifierar sig själva eller identifieras av andra som ungrare. (Jfr Kovács A. 1999: 49; HTMH 2006.) När det gäller antalet talare av ungerska i världen är siffran något mindre än 15 miljoner pga. assimilationen bland de ungrare som lever i andra länder än nationalstaten.

Ungrarnas historia och demografiska data om ungrarna i Sverige och Finland presenteras detaljerat i en tidigare publicerad översikt, Straszer 2010c, medan jag här enbart ger kortfattade uppgifter om antalet ungrare i dessa två länder år 2006, då materialet för avhandlingen samlades in.[5] Eftersom invandrare i Sverige registreras efter medborgarskap och födelseland hamnar alla de personer som etniskt och språkligt kan identifiera sig som ungrare men har kommit till Sverige från Ungerns grannländer utanför statistiken. Därför kan man inte redovisa antalet ungrare i landet, utan det är enbart möjligt att göra uppskattningar med hjälp av de data som finns tillgängliga. Den sverigeungerska etnologen, Mátyás Szabó, som bl.a. har studerat medborgarskapsbyte bland ungrare, har uppskattat att det år 1995 bodde cirka 27 000 ungrare i Sverige, varav den största delen redan var naturaliserade (se Szabó 1997: 199). I andra källor (t.ex. Szöllősi 1999: 68) anges antalet sverigeungrare uppgå till 30 000 och i vissa ungerska handlingar (t.ex. HTMH 2006) till 35 000 (jfr MV 1996: 14−15; Kovács A. 1999: 49; Borbándi 1996:118; se även Szabó 1988: 465). Enligt Statistiska centralbyråns data bodde det 2 560 ungerska medborgare och 13 711 i Ungern födda personer i Sverige år 2006. Könsfördelningen är ganska jämn, men kvinnorna är något fler än männen. (Straszer 2010c: 29.) Av de i Ungern födda 13 711 personerna har en tredjedel kommit till Sverige före 1970-talet och lite mer än en tredjedel under 1970- och 1980-talen. Den senaste tidens invandring från Ungern, efter år 2005, omfattar cirka 250 personer årligen. Medborgarskapsbyte äger idag rum bland ungrare i lite större omfattning än på 1990-talet. Mellan år 2000 och 2007 naturaliserades i genomsnitt 160 personer per år. (Straszer 2010c:

[4] På ungerska *Magyarok Világszövetsége*.

[5] Nedan presenterade statistiska uppgifter har för svenska förhållanden hämtats från Statistiska centralbyrån (SCB), och för finska förhållanden från Statistikcentralen i Finland (SF), om inte annat anges. Hänvisningar till aktuella statistiska data finns i Straszer 2010c: 26−41.

30.) Enligt Statistiska centralbyråns data bodde i Sverige år 2006 totalt 19 629 personer, som har två i Ungern födda föräldrar. Vad gäller ungrarnas spridning i landet bor en betydande del – mer än hälften – av de i Ungern födda personerna i Götaland. Något mindre än hälften bor i Svealand, medan en mycket liten del bor i Norrland. Det största antalet i Ungern födda personer bor i Stockholms län, Skåne län och Västra Götalands län. (Straszer 2010c: 31−33.)

Antalet ungrare i Finland är betydligt lägre än i Sverige, men statistiken för ungrare i Finland är något mer omfattande än i Sverige. Enligt Statistikcentralen bodde det år 2006 totalt 724 ungerska medborgare i landet, medan antalet personer som är födda i Ungern var 957 och ungerskspråkiga 1 255 (Straszer 2010c: 35). Av de ungerskspråkiga är ungefär 70 % födda i Ungern, 13 % i Finland, 12 % i Rumänien och cirka 4 % har kommit från f.d. Jugoslavien, f.d. Tjeckoslovakien och f.d. Sovjetunionen. I samtliga grupper, dvs. ungerska medborgare, födda i Ungern och ungerskspråkiga, är störst antal personer i åldern 30−34, medan äldre, över 65 år, är minst till antalet. Könsfördelningen i alla grupperna är tämligen jämn. När det gäller ungrarnas geografiska spridning i landet bor en betydande del i huvudstadsregionen. Enligt statistiken bor cirka 60 % av ungrarna[6] i Södra Finlands län och mindre än 30 % i Västra Finlands län. Cirka 4 % av ungrarna lever i Östra Finlands län resp. Uleåborgs län och enbart 1 % bor i Lapplands län resp. på Åland. Den årliga invandringen till Finland är tämligen liten. Även medborgarskapsbyte bland ungrare äger rum i mycket liten omfattning: mellan år 2000 och 2007 naturaliserades i genomsnitt åtta personer per år. (Straszer 2005a, 2009, 2010c: 35−38.) Om ungrarnas familjeförhållanden kan konstateras att det finns förhållandevis många familjer där den ena partnern är ungrare och den andra finländare. Antalet andragenerationens ungrare kan uppskattas till några hundra, i ljuset av de statistiska data som finns tillgängliga. (Straszer 2010b: 194−196; 2010c: 25, 39.)

Ungrarna i Sverige utgör en heterogen grupp (se Straszer 2010c: 33−34). Den består av ungrare som har kommit till Sverige under olika historiska tidsepoker: en del av gruppen kom redan före 1940-talet, en annan i samband med andra världskriget och en betydande del flydde under Ungernupproret 1956. Ytterligare ungrare kom till Sverige år 1965 som gästarbetare från f.d. Jugoslavien; en annan grupp kom under andra delen av 1980-talet i samband med politiska förföljelser i Rumänien. Den senaste gruppen kom i början av 1990-talet från det krigshärjade Balkan. Dessutom har det under olika tider kommit ungrare under mindre organiserade former som enskilda individer av arbets- eller familjeskäl. Ungrarna i Sverige har alltså mycket olika bakgrund när det gäller skälen och tiden för invandring, men även deras hemorter och kulturer är olika. Även i fråga om religiös övertygelse och utbildningsbakgrund skiljer sig sverigeungrarna från varandra. (Se även Straszer 2006.)

[6] Det gäller både i Ungern födda, ungerska medborgare och ungerskspråkiga.

Inte heller finlandsungrarna utgör någon enhetlig grupp. Dock är finlandsungrarna som grupp i vissa avseenden något mer homogen än sverigeungrarna, eftersom finlandsungrarna till största delen består av ungrare som har flyttat från nuvarande Ungern huvudsakligen kontinuerligt under 1970-, 1980- och 1990-talen och som enskilda individer. Finlandsungrarna är till största delen välutbildade personer, som har i Finland efterfrågade yrken. Dessutom är det tämligen vanligt att ungrare flyttar till Finland pga. att de knyter äktenskapsband med finländare. Fenomenet verkar vara mindre vanligt i Sverige, där de svenska och ungerska makarna oftast har träffat varandra i Sverige. (Se även Straszer 2009, 2010b.)

1.2 Avhandlingens syfte

Syftet med denna avhandling är att kartlägga och jämföra användningen av ungerska bland personer med ungersk bakgrund i två länder och även studera deras syn på språkets och det kulturella arvets betydelse för identiteten. Närmare bestämt ligger fokus på permanentboende vuxna personer i Sverige och Finland vars ena eller båda föräldrar har utvandrat från Ungern. Avsikten är att studera hur informanternas språkval förhåller sig till deras språkliga miljö i barndomen och vilken betydelse språket har för deras identitet. Dessutom är det min avsikt att granska de faktorer på familje-, individ- och gruppnivån som kan påverka den språkliga situationen bland andragenerationens ungrare och att dra slutsatser om de framtida utsikterna för språkbevarande och språkbyte när det gäller dessa två grupper med ungersk bakgrund i de två nordiska länderna.

I avhandlingen försöker jag besvara följande frågor:

1. Hur mycket och inom vilka domäner används ungerska av andragenerationens ungrare i de två undersökningsgrupperna?
2. Hur förhåller sig andragenerationens ungrares språkval till deras språkliga miljö i barndomen och föräldrarnas förhållande till språket i barndomshemmet, dvs. hur förhåller sig andragenerationens ungrares språkval till de möjligheter som de haft att tillägna sig ungerska?
3. Vilken syn har andragenerationens ungrare på språkets och det kulturella arvets betydelse för identiteten?
4. Vilka likheter och olikheter finns i sverige- och finlandsungrarnas språkval och identitetsuppfattningar och vilka faktorer kan ligga bakom dem?
5. Finns det hos informanterna förutsättningar för att använda och möjligen även bevara det ungerska språket?

1.3 Centrala termer och begrepp i undersökningen

Inledningsvis presenterar jag här några för min avhandling centrala termer och begrepp och beskriver deras innebörd i denna studie.

Mina undersökningsgrupper kallar jag *personer med ungersk bakgrund,* men även *andragenerationens ungrare,* samt *sverige- och finlandsungrare.* Begreppet personer med utländsk bakgrund är mångtydigt och används med olika innebörd allmänt och i facksammanhang så som av statistikansvariga myndigheter (se t.ex. RK 1999; RK 2000; SCB 2002). Enligt den definition som används i detta arbete innefattar begreppet *personer med ungersk bakgrund* i den svenska och finska kontexten alla de personer som har minst en förälder som är född och uppvuxen utanför Sverige och Finland, har ungerska som modersmål och identifierar sig som ungrare. Den andra föräldern kan ha liknande bakgrund, men kan även vara född och uppvuxen i Sverige resp. Finland, ha svenska resp. finska som modersmål och identifiera sig som svensk resp. finländare. Termen *andrageneration* använder jag som de flesta forskare inom migrationsforskningen gör: jag räknar generationer utgående från den person som själv har emigrerat; således tillhör den emigrerade personen den första generationen och hans/hennes barn födda i det nya landet hör till den andra och barnbarnet till den tredje generationen osv. Dock anser jag att åldern vid tiden för invandringen även kan ha en betydande roll i språkvalet och identitetsuppfattningen. Därför räknar jag till andragenerationen även de personer som är födda utomlands men emigrerade med sina föräldrar innan de började grundskolan (jfr Österlund-Pötzsch 2003: 16). Notera dock Rumbauts generationsuppdelning (Rumbaut 2004, 2007) som används i nyare forskning: Rumbaut tar i sin generationsuppdelning hänsyn till flera faktorer när han definierar de olika generationerna. (Martikainen & Haikkola 2010: 12−15.)[7]

De tämligen nya begreppen *sverigeungrare* och *finlandsungrare* använder jag i undersökningen framför allt för att omtala mina två informantgrupper och jag har inte avsikten att särskilja dessa begrepp från uttrycken ”ungrare/personer med ungersk bakgrund i Sverige” resp. ”ungrare/personer med ungersk bakgrund i Finland”. En diskussion om detta slags benämningar har förts av Puskás (2007: 259−267), som även diskuterar heterogeniteten inom den sverigeungerska gruppen och ungrarnas kollektiva berättelser om tillhörigheten till den ungerska nationen. Begreppet finlandsungrare har ännu inte etablerat sig och det pågår ingen diskussion om begreppets användningsområden och innebörd. Trots detta har jag för enhetlighetens skull valt att använda dessa termer och talar om sverigeungrare och finlandsungrare. Begreppen andragenerationens ungrare och sverige- resp. finlandsungrare använder jag oberoende av vilken innebörd informanterna själva eller andra

[7] Enligt Rumbauts definition tillhör mina informanter till generation 1,75, 2 och 2,5. (Se Straszer 2010b: 200.)

utanför gruppen tillskriver dem, oberoende av om mina informanter känner tillhörighet till ungrare eller inte och oberoende av om de identifierar sig med gruppen av olika skäl som gemensamt ursprung och vissa gemensamma kulturella drag eller inte. Meningen med att använda dessa termer är inte att dra gränser eller karaktärisera individer, utan de används enbart som samlande termer för mina grupper.

I detta arbete har termerna *två- och flerspråkighet* en nyckelposition och de kan anknytas till ett annat centralt begrepp, nämligen *modersmål*. Dessa begrepp har diskuterats mycket inom det sociolingvistiska forskningsfältet. Definitionerna är varierande och kan vara gjorda på olika grunder (jfr Skutnabb-Kangas 1981; Grosjean 1982; Beardsmore 1986; Baker 1996b), men i denna undersökning syftar jag med begreppet två- och flerspråkighet i första hand på individens regelbundna användning av två- eller flera språk och anser att den individuella tvåspråkighetens karaktär varierar i tid och rum och ska ses i ljuset av den enskilda individens livssituation. Relevant i sammanhanget är Skutnabb-Kangas (1981: 83−96) fyra kriterier för hur man definierar modersmål och två- och flerspråkighet på individnivån: *ursprung*, *kompetens*, *funktion* och *identifikation*. Kortfattat kan konstateras att med *ursprung* menas när i barndomen eller som vuxen individen lärt sig språket, medan *kompetens* innebär språkförmåga, hur väl individen behärskar sina båda eller flera språk. *Funktion* syftar på när och i vilket sammanhang språket används, medan *identifikation* står för attityder, hur man förhåller sig till språken. Även för språkvalet hos andragenerationen i min undersökning är *kompetens* en relevant term, som anknyter till begreppen *receptiv* och *produktiv språklig färdighet*. Den språkliga kompetensen brukar delas upp i fyra komponenter, varav förståelse och tal hör till de primära språkfärdigheterna och läskunskap och skrivkunskap till de sekundära språkfärdigheterna. Förmågan att förstå och läsa kallas receptiv färdighet, medan skickligheten att tala och skriva kallas produktiv språklig färdighet. När det gäller den språkliga färdigheten hos andragenerationen tenderar framför allt den produktiva färdigheten i minoritetsspråket vara bristande (se t.ex. Tuomela 2001: 213).

Språkval är ett centralt begrepp, vilket avser mina informanters både medvetna och omedvetna beslut att använda ett visst språk i en viss situation, domän eller kontext. Ytterligare en relevant term rörande andragenerationens språkanvändning är *domän*, som enligt Börestam & Huss (2001: 21) innebär en grupp samtalssituationer som ger upphov till språkbruk med gemensamma drag. Med domän menar man ofta en social kontext, som kan vara ett verksamhetsområde, en social institution eller aktivitet där ett speciellt språk används. Begreppet knyts till Joshua A. Fishman, som inledde användningen av begreppet på 1960-talet och diskuterade det i flera av sina verk (se bl.a. Fishman 1964, 1965, 1972a, 1972b). Begreppets första användare, Schmidt-Rohr (1932) urskilde nio olika domäner: familjen, lekparken och gatan, skolan, kyrkan, litteraturen, pressen, militären, domstolarna och administrationen, medan en annan forskare, Frey (1945), i sin studie av amish-kulturen

enbart särskilde tre domäner: hemmet, skolan och kyrkan. I olika sammanhang kan olika domäner vara betydelsefulla att undersöka, så t.ex. är kyrkan inte nödvändigtvis en lika viktig domän i en viss invandrad minoritetsgrupp som den är bland det ovannämnda amish-folket. Jag anser att i min undersökning är en grov domänindelning i *privat* och *offentligt* − och med Telemans ord (1979: 32−33) *när-* och *fjärrspråk* − meningsfull, eftersom jag utgår ifrån en allmän iakttagelse att minoritetsspråk, i detta fall ungerska, framför allt används i miljöer av privat karaktär och majoritetsspråket, i detta fall svenska resp. finska, i offentliga sammanhang. Således är för min undersökning följande domäner *primära*: hemmet och familjen samt släktingar och vänner och i viss mån sociala och kulturella aktiviteter på fritiden, medan *sekundära* är olika domäner utanför hemmet, såsom skolan, arbetet, lokalsamhället samt massmedierna. (Jfr Baker 1996b: 36.) Den privata sfären är i minoritetssammanhang oerhört viktig, inte minst som en stark grund för tvåspråkigheten. Dessutom anses familjedomänen ha en avgörande betydelse för minoritetsspråkets öde. Även Fishman (1991: 92) betonar att benägenheten att tala minoritetsspråket i familjen har den mest centrala rollen i språkbevarandet. (Se diskussionen om Fishmans GIDS-skala i avsnitt 3.3.) När det gäller framför allt familj, men även skola, är begreppet *socialisation* betydelsefullt (se t.ex. Schieffelin & Ochs 1986). Med socialisation menas den process då barnet lär sig vilka normer som gäller i det egna samhället, från början i närmiljön och senare i allt vidare cirklar (Börestam & Huss 2001: 29). Hemmet och familjen är domänen där den primära socialisationen äger rum, där barnet ur språklig synpunkt lär sig det privata språket, närspråket, medan den sekundära socialisationen sker först i skolan där barnet ställs inför kravet att lära sig och använda ett annat slags språk, fjärrspråket, som senare utvecklas till det offentliga språkbruket. I den här undersökningen granskar jag språkvalet framför allt i hemdomänen och i viss mån även i skolan och på fritiden, eftersom dessa domäner hos andragenerationen är de sfärer där de har störst möjlighet att höra och använda ungerska.

Även termen *socialt nätverk* är i detta sammanhang relevant att nämna. Ett socialt nätverk innebär en grupp människor som utgör en enhet genom sin regelbundna interaktion. Boyd, Holmen & Jørgensen definierar (1994a: 12) det sociala nätverket som ”mängden släktingar, vänner, grannar, arbetskamrater osv., som är i relativt frekvent eller intim kontakt med en viss individ”, men termen kan även användas för ett stort antal relationer bland medlemmarna i en grupp, som t.ex. klubbmedlemmar.[8] Begreppets användning i sociolingvistiken introducerades av Lesley Milroy (1980). Även John Edwards (1986) har diskuterat det sociala nätverkets betydelse för språkfärdigheten. Det sociala nätverket, där språkliga minoritetsgruppers medlemmar har möjligheten att använda sitt språk är en förutsättning för att språket upprätthålls och vidareutvecklas och att språket därmed kan bevaras (Boyd,

[8] För en översikt över begreppets användning se t.ex. Wiklund (2002: 7−23).

Holmen & Jørgensen 1994a: 12). Betydelsen av det sociala nätverket i språkbevarandet framkommer tydligt bl.a. i Susan Gals undersökning (se Gal 1979) om språkbytesprocessen i Burgenland, Österrike.

I detta arbete används även begreppet *identitet*. Det är ett begrepp som har en mångtydig innebörd och används på olika sätt i olika kontexter. Likaså uppfattar och definierar forskare från olika vetenskapsgrenar begreppet på olika sätt (Virta 1994: 21). I Nationalencyklopedin definieras termen *identitet* som (1) ”likhet, den relation som karakteriseras av att den alltid råder mellan, och endast mellan, en individ (eller ett objekt) och individen själv (objektet självt)”, (2) ”självbild, medvetenhet om sig själv som en unik individ” och (3) ”i kultur- och socialantropologin: personers eller gruppers egen identifikation som tillhörande en bestämd kultur, etnisk grupp eller nation”. (NE 1992: 342.) Enligt Gunvor Flodell (2002: 18) handlar identitet om hemmahörande, såväl på ett personligt som på ett kollektivt plan. Begreppet identitet förknippas ofta med andra begrepp såsom *likhet* och *gemenskap*, samt *särskildhet* och *avgränsning* (se t.ex. Jacobsson-Widding 1983), som i sin tur kan anknytas till diskussionen om begreppen *etnicitet* och *nationalitet* (se t.ex. Eriksen 1993). Erikson (1968) påpekade tidigt att identitet ofta innehåller en stark association till det etniska, men idag verkar identitetsbegreppets betydelse vara mer vidsträckt.[9] I min undersökning handlar identitet framför allt om *självuppfattning* och dess relation till språk och kultur, i vilken även det etniska arvet spelar en viss roll.

Identitet har både en objektiv och en subjektiv aspekt. Den objektiva eller yttre delen omfattar ”identiteten genom andra” och ”identiteten för andra”. Uttrycket ”identitet genom andra” syftar på de sätt som andra ”utifrån” ser, identifierar och definierar en grupp eller individ, dvs. tillskriver personen eller gruppen i fråga en viss identitet. Enligt Lange & Westin (1981: 186) kan detta ske på minst två plan, något som resulterar i två delaspekter av den objektiva identiteten, den s.k. sociala eller kollektiva identiteten och den personliga identiteten.[10] Den objektiva aspekten handlar ofta om roller, förväntningar, klichéer, fördomar och stereotyper. Dessa påverkar människors och även utomståendes upplevelser av vilka de är. Uttrycket ”identitet för andra” syftar på den sida hos den sociala och personliga identiteten som länkar den till den subjektiva aspekten, dvs. hur personen eller gruppen i fråga presenterar sin egen identitet för andra och får den bekräftad eller förnekad. Den subjektiva eller inre delen av identiteten konkretiseras som ”identitet för sig själv” och även ”genom sig själv”, alltså individens sätt att identifiera och definiera sig själv. (Lange & Westin 1981: 186−187; Flodell 2002: 18−19.) De objektiva och subjektiva delarna av identiteten påverkar

[9] Se Allardt & Starcks diskussion (1981: 40−57) om etnicitetens förhållande till identitet och kategorisering; jfr även med bl.a. Wellros (1998: 153) och Wande (2005).

[10] Se karaktäriseringen t.ex. i Liebkind (1979: 14−15); Lange & Westin (1981: 186); Virta (1994: 21−23) och Iskanius (1999: 41).

varandra under hela livet; således är identiteten inte något stabilt, utan ändrar sig i tid och rum och är en mer eller mindre föränderlig del av ens personlighet. (Jfr Liebkind 1997: 48–49; Wellros 1998: 82.)[11]

1.4 Avhandlingens uppläggning

Detta första kapitel har behandlat bakgrunden till undersökningen, avhandlingens syfte och frågeställningar samt centrala termer och begrepp.

Kapitel 2 innehåller en forskningsöversikt över ungerska minoriteter och deras språk, studier om sverige- och finlandsungrare samt sociolingvistiska undersökningar om andra invandrar- och minoritetsgruppers språk och identitet i svensk och finsk kontext. Dessutom presenteras rapporten *Ungrare, ungerska och ungersk kultur i Sverige och Finland* (Straszer 20101c).

I kapitel 3 presenteras teoretiska utgångspunkter för avhandlingen och där behandlas ackulturationsteorier och etnolingvistiska teorier, olika aspekter på förhållandet mellan språk och identitet samt teorier kring språkbevarande, språkbyte och språklig revitalisering. I kapitel 4 redogörs för undersökningens uppläggning, materialinsamling, val av informanter, utformning av enkäten och metoder för datainsamling och analys. Dessutom diskuteras min egen forskarroll, etiska överväganden och några kritiska tankar om validitet och reliabilitet i undersökningen.

Kapitel 5 och 6 representerar den empiriska delen av undersökningen. I kapitel 5 presenteras först informanterna och deras bakgrund och därefter följer redovisning av enkätundersökningens resultat. Resultatredovisningen är uppdelad i flera delar. I den första delen presenteras informanternas självuppskattade kunskaper i ungerska och i majoritetsspråket, deras möjligheter att tillägna sig och använda ungerska, viljan att använda språket samt identitetsformningen. Därefter presenteras informanternas tankar kring ungerskans framtid i Sverige resp. Finland samt andra observationer enligt informanternas familjebakgrund och andra bakgrundsfaktorer. Det följs av en sammanfattning och slutligen en redovisning av slutsatser om informanternas kunskaper i ungerska, användningen av ungerska och attityder. I kapitel 6, där jag redogör för djupintervjuerna, är avsikten att illustrera resonemangen och erbjuda möjlighet till fördjupning genom att ge röst åt några utvalda informanter om deras språkliga uppväxt, språkliga situation och identitet idag. Intervjudelen avslutas med sammanfattande tankar och en presentation av slutsatserna.

I det avslutande kapitel 7 presenterar jag slutsatser och forskningsfrågornas svar. Därpå följer diskussion av undersökningens resultat i ljuset av teori och jag tar även upp fortsatta forskningsmöjligheter.

[11] Identitetskonstruktionen hos en etnisk grupp presenteras av bl.a. Lange & Westin (1985: 20). Jfr även Hall (2002: 223–243, 245–271).

2 Forskningsöversikt: diasporagrupper och deras språkliga förhållanden

I detta kapitel presenteras några undersökningar som är relevanta för min forskning antingen för att de handlar om ungerska minoriteter och deras språk eller för att de anknyter till ämnet språkval och identitet bland minoriteter i svensk och finsk kontext. Avsnitt 2.1 ger en inblick i sociolingvistisk forskning bland ungerska minoriteter och deras språk och de mest centrala undersökningarna, som har utförts av enskilda forskare eller forskningsinstitut, nämns. I avsnitt 2.2 beskrivs forskningsläget när det gäller sverige- och finlandsungrare, medan avsnitt 2.3 sammanfattar den bakgrundsundersökning jag utfört. Slutligen presenteras i avsnitt 2.4 några svenska och finska sociolingvistiska studier som inte har någon ungersk koppling men har andra invandrar- och minoritetsgruppers språk och identitet i fokus.

2.1 Forskning om ungerska minoriteter och deras språk

Sociolingvistik är en tämligen ny vetenskapsgren i Ungern och bland ungerska forskare och har under de senaste åren har blivit alltmer populär. Den första sociolingvistiska konferensen i Ungern hölls i Nyíregyháza 1973; redan där tog man upp t.ex. kodväxling som ett forskningsämne, men tvåspråkighet som företeelse hamnade utanför blickfånget, trots att man redan hade en viss kännedom om den (se bl.a. Szende 1975). Ungerskans kontakt med andra språk ur sociolingvistisk synvinkel har redan under 1970- och 1980-talen i viss mån studerats (se t.ex. Réger 1974, 1978; Jarovinszkij & Fabricius 1978; Göncz 1985; Pléh & Jarovinszkij & Balajan 1987), men enligt Kiss (2002: 23) var det under en tid i den socialistiska eran en ganska vanlig företeelse bland ungerska forskare att negligera varandras forskningsresultat, något som gjorde samarbete mellan forskarna omöjligt och mängden publikationer minimal. I början av 1990-talet började man diskutera hur det socialistiska mellanspelet hade påverkat utvecklingen av den ungerska sociolingvistiken. Det existerar olika svar på den frågan, men forskarna är överens om att socialismens påverkan har varit ogynnsam i och med att de flesta forskarna pga. tidens ideologi var försiktiga och reserverade när det gällde västerländska och framför allt amerikanska forskningsriktningar. Dessutom var sociologin i dåvarande Ungern selektiv och forskningsresulta-

ten var delvis förutbestämda för att framställa det politiska systemet i fördelaktigt dager. Ojämlikheten i samhället, bl.a. gällande etniska och språkliga minoriteter samt språkpolitiska förhållanden fick inte visas upp, vilket innebar att den ungerska sociolingvistiken inte kunde få betydelsefulla impulser från dessa forskningsområden. (Kiss 2002: 23−24; Bartha 1999: 27−28.) Det finns även exempel på att lingvister skrev om sociolingvistiska ämnen under pseudonym pga. rädslan för repression från den ungerska staten (se t.ex. Kontra 1992: 84). Vissa forskningsämnen, t.ex. allt som rörde ungerska språkens användning utanför Ungerns gränser, utgjorde länge ett slags tabu (Kontra 1996: 113).

Den första vetenskapliga konferensen i Ungern där forskare kunde berätta om de ungerska minoriteternas språkliga situation i grannländerna fick man anordna först år 1990. Då kunde man redan forska och undervisa fritt, men hade ännu inte möjlighet att publicera resultaten. Därför finns väldigt få sociolingvistiska redovisningar tillgängliga och det gör att man inte heller genom de publikationer som förekommer får en omfattande bild av de språkliga förhållandena eller av hela det ungerska sociolingvistiska forskningsfältet före början av 1990-talet. (Kiss 2002: 24; Harlig 1993: 110.) Genom anglosaxisk och framför allt amerikansk påverkan fick senare tids ungerska sociolingvistik en ny inriktning både när det gällde tematiken i stort och de sociolingvistiska forskningsmetoderna. Efter det har det sociolingvistiska forskningsfältet utvidgats och idag görs det undersökningar bl.a. inom områden som språkplanering, språkpolitik, pragmatik, språkanvändning inom olika domäner, språkekologi, tvåspråkighet samt den ungerska sociolingvistikens historia och didaktiska frågor kring denna. Bland de främsta sociolingvistiska forskningsområdena i Ungern idag finns forskning kring sociolekter och dialekter i ungerskan samt språkliga attityder och den första språkliga socialiseringen bland olika grupper, framför allt bland romer i det ungerska samhället. En stor del av de ungerska sociolingvisterna har fokuserat på det ungerska talspråket, på både sociolekter och dialekter, och de publicerar även flitigt på engelska. De mest framgångsrika studierna görs idag inom dialektologin.

Ytterligare ett stort område som de ungerska sociolingvisterna har bedrivit framgångsrik forskning inom gäller tvåspråkighet i minoritetsförhållanden. (Kiss 2002: 26−28.)[12] Forskningsfältet introducerades genom två betydande verk: Joshua A. Fishmans studie av ungrare i Amerika (se Fishman 1966) och den undersökningen om språkbytesprocessen i Oberwart som utfördes av den i Amerika bosatta ungerska antropologen Susan Gal (se Gal 1979). Hennes verk utgjorde ett pionjärarbete när det gäller forskning bland ungerska minoriteter. Men trots att Gals undersökning recenserades i Ungern strax efter bokens utgivning var hennes forskningsinsatser tämligen okända bland ungerska forskare fram till 1990-talet.

[12] Se även Kiss (1992); Kontra & Pléh (1995) och Kiefer (1995/1996).

Redan under 1980-talet hade några forskare anlagt sociolingvistiska aspekter i sina arbeten (se t.ex. Győri-Nagy 1985), men inte förrän år 1990 utkom den första ungerskspråkiga undersökningen som både teoretiskt och metodologiskt byggde på de nyaste forskningsresultaten inom modern sociolingvistik och tvåspråkighetsforskning. Den utfördes av Miklós Kontra och behandlade den språkliga situationen bland ungrare i Amerika (Kontra 1990). Kontra tillhör idag de främsta ungerska sociolingvisterna. Han har forskat i tvåspråkighet på individ- och gruppnivå (se t.ex. Kontra 1995), men även behandlat frågor om flerspråkighet i samhället i stort och inte minst frågor kring minoriteters språkliga rättigheter (se t.ex. Kontra 2006). Under 1990-talet ökade forskning där man granskade ungerskans kontakter med andra språk betydligt. De första omfattande presentationerna om allmänna frågor kring tvåspråkighet framför allt ur individens synvinkel behandlades i två kända ungerska läromedel för universitetsstuderande (se Bartha 1999 och Navracsics 1999).

Andra betydelsefulla insatser inom den ungerska tvåspråkighetsforskningen där bl.a. språkval, språkbevarande och språkbyte har varit i fokus har rört ungersk-romanska förhållanden (se t.ex. Péntek 1993, 1999, 2002), ungersk-slovakiska förhållanden (se t.ex. Lanstyák 1991a, 1991b, 2000, 2004; Lanstyák & Szabómihály 2005; Jakab 1998; Langman 1997, 2002; Sándor 2000, 2001, 2002; Jarovinszkij 2001), ungersk-serbiska förhållanden (se t.ex. Göncz 1991, 1999, 2001; Göncz & Vörös 2005; Andrić 2004; Rajsli 2004), ungersk-slovenska förhållanden (se t.ex. Kolláth 2004; Molnár Csikós 1993; Varga 1993) och ungersk-ukrainska förhållanden (Csernicskó 1998a, 1998b, 2005; Beregszászi & Csernicskó 2004, 2006; Beregszászi & Papp 2005). En stor del av dessa undersökningar behandlar språkbevarande och språkbyte genom att granska språkkontaktfenomen bland ungerskspråkiga ungdomar i minoritetssammanhang. Den senaste tiden har även de språkliga och etniska minoriteterna i Ungern hamnat i forskningens fokus, så är bl.a. Knipf, Manherz, Bindorffer och Gal kända för sin forskning bland de tyskspråkiga minoriteterna (se t.ex. Gal 1993, 1995; Bindorffer 2003 och 2007a), Borbély för sitt arbete bland rumäner (se t.ex. Borbély 1993, 1998, 2001, 2003), Kozár för sina undersökningar bland slovener (se t.ex. Kozár 2007) och Gyivicsán och Zsilák för sina studier bland slovaker (se t.ex. Gyivicsán 1993; Zsilák 1991). Även den ungerska diasporan undersöks idag, dock inte i samma omfattning som ungerska minoriteter i sina historiska bosättningsområden i Ungerns grannländer har undersökts. Bland de mest centrala studierna av ungrare och deras ättlingar i diasporan finns bl.a. studier gjorda i Amerika (t.ex. Bartha 1989, 1993a, 1993b, 1995/96, 2002; F. Bánó 1987; Fenyvesi 2005b, 2005c; Kontra 1990; Nagy & Papp 1998; Várdy 1993), i Österrike (se t.ex. Zelliger 1995, 2000, 2001, 2005; Bodó 2004, 2005) och i Australien (se t.ex. Kovács M. 2001, 2005). Dessutom görs det i viss utsträckning undersökningar bland ungrarna och deras ättlingar i Tjeckien (Eőry 2001), Nederländerna (De Bie-Kerékjártó 2007), Estland (Norvik

2007), Tyskland (Járosi 2005), Schweiz (Magyari A. 1993), Israel (Papp 2005), Kanada (Kürtösi 1993), Sydamerika (Kovács N. 2002, 2005a; Szilágyi 2005; Theesz 2007) och Dominikanska republiken (Domingo 2005). Dock är de sistnämnda undersökningarna enbart i viss mån språkrelaterade, och kan karaktäriseras mer som kulturantropologiska och kulturhistoriska studier.

En betydande del av ungerska socio- och psykolingvistiska studier drivs idag vid olika forskningsinstitut, varav många grundades under andra delen av 1990-talet för att studera olika frågor kring tvåspråkighet och minoriteternas språkliga situation.[13] Dessa institut publicerar bl.a. samlingsverk där både språksociologiska, språkpolitiska och kulturantropologiska studier ingår (t.ex. Kassai 1995; Kontra & Saly 1998; Sisák 2001). En betydande del av den senaste tidens ungerska forskning gjord bland minoriteter inom eller utanför den ungerska statens gränser har en samhällsvetenskaplig och kulturhistorisk synvinkel (se t.ex. Bárdi, Fedinec & Szarka 2008) och behandlar frågor om etnicitet och identitet (t.ex. Kovács N., Osvát & Szarka 2004; Kovács N. 2005b; Bindorffer 2007b), men även minoriteternas språkliga situation framför allt inom eller i närheten av Ungern undersöks i tämligen stor utsträckning (t.ex. A. Jászó & Bódi 2002; P. Lakatos & T. Károlyi 2004; Lanstyák & Menyhárt 2005). Även de stora ungerska språkvetenskapliga tidskrifterna, såsom *Magyar Nyelv* och *Magyar Nyelvőr*, innehåller idag alltfler sociolingvistiska artiklar som behandlar ungerska språket i minoritetssammanhang (Straszer 2005d). Den ungerska sociolingvistiken har under de senaste åren även fått en internationell spridning tack vare bokförlaget John Benjamins Publishing Company som har givit ut artikelsamlingen *Hungarian Language Contact Outside Hungary* (se Fenyvesi 2005a).

2.2 Studier om sverige- och finlandsungrare

Det finns relativt få undersökningar om diasporaungrare i västvärlden om man jämför med mängden undersökningar som utförs om ungrare i Ungerns grannländer. Min avsikt är att här ge en översikt över arbeten om ungrarna i Sverige och i Finland. Antalet regelrätta vetenskapliga undersökningar om sverige- och finlandsungrarnas invandringshistoria, levnadsvillkor, kultur och språkval är fåtaliga och därför har jag även tagit med en del mer populärt hållna beskrivningar och personliga reflektioner.

De ungerska flyktingarna blev uppmärksammade redan 1957 bl.a. med en bok utgiven i Sverige (se Bæhrendtz 1957). Boken med titeln ”*Vi såg det hända*” behandlar den ungerska folkresningen hösten 1956. Skribenternas bidrag grundar sig på radioföredrag och radionyhetsinslag, reportage, rapporter och artiklar i den svenska pressen tillsammans med historiska och

[13] För en utförligare beskrivning se t.ex. Bartha (1999: 29–30).

militära översikter samt personliga vittnesmål försedda med bilder från de dramatiska händelserna. Boken hade även ett humanitärt ändamål: inkomsten från försäljningen gick oavkortat till den s.k. Ungerninsamlingen och hjälpverksamheten för de ungerska flyktingstudenterna. Under de svåra tiderna rapporterades det om ungrare även i andra publikationer, bl.a. i det skandinavisk-ungerska bladet *Északi tudósító* som gavs ut av ungrare mellan 1957 och 1967 men även i svenska tidskrifter (se t.ex. Hámori 1957).

De första betydelsefulla undersökningarna i det sverigeungerska sammanhanget utfördes på uppdrag av Arbetsmarknadsstyrelsen redan några år efter de största ungerska invandringsvågorna till Sverige. Agne Lundquist utförde år 1959–60 sin undersökning om anpassning till arbetslivet och det sociala livet i Sverige bland de ungerska flyktingar som kom till landet under senhösten 1956 och våren 1957 (se Lundquist 1960). Undersökningen fick en uppföljare 1966 då Lundquist i samarbete med Karin Busch med hjälp av ett anslag från Statens råd för samhällsforskning fortsatte att undersöka ungrarnas anpassning till det svenska samhället. Undersökningen resulterade i både en bok (se Lundquist & Busch 1966) och en licentiatavhandling (se Busch 1966).[14] Ett par uppsatser om kostvanor bland ungrarna i Olofström skrevs 1970 inom ämnet folklivsforskning (se Simonsson 1970; Åsgren m.fl. 1970) och en mindre sociologisk studie om ungrare i Göteborgsområdet gjordes i början av 1980-talet (se Polgáry, u.å.). På 1980-talet genomfördes en undersökning av sverigeungrarnas språk, *Ungerska i Sverige. Analys av språkliga drag i sverigeungerska barns skoluppsatser* av Mária Dugántsy (se Dugántsy 1983). Undersökningen är en felanalys av uppsatser skrivna på sverigeungerska elevers hemspråk. Felen undersöktes i syfte att kartlägga språkbevarandet och se tendenser till ungerska språkliga förändringar i en svenskspråkig miljö.

Bland sverigeungrarna är en av de mest produktiva och kända akademikerna etnologen Mátyás Szabó, som inte längre bor i Sverige, men som har lämnat efter sig några betydelsefulla verk. Szabó insamlade stora mängder data om sverigeungrarnas invandring och liv i Sverige och gjorde den dittills mest omfattande beskrivningen av sverigeungrare 1988 i boken *Det mångkulturella Sverige,* som är en handbok om etniska grupper och minoriteter i landet (se Szabó 1988). I denna presentation berättar Szabó även om språkets ställning. Enligt honom har den första generationen i Ungern födda personer bevarat sitt modersmål i Sverige, men har inte utvecklat det på samma sätt som svenskan eller andra språk (Szabó 1988: 469). Han hävdar till och med att hos denna generation pågår en förändring, som han kallar för ”försämring” av idiomet och språket blir enligt honom fattigare och tyngs ned av språkblandning med svenskan. Szabó anser även att den andragenerationen som lever i blandäktenskap med svenskar fort har börjat tappa sitt språk och han hävdar att samma process, men långsammare, märks även i ”helunger-

[14] En del av undersökningens resultat presenteras i Straszer 2010c.

ska" familjer. Paradoxalt nog säger han även att ungrare i blandäktenskap talar sitt språk renare i jämförelse med de familjer där båda makarna har ungersk bakgrund. Han har dock inga vetenskapliga belägg för sina påståenden. I Szabós egen etnologiska undersökning (se Szabó 1997: 199–220) ingår ett avsnitt om ungrarnas naturalisering, där han konstaterar att eftersom ungrarna fick ett positivt mottagande i Sverige bl.a. genom att de fick arbete, startkapital och samhällets sympati, förberedde de sig att stanna långvarigt i Sverige och hade en hög integrationsnivå, ofta med strävan efter assimilation. I medborgarskapsbytet inverkade enligt Szabó (1997: 252) två viktiga omständigheter positivt: att de ungerska flyktingarna erhöll svenskt medborgarskap utan villkor och att den flexibla ungerska identiteten inte utgjorde hinder för ett nytt medborgarskap. Hans undersökning visar att naturaliseringsprocessen varit emotionellt enklare och mindre problematisk för de ungrare som har kommit från en minoritetsställning i Ungerns grannländer än för ungrarna från Ungern. Den tidigare minoritetsställningen upplevs som en tillgång, bl.a. för att dessa ungrare har lång erfarenhet av att skilja medborgarskap och nationalitet åt, vilket enligt Szabó gör naturaliseringen problemfri. Undersökningen visar att det svenska medborgarskapets största värde ligger i tryggheten och enligt Szabó betyder det också att man "helhjärtat" accepterar den nya tillhörigheten (Szabó 1997: 216–217).

Ett annat betydelsefullt akademiskt verk om sverigeungrare är en avhandling i historia av Anders Svensson vid Lunds universitet, skriven inom projektet "*Människor på flykt – en historisk och folkrättslig studie av flyktingproblematiken efter andra världskriget*". I avhandlingen (se Svensson 1992) undersöks den svenska flyktingpolitiken och motiven bakom det organiserade mottagande ungrarna fick i Sverige. Den belyser även ungrarnas situation, som t.ex. orsaken till flykten samt bosättningen och levnadsvillkoren i folkhemmet (se även Karlsson 1993; Berge 1993). En mindre, etnologisk undersökning bland andragenerationens ungrare gjordes år 1996 av Monika Steczkó (se Steczkó 1996). Hon undersöker genom intervjuer med åtta personer vad det ungerska kulturarvet betyder för andragenerationens ungrare och hur de försöker bevara det. Dessutom granskar hon informanternas etniska tillhörighet. Enligt resultaten ser andragenerationens ungrare det ungerska kulturella arvet som en tillgång och extra rikedom och att kunna ungerska betyder att kunna ännu ett språk. De intervjuade som inte lärt sig språket redan som barn upplever detta som en stor brist, eftersom språket ses som en nyckel till den ungerska kulturen. Genom kännedom om den ungerska kulturen upplever informanterna sig ha en större öppenhet och intresse för andra kulturer. Vad informanterna i denna undersökning upplever som negativt med sitt bikulturella liv är avståndet till släkten; dessutom nämns att i barndomen upplevde många att de var retade för att de var annorlunda och att deras ovanliga efternamn orsakade svårigheter. Bland 1990-talets publikationer kan även nämnas ett försök av Antal Szöllősi att ge en historisk tillbakablick på ungrarnas närvaro på svensk mark (se Szöllősi 1999). Dess-

utom har det också publicerats några populärvetenskapliga artiklar om ungrare i Sverige, se t.ex. Vogel (1994).

Sverigeungrarna väckte under 1990-talet intresse bland vissa journalister i Ungern och i Transsylvanien, som publicerade några böcker där flera aktiva ungrare inom det sverigeungerska föreningslivet blev intervjuade. Ett exempel är György Éger som 1993 ställde frågor om ungrarnas liv i exil, deras syn på Ungern och aktuella politiska debattämnen. De intervjuade var ett antal ungrare som då spelade en aktiv roll i den ungerska diasporan i Österrike, Schweiz, Tyskland, Nederländerna och Sverige (se Éger 1995). I Gizella Csisztays intervjuer med tretton sverigeungrare var fokus på deras engagemang i och beskrivning av den ungerska verksamheten i Sverige (se Csisztay 1995). Författaren betonar att sverigeungrarnas riksförbund i början av 1990-talet har varit en av de mest livliga och framgångsrika föreningarna utanför Ungern, och upplevdes som en förebild av många diasporaungrare. Förutom intervjuerna ger Csisztay även en omfattande bild av ungrarnas föreningsliv i Sverige efter 1956 och ger exempel på olika slags autentiska dokument om föreningarnas verksamhet. Zoltán Tófalvis bok några år senare börjar som en reseberättelse, därefter övergår författaren till att presentera över trettio personer som är aktivt verksamma bland ungrare i de nordiska länderna (se Tófalvi 2000). De flesta intervjuade bor i Sverige och gemensam nämnare för många av dem är att de flyttat från Ungerns grannländer och i några fall från författarens hemtrakt i Transsylvanien.

Under 2000-talet började vetenskapliga redogörelser kring sverigeungrarnas situation att öka i antal. Eva M. Hamberg (se Hamberg 2000) analyserar resultat från forskningsprojektet ”*Invandrares livsåskådningar – långsiktig stabilitet eller förändring?*”, som var en jämförande studie av livsåskådningar bland svenskar, ungrare och sverigeungrare. Studien bygger dels på svenskt och ungerskt material från de internationella värderingsundersökningarna, dels på SIFO-intervjuer med ungefär 500 ungerska flyktingar och invandrare som har flyttat från Ungern och varit bosatta minst tio år i Sverige. I forskningsresultaten konstateras att då undersökningen gjordes i början av 1990-talet var dessa första generationens sverigeungrare mer sekulariserade än ungrarna i hemlandet, samtidigt som de framstod som mindre sekulariserade än svenskarna. Hamberg drar slutsatsen att sverigeungrarnas religiösa engagemang och religiösa aktivitet i allmänhet minskat under den tid de har varit i Sverige (Hamberg 2000: 178).[15] Utöver denna undersökning kan nämnas att Katalin Henriksson 2002 publicerade en artikel om sverigeungrare ur sociolingvistisk synvinkel (se Henriksson 2002) och Zita Katalin Pados skrev i en D-uppsats från 2005 om sverigeungrarnas levnadssätt och integration ur en immigrantpsykologisk synvinkel (se Pados 2005).

Under senare år har tre andra ungerska forskare i Sverige arbetat med sverigeungrarnas frågor: Attila Lajos disputerade år 2004 vid Växjö universitet

[15] Om Hambergs undersökning se även György-Ullholm (2005).

med en avhandling om Wallenbergs räddningsaktioner i Budapest. Lajos analyserar både hjältegestalten Wallenberg och föreställningen om de ungerska judarna ”som rent handlingsförlamade offer” (se Lajos 2004). Senare har Lajos forskat kring sverigeungrarnas identitet och publicerat flera artiklar. I en av dem (Lajos 2006) redogör han för invandrings- och arbetsmarknadspolitiken i Sverige efter andra världskriget och de ungerska lantarbetarnas överföring till och utplacering i landet och ger även en detaljerad beskrivning av en lantarbetarfamiljs historia. Lajos övriga artiklar grundar sig framför allt på enskilda intervjuer med äldre sverigeungrare (se t.ex. Lajos 2007, 2008).

Vidare kan två avhandlingsprojekt nämnas: det ena vid Linköpings universitet av Tünde Puskás och det andra vid Stockholms universitet av Kamilla György-Ullholm. Syftet med Puskás avhandling (se Puskás 2009) var att undersöka hur en nationell minoritet och en diasporagrupp med samma etniska bakgrund ser på den etniska och nationella tillhörigheten. Hennes studie grundar sig på både intervjuer i fokusgrupper och individuella intervjuer med inriktning på ungerskheten i två olika minoritetskontexter, bland ungrare i Slovakien och ungrare i Sverige. I studien använder Puskás en komparativ metod för att granska hur etniska och nationella identifikationer konstrueras, förhandlas och rekonstrueras under territoriella och icke-territoriella minoritetsförhållanden. Samspelet mellan personliga berättelser och kollektiva berättelser spelar en central roll i undersökningen och hon ifrågasätter uppfattningen att nationella minoriteter och diasporiska samfund är fundamentalt olika i sin förståelse av nation och i sitt förhållande till ett yttre nationellt hemland. Puskás behandlar också samma tema i några artiklar (t.ex. Puskás 2000, 2003, 2007).

György-Ullholm disputerade vid Centrum för tvåspråkighetsforskning vid Stockholms universitet 2010. Syftet med hennes avhandlingsarbete var att undersöka betydelsen av ursprungsmiljön och dess språkliga sammansättning för språktraderingen i sverigeungerska familjer (se György-Ullholm 2010). För studien har hon intervjuat 61 familjer i Göteborg och Stockholm, där åtminstone en av föräldrarna (1) är ungersktalande från ett enspråkigt ungerskt område i Ungern, eller (2) är ungersktalande från ett tvåspråkigt område i Ungern, eller (3) familjer där ofta båda föräldrarna har växt upp som minoritet i en tvåspråkig eller flerspråkig omgivning i Transsylvanien. Föräldrarna har immigrerat i vuxen ålder och fått barn i Sverige. I undersökningen letade György-Ullholm efter svar på bl.a. följande frågor: Finns det skillnader mellan förutsättningarna för språktradering, språkbruk och språkliga attityder i de olika familjerna och finns det skillnader mellan språkkunskap och den språkliga och etniska identiteten bland de barn som växer upp i dessa familjer? Hypotesen för undersökningen var att föräldrarnas barndomserfarenheter påverkar deras sätt att uppfostra barnen i den nya omgivningen som invandrare, vilket i sin tur påverkar barnens tvåspråkighet och möjligheten att bevara den ungerska gruppen. Undersökningens resultat be-

kräftar hypotesen och visar stora skillnader mellan grupperna, t.ex. vad gäller valet av partner, religiöst engagemang, kulturell orientering, barnens möjligheter att träffa andra ungrare och språklig medvetenhet. Som det viktigaste resultatet lyfter György-Ullholm fram den stora variationen inom språkanvändningsnormerna i familjerna. Detta tillsammans med ungrarnas demografiska situation hotar gruppens sammanhållning i Sverige. Utsikten för det ungerska språkets bevarande i Sverige är därför begränsad. György-Ullholm har behandlat sitt forskningsämne i en artikel (se György-Ullholm 2008) och även skrivit om modersmålsundervisningen i ungerska i Sverige (se György-Ullholm 2004).

Vad gäller finlandsungrarna är forskningsfältet mycket snävare än för sverigeungrarna. Dock har Éva Gerevich-Kopteff (1993) skrivit en artikel som behandlar finlandsungrare. Artikeln grundar sig emellertid inte på någon undersökning utan enbart på skribentens egna erfarenheter och personliga observationer. Hon beskriver förstagenerationens ungrares anpassning till det finska samhället genom att granska vissa faktorer som kan påverka anpassningen och invandrarnas identitet. I artikeln behandlas i viss mån ungrarnas språkliga beteende, såsom interferensfenomen och kodväxling, men fokus ligger framför allt på majoritetens inställning och den finska kulturens främmande drag ur ungerskt perspektiv. I fråga om identiteten för förstagenerationens finlandsungrare hävdar Gerevich-Kopteff att eftersom ungrarnas modersmål har låg prestige i landet jämfört med engelskspråkiga har ungrarna låg prestige i finnarnas ögon. Därför väljer enligt henne många ungrare att anpassa sig snabbt genom att lära sig finska. De använder ungerska allt mindre och deras ungerska identitet försvagas. De accepterar och ”tar emot” finskt beteende och vanor och deras mentalitet liknar alltmer den finska och de skäms för den egna kulturen. De vill enligt henne vara s.k. riktiga finnar. Men hon påpekar att det finns även en annan grupp ungrare i landet: de är högt uppskattade, framgångsrika och kända människor, t.ex. musiklärar-syskonen Szilvay, naturläkaren Galambosi och några konstnärer. Enligt Gerevich-Kopteff är det bara de som ”har råd” att hålla kvar sin ungerskhet. (Gerevich-Kopteff 1993: 1276–1278.) Finlandsungrarnas språkliga identitet behandlas även i Straszer 2010a och 2010b.

Förutom dessa artiklar finns det även enskilda texter där det ingår viss information om ungrare på finsk mark, som t.ex. Gábor Richlys artikel (se Richly 1996) om ungrarnas närvaro i vinterkriget (se en närmare beskrivning av innehållet i Straszer 2010c). I en annan artikel analyseras tvåspråkigheten hos barn i en finsk-ungersk familj år 1986 (se Karjalainen & Vuojala 1986). Men de flesta artiklar och andra publikationer om finlandsungrare behandlar enskilda personer som t.ex. har bidragit till de goda finsk-ungerska relationerna genom att vara uppmärksammade inom sitt arbete[16] eller personer som

[16] Informationen är även bekräftad av Árpád Jelinkó i inspelad intervju den 16 maj 2007. Bland de mest uppmärksammade finlandsungrarna nämns fotografen, översättaren och förfat-

har varit aktiva inom de finsk-ungerska kulturkontakterna (se t.ex. Nagy m.fl. 1984; Kallioniemi 1991; Lahdelma 1991; Tervonen 1995; Szíj 2000; Tervonen & Rumohr-Norio 2006).

Litteraturen om finlandsungrarna är alltså mycket begränsad, men utbudet av publikationer om ungrare, Ungern och den ungerska kulturen är ganska stort av kulturhistoriska orsaker som beskrivs närmare i Straszer 2009, 2010c och 2011a. I en bibliografi från 1982 över de finsk-ungerska kulturkontakterna ingår närmare 2000 verk, varav en del är historie- och reseskildringar, översatta skönlitterära texter, musik, noter, läroböcker i ungerska m.m. (se Tervonen & Wichmann 1982). Viljo Tervonen har arbetat med ett omfattande verk rörande de finsk-ungerska relationernas historia, innehållande en stor mängd information med källhänvisningar (Adalékok 2007: 2).

Den speciella relationen mellan ungrare och finländare beskrivs i ett flertal böcker oftast med varma ord, berättelser om gamla minnen och historier och glada bilder. Ett av de mest framstående finska förlagen som ger ut litteratur om Ungern, ungrare och den ungerska kulturen är *Finska Litteratursällskapet* (*Suomalaisen Kirjallisuuden Seura)*. I det ungerska sammanhanget finns bland de mest centrala i Finska Litteratursällskapets publikationer Nagy m.fl. (1984), Klaniczay (1986), Varpio & Szopori-Nagy (1990), Vehviläinen & Pók (2002) och Huotari & Vehviläinen (2004). En del av dessa verk behandlar de ungersk-finska kulturkontakterna, medan andra ger en omfattande bild av den ungerska kulturen och landets historia. Även bokförlaget *Atena Kustannus* har under senare år visat intresse för att ge ut böcker i ämnet ungersk kulturhistoria, se t.ex. Nyyssönen (2001), Lahdelma, Dobos & Rautavuoma (2001). *Samfundet Finland-Ungern (Suomi-Unkari Seura)* samt de i Ungern verksamma vänskapsföreningarna *Magyar-Finn Társaság* och *Kalevala Baráti Kör* gör framför allt speciella utgåvor om de finsk-ungerska kulturkontakterna, se t.ex. Huotari (1975), Honka-Hallila (2000), Katila m.fl. (2004) och Szíj (1996). Vetenskapligt relaterade serier om den ungerska kulturen både i Ungern och Finland ges ut av Finsk-ugriska institutionen vid Helsingfors universitet (se serie *Folia Hungarica*) och Hungarologi vid Jyväskylä universitet (se serierna *Hungarologische Beiträge* och *Spectrum Hungarologicum*), t.ex. Firon & Korhonen (1987), Csepregi (1989), Janhila (1991), Gunda (1996), Kilpiö (2000) och Halmesvirta & Nyyssönen (2006). Av kulturhistoriskt värde är även de publikationer som skrivs av enskilda individer, vetenskapsmän, konstnärer, politiker eller inom de finsk-ugriska kulturkontakterna framstående personer som har blivit påverkade av sina Ungern- resp. Finlandsresor och av mötet med ungrare resp. finländare. Bland de mest kända kan nämnas Jalava (1876, 1910, 1948), Liipola (1934, 1956), Wuorimaa (1947), Talas (1960), Kettunen (1960), Laurila (1966) och av de mest kända ungerska författarna Hunfalvy (1871),

taren István Rácz, konstnären Nándor Mikola, växtförädlaren István Bíró och musikpedagogbröderna Csaba Szilvay och Géza Szilvay.

Szinnyei (1882), Kodolányi (1937, 1939, 1990), Rácz (1944, 1988, 1991) och nyare skribenters verk, som t.ex. Varga (1982), Koczogh (1987), Major (1998) och Kardos (u.å.). Dessa skildringar har studerats närmare i Straszer (2003), Abonyi-Karhunen (2005a, 2005b, 2006) och Heikkinen (2006).[17]

Sammanfattningsvis kan konstateras att litteratur om ungrare och den ungerska kulturen i de två nordiska länderna har olika karaktär: medan det i Sverige har utförts flera akademiska undersökningar om invandrade ungrares historia, levnadsvillkor, livsåskådning samt identitet och även flera populärvetenskapliga arbeten har behandlat frågor kring sverigeungrarnas liv och tänkande, har man i Finland koncentrerat sig på att beskriva kulturhistoriska kontakter mellan ungrare och finländare och i dem uppmärksammas nästan enbart enskilda individer och väldigt sällan de i Finland bosatta ungrarna som grupp. Det är även utmärkande att det i det finlandsungerska sammanhanget inte alls finns akademiska undersökningar och avhandlingar som behandlar finlandsungrarnas levnadsvillkor, livsåskådning, språkliga förhållanden och frågor kring deras grupptillhörighet. Dessutom har i både den svenska och finska kontexten gjorts väldigt få undersökningar av den ungerska kulturens och det ungerska språkets ställning i den ungerska gruppen. Särskilt andragenerationen och senare generationer har oftast hamnat utanför undersökningarnas fokus.

2.3 En översikt av ungrare, ungerska och ungersk kultur i Sverige och Finland

Inom ramen för mitt arbete med avhandlingen har översikten *Ungrare, ungerska och ungersk kultur i Sverige och Finland* tillkommit. Den har utgivits som en webbpublicerad rapport av Hugo Valentin-centrum vid Uppsala universitet (se Straszer 2010c). Rapporten ger en bakgrundsbeskrivning och granskar några av de faktorer som på grupp- och samhällsnivån kan ha betydelse för enskilda ungrares språkval och möjligheten att bevara det ungerska språket och den ungerska kulturen i Sverige och Finland.

Rapporten ger en inblick i ungrarnas invandringshistoria, demografi, språkpolitik för invandrare, attityder till ungrare, ungrarnas organisationsverksamhet, ungerska medier och ungerskans undervisning i de två nordiska länderna.[18] Den inleds med en presentation av de ungerska minoriteterna och det ungerska språkets ställning i världen, där även den ungerska språk- och kulturpolitiken för de ungerska minoriteterna utanför Ungerns gränser kortfattat beskrivs. Vidare behandlar rapporten ungrarnas invandringshistoria

[17] En lista över de mest betydelsefulla reseskildringarna finns i Maticsák (red.) 1999: 114.

[18] Arbetet har utförts i samband med materialinsamlingen för undersökningen år 2006 och därför redovisas demografiska data fram till dess, medan andra avsnitt behandlar situationen fram till år 2008.

i Sverige och Finland och innehåller demografiska data om ungrare ur statistik från Statistiska centralbyrån och Statikcentralen i Finland samt en presentation av ungrarnas geografiska spridning i dessa två länder. De svenska och finska samhällena, hur invandrarna bemöts där och hur språkpolitiken ser ut vad gäller invandrade minoriteter och deras ättlingar beskrivs. Dessutom diskuteras majoritetsbefolkningens attityder till ungrare och ungrarnas arbete för bevarandet av det ungerska språket och den ungerska kulturen i Sverige och Finland genom att presentera ungrarnas organisationer och föreningsliv och ungerska medier i dessa två länder. Språkundervisningen beskrivs, särskilt modersmålsundervisningen i ungerska och i viss mån även undervisningen av ungerska som främmande språk i Sverige och Finland. Sist i rapporten finns en sammanställning av de mest karaktäristiska likheterna och skillnaderna i sociokulturell ställning mellan sverige- och finlandsungrarna.

En del av översikten representerar en samhällelig nivå, genom att beskriva den ungerska statens förhållande till den ungerska diasporan samt bemötandet av invandrarna och språkpolitiken i Sverige resp. Finland. Den andra delen representerar en gruppnivå, där den historiska bakgrunden och demografiska fakta om ungrare i Sverige och Finland beskrivs, samt där det ungerska språket och den ungerska kulturen i samhället presenteras genom att beskriva föreningslivet, ungerska medier och undervisningen i ungerska.

Avsikten med rapporten är att ge en jämförande översikt av ungrarnas situation i de två nordiska länderna ur språksociologiskt perspektiv. Forskning, t.ex. Gaarder (1977), Glazer (1978), Clyne (1982), Conklin & Lourie (1983) och i Sverige framför allt Boyd (1985), Tandefelt (1988) och Hyltenstam & Stroud (1991), har visat att sådana faktorer som rapporten redovisar är av betydelse för identiteten samt för språkets och kulturens bevarande hos minoritetsgrupperna. (Se även diskussion om detta i avsnitt 4.1.4.) Faktorernas möjliga påverkan på språkval och identitet hos de två utvalda grupper av andragenerationens ungrare diskuteras i samband med presentationen av undersökningens slutsatser i avsnitt 5.6 och 6.5 samt i kapitel 7.

När det gäller ungrarnas och ungerskans ställning i det svenska och finska samhället konstateras i översikten att den starkaste gemensamma nämnaren för de i Sverige och Finland permanentbosatta personerna med ungersk bakgrund är att allas föräldrar kommer från Ungern eller från ett ungerskt område i något av Ungerns grannländer och har ungerska som modersmål. Gemensamt är också att de båda grupperna bor i ett nordeuropeiskt samhälle som en invandrad minoritet. Men ungrare utgör inte någon enhetlig grupp i Sverige och Finland, och de båda ungerska grupperna har delvis olika sociokulturell situation beroende på tiden för och anledningen till invandring. Även den geografiska spridningen i landet, kulturhistoriska och samhälleliga

orsaker samt individuella skillnader som ungrarnas kultur i hemlandet[19] och religiös övertygelse spelar en viss roll i ungrarnas nuvarande sociokulturella situation.

Tablå 1 (från Straszer 2010c: 82−83) sammanfattar karaktäristiska likheter och skillnader mellan dessa två grupper. Den ger en översiktlig bild av och grund för jämförelse mellan ungrarnas och ungerskans sociokulturella ställning i de båda samhällena.

Tablå 1. Likheter och skillnader mellan sverige- och finlandsungrarnas sociokulturella ställning i samhället

SVERIGEUNGRARE	FINLANDSUNGRARE
Invandrare från Östeuropa, från flera f.d. kommunistiska länder → kan uppfattas ha en låg status i samhället	Invandrare från ”vår finsk-ugriska familj”, representerar en brodernation → kan uppfattas ha en hög status i samhället
De flesta har kommit under 1950- och 1960-talen → varmt mottagna, men det rådde då en öppet assimilatorisk invandrarpolitik i Sverige	De flesta har kommit under 1970- och 1980-talen → varmt mottagna och en tämligen positiv inställning till dessa rekryterade, arbetande invandrare
De flesta är politiska och/eller ekonomiska flyktingar från alla samhällsklasser med olika utbildningsbakgrund → valet av Sverige var ofta slumpartat och dikterades av tillfälligheter	De flesta har kommit som experter på ett visst område p.g.a. arbete eller av familjeskäl och med hög utbildning → valet av Finland var medvetet och oftast ett genomtänkt beslut
Relativt stor invandrargrupp med flera bosättningscentra i Sverige → goda möjligheter att hålla ihop och ha kontakter med varandra och t.ex. anordna ungerskspråkiga aktiviteter och hålla ungerskspråkig media vid liv	Relativt liten invandrargrupp som bor geografiskt utspritt i hela Finland → mindre möjligheter att hålla ihop och ha kontakter med varandra och t.ex. anordna ungerskspråkiga aktiviteter och hålla ungerskspråkig media vid liv
Relativt stor grupp med koncentration till vissa områden, samt lång tradition att anordna modersmålsundervisning för elever med invandrarbakgrund → större möjligheter att få undervisning i ungerska som modersmål, men det finns få andra möjligheter till utbildning i ungerska	Liten grupp med geografisk spridning, samt kortare tradition att anordna modersmålsundervisning för elever med invandrarbakgrund → mindre möjligheter att få undervisning i ungerska som modersmål, men av kulturhistoriska skäl finns det andra möjligheter till utbildning i ungerska

Sammanställningen visar att sverigeungrarna och finlandsungrarna i vissa avseenden har olika förutsättningar för att behålla sitt språk och sin kultur levande. Sverigeungrarna som grupp kan pga. gruppens storlek och koncentration till vissa områden ha stora möjligheter att hålla ihop och upprätthålla sin ungerskhet och kultur. Samtidigt kan finlandsungrarna, som utgör en

[19] Som alltså kan vara både inom och utanför den nuvarande ungerska statens gränser.

mindre invandrargrupp med stor spridning i landet, ha goda möjligheter att bevara den ungerska identiteten och språket pga. ungerskans jämförelsevis höga status i landet och majoritetsbefolkningens positiva attityder. Det finns alltså hos de båda grupperna olika medverkande element som förmodligen både stödjer och minskar förutsättningarna för minoritetsspråkets och kulturens fortlevnad.

2.4 Studier om andra invandrar- och minoritetsgruppers språk och identitet i svensk och finsk kontext

Forskning om andra invandrargruppers språkliga situation och framför allt forskning bland invandrarnas ättlingar i Sverige och Finland kan delas in i flera olika delområden. I det följande ger jag en översikt av olika typer av tvåspråkighetsforskning. Därefter kommer en mer detaljerad beskrivning först av undersökningar som behandlar frågor om språkbevarande och språkbyte bland framför allt invandrare och deras ättlingar och sedan av några undersökningar om identitet i språkliga sammanhang i svensk och finsk kontext. Dessutom ger jag några exempel på undersökningar som är gjorda bland andra minoritetsgrupper och som är relevanta i sammanhanget.

Vad gäller invandrarnas språkliga situation är möjligtvis det utförligast behandlade området barnens tvåspråkighet. I Sverige har en del av forskningen behandlat språkutvecklingen hos förskolebarn, bl.a. i kontexter för sverigeengelska (se Arnberg 1981), sverigefinska (se Huss 1991), sverigearabiska (se Salameh 2003), sverigefranska (se Schlyter 1993; Granfeldt 2003), sverigeturkiska (se Nauclér & Boyd 1996) och i svensk-flerspråkiga kontexter (se Andersson A.-B. 1992; Axelsson 1999). En annan del av tvåspråkighetsstudierna handlar om skolbarns språkutveckling i sverigefinska (se Lindberg 1995; Tuomela 2001; Ylikiiskilä 2001), sverigespanska (se Andersson I. 1997), sverigeitalienska (se Wiberg 1997) och sverigepersiska kontexter (se Namei 2002). I Finland beskrivs tvåspråkiga barns språkutveckling inte så ofta i en viss språkkontext (se dock t.ex. Latomaa 1993, 1998; Jasinskaja 1996; Hassinen 2002; Praakli 2004), utan undersökningarna behandlar framför allt tvåspråkighet i multietniska skolklasser och inte sällan ur finska språkets synvinkel (se t.ex. Kuure 1997; Apajalahti & Lehto 2002; Lehtinen 2002). Detsamma gäller forskningen bland vuxna invandrare i Finland, nämligen att en betydande del av undersökningarna oftast gäller blandade invandrargrupper och deras inlärning av finska, se t.ex. artikelsamlingarna Suni & Aalto (1994), Kurhila (1996), Sulkala & Zaman-Zadeh (1996), Martin & Voionmaa (1999), Nieminen (2001) och Straszer & Brown (2004). Även i Sverige behandlar en del av forskningen invandrares inlärning av det svenska språket eller invandrare som andraspråkstalare, se t.ex. Kotsinas (1985), Wiklund (2002) och Nelson & Andersson (2005). Men också andra-

generationens kunskaper i föräldrarnas modersmål undersöks i viss mån hos några minoritetsgrupper, se t.ex. Đurović & Stankovski (1979), Lainio (1989), Juvonen (2000) och Kangassalo (2008). Studier om kodväxlingen i vissa minoritetsgrupper utgör även en del av den sociolingvistiska forskningen, se t.ex. Nauclér (1984) och Kuyumcu (1995).

En av de första nordiska språksociologiska studierna bland invandrarnas ättlingar är gjord av Sally Boyd, se Boyd 1985. I den undersökte hon språkvalet bland cirka 700 tvåspråkiga ungdomar i Borås och Nacka i åldern 14–16 år genom en enkät och flera intervjuer med ungdomar och deras föräldrar. Ungefär hälften av ungdomarna kom från familjer där båda föräldrarna hade ett annat modersmål än svenska. Den andra hälften kom från familjer där en av föräldrarna hade svenska som modersmål, medan den andra föräldern hade ett annat språk än svenska. Enligt undersökningen använde de flesta ungdomar andraspråket med sina föräldrar och med äldre medan de använde svenska med sina syskon och jämnåriga kamrater. Boyd drar slutsatsen att ett språkbyte är på gång bland andragenerationens ungdomar och starkast i de familjer där en av föräldrarna är svenskspråkig.

En inte enbart språksociologisk blick på andragenerationens situation i Sverige gavs i ett projekt som redovisas i Lithman (1987). Här ger en artikel av Boyd en beskrivning av de språkliga förhållandena (se Boyd 1987), medan andra artiklar kan karaktäriseras som socialantropologiska, sociologiska och statsvetenskapliga studier (t.ex. Engelbrektsson 1987; Soininen 1987), även om det i dessa redogörelser i viss mån också finns en diskussion om språkets betydelse. Särskilt Engelbrektsson studerar språkliga förhållanden bland italienare och greker i Borås och granskar andragenerationens språkliga situation i förhållande till den etniska identifikationen. En av de allmänna iakttagelserna i projektet är att svenskheten och det svenska utgör en del av andragenerationens liv och att även i de familjer där båda föräldrarna har ett annat modersmål än svenska slår ”det svenska” igenom i oväntad utsträckning. Samtidigt upplever andragenerationen att de i förhållande till sina kamrater har fått extra resurser och erfarenheter med sig ut i livet genom sin kulturella bakgrund.

Eva Olkiewicz (1990) behandlar i sin undersökning[20] 96 finska och 72 jugoslaviska invandrarungdomars integration i Sverige, deras förhållande till det svenska språket och skolframgång och belyser detta genom att granska föräldrarnas bakgrund och integration. Olkiewiczs forskningsresultat tyder på att föräldrarnas socioekonomiska ställning, uppfostringsmönster och förväntningar på barnens framtida bosättningsland har betydelse för ungdomarnas grad av integration i det svenska samhället. Närmare bestämt visar undersökningen att de föräldrar som tillhör de högre socialgrupperna är mer assimilerade i det svenska samhället jämfört med andra föräldrar. Vidare visar hennes forskning att föräldrarnas grad av förankring i det svenska sam-

[20]Undersökningen är inte en sociolingvistisk studie, men har en viss relevans i sammanhanget.

hället har störst betydelse för i vilket land de förväntar sig att deras barn ska bosätta sig i framtiden och det påverkar även uppfostringsmönstret: framför allt pojkarna uppfostras mer svenskt ju mer föräldrarna är assimilerade i det svenska samhället och ju högre deras socioekonomiska ställning är. När undersökningen utfördes gick ungdomarna i årskurs 8–9 och har mestadels vuxit upp i Sverige. Olkiewicz visar att ungdomar som kommer från familjer där föräldrarna förväntar sig att ungdomarna ska återvända till ursprungslandet är mindre integrerade i det svenska samhället. I de finska familjerna spelar mödrarnas förväntningar roll för flickornas integration och fädernas förväntningar för pojkarnas integration, medan i de jugoslaviska familjerna har båda föräldrarnas förväntningar betydelse för barnets integration i det svenska samhället. Om den språkliga situationen konstaterar Olkiewicz att ungdomar som kommer från familjer där föräldrarna har relativt goda kunskaper i svenska och ett förhållandevis svenskt inriktat uppfostringsmönster oftare har goda kunskaper i svenska och i högre utsträckning talar svenska med sina föräldrar än andra ungdomar. Bevarandet av modersmålet som samtalsspråk inom framför allt de jugoslaviska familjerna verkar mestadels vara beroende av fädernas språkval. Det påpekas också att trots att modersmålet i regel dominerar i de undersökta familjerna är inslaget av svenska påfallande. De flesta ungdomarna är tvåspråkiga och de umgås med människor med olika etnisk bakgrund. Dessutom identifierar sig de flesta med både sina föräldrars landsmän och svenskar och känner samhörighet med både föräldrarnas hemland och Sverige. Vad gäller ungdomarnas skolframgång konstateras det att låg grad av assimilation hos de finska flickorna har samband med goda skolbetyg och låg grad av assimilation hos de jugoslaviska flickorna har samband med höga utbildningsaspirationer.

En studie av Ulla Sirén (se Sirén 1991) behandlar språkbevarande i olika invandrarfamiljer i Stockholm och granskar närmare i vilken utsträckning föräldrarna vill föra språket vidare till sina barn. Föräldrarnas avsikter under moderns graviditet jämförs med den faktiska språkanvändningen när barnen är 2,5 år och 4 år gamla. Undersökningen visar att då föräldrarna använder minoritetsspråket med sina fyraåriga barn talar barnet samma språk. När även svenska språket blandas in i kommunikationen använder barnet båda språken, men i många fall blir svenskan mer dominant. Detta är kännetecknande framför allt bland de familjer där barnen har barnomsorg på svenska. De två språkens samtidiga användning i familjen orsakar alltså svagare förutsättningar för att tradera minoritetsspråket. Av de undersökta familjerna lyckades de grekisk-, persisk-, turkisk- och arabiskspråkiga familjerna bäst med att föra minoritetsspråket vidare. Det beror enligt Sirén på att dessa grupper har tagit större avstånd från det svenska samhället och lever i språkligt mer homogena familjer. De är dessutom oftast bosatta i mer invandrartäta områden. Språktraderingsmönstret ser dock olika ut i olika delar av Stockholm.

Ytterligare en betydande språksociologisk studie som utfördes under första delen av 1990-talet var ett nordiskt samarbetsprojekt, nämnt i inledningen (se Boyd, Holmen & Jørgensen 1994a och 1994b). I det undersöktes språkanvändningen hos fyra minoritetsgrupper: amerikaner i Sverige, Finland och Danmark, turkar i Sverige och Norge, vietnameser i Finland och Norge samt finnar i Sverige och Norge. Även denna studie konstaterade att språkbyte pågår i alla fyra grupperna, dock sker språkbytet olika fort i olika grupper.

Shidrokh Namei gjorde 1993 en undersökning om mellanstadieelevers språkval i Stockholmsområdet, liknande den som Boyd tidigare gjort (Boyd 1985). I Nameis studie (1993) deltog 18 elever med persiska som modersmål bosatta i Botkyrka, Vällingby och Hässelby och en stor del av informanterna var inte födda i Sverige. Ungdomarnas språkvalsmönster liknar dem i Boyds undersökning, men persiskans användning i hemmet är mindre omfattande än användningen av invandrarspråken i Boyds studie. I Nameis undersökning är den del av informanterna som talar båda språken med sina syskon något större än den del som talar enbart svenska med syskonen. Nelly Kostoulas-Makrakis undersökte språkvalet hos 322 grekisktalande ungdomar i tonåren (se Kostoulas-Makrakis 1995) och hennes forskningsresultat gav ett något annorlunda mönster än vad vissa andra studier om språkvalet bland ungdomar visar: de grekisktalande tonåringarna talar i högre utsträckning grekiska med sina kamrater än vad de andra ungdomarna gör. Enligt Kostoulas-Makrakis kan grekiskans användning med skolkamraterna peka på en önskan att signalera den grekiska identiteten, men den kan även fungera som en barriär med vilken de förhindrar andra icke-grekiskspråkiga att förstå dem. I likhet med Nameis studie visar det sig att ungdomarna använder minoritetsspråket i större utsträckning med sin far än med sin mor, medan det i Boyds studie är tvärtom. De grekiskspråkiga ungdomarnas språkval påverkades enligt Kostoulas-Makrakis av att en stor del av dem som deltog i undersökningen bor och går i skolan i områden där även många andra grekisktalande bor.

Andragenerationens sverigefinnar och finskans fortlevnad stod i fokus för Pirjo Janulfs avhandling (se Janulf 1998). I en delundersökning studeras läs- och skrivfärdigheten i finska och svenska och tvåspråkighetens nivå bland sverigefinska och finlandssvenska grundskoleelever, medan en andra delundersökning behandlar språkvalet och attityderna till finska femton år senare hos de då 27 år gamla andragenerationens sverigefinnar. En tredje delundersökning granskar grundskoleelevernas språkval i hemmet, skolan och på fritiden och i den fjärde delundersökningen behandlas skrivkunskaperna i finska bland de tvåspråkiga eleverna som deltog i den första delundersökningen. Ett av resultaten var att de informanter som gick i svensk klass i skolan senare som vuxna i större utsträckning övergår till att tala svenska med sina föräldrar, framför allt med sin mor, jämfört med informanter som gick i finsk klass och som fortfarande nästan enbart talar finska med sina föräldrar. Även majoriteten av de informanter som gått i svensk klass använ-

de svenska med sina syskon och alla som fått barn talar enbart svenska såväl med sin sambo som med sina barn. Janulf konstaterar att för finskans fortlevnad i Sverige tycks valet av finsk klass vara av stor betydelse och även sambons språk kan spela stor roll, eftersom finskan förs vidare till nästa generation i de familjer där båda föräldrarna gått i finsk klass eller finsk skola. Janulf betonar föräldrarnas viktiga roll i språkets bevarande.

Johan Falk och Miguel Angel Sarmiento studerade spanskspråkiga invandrares och deras ättlingars språkliga attityder och identitet i Sverige. I sin rapport (Falk & Sarmiento 2003) fokuserar de på att redovisa hur informanternas ålder vid invandringen förhåller sig till deras språkliga attityder, framför allt identifikationen med de spanska och svenska språken. Enligt forskningsresultatet identifierar sig inte informanter som kom till Sverige som vuxna med det svenska språket, utan upplever att det spanska språket utgör deras eget språk. Dessa informanter motsätter sig majoritetskulturen och således motsätter de sig även ackulturationen. Andragenerationen däremot har en mer balanserad attityd gentemot sina två språk, men de individuella skillnaderna är stora. För de flesta utgör spanska språket ett förstaspråk, som är viktigt framför allt i deras sociala och privata liv. Andra individer tar avstånd från förstaspråket och strävar efter en slags självständighet och försöker identifiera sig mer med majoritetskulturen. Falk & Sarmiento (2003: 250) konstaterar att de språkliga attityderna inte enbart är beroende av åldern vid invandringen utan även av bl.a. familjernas struktur, hemmiljön och individernas sociala nätverk.

Tore Otterup har undersökt flerspråkighet och identitetskonstruktion bland ungdomar i ett multietniskt förortsområde i Göteborg (se Otterup 2005). För att kunna ge en bred bild av flerspråkigheten och förutsättningarna för flerspråkig utveckling hos barn och ungdomar har han först genomfört en kvantitativ enkätundersökning bland 179 informanter i en mellanstadieskola och för att kunna belysa vilken betydelse flerspråkigheten har i informanternas liv har han sedan utfört en kvalitativ intervjuundersökning bland åtta informanter i årskurs 6. I undersökningen har 94 % av eleverna utländsk bakgrund och de representerar 30 olika länder och 29 olika modersmål. Alla dessa informanter använder dagligen minst två språk, varav modersmålet mestadels används hemma och i modersmålsundervisningen, medan svenska språket är mer dominant i deras vardagliga liv eftersom det används bl.a. i skolan och med jämnåriga kamrater. Flerspråkighet är en framträdande egenskap hos dessa ungdomar och den utgör även grunden för deras identitet. Enligt Otterup (2005: 222) ger flerspråkigheten ungdomarna ”fler olika kontaktytor och fler varierande kontexter då de har möjlighet att konstruera sina identiteter”. Ungdomarnas identiteter är sammansatta av många olika beståndsdelar från olika kulturtillhörigheter, t.ex. de s.k. ursprungskulturerna, den svenska majoritetskulturen, kamraternas olika kulturer och lokala ungdomskulturer.

I Finland finner man inte forskning i samma omfattning som i Sverige kring invandrarnas språkliga situation (se information om undersökningar och statistik från finska Arbetsministeriet TM 1999; TM 2004 samt Nordbas 2008). Således finns det nästan enbart enskilda mindre presentationer om olika grupper och deras språkliga situation (se t.ex. Laihiala-Kankainen, Pietikäinen & Dufva 2002). Sanna Iskanius avhandling utgör ett undantag (se Iskanius 2006), med syftet att skildra den språkliga identiteten och dess förhållande till den etniska identiteten och till attityder gentemot språk och nationalitet, språkanvändning och självuppskattad språkkunskap bland ryskspråkiga ungdomar i Finland. Hon har samlat in sitt material med hjälp av ett omfattande frågeformulär bland cirka 260 studenter i åldrarna 15−30 på 53 olika gymnasier och yrkesskolor i landet. Dessa ungdomar har bott i Finland i genomsnitt cirka 4,5 år. Iskanius har analyserat det insamlade materialet med kvantitativa forskningsmetoder, men hon har även haft ett kvalitativt perspektiv och gjort 20 temaintervjuer. Resultatet av undersökningen blev att de egna rötterna betyder mycket för dessa ungdomar; cirka 70 % av dem anser sig vara ryska och cirka 25 % både ryska och finska, medan cirka 6 % räknar sig som finska, något som förefaller naturligt med tanke på att ungdomarna hade flyttat från Ryssland bara några år tidigare. När det gäller den språkliga identiteten visar resultatet att ryska som modersmål har en central roll i ungdomarnas identitet, men de är även intresserade av att lära sig finska. Iskanius har hittat fem olika grupper enligt ungdomarnas språkliga identitet: s.k. finsksinnade (7 %), tvåspråkiga (20 %), ryskspråkiga och rysksinnade (34 %), ryskspråkiga (23 %) och ryskspråkiga med negativ inställning till finskheten (16 %). Dessa kategorier täcker delvis varandra, men de visar ändå att en stor andel, alltså 73 %, av de utfrågade ungdomarna har en stark rysk identitet när det gäller språk. Identiteten är enligt ungdomarna ändå lite annorlunda än hos kvarvarande ryskspråkiga ungdomar i Ryssland. För ungdomarna i undersökningen spelar det ryska språket en mycket viktig roll i identiteten och det visar sig att språket är en större och mer betydelsefull faktor i identiteten än etnicitet eller andra kulturella drag. Många av de finlandsryska ungdomarna känner oro för att deras ryska modersmål försvagas i en tvåspråkig kontext och därför väljer de att umgås mycket – och nästan enbart – med andra ryskspråkiga kamrater. Stöd som man får inom gruppen för att upprätthålla den språkliga identiteten upplevs som nödvändigt. För en något grundligare genomgång av Iskanius avhandling se Straszer 2007.

I sammanhanget är det värt att nämna att finska forskare gör relativt många undersökningar om finska språkets bevarande bland finnar som lever i diaspora t.ex. i Amerika (se t.ex.Virtaranta m.fl. 1993), Australien (se t.ex. Lammervo 2005) och Tyskland (se t.ex. Tuomi-Nikula 1989), men forskningsfältet är i viss mån även utsträckt till andra länder. Den kanske mest omfattande presentationen av minoriteter med finsk bakgrund och deras språk ingår i en artikelsamling redigerad av Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (2003). Samlingen innehåller artiklar som behandlar

finska språket, dess varieteter och språkets talare i Amerika, Australien, Estland, Ingermanland, Ryssland, Spanien, Sverige, Norge och i tyskspråkiga länder. Även forskningen om sverigefinnar och deras språk är omfattande (se t.ex. Jaakkola 1972, 1973; Huss 1991; Lainio 1989; Juvonen 2000; Tuomela 2001 och Kangassalo 2008). Förutom dessa undersökningar ger det finska *Migrationsinstitutet (Siirtolaisuusinstituutti)* ut forskningsrapporter och olika publikationer som behandlar de finska migranternas historia och livet i fjärran.[21] I dessa publikationer ingår ofta även frågor om de språkliga förhållandena på samma sätt som andra t.ex. etnologiska och kulturgeografiska studier gjorda bland finska migranter berör språkfrågor (se t.ex. Pilli 1982; Anttonen 1984; Österlund-Pötzsch 2003; Roinila 2000, 2006).

Även svenska migranter och deras språkliga situation i diasporan, framför allt i Amerika och Argentina har undersökts. Amerikasvenska och dess användning har beskrivits bl.a. av Hasselmo (1974), Ivars (2003), Karstadt (2003) och Klintborg (2004). Gunvor Flodell har utfört sin forskning bland de s.k. misionessvenskarna i Sydamerika (Flodell 1986, 2002). Dessutom har även estlandssvenskar och deras språk stått i fokus för flera undersökningar fokus (se t.ex. Aman & Lagman 1961, Aman 1968, Lagman 1979 och Raag 1988). Svenskarnas språkliga situation har i viss mån undersökts även i andra nordiska länder, t.ex. av Nordenstam (1979). Bland undersökningarna bjuder framför allt Gunvor Flodells studie på intressant information om en diasporagrupps språkliga förhållanden. Flodell konstaterar bl.a. att det svenska språket hos misionessvenskarna i Argentina inte går i arv till den fjärde generationen, men den år 1989 bildade s.k. ”Svenska Cirkeln” som har månatliga sammankomster har enligt Flodell reaktiverat passiva eller glömda språkkunskaper hos många svenskättlingar och därför kan denna aktivitet enligt henne ses som ”en manifestation av och ett bevis på språkets gruppsammanhållande funktion i en ny domän som ersatt tidigare svenskspråkiga gudstjänster och syföreningsaktiviteter” (Flodell 2002:142). Språkbevarandet stöds även i viss mån av samhället, eftersom invandrarspråken inte längre upplevs som något hot mot det nationella statsbyggandet och enligt Flodell har det blivit legitimt att söka sina rötter och genom detta kunna manifestera etniciteten. Det synliga beviset för de positivt förändrade attityderna som skett i majoritetssamhället är den immigrantfestival som årligen hålls i ett område som upplåtits för de olika immigrantgruppernas kulturella aktiviteter. Språkbevarandet på individnivån visar enligt undersökningen följande: 24 av 32 informanter, alltså 75 %, talade svenska i hemmet åtminstone fram till skolåldern men då undersökningen utfördes använde mindre än hälften av informanterna svenskan regelbundet. Av övriga informanter tillhör dock en del den ovannämnda Svenska Cirkeln, vilket visar att det finns en vilja hos dem att reaktivera språkkunskapen. Det svenska språket behålls av informanterna pga. att de upplever det som en tradition

[21] Se Migrationsinstitutets webbplats: http://www.migrationinstitute.fi

och att språket är deras hemspråk eller förstaspråk till vilket man har ett känsloband. Andra informanter deklarerar att språket utgör en del av deras identitet. När det gäller identitet betraktar nästan alla Flodells informanter sig själva som ”argentinare men svenskättlingar”. Flodell påpekar att identiteten inte döljs, utan manifesteras genom att ”tala svenska” eller berätta att man har gjort det tidigare. Därför kan språkbruket karaktäriseras som identitetshandling hos misionessvenskar. Identitet visas inte enbart genom språkbruket utan även med att hålla på seder och traditioner och delta i aktiviteter. Att vara svenskättling betyder för alla informanter något positivt som de är stolta över, vilket enligt Flodell är en förutsättning för att känslan av särskild etnicitet ska kunna uppstå. (Flodell 2002: 142−144.)

Det finns många relevanta studier om språkvalet och språkbevarande bland historiska minoritetsgrupper, som t.ex. samer (se t.ex. Helander 1984; Aikio 1988; Svonni 1993; Jansson 2005; Lindgren 2000), tornedalingar (se t.ex. Jaakkola 1973; Elenius 2001) och kvener (se t.ex. Lane 2006). Studierna ger nyttiga synpunkter på och teoretiska referensramar för forskningen även om andra minoritetsgrupper, såväl invandrare som deras ättlingar. Många av undersökningarnas resultat kan sammanfalla med diasporagruppers situation. Relevant i sammanhanget är t.ex. Svonnis (1993) och Lindgrens (2000) undersökningar. Svonni undersökte hur väl nordsamiska skolbarn behärskar samiska. Han konstaterar att inlärningen av nordsamiska måste påbörjas före skolåldern och att språket måste användas intensivt och allsidigt för att språkkunskapen ska utvecklas och alla aspekter av språket behärskas. Svonni betonar att undervisningen i skolan bör bli mer kommunikativt inriktad och att språket måste användas också i andra sammanhang än enbart i språkundervisningen. För att barnen ska ha goda förutsättningar att utveckla en hög grad av språkbehärskning behöver man enligt Svonni använda nordsamiskan i ökad utsträckning i medierna och det bör även finnas litteratur på nordsamiska inom alla tänkbara ämnen. Han efterlyser bättre stöd i samhället på olika områden som t.ex. inom lagstiftningen, undervisningen och kultursektorn. Lindgren (2000) har undersökt samerna i diaspora, närmare bestämt samernas språkliga situation, språkval och identitet samt majoritetsbefolkningens inställning till samerna i Helsingfors. Studien grundar sig på 26 intervjuer gjorda i början av 1990-talet med personer som bor permanent i den finska huvudstaden och har samiska föräldrar från det samiska området. Om dessa informanters språkliga förhållanden skriver Lindgren bl.a. att assimilationen verkar starkt men att det finns tecken på en medveten vilja till revitalisering. Men trots det vaknande intresset för att återta språket som talades i barndomshemmet eller som var föräldrarnas och/eller far- och morföräldrarnas språk, finns bland informanterna även de som är likgiltiga för språket och det samiska arvet. Där finns också de som är positiva men använder språket enbart i mindre utsträckning eller inte alls. Lindgren konstaterar att i den undersökta gruppen verkar det i barndomshemmet använda språket ha en betydande roll för språkvalet. Dessutom har

språkvalet samband med informanternas identitetsstrategi. Lindgren har granskat denna strategi genom att undersöka i vilken utsträckning informanterna har varit aktiva i samisk kultur- och samhällsverksamhet och vilka attityder de visar gentemot samiskheten. Hon delar in informanterna i följande grupper: de som ”smälter in i majoritetsgruppen”, de som ”förhåller sig positiva till samiskhet”, de som ”deltar i samisk verksamhet” och de som ”är etniskt aktiva”. De etniskt aktiva informanterna och en del av de deltagande informanterna karaktäriserades som revitaliserare medan informanterna som tillhörde grupperna ”smälter in i majoritetsgruppen” och ”förhåller sig positiva till samiskhet” karaktäriserades som språkbytare. (Se Lindgren 2000: 237, 240–241.)

Ett annat forskningsområde som är betydelsefullt för att studera språkvalet hos olika minoritetsgrupper är undersökningar om identitet. Dessa studier bygger ofta på socialantropologiska, etnologiska eller sociologiska forskningsteorier och metoder. Vad gäller invandrare och deras ättlingar i den svenska och finska kontexten finns ett flertal undersökningar, av bl.a. Yazgan (1983), Ouvinen-Birgerstam (1984), Mella (1987), Virta (1988), Magnusson (1989), Jasinskaja-Lahti & Liebkind (1999a, 1999b), Kärkkäinen & Mononen (1999), Oinonen (1999), Khalil & Kittel (2001) och Lukkarinen-Kvist (2006). Av Kosonens (1994) och Liebkinds (1994) undersökningar bland vietnamesiska invandrare i Finland framkommer att goda kunskaper i både minoritets- och majoritetsspråket korrelerar med en positiv identitet och psykiskt välmående hos individen. De för min undersökning mest väsentliga studierna är Österlund-Pötzsch (2003), Ågren (2006) och Weckström (2008). I alla undersökningarna, oavsett om de belyser identiteten ur antropologiska, etnografiska eller sociologiska synvinklar, behandlas språk som en central identitetsbärande markör.

I Susanne Österlund-Pötzschs undersökning (2003) står den etniska identiteten bland finlandssvenska nordamerikaemigranter och deras ättlingar i fokus. Syftet med studien var att belysa informanternas förhållande till sin finlandssvenska eller åländska bakgrund och Österlund-Pötzsch sökte bl.a. svar på frågor om vilken betydelse släktbanden till Svenskfinland har och i vilket sammanhang och i vilka situationer den finlandssvenska etniciteten får betydelse i informanternas liv. I undersökningens sammanfattande diskussion konstateras att de finlandssvenska immigranterna och deras ättlingar i flera generationer har stora valmöjligheter när det gäller att utforma sin etniska identitet och välja i hur hög grad de vill intressera sig för sin utomamerikanska härkomst. Enligt resultaten är detta på många plan ett personligt avgörande, dock finns det givetvis faktorer som kan främja eller begränsa valet. Eftersom alla intervjuade personer i studien på något eller flera olika sätt har visat intresse för sin härstamning föreslår Österlund-Pötzsch att omständigheterna kring de finlandssvenska immigranternas ättlingars positiva förhållningssätt till sitt finlandssvenska eller åländska ursprung i Nordamerika skulle betecknas med begreppet *American Plus*. Begreppet American Plus

syftar på ”en etnisk identitet på nordamerikansk grund som kan fungera som ett betydelsefullt mervärde i en persons liv”. I undersökningen utgör den etniska identiteten en betydelsefull del av invandrarnas och deras ättlingars självbild och verklighet. Undersökningen visar också att de finlandssvenska och åländska informanterna i Nordamerika har hittat sin plats bland andra invandrare som en grupp mellan finnar och svenskar, vars språk dock förenar dem mer med andra nordbor än med finnar.

Marja Ågrens avhandling i etnologi (2006) behandlar den sociala, nationella, kulturella och etnolingvistiska tillhörigheten hos fjorton vuxna personer som har vuxit upp och lever i Göteborgsområdet med föräldrar från norra Finland. Undersökningen belyser betydelsen av den etniska och kulturella bakgrunden, finskheten och dess roll i vardagslivet, statusen i det svenska samhället, personliga upplevelser och identifikationer hos andragenerationen. Genom hela studien löper frågor kring invandrarbakgrundens och medborgarskapets betydelse, förhållningssättet till hemmiljön, Sverige och Finland och relationen till föräldrarnas historia. Den tar även upp uppväxten med två kulturer, erfarenheter av skolgång i finskspråkiga klasser, finskhet, finska seder och bruk i det vardagliga livet samt frågeställningar kring den nationella och etniska tillhörigheten. Enligt studien är både det finska och det svenska viktiga inslag i andragenerationens förståelse av sig själva. Vad det innebär och hur det tar sig i uttryck varierar med situationerna, olika faser i livet och när och för vilket syfte man frågar dem om detta. Enligt studien går det inte att kategorisera dessa individer enbart efter deras etniska bakgrund, eftersom det för de olika frågorna även finns en annan identifikations- och tillskrivningsgrund. Bakom den upplevda diskrimineringen finns t.ex. fakta om att man är förortsbo eller att arbetarklassbakgrunden har påverkat både den materiella och den mentala delen av livet. Undersökningen tar fram olika aspekter på finskheten och identitetsproblematiken i att vara både finsk och svensk och bl.a. framkommer språkets roll som identitetsbärare och som markör för att man tillhör till en viss grupp. För en grundligare genomgång av Ågrens avhandling se Straszer (2007).

Även i Lotta Weckströms (2008) studie står andragenerationen i fokus. Weckström har forskat kring uppfattningen om finskheten, Finland och flerspråkigheten bland unga vuxna med finsk bakgrund i Sverige. Hennes undersökning är en etnografisk intervjustudie i vilken hon studerar tio informanters tankar om finsk identitet med en diskursanalytisk forskningsmetod, där fokus ligger på informanternas språkliga uttryckssätt att berätta om finskheten. Enligt forskningsresultaten har skolan en viktig roll i att förstärka den finska identiteten, men mest betydelsefullt för att skapa språkkunskap, finska vanor och finsk identitet hos andragenerationens sverigefinnar är hemmet och familjen. Oberoende av informanternas kunskaper i finska tycks det finska språket ha ett centralt symboliskt värde för andragenerationen, men finskspråkigheten har inget nödvändigt samband med den finska kulturen. Den traditionella finska kulturen och finska företeelser, som t.ex. bastu

och ”sisu”, utgör fortfarande en viktig del av finskheten hos de sverigefinska unga vuxna. Men deras finska identitet visar nya tendenser, nämligen att de subjektiva upplevelserna spelar en central och känslomässigt viktig roll för dem. Finskheten är en naturlig del av sverigefinska unga vuxnas vardag som inte behöver manifesteras genom för finnar olika typiska beteenden eller riter. Undersökningen visar att finskheten kan leva vidare i invandrargenerationerna även utan kunskaper i finska. Liknande resultat visar även Roinila i sina undersökningar bland finskättlingar i Amerika (t.ex. Roinila 2006).

3 Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel presenterar jag några teorier och begrepp som utgör en allmän ram för undersökningen. I avsnitt 3.1 diskuteras ackulturationsattityder och etnolingvistiska identitetsteorier och jag gör ett försök att tillämpa dessa teorier på språkliga förhållanden hos minoriteter. I avsnitt 3.2 behandlar jag olika synsätt på sambandet mellan språk och identitet och redogör för några begrepp som är aktuella för avhandlingens resonemang. I avsnitt 3.3 tar jag upp för analysen centrala teorier rörande språkbevarande, språkbyte och revitalisering.

3.1 Teorier om ackulturation och etnolingvistisk vitalitet

Kontakten mellan minoritets- och majoritetskulturen kan granskas utifrån *ackulturationen*, den sociala och psykosociala förändringsprocess som inträffar då olika kulturer möts. Ackulturationen påverkas av både minoritetsgruppens anpassning till majoritetskulturen och majoritetsgruppens inställning till minoritetskulturen (Berry m.fl. 1987: 491–492). När olika kulturer möts kan de påverka varandra lika mycket, men i praktiken brukar en av kulturerna vara dominant. Ackulturationen sker inte nödvändigtvis rätlinjigt i riktning mot att smälta in i den dominanta kulturen, utan det finns flera alternativ. Det sätt på vilket en minoritetsgrupp vill förhålla sig till sin egen kultur och till den dominerande kulturen kallar Berry m.fl. (1987) ackulturationsattityd. Enligt Berry m.fl. ska varje medlem av en minoritetsgrupp ta ställning till två grundläggande frågor: den första är hur viktigt man anser det är att bevara den egna kulturen och identiteten och den andra hur viktigt man anser det vara att upprätthålla goda förbindelser och fasta kontakter med majoritetsbefolkningen och hela samhället genom anpassning. När man besvarar dessa frågor jakande resp. nekande framkommer fyra ackulturationsmönster, som visar minoritetsgruppens attityder: *integration*, *assimilation*, *separation* och *marginalisering*. För majoritetsgruppen gäller frågan om man upplever det vara värdefullt eller önskvärt att minoriteterna bevarar sina egna kulturer och identitet resp. om man upplever det som värdefullt eller önskvärt att minoriteterna anpassar sig till majoritetskulturen. Figur 1 visar

ackulturationsmodellen enligt Berry m.fl. (1987: 496) i modifierad form efter Liebkind (1994:26).[22]

Ackulturationsattityd		Är det viktigt att upprätthålla goda förbindelser och fasta kontakter med majoritetsbefolkningen?	
		JA	NEJ
Är det viktigt att bevara den egna kulturen och identiteten?	JA	integration	separation
	NEJ	assimilation	marginalisering

Figur 1. Ackulturationsmodellen.

Som figur 1 visar innebär *integration* de attityder då minoritetsgruppens medlemmar strävar efter att behålla sin egen kultur samtidigt som de försöker upprätthålla goda förbindelser och fasta kontakter med majoritetsbefolkningen och hela samhället genom att anpassa sig. *Assimilation* gäller de attityder då minoritetsgruppens medlemmar inte vill bevara sin egen kultur, utan strävar efter att bli en del av majoritetssamhället genom att ha goda förbindelser och fasta kontakter med majoritetsbefolkningen och därmed anpassar sig helt. *Separation* avser de attityder då minoritetsgruppens medlemmar framhäver sin egen kultur, samtidigt som de tar avstånd från majoritetskulturen och undviker att umgås med majoritetsbefolkningen. *Marginalisering* gäller de attityder då minoritetsgruppens medlemmar avvisar sin egen kultur och inte heller är intresserade av att anpassa sig till majoritetskulturen eller vara en del av majoritetssamhället. I situationen i fråga hamnar minoritetsgruppens medlemmar mellan två kulturer utan att vara delaktiga i någon av dem.

Den mest eftersträvansvärda ackulturationsattityden är enligt forskningen (se Berry m.fl. 1987; Phinney m.fl. 1990; Sue & Sue 1990; Rumbaut 1991) integration, som både psykologiskt och sociokulturellt sett är det bästa alternativet för båda parter. Den stöds i regel även av samhället. Separation och marginalisering involverar olika utmaningar för minoritetsgruppens omgivning och för hela samhället. Assimilation för sin del hotar mångfalden och leder till försvinnande av minoritetskulturen. (Se t.ex. Sue & Sue 1990: 106−107; Searle & Ward 1990.) Ackulturationsmodellen utgår ifrån majoritetens perspektiv och tar inte hänsyn till att för minoritetsgruppens medlemmar behöver t.ex. separation inte vara lika negativ som den är för majoritetsgruppens medlemmar (Iskanius 2006: 68). I ackulturationsmodellen har man inte heller tagit hänsyn till situationsbunden variation och Berry (1990) på-

[22] Alla figurer i detta kapitel presenteras i egen översättning.

pekar att ackulturationsattityder kan ändras i tid och rum. Exempelvis kan minoritetsgruppers medlemmar sträva efter integration när det gäller arbetsmiljö eller att assimilera sig ekonomiskt, medan de kan sträva efter separation när det gäller giftermål, familjeliv och socialt nätverk. (Se även Liebkind 1994: 25−27.) Ackulturationsattityder kan variera på ytterligare olika sätt. Jasinskaja-Lahti & Liebkind (1999a) har studerat invandrarungdomars ackulturation i en rysk-finsk kontext och konstaterar att de ungdomar som hade en stark rysk etnisk identitet oftast bar på separationsattityder medan de som hade en stark finsk etnisk identitet oftast bar på assimilationsattityder. Inga aspekter av ungdomarnas identitet verkade tyda på marginaliserings- och integrationsattityder. Enligt Jasinskaja-Lahti & Liebkind (1999a: 132) kan deras forskningsresultat tyda på att den etniska identiteten är situationsbunden och mångfasetterad och att tvåkulturella individer inte nödvändigtvis samtidigt betonar båda aspekterna av sina identiteter utan beroende av situation betonar den ena eller den andra. Det kan också vara svårt att kategorisera människornas ackulturationsattityder på detta sätt inte enbart för att attityden förändras i tid och rum utan även för att det inte i varje enskilt fall är möjligt att begränsa attityden till en av de fyra kategorier som presenteras i den modell Berry m.fl. lagt fram.

Sue & Sue (1990) beskriver utvecklingen av den etniska identiteten hos individen under ackulturation. Deras utvecklingsteori baserar sig på praktiska erfarenheter inom olika yrkesgrupper där medlemmar av majoritetsbefolkningen har haft invandrare som kolleger. Enligt Sue & Sue är individernas inställning till sig själva och till de övriga medlemmarna i den egna minoritetsgruppen samt deras inställning till andra minoritetsgrupper i samhället och till majoriteten central i sammanhanget. Genom att man har positiv eller negativ inställning till dessa kan man genomgå olika faser, som Sue & Sue kallar för: (A) *Konformism*, dvs. att man underkastar sig majoritetskulturens övermakt, då man uppskattar majoritetskulturen medan man underskattar och djupt kritiserar sin egen kultur. (B) *Konfliktstadiet*, då man inte accepterar majoritetsgruppens underskattande syn på minoritetskulturen och börjar förstå att i varje kultur finns det både positiva och negativa sidor; skam och stolthet blandas. (C) Det s.k. *fördjupningsstadiet* kommer då medlemmar av minoritetsgruppen börjar utestänga majoritetskulturen och enbart accepterar sin egen kultur. (D) *Självbetraktelsestadiet* innebär att man börjar se brister och negativa sidor i den egna kulturen och märker positiva och önskvärda sidor i majoritetskulturen. Slutligen nämns (E) *det bikulturella stadiet* då man erhåller en inre säkerhet och man kan uppskatta delar av båda kulturerna och veta att i alla kulturer finns det bra och dåliga sidor. Det bikulturella stadiet kännetecknas även av att man motsätter sig all diskriminering och har en stark självkänsla. Dessutom känner man stolthet över sina rötter, men uppfattar sig själv som självständig och oberoende. Vidare kan man känna samhörighet med den egna gruppen och förstå att varje medlem är en individ. I det bikulturella stadiet uppskattar man majoritetsbefolkning-

en selektivt och kan skilja på samhällets och dess medlemmars goda och dåliga sidor. Det bikulturella stadiet påminner om integration i ackulturationsmodellen hos Berry m.fl. (Se även Liebkind 1994: 27−29.)

Enligt Sue & Sue (1990) följer faserna ovan inte rätlinjigt efter varandra, utan identitetsutvecklingen kan vara olika bland minoritetsgruppernas medlemmar. För vissa kan identitetsutvecklingen t.ex. börja med det andra stadiet och vissa människor går inte heller igenom alla stadier. Hos en del individer kan vissa stadier vara mer dominerande medan det kan finnas ett annat stadium i bakgrunden. Liebkind (1994: 29) påpekar i sin tur att utvecklingsstadierna inte nödvändigtvis är entydiga med beteendet, eftersom det kan finnas skillnad mellan vad man känner, hur man tänker och hur man går till väga. Således skulle man kunna beskriva de tre områdena, dvs. individens (1) känslomässiga utveckling, (2) tänkande och (3) beteende, var för sig. Den här uppdelningen är jämförbar med de tre komponenter man urskiljer hos attityder (se t.ex. Edwards 1985: 139): det affektiva elementet, den kognitiva delen och beredskapen att agera.

Teorierna kan även tillämpas för att beskriva minoriteternas språkliga förhållanden. Figur 2 och beskrivningen som följer visar hur t.ex. Giles & Coupland (1991: 101−102) har tillämpat den ovan beskrivna ackulturationsmodellen på språkliga förhållanden. I figur 2 visas en modell för tvåspråkighet i majoritet–minoritetsförhållanden enligt Giles (1978: 363-378) i modifierad form efter Iskanius (2006: 68).

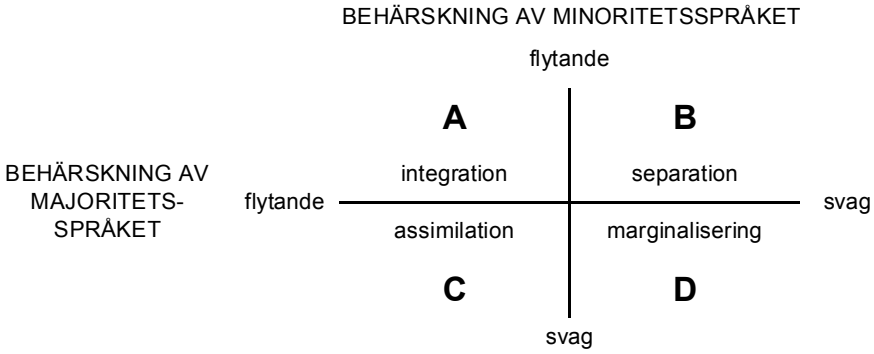

Figur 2. Modell för tvåspråkighet i majoritet–minoritetsförhållanden.

Enligt modellen kan individen kunna (A) både minoritets- och majoritetsspråken flytande, (B) minoritetsspråket flytande och majoritetsspråket svagt eller inte alls, (C) majoritetsspråket flytande och minoritetsspråket svagt eller inte alls eller (D) både minoritets- och majoritetsspråken svagt. (A) representerar i modellen integration, medan (D) representerar dess motpol marginalisering. (B) står för separation och (C) för assimilation. Men modellen i sig är inte tillräckligt flexibel och i vissa avseenden är den klart bristfäl-

lig, eftersom språkkunskap i den ses som en enhetlig kompetens utan att hänsyn tas till den variation som kan finnas hos individen när det gäller de olika språkliga färdigheterna och även när det gäller olika ämnesområden. Modellen visar förhållanden mellan språkkunskap och ackulturation i en viss stund och tar inte i beaktande att kunskapen och den språkliga situationen kan förändras. Modellen skulle även kunna tolkas så att språkkunskapen leder till vissa ackulturationsmönster, men då tar man inte hänsyn till andra bidragande faktorer som påverkar ackulturationen (Iskanius 2006: 68). Iskanius (2006: 181−182) visar att trots att man kan både minoritets- och majoritetsspråken flytande betyder det inte nödvändigtvis att man har integrationsattityder, utan man kan även ha separationsattityder. Det kan även förekomma att tvåspråkiga individer har assimilationsattityder istället för integrationsattityder.

På samma sätt som Giles & Coupland (1991: 101−102) tillämpat den ovan presenterade ackulturationsmodellen på språkliga förhållanden, skulle man också kunna tillämpa Sue & Sues identitetsutvecklingsteori på språkliga förhållanden. Då skulle konformismen (A) kunna betyda att minoritetsspråkens representanter värdesätter majoritetsspråket och inte uppskattar det egna språket, vilket skulle kunna leda till språkbyte. Konfliktstadiet (B) skulle innefatta ett vaknande intresse för det egna språket, som är underskattat och kanske till och med hotat i samhället. Fördjupningsstadiet (C) skulle innebära en språklig separation, då enbart det egna språket skulle vara accepterat hos individen och majoritetsspråket undanhålls. Självbetraktelsestadiet (D) skulle innebära att individen inser att majoritetsspråket också har positiva sidor, att det t.ex. har ett viktigt värde när det gäller användningen i samhället, medan det egna språket har en begränsad användningsmöjlighet. Det bikulturella stadiet (E) skulle innefatta värdesättandet av en balanserad funktionell tvåspråkighet.

Även Schumanns ackulturationsteori från 1978 (1978a och 1978b) kan nämnas här; den har enligt Norton (2000: 114) varit betydelsefull för den senare utvecklingen av olika teorier som rör inlärning av andraspråk och ackulturation (se även Block 2007: 54−61). Enligt Schumann (1978a: 29) är inlärningen av andraspråk beroende av ackulturationen, som kan vara av två slag: (A) individen integrerar sig socialt med sin nya språkliga omgivning och lär sig språket genom sitt nya sociala nätverk, eller (B) förutom att knyta kontakter strävar individen medvetet eller omedvetet efter att anamma omgivningens livsstil och värderingar. Dock är tillägnandet av majoritetsgruppens livsstil och värderingar inte en nödvändig förutsättning för språkinlärning. Enligt Schumann (1978a: 29−31) kan sociala och affektiva faktorer påverka ackulturationen och språkinlärningen positivt eller negativt. Bland de sociala faktorerna nämner han (1) det språk som är dominant när det gäller politiska, kulturella, tekniska och ekonomiska förhållanden, (2) integreringsstrategier som gäller bevarandet av den egna kulturen och tillägnandet av den nya kulturen, (3) likheten mellan olika kulturer som de olika språken

representerar samt (4) attityd och motivation hos lärande som kan vara betydelsefull för språkinlärningen och ackulturationen. Schumanns ackulturationsteori betonar betydelsen av den sociala kontakten mellan andraspråkstalare och talare av målspråket. Enligt Norton (2000: 114–119) är fördelen med Schumanns teori att den tar hänsyn till den sociokulturella kontexten. En nackdel han nämner är t.ex. att Schumann inte tar hänsyn till att assimilation och övergivandet av den egna kulturen och värderingar inte nödvändigtvis betyder att inlärningen av målspråket och utvecklandet av tvåspråkighet främjas. Schumanns ackulturationsteori där inlärningen av andraspråk och ackulturationen står i fokus är ämnad att beskriva de invandrade individernas språkliga situation, men den skulle utan tvekan också kunna tillämpas på den språkliga situationen för invandrarnas ättlingar. I så fall borde dock perspektivet vara något annorlunda, eftersom inlärningen av majoritetsspråket för dem oftast sker redan genom socialiseringen i förskolan och skolan. (Jfr Baker & Prys Jones 1998: 646–647.)

Förutom ackulturationsteorier är även de s.k. etnolingvistiska teorierna relevanta för min undersökning. Begreppet *etnolingvistik* syftar på antropologiska och lingvistiska undersökningar om sambandet mellan språk och etniskt baserade sociokulturella aspekter i en viss språkgrupp (Bussmann 1996: 155). I de etnolingvistiska teorierna ligger fokus på de mekanismer som påverkar språkens bevarande hos en etnisk grupp i olika sociala situationer. Teorierna grundar sig på tankar om social identitet. Tajfel (1978) definierade social identitet som den del av en persons självuppfattning som härstammar från individens medvetenhet om sitt medlemskap i en social grupp eller sociala grupper tillsammans med de värderingar och den emotionella betydelse som förknippas med medlemskapet. Inom denna definition förekommer åtminstone fem positioner, som enligt Joseph (2004: 76) på sin tid var revolutionerande: (1) den sociala identiteten tillhör snarare en individ än en social grupp, (2) det är snarare fråga om självuppfattning än i vilken social kategori man faller, (3) att vara medlem i en grupp är det väsentliga, inte något som har med gruppens natur att göra, (4) individens egna kunskaper om medlemskapet och det speciella värde man knyter till det – helt och hållet subjektiva faktorer – är vad som räknas och (5) den känslomässiga betydelsen är inte någon sidoeffekt av identitetstillhörandet, utan en integrerad del av det. Tajfels tankar utgjorde ett trendbrott mot tidigare teorier, eftersom denna teori inte har med makt att göra, utan det centrala i den är grupptillhörighet. Tajfels sociala identitetsteori tog de sociala myterna eller ideologierna som grupperna skapar för sig själva, inkluderande även stereotyper vilka de applicerar på icke-gruppmedlemmar, som viktiga grundläggande identitetselement. (Jfr även Tajfel 1974, 1981; Turner m.fl. 1987 och Tajfel & Turner 1986.) Teorin flyttade identiteten bort från fokus på forskarens objektiva syn till fokus på den berörda individens subjektiva erfarenhet, och fokus ändrades från en utifrån pålagd kategorisering till en framförd självkategorisering. På det viset tog Tajfels teori ett steg från den objektiva

auktoritära forskaren i riktning mot vanliga människors tänkande, hur de själva bildar och manifesterar sin identitet i sitt språk och i sin diskurs. (Joseph 2004: 77.)

Den s.k. etnolingvistiska identitetsteorin växte fram ur Tajfels sociala identitetsteori och utvecklades av bl.a. Giles & Johnson (1981, 1987) och Giles & Byrne (1982) för att studera den etniska identiteten hos olika minoritetsgrupper. Deras teori ser språket som en starkt framträdande markör för den etniska identiteten och för gruppmedlemskapet. Den etnolingvistiska identiteten innebär enligt Giles & Johnson (1981) bl.a. en s.k. självuppfattad etnolingvistisk vitalitet.[23] Begreppet *etnolingvistisk vitalitet* är från Giles, Bourhis & Taylor (1977) och syftar på gruppens uppfattning av sig själv som en tydlig och aktiv kollektiv enhet i situationer där grupper interagerar med varandra. Enligt Giles, Bourhis & Taylor influerar etnolingvistisk vitalitet i vilken grad gruppmedlemmarna beter sig som en grupp i sina kontakter med personer utanför gruppen. Gruppens etnolingvistiska vitalitet påverkas av gruppens ekonomiska, sociala och sociohistoriska status, av språkets status i samhället inom och utanför gruppen, av demografiska faktorer när det gäller sådant som bosättning, födelsetal, äktenskapsmönster m.m. samt av institutionellt stöd från samhället. Figur 3 visar Giles, Bourhis & Taylors taxonomi (1977: 309) för den etnolingvistiska vitaliteten.

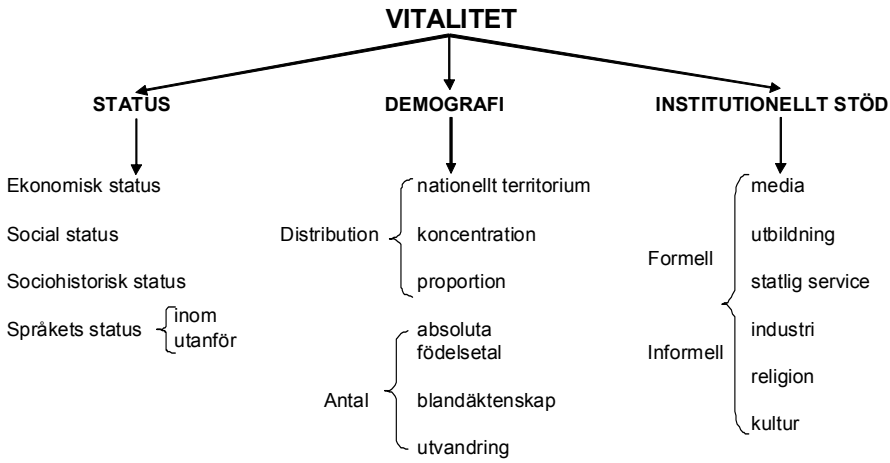

Figur 3. Taxonomi gällande strukturella variabler för den etnolingvistiska vitaliteten.

Giles, Bourhis & Taylor (1977) hävdar att gruppens språk har en stark vitalitet om språkets status är hög i samhället och om gruppens medlemmar bor geografiskt tillräckligt nära varandra för att kunna bilda ett kollektiv samt om gruppen får något slags institutionellt stöd från samhället. Den etnoling-

[23] Se även beskrivningen av etnolingvistisk identitet i Edwards (1985: 153−155), Oakes (2001: 34−37) och Pavlenko & Blackledge (2004: 4−5).

vistiska vitaliteten har både ett objektivt och subjektivt mått; den påverkas utifrån t.ex. av medier på minoritets- och majoritetsspråk, men mest betydande är den subjektiva synen, gruppmedlemmarnas egna erfarenheter av gruppens status, hur den etnolingvistiska vitaliteten uppfattas av minoritetsspråkstalarna själva. Enligt Giles, Bourhis & Taylor tenderar grupper som upplever sin vitalitet som stark att ha mer positiva attityder gentemot det egna språket än de som upplever sin vitalitet som svag. Grupper med stark etnolingvistisk vitalitet brukar även lyckas bättre med att bevara sitt språk och sin identitet (se Bourhis m.fl. 1981; Giles & Johnson 1987 och Giles & Coupland 1991). Enligt Giles & Coupland (1991: 109−112) kan grupper som upplever sin vitalitet som svag lättare tappa sin etniska och språkliga identitet och bli assimilerade. Deras assimilation kan även leda till språkbyte och förlust av språket. Giles (2001: 473) säger att en hög etnolingvistisk vitalitet är en nödvändig förutsättning för minoritetsgruppens språkbevarande och minoritetsspråkets överlevnad (se även Bourhis 2001 och Baker 2006: 58). För att mäta de subjektiva uppfattningarna om den etnolingvistiska vitaliteten har Bourhis, Giles & Rosenthal (1981) utarbetat en s.k. subjektiv vitalitetsenkät med vilken flera fallstudier har gjorts för att studera och jämföra olika gruppers uppfattningar om språk och etnicitet. En översikt av några betydelsefulla undersökningar finns t.ex. i Gudykunst & Schmidt (1987: 162−164).

Giles, Bourhis & Taylors teori har blivit kritiserad bl.a. av Husband & Saifullah-Khan (1982), som påpekar att de påverkande faktorerna inte är åtskilda och självständiga från varandra, utan de ingående elementen interagerar, interrelaterar och är ofta ömsesidigt beroende av varandra. De hävdar vidare att kontexten har stor betydelse. Enligt Husband & Saifullah-Khan kan t.ex. vissa konfliktsituationer ha en positiv inverkan på språkbevarandet och författarna påminner om att en minoritetsgrupp med låg etnolingvistisk vitalitet vid olika tillfällen kan väckas upp och minoritetsspråksaktivister kan mobiliseras till handling. Enligt Husband & Saifullah-Khan kan de historiska, sociala, ekonomiska, kulturella och politiska processerna, som opererar i vilket som helst språksamhälle, skilja sig mycket åt. Som exempel nämner de jämförelser mellan immigranter i USA och ursprungsbefolkningarna i landet, förhållanden i det koloniala Indien, det franskspråkiga Quebec och den språkliga minoriteten på Irland. (Baker 2006: 58; se även Edwards 1985: 154.) Giles, Bourhis & Taylors teori har också blivit kritiserad för sin monolingvistiska och monokulturella sida där man ser individer som medlemmar i homogena och begränsade etnolingvistiska grupper och som skymmer hybrididentiteter och komplexa lingvistiska repertoarer bland två- och flerspråkiga personer i en nutida global värld (Pavlenko & Blackledge 2004: 5).[24] T.ex. har Wei (1998) visat att olika grupper av kineser i Storbri-

[24] Se även Hoffman (1989), Williams (1992), Syed & Burnett (1999), Hamers & Blanc (2000) och Pavlenko (2002).

tannien har nått olika framgång med att upprätthålla sina etniska kontakter, språk och kultur. Det är uppenbart att även ungrare i Sverige och Finland utgör en tämligen heterogen invandrargrupp när det gäller kulturell bakgrund och förhållande till ungerskheten (se Straszer 2010c, jfr Puskás 2007).

Clément & Noels (1992) har utvecklat en modell för situationsbunden etnolingvistisk identitet med vilken de studerat förhållandet mellan gruppens etnolingvistiska status och minoritets- och majoritetsgruppernas ackulturationsattityder. De jämförde även gruppernas språkanvändning och uppskattade sambandet mellan gruppens status och etnolingvistiska identitet. Enligt deras resultat påverkar gruppens etnolingvistiska vitalitet identifikationen på både individ- och gruppnivå. De konstaterade att den etnolingvistiska identiteten beror på situationen framför allt för tvåspråkiga individer. Identifikationen med den egna gruppen var starkare i den privata sfären, medan identifikationen med majoritetsgruppen var starkare i den offentliga sfären, t.ex. på arbetet. Enligt Clément & Noels tyder resultatet på att minoritetsgruppens medlemmar är medvetna om majoritetsgruppens förväntningar på dem, och därför identifierar de sig med majoriteten när det gäller den offentliga sfären, medan de i den privata sfären, hemma och med familjen samt på fritiden, själva får välja identifikation. Också språkvalet styrs på samma sätt; Clément & Noels konstaterar att språkanvändningen är beroende av gruppens status i samhället. (Jfr även Giles & Johnson 1987 och Giles & Coupland 1991.)

De etnolingvistiska teorierna har framför allt kritiserats för att inte ta hänsyn till hur utomstående identifierar minoritetsgruppernas medlemmar, utan att de enbart handlar om minoritetsgruppernas självdefiniering (Gudykunst & Ting-Toomey 1990: 310). Utomståendes definiering kan ändå påverka minoritetsgruppens identitet (se t.ex. Gudykunst & Schmidt 1987: 166; Giles & Coupland 1991: 108). Även Iskanius (2006: 72) nämner att i undersökningar om ingermanländarna (se Davydova 2003; Heikkinen 2003; Kyntäjä 2004) stod den tillskrivna identiteten i motsägelse till den som de ingermanländska finnarna själva hade: de identifierade sig som finnar då de levde i Ryssland, men efter att de flyttat till Finland var de i finländarnas ögon ryssar trots att de fortfarande såg sig själva som finnar. Ett annat exempel är att före 1990-talet då den ungerska allmänheten i Ungern blev mer medveten om de ungerska minoriteternas situation i grannländerna fick flera ungrare från Transsylvanien uppleva att de av vissa ungrare i Ungern kallades för rumäner. Som Puskás visar (2007: 255) förekommer det även idag. Minoritetsgruppens medlemmars identitet konstrueras alltså inte enbart av egna uppfattningar och önskemål, utan även andras förhållningssätt och kontakter med minoritetsgruppen har betydelse. Det sistnämnda exemplet visar också att majoritetsgruppens förväntningar och bevakning av sina intressen påverkar. Detta gör att den självvalda identiteten inte alltid är identisk med den tillskrivna identiteten.

3.2 Språkets roll i identiteten

Människor har ett behov av att kategorisera och gruppera sig själva och andra bl.a. genom etnisk, nationell, språklig eller religiös tillhörighet eller enligt kön, social ställning, politiska ställningstaganden eller sexuell läggning, i likhet med hur t.ex. naturvetare kategoriserar djur och växter i olika arter eller språkvetare skapar ordning i språket genom att kategorisera ord i olika ordklasser. Enligt Allardt & Starck (1981: 46–47) har människor behov av att tillhöra en viss etnisk grupp eller en grupp där man kan skapa sociala band. Ens rötter och bakgrund har en viktig roll när man söker sig till en grupp med vilken man kan känna tillhörighet. Allardt & Starck (1981: 42, 47) påminner om att man har lättast att identifiera sig med sådana människor som man har något gemensamt med; i en grupp där man har samma etniska rötter behöver man t.ex. inte fundera på sin tillhörighet och förklara vissa egenskaper eller beteenden som är gemensamma med de andra gruppmedlemmarna. (Se även Erikson 1968). Nationalitet och språk kan hos vissa grupper fungera på samma sätt.

Människor kan tillhöra en etnisk grupp på olika grunder. Isajiw (1974) har listat tolv attribut som gäller vid bestämningen av tillhörigheten till en etnisk grupp, medan Allardt & Starck (1981) har fyra kriterier, av vilka varje medlem av en etnisk grupp ska uppfylla något för att kunna räknas som medlem. Allardt & Starcks kategoriuppdelning har påverkats av Barths (1969: 15−16) och Fishmans (1977: 16−26) kriterier. Enligt Allardt & Starck (1981: 42–44) är de fyra betydande kriterierna (1) självkategorisering eller självidentifikation, som innebär en uttrycklig vilja att tillhöra en grupp på olika grunder, (2) härstamning, (3) specifika kulturdrag, bl.a. förmågan att tala ett visst språk och (4) en social organisation för interaktion både inom gruppen och med personer utanför gruppen. Enligt Lange & Westin (1981: 326) är språket ”den egna kulturens främsta väv”. Språket som det centrala särdraget utgör ett nödvändigt element i en språklig minoritets existens, men Allardt & Starck (1981: 42) påminner om att inte alla medlemmar nödvändigtvis behöver kunna språket, utan språket kan ha en rent symbolisk roll, medan man räknar sig som medlem i gruppen t.ex. genom härstamning eller enbart genom självkategorisering. Ett exempel på det är sydsamer, till vilka även sådana personer som inte behärskar språket kan räkna tillhörighet, och som på annan grund, som härstamning, identifierar sig med den sydsamiska gruppen (Samer 2004: 25, 53). Exempel på andra kulturella särdrag som kan spela roll i en minoritetsgruppens existens är majstång eller luciafirande hos amerikasvenskar och amerikafinlandssvenskar samt deras ättlingar (se Gradén 2003; Österlund-Pötzsch 2003). Alltså kan man genom språkkunskapen, dock inte enbart med den, kategorisera sig som och tillhöra en viss grupp eller hamna utanför. Enligt Banton (1977) kan emellertid bristande språkkunskaper vara ett hinder för att tillhöra en viss etnisk grupp. Även den yttre kretsen, sådana människor som inte hör till gruppen, kan bedöma dessa pers-

oner som icke-gruppmedlemmar. Sammanfattningsvis kan det konstateras att språket som en gruppmarkör har både inne- och uteslutande funktioner. Det kan alltså användas både som en länk till en grupp och som ett sätt att dra gränser och utesluta andra ur gruppgemenskapen. (Se även Wellros 1998: 154–155.) Språket kan för vissa etniska grupper och individer vara mycket viktigt, medan språket för andra utgör en mindre viktig del av identiteten (se bl.a. Smolicz 1984; Sue & Sue 1990).

I detta arbete undersöks bl.a. språkets roll och språkens betydelse i identiteten hos andragenerationens ungrare. Språket ses inte av alla forskare som en viktig del av kollektivets eller individens identitet. T.ex. brukar sociologer se språket som ett kulturellt drag och verkar ofta anse att språket spelar en mindre framträdande roll i identiteten. Denna syn har framkallat föreställningen om att det inte finns något samband mellan språk och identitet. (May 2001: 7–9.) Uppfattningen strider mot många empiriska studier som visar motsatsen och den vetenskapliga diskussion som bl.a. handlar om språkbyte och språkbevarande, där språkets betydelse i identiteten betonas (se t.ex. Allardt & Starck 1981: 43–44; Gudykunst & Schmidt 1987: 157–170; Iskanius 2006: 64–65). Språkets roll i identiteten kom i fokus inom forskningen redan under 1970- och 1980-talen genom bl.a. Susan Gal (1979), Joshua Fishman (t.ex. 1989, 1999), Howard Giles (t.ex. Giles & Johnson 1981, 1987; Giles & Coupland 1991) och Jerzy Smolicz (1984). Man har forskat kring sambandet mellan språk och identitet ur olika synvinklar och inom denna forskning ligger fokus bl.a. på språkpolitik (t.ex. Bourdieu 1991; Schiffman 1996; Skutnabb-Kangas 2000; Boyd & Huss 2001; May 2001), språkbyte och språkbevarande (t.ex. Kloss 1966; Giles & Johnson 1987), tvåspråkighet (t.ex. Skutnabb-Kangas 1981; Grosjean 1982; Romaine 1995; Baker 1996a, 1996b), kodväxling (t.ex. Milroy & Muysken 1995), inlärningen av ett andraspråk (t.ex. Gardner 1985), språkliga attityder (t.ex. Bijvoet 1998; Allardt Ljunggren 2008) och namnbruk (t.ex. Lif 2004; Hagström 2006, Frändén 2010). Språkets roll för identitetskonstruktionen har fått mer och mer uppmärksamhet i den senaste tidens minoritetsforskning även i svensk och finsk kontext (t.ex. Viberg 1996; Wingstedt 1998; Huss 1999; Lindgren 2000; Boyd 2001; Jahani 2004; Lainio & Leppänen 2005; Lainio 2005; Otterup 2005; Wande 2005; Iskanius 2006; Weckström 2008). Deras studier och flera andra senare undersökningar, där fokus ligger på en grupp som på något sätt är i minoritet i ett samhälle, visar att språket är starkt förknippat med social status, etnicitet, kultur, tänkande, sökta sociala roller och identitet.[25] Exempel är granskningen av invandrares integration och segregation (t.ex. Kärkkäinen & Mononen 1999; Iskanius 2006), olika nationella minoritetsgruppers sociokulturella seder och vanor (t.ex. Boyd & Gadelii

[25] Se även Allardt & Starck (1981); Lange & Westin (1981); Le Page & Tabouret-Keller (1985) och Giles & Johnson (1987).

1999; Fraurud & Hyltenstam 1999) eller språkanvändning i en- eller flerspråkig miljö (t.ex. Johansson 2000; Haglund 2005; Kotsinas 1994).

Lange & Westin (1981: 326) hävdar att av alla etniska markörer är språk den mest framträdande. De konstaterar att språk och identitet utgör två sidor av samma mynt och hävdar att de är varandras förutsättningar (Lange & Westin 1981: 165–169). De hänvisar även till tidigare forskning, bl.a. Fishman (1977), Giles (1977) och Giles & Saint-Jacques (1979), och påpekar att den etniska identiteten är sammanvävd med språket: ”språket väver samman individens subjektiva identitet och ego-identitet med hennes kollektiva etniska identitet”. De betonar vidare att individens primära socialisation alltid sker i språkligt umgänge. Språket är närvarande i människans liv direkt från födseln och i den allra första kontakten med världen. Dessutom kodifierar språket individens subjektiva kultur, såsom föreställningar, övertygelser, kategorier, stereotyper, värderingar, normer, roller och attityder. Dessa uttrycks i och gestaltas genom språket. (Lange & Westin 1981: 324–326.)

Språket framträder och blir särskilt betydelsefullt i en persons identitet när den språkliga miljön förändras och språket t.ex. hamnar i en minoritetssituation och dess status försämras. För minoritetsgruppens medlemmar får språket oftast en större vikt även när etniskt uppvaknande inträffar. Som exempel kan nämnas den nu pågående sydsamiska rörelsen för att revitalisera språket (se t.ex. SOU 2006) eller arbetet som görs för att förbättra meänkielis status i samhället (se t.ex. Kuoppa 2008). Undersökningar där sambandet mellan språk och identitet betonas kan delas upp i två olika grenar: i en del av forskningen granskar man identitet genom språkanvändning och gör diskursanalytiska tolkningar (se t.ex. Engblom 2004; Bani-Shoraka 2005; Lane 2006; Weckström 2008), medan andra forskare fokuserar på språkvalet som en markör för individens eller gruppens identitet, dvs. de granskar språkets socialpsykologiska betydelse som en kultursymbol (se t.ex. Kostoulas-Makrakis 1995; Otterup 2005; Iskanius 2006).

Hene (1997: 137−145) tar upp språkets värdedimensioner. Hon utgår från att flera språk kan värderas högt av en och samma person av olika orsaker och att ett språk kan vara särskilt starkt i en specifik värdedimension. Hon presenterar fyra värdedimensioner som är centrala för vårt förhållande till språk: språkets (1) instrumentella värde, (2) kommunikationsvärde, (3) identitetsvärde och (4) prestigevärde. Enligt Hene bestäms språkets instrumentella värde ”av i vilken grad språkets ses som ett viktigt medel för att skaffa sig kunskaper och färdigheter som leder till något önskvärt mål”. Språkets instrumentella värde handlar om dess ekonomiska värde, med vilket man menar språkkunskapens betydelse för att få ett bra arbete och materiellt välmående och trygghet. Språkets instrumentella värde är beroende av samhällets värderingar (se t.ex. Baker 1996b). Språkets kommunikationsvärde anknyter till individens sociala nätverk, medan språkets identitetsvärde enligt Hene innebär uppfattningen av hur starkt språket förknippas med en viss grupptillhörighet och i hur hög grad det kan fungera som symbol för den. Språkets

prestigevärde har enligt Hene att göra med "vilka associationer språket ger och vilka attityder man själv eller omgivningen har till språket".

I olika sammanhang ser man begreppet *språklig identitet* nämnas, men i många undersökningar lämnas det utan definition eller närmare förklaring. Rampton (1995: 340) beskriver den språkliga identiteten som individens kulturella tolkning av sin relation till ett språk. Enligt Rampton hör följande fyra komponenter till den språkliga identiteten: (1) *expertise* 'språkfärdighet och skicklighet', (2) *allegiance* 'lojalitet, trohet och språkidentifikation', (3) *inheritance* 'arv och språkarv' och (4) *affiliation* 'upptagande som medlem i en grupp eller relation till en grupp'. Språkfärdighet syftar på den kunskapsnivå som en person har uppnått i ett visst språk och skicklighet och förmåga att verka på detta språk. Med trohet och språkidentifikation avser Rampton anknytningen till och identifikationen med ett visst språk och med de värderingar, betydelser och identitet som språket i fråga representerar. Med arv syftar han på den språktradition som en person föds in i och som dominerar i familjen och närsamhället. Upptagande som medlem i en grupp innebär en självvald del av identiteten, vilken förhandlas mellan och över olika sociala gränser. (Rampton 1995: 340−344.) I den språkliga identiteten har känslomässiga band en betydande roll och Rampton påpekar att identifikationen, som alltså sker över sociala gränser, kan innebära en starkare bindning till ett språk än språkarv, vilket sker inom gränserna.[26]

Ramptons fyra komponenter hänger ihop, men de förhåller sig på olika sätt till varandra. T.ex. knyts språkkunskap ofta till språkarv och modersmål, men Rampton har visat att de inte automatiskt hör ihop, utan modersmålet kan även vara ett språk som man kan bristfälligt och använder begränsat. Modersmålet behöver inte nödvändigtvis vara det språk som man identifierar sig själv med (Leung m.fl. 1997: 557). Även Iskanius (2006) har diskuterat den språkliga identitetens innebörd och definierat (2006: 16, 191) begreppet för sin undersökning på följande sätt:

> Kieli-identiteetillä tarkoitan tässä kieleen liittyvien asenteiden ja arvostusten sekä itsearvioidun ja toivotun kielitaidon ja kielenkäyttötilanteiden perusteella tapahtuvaa identifioitumista kieleen ja kielenpuhujaksi. – *Med språklig identitet menar jag här identifikation med språket och som talare av språket, vilken inträffar på basis av språkliga attityder, självuppskattad och önskad språkförmåga samt språkanvändningssituationer.*

Jag anser att den språkliga identiteten är en uppfattad tillhörighet till och identifikation med ett visst språk eller flera språk och möjligtvis även med en viss grupp genom språket.

Den språkliga identiteten kan påverkas av många olika faktorer, varav en del presenterats ovan i samband med etnolingvistiska teorier och identitet. I denna undersökning har jag delat in de faktorer som möjligen kan påverka

[26] Se även diskussion om Ramptons teori i Axelsson (2001: 12−13) och Straszer (2010b).

individens sätt att kategorisera och identifiera sig själv genom språket dels efter kulturellt och socialt medfödda grunder, såsom den språkliga uppväxtmiljön i barndomen, dels efter självvalda grunder, såsom den språkliga omgivningen i informanternas liv idag samt deras attityder till språk och språkval. Den språkliga uppväxtmiljön innebär den språkliga situationen i barndomen, dvs. vilket eller vilka språk som användes i och utanför hemmet och hur föräldrarna och andra personer i den omedelbara närmiljön förhöll sig till språket/språken. Den språkliga omgivningen idag innebär dagens situation när det gäller språkval och språkanvändning i olika situationer samt förhållningssätt till den. Dessa faktorer kan även påverka individens attityder till språket, som har en central roll i den språkliga identiteten (se t.ex. Agheyisi & Fishman 1970; Cooper & Fishman 1974; Giles & Powesland 1975; Ryan & Giles 1982 och Gardner 1985). Dessa faktorer har inte alltid en centralt påverkande roll för den språkliga identiteten, men en del av dem kan för vissa personer och i ett visst stadium av livet vara betydelsefulla för deras identifikation och uppfattning av sig själva. Den språkliga identiteten och attityder till språk är inte heller stabila, utan kan förändras i tid och rum. Le Page (1977: 173) betonade redan på 1970-talet att den språkliga identiteten är flexibel och ska ses som en ständigt fortgående process.[27]

I samband med diskussionen om språkets förhållande till identiteten finns det skäl att nämna begreppet *flerfaldig identitet*, som även kan kallas *dubbelidentitet* eller *multipel identitet*. Begreppet innebär förhandling och växelverkan mellan flera, kontinuerligt närvarande element (t.ex. Eriksen 1993; Gilroy 1992, 1997; Roseneil & Seymour 1999). Närmare bestämt beskriver begreppen flera slags samtidiga gruppkontakter hos individen, vilka kan vara harmoniska eller innehålla konflikter (se t.ex. Allardt & Starck 1981: 55−57; Lainio 2005: 109 och Nelhans 1998: 153; Lange 1989: 198−199, 217−218). I dubbelidentiteten gestaltar sig individens jag genom likheter och skillnader, där grunden är det förflutna, varifrån individen kommer, nutiden, dvs. vem man är och framtiden, alltså vad det blir av individen (t.ex. Hall 1999: 227). Vad gäller grupptillhörighet kan konstateras att man kan känna tillhörighet på olika grund med olika grupper och därmed ha flera identiteter och man kan även känna tillhörighet på samma grund med flera olika grupper. Detta kan vara markerat hos invandrarättlingar, som är uppväxta i minst två olika kulturer och med minst två olika språk. Även andra minoritetsgruppers medlemmar identifierar sig ofta med två kulturer: med den egna och med majoritetsgruppens kultur. Liebkind påpekar (1997: 45) att en stark identifikation med den egna minoritetskulturen inte nödvändigtvis behöver betyda ett avståndstagande från den andra; således utesluter de kulturer vilka minoritetsgruppens medlemmar identifierar sig med inte varandra. Liebkind hävdar till och med att individen aldrig identifierar sig helt och hållet med en hel grupp

[27] Utförligare diskussioner kring identitet finns bl.a. i Giddens (1991), Eriksen (1994) och Joseph (2004: 79).

eller kultur, utan man identifierar sig vanligen med enbart en del av kulturen medan man tar avstånd från en annan del. Således förser man sin egen identitet enligt Liebkind (1997: 45) "med de bästa bitarna av det som erbjuds". Fenomenet kan vara särskilt ofta förekommande hos andragenerationens medlemmar, som i de flesta fall först socialiseras hemma in i minoritetskulturen och senare utanför hemmet socialiseras in i majoritetskulturen. Dessa personer kan leva i båda kulturerna men även mellan dem: de kan ha svårt att förstå kulturernas kodsystem och de kan ha bristande kunskaper och kännedom när det gäller den ena eller andra kulturen (Hofstede 2001: 430, Talib 1999: 10). Dessa tankar har anknytning till det senare etablerade begreppet *hybrid*, vilket innebär blandning och fusion, dvs. en identitet som inte är antingen eller utan både och (se t.ex. Brah & Coombes 2000; Hinnenkamp 2000; Verkuyten 2005).

Nelhans (1998: 153) använder begreppet *marginal man*, 'den marginaliserade människan', för att beskriva personer som lever på gränsen mellan två kulturer. Enligt honom är dessa personer intresserade av och vill gärna tillhöra båda kulturerna, men kan inte göra det pga. en upplevd personlig kris. Deras situation kan dock förändras till att deras mångkulturella erfarenheter blir något berikande för dem själva och deras omgivning. Lange (1989: 198−199, 217−218) för sin del behandlar begreppet *konfliktfull identifikation*, som kan framträda hos andragenerationen i fall då t.ex. invandrarföräldrar identifierar sig starkt och enbart med sin egen kultur och även kräver en stor respekt för den av sina barn medan de inte kan acceptera sina barns identifikation med båda kulturerna. Det kan även finnas personer i andragenerationen som socialiseras redan från födseln till majoritetskulturen och således får minoritetskulturen en marginaliserad eller ingen roll alls i deras identitet. (Jämför med de ackulturationsattityder som presenterades ovan i avsnitt 3.1.)

I flera studier som behandlar andragenerationen nämns även begrepp som på svenska kan kallas *mellantillståndet* och *tredje tillståndet*. Dessa begrepp innebär ett område utan tudelning, med vilka man ifrågasätter indelningarnas skarpa gränsdragning och det dualistiska tankemönstret samt stjälper invanda kultur- och identitetsgränser. Det är alltså frågan om ett möte där alla parter påverkar varandra. (Se Bhabha 1994.) Vid sidan av dessa begrepp lanserades under senare tid i Sverige det besläktade begreppet *mellanförskap*. Begreppet är ett ifrågasättande av ordet "utanförskap". Mellanförskapet betyder att leva bland flera kulturer, men ofta utan fullt tillträde till någon av dem. Mellanförskap kännetecknas av en s.k. spretig tillhörighet som utgör både en svaghet och en styrka hos dessa människor. Den starkaste gemenskapen finns inte med dessa individers landsmän eller liknande utan med deras likasinnade, gemenskapen skapas alltså av gemensamma intressen

och värderingar.[28] I bl.a. Lundströms undersökning (2007: 73−110) beskrivs liknande fenomen hos invandrarättlingar.

Även den språkliga identiteten kan vara dubbel eller flerfaldig genom att man har stark tillhörighetskänsla till två eller flera språk. Detta behöver dock inte nödvändigtvis ha något med språkkompetensen att göra. Eastman & Reese (1981) använder begreppet *associated language,* 'associerat språk', med vilket de beskriver språkets relation till etniciteten. De hävdar att all etnisk identitet, inklusive nationell tillhörighet, knyter människan till ett visst språk. Det behöver inte vara ett språk man använder varje dag eller ens behärskar, utan det kan även vara ett språk som har en mer symbolisk betydelse (se exempel i Le Page & Tabouret-Keller 1985: 237−238). Språkens centrala betydelse i identiteten beskrivs av Smolicz (1984) med termen *core value,* 'kärnvärde'. Från en utomståendes perspektiv är det genom kärnvärden som de sociala grupperna kan identifieras som distinkta kulturella gemenskaper (Smolicz, Secombe & Hudson 2001: 166). Smolicz studerade begreppet i flera undersökningar bland olika minoritetsgrupper och deras kulturer i Australien (se Smolicz & Secombe 1985, 1986, 1989 samt Smolicz 1992, 1993).[29] Smolicz hittade olika attityder till språk bl.a. i sin studie om polska, walesiska och kinesiska i Australien (Smolicz 1992). Enligt honom kan känslorna och uppfattningen gällande språket vara positiva på så sätt att individen betraktar språket som särskilt viktigt i sitt liv och ser det som en värdefull vital kraft för gruppens överlevnad. I andra situationer kan känslor och uppfattningar vara negativa på det sättet att språket inte uppskattas utan anses vara något som det är bäst att glömma. En tredje möjlighet är att man känner ointresse gentemot språket genom att man ser det som irrelevant i sin nuvarande situation. Språket kan betraktas som en del av ett arv, vilket individen är ointresserad av att aktivera. Smolicz visar att identiteten består av olika värderingar och att för vissa gruppers existens kan språket utgöra en kärna och ha en avgörande position. Språket kan vara en grundläggande del i en grupps kultur och ha en symbolisk betydelse för gruppen och för medlemskapet i den. På ett sätt påminner detta om Eastmans & Reeses tankar om associerat språk. Det kan konstateras att människor kan uttrycka positiva ideologiska attityder gällande ett visst språk utan att ha lärt sig det, språket kan ha kärnvärde för gruppen trots att inte alla gruppmedlemmar själva behärskar språket. De speciella kärnvärden som uppträder som markörer för en grupps identitet har beskrivits t.ex. som etnospecifikt språk, familjestruktur, religion eller kärleken till hemlandet. Smolicz, Secombe & Hudson konstate-

[28] Begreppet "mellanförskap" har hittats på Malmö högskolas webbplats 20.11.2008, där man i samband med en diskussion om jämlikhet för s.k. afrosvenskar berättade om människor som i andras ögon i Sverige är invandrare, medan man utomlands betraktar dem som svenskar.

[29] Smoliczs teori har väckt intresse även bland flera andra forskare i olika typer av kontexter, se t.ex. Moore (1984); Baetens Beardsmore (1986: 86−87); Skutnabb-Kangas (1986: 165); Stern (1988); Conversi (1990, 1997: 165−166); Clyne (1991: 91−105) och Fedorowicz (1997: 83−86).

rar (2001: 167) att kärnvärdenas natur kan urskiljas när gruppen i fråga är under hot och måste försvara sin kultur mot tryck utifrån.

3.3 Språkbevarande, språkbyte och revitalisering

I språkkontaktsammanhang är språkbevarande, språkbyte samt språklig revitalisering idag välbekanta begrepp genom att många forskare har behandlat frågor kring dessa ur olika synvinklar. Bland de första betydelsefulla sociolingvisterna som gav teoretiska referensramar för forskningsfältet kan nämnas Uriel Weinreich (t.ex. 1953, 1968), Einar Haugen (t.ex. 1953, 1956) och Joshua A. Fishman (t.ex. 1966, 1972b), men även andra senare empiriska studier har haft stor betydelse för kunskapen om språkbevarande och språkbyte och varit en grund för den senare utvecklingen av forskningsfältet (se t.ex. Jaakkola 1973; Gal 1979; Dorian 1981). Begreppet språkbevarande innebär en situation då man i en två- eller flerspråkig omgivning bevarar ett visst språk, vilket i minoritetsspråksammanhang betyder bevarande av det underordnade språket, medan begreppet språkbyte oftast har uppfattats som att det underordnade språket lämnas och byts ut mot det överordnande språket eller överordnade språken (Börestam & Huss 2001: 102). Begreppet revitalisering är i språkliga sammanhang en tämligen ny term och innebär en medveten strävan att återerövra ett hotat eller förlorat språk. Revitaliseringen på samhällsnivå kan betyda att språket får tillgång till domäner där majoritetsspråket tidigare varit allenarådande, medan revitalisering på individnivå kan innebära att talare som är eller har blivit enspråkiga i majoritetsspråket lär sig ett visst språk på nytt. Revitaliseringen bildar enligt King (2001) en aktiv motpol till assimilation.

Forskare har sedan länge försökt beskriva de förhållanden som karaktäriserar samhällssituationer när det gäller språkbevarande eller språkbyte i ett majoritet–minoritetsförhållande och har försökt sammanställa de faktorer som har inverkan på språkbyte eller språkbevarande (se t.ex. Glazer 1978; Gaarder 1977, 1979; Clyne 1982; Conklin & Lourie 1983). Också i några undersökningar i Norden (se bl.a. Boyd 1985: 8–19; Tandefelt 1988: 40–71; Kostoulas-Makrakis 1995: 7–15, 45–46; Janulf 1998: 45–59) har man gjort försök att bestämma dessa faktorer. Marika Tandefelt (1988), som undersökt språkbyte och språkbevarande i finlandssvenska familjer i Finland, har diskuterat Weinreichs (1979) och Fishmans (1972c) tidiga språkbytesteorier och påpekat att man inte tagit upp till diskussion alla inverkande faktorer, då de inte hade någon relevans i de aktuella fallen (Tandefelt 1988: 37–40). Tandefelt efterlyste beskrivningar som skulle ge en helhetsbild av de olika språkbytesfaktorerna och utarbetade därför en modell där språkbytesfaktorer var inordnade dels på olika nivåer i samhället, såsom individnivå, gruppnivå och samhällsnivå, dels längs en tidsaxel i vilken situationen, med hennes termer: igår, idag och imorgon, redovisas. Dessutom skilde hon mellan

sociokulturella och lingvistiska faktorer (se Tandefelt 1988: 39). En mer utvecklad och den hittills kanske mest omfattande nordiska presentationen av språkbevarande- och språkbytesfaktorer är Hyltenstams & Strouds taxonomi (Hyltenstam & Stroud 1991: 75–113), där faktorerna beskrivs på samma sätt som hos Tandefelt (1988: 37−40) uppdelade i tre grupper: faktorer på samhällsnivå, gruppnivå samt individnivå (jfr Conklin & Lourie 1983). Hyltenstam & Stroud utarbetade sin taxonomi utifrån samernas situation i Sverige och de har diskuterat dessa faktorer mer djupgående i en senare artikel (se Hyltenstam, Stroud & Svonni 1999: 41–97). Presentationen visar tydligt vilket mångfasetterat och komplext nätverk de olika påverkande faktorerna utgör i samhället. Faktorerna skulle även kunna tillämpas på olika invandrarspråk. En liknande klassifikation, men utan indelning i de tre nivåerna, ges av Kostoulas-Makrakis (1995: 7–15; 45–46). Hennes faktoruppdelning gäller grekiskan i Sverige. I min undersökning har jag tagit med faktorer från de olika grupperna och jag utgår i detta fall ifrån Hyltenstams & Strouds taxonomi, men beaktar även i viss mån Tandefelts (1988: 40−71) och Kostoulas-Makrakis (1995: 7–15, 45–46) synpunkter, när jag granskar de faktorer som möjligen kan påverka ungrarnas språkbyte och språkbevarande i Sverige och Finland. (Se avsnitt 4.1.4 och Straszer 2010c.)

Weinreich lade i sitt klassiska verk *Language in Contact. Findings and Problems* (1953) grunden för den akademiska forskningen om språkkontakt. I detta arbete riktades intresset mot interferens. Han definierade språkbyte som bytet från vanan att använda ett språk till vanan att använda ett annat och gick vidare med att fråga om interferensen någonsin kan gå så långt att den resulterar i ett språkbyte (se Weinreich 1953: 68). Genom att fokusera språkkontakt och interferens betonade Weinreich att språkbyte snarare var motiverat genom utomspråkliga faktorer än genom inomspråkliga, och han rekommenderade att språkbyte bör studeras med utgångspunkt i språkets funktion i samhället. Enligt Weinreich är det viktigt att belysa i vilka funktioner, t.ex. i kommunikation med myndigheter, i skolan, i hemmet, ett språk undantränger ett annat. Han rekommenderar också att man studerar i vilken ordning språkbytet sker i olika domäner och om förändring i en domän påverkar andra domäner och orsakar domänförlust och språkbyte. Weinreich diskuterade också effekterna av vad han kallade ”språklig lojalitet” i språkbyten och påpekade att många språk med låg prestige hade klarat att motstå hotande byten i långa perioder. (Tandefelt 1988: 22−23; Huss 2008: 70.)

I och med att Weinreich behandlar frågor om effekten av språkkontakt och beaktar både språkliga och samhälleliga aspekter förenar han sig med Einar Haugen, vars studie om norska amerikaimmigranter kom ut 1953, dvs. samma år som Weinreichs. Haugen (1953) studerade språkbruk, språkbyte och språkförlust hos norska invandrare i Amerika. Han beskrev språkanvändning och rådande språkliga attityder bland norskamerikaner inom familjen och i det religiösa livet, samt granskade engelskans påverkan på de norska immigranternas dialekter. Han lade bl.a. märke till en gradvis fram-

växande opposition i de norska kretsarna mot det snabba språkbytet till engelska som ägde rum inom gruppen, och jämförde i detta avseende den norska invandrargruppen med andra grupper. Till följd av detta har Haugen formulerat en modell som visar den individuella språkbytesprocessen i fem grader (se bl.a. Börestam & Huss 2001: 108−109). I modellen betecknar A resp. B två olika språk och graden av språkfärdighet betecknas med liten resp. stor bokstav. Modellen visar hur det ursprungliga modersmålet (A) får konkurrens av det andra språket (B), vilket successivt växer i styrka (från b till B) på bekostnad av det ursprungliga språket, vilket i sin tur försvagas (från A till a) och slutligen ersätts av det andra språket (B):

$$A \rightarrow Ab \rightarrow AB \rightarrow aB \rightarrow B$$

En liknande modell har utarbetats av Hamers & Blanc (1989: 176), där de betecknar minoritetsgruppens språk med *Lx* och majoritetsspråket med *Ly*. Även i den förekommer de enspråkiga stadierna i modellens båda ändar och det finns tre stadier av tvåspråkighet i mitten. En nyare utvecklad version av dessa modeller där även revitaliseringsprocessen ingår presenteras av Huss (2008: 73−75) i tabellform, där en kolumn visar olika etapper i språkbytesprocessen efter Baker & Prys Jones (1998: 151), medan en annan kolumn består av motsvarande hypotetiska etapper i revitaliseringsprocessen. Huss diskuterar (2008: 74−75) språkbytes- och revitaliseringsprocessens inbördes samverkan. Hon konstaterar att då revitaliseringsrörelsen når det sista stadiet, vilket innebär att tvåspråkigheten, kunskapen i både A- och B-språken, ses som merit på arbetsmarknaden och i samhället i stort, gäller den avgörande frågan om samhälleligt och individuellt stöd för språk A har växt tillräckligt starkt för att motverka de assimilatoriska faktorerna som också förekommer – annars finns det en risk att språkbyte tar över igen. När tvåspråkigheten är vitt utbredd och antalet enspråkiga talare av A är få, om inte icke-existerande, kan processen gällande språkbyte och språkförlust till och med visa sig vara snabbare och lättare än innan.

Figur 4 är min egen version av språkbytesprocessen steg för steg efter Baker & Prys Jones (1998: 151) och Huss (2008: 73−75). I denna modell särskiljer jag kunskaper och användningen av det första språket (L1), som betecknas i figuren enligt Haugen med bokstaven A, och kunskaper och användningen av det andraspråket (L2) som betecknas med bokstaven B, och jag redovisar utvecklingen i dessa språk sida vid sida.

Hos invandrade minoritetsgruppers medlemmar byts det första språket A, alltså modersmålet, ut under språkbytesprocessen mot andraspråket B, efter språkbytet blir således B det första språket. Detta kan ske under flera generationer, men även mycket snabbare. Ifall en revitaliseringsprocess påbörjas (se vändpunkten längst ner i figur 4) kan motsvarande stadier gås igenom, men förändringen sker då från språk B till språk A, vilket betyder att de personer eller grupper som har blivit enspråkiga genom en tidigare språkbytes-

process tillägnar sig kunskaper i minoritetsspråket, gradvis från (a) till a och vidare till samma nivå som majoritetsspråket. Dock är målet i revitaliseringsprocessen oftast inte att uppnå enspråkighet i minoritetsspråket, utan en balanserad tvåspråkighet.[30] Den presenterade modellen representerar en hypotetisk utveckling som i praktiken inte nödvändigtvis går helt rätlinjigt, utan kan innehålla olika avvikelser. Språkbytesprocessen för invandrarspråken beskrivs av bl.a. García & Diaz (1992: 14) som språkbyte genom tre generationer (jfr Haugen 1953), medan t.ex. Paulston (1994) beskriver språkbytet bland greker i Pittsburgh som fyra generationers byte. Men det finns även andra exempel på att språkbytet när det gäller invandrarspråk kan ske i olika hastigheter, se bl.a. Wong Fillmore (1991) som studerade språkbyte hos barn med invandrade föräldrar.

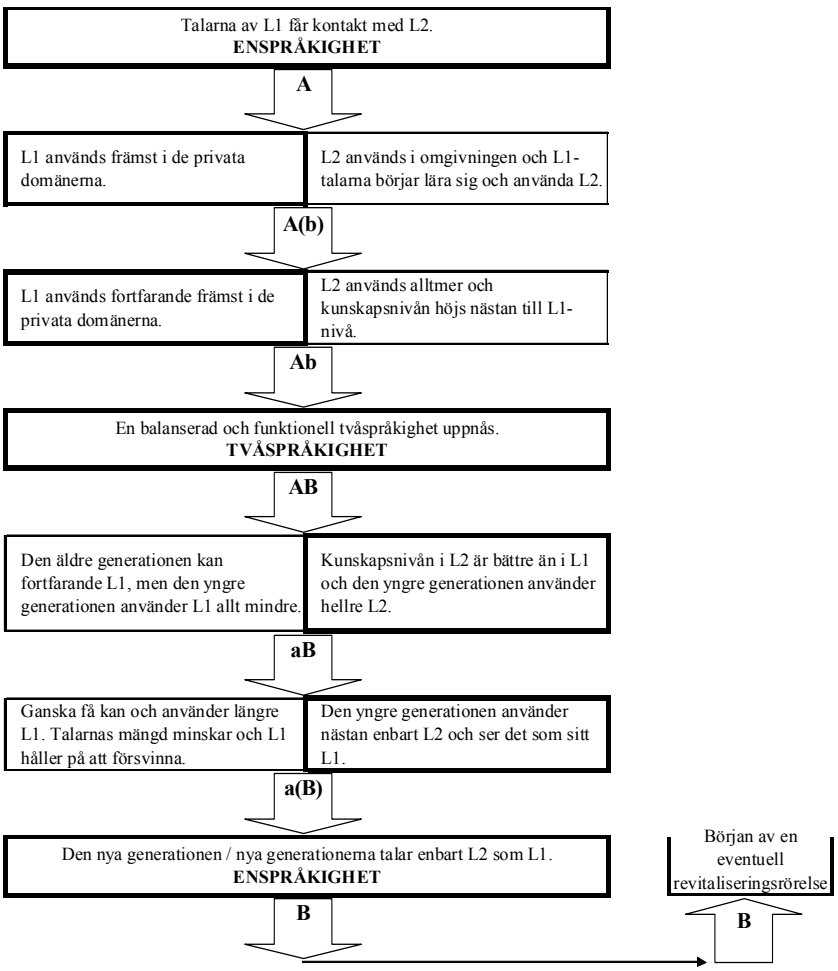

Figur 4. Språkbytesprocess steg för steg.

[30] Se även en diskussion om detta i Börestam & Huss (2001: 109).

I en språkbytessituation är det försvagade ursprungsspråkets ställning hotat, vare sig det gäller invandrarspråket eller andra minoritetsspråk i samhället. Fishman presenterade (1991: 87−111) en skala för att kunna avgöra hur stor risken är för att ett språk ska försvinna. Skalan kallas GIDS, förkortning av ”Graded Intergenerational Disruption Scale for Threatened Languages” och som framgår av namnet uppfattar Fishman förmedlandet eller traderingen mellan generationerna som den mest betydelsefulla faktorn när det gäller språkbevarande. I figur 5 presenteras Fishmans bedömningsskala, GIDS (Fishman 1991: 87−111), för graden av fara för ett hotat språk i komprimerad form efter Börestam & Huss (2001: 102). Skalan är åttagradig, där den högsta siffran (högst upp i figuren) indikerar ett mycket allvarligt hot mot minoritetsspråkets existens, medan den lägsta siffran (nederst i figuren) föreställer en förhållandevis trygg ställning för minoritetsspråket eftersom språket i det stadiet får den högsta graden av officiellt stöd.[31]

Fishmans GIDS-skala för att bedöma graden av fara för ett hotat språk	
8.	Endast gamla, spridda modersmålstalare av minoritetsspråket finns kvar.
7.	De flesta modersmålstalarna använder språket dagligen, men är över barnafödande ålder.
6.	Minoritetsspråket överförs till nästa generation i hemmen. Modersmålstalarna har geografisk närhet till varandra och lokalt stöd.
5.	Läs- och skrivkunnigheten i minoritetsspråket stöds med egna medel.
4.	Minoritetsspråket används i lägre utbildning som uppfyller den obligatoriska utbildningens krav.
3.	Minoritetsspråket används på mindre arbetsplatser även när majoritetspersoner är inblandade.
2.	Minoritetsspråket används på lägre myndighetsnivå och i vissa massmedier.
1.	Minoritetsspråket används i högre utbildning, regering och nationella massmedier.

Figur 5. Bedömningsskala för graden av fara för ett hotat språk.

GIDS-skalan presenterar olika situationer som minoritetsspråket kan hamna i, utan att visa någon regelrätt utvecklingsgång. GIDS-skalans första fyra stadier (1−4) beskriver olika grader av stöd som majoritetssamhället ger till minoritetsspråket, medan de andra stadierna (5−8) representerar situationer där detta stöd saknas och där framför allt minoritetsspråkstalarna själva är verksamma för att stödja minoritetsspråkets överlevnad. Enligt Börestam & Huss (2001: 103) spelar grad 4 och 6 de mest centrala rollerna i att trygga ett

[31] Figuren kan tillämpas och jämföras med t.ex. finlandssvenskans situation, vars status inte ses som säkrad trots lagstadgade rättigheter, se t.ex. Tandefelt (2003, 2008).

språks överlevnad. Enligt Fishman (1991: 92) är grad 6, som gäller benägenheten att tala minoritetsspråket till barnen, det mest kritiska stadiet i språkbevarandet. Föräldrarnas inställning till språket och dess användning, men även i viss mån deras kunskaper i minoritetsspråket, påverkas starkt av majoritetsbefolkningen och språkets status i samhället i övrigt. En statushöjning t.ex. genom språklagstiftning, utökade utbildningsmöjligheter eller det massmediala utbudet, men även ökad medvetenhet om två- eller flerspråkigheten som resurs, kan göra föräldrarnas inställning positivare och således göra dem mer benägna att tala minoritetsspråket i hemmet i den mån de behärskar det. (Fishman 1991: 87−111. Se även Huss 1999: 28−29.) Fishmans GIDS-skala har fått kritik pga. att den inte tar hänsyn till de sociala och ekonomiska faktorer som spelar en betydande roll i språktraderingen. En diskussion om de upplevda begränsningarna och bristerna i Fishmans GIDS-skala finns i Baker (2006: 61−63).

François Grin har i sin bok *Language Policy Evaluation and the European Charter for Regional or Minority Languages* (Grin 2003: 43–44) presenterat tre förutsättningar för att användningen av ett språk ska vara möjlig: C = *capacity* 'kapacitet eller kompetens', O = *opportunity* 'tillfälle eller möjlighet' och D = *desire* 'önskan eller vilja'. Kapacitet eller kompetens (C) betyder att man ska kunna språket på en viss nivå och för att kunna behärska språket måste man även få tillfälle att tillägna sig kunskaper i språket. Kompetens i språket är ett nödvändigt krav för att kunna använda det. Tillfälle eller möjlighet (O) att använda språket är också en förutsättning. I vissa minoritetsspråks fall rör den språkliga vitaliteten enbart språkanvändning inom den privata sfären; således kan en statlig språkpolicy och dess stöd vara betydelsefull för minoritetsspråkens användare. Den tredje förutsättningen för språkanvändningen är knuten till individens beteende. Minoritetsspråket används ifall talarna har en önskan eller vilja (D) att göra det. Grin påpekar att i de flesta fall är minoritetsspråkstalarna två- eller flerspråkiga, således kan de själva välja om de använder minoritets- eller majoritetsspråket i olika aktiviteter. Med sitt språkval kan talarna själva favorisera minoritetsspråket. Dessa tre komponenter är nödvändiga för minoritetsspråkens användning och trots att varje komponent i sig representerar en viktig ingrediens i strävan att använda och möjligen även bevara ett minoritetsspråk kan ingen av dem utan de andra säkra språkets fortlevnad. Kunskaper (C) utan möjligheter och önskan att få använda språket räcker inte och det räcker inte heller med enbart möjligheter (O) eller önskan (D) om man inte behärskar språket. Figur 6, som är min egen illustration av Grins teori, gestaltar de tre komponenternas ställning i språkanvändningen och visar de variationsmöjligheter som kan finnas hos individen.

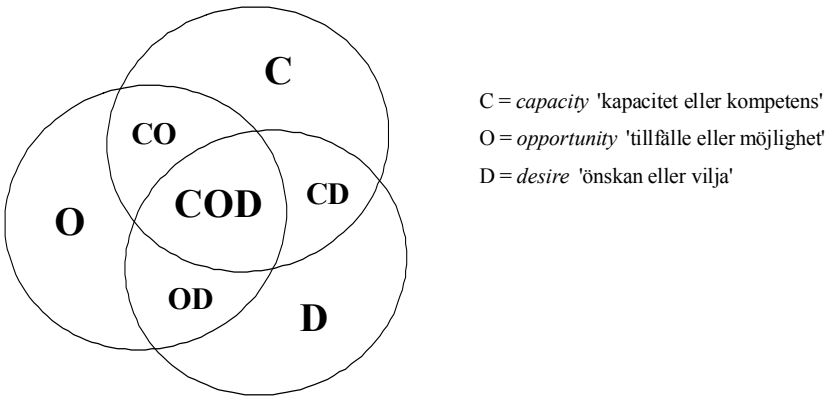

Figur 6. Förutsättningar för att kunna använda ett språk.

Enligt figuren kan komponenterna kombineras på olika sätt: (1) CO, (2) OD, (3) CD eller (4) COD. Alternativet (CO) innebär behärskning av minoritetsspråket och möjligheter att använda det. Det saknas dock positiv inställning till språkanvändningen och önskan att få använda det. Det andra alternativet (OD) innebär möjlighet att använda minoritetsspråket samt önskan att få använda det, men utan språkkunskaper kan man inte lyckas med det. Det tredje alternativet (CD) innebär kunskaper i minoritetsspråket och även önskan att få använda det, men eftersom det saknas möjligheter att använda det kan inte heller denna situation ge framgång i att hålla ett minoritetsspråk levande. Det enda alternativ som verkar garantera framgång i språkanvändningen och eventuellt även i språkbevarandet är när alla tre komponenterna är närvarande samtidigt (COD): kunskaper (C) i minoritetsspråket, tillfälle (O) att använda språket samt vilja (D) att göra det. Dessa tre komponenter eller dimensioner kan tillsammans säkra vitaliteten. En långsiktighet i språkanvändningen kan även främja möjligheterna för språkbevarande.

Grins tredelning påminner om Skutnabb-Kangas (1981: 83−96) definitioner av tvåspråkighet. Hon skiljer mellan kompetens, funktion, identifikation samt ursprung (se avsnitt 1.3). Grins begrepp *kompetens* motsvarar Skutnabb-Kangas *kompetens*, medan Grins andra komponent *tillfälle* hänger samman med Skutnabb-Kangas *funktion* och Grins tredje komponent *önskan* kan kopplas till Skutnabb-Kangas *identifikation.* Grins teori liknar alltså Skutnabb-Kangas teori, men i Grins tredelning saknas ursprungsaspekten. Även Ramptons fyra komponenter i den språkliga identiteten påminner om Grins och Skutnabb-Kangas teorier, eftersom Ramptons *språkfärdighet* har samband med Grins och Skutnabb-Kangas *kompetens,* medan *språkidentifikation* motsvarar Skutnabb-Kangas *identifikation*, vilken även har samband med Grins *vilja*. Vidare har Ramptons *språkarv* samband med Skutnabb-Kangas *ursprung.* (Se avsnitt 3.2.)

Grin har i sina verk tillämpat sin teori på samhällsnivå, inom domänerna utbildning, rättssystem, samhällsservice samt medier, kultur och det ekonomiska och sociala livet. I detta arbete tillämpas Grins teori på grupp- och individnivå. I min undersökning studeras framför allt informanternas sociala nätverk och de mest relevanta domänerna[32] är skolan och hemmet. Även informanternas sociala liv, som t.ex. aktivitet i föreningslivet och förhållande till egenspråkiga medier samt informanternas socioekonomiska möjligheter att resa till hemlandet och hålla kontakter med andra ungerskspråkiga studeras. Grin har granskat bl.a. minoritetsspråkstalarnas rättigheter. Invandrarnas rättigheter och möjlighet att använda sitt språk i de svenska och finska samhällena har presenterats i Straszer 2010c.

Ovan har några teoretiska utgångspunkter som anknyter till avhandlingens tema gällande språkval och identitet i minoritetssammanhang presenterats. En del av dessa teorier och begrepp utgör en teoretisk bakgrund för forskningen, medan andra bildar en mer konkret ram för analysen och för undersökningens resonemang. Ramptons teori om den språkliga identiteten och Grins modell gällande förutsättningarna för att kunna använda och bevara ett språk utgör grunden för analysen. Den språkliga identiteten har enligt mig flera olika aspekter och inte enbart dem som Rampton listar. Jag håller med Rampton om att den språkliga identiteten består av flera delar och därför behandlar jag i avhandlingen alla de områden som nämnts ovan, såsom informanternas språkkunskaper (avsnitt 5.2), det språkliga arvet, dvs. språkval i familjen då informanterna var barn (avsnitt 5.3.1), lojalitet och språkidentifikation (avsnitt 5.3.3.1) och grupptillhörighet (avsnitt 5.3.3.2 och 5.3.3.4). I min undersökning ger jag Ramptons teori en bredare tolkning och anknyter den till Grins modell, som jag också ser något bredare. Således studerar jag också flera frågor kring informanternas möjligheter och vilja att använda ungerska idag (avsnitt 5.3.2 och 5.3.3) och även deras syn på ungerskans framtid i Sverige och Finland (avsnitt 5.3.4). Undersökningens resultat granskas i avsnitt 5.6 och 6.5 och slutsatser dras i kapitel 7 enligt Grins modell. I kapitel 7 diskuterar jag även utifrån övriga teorier ovan som gäller språkbytesfaktorer, språkbytesprocess och identifikation.

[32] Se diskussionen om olika domäner i avsnitt 1.3.

4 Material och metod

Denna undersökning består av en enkätundersökning och tillhörande djupintervjuer. För att kunna uppfylla avhandlingens syfte har jag ansett det fördelaktigt att kombinera kvantitativ forskningsmetod med kvalitativ metod. Den kvalitativa analysen i min undersökning kan ha en ”assisterande funktion” genom att den illustrerar resonemang eller genom att den tillhandahåller ett sammanhang för det kvantitativa resonemanget (jfr Starrin 1994: 20; Bryman 1997: 163; Kvale 1997: 69).[33] I min undersökning är den kvantitativa delen, enkäterna, avsedd att ge en mer allmän beskrivning av den språkliga situationen bland andragenerationens ungrare på grupp-, familje- och individnivå, medan den kvalitativa delen, djupintervjuerna, illustrerar resonemanget. Den kvalitativa delen ger möjlighet till fördjupning när det gäller de kvantitativa resultaten och utrymme att belysa den enskilda individens språkliga och kulturella bakgrund, språkvalet idag samt tankar om tillhörigheten och känslor av förankring i ett ursprung i Ungern. För undersökningen användes alltså ett frågeformulär och flera djupintervjuer för att närmare illustrera hur olika verkligheten kan se ut på individplanet. Avsikten är att informanternas enkätsvar och djupintervjuerna tillsammans ska ge en mångsidig och omfattande bild av den språkliga situationen och tillhörighetskänslorna hos andragenerationens ungrare.

4.1 Enkätundersökning

I det följande beskrivs hur insamlingen av undersökningsmaterialet har utförts (4.1.1), vilka kriterier som styrt valet av informanterna (4.1.2), hur frågeformuläret utformats (4.1.3) och hur enkätsvaren analyserats (4.1.4).

4.1.1 Materialinsamling

I enkätundersökningen samlades material in genom ett frågeformulär, som främst innehöll flervalsfrågor med utrymme för egna reflektioner och kommentarer. På så sätt var frågorna endast delvis styrda. I frågeformuläret fanns

[33] Bl.a. Otterup (2005) har i sin studie om flerspråkighet och identitetskonstruktion bland ungdomar i ett multietniskt förortsområde tillämpat en kombination av de två metoderna.

även flera öppna frågor, där man kunde tydliggöra och utveckla sina svar något mer. Informanternas enkätsvar analyserades i första hand kvantitativt.

Med tanke på den potentiella målgruppens storlek och den begränsade tid som jag hade för materialinsamlingen var målet att få tag på cirka 40 eller i bästa fall 50 informanter från resp. land, dvs. totalt mellan 80 och 100 informanter. Eftersom forskare brukar ha problem med att sprida sina enkäter och att få dem – eller en stor del av dem – tillbaka ifyllda, bestämde jag mig för att gå en litet mer arbets- och tidskrävande väg för att materialinsamlingen skulle bli så lyckad som möjligt. För att undvika ett stort bortfall informerades allmänheten och möjliga informantkandidater delvis personligen och delvis genom annonser eller små artiklar (se nedan) om min forskning, dess bakgrund och syfte samt om mina kriterier när det gällde de potentiella informanternas bakgrund. Först letade jag efter informanter i min egen bekantskapskrets och sedan användes den s.k. snöbollsmetoden, dvs. att genom mina ungerska, finska resp. svenska bekanta och vänner leta efter lämpliga personer som även hade intresse av att ställa upp för min forskning. Dessutom annonserade jag efter informanter. Annonserna skickades först och främst till föreningar och tidningar som jag ansåg skulle kunna ha ungrare som medlemmar eller till personer som kunde känna andra med ungersk bakgrund eller ha med ungrare att göra. Annonserna publicerades bl.a. i medlemsbladen för Samfundet Finland-Ungern, Ungerska Riksförbundets medlemstidning samt Ungerska församlingens publikation via ungrarnas e-postlista i Finland. Dessutom skickades brev och e-postbrev till alla i Sverige verksamma ungerska föreningar och sverigeungerska kyrkans representanter samt till i Finland verksamma lärare i ungerska. Jag berättade om min forskning och sökandet efter informanter inför både mindre och större – oftast ungersk – publik och utnyttjade även andra forum för att kunna rekrytera informanter. Jag ställde alltid upp när jag blev tillfrågad om att föreläsa eller skriva en artikel för någon tidskrift, t.ex. *Invandrare och minoriteter*, *Liekki*, *Híradó*, *Suomi-Unkari*. I samband med annonseringen började en intensiv period: det blev fler och fler kontakter med olika personer som var villiga att hjälpa till. Jag blev kontaktad direkt av några andragenerationens ungrare, men oftare fick jag e-post eller telefonsamtal från någon som hade barn som passade min forskning eller som kände andra ungerska familjer med vuxna barn. I dessa fall skickades ytterligare ett presentationsbrev ut och en förfrågan till dessa personer och jag inväntade deras svar innan jag skickade ut frågeformuläret. Först efter att jag fått informanternas intresseanmälan skickades formuläret med ett svarskuvert för att även på detta sätt försöka försäkra mig om en hög svarsprocent (jfr Bryman 2002: 149–150).

Även om materialinsamlingen krävde både tid och tålamod, visade tillvägagångssättet löna sig, eftersom många informanter och personer som ville hjälpa till hittades inom en tämligen kort tid. Dessutom blev svarspro-

centen hög, 96,3 %,[34] och därför kan konstateras att min metod för materialinsamlingen var lyckad.[35]

4.1.2 Val av informanter

Valet av informanter grundades på flera kriterier. Enligt kriterierna skulle mina informanter vara (1) i Sverige resp. Finland permanentboende vuxna, alltså ha fyllt 18 år, som (2) antingen var födda i Sverige resp. Finland eller hade flyttat till Sverige resp. Finland innan de börjat grundskolan. Dessutom skulle (3) minst en av föräldrarna vara ungerskspråkig och född och uppvuxen i Ungern och tidigast i skolåldern, men gärna som vuxen ha flyttat därifrån, direkt eller via ett annat land till Sverige resp. Finland.[36]

I undersökningen valdes medvetet att inte ta med ungrare utanför den nuvarande ungerska staten varifrån många sverige- och finlandsungrare kommer.[37] Detta val gjordes av flera orsaker: ungrare från Ungern kan med Liebkinds term (1997: 46) betraktas som en osäker majoritet, vilken enligt flera sverigeungrare (se Szabó 1988: 466; Borbándi 1996: 127 och jfr Dugántsy 1983: 3–4; Pados 2005; Puskás 2007) har en tämligen låg nationell/etnisk/kulturell profil, medan ungrare från Ungerns grannländer representerar en säker minoritet, som framhäver sina särdrag och anser dem vara värdefulla och strävar efter att bevara och utveckla den egna kulturen, de har alltså en tämligen hög nationell/etnisk/kulturell profil.[38] Dessa ungrare värderar sitt språk högt och har ett annorlunda förhållningssätt gentemot sitt språkliga och kulturella arv än vad personer som tidigare levt i en språklig och kulturell majoritet har.[39] (Jfr Hyltenstam och Stroud 1991: 95.) För min undersökning var det därför mer intressant att ta med representanter för denna

[34] Totalt skickades 140 frågeformulär ut, varav 70 % gick till mina egna bekanta och deras bekanta, medan andra skickades till för mig okända personer som såg min annons eller hörde av någon om undersökningen. 105 frågeformulär kom ifyllda tillbaka. Bland de icke återlämnade 35 frågeformulären var en stor del, 31 stycken, sådana som ursprungligen hade skickats till personer som endast var bekanta eller släkt med potentiella informanter och som lovat att fylla i enkäten å den andra personens vägnar. Dessa frågeformulär var alltså utskickade till förmedlarna, inte informanterna (och de räknas inte med i svarsprocenten); totalt var det endast fyra fall, där personen i fråga skulle kunna vara informant och själv fylla i frågeformuläret och skicka tillbaka det, men inte gjort det.

[35] Statistik om tider för återsändande av frågeformuläret fördes och visar att 41 % återsände frågeformuläret inom två veckor och 35 % återsände det efter mer än två veckor, men ändå inom en månad; 24 % dröjde mer än en månad. Den genomsnittliga återlämningstiden för hela gruppen var 27 dagar.

[36] Vad gäller det sista kriteriet glömdes i vissa av annonserna formuleringen ”tidigast i skolåldern, men gärna som vuxen ha flyttat”. Detta upptäcktes senare under arbetets gång. Dock torde det inte betydligt ha påverkat undersökningens resultat.

[37] Se Straszer 2010c: 26−34.

[38] Jämför även med Tandefelts begrepp: den s.k. seende minoriteten är i regel språkligt medveten, medan den s.k. blinda majoriteten är oftast omedveten, eftersom språket utgör en självklarhet för dem (Tandefelt 1997: 58−59).

[39] Se även diskussion i Straszer 2010c: 63−54 och jämför med György-Ullholm 2010.

”osäkra majoritet”. Den andra orsaken var att jag strävade efter att få två grupper för undersökningen (sverige- resp. finlandsungrare) som i största möjliga mån skulle vara jämförbara med varandra och jag försökte därför undvika variabler som skulle göra grupperna ännu mer heterogena (se Straszer 2010c om heterogeniteten bland sverige- och finlandsungrare). Dessutom var meningen att mina forskningsfrågor skulle nå även de personer som inte är särskilt aktiva i den sverige- och finlandsungerska gemenskapen. På så sätt spelade framför allt metodologiska skäl roll när det gällde att begränsa målgrupperna till dessa två grupper i de två nordiska länderna, grupper som består av ”nästan osynliga och assimilerade” ungrare som har sina rötter i nuvarande Ungern. Den tredje orsaken var att två sverigeungerska forskare, Tünde Puskás och Kamilla György-Ullholm, samtidigt med mitt arbete undersökte ungrare som har en minoritets- resp. majoritetsbakgrund; György-Ullholm fokuserar just på den språkliga situationen och ursprungsmiljöns och dess språkliga sammansättnings betydelse för språktraderingen (se presentationen i avsnitt 2.2).

Vad gäller åldersbegränsningen var tanken att vuxna personer har fler erfarenheter av sina språkliga beteenden, kulturella särdrag, sina relationer till andra ungrare och sin egen ungerskhet. Dessutom har de förmodligen under åren reflekterat över sina egna kulturella, etniska och andra tillhörigheter. Därigenom kan vuxna andragenerationens ungrare, enligt min mening, tänkas ha en mer utvecklad syn på sig själva och således bättre förutsättningar och förmåga att uttrycka sina tankar om sin egen identitet, jämfört med barn och ungdomar.

Ett annat urvalskriterium var att informanterna skulle vara personer med minst en ungerskspråkig förälder som var född och uppvuxen i Ungern. Jag valde alltså även att ta med personer som enbart har en förälder från Ungern, trots att inte alla forskare tycker att det räcker med en invandrad förälder för att deras ättlingar ska kunna betraktas som t.ex. ungrare (se diskussion i avsnitt 1.3). Bakom beslutet fanns delvis tanken att dessa personer är representativa inom gruppen och antalet verkar öka med tiden, men jag var även intresserad av vilken tillhörighet de personerna har jämfört med informanter som har båda föräldrarna från Ungern.

Ytterligare ett urvalskriterium gällde informanternas skolgång. De skulle enbart vara sådana personer som har flyttat till Sverige resp. Finland innan de påbörjat grundskolan, dvs. de har börjat sin skolgång i Sverige resp. Finland. Tanken bakom detta var socialisationens betydelse för identiteten, och skolan är, efter familjen, den viktigaste socialiseringsfaktorn i ett barns liv (se t.ex. Fishman 1991; Hyltenstam & Stroud 1991 och Svonni 1993). Utgångspunkten var att alla informanter skulle ha så lika bakgrund gällande sin barndom som möjligt, och därför ville jag inte blanda personer som hade gått i skolan i Ungern med sådana som inte hade det.

En annan faktor, som inte uttryckligen ingick i mina kriterier, men som jag under informantrekryteringen började betona alltmer, gällde informan-

ternas språkkunskaper i ungerska. Tanken var att ta med alla andragenerationens ungrare i undersökningen som motsvarade mina undersökningskriterier oberoende av deras kunskaper i ungerska. Men när jag under rekryteringstiden pratade med ungrare uppmärksammade jag att de flesta själva med automatik uteslöt alla potentiella informanter som enligt dem inte kunde ungerska tillräckligt bra eller över huvud taget. Därför började jag i annonserna och i framträdanden betona att jag även var intresserad av personer som inte behärskade ungerska på hög nivå eller inte alls.

Trots att jag under rekryteringstiden i möjligaste mån hade försökt att tydliggöra mina urvalskriterier blev det ändå i praktiken tämligen mycket arbete med att filtrera de enkätsvar som kommit från personer som inte uppfyllde urvalskriterierna. En del av dessa upptäcktes redan när frågeformulären kom tillbaka, men det var ändå en del sådana fall som jag kunde uppmärksamma först under analysen. Åtta personer från Sverige och nio personer från Finland hamnade till slut utanför undersökningen; totalt 17 personer, alltså 16 % av alla svarare fick pga. urvalskriterierna inte vara med i undersökningen.[40]

Av de 105 som svarade var en betydande del, 73 %, mina egna bekanta och deras bekanta eller släktingar, medan 27 % hittades genom annonserna. Ungefär samma procentfördelning gäller dem som blev kvar i undersökningen, dvs. totalt 88 informanter.

4.1.3 Utformning av enkäten

Tankar och idéer för enkätens utformning och enkätfrågornas bearbetning kom från olika läroböcker i forskningsmetodologi samt sociolingvistiska och etnografiska undersökningar (se kapitel 2). Dessutom påverkade mina egna erfarenheter, både som blankettifyllare och som granskare, bearbetningen och formuleringen av enkätfrågorna (se t.ex. Straszer 1999 och US 2004).

I frågeformuläret ingick 16 frågegrupper, som sammanlagt utgjorde 164 frågor; se frågeformuläret i bilaga 1. De flesta var slutna frågor med svarsalternativ och utrymme för kommentarer och reaktioner, men frågeformuläret innehöll även några öppna frågor. Jag var medveten om att öppna frågor ger utrymme för mer avancerade och varierande svar; dock är svaren svårare att bearbeta vid analys av enkätsvaren. Jag bestämde mig för att använda fler slutna än öppna frågor för att det skulle bli lättare att besvara dem och då också lättare att bearbeta svaren. Dessutom skulle slutna frågor öka jämför-

[40] Dessa kunde delas upp i fyra grupper: (1) Nio fall hamnade i gruppen ”började skolan i Ungern”. Detta gällde särskilt finlandsungrarnas grupp: bland de finlandsungrare som ställde upp i undersökningen var det åtta som började sin skolgång i Ungern och gick i skolan där i 1–4 år. (2) Fyra personer, tre från Sverige och en från Finland, hade föräldrar som flyttat från nuvarande Ungerns grannländer, där de levt som en språklig och kulturell minoritet. (3) Tre personer, alla från Sverige, var inte myndiga alltså under 18 år, då de fyllde i frågeformuläret. (4) En sverigeungrare representerade tredjegenerationen, och inte andragenerationen.

barheten av resultaten. För- och nackdelarna med dessa typer av frågor diskuteras mer detaljerat av Bryman (2002: 157–172).

Enkätens första frågor (1.1−1.8) handlade om informanternas personliga bakgrundsdata, som födelseår och födelseort, kön, bosättningsort och tidigare bostadsorter, information om utbildning och yrke samt medborgarskap. Dessutom fanns det frågor (2.1−2.4) om föräldrarnas eller eventuella styvföräldrars eller andra vårdnadshavares bakgrund, bland dem frågor om föräldrarnas födelseår och födelseland, modersmål, utbildningsbakgrund, yrke, information om när den ungerska föräldern lämnade Ungern, samt när han eller hon kom till Sverige resp. Finland och av vilken orsak. Det fanns även en fråga om föräldrarna fortfarande levde med tanke på informanternas språkanvändning och en ytterligare fråga (2.5) om föräldrarnas aktivitet i ungerska föreningar eller liknande, som t.ex. ungerska hobby- eller fritidskretsar, församlingsgrupper osv. Frågorna 2.6, 3.1, 3.2, 4.1 och 4.2 i enkäten handlade om ungerska språkets närvaro i det vardagliga livet, språkval i informanternas barndomshem och i informanternas hem idag samt språkval utanför hemmet inom olika domäner. De därpå följande frågorna (5.1, 5.2 och 5.3) gällde självuppskattade språkkunskaper i ungerska och efter det fanns frågor (6.1 och 6.2) om deltagande i undervisning i ungerska som informanterna hade eller inte hade haft möjlighet till. De följande frågorna (7, 8 och 9) handlade om informanternas aktivitet i det ungerska föreningslivet, deras kontakt med Ungern och deras relationer till sina ungerska släktingar, samt deras intresse när det gällde att följa nyheter som hade med Ungern och den ungerska kulturen att göra. Dessutom handlade några frågor (10.1−10.5) om informanternas personliga upplevelser av samt deras attityder till och åsikter om två- och flerspråkighet, förhållande till det ungerska språket och deras ungerska bakgrund samt åsikter om andras förhållningssätt till språk och ungersk bakgrund m.m. Efter det behandlade nio öppna frågor (11.1−11.9) informanternas identitet. Vidare fanns det flera frågor kring namngivning och dess betydelse (12.1−12.3), ungerska språket och den ungerska kulturen i samhället (13.1−13.5) samt frågor om den kommande generationen (14.1−14.4 och 15.3), såsom informanternas eventuella barn och t.ex. vilken vikt informanterna lade vid uppfostran av sina barn när det gällde språk- och kulturbevarande och när det gällde deras önskan om barnets intresse för sina rötter. I slutet av frågeformuläret fanns det ett par frågor om framtiden, rörande avsikten att någon gång flytta till Ungern (15.1−15.2). De allra sista frågorna gällde praktiska saker om ifyllandet av frågeformuläret (16.1−16.4).

Under bearbetningen av formulärets frågor fruktade jag att enkäten skulle bli för lång och skrämma bort svararna. Enligt Bryman (2002: 149) är dock frågeformulärets omfattning inte avgörande eftersom informanter besvarar enkäten ifall de finner frågorna viktiga och intressanta. En viktigare fråga är enligt Bryman (2002: 150) layouten och därför eftersträvade jag i utformningen av enkäten att åstadkomma en lockande layout genom en tydlig pre-

sentation där t.ex. typsnittets storlek och stil varierades (jfr Sudman & Bradburn 1982, Dillman 1983 och Andersen 1998: 164–170). Dessutom försökte jag att vid varje fråga ge tydliga instruktioner om hur svarandet skulle gå till.

Innan det färdigplanerade frågeformuläret skickades ut till informanterna genomfördes en pilotundersökning under våren 2005 (jfr Forsman 1997: 71). För pilotundersökningen valde jag flera försökspersoner[41] och prövade även själv, med mina olika språkliga och kulturella identiteter, att fylla i formulär. Avsikten med pilotundersökningen var först och främst att få respons när det gällde utformningen av frågorna och hur ifyllandet av frågeformuläret lyckades i praktiken. Pilotinformanterna hjälpte till med detaljer och med att förbättra frågeställningarna samt i utformningen och layouten av frågeformuläret. Även frågeformulärets språk kom på tal. Jag hade först tänkt göra två- resp. trespråkiga frågeformulär (ungerska – svenska resp. ungerska – finska – svenska), men eftersom det skulle ha förlängt det redan omfattande frågeformuläret för mycket, övervägde jag att göra enspråkiga versioner av frågeformuläret. Det fanns även en tanke att ha frågeformuläret på tre olika språk: på ungerska, svenska och finska, och att göra två olika versioner av det svenskspråkiga frågeformuläret, en för dem som bor i Sverige och en för dem som bor i Finland i en svenskspråkig omgivning. Men då det under pilotundersökningen framkom att språkvalet i samband med ifyllandet av frågeformuläret inte var beroende av informanternas identitet, utan mer av deras inlärda vanor och sätt att uttrycka sig, tycktes det vara tillräckligt att ha frågeformuläret på svenska resp. finska, som ju är mina informanters andra- och i vissa fall förstaspråk. Informanterna hade dock möjlighet att fylla i frågeformuläret på det språk som de föredrog. Slutligen bestämde jag mig för att göra tre versioner av frågeformuläret: (1) en version på svenska för i Sverige bosatta svenskspråkiga eller svensk- och ungerskspråkiga informanter, (2) en på finska för i Finland bosatta finskspråkiga eller finsk- och ungerskspråkiga informanter och (3) en på svenska för i Finland bosatta svenskspråkiga eller svensk- och ungerskspråkiga eller trespråkiga informanter. Efter att alla tre versionerna av frågeformuläret blivit färdiga testades de igen med hjälp av ett par försökspersoner. Det första färdiga frågeformuläret sändes iväg till informanterna i februari 2006. Allt som allt var bearbetningen av frågeformuläret inklusive planeringen och pilotundersökningen en tämligen lång process.

[41]Bland mina försökspersoner fanns andragenerationens ungrare och ett par andragenerationens sverigefinnar från min närmiljö, men även personer som hör till invandrargruppen ungrare, men inte till målgruppen. Dessutom hade jag till min hjälp ett par utomstående personer, som inte har någonting med ungerskhet att göra, men har erfarenheter av blanketter och av att ställa frågor i frågeformulär.

4.1.4 Analys av enkätsvaren

Sammanställningen och analysen av enkätsvaren påbörjades hösten 2006, efter att 105 svar hade kommit in. Som analysverktyg användes Microsoft Office Excel. All information matades in, inklusive kommentarer som jag hade fått som öppna svar på mina enkätfrågor. För varje fråga gjordes skilda Excel-tabeller och efter att jag hade grupperat informanterna efter olika variabler (se vidare nedan) gjordes beräkningarna. Efter de enskilda analyserna gjordes kombinerade sammanställningar, korstabuleringar och ytterligare beräkningar.

Under bearbetningen av enkätsvaren minskade mängden informanter från 105 till 88 (se avsnitt 4.1.2). Antalet sverigeungrare minskade till 50 informanter och antalet finlandsungrare till 38. Antalet informanter är inte stort och är ännu lägre i undergrupperna, varför resultaten måste tolkas med försiktighet. Således visar de presenterade procenttalen i undersökningen enbart tendenser och de har främst till uppgift att läsaren lättare ska kunna jämföra de två undersökningsgruppernas resultat.

Det finns en del faktorer på samhälls-, grupp- och individnivån som kan påverka språkbevarande eller språkbyte (se avsnitt 3.3) och som kan vara betydelsefulla för föreliggande studie. I denna undersökning granskas vissa av de faktorer som presenteras i Hyltenstam & Strouds taxonomi; hänsyn tas även till Tandefelts (1988: 40–71) och Kostoulas-Makrakis (1995: 7–15, 45–46) synpunkter, och i undersökningens analys fokuseras på element som möjligen kan vara betydelsefulla för ungrarnas språkval, språkbevarande och språkbyte i Sverige resp. Finland. Fokus ligger framför allt på faktorer som verkar på grupp- och individnivå. Diskussion om vilka faktorer som kan ha påverkan på samhällsnivå finns i Straszer 2010c.

De faktorer som kan antas vara viktiga för undersökningen och för den ungerska diasporan i allmänhet kan delas upp på följande sätt: Faktorer på samhällsnivå beskriver fenomen som speglar och i viss utsträckning bestämmer minoritetens status i förhållande till majoriteten eller inom samhället i stort. Dessa faktorer är (A) politiskt-legala förhållanden, (B) majoritetssamhällets ideologi, (C) samhällets språkliga organisering och språklagstiftning, (D) implementering av minoritetspolitiken, (E) ekonomiska förhållanden, (F) sociokulturella normer och masskultur samt (G) skola och utbildning. Faktorer på gruppnivå berör de interna förhållandena inom minoritetsgruppen. De omfattar: (H) demografiska karaktäristika, (I) bosättning och levnadsmönster, (J) minoritetsgruppens sammansättning – heterogenitet/homogenitet, (K) näringar, (L) typ av etnicitet och kulturella särdrag, (M) språkförhållanden, (N) intern organisation, (O) egna institutioner, (P) medier, (Q) kulturyttringar och (R) majoritetens syn på minoriteten. Faktorer på individnivån beskriver den språkliga situationen hos enskilda medlemmar i minoritetsgruppen. Dessa handlar om (S) språkfärdigheten, (T) språkvalet, (U) socialisationen, (V) språkgruppsidentifikationer och (Z) attityder. Bland

de möjliga påverkande faktorerna på individnivån kan även aktivitet förekomma, vilket t.ex. innebär andragenerationens ungrares deltagande i det ungerska föreningslivet och kontakter med föräldrarnas hemland och dess kultur. Dessa är naturligtvis beroende av familjernas möjligheter och intresse, som i sin tur hänger samman med attityder och identifikation. Även andra faktorer på individnivå, som t.ex. utbildningsbakgrund, kan ha en viss påverkande roll i språkbevarandet. En del av dessa faktorer som gäller sverige- och finlandsungrarna allmänt har presenterats i Straszer 2010c, medan andra faktorer som granskades i de två undersökningsgrupperna presenteras i analyserna i kapitel 5 och kapitel 6. I tablå 2 visas de sociolingvistiska variabler som låg till grund för analysen. I uppställningen ser man även de koder som betecknar de olika variablerna. Dessa koder används under analysen och de visas i informanternas datamatris. Nyckeln till koderna finns som bilaga 3. Datamatrisen har här även en presenterande roll och visar uppgifter om informanterna. Datamatrisen finns som bilaga 2.

4.2 Djupintervjuer

Avsikten med enkätundersökningen var att få en allmän bild av sverigeungrarnas och finlandsungrarnas språkliga situation och identitet. Jag ville även genomföra djupintervjuer med några informanter för att föra min undersökning mer konkret till individnivån och få en mer detaljerad bild av de utvalda informanternas bakgrund, språkliga situation och åsikter om språkval och identitet. Intervjumaterialet utgör ett etnografiskt inslag i undersökningen. Planeringen av djupintervjuerna påbörjades efter insamlandet och analyserandet av enkätsvaren. Bland förväntningarna var att jag under mina personliga möten med några utvalda informanter skulle få möjlighet att systematiskt gå igenom enkätfrågorna och ytterligare utveckla vissa av dem. Dessutom var avsikten att ge informanterna tillfälle att förtydliga sina svar och berätta mer fritt om sina upplevelser och tankar.[42]

Intervjuerna kan kallas för semistrukturerade djupintervjuer: för varje intervjutillfälle utarbetades en uppsättning frågor särskilt avsedda för varje enskild individ. Frågorna grundade sig på informanternas enkätsvar, så frågornas innehåll varierade beroende på informanternas språkliga situation, men varje intervjutillfälle hade i likhet med enkäterna samma grovt tematiserade schema. Intervjuschemat gav även utrymme för flexibilitet och det fanns möjlighet att diskutera även sådana frågor som inte var planerade i förväg.[43]

[42] Metodologiska diskussioner om intervjutillfällena och om hur man kan undvika möjliga felkällor hjälpte mig i planeringen av intervjuerna. Framför allt följande presentationer påverkade mina val: Bryman (2002: 301–302, 309); Otterup (2005: 59); De Korne, Byram & Fleming (2007: 294) och Andersen (1998: 171–173).

[43] Under intervjuerna ställde jag 44–79 frågor till varje enskild informant.

Tablå 2. Variabler i undersökningen

	Variabel	Kod i datamatrisen	Kodens plats i datamatrisen
1.	LAND Bor informanten permanent i Sverige resp. Finland	F, S	3.
2.	FAMILJEBAKGRUND Föräldrarnas modersmål	a, b, c, d, e	4.
3.	KÖNSTILLHÖRIGHET Är informanten man eller kvinna	M, K	5.
4.	FÖDELSEÅR Informanternas ålder	två sista siffrorna i födelseåret	6. och 7.
5.	BOSTADSORT Bor informanterna i av andra ungrare tätbebott område	t, v	8.
6.	BOTT I UNGERN Har informanterna någon gång under sitt liv även bott i Ungern	J, N, C	9.
7.	UTBILDNING Hur hög utbildning har informanterna	1, 2, 3, 4	10.
8.	FÖRÄLDRARNAS UTBILDNING Hur hög utbildning har informanternas föräldrar	1, 2, 3, 4, 5	11. (mor) och 12. (far)
9.	ORSAK TILL INVANDRINGEN Av vilken anledning har föräldrarna flyttat till Sverige resp. Finland	A, B, C, D, Z, O	13. (mor) och 14. (far)
10.	AVSIKT ATT ÅTERVÄNDA Har informanternas föräldrar avsikt att flytta tillbaka till Ungern	j, n, o, y	15.
11.	AKTIVITET Hur aktivt informanterna är med i ungerska kretsar, föreningar och likn.	T, D, X, P	16.
12.	FÖRÄLDRARNAS AKTIVITET Hur aktivt föräldrarna är med i ungerska kretsar, ungerska föreningar och likn.	T, D, X, P, Y	17. (mor) och 18. (far)
13.	KONTAKTER MED UNGERN Hur ofta informanterna besökte Ungern under barndomen	0, 1, 2, 3, 4	19.
14.	UNGERSKA HEMMA I BARNDOMEN Hur mycket informanterna använde ungerska i barndomshemmet	z, r, g, m, o	20.
15.	UNDERVISNING I UNGERSKA Har informanterna fått undervisning i ungerska	G, H, L, R	21.
16.	SPRÅKKUNSKAPER I UNGERSKA Hur bra informanterna kan ungerska jämfört med svenska resp. finska enligt egen uppskattning	0, 1, 2, 3, 4, 5	22.
17.	UNGERSKA I VARDAGEN Hur ofta informanterna använder ungerska i sina nuvarande vardagliga liv	A, B, C, D, E, F, G, H	23.
18.	MEDBORGARSKAP Vilket eller vilka medborgarskap har informanterna	u, f, s, k, h	24.
19.	UNGERSKA NAMN Har eller har informanterna haft ungerska för- och/eller efternamn	0, 1, 2, 3, 4	25.

Att välja informanter för intervjuerna var inte en lätt uppgift, eftersom alla är intressanta individer med olika uppväxt och familjebakgrund, olika erfarenheter och åsikter, samt olika förhållningssätt till den ungerska kulturen, språket och sina ungerska rötter. Utgångspunkten var att presentera informanterna uppdelade i tre grupper enligt deras språkval för att kunna visa hur varierande situation olika individer kan ha när det gäller möjligheter att tillägna sig och använda det ungerska språket och bekanta sig med kulturen samt för att visa upp vilka möjliga påverkande faktorer som kan finnas bakom de olika informanternas språkval och språkliga förhållanden idag. Valet av intervjupersonerna styrdes även av tanken att ha en bra spridning när det gällde informanternas bakgrund, deras erfarenheter och åsikter samt yttre förhållanden som deras geografiska spridning i de två länderna, deras kön, utbildning och språkkunskaper i ungerska. Förutom detta togs även hänsyn till vilka som visat intresse för att ställa upp på en eventuell intervju, enligt en fråga (16.4) i formuläret.[44]

Mellan januari och december 2007 genomfördes allt som allt 15 intervjuer, sju i Sverige och åtta i Finland. Intervjuresorna förde mig från Malmö till det finska Lappland, och det spelades in totalt cirka 31 timmar intervjutid. Inspelningarna gjordes med hjälp av en digital diktafon[45] och mikrofon med tillhörande dataprogram. Den kortaste intervjun varade 1 timme och 2 minuter, den längsta 3 timmar och 18 minuter. Den genomsnittliga längden på intervjuerna var 2 timmar och 11 minuter.[46] Av dessa genomförda intervjuer valdes sex, med tre informanter från Sverige och tre från Finland, för presentation i avhandlingen.

Informanterna grupperades enligt forskningsresultaten i tre olika grupper och för varje grupp valdes en informant från de båda länderna. Således presenteras i kapitel 6 följande informantprofiler: (1) två informanter som använder ungerska dagligen eller väldigt ofta (2) två informanter som använder ungerska ofta eller mindre ofta och (3) två informanter som nästan inte alls eller aldrig använder ungerska

Vissa forskare anser att språkvalet i samband med intervjutillfällena spelar en viktig roll och är en identitetsmarkör, men jag avstod från ett sådant tolkningssätt: informanterna i pilotundersökningen påpekade att språkvalet vid intervjutillfällena inte alltid handlar om identitet, utan att det bakom språkvalet kan ligga andra faktorer (jfr avsnitt 4.1.3). Under intervjuerna märkte jag att detta påstående stämde väl med mina intervjupersoner, då informanterna i vissa fall använde sig av kodväxling eller helt och hållet

[44] Detta begränsade endast i viss mån min möjlighet att välja mellan informanterna, eftersom några informanter som först tackat nej till en intervju senare ändå ville ställa upp. Intervjuerna påbörjades först ungefär ett år efter ifyllandet av frågeformulären.

[45] VN-3100 / VN-3100 PC Olympus Digital Voice Recorder

[46] Med flera informanter samtalade jag även lite utanför själva intervjuerna och med vissa fortsatte jag att ha kontakt per e-post. Detta stärkte mitt intryck av deras intresse för min forskning och för ungerskheten som en viktig del av deras liv.

bytte språk under intervjun. Eftersom utgångspunkten var att få ett innehållsmässigt så fullständigt material som möjligt tilläts informanterna själva välja det språk som de tyckte var bekvämast att uttrycka sig på. Bryman (2002: 312) har betonat vikten av att vara flexibel under en kvalitativ intervju, vilket inte enbart betyder att man är lyhörd för det som informanterna säger, utan också att man t.ex. ska följa upp intressanta teman. Flexibilitet i mina intervjuer gällde alltså även språkvalet och i praktiken utfördes intervjuerna på tre olika språk: på ungerska, på finska eller på svenska, men som nämnts förekom det även kodväxling och språkbyte. Av de 15 inspelade intervjuerna gjordes sju i stort sett enbart på ungerska (i Sverige fyra och i Finland tre), två på svenska (båda i Sverige), och fem på finska (alla i Finland), medan en intervju delvis utfördes på ungerska och delvis på svenska (i Sverige).

Intervjumaterialet förbereddes för bearbetning genom överföring av de inspelade samtalen till skriven text, alltså transformation av den muntliga kommunikationsformen till en skriftlig diskurs. Genom transkriptionerna kunde jag strukturera det insamlade intervjumaterialet i en form som lämpade sig för närmare analys. (Se diskussion i Kvale 1997: 149–155.) För transkriberingen användes ljudbehandlingsprogrammet Audacity, vilket tillsammans med Windows Word fungerade utmärkt som analysverktyg. I transkriberingen var fokus riktat mest på vad intervjupersonerna hade sagt, men även i viss mån på hur de berättade saker. Transkriberingen gjordes ordagrant, inklusive upprepningar; däremot markerades inte alla pauser, intonation eller alla emotionella uttryck, som t.ex. skratt och suckar. De markerades enbart i de fall då de upplevdes som särskilt betonade eller verkade ha en särskild betydelse för vad informanten sa. På så sätt hade även min tolkning en viss roll i analysen (se diskussion i Kvale 1997: 154, 156 och Andersen 1998: 179–209).

Eftersom intervjuerna var semistrukturerade och följde ett visst tematiskt schema gick det ganska smidigt att göra en kvalitativ innehållsanalys. Det fanns även samtal där mina i förväg konstruerade frågor förändrades under intervjun. Det orsakade dock inga problem för analysen. Den kanske mest tidskrävande uppgiften var att hantera de stora textmassor[47] som uppstod efter transkriberingen av intervjuerna. Intervjuerna redovisas i deskriptiv berättarform i kapitel 6.

4.3 Forskarens roll

Enligt Kvale (1997: 111) ”forskarens person är avgörande för den vetenskapliga kunskapens och de etiska avgörandenas kvalitet” i varje undersökning. Forskarens känslighet och engagemang för moraliska frågor och hand-

[47] De enskilda transkriberade intervjuerna var i vissa fall 100 sidor långa.

lingar, samt forskarens integritet – ärlighet, rättrådighet, kunskap och erfarenhet – är viktiga i undersökningen. Forskarrollens tre etiska aspekter gäller (1) det vetenskapliga ansvaret, (2) relationen till undersökningspersonerna och (3) forskarens oberoende. (Kvale 1997: 111–112). Den andra punkten gäller både sökande av informanter (se beskrivning i avsnitt 4.1.2) och informanternas inställning till forskningen.

När personer i min bekantskapskrets kontaktades om de ville vara med i undersökningen fanns risken att de på något sätt kände sig tvingade och att de mer eller mindre mot sin vilja ställde upp t.ex. av artighet eller för att inte riskera vår vänskap eller bekantskap. Men ur forskarens synvinkel fanns i informantrekryteringen en fördel av mina tidigare erfarenheter och av att jag hade en någorlunda bred bekantskapskrets redan när materialinsamlingen påbörjades. Det kan ändå vara möjligt att vissa potentiella informanter inte ville ställa upp pga. bekantskapen, därför att de kanske inte litade på att deras integritet var skyddad. Dock lade jag inte märke till det fenomenet under mitt arbete. En liknande känsla av tvång kan också ha uppkommit i de fall då mina vänner och bekanta frågade sina bekanta om dessa ville ställa upp.

Ett ytterligare problem med forskningsmetoden kan ha varit att vår bekantskap på olika sätt kan ha påverkat informanternas svar och deras vilja att svara, särskilt i de fall då de kände att frågorna var känsliga eller närgångna. Forskningsetiskt kan det även vara besvärande att jag är medlem i flera ungerska föreningar och på något sätt därigenom kan påverka deras verksamhet. Jag kunde också påverka de intervjuade informanternas attityder och uttalanden. Som Kvale (1997: 166) påpekar brukar intervjusituationerna oftast vara intersubjektiva, det är inte bara att informanternas uttalanden samlas in utan de skapas tillsammans med intervjuaren. Intervjun är i själva verket ett samtal som utvecklas mellan två människor (Kvale 1997: 152).

Slutligen kan det konstateras att under hela arbetet fanns från min sida en medvetenhet om att mina egna erfarenheter och det faktum att jag själv är ungrare, har bott i Finland och i Sverige och personligen vet vad det innebär att leva i en flerspråkig omgivning, på olika sätt kan ha påverkat informanternas inställning till och deltagande i undersökningen och möjligen även skulle ha kunnat påverka deras svar på enkät- och intervjufrågorna. Under mina möten med andragenerationens ungrare märktes deras intresse för mina erfarenheter både som privatperson och forskare. Det framkom också att de i vissa fall betraktade mig som en person som tillhör deras egen grupp, medan jag i andra fall i deras ögon verkade framstå som en utomstående besökare från Ungern.[48] Informanternas inställning till mig och min forskning skulle även i viss mån ha kunnat påverkas av att mina flerfaldiga identiteter inte var

[48] Orsaken till detta kan ligga i mina språkkunskaper och mitt sätt att använda ungerska, finska och svenska, men även mitt ungerska förnamn och mitt sätt att vara hemmastadd i alla tre kulturerna kan ha haft en viss betydelse. Jfr med diskussioner i Arola (2004: 25–27), Huss (1991: 46–47) och Ågren (2006: 33–36).

helt dolda för dem. Troligen kan jag själv i vissa situationer ha uttryckt att jag har olika typer av tillhörighet och känslor av förankring i ett ursprung i Ungern samtidigt som jag känner mig vara delaktig i den finländska, finlandsungerska, svenska och sverigeungerska gemenskapen. Hur och om detta har haft betydelse för undersökningen är möjligt att diskutera och spekulera kring men svårt att få belägg för. Jag tror dock att dessa omständigheter inte påverkade mitt arbete i betydande grad.

4.4 Etiska överväganden

Denna språksociologiska undersökning ligger metodologiskt sett mellan humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning, och granskar både samhällets och individens roll när två minoritetsgruppers språkliga situation, identifiering med minoritets- och majoritetsgruppen och deras kulturer samt attityder och åsikter kring språkets och kulturens fortlevnad analyseras. I samband med en sådan undersökning uppstår flera etiska frågor som kräver uppmärksamhet av forskaren. De etiska regler som jag var bunden till när materialet samlades in, bearbetades och redovisades var reglerna angående (1) informationsplikt, (2) samtyckeskravet, (3) beroendefrihet, (4) konfidentialitetskravet, (5) tystnadsplikt och förvaring samt (6) nyttjandekravet. Nedan beskrivs hur dessa regler gör sig gällande i min undersökning. En detaljerad allmän beskrivning för reglerna finns i bl.a. Collste (1996: 49, 72−75), Kvale (1997: 106−113) och Andersen (1998: 248–249).

En etisk fråga gällde hur mycket jag som forskare skulle berätta om syftet med undersökningen (jfr Andersen 1998: 171), eftersom det kunde påverka mina potentiella informanter både positivt och negativt när det gällde deras inställning till min forskning och önskan att delta i den. Jag tillämpade den s.k. informationspliktsregeln så att jag alltid kort men noggrant berättade för de potentiella informanterna samt enkätsvararna och intervjupersonerna om undersökningens syften och vad som förväntades av dem (se t.ex. bilaga 1). Den s.k. beroendefrihetsregeln och samtyckeskravet överlappar enligt min tolkning delvis informationspliktsregeln, eftersom ett informerat samtycke innebär att forskaren måste informera sina informanter om undersökningens generella syfte, om hur undersökningen i stort är upplagd och vilka risker och fördelar som kan vara förenade med deltagande i forskningsprojektet. Samtycke innebär också att informanterna deltar frivilligt och har rätt att dra sig ur när som helst, så att det inte blir fråga om något otillbörligt inflytande eller tvång. (Kvale 1997: 107.) Detta har jag också informerat mina informanter om i ett introduktionsbrev och i det avtal som fanns i början av enkäten (se bilaga 1). Även det inledande inlägget i varje intervju avslutades med ett informerat samtycke från informanten (jfr Andersen 1998: 171). Det gällde först och främst att ge tillstånd att för vetenskapliga ändamål använda allt språkligt material, alla data och all information som skulle framkomma un-

der intervjun. Dessutom försäkrades informanten om att alla data används konfidentiellt och anonymt, under ett fingerat namn som intervjupersonen själv fick välja.

Informationen som forskaren ger till intervjupersonerna bör alltid omfatta alla de inslag i undersökningen som kan tänkas påverka deltagarnas villighet att delta (Andersen 1998: 248). En sådan aspekt var även informanternas språkval i undersökningen, som beskrevs ovan. Det faktum att jag inte styrde språkvalet och inte krävde användning av ungerska, utan att informanterna själva fick bestämma språk, inverkade troligen positivt för att informanterna skulle ställa upp. Intervjupersonerna konstaterade att det kändes bekvämt att få använda det språk som för dem kändes mest naturligt och de hade dessutom även möjlighet att kodväxla.

Tystnadspliktsregeln och förvaringsregeln hänger enligt min uppfattning samman med anonymitet och konfidentialitet, som är mycket viktiga i forskningen (se bl.a. Forsman 1997; Kvale 1997). I mitt fall fungerade anonymiteten – alltså att forskaren inte vet vems data forskningen gäller och inte heller kan ta reda på det – inte helt, eftersom jag oftast visste vem som låg bakom enkätsvaren. I viss mån var detta även nödvändigt för att jag skulle kunna vara i kontakt med informanterna. Men när det gäller anonymitet inför utomstående lades stor vikt vid att aldrig avslöja informanternas identitet och personuppgifterna och allt insamlat material förvarades på ett sådant sätt att obehöriga inte kunde ta del av dem. Konfidentialitet och skyddet av informanternas privatliv och integritet var en självklarhet och jag skyddade det även genom att använda en viss kod för att beteckna varje informant samt ett fingerat namn för alla intervjupersonerna. Nyttjandekravet (se Andersen 1998: 249) på att få använda alla insamlade uppgifter om enskilda personer endast för forskningsändamål ingick, som ovan nämnt, i mina båda skriftliga och muntliga avtal med mina informanter.

Sammanfattningsvis kan konstateras att etiska regler följts: jag hade ett muntligt informerat samtycke i början av informantrekryteringen resp. ett skriftligt avtal om samtycke och konfidentiell behandling i samband med utskickandet av frågeformuläret samt innan intervjuerna påbörjades. Samtycken var avsedda först och främst för att bygga upp en öppen och tillitsfull relation till personer som var potentiella informantkandidater och som sedan hade möjlighet att välja om de ville ställa upp och/eller hjälpa mig att hitta andra frivilliga. Jag tror att uppföljningen av de etiska reglerna även kan ha medverkat till den höga svarsprocenten (se beskrivningen om svarsprocent i 4.1.1).

4.5 Validitet och reliabilitet

Validitet och reliabilitet i forskningen är viktiga för att uppnå så stor överensstämmelse som möjligt mellan de teoretiska begreppen och empirin. Va-

liditeten avser hur den generella överensstämmelsen är mellan de teoretiska och empiriska begreppsplanen, och reliabiliteten avser hur relevant det empiriska begrepps- och variabelurvalet är för problemställningen. Reliabiliteten i forskningen anger i hur hög grad resultaten från mätmetoden påverkas av tillfälligheter och hur säkert och exakt man mäter. (Andersen 1998: 85; Kvale 1997: 213; Halvorsen 1992: 42; Winter 1992.) Nedan diskuterar jag eventuella felkällor som möjligen har kunnat påverka min undersöknings validitet och reliabilitet. Dessa är framför allt källkritiska tankar, som delvis hänger samman med etiska funderingar kring mitt forskningsmaterial och de metoder jag använder.

Den första och kanske viktigaste felkällan gäller urvalet av informanter. Mina materialinsamlingsmetoder och mitt forskningsämne har troligen gjort att jag mestadels har hittat personer som är intresserade av ämnet och redan har en tämligen positiv, positiv eller mycket positiv inställning till sina rötter och det ungerska språkets och den ungerska kulturens bevarande. Dessutom kan det vara så att en betydande del av mina informanter kan ungerska på en tämligen hög nivå, vilket inte är givet när det gäller andragenerationens representanter. Det sistnämnda kan vara en följd av förmedlarnas beteende, eftersom de, som nämnts, efter egen uppfattning avgjorde vem de ansåg vara ungrare och uteslöt sådana potentiella informanter som inte kunde ungerska tillräckligt bra eller över huvud taget. Detta i sig visar på att ungrarna har en stark åsikt om att språket utgör en väsentlig del av den ungerska identiteten. Eftersom jag ungefär i mitten av rekryteringen lade märke till att de flesta förmedlarna uteslöt dessa potentiella informanter började jag i annonser och i framträdanden betona att jag var intresserad av även dessa personer. Detta resulterade i att det bland mina informanter endast finns en liten andel som behärskar ungerska lite eller inte kan språket alls. Forskningsresultatet gällande dessa informanter visade sig vara givande, eftersom det i undersökningen kom fram att även de personerna kan ha starka band till sina rötter och den ungerska kulturen.

En annan brist i urvalet är att det var svårt att nå personer som inte är aktiva i ungerska kretsar eller inte har några kontakter med andra ungrare. Därför är sådana informanter som är aktiva i ungerska kretsar eller har aktiva föräldrar överrepresenterade i mitt material; de har själva troligen en positiv ungersk identitet och bor i ett område där många andra ungrare bor. Informanternas antal är också tämligen litet, så mina resultat är inte generaliserbara för alla personer med ungersk bakgrund som bor permanent i Sverige och Finland, särskilt med tanke på att jag i min undersökning endast har med informanter vars föräldrar har flyttat från nuvarande Ungern där de tillhörde majoritetsbefolkningen. Bland informanterna finns det med andra ord inte några personer representerade som har sin bakgrund i nuvarande Ungerns grannländer.

Angående informanturvalet kan det även konstateras att det visade sig vara tämligen besvärligt att ha flera urvalskriterier när det gällde informan-

ternas bakgrund. Eftersom det var svårt för allmänheten att acceptera eller förstå mina urvalskriterier fick jag tillbaka många enkäter även från personer som inte uppfyllde mina kriterier. Under inmatningsprocessen av enkätsvaren kunde jag delvis filtrera bort dessa, men det är möjligt att t.ex. någon representant för tredje generationen blev kvar i materialet. Det blev även klart för mig att vissa av mina urvalskriterier inte var helt tydligt formulerade, och därför fick några personer som även gått i skolan under ett par terminer i Ungern ändå vara kvar. Dessa personer kan ju när det gäller den ungerska identiteten ha mer positiva förutsättningar än sådana som aldrig gått i skola i Ungern.

Andra felkällor gäller frågeformulärets innehåll, bl.a. hur entydiga mina frågor var i enkäten, om svarsalternativen var uttömmande, hur informanterna mottog frågorna och i vilken situation informanterna befann sig när de fyllde i enkäten. Några brister gällande utformningen av frågor nämns i samband med resultatredovisningen i kapitel 5; här diskuteras ett par andra fall. T.ex. kan frågor om informanternas vanor att använda ungerska inom vissa domäner ha varit bristfälliga, eftersom det i en del av dem inte frågades efter användningen av majoritetsspråket. Således kan man exempelvis inte veta varför tidningar på ungerska enbart läses i viss utsträckning, kanske är det så att informanterna även läser lika lite i svensk- resp. finskspråkiga tidningar. Det är även möjligt att vissa frågor i enkäten kan ha blivit feltolkade eller missförstådda. Vissa av dessa fall upptäcktes när jag matade in de insamlade svaren i tabellerna eller då jag diskuterade med vissa informanter. Dessutom kan jag inte vara helt säker på att informanterna svarat sanningsenligt. Svarens validitet kan även ifrågasättas när det gäller t.ex. frågorna om språkkunskaper i ungerska eftersom jag enbart kunde få information om detta genom informanternas subjektiva uppskattning. Ett annat exempel på att informanternas svar möjligen inte kunde stämma helt överens med sanningen gäller frågor om deras föräldrar. Jag märkte nämligen att informanterna inte alltid visste mycket om de egna föräldrarnas liv, eftersom det var flera som kom från samma familj och ibland svarade olika på frågor som gällde deras gemensamma mor eller far. En del av mina frågor – särskilt i intervjuerna – byggde på informanternas minnesbilder, så vissa informanter kunde naturligtvis minnas vissa saker annorlunda jämfört med de verkliga händelserna och situationerna. Det kunde vara svårt att besvara frågor där jag frågade om t.ex. hur ofta de använde ungerska eller hur ofta de besökte Ungern som barn. Dessutom kan saker som ligger nära ens personlighet och personliga upplevelser i berättelserna vara förskönade eller förändrade eller vissa känsliga ämnen kan utelämnas ur diskussionen. Allt detta kan påverka materialets trovärdighet och tillförlitlighet.

Annat som möjligen i viss mån kan påverka resultatens tillförlitlighet gäller intervjuerna. Mellan enkätens ifyllande och intervjutillfällena gick det i vissa fall ett helt år och under det året kunde informanternas livssituation förändras, men även deras tankar kring sina ungerska rötter, språkets och

kulturens bevarande. Detta nämns i redovisningen av intervjuerna i kapitel 6. Jag hade också etiska funderingar innan jag påbörjade mina intervjuer. De gällde vilken hänsyn jag skulle ta till informanterna och hur jag skulle kunna dölja mina åsikter och förväntningar, samt bortse från vilken relation jag hade till intervjupersonerna om de var mina nära vänner eller bekanta. Jag tycker dock att jag har lyckats tämligen bra med att skilja mellan mitt arbete och mina personliga relationer till vissa informanter, men jag kan inte utesluta att mina personliga åsikter någon gång kunnat påverka mina informanters uttalanden i intervjusituationen. På samma sätt kunde även i några enstaka fall informanter som enbart var med i enkätundersökningen och kände mig sedan tidigare i viss mån bli påverkade av mina egna synpunkter och min positiva inställning till flerspråkighet och kulturell mångfald. Dock tror jag inte att detta var vanligt förekommande.

Trots att det här har presenterats vissa kritiska tankar och farhågor om forskningsmaterialet är jag övertygad om att de inte är unika för den här undersökningen, utan att de generellt kan gälla även annan språksociologisk forskning. Jag tror att en del av de här presenterade eventuella bristerna och felkällorna i undersökningen kan ses som marginella, och jag tror inte att de påverkat resultaten i någon betydande utsträckning utan betraktar undersökningen som tillförlitlig. Jag vill också påpeka att undersökningens resultat inte är generaliserbara för alla ungrare i Sverige och Finland, men de ger en bild av de undersökta gruppernas språkliga situation och visar tendenser som kan gälla andra ungrare, möjligen även andra invandrargrupper och deras ättlingar.

5 Enkätundersökningen

Urvalskriterierna för informanter har beskrivits i avsnitt 4.1.2. I detta kapitel presenteras först informanterna enligt kön, ålder, utbildning och bosättningsort, därefter redogör jag för informanternas familjebakgrund där bl.a. föräldrarnas modersmål, orsak till invandringen, utbildning och aktivitet i ungerska kretsar redovisas. Vidare presenteras informanternas bakgrund enligt de korstabuleringar som jag gjort för att få fram mer information om informanterna jämfört med föräldrarnas modersmål, orsak till invandringen, utbildning och aktivitet i ungerska kretsar. Dessutom beskrivs några yttre detaljer om informanterna, såsom deras medborgarskap och namn, som även de kan knyta dem till deras ungerska bakgrund.

Enkätundersökningens resultat presenteras i de följande avsnitten. Informanternas självuppskattade språkfärdighet i ungerska och i majoritetsspråket presenteras i avsnitt 5.2 och avsnitt 5.3 redovisar frågor om informanternas möjligheter att tillägna sig ungerska, deras möjlighet att använda språket och frågor om vilja att använda och bevara ungerska. Därefter redovisas informanternas förväntningar gällande språkvalet hos den kommande generationen och i avsnitt 5.4 beskrivs vissa andra observationer. Slutligen finns sammanfattningen i avsnitt 5.5 och slutsatser redovisas i avsnitt 5.6.

Enkätundersökningens resultat redovisas i tabeller och i vissa fall i diagram. Tabellerna visar antal och procentuell andel av behandlade enkäter i de två undersökningsgrupperna, dvs. bland sverigeungrarna och finlandsungrarna, och totalt antal och procentuell andel svar, om inte annat anges. I vissa enkäter har ibland frågor inte besvarats alls eller inte besvarats så att en entydig registrering av svaret var möjlig. Dessa redovisas i tabellerna som antal och andel ej inkomna svar. Beräkningarna har skett utifrån det totala antalet svar för varje fråga. I vissa fall har någon eller några av informanterna givit fler än ett svarsalternativ på en fråga där enbart ett svar förväntades av dem och totalantalet svar är då högre än antalet informanter. Detta påpekas under den aktuella tabellen och det beskrivs vilka svar som har valts. I tabellerna anges andel i procent av totalt antal svar för resp. fråga. I beräkningen av procentuell andel har delvärdena avrundats till heltal.[49] Frågenummer i enkäten anges vid beskrivningen av resp. fråga före redovisningen i tabeller. Enkätfrågorna har i tabellerna och tabellrubrikerna vanligtvis fått sammanfattande innehållsrubriker (jfr bilaga 1).

[49] Därför kan det i vissa fall finnas 1−2 procentenheters avvikelse från 100 %.

I samband med redovisningen citeras ofta informanterna. Efter varje citat finns en kod för varje informant, som består av sju tecken. Dessa sju tecken består av fem delar: de första två tecknen tillsammans är en identifieringssiffra som är ett eget ordningstal för varje enskild informant, siffran följs av en stor bokstav *S* eller *F*, vilka står för Sverige resp. Finland, sedan kommer en liten bokstav från *a* till *e* vilken syftar på informanternas familjebakgrund (se presentationen i avsnitt 5.1.1), så följer en stor bokstav *M* eller *K* för könstillhörigheten och slutligen finns det ett tvåsiffrigt nummer, som visar informanternas ålder. Således betyder t.ex. koden *01FaM27* att informanten i fråga är en 27-årig man från Finland, vars båda föräldrar är ungerskspråkiga och koden *73ScK36* betyder att informanten i fråga är en 36-årig kvinna från Sverige som har en ungerskspråkig mor och en far som har ett annat modersmål än svenska. Ytterligare uppgifter om informanterna finns i den datamatris, där de mest karaktäristiska bakgrundsfaktorerna redovisas, se bilaga 2. Datamatrisen kan läsas tillsammans med kodnyckeln, se bilaga 3.[50]

5.1 Informanterna

Mina informanter utgörs av 88 vuxna personer. Lite mer än hälften, 50 personer, är från Sverige medan antalet informanter från Finland är 38. Könsfördelningen bland de sverigeungerska och finlandsungerska informanterna är inte helt jämn, men eftersom det från Sverige är kvinnorna och från Finland männen som är fler är könsfördelningen i materialet i sin helhet någorlunda jämn. Tillsammans deltog i undersökningen 42 kvinnor, varav 27 är från Sverige och 15 från Finland, och 46 män, 23 från vartdera landet. Informaternas åldersfördelning framgår av tabell 1.

Tabell 1. Informanternas åldersfördelning

Ålder	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
18-25	10	20	9	24	19	22
26-35	17	34	20	53	37	42
36-45	14	28	7	18	21	24
46-	9	18	2	5	11	12
Totalt	50	100	38	100	88	100

När det gäller informanternas ålder kan man dela upp dem i fyra olika åldersgrupper. Som tabell 1 visar är 19 av informanterna mellan 18 och 25 år, 37 är mellan 26 och 35 år, 21 är mellan 36 och 45 år och 11 informanter är 46 år eller äldre. En betydande del av mina informanter, 56 av 88, är således

[50] Översättning genom hela kapitlet är min om inte annat anges.

yngre än 36 år. Om man jämför informanternas ålder i de båda länderna visar det sig att finlandsungrarna är något yngre än sverigeungrarna. I de båda länderna är informanterna i åldersgruppen mellan 26 och 35 år den största gruppen.

Tabell 2 visar informanternas utbildningsnivå i de båda undersökningsgrupperna. Som framgår av tabell 2 är mer än hälften av informanterna högutbildade. Samtidigt anger cirka en tredjedel av informanterna att de är studerande. Vissa av de högskoleutbildade informanterna har i enkäten skrivit att deras högsta utbildning är en gymnasial utbildning, medan en del har valt rubriken för högre utbildning. Alla högskolestudenters svar har därför räknats som högutbildade, trots att man inte nödvändigtvis kan räkna med att alla ska ta ut en högskoleexamen. Detta har möjligen haft en inverkan på att informanternas utbildningsbakgrund i tabellen ser tämligen hög ut.[51]

Tabell 2. Informanternas fördelning enligt högsta utbildningsnivå

	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
Utbildning	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Grundskola	0	0	0	0	0	0
Gymnasium	20	40	15	39	35	40
Högskola	28	56	20	53	48	54
Annan	2	4	3	8	5	6
Totalt	50	100	38	100	88	100

De informanter som inte är studerande utan arbetar tillhör väldigt olika typer av yrkeskategorier. Dock är en nämnvärd detalj att det bland informanterna finns förhållandevis många musiker och konstnärer, pedagoger och även flera ingenjörer, handläggare, ekonomer och läkare.

Av informanterna är förhållandevis få födda i Ungern, och de flesta är födda i Sverige resp. Finland. Av sverigeungrarna är enbart fyra personer födda i Ungern medan 12 av finlandsungrarna är födda där. Skillnaden är påtaglig och den kan förklaras med ungrarnas invandringshistoriska bakgrund som beskrivs i Straszer 2010c; se även tablå 2. Det är flera informanter som någon gång under sitt liv har bott en kortare period i Ungern. Tabell 3 visar bl.a. att mer än hälften av informanterna, totalt 53 av 88, har bott hela sina liv hittills enbart i Sverige resp. Finland. Av dessa personer har 12 sverigeungerska och sju finlandsungerska informanter enbart bott på en ort (redovisas inte i tabellen). Sammanlagt har en fjärdedel av informanterna bott

[51] Bland finlandsungrarna fanns även två informanter som då de fyllde i enkäten gick sista året på sin gymnasieutbildning. De blev medräknade bland dem som har gymnasieutbildning som sin högsta utbildning eftersom de inom ett par månader tog studentexamen.

någon gång under en kortare period i Ungern[52] och en del av dem även i ett tredje land. Dubbelt så många finlandsungrare, 15 personer, har någon gång bott i Ungern jämfört med de sverigeungerska informanterna (sju personer).

Tabell 3. Informanternas fördelning enligt bosättning

	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
Informanterna har bott i	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Ett land:						
Enbart i Sverige/Finland	33	66	20	53	53	60
Två länder:						
Sve/Fi, Ungern	4	8	10	26	14	16
Sve/Fi, inte i Ungern	6	12	2	5	8	10
Tre länder:						
Sve/Fi, Ungern, annat	3	6	2	5	5	6
Sve/Fi, annat, inte i Ungern	2	4	1	3	3	3
Flera länder:						
Sve/Fi, Ungern, flera andra	0	0	3	8	3	3
Sve/Fi, flera andra, inte i Ungern	1	2	0	0	1	1
Oklart	1	2	0	0	1	1
Totalt	50	100	38	100	88	100

Informanternas nuvarande bosättningsorter i Sverige och Finland visas på kartorna i figur 7 och 8. I figur 7 redovisas de sverigeungerska informanternas regionala uppdelning i fallande ordning enligt antal i länen, och i figur 8 redovisas de finlandsungerska informanternas regionala uppdelning i fallande ordning enligt antal i landskapen där.

Som framgår av kartan för de sverigeungerska informanterna bor det största antalet i Stockholms län och därnäst i Uppsala län, Västra Götalands län och i Skåne. De finlandsungerska informanterna bor huvudsakligen i landskapet Nyland. I både Sverige och Finland kommer alltså de flesta informanterna från storstadsområden.

Tabell 4 visar hur stor del av informanterna som bor i ett område där det finns större eller mindre ungersk föreningsaktivitet. De informanter som bor i ett område med en eller flera ungerska föreningar kallas här för informanter som bor i ”föreningsområde”, medan de informanter som bor i ett område där det inte finns någon ungersk förening verksam kallas för informanter i ”ej föreningsområde”.

[52] Enligt informanternas svar handlade det oftast om några månaders besök som utbytesstudent, längre sommarledighet eller flera månaders arbetstillfälle där. Jämför med mina urvalskriterier i avsnitt 4.1.2.

De sverigeungerska informanterna	
Folkbokföringslän	**Antal inf.**
Stockholm (01)	17
Uppsala (03)	12
Västra Götaland (14)	6
Skåne (12)	5
Södermanland (04)	3
Västmanland (19)	2
Jämtland (23)	2
Västerbotten (24)	2
Östergötland (05)	1
Jönköping (06)	0
Halland (13)	0
Kronoberg (07)	0
Örebro (18)	0
Värmland (17)	0
Blekinge (10)	0
Kalmar (08)	0
Dalarna (20)	0
Gävleborg (21)	0
Norrbotten (25)	0
Västernorrland (22)	0
Gotland (09)	0
Totalt	***50***

Kartan tillhandahållen av Muriel Bjureberg på Lantmäteriet.

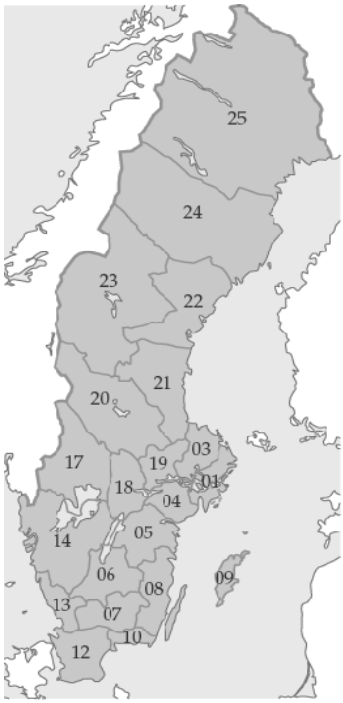

Figur 7. De sverigeungerska informanternas bosättningsorter.

De finlandsungerska informanterna	
Folkbokföringslandskap	
Nyland (I)	19
Mellersta Finland (XIII)	4
Norra Österbotten (XVII)	4
Egentliga Finland (III)	2
Birkaland (VI)	2
Kymmenedalen (VIII)	2
Satakunta (IV)	1
Egentliga Tavastland (V)	1
Södra Österbotten (XIV)	1
Österbotten (XV)	1
Lappland (XIX)	1
Östra Nyland (II)	0
Päijänne-Tavastland (VII)	0
Södra Karelen (IX)	0
Södra Savolax (X)	0
Norra Savolax (XI)	0
Norra Karelen (XII)	0
Mellersta Österbotten (XVI)	0
Kajanaland (XVIII)	0
Åland (XX)	0
Totalt	***38***

Kartan tillhandahållen av Anneli Hänninen på Focis, Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland.

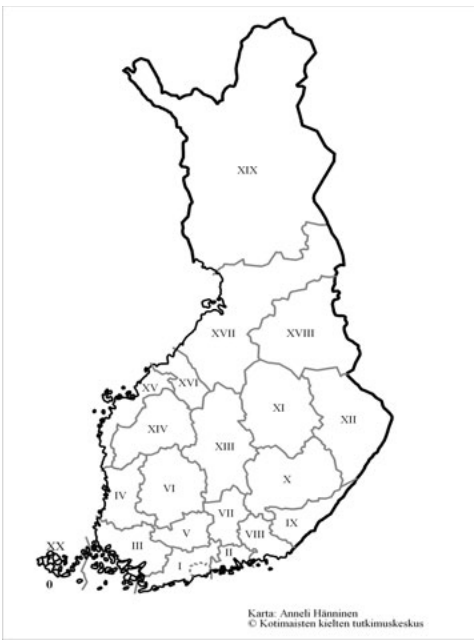

Figur 8. De finlandsungerska informanternas bosättningsorter.

Tabell 4. Informanternas fördelning enligt bosättningsområden

Informanten bor i	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Ej föreningsområde	5	10	15	40	20	23
Föreningsområde	45	90	23	60	68	77
Totalt	50	100	38	100	88	100

Som tabell 4 visas bor en betydande del av informanterna (77 %) i ett område där det finns ungerska aktiviteter inom föreningslivet. Av finlandsungrarna bor fler, nästan 40 %, i ett område där det inte finns någon ungersk aktivitet organiserad, medan av sverigeungrarna enbart 10 % bor i ett sådant område.

5.1.1 Informanternas föräldrar

Vad gäller informanternas familjebakgrund har jag delat upp mina informanter i fem olika grupper enligt föräldrarnas modersmål. Informanternas fördelning visas i tabell 5 och figur 9, där ”a” betecknar informanter vars båda föräldrar är ungerskspråkiga[53], ”b” informanter vars mor är ungerskspråkig och far är svensk- resp. finskspråkig, ”c” informanter vars mor är ungerskspråkig och far har ett annat modersmål än svenska resp. finska eller ungerska, ”d” informanter vars mor är svensk- resp. finskspråkig och far är ungerskspråkig och ”e” informanter vars mor har ett annat modersmål än svenska resp. finska eller ungerska och far är ungerskspråkig.

Tabell 5. Informanternas fördelning enligt föräldrars modersmål

Familj	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
a	29	58	9	24	38	44
b	4	8	21	55	25	28
c	3	6	0	0	3	3
d	14	28	7	18	21	24
e	0	0	1	3	1	1
Totalt	50	100	38	100	88	100

Tabell 5 visar att en ganska stor del av informanterna (44 %) har båda föräldrarna som ungerskspråkiga (”a”), medan 56 % är födda i ett ”blandäktenskap”[54], där en av föräldrarna har ett annat modersmål än ungerska (”b”, ”c”,

[53] ”Ungerskspråkig” betyder här att modersmålet är ungerska. På samma sätt betyder ”svenskspråkig” resp. ”finskspråkig” att personen i fråga har svenska resp. finska som sitt modersmål.
[54] Här används begreppet ”blandäktenskap” för att beteckna alla de familjer i vilka föräldrarna har olika modersmål.

”d” och ”e”). Av dem som är födda i ett blandäktenskap har mer än hälften, 28 personer, modern som ungerskspråkig (”b” och ”c”) och 22 personer har fadern som ungerskspråkig (”d” och ”e”). Av alla informanter har enbart fyra personer en förälder som har ett annat modersmål än svenska resp. finska eller ungerska: en mor som har ryska (”e”) och tre fäder som har spanska, engelska resp. polska (”c”) som sitt modersmål.

Figur 9 visar informanternas fördelning enligt deras föräldrars modersmål i Finland och i Sverige, andel i procent av totalt antal informanter i resp. land. Vanligast är alltså att sverigeungrarna har två ungerskspråkiga föräldrar (58 %), medan den största delen av de finlandsungerska informanterna (55 %) har en ungerskspråkig mor och en finskspråkig far. Tillsammans har 67 av mina 88 informanter invandrade mödrar, varav alla förutom en mor har ungerska som sitt modersmål, och 63 invandrade fäder, varav 60 har ungerska som sitt modersmål.

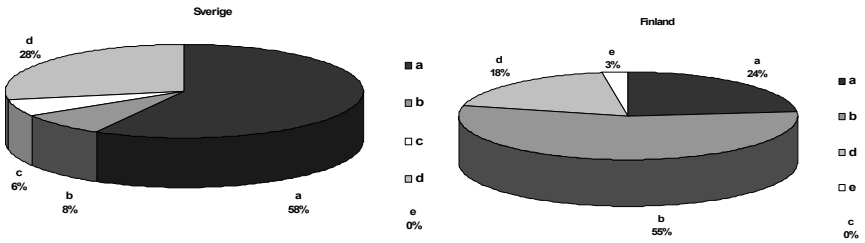

Figur 9. Föräldrarnas modersmål i Sverige och Finland, procentuell fördelning.

Informanternas familjebakgrund kan även granskas enligt föräldrarnas orsak till invandring. Tabell 6 visar mödrarnas inflyttningsorsak i de båda undersökningsgrupperna. I tabellen betecknar ”A” de mödrar som har kommit som flyktingar till landet, ”B” de mödrar som har kommit till landet pga. arbete, ”C” de mödrar som har kommit till landet av familjeskäl och ”D” betyder att modern har kommit till landet av någon annan anledning. I kategori ”D” ingår de fall där informanterna inte kunde klassificera sina föräldrars invandringsskäl under ”A”, ”B” eller ”C”; sådana är t.ex. att modern har kommit av medicinska skäl, för att studera eller följt en annan familjemedlem som har kommit till landet av arbetsskäl eller familjeskäl.

Tabell 6 visar att av informanternas mödrar har nästan hälften, 31 personer (47 %), av alla invandrade ungerskspråkiga mödrar, kommit till Sverige resp. Finland av familjeskäl ”C”. En del av mödrarna, 18 personer (27 %), har kommit som flyktingar till Sverige ”A”. Enbart en mindre del, sju mödrar (11 %), har flyttat av arbetsskäl ”B”. Dessutom har tio mödrar (15 %) kommit till Sverige resp. Finland av annan anledning ”D”.

Tabell 6. De ungerskspråkiga mödrarnas invandringsorsak enligt familjetyperna

Modersmål mor		Invandringsorsak									
		A		B		C		D		Totalt	
		Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
	S.	15	52	1	3	10	34	3	10	29	100
	F.	0	0	5	55	4	44	0	0	9	100
a	T.	15	39	6	16	14	37	3	8	38	100
	S.	2	50	0	0	1	25	1	25	4	100
	F.	0	0	0	0	15	71	6	29	21	100
b	T.	2	8	0	0	16	64	7	28	25	100
	S.	1	33	1	33	1	33	0	0	3	100
	F.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
c	T.	1	33	1	33	1	33	0	0	3	100
	S.	18	50	2	5	12	34	4	11	36	100
	F.	0	0	5	16	19	64	6	20	30	100
Totalt	T.	18	27	7	11	31	47	10	15	66	100

Av de sverigeungerska informanternas mödrar (totalt 36 personer) är den största delen, dvs. hälften (18 personer), flyktingar. Bland finlandsungrarnas mödrar (totalt 30 stycken) finns det inte några med flyktingbakgrund, utan en betydande del, 19 mödrar (63 %), har flyttat till Finland av familjeskäl. En mindre andel av finlandsungrarnas mödrar utgörs av dem som har flyttat till landet pga. arbete.

Slutligen kan det konstateras att mer än en tredjedel av mödrarna i a-familjerna har flyktingbakgrund och ytterligare en tredjedel har flyttat av familjeskäl. Av mödrarna i b-familjerna har två tredjedelar flyttat av familjeskäl.

Fädernas invandringsorsak visas i tabell 7. I tabellen, på motsvarande sätt som i tabell 6, betecknar ”A” de fäder som har kommit som flyktingar till landet, ”B” de fäder som har kommit till landet pga. arbete, ”C” de fäder som har kommit till landet av familjeskäl och ”D” betyder att fadern har kommit till landet av någon annan anledning. I denna tabell finns även en kategori ”Z”, som betecknar att svar saknas.

Som framgår av tabell 7 har den största delen, totalt 32 personer (53 %), av alla invandrade ungerskspråkiga fäder, flyktingbakgrund ”A”. Av dessa är alla fäder till sverigeungerska informanter utom en. Den näst största gruppen, som är betydligt mindre (22 %) har flyttat av arbetsskäl ”B”. Och denna grupp, i vilken det totalt ingår 13 personer, gäller enbart finlandsungrares fäder. Andelen fäder som har flyttat av familjeskäl ”C” är mycket mindre än den är bland informanternas mödrar (jämför med tabell 6).

Fädernas bakgrund i fråga om invandringsorsak liknar mödrarnas: av de sverigeungerska fäderna (totalt 43 personer) har den största delen, 31 personer (72 %), flyktingbakgrund, medan av finlandsungrarnas fäder (totalt 17 stycken) har den största delen, 13 personer (76 %), flyttat till Finland av arbetsskäl.

Tabell 7. De ungerskspråkiga fädernas invandringsorsak enligt familjetyperna

Modersmål	far	Invandringsorsak											
		A		B		C		D		Z		Totalt	
		Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
a	S.	21	72	0	0	3	10	4	14	1	3	29	100
	F.	0	0	9	100	0	0	0	0	0	0	9	100
	T.	21	55	9	24	3	8	4	10	1	3	38	100
d	S.	10	71	0	0	0	0	4	29	0	0	14	100
	F.	1	14	3	43	3	43	0	0	0	0	7	100
	T.	11	52	3	14	3	14	4	19	0	0	21	100
e	S.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
	F.	0	0	1	100	0	0	0	0	0	0	1	100
	T.	0	0	1	100	0	0	0	0	0	0	1	100
Totalt	S.	31	72	0	0	3	7	8	19	1	2	43	100
	F.	1	6	13	76	3	18	0	0	0	0	17	100
	T.	32	53	13	22	6	10	8	13	1	2	60	100

Slutligen kan det konstateras att lite mer än hälften av fäderna i a-familjerna, där alltså båda föräldrarna är ungerskspråkiga, har flyktingbakgrund. Även i d-familjerna, där mor är svensk- resp. finskspråkig och far är ungerskspråkig, har mer än hälften av fäderna kommit till Sverige och Finland som flyktingar. En mycket stor del, mer än 60 %, av sverigeungrarnas fäder har flyttat från Ungern som unga vuxna med de stora utflyttningsvågorna under 1956−1957 och vid mitten av 1960-talet. Nästan hälften av de sverigeungerska mödrarna har även de flyttat vid samma tid. Av finlandsungrarnas föräldrar har enbart ett fåtal lämnat Ungern under 1960-talet, men under 1970-talet flyttade cirka 30 % och under 1980-talet cirka 40 % av dem. Men bland de finlandsungerska föräldrarna finns det även ett par tidiga invandrare, t.ex. föräldrar som lämnade Ungern under andra världskriget, och även ett fåtal som har flyttat så sent som 1990−1991.

Informanternas familjebakgrund i fråga om föräldrarnas utbildning visar följande mönster, se tabell 8: Mer än hälften av informanternas mödrar, 48 (dvs. 54 %), har en hög utbildning bakom sig, men även andelen mödrar som har högst gymnasial utbildning är stor, 26 (dvs. 30 %). Bland informanternas

mödrar finns 66 som flyttat från Ungern. Av dessa mödrar har mer än hälften (35 av 66) en hög utbildning och en tredjedel (22 av 66) har gymnasial utbildning bakom sig. Fädernas utbildning är något högre än mödrarnas. En betydande del av fäderna, 54 personer (dvs. 61 %), har fått högre utbildning och alltså studerat vid ett universitet eller en högskola. Bland informanternas fäder finns det 60 som har flyttat från Ungern. Mer än hälften av dessa fäder (35 av 60) har en hög utbildning medan ungefär en femtedel (12 av 60) har en gymnasial utbildning och nästan lika många (11 av 60), har grundskoleutbildning som sin högsta utbildning. I de båda länderna är högutbildade mödrar och fäder dominerande. (Vissa uppgifter framgår inte av tabellen.)

Tabell 8. Föräldrarnas utbildningsbakgrund

Föräldrarnas högsta utbildn.	Sverige (50)				Finland (38)				TOTALT (88)			
	Mor		Far		Mor		Far		Mor		Far	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Grundsk.	6	12	10	20	2	5	2	5	8	9	12	14
Gymn.	16	32	13	26	10	26	1	3	26	30	14	16
Högskola	26	52	27	54	22	58	27	71	48	54	54	61
Annan	2	4	0	0	4	11	7	18	6	7	7	8
Vet ej	0	0	0	0	0	0	1	3	0	0	1	1
Totalt	50	100	50	100	38	100	38	100	88	100	88	100

Vidare analys visar att av de av familjeskäl invandrade mödrarna har hälften (16 av 32) en hög utbildning och av de mödrar som har flyktingbakgrund är lite mer än hälften (10 av 18) högutbildade. Nästan alla de fäder som invandrade pga. arbete (11 av 13) har en hög utbildning, men även bland fäderna med flyktingbakgrund har cirka hälften (17 av 33) en hög utbildning. Jämförs sverige- och finlandsungrarnas föräldrars utbildning ser man att de finlandsungerska informanterna har något högre utbildade föräldrar än vad de sverigeungerska informanterna har. Särskilt fäderna verkar i Finland i större omfattning ha högre utbildning. Även andelen lågutbildade är betydligt större bland sverigeungerska föräldrar än bland finlandsungerska föräldrar.

När man granskar föräldrarnas utbildningsbakgrund i de olika familjetyperna, ser man att i Finland är mödrarna i a-familjerna, där alltså båda föräldrar är ungerskspråkiga, alltid högutbildade, medan i Sverige är mödrarna i a-familjerna lägre utbildade: mer än hälften har enbart gymnasial utbildning eller grundskoleutbildning. I b-familjerna, där modern är ungerskspråkig och fadern är svensk- resp. finskspråkig, har de sverigeungerska mödrarna högre utbildning medan i de finlandsungerska b-familjerna har hälften av mödrarna en gymnasial utbildning och hälften en högre utbildning. Fädernas utbildning är hög särskilt i d-familjerna, där modern är svensk- resp. finskspråkig och fadern

är ungerskspråkig. I de sverigeungerska a-familjerna är fädernas utbildning blandad: de med låg utbildning är nästan lika många som de med gymnasial och hög utbildning. Fäderna i de sverigeungerska d-familjerna har förutom i två familjer hög utbildning. I de finlandsungerska a-familjerna är alla fäder högutbildade och även i de finlandsungerska b-familjerna har fäderna i större utsträckning hög utbildning. Det betyder att de finlandsungerska mödrarna oftast har gift sig med en högutbildad finskspråkig man. Bland sverigeungerska familjer verkar samma mönster finnas: där har ungerskspråkiga mödrar alltid gift sig med högutbildade svenskspråkiga män och ungerskspråkiga fäder har oftast gift sig med en högutbildad svenskspråkig kvinna.

Föräldrarnas yrken är blandade, men bland sverigeungrarnas föräldrar förekommer många lärare, läkare, ekonomer, ingenjörer och agronomer. En stor del av sverigeungrarnas föräldrar är redan pensionerade. Bland finlandsungrarnas föräldrar är en tredjedel musiker eller musikpedagoger. Dessutom finns det även många andra lärare, ingenjörer, företagare och forskare.

En del av informanterna kommer från familjer där föräldrarna är aktivt med i någon ungersk förening eller i olika ungerska kretsar, bl.a. församlingsgrupper och fritidsklubbar. Tabell 9 visar föräldrarnas aktivitet enligt följande uppdelning: föräldrar som inte är medlemmar och aldrig heller varit medlemmar i någon ungersk förening eller ungerska kretsar kallas här ”passiva”, medan föräldrar som tidigare har varit medlemmar, men avslutat sitt medlemskap här kallas ”f.d. medlemmar”. Vidare kallas här de föräldrar som är medlemmar i någon ungersk förening, men inte är aktiva i verksamheten för ”deltagande” och föräldrar som är aktiva medlemmar i någon ungersk förenings verksamhet kallas ”aktiva”.

Tabell 9. Föräldrarnas aktivitet i ungerska kretsar, föreningar o. likn.

Föräldrarnas aktivitet	Sverige (50)				Finland (38)				TOTALT (88)			
	Mor		Far		Mor		Far		Mor		Far	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Passiva	20	40	19	38	12	32	16	42	32	36	35	40
F.d. medl.	6	12	8	16	7	18	6	16	13	15	14	16
Deltag.	12	24	6	12	9	24	9	24	21	24	15	17
Aktiva	9	18	14	28	9	24	4	10	18	20	18	20
Vet ej	3	6	3	6	1	3	3	8	4	5	6	7
Totalt	50	100	50	100	38	100	38	100	88	100	88	100

Tabell 9 visar att av informanternas mödrar är mer än en tredjedel (32 av 88) inte med i någon ungersk krets och har heller aldrig varit medlemmar i någon ungerska förening. Cirka 59 % av informanternas mödrar (52 av 88), har någon gång varit medlemmar (13 av 88) eller är idag medlem (39 av 88) i en

eller flera ungerska föreningar, församlingsgrupper eller fritidsklubbar. Av dem är 18 mödrar aktiva i verksamheten. När det gäller informanternas mödrars aktivitet i ungerska kretsar i de två länderna verkar det vara så att de finlandsungerska informanternas mödrar är något mer aktiva än sverigeungrarnas mödrar. Av informanternas fäder är närmare 40 % (35 av 88) inte med i någon ungersk krets och har heller aldrig varit medlemmar i någon ungersk förening. Mer än hälften av informanternas fäder har någon gång varit medlem (14 av 88) eller är idag medlem (33 av 88) i en eller flera ungerska föreningar, församlingsgrupper eller fritidsklubbar. Av dem är 18 fäder aktiva i verksamheten. När det gäller informanternas fäders aktivitet i ungerska kretsar i de två länderna verkar det vara så att de sverigeungerska informanternas fäder är mer aktiva än finlandsungrarnas fäder: det är en större andel av de sverigeungerska fäderna som är med i det ungerska föreningslivet och de har oftast en aktiv roll där.

När man jämför mödrarnas och fädernas aktivitet i ungerska kretsar verkar det inte vara betydande skillnader mellan dem. En liten skillnad är att något färre mödrar än fäder inte är med i någon ungersk krets och heller aldrig har varit medlemmar i ungerska föreningar, men annars har mödrarna och fäderna ungefär lika aktiv roll i det ungerska föreningslivet.

Vissa skillnader i informanternas familjebakgrund, som t.ex. föräldrarnas invandringsorsak, beskrivs detaljerat på grupp- och samhällsnivån i Straszer 2010c.

5.1.2 Övrig information

Informanternas könsfördelning i de olika familjetyperna är tämligen jämn. Det är 19 kvinnor och 19 män som är från familjer där båda föräldrarna är ungerskspråkiga och det är 12 kvinnor och 16 män från familjer där modern är ungerskspråkig och 11 kvinnor och 11 män från familjer där fadern är ungerskspråkig.

Jämförelserna visar att 38 informanters båda föräldrar är högutbildade. Av dessa är 20 informanter själva också högutbildade, medan 16 har gymnasieutbildning som sin högsta utbildning. Av de informanter som har en hög utbildning kommer mindre än hälften av informanterna (20 av 48) från familjer där båda föräldrar är högutbildade. En informant kommer från en familj där båda föräldrarna är lågutbildade och de andra informanterna kommer från familjer där föräldrarnas utbildning är blandad.

När man granskar informanternas utbildning i de olika familjetyperna så finner man att mer än hälften av informanterna från a-familjerna, där båda föräldrarna är ungerskspråkiga, har en gymnasial utbildning, medan informanterna som kommer från de andra familjetyperna i större utsträckning har högre utbildning. Det gäller båda undersökningsgrupperna, men mönstret framkommer tydligare bland de sverigeungerska informanterna. Könsfördelningen bland informanterna med olika utbildning är ganska jämn.

Ovan konstaterades att en fjärdedel av informanterna någon gång under sitt liv har bott i Ungern. Ungefär hälften av informanterna som någon gång har bott i Ungern kommer från a-familjerna och andra hälften kommer från övriga familjer. En tredjedel av de informanter som någon gång har bott i Ungern har en högre utbildning. Dessutom kommer mer än hälften av de informanter som någon gång har bott i Ungern från familjer där modern har invandrat av familjeskäl och en tredjedel kommer från familjer där fadern har invandrat pga. arbete. Könsfördelningen mellan dem som har bott i Ungern är jämn.

Granskningen av familjetyperna enligt informanternas nuvarande bosättningsområde visar att alla informanter, både de som kommer från a-familjerna och de informanter som kommer från ett blandäktenskap, i lika stor utsträckning bor i ”föreningsområde” som i ”ej föreningsområde”. När man granskar föräldrarnas invandringsbakgrund ser man att informanter som har mödrar med flyktingbakgrund och även informanter vilkas mödrar har invandrat av familjeskäl, i större utsträckning bor i föreningsområde. Nästan alla informanter vars fäder har flyktingbakgrund bor idag i föreningsområde. Könsfördelningen bland informanterna i de två olika områdena är jämn.

En närmare granskning av föräldrarnas aktivitet visar att lite mer än hälften av informanterna (48 av 88), 27 sverigeungrare och 21 finlandsungrare, kommer från familjer där åtminstone en av föräldrarna är medlem i en ungersk förening, församlingsgrupp eller fritidsklubb. Cirka en fjärdedel, 23 informanter (14 sverigeungrare och nio finlandsungrare), kommer från familjer där ingen av föräldrarna är med och aldrig heller varit med i det ungerska föreningslivet.

En fråga i enkäten har gällt medborgarskap. Medborgarskap får eller ansöker man ofta om av praktiska skäl, men det kan också ha ett symboliskt värde och inte minst för andragenerationens representanter, se tabell 10.

Tabell 10. Informanternas fördelning enligt medborgarskap

Medborgarskap	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Enbart ungerskt	0	0	1	3	1	1
Enbart svenskt	43	86	0	0	43	49
Enbart finskt	0	0	22	58	22	25
Dubbelt	6	12	15	39	21	24
Tredubbelt	1	2	0	0	1	1
Totalt	50	100	38	100	88	100

När det gäller mina informanters medborgarskap är den största delen av informanterna enbart svenska resp. finska medborgare. En mindre del (24 %) har ungerskt-svenskt resp. ungerskt-finskt dubbelt medborgarskap. Dessutom har en informant tredubbelt medborgarskap. Det finns även en informant

som enbart är ungersk medborgare. Som tabell 10 visar finns det bland de finlandsungerska informanterna betydligt fler dubbla medborgare än bland de sverigeungerska informanterna.

Även en persons namn kan ha både praktisk och symbolisk betydelse och kan knyta individen till sin bakgrund. Enligt uppgifter från informanterna har nästan en fjärdedel (24 av 88) både ett ungerskt första förnamn och ett ungerskt efternamn[55]. Sammanlagt har mer än hälften av informanterna (29 sverigeungrare och 17 finlandsungrare) ett ungerskt efternamn. Flera påpekade dock att deras efternamn ursprungligen inte är ungerskt, utan har tyskt, slaviskt, judiskt eller annat ursprung, vilket är tämligen vanligt bland ungerska efternamn. Dessutom angav sammanlagt lite mindre än hälften av informanterna (40 av 88) att de har ett ungerskt förnamn. Det är intressant att konstatera att detta är mycket vanligare bland finlandsungrarna än hos sverigeungrare: tre fjärdedelar (29 av 38) av finlandsungrarna och enbart cirka en femtedel (11 av 50) av de sverigeungerska informanterna har ett ungerskt förnamn. Några informanter påpekade att trots att deras första förnamn inte är ungerskt har de ett andra eller tredje förnamn som är ungerskt. Tabell 11 sammanfattar hur många av informanterna som har ungerska namn.

Tabell 11. Informanternas fördelning enligt bärande av ungerska namn

	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
Ungerska namn	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Både för- och efternamn ungerskt	9	18	15	39	24	27
Endast efternamnet ungerskt	20	40	2	5	22	25
Endast förnamnet ungerskt	2	4	14	37	16	18
Namnbyte har skett	7	14	1	3	8	9
Ej svar/vet ej	12	24	6	16	18	20
Totalt	50	100	38	100	88	100

Tabell 11 visar att åtta av informanterna har bytt antingen sitt ungerska förnamn eller efternamn. Däremot visar inte tabellen att en sverigeungersk och två finlandsungerska informanter, som tidigare hade både ett ungerskt för- och efternamn, har bytt sitt ungerska efternamn, och att en sverigeungersk informant, som tidigare hade både ett ungerskt för- och efternamn, har bytt sina ungerska förnamn. Dessa individer är medräknade i tabellens rader ”endast efternamnet ungerskt” och ”endast förnamnet ungerskt”.

[55] I avhandlingen betecknar begreppet ungerskt namn inte enbart namn som har ett ungerskt ursprung utan även namn som man skriver på ungerskt vis eller namn som man kan associera med Ungern. Det gäller både för- och efternamn.

5.2 Kunskaper i ungerska och i majoritetsspråket

Det finns många olika omständigheter som kan påverka informanternas möjligheter att använda ungerska i vardagslivet. En av dem är den språkliga kompetensen. Här presenteras informanternas självuppskattning av sina kunskaper i ungerska samt i svenska resp. finska och i ett eventuellt tredje språk (frågorna 5.1 och 5.2 i enkäten). Språkfärdigheten delas här upp i förmågan att förstå, tala, läsa och skriva språket i fråga. Tabell 12A presenterar informanternas självuppskattade kunskaper i ungerska.

Tabell 12A visar att mer än hälften av alla informanter (48 personer) angav att de förstår ungerska mycket bra och en fjärdedel (dvs. 22 informanter) uppskattade att de förstår ungerska bra. Vidare förstår åtta informanter (9 %) ungerska varken bra eller dåligt och totalt nio informanter (cirka 11 %) gör det dåligt eller mycket dåligt. Förmågan att tala ungerska beskrevs av nästan en tredjedel som mycket bra och av nästan lika många som bra. Vidare uppskattade 15 % att de kan tala ungerska varken bra eller dåligt och 19 % dåligt eller mycket dåligt. Läs- och skrivkunskapen i ungerska uppskattas vara något svagare än förståelsen och talet: drygt en fjärdedel av informanterna svarade att de kan läsa ungerska bra, medan 17 informanter (20 %) uppgav att de kan läsa ungerska mycket bra. Vidare hade 17 informanter den uppfattningen att de läser varken bra eller dåligt på ungerska, medan 33 % gör det dåligt eller mycket dåligt. Skrivkunskapen i ungerska är hos en fjärdedel (22 personer) mycket dålig, medan 19 informanter (22 %) tyckte att de kunde skriva varken bra eller dåligt. Endast 16 informanter (18 %) uppskattade att de kan skriva ungerska mycket bra och lika många tyckte att deras skrivkunskap i ungerska är bra. Vidare hade 15 informanter (17 %) den uppfattningen att de skriver dåligt på ungerska.

När man jämför de två undersökningsgruppernas kunskaper i ungerska framkommer att finlandsungrarna uppskattar sina kunskaper något högre än vad sverigeungrarna gör. Enligt de sverigeungerska informanterna förstår mindre än hälften (42 %) ungerska mycket bra och mindre än en tredjedel (dvs. 15 informanter) gör det bra, medan sex informanter (12 %) förstår ungerska varken bra eller dåligt och åtta gör det dåligt eller mycket dåligt. Av finlandsungrarna uppskattade nästan tre fjärdedelar, 27 informanter, att de förstår ungerska mycket bra, sju informanter (19 %) bra, två varken bra eller dåligt och en dåligt. Dessutom tyckte ingen av de finlandsungerska informanterna att de förstår ungerska mycket dåligt.

I fråga om talet tyckte mindre än en tredjedel av sverigeungrarna att de kan tala ungerska bra och något färre, cirka en fjärdedel, uppskattade att de kan tala ungerska mycket bra. Av de finlandsungerska informanterna uppskattade närmare hälften, 17 informanter, att de kan tala ungerska mycket bra, medan 15 finlandsungrare (41 %) talar ungerska bra. Vidare uppskattade cirka en fjärdedel av de sverigeungerska informanterna att de talar ungerska varken bra eller dåligt, medan 14 sverigeungrare (28 %) uppgav svaret dåligt

Tabell 12A. Informanternas fördelning enligt självuppskattade kunskaper i ungerska

UNGERSKA	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Förstår						
mycket bra	21	42	27	73	48	55
bra	15	30	7	19	22	25
varken bra eller dåligt	6	12	2	5	8	9
dåligt	3	6	1	3	4	5
mycket dåligt	5	10	0	0	5	6
Totalt antal svar	50	100	37	100	87	100
Talar						
mycket bra	11	22	17	46	28	32
bra	14	28	15	41	29	34
varken bra eller dåligt	11	22	2	5	13	15
dåligt	8	16	2	5	10	11
mycket dåligt	6	12	1	3	7	8
Totalt antal svar	50	100	37	100	87	100
Läser						
mycket bra	6	12	11	30	17	20
bra	11	22	13	35	24	27
varken bra eller dåligt	8	16	9	24	17	20
dåligt	13	26	1	3	14	16
mycket dåligt	12	24	3	8	15	17
Totalt antal svar	50	100	37	100	87	100
Skriver						
mycket bra	6	12	10	27	16	18
bra	9	17	7	19	16	18
varken bra eller dåligt	10	20	9	24	19	22
dåligt	7	14	8	22	15	17
mycket dåligt	19	37	3	8	22	25
Totalt antal svar *	51	100	37	100	88	100

* En sverigeungersk informant valde båda svaren ”mycket bra” och ”bra” när det gällde skrivkunskap. En finlandsungersk informant uppgav att hon inte alls kan språket och svarade inte på dessa frågor.

eller mycket dåligt. Av de finlandsungerska informanterna tyckte endast två att de talar ungerska varken bra eller dåligt och lika få informanter dåligt eller mycket dåligt.

Om sin läsförmåga i ungerska angav cirka en fjärdedel av sverigeungrarna att den är dålig och nästan lika många uppskattade att de kan läsa ungerska

mycket dåligt. Enbart sex sverigeungerska informanter svarade att de kan läsa mycket bra, medan nästan dubbelt så många skrev att de kan läsa ungerska bra. Av de finlandsungerska informanterna är den största gruppen, 13 personer (35 %), de som kan läsa ungerska bra eller mycket bra, medan endast sammanlagt fyra finlandsungrare skrev att de läser dåligt eller mycket dåligt.

I båda grupperna verkar skrivförmågan vara svagast, men finlandsungrarna verkar även här vara betydligt bättre än sverigeungrarna. Medan cirka 37 % av sverigeungrarna skriver mycket dåligt på ungerska så uppgav enbart tre av finlandsungrarna detsamma. Vidare uppskattade 20 % av sverigeungrarna och 24 % av finlandsungrarna att de skriver varken bra eller dåligt och cirka 14 % av sverigeungrarna samt 22 % av finlandsungrarna att de skriver dåligt. Intressant nog gäller de flesta svaren från finlandsungrarna svarsalternativet ”mycket bra”, medan samma alternativ för sverigeungrarnas del gav de fåtaligaste svaren. Endast sex sverigeungrare (12 %) uppgav att de kan skriva på ungerska mycket bra och nio (17 %) bra, medan hos finlandsungrarna är motsvarande siffror tio (27 %) och sju (19 %).

Man kan också få fram en genomsnittlig kunskap i ungerska genom att beräkna medelvärdet för de fyra förmågorna i de två undersökningsgrupperna och totalt. Informanterna uppskattade sina kunskaper på en femgradig skala, från mycket bra kunskaper till mycket dåliga kunskaper och jag gav värde 5 för svaren som gällde ”mycket bra” kunskaper, värde 4 för ”bra” kunskaper, värde 3 för ”varken bra eller dåliga” kunskaper, värde 2 för ”dåliga kunskaper” och värde 1 för ”mycket dåliga kunskaper”. Tabell 12B visar resultaten för de två undersökningsgrupperna och totalt.

Av tabell 12B framkommer tydligt att informanterna har de bästa kunskaperna i att förstå ungerska: medelvärdet är 4,2 för hela gruppen, medan de svagaste kunskaperna är i att skriva med medelvärdet 2,88. Tabellen visar också att finlandsungrare uppskattar sina kunskaper i ungerska mycket högre än sverigeungrarna gör. Medelvärdet för kunskaperna i ungerska är för hela gruppen 3,48 medan det för sverigeungrarna är 3,11 och för finlandsungrarna 3,99. I avsnitt 5.6.1 beskrivs också en genomsnittlig kunskapsnivå i ungerska för varje enskild informant.

En djupare granskning av informanternas språkkunskaper i ungerska i förhållande till informanternas familjetyper[56] visar att av informanter som kommer från familjer där båda föräldrarna är ungerskspråkiga förstår klart över hälften (22 av 38 personer) ungerska mycket bra och cirka en tredjedel (12 av 38) gör det bra. Av de informanter som kommer från familjer där enbart en av föräldrarna är ungerskspråkig förstår hälften (26 av 50) ungerska mycket bra, medan en femtedel (10 av 50) gör det bra. Ungerska talas mycket bra av nästan hälften av de informanter som kommer från familjer där båda föräldrarna är ungerskspråkiga (dvs. 16 av 38 personer) och klart

[56] Redovisas inte i någon tabell.

över en fjärdedel (11 av 38) gör det bra. Det ungerska språket talas mycket bra av cirka en fjärdedel (12 av 50) av de informanter som kommer från familjer med en ungerskspråkig förälder och det talas bra av över en tredjedel (18 av 50 personer). Av informanterna från familjerna där båda föräldrarna är ungerskspråkiga läser 29 % (11 av 38) ungerska mycket bra och åtta informanter (21 %) bra, medan av övriga informanter, som alltså har enbart en ungerskspråkig förälder, läser sex (12 %) ungerska mycket bra och 16 (32 %) gör det bra. Skrivförmågan i ungerska är enligt 11 (29 %) av informanterna från familjerna med två ungerskspråkiga föräldrar mycket bra medan sju (18 %) tyckte att den är bra. Av de andra informanterna, som alltså enbart har en ungerskspråkig förälder, tyckte enbart fem (10 %) att de kan skriva ungerska mycket bra och nio bra. Sammanfattningsvis kan man konstatera att de informanter som kommer från familjer där båda föräldrarna är ungerskspråkiga uppskattar sina kunskaper i ungerska högre än de informanter som enbart har en ungerskspråkig förälder, eftersom (enligt den genomsnittsberäkningen som redovisas i avsnitt 5.6.1) 45 % av informanterna med två ungerskspråkiga föräldrar uppskattar sina språkkunskaper i ungerska som mycket bra eller bra, medan av de andra informanterna gör 24 % det.

Tabell 12B. Informanternas genomsnittliga kunskapsnivå i ungerska

Kunskaper i ungerska i genomsnitt	Sverige (50)	Finland (38)	TOTALT (88)
Förstår	3,88	4,62	4,2
Talar	3,32	4,22	3,7
Läser	2,72	3,76	3,16
Skriver	2,53	3,35	2,88
Medelvärde	3,11	3,99	3,48

När det gäller informanternas kunskaper i majoritetsspråket[57], se tabell 13, är situationen helt annorlunda, och informanternas svar visar på mycket större förtrogenhet i detta jämfört med kunskaper i minoritetsspråket, ungerska.

Som tabell 13 visar uppskattade alla sverigeungerska informanter att de förstår och talar svenska mycket bra. När det gäller läsförmågan och skrivkunskapen i svenska språket tyckte två sverigeungerska informanter att de kan det bra medan alla andra informanter uppskattade att de kan läsa och skriva mycket bra. Av de finlandsungerska informanterna tyckte alla att de förstår finska mycket bra och förutom en informant talar också alla finska mycket bra. Den avvikande informanten uppskattade att hon talar finska bra. När det gäller läsförmågan bland finlandsungrare var det två informanter skaperna i finska är enligt fyra informanter bra; det gäller delvis samma in-

[57] Termen ”majoritetsspråket” använder jag för att allmänt beteckna svenskan i Sverige och de båda officiella nationella språken finska och svenska i Finland.

formanter som uppgav att de enbart kan tala resp. läsa bra. De andra finlandsungrarna uppskattade att de kan skriva finska mycket bra.[58]

Tabell 13. Informanternas fördelning enligt självuppskattade kunskaper i svenska resp. finska

SVENSKA/FINSKA	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Förstår						
mycket bra	50	100	38	100	88	100
bra	0	0	0	0	0	0
varken bra eller dåligt	0	0	0	0	0	0
dåligt	0	0	0	0	0	0
mycket dåligt	0	0	0	0	0	0
Totalt antal svar	50	100	38	100	88	100
Talar						
mycket bra	50	100	37	97	87	99
bra	0	0	1	3	1	1
varken bra eller dåligt	0	0	0	0	0	0
dåligt	0	0	0	0	0	0
mycket dåligt	0	0	0	0	0	0
Totalt antal svar	50	100	38	100	88	100
Läser						
mycket bra	48	96	36	95	84	95
bra	2	4	2	5	4	5
varken bra eller dåligt	0	0	0	0	0	0
dåligt	0	0	0	0	0	0
mycket dåligt	0	0	0	0	0	0
Totalt antal svar	50	100	38	100	88	100
Skriver						
mycket bra	48	96	34	89	82	93
bra	2	4	4	11	6	7
varken bra eller dåligt	0	0	0	0	0	0
dåligt	0	0	0	0	0	0
mycket dåligt	0	0	0	0	0	0
Totalt antal svar	50	100	38	100	88	100

[58] Bland finlandsungrarna finns det en informant som även har svenska som sitt modersmål. Denna person angav att förutom finska förstår, talar, läser och skriver han även svenska mycket bra (framgår ej i tabellen).

Jag bad även informanterna att ange om de har vuxit upp med ett tredje språk[59] (fråga 5.1). Det var sammanlagt 21 informanter (24 %), nio från Finland och 12 från Sverige, som svarade att de förutom med svenska resp. finska även har vuxit upp med ett tredje språk. Eftersom dessa informanters uppskattning av sina kunskaper är mycket blandad kan man få en tanke att en del av informanterna även har räknat språk som de lärde sig i skolan som ett främmande språk eller ett annat senare inlärt språk som sitt tredje språk. Det tredje språket kan även ha varit undervisningsspråket under skoltiden eller ett språk som inlärdes under ett tillfälligt uppehåll i en annan språklig omgivning eller så kan informanten ha vuxit upp med det. T.ex. nämnde en sverigeungersk informant fyra olika språk, men den följande kommentaren tyder på att de nämnda språken inte alltid gällde ett språk som man har vuxit upp med på samma sätt som med ungerska och svenska resp. finska:

> Mycket av undervisningen på universitet sker på engelska. Likaså har man blivit fullkomligt bombad med engelska sedan barnsben. (45SaM23)[60]

Som framkom av avsnitt 5.1 är det endast fyra av informanterna som har en förälder med ett annat språk som modersmål än ungerska, svenska resp. finska. Trots detta nämner informanterna som sitt tredje språk engelska 16 gånger, varav tio gäller sverigeungrare och sex finlandsungrare; tyska fyra gånger, varav en gäller finlandsungrare och de övriga tre sverigeungrare; ryska två gånger av en sverige- och en finlandsungrare; spanska av en sverigeungrare och franska av en sverigeungrare.

Enligt informanternas uppskattning förstår 13 informanter (62 %) det tredje språket mycket bra och sju (33 %) gör det bra, medan nio (43 %) talar det tredje språket mycket bra och sju bra. Dessutom kan tio informanter (48 %) läsa det tredje språket mycket bra och åtta informanter (38 %) bra, medan fem av informanterna (24 %) skriver detta tredje språk mycket bra och tolv informanter (57 %) gör det bra. Informanterna skrev även några kommentarer om sina språkkunskaper, bl.a.:

> [Om ungerska:] Har dock lite problem med ”ni” form, tala & skriva främst myndighetsspråk. [Om svenska:] Känner mig säkrare, större ordförråd i detta språk. (41SaK35)

> Bryter ej på ungerska, ordförrådet kunde varit större. Har alltid haft lätt för svenska. (44SaM40)

> [Om ungerska:] Umgås ju inte med jämnåriga så jag pratar ju inte på ”det” sättet. (56SaM24)

[59] Redovisas inte i någon tabell.
[60] Som presenterades i inledningen av kapitel 5 står det efter varje citat en kod för informanten. Se förklaringen av koderna i början av kapitel 5 och i avsnitt 5.1.1.

[Unkarista:] Sanavarastoni on pienentynyt huomattavasti parissa vuodessa, muutettuani pois vanhempien luota. [Suomen taito:] Riippuu aiheesta, en välttämättä ymmärrä kaikkea esim. kun luen sanomalehtiä (jos aihe on sellainen). − [*Om ungerska språket:*] *Mitt ordförråd har krympt betydligt under de senaste två åren, efter att jag flyttade hemifrån.* [*Kunskapen i finska språket*] *beror på situation, jag förstår inte nödvändigtvis allt t.ex. när jag läser tidningar* (*om ämnet är sådant*). (08FaK22)

[Unkarista:] Kehitys on ollut nopeaa motivaation takia. [Suomesta:] Virallinen äidinkieleni… − [*Om ungerska språket:*] *Utvecklingen har varit snabb på grund av motivationen.* [*Om finska språket:*] *det är mitt officiella modersmål…* (27FbK32)

Informanterna fick också uppskatta sina kunskaper i ungerska jämfört med svenska resp. finska (fråga 5.2). Tabell 14 visar hur informanterna uppskattade sina kunskaper i ungerska jämfört med majoritetsspråken.

Som tabell 14 visar är det enbart en finlandsungersk informant som tycker att hon förstår, läser och skriver ungerska mycket bättre än finska, medan hon talar ungerska lika bra som finska. Dessutom uppgav en sverigeungersk informant att han talar lite bättre ungerska än svenska. Alla andra informanter uppskattade att de kan ungerska lika bra eller lite sämre eller mycket sämre än svenska resp. finska.

Av alla informanterna svarade klart mer än en fjärdedel att de förstår ungerska lika bra som svenska resp. finska, men ännu fler (42 %) uppskattade att de förstår ungerska lite sämre än svenska resp. finska. Vidare svarade en fjärdedel av informanterna att de förstår ungerska mycket sämre än svenska resp. finska och cirka 4 % uppgav att de inte förstår alls. Ungerska talas av de flesta informanterna (38 %) lite sämre än svenska resp. finska och av en tredjedel (34 %) mycket sämre. Totalt 17 informanter (19 %) svarade att de kan tala ungerska lika bra som majoritetsspråken svenska resp. finska, medan sju informanter angav att de inte alls kan tala språket. Vidare skrev närmare hälften av informanterna (40 personer) att de läser ungerska mycket sämre än svenska resp. finska, medan cirka en fjärdedel uppgav att de läser lite sämre ungerska. Endast 13 informanter uppskattade att de kan läsa ungerska lika bra som svenska resp. finska och nästan lika många angav att de inte alls kan läsa ungerska. Vidare angav hälften av informanterna att de skriver mycket sämre på ungerska än på majoritetsspråken och enbart 11 informanter uppskattade att de kan skriva på ungerska lika bra som på svenska resp. finska. Dessutom uppskattade nästan en femtedel av informanterna (16 personer) att de inte alls kan skriva på ungerska. En sverigeungersk informant svarade både att han skriver lite sämre och mycket sämre på ungerska än på svenska.

Tabell 14. Informanternas fördelning enligt självuppskattade kunskaper i ungerska jämfört med svenska resp. finska

UNGERSKA jämfört med MAJORITETSSPRÅKEN	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Förstår ungerska						
mycket bättre än sve/fi	0	0	1	3	1	1
lite bättre än sve/fi	0	0	0	0	0	0
lika bra som sve/fi	9	18	17	44	26	29
lite sämre än sve/fi	23	45	14	37	37	42
mycket sämre än sve/fi	16	31	5	13	21	24
inte alls	3	6	1	3	4	4
Totalt antal svar *	51	100	38	100	89	100
Talar ungerska						
mycket bättre än sve/fi	0	0	0	0	0	0
lite bättre än sve/fi	1	2	0	0	1	1
lika bra som sve/fi	5	10	12	31	17	19
lite sämre än sve/fi	17	34	16	42	33	38
mycket sämre än sve/fi	21	42	9	24	30	34
inte alls	6	12	1	3	7	8
Totalt antal svar	50	100	38	100	88	100
Läser ungerska						
mycket bättre än sve/fi	0	0	1	3	1	1
lite bättre än sve/fi	0	0	0	0	0	0
lika bra som sve/fi	4	8	9	24	13	14
lite sämre än sve/fi	10	19	14	37	24	27
mycket sämre än sve/fi	28	54	12	31	40	45
inte alls	10	19	2	5	12	13
Totalt antal svar *	52	100	38	100	90	100
Skriver ungerska						
mycket bättre än sve/fi	0	0	1	3	1	1
lite bättre än sve/fi	0	0	0	0	0	0
lika bra som sve/fi	4	8	7	18	11	12
lite sämre än sve/fi	10	20	8	21	18	20
mycket sämre än sve/fi	23	45	20	53	43	49
inte alls	14	27	2	5	16	18
Totalt antal svar **	51	100	38	100	89	100

* En sverigeungersk informant valde två svarsalternativ och angav både att han förstår ungerska lika bra som svenska och lite sämre.

**Två sverigeungerska informanter valde två svarsalternativ för om de läser ungerska lite sämre än svenska eller mycket sämre resp. mycket sämre eller inte alls.

Man kan också beräkna ett genomsnitt av informanternas svar genom att varje informants svar i fråga om förståelse, talförmåga, läsförmåga och skrivkunskap räknas ihop till ett genomsnittssvar för varje kunskapsnivå. Enligt genomsnittsberäkningen kan de flesta informanter (38 %) ungerska mycket sämre än majoritetsspråken, medan 32 % kan det lite sämre. Endast 19 % uppskattade att de kan ungerska lika bra som svenska resp. finska och mindre än 1 % kan det bättre eller mycket bättre. Ungefär 11 % uppskattade att de inte alls kan ungerska när de jämför sina kunskaper på de fyra kunskapsområdena med sina kunskaper i majoritetsspråken.

Figur 10 sammanfattar informanternas uppskattade språkkunskaper i ungerska jämfört med svenska resp. finska i de båda undersökningsgrupperna. I figuren betecknar ”ia” att informanten inte alls kan ungerska, ”ms” kan mycket sämre ungerska än svenska resp. finska, ”ls” kan lite sämre ungerska än svenska resp. finska, ”li” kan lika bra ungerska som svenska resp. finska, ”lb” kan lite bättre ungerska än svenska resp. finska och ”mb” kan mycket bättre ungerska än svenska resp. finska. Eftersom ingen informants uppskattade kunskaper i genomsnitt motsvarade konstaterandet ”kan lite bättre ungerska än svenska resp. finska” saknas kategorin ”lb” i båda diagrammen. I de sverigeungerska informanternas diagram saknas också kategorin ”kan mycket bättre ungerska än svenska”, dvs. kategori ”mb”, eftersom ingen uppskattade sina kunskaper i ungerska som mycket bättre än sina kunskaper i majoritetsspråket.

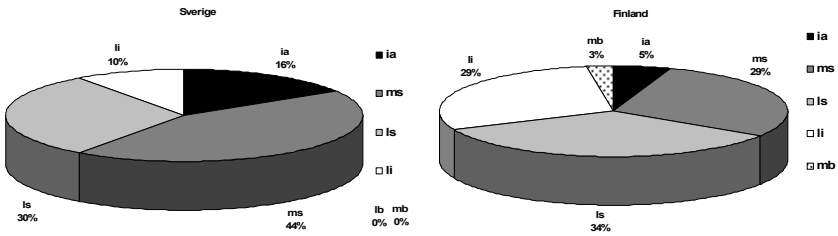

Figur 10. Informanternas uppskattade språkkunskaper i ungerska jämfört med svenska resp. finska, procentuell fördelning.

Som framkommer i figur 10 kan de flesta sverigeungrarna, sammanlagt 74 %, lite eller mycket sämre ungerska än svenska, medan 63 % av finlandsungrarna kan lite eller mycket sämre ungerska än finska. Av finlandsungrarna kan en rätt betydande del (29 %) ungerska lika bra som finska, medan endast 10 % av sverigeungrarna kan ungerska lika bra som svenska. De finlandsungerska informanterna har således bättre kunskaper i ungerska än de sverigeungerska.

Några av informanterna kommenterade sina språkkunskaper i ungerska jämfört med svenska bl.a. med följande:

> Eftersom jag bara gått i svensk skola är min färdighet i detta språk [dvs. i svenska] bättre, men känslor kommer på ungerska. (54SaM64)
>
> Har aldrig behövt skriva [på ungerska], inte gått i hemspråk mer än 1 termin. Eftersom det [svenska] används dagligen blir man ju bättre på svenskan. (64SaK23)
>
> Kan lätt delta i en diskussion i ett ungerskt kök, men de direktsända samtalen i Parlamentet försöker jag inte ens förstå. Fast å andra sidan följer jag inte Riksdagen dagligen heller. (44SaM40)

Färdigheter i ungerska kommenterades t.ex. med följande:

> Skulle behöva lite övning samt uppdatera min 23 år gamla ungerska. (45SaM23)
>
> Nya ungerska ord o uttryck kan vålla svårigheter, samt fackord och -termer. (54SaM64)
>
> Förstår normal konversation bra, men politik, ekonomi och vissa interna ungerska skämt är svåra att hänga med på då man inte är insatt. (57SaM32)
>
> Koska puhun unkaria eniten perheenjäsenten kanssa, sanavalinnat ovat melko ”arkisia”. (…) Uusia unkarilaisia ”slangi”-sanoja en tosin aina ymmärrä. (…) Olen kirjoittanut päiväkirjaani yht. 5 vuotta omalla äidinkielelläni [unkariksi]. – *Eftersom jag talar ungerska mest med familjemedlemmar är mitt ordförråd ganska ”vardagligt”.* (...) *Dock förstår jag inte alltid nya ungerska ”slangord”.* (…) *Jag har sammanlagt 5 år skrivit min dagbok på mitt eget modersmål [ungerska]*. (04FaK19)
>
> (…) Kun olen pidempään Suomessa, suomenkielen taidot ovat luonnollisesti parempia. Toisin päin sama juttu. (…) – *Då jag vistats en längre tid i Finland är mina kunskaper i finska naturligtvis bättre. På motsvarande sätt med ungerskan.* (06FaK24)
>
> Kirjoitustaidon ylläpito [unkarin kielessä] on vaikeampaa vieraassa [suomenkielisessä] ympäristössä. – *Det är svårare att bevara skrivkunskaperna* [*i ungerska*] *i en främmande* [*finskspråkig*] *miljö.* (15FbM23)

Informanterna blev även tillfrågade om de känner sig nöjda med sina kunskaper i ungerska (fråga 5.3). Resultatet visas i tabell 15.

Som framgår av tabell 15 är en stor del av informanterna men ändå mycket mindre än hälften (37 %) ganska nöjda, medan en mindre del (18 %) är mycket nöjda med sina kunskaper i ungerska. De andra informanternas svar fördelas jämnt mellan de andra svarsalternativen, dvs. varken nöjda eller missnöjda, inte speciellt nöjda och inte alls nöjda. När man jämför de två undersökningsgrupperna är finlandsungrarna mer nöjda med sina kunskaper än sverigeungrarna; av finlandsungrarna är sammanlagt 63 % mycket eller ganska nöjda med sina kunskaper i ungerska medan av sverigeungrarna uppgav sig hälften vara mycket eller ganska nöjda. Dessutom är bland sverige-

ungrarna sammanlagt 40 % av informanterna inte speciellt nöjda eller inte alls nöjda medan bland finlandsungrarna bara 19 % av informanterna är missnöjda.

Tabell 15. Informanternas tillfredsställelse med sin språkfärdighet i ungerska

Nöjd med språkfärdighet i ungerska	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Mycket nöjd	7	14	9	24	16	18
Ganska nöjd	18	36	15	39	33	37
Varken nöjd eller miss-nöjd	5	10	7	18	12	14
Inte speciellt nöjd	10	20	4	11	14	16
Inte alls nöjd	10	20	3	8	13	15
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100

När man jämför de informanter som kommer från en familj där båda föräldrarna är ungerskspråkiga med dem som kommer från familjer där enbart en av föräldrarna är ungerskspråkig[61] är de sistnämnda nöjdare med sina kunskaper i ungerska: av dem är mer än hälften (27 av 50 informanter) ganska eller mycket nöjda, medan bland de informanter som kommer från familjer där båda föräldrarna är ungerskspråkiga endast en fjärdedel (8 av 38 informanter) är ganska eller mycket nöjda med sina kunskaper i ungerska.

När det gäller informanternas tillfredsställelse med sina kunskaper kan man inte se någon direkt tendens att alla som anser sig kunna ungerska bra är nöjda och alla som inte anser sig kunna språket eller endast har lite kunskaper i ungerska är missnöjda. Bland mina informanter finns det 34 (24 sverigeungrare och 10 finlandsungrare) som anser sig kunna ungerska mycket sämre än svenska resp. finska eller inte kan ungerska alls. Av dessa informanter är 12 inte alls nöjda, sju är inte speciellt nöjda och nio är varken nöjda eller missnöjda, medan tre informanter är ganska nöjda och ytterligare tre informanter mycket nöjda med sin situation när det gäller kunskaper i ungerska. Däremot finns det bland dem som uppger att de kan ungerska ganska bra eller väldigt bra sådana som inte är speciellt nöjda och som varken är nöjda eller missnöjda.

De informanter som är mycket nöjda med sina kunskaper i ungerska har inte skrivit några kommentarer kring detta. Däremot har de övriga kommenterat frågan på olika sätt. Bland dem som uppgivit att de är ganska nöjda finns kommentarer som tyder på att de ändå anser att de borde ha gjort mer

[61] Redovisas inte i någon tabell.

för att lära sig ungerska eller att de önskar lära sig mer eller mycket mer i framtiden:

> Skulle gärna prata, skriva & läsa obehindrat. (42SaK29)
>
> Borde läsa mera. (44SaM40)
>
> Skulle allra helst ha en 100 % perfekt språkfärdighet. (77SdM25)
>
> Haluaisin osata unkaria kuten äidinkieltäni. – *Jag skulle vilja kunna ungerska så som mitt modersmål.* (27FbK32)

De som uppger att de varken är nöjda eller missnöjda har t.ex. givit följande kommentarer:

> Är mycket osäker på ungerskan, men jag kommer snabbt in i den om man är på semester/har besök av ungersktalande släktingar. (57SaM32)
>
> Det är som det är. (87SdM42)

Bland de informanter som uppger att de inte är speciellt nöjda med sina kunskaper finns också förväntningar och missnöje gentemot den språkliga osäkerheten:

> Jag använder det för sällan, vill lära mig använda det bättre. (55SaK21)
>
> Jag är nöjd att jag lärt mig så mycket som jag har, men jag är inte alls nöjd med mina färdigheter än. (86SdK21)
>
> En elä unkarilaisessa yhteisössä, joten epävarmuuden tunne puheeni suhteen on aina esillä, kun juttelen muille unkarilaisille. – *Jag lever inte i en ungerskspråkig omgivning, därför känner jag mig alltid osäker när jag pratar med andra ungrare.* (04FaK19)

Ett exempel kommer från en informant som inte alls är nöjd med sin situation, eftersom hon aldrig fick lära sig ungerska.

> Hade velat lära mej ungerska av pappa, men han lärde oss aldrig sitt språk. (85SdK42)

Vad gäller informanternas kunskaper i ungerska kan det sammanfattningsvis sägas att enligt informanternas genomsnittsvar kan sammanlagt endast 17 informanter (19 %), varav fem är sverigeungrare och 12 finlandsungrare, språket lika bra eller bättre än majoritetsspråket, medan sammanlagt sex sverigeungerska informanter och en finlandsungersk informant verkar ha knappast någon kunskap i ungerska. Gällande informanternas kunskaper i ungerska kan det fastslås att de primära språkfärdigheterna, förståelse och tal, (föga förvånande) är mer dominanta än de sekundära språkfärdigheterna, dvs. läs- och skrivkunskap. Dessutom verkar informanternas receptiva fär-

dighet, förmågan att förstå och läsa ungerska, vara bättre hos de finlandsungerska informanterna än hos de sverigeungerska informanterna. Av de produktiva färdigheterna verkar framför allt skrivandet på ungerska i de båda undersökningsgrupperna vara mycket svagt. Det gäller framför allt sverigeungrarna. Däremot verkar kunskaperna i majoritetsspråken när det gäller både den receptiva och produktiva färdigheten hos informanterna i de båda undersökningsgrupperna vara mycket goda och det är ingen tvekan om att andragenerationens sverige- och finlandsungrare har betydligt bättre kunskaper i majoritetsspråken än i ungerska.

5.3 Tillägnande och användning av ungerska samt vilja att använda och bevara språket och kulturen

I detta avsnitt presenteras enkätundersökningens resultat enligt Grins modell COD (se beskrivningen i avsnitt 3.3) uppdelat på tre huvudområden: avsnitt 5.3.1 behandlar informanternas möjligheter att tillägna sig ungerska under barndomen genom kommunikationen i familjen, vistelse i Ungern samt deltagande i undervisning i ungerska. Avsnitt 5.3.2 behandlar informanternas möjligheter att använda ungerska idag som vuxna, både inom och utanför hemmet. I avsnitt 5.3.3 presenteras några frågor som hänger samman med informanternas vilja att använda ungerska. Bl.a. behandlas frågor kring informanternas attityder till ungerska språket och förhållande till sin ungerska bakgrund samt deras identitetsuppfattning. Slutligen visas i avsnitt 5.3.4 informanternas reflektioner kring framtidsutsikterna för bevarandet av ungerskan.

5.3.1 Möjligheten att tillägna sig ungerska

Möjligheten att tillägna sig ungerska belyses av frågor kring olika familjemedlemmars språkval under informanternas barndom i hemmet, vistelse i Ungern under barndomen och deltagande i undervisning i ungerska.

5.3.1.1 Språkval i barndomshemmet

Nedan presenteras vilka språk som användes mellan olika familjemedlemmar i informanternas hem under barndomen. Först presenteras föräldrarnas språkval i kommunikation med varandra och med sina barn och därefter informanternas språkval med föräldrar och syskon (fråga 2.6). I tabeller som redovisar språkval, betecknar ”ung” enbart ungerska, ”ung+(maj)” mer ungerska och mindre majoritetsspråket, dvs. svenska resp. finska eller annat språk, ”ung+maj” betecknar lika mycket ungerska som majoritetsspråket svenska resp. finska eller annat språk, ”(ung)+maj” mindre ungerska och mer majoritetsspråket, dvs. svenska resp. finska eller annat språk, ”maj”

enbart majoritetsspråket svenska resp. finska och ”annat” ett annat språk än ungerska, svenska resp. finska.

Först, i tabell 16, presenteras mödrarnas språkval med familjemedlemmarna, med informanternas fäder, med informanterna och informanternas syskon.

Som framgår av tabellen använde mödrarna i cirka hälften av familjerna ungerska när de talade till informanternas fäder. En femtedel använde enbart svenska eller finska. En liten minoritet använde ett annat språk, engelska eller tyska. En femtedel av informanterna berättade att mödrarna använde ungerska och svenska resp. finska blandat när de talade till fäderna.

I de finlandsungerska familjerna använde en större andel av mödrarna enbart ungerska när de talade till fäderna än i de sverigeungerska familjerna (55 % mot 44 %). På motsvarande sätt använde en större andel av mödrarna enbart svenska när de talade till fäderna än vad de finlandsungerska mödrarna använde finska när de talade till fäderna (28 % mot 8 %). Språkblandningen var något mer förekommande hos de sverigeungerska mödrarna än hos de finlandsungerska mödrarna.

Mindre än hälften av mödrarna använde enbart ungerska när de talade till informanterna när dessa var barn och nästan lika många använde enbart svenska resp. finska eller ett annat språk när de talade till informanterna i barndomen. I nästan en fjärdedel av familjerna använde mödrarna flera språk när de talade till informanterna.

När man jämför de båda undersökningsgrupperna ser man ganska stora skillnader mellan de sverigeungerska och finlandsungerska mödrarnas språkanvändning när de talade till informanterna: i Sverige använde cirka en fjärdedel av mödrarna enbart ungerska när de talade till informanterna, medan mer än hälften gjorde det i Finland. Användandet av majoritetsspråket med barnen var betydligt vanligare hos de sverigeungerska mödrarna än hos de finlandsungerska mödrarna.

Som framgår av tabell 16 använde mödrarna i de båda undersökningsgrupperna oftast samma språk när de talade till informanternas syskon som när de talade till informanterna. Det finns dock några enstaka undantag där vissa mödrar har använt ett annat språk när de talade till informanternas syskon. T.ex. berättade en informant att efter att hennes föräldrar uppfostrat det första barnet på ett visst språk hade de negativa erfarenheter och använde sedan det andra språket när de talade till de senare födda barnen. Flera sverigeungerska informanter kommenterade frågan med att deras föräldrar talade ungerska till vissa av syskonen upp till en viss ålder, men efter att något hänt bytte de ungerskan mot svenska.

Tabell 16. Mödrarnas språkval med familjemedlemmar i de sverige- resp. finlands-ungerska familjerna

Mors kommunikation		Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
		Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Till far	ung	22	44	21	55	43	49
	ung+ (maj)	4	8	2	5	6	7
	ung+maj	2	4	2	5	4	5
	(ung)+ maj	5	10	3	8	8	9
	maj	14	28	3	8	17	19
	annat	1	2	6	16	7	8
Ej svar *		2	4	1	3	3	3
Totalt		50	100	38	100	88	100
Till informant	ung	13	26	21	55	34	39
	ung+ (maj)	13	26	2	5	15	17
	ung+maj	1	2	1	3	2	2
	(ung)+ maj	1	2	2	5	3	3
	maj	21	42	11	29	32	36
	annat	0	0	1	3	1	1
Ej svar		1	2	0	0	1	1
Totalt		50	100	38	100	88	100
Till informantens syskon	ung	11	22	19	50	30	34
	ung+ (maj)	9	18	1	3	10	11
	ung+maj	1	2	0	0	1	1
	(ung)+ maj	2	4	2	5	4	5
	maj	20	40	11	29	31	35
	annat	0	0	0	0	0	0
Ej svar		7	14	5	13	12	14
Totalt		50	100	38	100	88	100

***** En sverigeungersk resp. en finlandsungersk informant valde två svarsalternativ för mödrarnas språkval med fäderna – svenska och ett annat språk - resp. finska och ett annat språk. Deras svar räknades som två svar. Fem informanter svarade inte på frågan.

I tabell 17 presenteras fädernas språkval med familjemedlemmarna, med informanternas mödrar, med informanterna och informanternas syskon. (Se presentation av förkortningarna vid tabell 16.)

Tabell 17. Fädernas språkval med familjemedlemmar i de sverige- resp. finlandsungerska familjerna

Fars kommunikation		Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
		Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Till mor	ung	22	44	14	37	36	41
	ung+ (maj)	4	8	1	3	5	6
	ung+ maj	3	6	2	5	5	6
	(ung)+maj	4	8	3	8	7	8
	maj	16	32	11	29	27	31
	annat	1	2	6	16	7	8
Ej svar		0	0	1	3	1	1
Totalt *		50	100	38	100	88	100
Till informant	ung	16	32	12	32	28	32
	ung+ (maj)	8	16	2	5	10	11
	ung+ maj	1	2	1	3	2	2
	(ung)+maj	7	14	4	10	11	12
	maj	17	34	17	45	34	39
	annat	2	4	2	5	4	4
Ej svar		0	0	0	0	0	0
Totalt **		51	102	38	100	89	100
Till informantens syskon	ung	13	26	12	32	25	28
	ung+ (maj)	9	18	1	3	10	12
	ung+ maj	0	0	1	3	1	1
	(ung)+maj	5	10	3	8	8	9
	maj	15	30	15	39	30	34
	annat	3	6	1	3	4	4
Ej svar		5	10	5	13	10	12
Totalt ***		50	100	38	100	88	100

* En sverigeungersk resp. en finlandsungersk informant valde två svarsalternativ gällande fädernas språkval med mödrarna – svenska och ett annat språk resp. finska och ett annat språk. Deras svar har räknats som två svar. Tre informanter svarade inte på frågan.

** En sverigeungersk informant valde två svarsalternativ gällande fädernas språkval med informanten – svenska och ett annat språk. Svaret har räknats som två svar.

*** En sverigeungersk informant valde två svarsalternativ gällande fädernas språkval med informantens syskon – svenska och ett annat språk. Svaret har räknats som två svar.

Fädernas språkval i hemmet när de talade till informanternas mödrar liknar mödrarnas språkval. Det finns dock som framgår av tabell 17 något färre fäder som enbart använde ungerska när de talade till informanternas mödrar än mödrar som använde ungerska när de talade till fäderna. På motsvarande sätt använde fäderna svenska resp. finska mer när de talade till mödrarna.

Tabellen visar också att jämfört med mödrarnas språkanvändning (jfr med tabell 16) använde fäderna mindre ofta enbart ungerska och oftare enbart svenska när de talade till informanterna än vad mödrarna gjorde. På motsvarande sätt användes det flera språk och användningen av majoritetsspråket var vanligare hos fäderna än hos mödrarna. Av fäderna använde en tredjedel enbart ungerska när de talade till informanterna och nästan hälften använde majoritetsspråket.

Det framgår även att fädernas språkanvändning har varit nästan lika i de båda länderna när det gäller informanterna och deras syskon. Det förekommer några enskilda familjer där fäderna har använt ett annat språk när de talade till informanternas syskon än till informanterna.

Tabell 18 visar informanternas språkval när de talade till sina mödrar, sina fäder och sina syskon. (Se om förkortningarna vid tabell 16.)

Som framgår av tabell 18 användes enbart ungerska av nästan en tredjedel av informanterna, medan fler, cirka 40 %, enbart använde svenska resp. finska eller annat språk när de talade till sina mödrar. Nästan en tredjedel (26 av 82 svarande) använde båda språken ungerska och svenska resp. ungerska och finska när de talade till sina mödrar.

Jämför man informanternas språkanvändning med när de talade till sina fäder med när de talade till sina mödrar ser man att informanterna använde ungerska oftare när de talade till sina mödrar än när de talade till sina fäder. Nästan hälften av det totala antalet informanter använde enbart svenska resp. finska eller ett annat språk när de talade till fäderna. En fjärdedel använde enbart ungerska och en annan fjärdedel använde både ungerska och svenska resp. finska när de talade till sina fäder.

När informanterna talade till sina syskon använde de endast i några fall enbart ungerska och i mer än hälften av familjerna använde informanten enbart svenska resp. finska eller ett annat språk med sina syskon. Cirka en tredjedel av informanterna använde dessa språk blandat med ungerska.

När man jämför de sverige- och finlandsungerska informanternas språkval när de talade till sina syskon ser man att de sverigeungerska informanterna i mycket större utsträckning använde enbart majoritetsspråket när de talade till sina syskon än vad de finlandsungerska informanterna gjorde. På motsvarande sätt använde de finlandsungerska informanterna i betydligt större utsträckning enbart ungerska när de talade till sina syskon än vad de sverigeungerska informanterna gjorde. Även i kommunikationen med mödrar och fäder var de finlandsungerska informanterna mer aktiva i att använda ungerska, medan de sverigeungerska informanterna använde majoritetsspråket i större utsträckning.

Tabell 18. Informanternas språkval med familjemedlemmar i de sverige- resp. finlandsungerska familjerna

Informantens kommunikation		Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
		Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Till mor	ung	10	20	16	42	26	30
	ung+ (maj)	5	10	6	16	11	13
	ung+maj	3	6	0	0	3	3
	(ung)+ maj	6	12	3	8	9	10
	maj	22	44	10	26	32	36
	annat	0	0	1	3	1	1
Ej svar		4	8	2	5	6	7
Totalt		50	100	38	100	88	100
Till far	ung	12	24	10	26	22	25
	ung+ (maj)	6	12	3	8	9	10
	ung+maj	2	4	2	5	4	5
	(ung)+ maj	4	8	5	13	9	10
	maj	22	44	16	42	38	43
	annat	2	4	2	5	4	5
Ej svar		2	4	0	0	2	2
Totalt		50	100	38	100	88	100
Till sina syskon	ung	4	8	8	21	12	14
	ung+ (maj)	4	8	3	8	7	8
	ung+maj	3	6	3	8	6	7
	(ung)+ maj	4	8	6	16	10	11
	maj	30	60	13	34	43	49
	annat	2	4	1	3	3	3
Ej svar		3	6	4	10	7	8
Totalt *		50	100	38	100	88	100

***** Två sverigeungerska informanter valde två svarsalternativ gällande sitt språkval med syskonen – svenska och ett annat språk. Deras svar räknades som två svar.

Några av informanterna skrev kommentarer till sina svar om språkvalet i familjen. I en del av de sverigeungerska informanternas kommentarer kommer det fram att i vissa familjer skedde med tiden ett språkbyte från ungerska till svenska:

> Av fyra syskon förstod endast de två äldsta ungerska. Fram till 6-årsåldern var vi tvåspråkiga, sen glömdes det mesta bort. De två yngsta kunde aldrig någon ungerska. (79SdK40)

> Min far talade endast enbart ungerska med mig tills jag blev cirka 6 år. Sedan blev det nästan enbart svenska. Sedan jag bott i Ungern pratar vi mer ungerska. (82SdK26)

> Pappa försökte prata ungerska med mig tills jag var cirka 3 år, men det rann ut i sanden. Idag pratar jag och pappa ibland ungerska, men oftast svenska. (86SdK21)

En sverigeungersk informant berättade att omgivningen i hennes fall hade en betydande påverkan på föräldrarnas språkval:

> Pratade bara svenska eftersom mamma hade hört att det var skadligt för barn [att] bli tvåspråkiga. (83SdK34)

En annan sverigeungersk informant skrev att ungerskan fungerade som ett hemligt språk mellan föräldrarna och därför bestämde de sig för att inte använda ungerska med barnen:

> Ungerska var ”hemliga språket” mellan mor och far. När vi bodde [utomlands] talade mor mest svenska med oss och far mest engelska. (84SdK24)

Ungerska användes som ett hemligt språk i vissa familjer även syskonen emellan; således beskrev t.ex. en äldre sverigeungersk informant att han nästan alltid använde svenska i kommunikationen med sina syskon, men när de inte ville att någon utomstående skulle förstå vad deras diskussion handlade om använde de fler ungerska uttryck eller bytte till ungerska. Enligt hans beskrivning har situationen inte förändrats sedan dess och på detta sätt är ungerskan för honom alltid språket för hemligheter.

På samma sätt som det framkommit att föräldrarna i vissa familjer använde olika språk när de talade till olika barn framkommer samma företeelse i kommunikationen mellan informanterna och deras syskon. T.ex. beskrev en finlandsungersk informant det på följande sätt:

> Minulla on kaksi veljeä ja kaksi nuorempaa siskoa. Siskojen kanssa puhun ainoastaan unkaria. Outoa. (Veljien kanssa lähinnä suomea). – *Jag har två bröder och två yngre systrar. Med mina systrar pratar jag enbart ungerska. Konstigt nog.* (*Med mina bröder mestadels finska*). (10FbM25)

Figur 11 sammanfattar informanternas språkanvändning i barndomshemmet. Alla de svar som informanterna gav för frågan om vilket eller vilka språk de använde när de talade till sina mödrar, fäder och syskon har här räknats samman. Svaren ”enbart ungerska” tolkades som att de alltid använde ungerska, svaren ”mer ungerska och mindre andra språk” räknades som att de ofta använde ungerska och svaren ”mindre ungerska mer andra språk” räk-

nades som att ungerska användes sällan. När informanterna svarade att de har använt enbart svenska resp. finska eller ett annat språk kategoriserades deras svar som att de aldrig använde ungerska. I figuren visas alltså hur mycket informanterna i de båda undersökningsgrupperna använde ungerska när de talade till sina föräldrar och syskon när de var barn. I figuren betecknar ”z” inte alls, ”r” sällan, ”g” ofta, ”m” alltid och ”o” betecknar saknade svar.

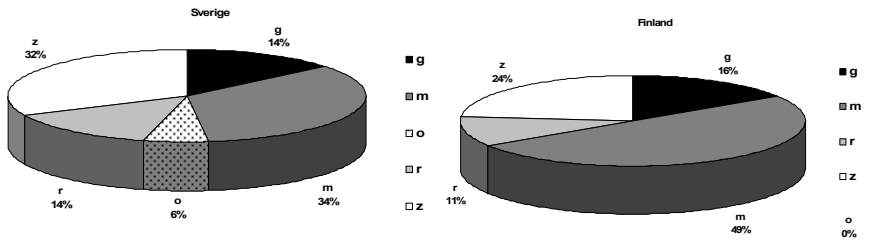

Figur 11. Informanternas språkanvändning i barndomshemmet, procentuell fördelning.

Som figur 11 visar använde de finlandsungerska informanterna ungerska något mer i sitt barndomshem än vad sverigeungrarna gjorde. Nästan hälften av de finlandsungerska informanterna använde alltid ungerska när de talade till sina föräldrar och syskon medan cirka en tredjedel av de sverigeungerska informanterna gjorde det. Av sverigeungrarna använde nästan lika många, alltså en tredjedel, aldrig ungerska i barndomshemmet.

5.3.1.2 Vistelser i Ungern under barndomen

I informanternas barndom var det ungerska språket och den ungerska kulturen ofta närvarande genom att familjerna upprätthöll kontakter med sina ungerska släktingar och bekanta genom att besöka Ungern mer eller mindre regelbundet. Tabell 19 visar hur ofta informanterna besökte Ungern som barn. (Fråga 8.3.)

Som framgår av tabell 19 besökte en stor del av informanterna Ungern flera gånger som barn. Ungefär hälften av informanterna besökte Ungern som barn en gång per år, 18 % av informanterna åkte dit vartannat år och en nästan lika stor andel mindre än vartannat år. Enbart en lite mindre del (14 %) besökte Ungern ofta, dvs. några gånger per år.

Det kan konstateras att finlandsungrarna åkte mer regelbundet till Ungern än sverigeungrarna. T.ex. besökte endast en tredjedel av sverigeungrarna Ungern en gång per år jämfört med två tredjedelar av finlandsungrarna.

Tabell 19. Informanternas besök i Ungern som barn

Besökte Ungern som barn	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Några gånger per år	8	16	4	10	12	14
En gång per år	17	34	25	66	42	48
Vartannat år	13	26	3	8	16	18
Mindre än vartannat år	12	24	3	8	15	17
Ej svar	0	0	3	8	3	3
Totalt	50	100	38	100	88	100

* En sverigeungersk informant och tre finlandsungerska informanter har inte svarat på frågan, medan en sverigeungersk informant valde två svar, ”några gånger per år” och ”en gång per år” och hon konstaterade att hennes familj inte åkte regelbundet utan att det ibland även kunde dröja längre tid än ett år.

Enligt informanternas kommentarer var det vanligast att besöka Ungern under sommarlovet, men många familjer åkte dit även under julhelgerna. Någon nämnde att hennes familj alltid åkte till Ungern under våren, runt påsktiden. I vissa familjer var vistelserna årliga tills barnen blev stora. Bland informanterna finns det också flera som inte kunde resa regelbundet, och även sådana som besökte Ungern endast en eller två gånger under sin barndom. Några sverigeungerska familjer fick inte resa till Ungern över huvud taget, därför att föräldrarna inte fick inresetillstånd till landet.

5.3.1.3 Undervisning i ungerska

I detta avsnitt presenteras informanternas deltagande i modersmålsundervisning eller i annan slags undervisning i ungerska (fråga 6). Tabell 20 visar hur många informanter som har fått eller inte har fått undervisning i ungerska någon gång under sitt liv.

Tabell 20. Informanternas deltagande i undervisning i ungerska

Fått undervisning i ungerska	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Ja	38	76	22	58	60	68
Nej	12	24	16	42	28	32
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100

Som framgår har 68 % av alla informanterna någon gång fått undervisning i ungerska, men det finns stora skillnader mellan de två informantgrupperna. Av sverigeungrarna var det tre fjärdedelar och av finlandsungrarna mindre än tre femtedelar som någon gång deltagit i undervisning.

De informanter som har fått undervisning i ungerska har deltagit i den i olika skeden av sitt liv. Tabell 21 presenterar när eller på vilket sätt informanterna har fått undervisning i ungerska.

Tabell 21. Deltagande i undervisning i ungerska i olika skeden av informanternas liv

Deltagande i underv. i ungerska	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Innan grundskola	13	26	1	3	14	16
Grundskola	24	48	5	13	29	33
Gymnasium	14	28	3	8	17	19
Högskola	13	26	5	13	18	20
Privatlektion	0	0	2	5	2	2
Annan	11	22	12	32	23	26
Ej svar	0	0	10	26	0	0
Totalt *	75	150	38	100	103	116

* Informanterna kunde välja flera svarsalternativ samtidigt och det totala antalet svar bland sverigeungrarna är därför över 50.

Av tabell 21 framgår att 14 informanter, varav 13 sverigeungrare och enbart en finlandsungrare, har börjat sina ungerska studier redan före grundskolan, dvs. i daghemmet, lekskolan eller i förskolan. Dock har den finlandsungerska informanten i fråga inte fått sin undervisning i ett finländskt daghem utan i Ungern. Totalt 29 informanter (33 %) läste ungerska i grundskolan. Av dessa bodde 24 i Sverige och fem i Finland. Den största delen av de finlandsungerska informanterna angav att de inte fått undervisningen i den finska grundskolan utan hemma av sina föräldrar. Vidare läste 17 informanter (19 %), 14 av sverigeungrarna och tre av finlandsungrarna, ungerska på gymnasiet. En av de tre finlandsungrarna nämnde att hon hade varit ett år som utbytesstudent i Ungern och läst ungerska där, medan en annan finlandsungersk informant läste ungerska på sitt finska gymnasium som ett självvalt främmande språk. Som framkommer av dessa siffror lästes ungerska i skolan framför allt av de sverigeungerska informanterna. Bland dem finns 15 informanter som har fått undervisning i ungerska under flera år och på olika stadier i skolan. Nästan hälften av dem har fått undervisning i ungerska från daghemstiden till slutet av gymnasiet. Av de finlandsungerska informanterna har endast ett fåtal fått någon undervisning i ungerska som barn eller unga och även då sporadiskt, oftast under en mycket begränsad tid och i de flesta fall utanför det finska skolväsendet.

En del av informanterna läste ungerska inte enbart som barn och inte enbart inom skolväsendet, utan även senare som vuxna eller enbart som vuxna. Tabell 21 visar att 18 informanter (20 %) läste ungerska som vuxna på högskolenivå, bland dem 13 sverigeungrare och fem finlandsungrare. Två fin-

landsungerska informanter tog privatlektioner. Dessutom lästes ungerska av 23 informanter (26 %), 11 sverigeungrare och 12 finlandsungrare, på ytterligare andra sätt, bl.a. via sommar- och scoutläger, språkresor, studiecirklar eller andra kurser liksom stipendier vid ungerska lärosäten. Man kan notera att hälften av de finlandsungerska informanter som svarade att de har fått undervisning på ytterligare ett annat sätt berättade att de hade fått formell undervisning hemma av sina föräldrar eller använt sig av ungerska läroböcker. Några av de finlandsungerska informanterna har även läst ungerska på en kurs anordnad av en förening eller vid någon slags vuxenskola.

Av de 60 informanter som någon gång har fått undervisning i ungerska deltog en del i undervisningen på flera olika sätt under flera år både som barn eller unga i skolåldern och även efter skolan som vuxna och därför är antalet totalt inkomna svar på denna fråga högre än antalet informanter. Fenomenet gäller framför allt sverigeungrarna. Tabell 22 visar en grov uppdelning och sammanfattar när eller på vilket sätt informanterna har fått undervisning i ungerska.

Tabell 22. Informanternas ålder för deltagande i undervisning i ungerska

Deltagande i undervisning i ungerska i olika ålder	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Som barn	20	40	6	16	26	29
Som vuxna	7	14	14	37	21	24
Både som barn och vuxna	11	22	2	5	13	15
Har inte varit med i undervisningen	12	24	16	42	28	32
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100

Tabellens första rad visar antalet informanter som har fått undervisning i ungerska enbart som barn i skolåldern eller unga i gymnasieåldern, dvs. alla de informanter som deltagit i undervisning i daghemmet, lekskolan, förskolan, grundskolan och/eller på gymnasiet, medan tabellens andra rad visar antalet informanter som har fått undervisning i ungerska enbart som vuxna, dvs. alla de informanter som har studerat ungerska inom den högre utbildningen, på vuxenskola och/eller på ytterligare annat sätt.[62] I tabellens tredje rad presenteras antalet informanter som har deltagit i undervisningen både

[62] En liten felmarginal bör observeras, nämligen att bland de informanter som har svarat att de har fått undervisning i ungerska genom privatlektioner eller på ett annat sätt även kan finnas de som har fått denna undervisning redan som barn eller unga i skolåldern. Men eftersom frågeställningen på denna punkt inte var tydlig, kom det inte alltid fram om informanternas svar gällde skol- eller vuxenåldern. För enkelhetens skull räknas alla dessa svar här som undervisning i vuxenåldern.

som barn eller unga i skolåldern och som vuxna. Informationen i den tredje raden representerar således en kombination.

Också av den sammanfattande tabell 22 framgår att av sverigeungrarna har en större andel deltagit i undervisning i ungerska som barn jämfört med finlandsungrare, som mestadels fått undervisning i ungerska som vuxna. En förklaring presenteras i Straszer 2010c: 78–81.

Alla informanter som någon gång har deltagit i undervisning i ungerska har även besvarat ett flertal frågor angående undervisningen och studiernas betydelse för dem. Den första frågan gällde deras vilja att påbörja studier i ungerska (fråga 6.2.2).[63] Två tredjedelar av informanterna (dvs. 40 personer varav 26 sverigeungrare och 14 finlandsungrare) började läsa ungerska av egen fri vilja, medan cirka en tredjedel (18 personer, varav 13 sverigeungrare och fem finlandsungrare) inte gjorde det.[64] Informanter som har börjat läsa ungerska av egen fri vilja kommenterade sina beslut på följande sätt:

> Alla andra hade ju hemspråk. (64SaK23)
>
> Det var väl mina föräldrars idé, men jag var ju inte tvingad. (83SdK34)
>
> Tuli luonnostaan. – *Det kom naturligt.* (22FbM24)
>
> Äidilläni ei ollut päätökseeni MITÄÄN vaikutusta. – *Min mor hade INGEN SOM HELST påverkan på mitt beslut.* (27FbK32)
>
> Lähes sattumalta: kielikurssi mainoksesta. – *Nästan av en slump:* [*såg*] *annons om språkkurs.* (37FdM55)

Alla informanter hade dock inte börjat läsa ungerska frivilligt, utan föräldrarna kunde påverka informanternas beslut. Som en informant skrev var det i hans fall ”pappas beslut” (77SdM25).

Några frågor handlade om informanternas åsikter om undervisningen. Den första frågan gällde om informanterna tycker att de fått tillräckligt med undervisning i ungerska (fråga 6.2.3). Första delen av tabell 23 visar att hälften av informanterna (31 av 60) tycker att de har fått tillräckligt med undervisning i ungerska, medan något mindre än hälften av informanterna inte är nöjda med situationen. Den visar också att finlandsungrarna är mer nöjda än sverigeungrare.

[63] Informanternas svar redovisas inte i någon tabell.

[64] Fyra finlandsungerska informanter och en sverigeungerska informant svarade inte på frågan, medan en finlandsungersk informant och två sverigeungerska informanter valde två svar på frågan, varför antalet inkomna svar blev 58.

Tabell 23. Informanternas åsikt om undervisning i ungerska

Om undervisningen i ungerska (bland dem som har fått undervisning i ungerska)	Sverige (38)		Finland (22)		TOTALT (60)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Fått tillräckligt med undervisning						
Ja	16	42	15	68	31	52
Nej	21	55	7	32	28	47
Ej svar	1	3	0	0	1	2
Totalt	38	100	22	100	60	100
Fått bra undervisning						
Ja	24	63	19	86	43	72
Nej	10	26	4	18	14	23
Ej svar	4	11	0	0	4	7
Totalt *	38	100	23	104	61	102

* En finlandsungersk informant svarade både jakande och nekande på frågan.

De flesta kommentarer till denna fråga kom nästan enbart från de informanter som tyckte att de inte hade fått tillräckligt med undervisning i ungerska. En del av dessa kommentarer syftade på att man alltid kan förbättra sina kunskaper. Några informanter nämnde även att de ser brister i undervisningens kvalitet och därför tycker de att de inte fått tillräckligt med undervisning i ungerska. Några exempel bland kommentarerna:

> Jag har mycket kvar att lära mig… (84SdK24).
>
> Aina on parannettavaa. – *Det finns alltid sådant som kan förbättras.* (31FdM26)
>
> Undervisningen var för barnslig och gav inte mycket. (73ScK36)
>
> Käytännön kieliharjoituksia olisi saanut olla lisää. – *Praktiska språkövningar skulle det ha fått vara mer av.* (37FdM55)

Bland finlandsungrarna skrevs kommentarer även av några informanter som tyckte att de har fått tillräckligt undervisning i ungerska. Deras kommentarer visar att trots att de är nöjda finns det fortfarande behov av att förbättra kunskaperna:

> Mutta: sitä ei periaatteessa mielestäni koskaan voi saada liikaa. – *Men: i princip kan man enligt mig aldrig få för mycket av det* [*undervisning*]. (08FaK22)
>
> Minulla on hyvät perustiedot unkarin kielen rakenteesta, mutta sanavarastoni on melko suppea - vain lukeminen ja kielen käyttäminen kehittäisi kielitaitoa. – *Jag har bra grundkunskaper om ungerskans struktur, men mitt ordförråd*

är ganska knappt – endast läsning och användning av språket skulle kunna utveckla [*min*] *språkkunskap.* (30FbK35)

Undervisningens kvalitet nämns som redan framgått av informanternas kommentarer. I tabell 23 framgår också vad informanterna tycker generellt om den undervisning som de fått (fråga 6.2.4). Den största delen av informanterna är nöjda: 72 % av informanterna (24 sverigeungrare och 19 finlandsungrare) tycker att de har fått bra undervisning i ungerska. Men av informanternas kommentarer framgår det att de inte nödvändigtvis alltid varit nöjda med undervisningen eftersom de tycker att undervisningen ibland kändes ytlig eller att undervisningens innehåll varierade genom åren eller att undervisningen i sig inte var tillräcklig bl.a. för att tiden inte räckte till:

[fått bra undervisning] men för lite. (44SaM40)

Vanhempani ovat olleet hyvin motivoivia mutta aikaa oli vähän. – *Mina föräldrar har varit mycket motiverande, men tiden var knapp.* (04FaK19)

Tosin, aika pintapuolista (ei niin perusteellista). – *Visserligen ganska ytligt* (*inte så grundligt*). (08FaK22)

Både ja och nej, har varierat genom åren, men mest bra. (77SdM25)

Bland de missnöjda informanternas kommentarer kan följande exempel ges:

outbildade lärare, kass undervisning i grundskolan o [och] gymnasiet, lärde mig i princip bara uttal och ord (83SdK34)

Siinä vaiheessa [kun kävin kurssia se] ei enää vastannut tarvettani. Joku jatkokurssi ehkä olisi ollut parempi. – *I det skedet* [*då jag gick kursen*] *motsvarade den inte längre mina behov. Någon fortsättningsskurs kanske skulle varit bättre.* (29FbK32)

Erilaiset kesäkurssit ovat hyviä, mutta lyhyitä. – *Olika sommarkurser är bra, men korta.* (37FdM55)

Vidare fanns i enkäten två frågor om informanternas intresse att fortsätta sina studier i ungerska; den ena handlade om tiden då informanterna slutade sina studier medan den andra gällde deras vilja idag (frågorna 6.2.7 och 6.2.8). Informanternas svar visar (se tabell 24) att mindre än hälften av informanterna (24 av 60) gärna skulle ha fortsatt sina studier då när de studerade ungerska, medan hälften av informanterna (20 sverigeungrare och 11 finlandsungrare) numera gärna skulle fortsätta sina studier i ungerska. Tabell 24 visar antalet informanter som hade velat resp. inte hade velat fortsätta sina studier i ungerska och antalet informanter som skulle vilja resp. inte skulle vilja fortsätta sina studier i ungerska idag.

Tabell 24. Informanternas vilja att fortsätta studera ungerska

Om att fortsätta studera ungerska (av de som har fått undervisning i ungerska)	Sverige (38)		Finland (22)		TOTALT (60)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Hade velat fortsätta studera ungerska						
Ja	14	37	10	46	24	40
Nej	24	63	6	27	30	50
Ej svar	1	3	6	27	7	12
Totalt *	51	103	38	100	89	102
Skulle vilja fortsätta studera ungerska						
Ja	20	53	11	50	31	52
Nej	16	42	7	32	23	38
Ej svar	2	5	4	18	6	10
Totalt	50	100	38	100	88	100

* En sverigeungersk informant svarade både jakande och nekande på frågan.

Sammanlagt finns det 11 informanter, nio sverigeungrare och två finlandsungrare, som tidigare inte ville studera vidare, men som idag har viljan att fortsätta sina studier i ungerska. Endast tre informanter (en sverigeungrare och två finlandsungrare) hade tidigare velat studera mer ungerska, men har numera inget intresse för det. Två av dem motiverade sina svar så här:

> [ville då,] fast på en annan nivå - ej högskola/universitet, [och idag nej,] nu har jag inte tid, förhoppningsvis när barnen blivit äldre (50SaM41)

> [Kyllä, halusin silloin,] kuitenkin siihen olisi tarvinnut todella paljon aikaa ja ”kunnollisen”, pätevän opettajan… [ja ei tänä päivänä, koska] en [haluaisi jatkaa] opiskelua, mutta haluaisin lukea enemmän unkarinkielisiä kirjoja. – [*Ja, hade velat då*] *Dock skulle man för det behövt väldigt mycket tid samt en ”ordentlig”, behörig lärare…* [*och inte idag, eftersom*] *jag inte* [*skulle vilja*] *studera* [*formellt*]*, men jag skulle vilja läsa mer ungerskspråkiga böcker.* (08FaK22)

Ett par informanter som tidigare inte ville fortsätta att studera ungerska och inte heller vill göra det i framtiden motiverade sina svar på följande sätt:

> Nej, har läst så mycket. 55 poäng i [vid ett svenskt universitet] plus ett år på [ett ungerskt universitet]. [Och idag:] Tycker inte jag behöver det… Men det skulle vara bra att använda språket mer i vardagen. Kan möjligtvis tänka mig gå någon litteraturkurs eller liknande på plats i Ungern. (83SdK34)

> Jag har läst A- till D-nivå på universitet. Jag tycker att jag kan tillräckligt för mina behov. (87SdM42)

De informanter som svarade att de både tidigare var och även idag är intresserade att studera ungerska vidare skrev olika kommentarer. I en del av kommentarerna kommer det fram att de i princip skulle vilja fortsätta att studera, men att de har olika hinder för det. Bland kommentarerna fanns följande:

> Jag skulle vilja behärska ungerska lika bra som svenska språket (fackspråket + niandet). (41SaK35)
>
> Nu på äldre dagar, önskar jag att jag fortsatt. (42SaK29)
>
> Men som yrkesarbetande småbarnsmamma finns inte den tid som krävs. (85SdK42)
>
> Gärna t.ex. läsa ungerska i Ungern i ett år. (86SdK21)
>
> Ajan niukkuus oli syynä siihen, etten kyennyt aloittamaan unkarinkielisiä lukio-opintoja suomalaisen lukion ohella. Unkarin opinnot ovat mahdollisia vain etäopiskelulla, eikä se olisi toiminut… [Ja tänä päivänä:] Kiinnostusta ja motivaatiota riittää mutta aikaa ei. – *Den begränsade tiden var orsaken till att jag inte kunde påbörja ungerska gymnasiestudier vid sidan av det finska gymnasiet. Ungerska studier är endast möjliga genom distansstudier och det skulle inte ha fungerat…* [*Och idag:*] *Intresse och motivation finns men inte tid.* (04FaK19)
>
> Valmistumiseni jälkeen ei oikein ole löytynyt sopivan tasoista opetusta. – *Efter examen hittade jag inte riktigt någon passande undervisningsnivå.* (27FbK32)

Informanterna fick också besvara frågan om de har haft nytta av att de läst ungerska (fråga 6.2.9). Frågan besvarades av 55 informanter och av dem svarade 45 (28 sverigeungrare och 17 finlandsungrare) jakande. Tabell 25 visar informanternas fördelning enligt deras svar.

Tabell 25. Informanternas åsikt om nyttan av att ha läst ungerska

Nytta av att ha läst ungerska (av de som har fått undervisning i ungerska)	Sverige (38)		Finland (22)		TOTALT (60)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Ja	28	74	17	77	45	75
Nej	9	24	1	5	10	17
Ej svar	1	2	4	18	5	8
Totalt	38	100	22	100	60	100

17 % av informanterna tyckte att de inte har haft någon nytta av studierna i ungerska, men ingen av dem motiverade sina svar. Ungefär tre fjärdedelar av informanterna tyckte att de har haft nytta av att ha läst ungerska och skrev däremot rikligt med motiveringar. I deras kommentarer betonas framför allt nyttan i arbets- och privatlivet. Vissa av informanterna berättar att undervis-

ningen i ungerska har givit dem kunskap och säkerhet i språkanvändningen, medan andra beskrev nyttan av undervisningen utifrån att de har kunskap i ett främmande språk:

> Opin oikean kieliopin ja tutustuin [unkarilaiseen] kirjallisuuteen ja kulttuuriin. – *Jag lärde mig den riktiga grammatiken och blev bekant med* [*den ungerska*] *litteraturen och kulturen.* (09FaK25)

> Jag är betydligt säkrare på ungerska idag än för kanske 25 år sedan. Detta ger mig större säkerhet rent allmänt i Ungern och bland ungersktalande i Sverige och världen. (49SaM47)

> Jag har lärt mig läsa och skriva och har ändå hyfsade chanser att klara mig bra då jag är i Ungern. (57SaM32)

> Det har ökat min förståelse för & kunskap om Ungern & dess historia, vilket alltid är nyttigt att ha med sig. Jag tror också att det har gjort det lättare för mig att lära mig nya språk. (78SdK28)

> Osaan kirjoittaa ja lukea!! Tiedän pari ihmistä, jotka eivät saaneet opetusta; heidän luku- ja kirjoitustaidot ovat todella surkeat! Ja kyllä se [opetus] on todella tärkeää, jos haluaa pitää kielitaidon yllä. – *Jag kan skriva och läsa!! Jag vet ett par personer vilka inte har fått undervisning; deras läs- och skrivkunskaper är riktigt usla! Och den* [*undervisningen*] *är ju verkligen viktig, om man vill upprätthålla sin språkkunskap.* (08FaK22)

Förhållandevis många informanter nämner att de har haft nytta av sina ungerska studier i arbetslivet:

> Arbetar (…) för ett EU-program för ungdomar − samarbetar med ungerska kollegor och ungerska ungdomar. (39SaK34)

> Mycket nytta både privat & arbetet & fritiden. Fick bra grammatikundervisning… intresset kom tidigt - som underlättade studier i andra språk. Även affärsrelationer mot Ryssland, Polen, Tjeckien mm. kontakter underlättats via ”bryggan”. (41SaK35)

> Jag träffar ungerska lastbilschaufförer i jobbet varje vecka. De kan möjligtvis lite tyska. (44SaM40)

> Bra att kunna visa på sitt CV (…) (68SbK25)

> olen kääntänyt tekstejä ja tulkannut, pystyn lukemaan laajempaa kirjallisuutta – *jag har översatt texter och tolkat, jag klarar av att läsa mer omfattande litteratur* (02FaK18)

> [Olen ollut] Muutamalla matkalla matkanjohtajana ja [tehnyt] joitakin käännöksiä. − [*Jag har varit*] *På några resor som reseguide och* [*gjort*] *några översättningar.* (37FdM55)

> Muutama työpaikka on avautunut kielitaidon perusteella. – *Några arbetstillfällen har öppnat sig tack vare* [*mina*] *språkkunskaper.* (18FbM33)

> Sekä yksityiselämässä että ammatillisesti. Nykyisessä työssäni olen nimenomaan siksi, että osaan unkaria. – *Både privat och i yrkeslivet. Mitt nuvarande arbete har jag uttryckligen på grund av att jag kan ungerska.* (27FbK32)

Dessutom kommenterade många informanter även nyttan i privatlivet av undervisningen i ungerska:

> Levt och spelat professionell basket i Ungern. Umgåtts med mina släktingar. (40SaM31)

> Har studerat i Ungern, fått vänner, karriärmöjligheter och inte minst möjlighet att kommunicera med släkten. (77SdM25)

> Kan nu prata med mina släktingar, har fått kompisar i Ungern som bara pratar ungerska, tar mig fram utan problem i Ungern. Det känns som att ha tillgång till en helt annan värld! (83SdK34)

> (…) man knyter lättare kontakter med andra ”invandrare” (80SdM24)

> (…) Unkarissa käydessäni siitä on paljonkin hyötyä mm. sukulaissuhteissa. – (...) *När jag besöker Ungern har jag mycket nytta av det bl.a. i släktrelationer* (22FbM24)

> Kommunikointi serkkujen kanssa (jotka osaavat unkarin lisäksi lähinnä saksaa). – *Kommunikation med* [*mina*] *kusiner* (*vilka förutom ungerska närmast kan tyska*). (26FbM35)

Dessutom lyfte vissa av informanterna fram språkkunskapernas betydelse för identiteten:

> Jag kan stava mej fram genom orden. Ett visst mått av tillhörighet infinner sej! (85SdK42)

> Käydessäni Unkarissa voin toimia ja kommunikoida normaalisti, niin kuin muut unkarilaiset. – *När jag besöker Ungern kan jag fungera och kommunicera normalt, så som alla andra ungrare.* (07FaM24)

> Nu kan jag kommunicera med min farmor på hennes modersmål. Hon kan visserligen svenska men bryter. Jag kan göra mig förstådd i Ungern med släktingar och andra. Min självkänsla har stärkts, jag är stolt över att kunna lite ungerska. (86SdK21)

> Ehdottomasti [on ollut hyötyä unkarin opiskelusta]! Se, että osaan kirjoittaa ja lukea unkariksi, on tuottanut minulle suurta iloa ja ylpeyttä! Se on myös vastuu ja arvokas asia, jota jokaisen ulkomailla elävän unkarilaisen olisi hyvä ottaa vastaan ja omaksua luonnollisesti. – *Ovillkorligen* [*har jag haft nytta av de ungerska studierna*]*! Det att jag kan skriva och läsa på ungerska har givit mig stor glädje och stolthet! Det är även ett ansvar och en värdefull sak, vilken skulle vara bra för varje ungrare som lever utomlands att ta emot och lära sig naturligt.* (04FaK19)

Informanter som inte har fått någon undervisning i ungerska har besvarat flera andra frågor än de som har deltagit i undervisningen (frågorna 6.1.1, 6.1.2, 6.1.3 och 6.1.4). Som det visades i tabell 20 har lite mindre än en tredjedel av informanterna aldrig deltagit i undervisning i ungerska. Mer än hälften av dessa informanter är finlandsungrare.

Informanterna angav först vilka skäl det kan finnas bakom att de inte fått någon undervisning i ungerska. Informanternas svar varierar, men i sverigeungrarnas svar framkommer ofta att de inte kände något intresse för eller behov av att läsa ungerska, medan finlandsungrarna vanligtvis uppger att det inte var möjligt att läsa ungerska i skolan. (Se förklaring i Straszer 2010c: 78–81.) Några av de olika skälen beskrev informanterna på följande sätt:

> Jag har lärt mig ungerska hemma och har aldrig känt att jag behöver någonting utöver det. (53SaK21)
>
> Jag frågade i skolan, men de tyckte det var för dyrt. (55SaK21)
>
> Hemspråksundervisning fanns inte när jag gick i skolan. (59SaM49)
>
> Valde bort det själv. Valde musik istället. (66SaM45)
>
> Tyckte det var tråkigt. Slutade efter lektion 1. (74ScM26)
>
> Min pappa har själv inte använt ungerskan. (88SdK25)
>
> Ei erityistä tarvetta, koska kotona puhuttiin unkaria. Kirjoittamaan ja lukemaan opetettiin, mutta kotona, ei tunneilla. – *Inget särskilt behov för vi talade ungerska hemma. Undervisades i att lära mig skriva och läsa, men hemma, inte på lektionerna.* (03FaK30)
>
> Olen oppinut kotona mielestäni tarpeeksi hyvin, enkä ole katsonut tarpeelliseksi kohentamaan taitotasoani. – *I mitt tycke har jag lärt mig tillräckligt bra hemma, jag har inte heller funnit det nödvändigt att förbättra mina kunskaper.* (13FbM32)
>
> När jag bodde i Sverige gav de mig språkundervisning på finska eftersom jag var finsk medborgare. (23FbM35)
>
> On pitänyt opiskella saksaa, englantia, ruotsia, norjaa, ranskaa ja pitkä[ä] latina[a]! Enempään ei ole riittänyt energiaa. – *Man har varit tvungen att läsa tyska, engelska, svenska, norska, franska och lång kurs i latin! För mer har inte energin räckt.* (35FdM67)

De informanter som inte har fått någon undervisning i ungerska blev även tillfrågade om deras föräldrar skulle velat att informanten fått undervisning i ungerska.[65] På frågan svarade lite mer än hälften av informanterna att deras föräldrar inte ville att de skulle läsa ungerska, medan föräldrarna till 12 informanter, varav fem är sverigeungrare och sju finlandsungrare, ville det,

[65] Informanternas svar redovisas inte i någon tabell.

men av någon anledning blev det inte så.[66] Någon informant uppgav att föräldrarna var ”neutrala” och informanten själv fick avgöra om denne ville studera. En finlandsungersk informant valde både det jakande och nekande svaret eftersom hans föräldrar hade tyckt olika när det gällde deltagandet i undervisningen och enligt honom hade hans föräldrar även bråkat om detta. Det blev löst på det sättet att informanten själv bestämde sig för att inte gå på lektionerna.

Av tabell 26 framgår vad informanterna svarade på frågan om de själva hade velat få undervisning i ungerska och den visar även informanternas vilja att få undervisning i ungerska någon gång i framtiden.

Tabell 26. Informanternas vilja att få undervisning i ungerska

Vilja att få undervisning i ungerska (av de som inte fått undervisning)	Sverige (12)		Finland (16)		TOTALT (28)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Hade velat få undervisning						
Ja	2	17	5	31	7	25
Nej	9	75	10	62	19	68
Ej svar	1	8	1	6	2	7
Totalt	12	100	16	100	28	100
Vill få undervisning i framtiden						
Ja	10	84	8	50	18	64
Nej	1	8	7	44	8	29
Ej svar	1	8	2	12	3	11
Totalt *	12	100	17	106	29	104

* En finlandsungersk informant svarade både jakande och nekande.

Tabell 26 visar att tre fjärdedelar av informanterna svarade nekande på frågan om de hade velat få undervisning i ungerska. Endast sju informanter, varav fem är finlandsungrare, svarade jakande, medan en sverigeungersk och en finlandsungersk informant inte kunde svara på frågan.

Bland informanternas kommentarer nämndes att de inte tyckte att de behövde undervisning i ungerska eftersom språket användes aktivt i hemmet eller att de inte var intresserade av undervisningen ”i den form undervisningen erbjöds”. Några informanter som inte hade velat läsa ungerska uppgav att de ångrade att de inte läste, eftersom det med tiden visade sig att det inte räckte med att familjen talade språket hemma, utan de skulle ha behövt stöd i att bekanta sig med den ungerska grammatiken och även hjälp med den skriftliga språkfärdigheten.

[66] Två sverigeungerska informanter och en finlandsungersk informant svarade inte på frågan, medan en sverigeungrare och en finlandsungrare valde båda svaren.

Den sista frågan för de informanter som inte har fått någon undervisning i ungerska handlade om informanternas vilja att få undervisning i ungerska någon gång i framtiden. Tabell 26 visar att två tredjedelar av informanterna svarade jakande på frågan, medan en tredjedel inte vill läsa ungerska alls. De sverigeungerska informanterna är mer intresserade av att få undervisning i ungerska i framtiden.

Informanternas kommentarer var olika. De informanter som gärna vill studera ungerska kommenterade sina svar med följande:

> Dock ej ren språkundervisning. (74ScM26)

> Jag tror att en sommar eller termin i Ungern skulle räcka fint. (45SaM23)

Två finlandsungerska informanter som svarade nekande på frågan skrev följande motiveringar:

> Luulen oppivani paremmin olemalla/viettämällä aikaa Unkarissa. – *Jag tror att jag skulle lära mig bättre genom att vara/tillbringa tid i Ungern.* (17FbK30)

> Haluan kyllä oppia puhumaan unkaria paremmin. – *Jag vill ju lära mig prata ungerska bättre.* (24FbM20)

Tre informanter valde inte något svarsalternativ, men de kommenterade frågan med följande:

> Svårt att svara på. Beror på hur mkt [mycket] jag glömmer och hur mkt [mycket] jag kan behöva använda språket. (53SaK21)

> Sent när man är 64 år. (54SaM64)

> En osaa sanoa jos joskus lähtisin esim. Unkariin opiskelemaan. Olen avoin mahdollisuudelle. – *Kan inte säga om jag skulle någon gång åka t.ex. till Ungern för att studera. Jag är öppen för den möjligheten.* (06FaK24)

5.3.2 Möjligheten att använda ungerska

Möjligheten att använda ungerska belyses av frågor kring informanternas språkval inom olika domäner under undersökningsperioden, år 2006. I avsnittet presenteras informanternas språkval i hemmet med olika familjemedlemmar, vidare både deras möjligheter att använda ungerskspråkiga media och deras faktiska användning av ungerskspråkiga media. Även informanternas språkval utanför hemdomänen, dels i den privata sfären, dels i offentliga sammanhang, beskrivs. Därefter granskas informanternas aktivitet i ungerska kretsar och deras vistelse och språkval i Ungern.

5.3.2.1 Språkval hemma som vuxen

I detta avsnitt presenteras informanternas språkval i hemmet. Det som tas upp är språkvalet när man är ensam, när man talar med andra vuxna på hemmaplan, när man talar med sina barn och ifall man inte har några barn vilket språk man skulle vilja tala med egna barn samt språkvalet när man talar med husdjur (fråga 3.1).

I tabellerna 27−31 betecknar ”ung” enbart ungerska, ”ung+(maj)” mer ungerska och mindre majoritetsspråket, dvs. svenska resp. finska eller annat språk, ”ung+maj” betecknar lika mycket ungerska som majoritetsspråket svenska resp. finska eller annat språk, ”(ung)+maj” mindre ungerska och mer majoritetsspråket, dvs. svenska resp. finska eller annat språk, ”maj ” enbart majoritetsspråket svenska resp. finska och ”annat” ett annat språk än ungerska, svenska resp. finska.

Som tabell 27 visar svarade nästan hälften av informanterna på frågan vilket språk man använder när man är ensam att de använder majoritetsspråket, dvs. svenska resp. finska. Enbart ungerska används i ett fall, men hälften av informanterna använder vid sidan av svenska resp. finska även ungerska när de talar för sig själva. Det finns inga betydande skillnader mellan sverige- och finlandsungrarna.

Tabell 27. Informanternas språkval ensam hemma

Språkanvändning hemma	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
Talar för sig själv	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
ung	0	0	1	3	1	1
ung+(maj)	1	2	4	10	5	6
ung+maj	4	8	7	18	11	13
(ung)+maj	13	26	12	32	25	28
maj	29	58	11	29	40	45
annat	0	0	1	3	1	1
Ej svar	3	6	2	5	5	6
Totalt	50	100	38	100	88	100

Trots att hälften av informanterna svarade här att när de tänker för sig själva använder de enbart svenska resp. finska finns det bland informanternas kommentarer indikationer på att de ändå ibland använder även ungerska. En informant som svarat att han endast använder svenska tillade följande kommentar:

> Jag brukar sjunga och svära på ungerska. (87SdM42)

En stor del av mina informanter är unga som ännu inte har hunnit bilda egen familj och de bor ofta ensamma eller hos sina föräldrar eller med andra vux-

na i en studentlägenhet. Majoriteten av informanterna (60 %) bor med en vuxen person, medan 15 % bor med flera vuxna. Övriga bor ensamma eller möjligtvis med ett eller flera barn. (Se tabell 28.) Bland informanterna finns det endast en person som enbart använder ungerska med den personen de bor med, så användningen av majoritetsspråket svenska resp. finska med informanternas livskamrater dominerar stort. Endast två informanter använder lite ungerska vid sidan av svenska resp. finska. Det finns också två finlandsungerska informanter som använder ett annat språk än ungerska resp. finska hemma med den vuxne de bor med. Dessutom använder två sverigeungerska informanter vid sidan av svenska även ett annat språk än ungerska (visas inte i tabell 28) och i en av dessa familjer används det tredje språket enbart vid de tillfällen då de inte vill att deras barn ska förstå vad föräldrarna pratar om. I alla dessa fall är det tredje språket engelska. Majoritetsspråkets användning är mer vanligt hos de sverigeungerska informanterna.

Tabell 28. Informanternas språkval med vuxen person som de bor med

Språkanvändning hemma	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Med en vuxen som informanten bor med						
ung	1	2	0	0	1	1
ung+(maj)	0	0	0	0	0	0
ung+maj	0	0	0	0	0	0
(ung)+maj	0	0	2	5	2	2
maj	31	62	17	45	48	55
annat	0	0	2	5	2	2
Totalt	32	64	21	55	53	60
Med flera vuxna som informanten bor med						
ung	2	4	1	3	3	3
ung+(maj)	0	0	0	0	0	0
ung+maj	1	2	0	0	1	1
(ung)+maj	0	0	3	8	3	3
maj	5	10	1	3	6	7
annat	0	0	0	0	0	0
Totalt	8	16	5	14	13	15
Ej svar (bor ensamma eller med barn)	10	20	12	31	22	25
Totalt	50	100	38	100	88	100

Av de 13 informanter som bor ihop med flera vuxna använder alltså tre informanter enbart ungerska med dem och lika många använder både ungerska

och finska (och inga av dem svenska). Enbart svenska används av fem informanter och enbart finska används av en informant. Informanternas språkval med de vuxna personer de bor ihop med visar inga betydande skillnader mellan de sverige- resp. finlandsungerska undersökningsgrupperna.

Eftersom de flesta av mina informanter inte har egna barn besvarades frågan om språkanvändning med barnen av mindre än hälften av informanterna, se tabell 29. Endast 30 informanter, varav 20 från Sverige och 10 från Finland, har ett eller flera barn. Bland dem finns det endast en sverigeungersk informant som enbart använder ungerska med sina barn. Det var dessutom sammanlagt fyra personer som har svarat att de förutom svenska resp. finska även använder ungerska i kommunikationen med sina barn, men majoritetsspråken verkar vara de mest framträdande i de båda undersökningsgrupperna, och i något större utsträckning hos sverigeungrarna, i kommunikationen med informanternas egna barn.

Tabell 29. Informanternas språkval med sina barn

Språkanvändning hemma	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Med barn						
ung	1	2	0	0	1	1
ung+(maj)	1	2	0	0	1	1
ung+maj	2	4	0	0	2	2
(ung)+maj	0	0	2	5	2	2
maj	16	32	8	21	24	28
annat	0	0	0	0	0	0
Ej svar/har inga barn	30	60	28	74	58	66
Totalt	50	100	38	100	88	100

Det finns några finlandsungerska familjer där informanterna har svarat att de enbart använder finska med barnen, men tillagt att de ändå använder ungerska i viss mån. Två av dem kommenterade sina svar så här:

> Lapsille unkariksi lauluja, loruja. – *Till barnen sånger och visor på ungerska.* (21FbK34)

> (…) sen vähän mitä osaan [unkariksi], tyyliin Gyere, Csücs le [!] – (...) *det lilla som jag kan* [*på ungerska*]*, typ Kom, Sitt ner* [!] (26FbM35)

Informanter utan barn har besvarat en hypotetisk fråga om vilket språk de skulle använda med sina eventuella framtida barn. I tabell 30 visar 54 informanters svar på denna fråga en positivare bild än för de informanter som redan har ett eller flera barn. Frågan om framtiden upplevdes dock, av kommentarerna att döma, som svår av många unga.

Tabell 30. Informanternas planerade språkval med eventuella framtida barn

Språkanvändning hemma	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Med eventuella framtida barn						
ung	2	4	6	16	8	9
ung+(maj)	2	4	5	13	7	8
ung+maj	6	12	5	13	11	13
(ung)+maj	6	12	4	11	10	11
maj	16	32	2	5	18	20
annat	0	0	0	0	0	0
Ej svar	18	36	16	42	34	39
Totalt	50	100	38	100	88	100

Som tabell 30 visar har hälften av informanterna (28 av 54) avsikt att vid sidan av svenska resp. finska även använda ungerska i kommunikationen med sina kommande barn; dock skulle nästan en tredjedel av dem använda mindre ungerska än svenska resp. finska. Totalt var det 18 informanter, varav 16 från Sverige och enbart två från Finland, som anger att de enbart ska använda svenska resp. finska med nästa generation, medan åtta informanter svarade att de enbart ska tala ungerska med sina kommande barn. Av dessa bor sex informanter i Finland.

Informanterna blev även tillfrågade vilket/vilka språk de använder med sina husdjur. Frågan besvarades av 31 informanter och svarens uppdelning visas i tabell 31.

Tabell 31. Informanternas språkval med sina husdjur

Språkanvändning hemma	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Med husdjur						
ung	3	6	4	10	7	8
ung+(maj)	0	0	3	8	3	3
ung+maj	1	2	1	3	2	2
(ung)+maj	0	0	4	10	4	5
maj	12	24	3	8	15	17
annat	0	0	0	0	0	0
Ej svar/har inga husdjur	34	68	23	61	57	65
Totalt	50	100	38	100	88	100

Av 31 informanter angav sju att de enbart använder ungerska med sina husdjur och sammanlagt nio informanter tilltalar sina husdjur på både ungerska och svenska resp. finska; 12 av informanterna använder enbart svenska och tre använder enbart finska med husdjuren. Det är intressant att notera att det verkar vara vanligare hos informanterna att använda ungerska när de pratar med sina husdjur än när de kommunicerar med sina barn. Enligt informanternas kommentarer kan det bero på att tala till ett husdjur inte kräver kunskaper i språket på en avancerad nivå, utan det räcker med att kunna använda vissa ungerskspråkiga kommandon. En informant kommenterar sina svar på följande sätt:

> Koira on unkarin vizsla, [sillä on unkarilainen nimi] ja [se on] Unkarista, joten puhun sille joskus unkaria. – *Hunden är en ungersk vizsla,* [*den har ett ungerskt namn*] *och* [*den är*] *från Ungern, således talar jag ibland på ungerska till den.* (22FbM24)

Sammanfattningsvis kan man konstatera att i både Sverige och Finland är majoritetsspråken mer levande i andragenerationens ungrares hem än vad ungerska är.

5.3.2.2 Läsning, medieanvändning och annat

Ungerska språket kan även vara närvarande i sverige- och finlandsungrarnas liv genom böcker och tryckta medier, såsom tidningar och tidskrifter samt radio, teve och elektroniska nyhetssidor. Informanterna blev tillfrågade i vilken form det ungerska språket är närvarande i deras hem (fråga 4.1).

Enligt enkätsvaren är det ungerska språket vanligast tillgängligt i informanternas hem genom ungerskspråkiga böcker och ungerskspråkig musik: totalt har cirka tre fjärdedelar av informanterna ungerskspråkiga böcker resp. ungerskspråkig musik hemma. Ungerskspråkiga video- och dvd-filmer finns hos lite mindre än hälften av informanterna, medan en eller flera ungerskspråkiga tevekanaler enbart finns tillgängliga hos en mindre andel av informanterna. Situationen verkar vara densamma när det gäller att prenumerera på eller på annat sätt skaffa sig ungerskspråkiga tidningar eller tidskrifter. Men enligt informanternas kommentarer verkar användningen av internet, som gör det möjligt att söka sig till ungerskspråkiga sidor och läsa ungerskspråkiga texter på nätet eller lyssna på ungerskspråkiga program, vara vanligt förekommande bland mina informanter.[67] Tabell 32 visar informanternas svar i exakta siffror.

När man jämför resultaten för Sverige och Finland ser man att det ungerska språket generellt sett är mer närvarande bland de finlandsungerska informanterna. Nästan 90 % av finlandsungrarna har ungerskspråkiga böcker medan bara 64 % av de sverigeungerska informanterna har det. Motsvarande

[67] Eftersom informanterna inte blev tillfrågade om de har tillgång till internet finns inga data om detta.

siffror när det gäller tillgängligheten till ungerskspråkig musik är 79 % för finlandsungrarna mot 70 % för sverigeungrarna, film 60 % för finlandsungrarna mot 32 % för sverigeungrarna, tevekanaler 16 % för finlandsungrarna mot 8 % för sverigeungrarna och tidningar eller tidskrifter 10 % för finlandsungrarna mot 8 % för sverigeungrarna.

Tabell 32. Tillgång till ungerskspråkiga media bland informanterna

Mediakonsumtion på ungerska		Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
		Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Har böcker							
	Ja	32	64	34	89	66	75
	Nej	18	36	4	11	22	25
	Ej svar	0	0	0	0	0	0
	Totalt	50	100	38	100	88	100
Har tidningar							
	Ja	4	8	4	11	8	9
	Nej	45	90	34	89	79	90
	Ej svar	1	2	0	0	1	1
	Totalt	50	100	38	100	88	100
Har musik							
	Ja	35	70	30	79	65	74
	Nej	15	30	8	21	23	26
	Ej svar	0	0	0	0	0	0
	Totalt	50	100	38	100	88	100
Har filmer							
	Ja	16	32	23	61	39	44
	Nej	34	68	15	39	49	56
	Ej svar	0	0	0	0	0	0
	Totalt	50	100	38	100	88	100
Har tevekanaler							
	Ja	4	8	6	16	10	11
	Nej	46	92	32	84	78	89
	Ej svar	0	0	0	0	0	0
	Totalt	50	100	38	100	88	100

Informanternas kommentarer angående tillgängligheten till ungerskspråkig litteratur och medier speglar olika slags relation till böcker, musik, filmer m.m. som de har hemma. Några informanter tillade bl.a. följande:

> Jag har mängder av ungerska böcker, de flesta ärvda. (87SdM42).
>
> Äiti pitää yllä valtavaa Unkari-aineistoa, ja isä tietysti myös työn puolesta. – *Min mor har jättemycket ungerskt material och naturligtvis har min far det också genom sitt arbete.* (10FbM25)
>
> [minulla on] sarjakuvia, lapsuuden lastenkirjoja – [*jag har*] *serietidningar och barnböcker från barndomen* (25FbM38)
>
> Pidän Unkarin kirjallisuudesta kovasti, vaikkakin olen lukenut niitä lähinnä suomeksi. Tarkoitukseni on kyllä joskus lukea vielä myös alkukielellä. – *Jag tycker mycket om ungersk litteratur, fast jag har läst* [*böckerna*] *mestadels på finska. Min avsikt är visserligen att någon gång läsa även på ursprungsspråket.* (30FbK35)
>
> Kirjojen tarkoitus olisi opettaa minulle unkarin kieltä, mutta tarkoitus on jo kohta kymmenen vuotta vanha. – *Böckernas funktion skulle vara att lära mig det ungerska språket, men det har gått snart 10 år* [*utan att det blivit så*]. (26FbM35)

När det gäller tidningar, internet m.m. skrev informanterna bl.a. följande:

> Läser ibland ungerskt nyhetsbrev per e-mail. (41SaK35)
>
> Jag läser ungerska tidningar på internet. (72ScM21)
>
> Går då och då in på ungerska tidningars hemsidor. (83SdK34)
>
> (…) Itse luen netissä joka päivä Nemzeti Sportin jalkapalloaiheet, ennen muuta nimenomaan Unkarin jalkapallosta (!) – (...) *Själv läser jag varje dag fotbollsteman i Nemzeti Sport på internet, framför allt* [*det som skrivs*] *om ungersk fotboll (!).* (10FbM25)

En av informanterna som har tillgång till ungersk musik hemma skrev om sina känslor för musiken:

> Tycker om ungersk musik, de[n] får mig att känna mig glad. (64SaK23)

Om ungerskspråkiga video- och dvd-filmer skrev informanterna bl.a.:

> Innehar både DVD & mp3 på ungerska, men tittar/lyssnar nästan aldrig – möjligtvis efter att man varit på semester i Ungern. (57SaM32)
>
> Monissa DVD:ssä voi laittaa myös unkarilaiset tekstit, katson silti suomalaisilla teksteillä. – *I många DVD:er kan man även välja textning på ungerska, jag tittar ändå på dem med finsk textning.* (22FbM24)

Alla informanter var dock inte lika vana vid den nya tekniken. En äldre man skrev:

> Har ingen TV och är datorillitterat. (54SaM64)

En annan informant ville däremot använda all teknik i språköverföringen till nästa generation:

> Eftersom min sambo är svenska måste jag ta till de multimediala medel som finns i utlärandet av ungerska till mina barn. (44SaM40)

Tabellerna 33−37 visar hur ofta informanterna kommer i kontakt med ungerskan via böcker, medier, musik och filmer samt hur ofta de annars använder ungerska, så som t.ex. hur ofta de skriver och pratar (fråga 4.2).

Tabell 33 visar informanternas läsvanor. Enligt den läser hälften av informanterna aldrig böcker på ungerska. Sammanlagt läser 11 informanter ungerskspråkiga böcker minst en gång per månad, medan en fjärdedel gör det minst några gånger per år. Enbart tre informanter uppgav att de läser böcker på ungerska dagligen och lika få gör det några gånger per vecka.

När man jämför läsvanorna hos sverigeungrare och finlandsungrare kommer det fram att finlandsungrarna läser mycket mer på ungerska än vad sverigeungrarna gör: medan nästan hälften av finlandsungrarna (42 %) läser böcker på ungerska minst några gånger per år, gör enbart 12 % av sverigeungrarna detsamma. Av sverigeungrarna läser så många som 66 % och av finlandsungrarna 26 % aldrig böcker på ungerska.

Det visade sig vara något vanligare att informanterna läser ungerskspråkiga tidningar. En stor del av informanterna, cirka en tredjedel, läser aldrig ungerskspråkiga tidningar och tidskrifter, sammanlagt hälften av informanterna gör det minst några gånger per år och 19 % av informanterna minst en gång per månad. Väldigt få informanter läser regelbundet ungerskspråkiga tidningar och tidskrifter; två finlandsungerska informanter gör det dagligen och två sverigeungerska informanter och en finlandsungersk informant några gånger per vecka. När man jämför sverigeungrarna och finlandsungrarna med varandra kan man se en liknande tendens som tidigare framkommit: finlandsungrarna använder ungerska oftare än sverigeungrarna, då cirka en fjärdedel, sammanlagt 10 av de 38 finlandsungerska informanterna, läser tidningar på ungerska minst en gång per månad medan endast sju av de sverigeungerska informanterna gör det lika ofta. Dessutom läser två tredjedelar av finlandsungrarna tidningar på ungerska minst några gånger per år medan enbart hälften av sverigeungrarna gör det. Nästan hälften av sverigeungrarna, medan av finlandsungrarna mindre än fjärdedel, läser aldrig tidningar och tidskrifter på ungerska.

Att läsa ungerska internetsidor visade sig vara mer populärt än att läsa böcker och tidningar. Knappt en tredjedel av informanterna uppger att de aldrig läser ungerskspråkiga internetsidor, medan sammanlagt en tredjedel

Tabell 33. Informanternas läsvanor gällande ungerskspråkiga böcker, tidningar och tidskrifter samt internetsidor

	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
Läser på ungerska	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Böcker						
Dagligen	0	0	3	8	3	3
Några ggr per vecka	1	2	2	5	3	3
En gång per vecka	0	0	0	0	0	0
Några ggr per månad	1	2	2	5	3	3
En gång per månad	0	0	2	5	2	2
Några ggr per år	4	8	7	18	11	13
En gång per år	11	22	12	32	23	27
Aldrig	33	66	10	27	43	49
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100
Tidningar, tidskrifter						
Dagligen	0	0	2	5	2	2
Några ggr per vecka	2	4	1	3	3	3
En gång per vecka	1	2	0	0	1	1
Några ggr per månad	1	2	5	13	6	7
En gång per månad	3	6	2	5	5	6
Några ggr per år	12	24	16	42	28	32
En gång per år	8	16	3	8	11	13
Aldrig	23	46	9	24	32	36
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100
Internetsidor						
Dagligen	3	6	7	18	10	11
Några ggr per vecka	2	4	4	11	6	7
En gång per vecka	0	0	4	11	4	5
Några ggr per månad	3	6	2	5	5	6
En gång per månad	2	4	5	13	7	8
Några ggr per år	11	22	6	16	17	19
En gång per år	8	16	3	8	11	13
Aldrig	21	42	7	18	28	32
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100

av informanterna läser internetsidor minst en gång per månad. Tio av informanterna, varav sju är finlandsungrare, gör det varje dag. När man jämför de två undersökningsgruppernas svar framgår det att av de sverigeungerska informanterna läser enbart en femtedel internetsidor på ungerska minst en gång per månad, medan av de finlandsungerska informanterna gör mer än hälften detsamma. Av sverigeungrarna läser nästan hälften och av finlandsungrarna 18 % aldrig ungerskspråkiga internetsidor.

Som man kan se i tabell 34 lyssnar informanterna på ungerskspråkig musik och ungerskspråkiga radioprogram oftare än de t.ex. läser böcker och tidningar på ungerska. Trots att ungefär en fjärdedel av alla informanter aldrig lyssnar på musik eller radioprogram på ungerska svarade sammanlagt en femtedel av informanterna (17 av 88) att de lyssnar på radio och/eller musik på ungerska minst en gång per vecka. Sammanlagt gör färre än hälften av informanterna (36 av 88) detta minst en gång per månad.

Tabell 34. Informanternas vana att ta del av musik, radio- och teveprogram samt video- och dvd-filmer på ungerska

	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
Lyssnar på ungerska	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Lyssnar på musik och radio						
Dagligen	3	6	2	5	5	6
Några ggr per vecka	3	6	5	13	8	9
En gång per vecka	1	2	3	8	4	5
Några ggr per månad	2	4	9	24	11	13
En gång per månad	6	12	2	5	8	9
Några ggr per år	10	20	11	29	21	24
En gång per år	7	14	1	3	8	9
Aldrig	18	36	5	13	23	26
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100
Tittar på teveprogram, video- och dvd-filmer						
Dagligen	1	2	3	8	4	5
Några ggr per vecka	0	0	1	3	1	1
En gång per vecka	0	0	2	5	2	2
Några ggr per månad	3	6	6	16	9	10
En gång per månad	7	14	4	11	11	13
Några ggr per år	5	10	13	34	18	20
En gång per år	8	16	5	13	13	15
Aldrig	26	52	4	11	30	34
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100

När det gäller de två undersökningsgruppernas vanor att lyssna på radio och musik på ungerska visar det sig igen att finlandsungrare gör det mycket oftare än sverigeungrare. Medan mindre än en tredjedel av sverigeungrarna lyssnar på radio och musik på ungerska minst en gång per månad, gör drygt hälften av finlandsungrarna det lika ofta. På samma sätt gör drygt en tredjedel av sverigeungrarna det aldrig medan endast fem informanter (13 %) av finlandsungrarna aldrig lyssnar på radio eller musik på ungerska.

Andragenerationens ungrare tittar på ungerska teveprogram, ungerskspråkiga video- och dvd-filmer då och då: en tredjedel av informanterna uppgav att de aldrig tittar, medan hälften av informanterna gör det minst några gånger per år. Fyra informanter, varav tre är finlandsungrare, uppgav att de tittar på ungerskspråkiga teveprogram, video- och dvd-filmer varje dag och sammanlagt en tredjedel (16 informanter) gör det minst några gånger per månad. När det gäller skillnaderna mellan de sverigeungerska och de finlandsungerska informanternas vanor i detta avseende verkar det vara så att finlandsungrarna tittar på ungerskspråkiga teveprogram, video- och dvd-filmer betydligt oftare än sverigeungrarna: nästan hälften av finlandsungrarna gör det åtminstone en gång per månad och endast 10 % av de finlandsungerska informanterna gör det aldrig, medan cirka en femtedel av sverigeungrarna gör det åtminstone en gång per månad och hälften gör det aldrig.

Nästa fråga gällde informanternas vanor att skriva vykort och andra småhälsningar som sms (textmeddelanden) på mobiltelefonen. Som tabell 35 visar skriver sammanlagt en fjärdedel av informanterna (21 personer) vykort eller sms på ungerska minst en gång per vecka och drygt en tredjedel (32 informanter) gör det åtminstone en gång per månad. Ungefär en tredjedel av informanterna skriver aldrig vykort eller sms på ungerska. Jämförelsen mellan de två undersökningsgrupperna visar åter tendensen att finlandsungrarna är mer aktiva i att använda ungerska: av finlandsungrarna skriver nära hälften (16 informanter) vykort eller sms på ungerska dagligen eller några gånger per vecka och över hälften (22 informanter) gör det minst en gång per månad. Enbart fyra finlandsungerska informanter gör det aldrig. Av sverigeungrarna skriver drygt en fjärdedel (28 %) vykort eller sms på ungerska några gånger per år och endast fem personer gör det minst en gång per vecka och tio informanter gör det minst en gång per månad. Dessutom skriver nästan hälften av sverigeungrarna aldrig vykort eller sms på ungerska.

Som tabellens andra del visar skriver ungefär två tredjedelar av informanterna längre texter, brev eller e-post på ungerska minst en gång per år. Av alla informanterna skriver en femtedel brev eller e-post minst en gång per vecka och ungefär en tredjedel gör det minst en gång per månad. En lika stor andel av informanterna skriver aldrig brev eller e-post. När det gäller vanan att skriva brev eller e-post på ungerska verkar situationen vara likartad som när det gäller att skriva vykort och sms. Endast sex informanter av sverigeungrarna (12 %) skriver brev eller e-post på ungerska minst en gång per vecka och en femtedel gör det minst en gång per månad, medan drygt en

tredjedel av finlandsungrarna (12 informanter) skriver brev eller e-post på ungerska minst en gång per vecka och närmare hälften (17 informanter) gör det minst en gång per månad. Av sverigeungrarna skriver nästan hälften aldrig brev eller e-post på ungerska, medan av finlandsungrarna skriver cirka 16 % aldrig sådana.

Tabell 35. Informanternas vana att skriva vykort och/eller sms samt brev och e-post på ungerska

	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
Skriver på ungerska	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Kortare texter: vykort och sms						
Dagligen	1	2	4	10	5	6
Några ggr per vecka	4	8	12	32	16	18
En gång per vecka	0	0	0	0	0	0
Några ggr per månad	3	6	4	10	7	8
En gång per månad	2	4	2	5	4	5
Några ggr per år	14	28	9	24	23	26
En gång per år	4	8	3	8	7	8
Aldrig	22	44	4	10	26	29
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100
Längre texter: brev och e-post						
Dagligen	2	4	4	10	6	7
Några ggr per vecka	3	6	7	18	10	11
En gång per vecka	1	2	1	3	2	2
Några ggr per månad	2	4	4	10	6	7
En gång per månad	3	6	1	3	4	5
Några ggr per år	12	24	10	26	22	25
En gång per år	5	10	5	13	10	11
Aldrig	22	44	6	16	28	32
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100

Att prata ungerska i telefon eller mobiltelefon[68] verkar vara det populäraste sättet att använda ungerska bland informanterna. Tabell 36 visar att nästan en fjärdedel av informanterna pratar ungerska i telefon dagligen och hälften av alla informanterna (sammanlagt 43 personer) gör det minst en gång per

[68] I det följande används ”telefon” för att beteckna både den fasta telefonin och olika typer av trådlösa kommunikationsmedel.

vecka och cirka 60 % gör det minst en gång per månad. Det är enbart 17 % av informanterna som inte använder ungerska när de samtalar i telefonen.

Tabell 36. Informanternas vana att prata ungerska i telefon

Pratar ungerska i telefon	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Dagligen	11	22	9	24	20	23
Några ggr per vecka	7	14	10	26	17	19
En gång per vecka	3	6	3	8	6	7
Några ggr per månad	3	6	5	13	8	9
En gång per månad	1	2	1	3	2	2
Några ggr per år	10	20	7	18	17	19
En gång per år	2	4	1	3	3	3
Aldrig	13	26	2	5	15	17
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100

När det gäller vanan att använda ungerska i telefonsamtal visar det sig vara så att även i detta avseende är finlandsungrarna något aktivare än sverigeungrarna: medan närmare hälften av sverigeungrarna (21 personer) pratar ungerska i telefon minst en gång per vecka och hälften (25 sverigeungrare) gör det åtminstone en gång per månad, använder mer än hälften av finlandsungrarna (22 informanter) ungerska minst en gång per vecka och nästan tre fjärdedelar (28 finlandsungrare) åtminstone en gång per månad. Av sverigeungrarna pratar en fjärdedel aldrig ungerska i telefon medan av finlandsungrarna gör enbart två informanter det aldrig.

Tabell 37 visar vilka svar informanterna gav på den sammanfattande frågan om användningen av ungerska. Enligt informanternas självuppskattning använder närmare 40 % av alla informanter ungerska dagligen och sammanlagt två tredjedelar (58 informanter) gör det minst en gång per vecka. Dessutom använder en stor del (cirka 72 %) ungerska åtminstone en gång per månad och över 90 % gör det åtminstone några gånger per år; Av informanterna uppgav 8 % att de aldrig använder ungerska.

I en sammanfattande fråga om informanternas uppskattning av användandet av ungerska generellt verkar det åter vara så att finlandsungrarna är mer aktiva än sverigeungrarna: medan ungefär en tredjedel av sverigeungrarna använder ungerska dagligen, gör närmare hälften av finlandsungrarna det lika regelbundet. Ungerska används minst en gång per vecka av lite mer än hälften av sverigeungrarna (29 informanter) och av finlandsungrarna tre fjärdedelar (29 informanter). Dessutom används ungerska några gånger per år av totalt 88 % av sverigeungrarna (dvs. 44 personer), medan alla finlandsungerska informanter förutom två använder ungerska minst några gånger per

år. Bland sverigeungrarna finns det sex informanter och bland finlandsungrarna en informant som aldrig använder ungerska.

Tabell 37. Informanternas användning av ungerska

Använder ungerska	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Dagligen	16	32	17	45	33	38
Några ggr per vecka	9	18	10	26	19	22
En gång per vecka	4	8	2	5	6	7
Några ggr per månad	3	6	0	0	3	3
En gång per månad	2	4	0	0	2	2
Några ggr per år	10	20	7	18	17	19
En gång per år	1	2	1	3	2	2
Aldrig	6	12	1	3	7	8
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt *	51	102	38	100	89	101

* En sverigeungersk informant valde två svar på frågan och antalet inkomna svar är totalt 89.

Figur 12 sammanfattar de sverigeungerska och finlandsungerska informanternas användning av ungerska. I figuren betecknar på samma sätt som i tabellerna ovan ”A” dagligen, ”B” några gånger per vecka, ”C” en gång per vecka, ”D” några gånger per månad, ”E” en gång per månad, ”F” några gånger per år, ”G” en gång per år och ”H” aldrig.

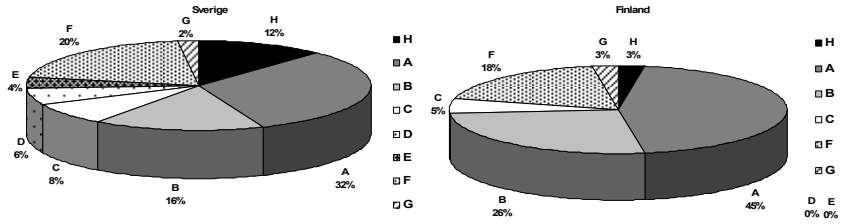

Figur 12. De sverigeungerska och finlandsungerska informanternas användning av ungerska, procentuell fördelning.

Informanterna gav även några kommentarer till sin användning av ungerskan. Bland dem fanns följande:

> [Jag använder ungerska dagligen] Främst för att lära min son, men talar en del ungerska i telefon med min mor (blandar [språken]) & endast ungerska med min far & annan släkt. Det fanns tider/perioder när jag lyssnade på ungersk musik dagligen (och spelade ungersk folkmusik). (41SaK35)

> 95 % av all ungersk kommunikation är mellan mig och släktingar. (45SaM23)

Jag har få ungerska vänner men i tal o skrift med dem använder jag alltid ungerska. (54SaM64)

I Malmö [där jag bodde tidigare] träffade jag ungrare dagligen. I Östersund [där jag bor nu] är det inte mycket ungerskt. (72ScM21)

Kirjoitan serkulle sähköpostia ja joskus autan unkarilaisia nuoria, jotka ovat ”eksyneet” Jyväskylään, lisäksi saatan opettaa huvikseni unkarinkielisiä sanontoja suom.[alaisille] ystävilleni. ☺ – *Jag skriver e-post till min kusin och ibland hjälper jag ungerska ungdomar vilka ”gått vilse” och hamnat i Jyväskylä, dessutom kan jag då och då på skoj lära mina finska vänner ungerska fraser.* ☺ (10FbM25)

Käyn pari kertaa vuodessa Unkarissa isoäidilläni, jolloin katselen unkarilaisia TV-ohjelmia ja luen lehtiä päivittäin. – *Jag besöker min farmor/mormor i Ungern två gånger per år och tittar då på ungerska TV-program och läser dagligen tidningar.* (24FbM20)

Eniten yritän käyttää [unkaria] äidin kanssa, ei niin tärkeässä kommunikoinnissa esim. tekstiviesteissä. – *Mest försöker jag använda* [*ungerska*] *med min mor,* [*dock*] *inte i viktig kommunikation t.ex. genom SMS.* (26FbM35)

Opiskelen hungarologiaa (…) yliopistossa, jossa seurapiiri varsin unkarilainen. – *Jag läser hungarologi* (*…*) *på universitetet, där sällskapet är synnerligen ungerskt.* (37FdM55)

Figur 13 sammanfattar de kontexter där informanterna idag använder ungerska minst en gång per vecka.

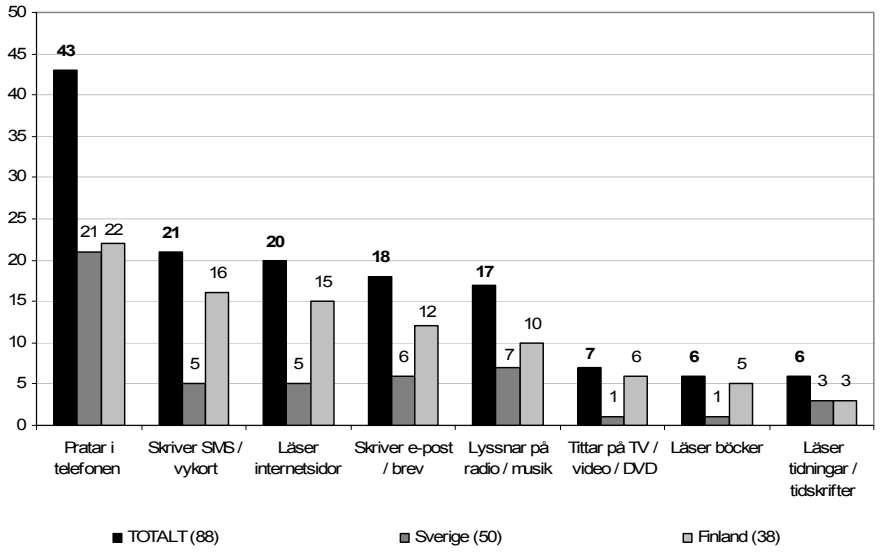

Figur 13. Kontexter där ungerska används minst en gång per vecka enligt antalet användare.

Av figuren framgår det att i de båda undersökningsgrupperna används ungerska mest när man samtalar per telefon. Figuren visar även vissa skillnader mellan sverigeungrarnas och finlandsungrarnas språkanvändning. En tydlig skillnad verkar vara att finlandsungrarna mycket mer aktivt skriver sms/vykort och e-post/brev på ungerska och att de mycket oftare besöker ungerskspråkiga webbplatser än vad sverigeungrarna gör. Finlandsungrarna verkar, som framgått, även i andra kontexter vara mer aktiva användare av ungerska än vad sverigeungrarna är.

5.3.2.3 Språkval utanför hemmet

I detta avsnitt presenteras informanternas språkval utanför hemdomänen, dels i den privata sfären såsom med släktingar, vänner och grannar och på fritiden, dels i offentliga sammanhang såsom på arbetet, när man handlar i butiker och i kontakt med myndigheter (fråga 3.2). Eftersom de svenska och finska samhällena mestadels fungerar på majoritetsspråken kan de invandrade språkliga minoritetsgrupperna nästan enbart använda sitt språk med andra personer som tillhör samma minoritetsgrupper. Därför kunde det verka omotiverat att fråga informanterna om deras språkanvändning i den offentliga sfären, men jag har ändå velat ställa dessa frågor för att vara säker på att få all tillgänglig information.

I tabellerna 38–40 betecknar ”ung” enbart ungerska, ”ung+(maj)” mer ungerska och mindre majoritetsspråket, dvs. svenska resp. finska eller annat språk, ”ung+maj” betecknar lika mycket ungerska som majoritetsspråket svenska resp. finska eller annat språk, ”(ung)+maj” betecknar mindre ungerska och mer majoritetsspråket, dvs. svenska resp. finska eller annat språk, ”maj ” betecknar enbart majoritetsspråket svenska resp. finska och ”annat” ett annat språk än ungerska, svenska resp. finska.

Enligt enkätsvaren visar informanternas språkanvändning inom olika domäner utanför hemmet följande mönster: Ungefär en tredjedel av informanterna använder enbart ungerska med sina kusiner och andra släktingar och lite mindre än hälften av informanterna (24 sverigeungrare och 18 finlandsungrare) använder både ungerska och svenska resp. finska i kommunikationen med släktingar. En åttondel av informanterna använder enbart svenska resp. finska samt lika stor andel även ett tredje språk. Tabell 38 visar informanternas svar.

När man jämför språkvalet med släktingar för de två undersökningsgrupperna framkommer inga stora skillnader, men det kan ändå konstateras att finlandsungrarna använder ungerska med sina släktingar i större utsträckning än vad sverigeungrarna gör.

Några typiska kommentarer när det gäller informanternas språkanvändning med sina släktingar var följande:

> Vilket språk jag använder med släktingar beror på om de är ungrare eller svenskar. (68SbK25)

Tabell 38. Informanternas språkval med släktingar, vänner och grannar

Språkanvändning i olika domäner	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Med kusiner och övriga släktingar						
ung	15	30	15	39	30	34
ung+(maj)	5	10	6	16	11	12
ung+maj	12	24	5	13	17	19
(ung)+maj	7	14	7	18	14	16
maj	10	20	1	3	11	12
annat	7	14	4	11	11	12
Ej svar	1	2	2	5	3	3
Totalt *	57	114	40	105	97	108
Med vänner						
ung	0	0	0	0	0	0
ung+(maj)	1	2	2	5	3	3
ung+maj	2	4	6	16	8	9
(ung)+maj	9	18	11	29	20	23
maj	37	74	16	42	53	60
annat	7	14	3	8	10	11
Ej svar	1	2	2	5	3	3
Totalt **	57	114	40	105	97	109
Med grannar						
ung	0	0	2	5	2	2
ung+(maj)	0	0	0	0	0	0
ung+maj	0	0	2	5	2	2
(ung)+maj	0	0	3	8	3	3
maj	49	98	28	74	77	88
annat	2	4	1	3	3	3
Ej svar	1	2	2	5	3	3
Totalt ***	52	104	38	100	90	101

* Nio informanter, sju sverigeungrare och två finlandsungrare, valde två svarsalternativ för språkval med kusiner och övriga släktingar – svenska resp. finska och ett annat språk. Deras svar räknades som två svar.

** Nio informanter, sju sverigeungrare och två finlandsungrare, valde två svarsalternativ för språkval med vänner – svenska resp. finska och ett annat språk eller svenska och mindre ungerska och även ett annat språk. Deras svar räknades som två svar.

*** Två sverigeungerska informanter valde två svarsalternativ för sitt språkval med grannarna – svenska och ett annat språk. Deras svar räknades som två svar.

> Med kusiner i Ungern enbart ungerska. Med kusiner i Sverige enbart svenska. (59SaM49)
>
> (…) de släktingar jag har bor i Ungern och kan endast ungerska (53SaK21)
>
> Sukulaisia on tietysti Unkarissakin, niin ettei suomi tule siellä kysymykseenkään. – *Släktingar finns naturligtvis även i Ungern, så där kommer finska inte heller i fråga.* (10FbM25)

I några fall talade informanterna även andra språk med sina släktingar, ett par exempel på kommentarer var följande:

> Talar engelska med mina ungerska släktingar. (84SdK24)
>
> Med ungerska släktingar använder jag ungerska, engelska & tyska. (86SdK21)

När det gäller vänskapskretsen framgår av tabell 38 att en stor majoritet av informanterna har vänner som de inte talar ungerska med, utan kommunikationen mellan dem sker på svenska resp. finska eller på ett annat språk. Ungerska som det enda kommunikationsspråket förekommer inte alls. Men eftersom drygt en tredjedel av informanterna nämner att de förutom svenska resp. finska även använder ungerska i kommunikationen med vänner, har jag tolkat det så att de även håller kontakt med vänner som är ungerskspråkiga.

När man jämför de två undersökningsgrupperna kommer det fram att de finlandsungerska informanterna har mer kontakt med ungerskspråkiga vänner än de sverigeungerska informanterna: av finlandsungrare är hälften i kontakt med ungerskspråkiga vänner mot cirka en fjärdedel bland sverigeungrarna. De sverigeungerska informanterna använder mestadels majoritetsspråket i kommunikationen med sina vänner. Av informanternas kommentarer framkommer att vissa informanter har ganska få ungersktalande vänner. Däremot har flera av informanterna vänner med vilka de talar tyska eller engelska. Även när det gäller språkvalet i vänkretsen kommenterades det faktum att informanterna rör sig i två länder:

> Angående kusiner, släkt och vänner beror det naturligtvis på ”vilken sida” de är. Med samma person använder jag enbart ett språk. (78SdK28)

Informanternas språkval med grannarna visas i tabellens tredje del. Som tabellen visar förekommer ungerska som samtalsspråk med grannar hos endast två finlandsungerska informanter. Den övriga kommunikationen mellan informanterna och deras grannar sker alltid på majoritetsspråken och i ett par fall även på ett tredje språk. En informant skrev följande kommentar:

> Tyvärr har jag inte så många ungerska vänner och tyvärr kan man inte heller välja sina grannars nationalitet. (44SaM40)

Trots att denna informant blandar ihop den nationella tillhörigheten och språket framkom det av intervjun med honom att han gärna vill ha ungersktalande grannar samt ungersktalande lekkamrater åt sina barn.

Tabell 39 presenterar språkvalet på fritiden. Tabellen visar att ungerska används på fritiden bara i några få familjer och enbart i Finland. Sammanlagt 11 informanter använder delvis ungerska och delvis svenska resp. finska på fritiden, men trots att det finns möjlighet för ungerskspråkiga aktiviteter särskilt i Sverige använder en överlägsen majoritet (80 %) enbart svenska resp. finska på sin fritid.

Tabell 39. Informanternas språkval på fritiden i Sverige och Finland

Språkanvändning i olika domäner	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
På fritiden						
ung	0	0	2	5	2	2
ung+(maj)	0	0	0	0	0	0
ung+maj	2	4	3	8	5	6
(ung)+maj	2	4	4	11	6	7
maj	44	88	26	68	70	80
annat	0	0	2	5	2	2
Ej svar	2	4	2	5	4	4
Totalt *	50	100	39	102	89	101

* En finlandsungersk informant valde två svarsalternativ för språkvalet på fritiden – finska och ett annat språk. Svaret räknades som två svar.

I offentliga sammanhang, på arbetet, när man handlar i butiker och vid kontakter med myndigheter, visar det sig, som väntat, att en överlägsen majoritet enbart använder svenska resp. finska. Det finns dock flera informanter, framför allt finlandsungrare, som i viss mån har möjlighet att använda ungerska i sitt arbete och även inom andra domäner i det omgivande samhället. Några informanter kommenterar detta på följande sätt:

> Jag talar ibland ungerska med en kollega (…) (87SdM42)
>
> Opetan unkarin kieltä... – *Jag undervisar i ungerska…* (04FaK19)
>
> [Työpaikalla on] yksi unkarilainen oppilas. – [*På arbetet*] *finns en ungersk elev.* (35FdM67).
>
> Oppaan ja opaskouluttajan työ on monikielistä. – *Arbetet som guide och utbildare är mångspråkigt.* (37FdM55)

Informanternas språkanvändning utanför hemmet, på arbetet, i affärer och i kontakt med myndigheter visas i tabell 40.

Tabell 40. Informanternas språkval på arbetet, i affärer och vid kontakter med myndigheter

Språkanvändning i olika domäner	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
På arbetet						
ung	0	0	1	3	1	1
ung+(maj)	0	0	0	0	0	0
ung+maj	0	0	2	5	2	2
(ung)+maj	2	4	4	11	6	7
maj	44	88	24	63	68	77
annat	10	20	8	21	18	20
Ej svar	3	6	5	13	8	9
Totalt *	59	118	44	116	103	116
Handla i affärer						
ung	0	0	2	5	2	2
ung+(maj)	1	2	0	0	1	1
ung+maj	1	2	3	8	4	5
(ung)+maj	1	2	2	5	3	3
maj	46	92	29	76	75	85
annat	0	0	4	11	4	5
Ej svar	1	2	1	3	2	2
Totalt **	50	100	41	108	91	103
Vid kontakter med myndigheter						
ung	0	0	2	5	2	2
ung+(maj)	0	0	0	0	0	0
ung+maj	0	0	3	8	3	3
(ung)+maj	0	0	2	5	2	2
maj	49	98	29	76	78	89
annat	0	0	4	11	4	5
Ej svar	1	2	1	3	2	2
Totalt ***	50	100	41	108	91	103

* Femton informanter, tio sverigeungrare och fem finlandsungrare, valde två svarsalternativ för språkval på arbetet – svenska resp. finska och ett annat språk. Deras svar räknades som två svar.

** Tre finlandsungerska informanter valde två svarsalternativ för språkval när de handlar i affärer – finska och ett annat språk. Deras svar räknades som två svar.

*** Tre finlandsungerska informanter valde två svarsalternativ för språkval vid kontakt med myndigheter – finska och ett annat språk samt lika mycket ungerska som finska och ett annat språk. Deras svar räknades som två svar.

I affärer använder informanterna nästan alltid majoritetsspråket. Men några informanter har hittat butiker där det finns ungerskspråkig personal och de använder ungerska så mycket de kan då.

Vid kontakter med myndigheter verkar det vara samma situation som inom de andra offentliga domänerna, dvs. att så gott som endast svenska resp. finska används.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att utanför hemmet använder informanterna mer ungerska än svenska resp. finska med sina släktingar. I alla andra domäner är det majoritetsspråken som används. Granskningen av språkvalet i olika domäner visar att ungerskans användning strikt håller sig inom hemmet och familjerelaterade domäner. Ungerskans dominans i familjerelaterade domäner, framför allt med släktingar, framgår även av figur 14. I figuren presenteras de olika domänerna – både inom och utanför hemmet – enligt antalet informanter som enbart använder ungerska eller använder ungerska vid sidan av majoritetsspråken eller ett annat språk, i de båda undersökningsgrupperna och totalt.

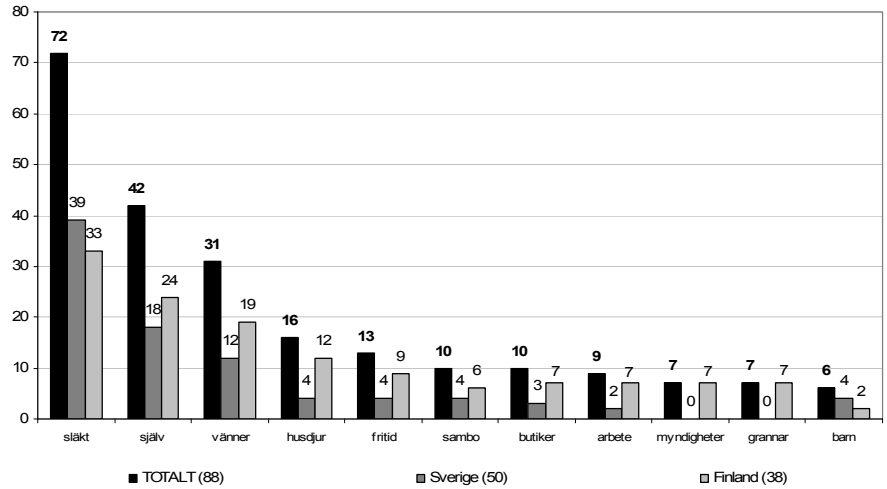

Figur 14. Ungerskans användning minst en gång per vecka i olika domäner enligt antalet användare.

En liten felkälla ska observeras för frågorna om språkanvändningen utanför hemmet. Det gäller feltolkningar av frågeställningen. Enligt informanternas kommentarer gällde vissa av svaren deras beteende i Ungern och inte enbart i Sverige resp. Finland. Eftersom en stor del av informanterna har sina släktingar i Ungern använder de mestadels ungerska med dessa. Även i svaren om den offentliga sfären, som butiker och myndigheter, kunde det hända att svararen i vissa fall menade att de använder ungerska i butiker och myndigheter i Ungern och inte i sin vardagliga miljö i Sverige resp. Finland. Men informanternas svar pekar ändå på en tendens i deras språkliga situation och ger en uppfattning om hur de själva upplever det faktiska användandet av ungerska.

5.3.2.4 Aktivitet i ungerska kretsar

I avsnitt 5.1.1 presenterades informanternas familjer enligt aktivitet i ungerska föreningar och olika ungerska kretsar, som t.ex. i föreningar, församlingsgrupper och fritidsklubbar. Tabell 41 visar informanternas uppdelning enligt aktivitet i olika ungerska kretsar (fråga 7). Jag har delat upp informanterna i fyra grupper enligt följande: informanter vilka inte är medlemmar och aldrig heller varit medlemmar i någon ungersk förening eller ungerska kretsar kallas här ”passiva”, medan informanter som tidigare har varit medlemmar men avslutade sitt medlemskap kallas ”f.d. medlemmar”. Vidare kallas här de informanter som är medlemmar i någon ungersk förening men inte är aktiva i verksamheten för ”deltagande” och informanter som är aktiva medlemmar i någon ungersk förenings verksamhet kallas ”aktiva”.

Tabell 41. Informanternas aktivitet i ungerska kretsar och föreningsverksamhet

Aktivitet i ungerska kretsar	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Passiva	29	58	24	63	53	60
F.d. medlemmar	9	18	6	16	15	17
Deltagande	8	16	7	18	15	17
Aktiva	4	8	1	3	5	6
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100

Som tabell 41 visar är de flesta informanterna (cirka 60 %) passiva, dvs. de är inte medlemmar och har heller aldrig varit medlemmar i någon ungersk förening eller i ungerska kretsar. Ungefär 16–18 % av informanterna har någon gång varit medlemmar men är det inte längre, medan nästan en fjärdedel idag är medlemmar i en ungersk förening eller i ungerska kretsar. Av dessa är bara fem informanter aktiva medan de andra informanterna enbart är medlemmar som deltar i aktiviteterna mindre regelbundet.

När det gäller de två informantgruppernas aktivitet i ungerska kretsar ser situationen ut på nästan samma sätt i båda grupperna. Trots att det i Sverige existerar betydligt fler ungerska kretsar och föreningar än i Finland är de sverigeungerska informanterna bara lite mer aktiva än finlandsungrarna.

Närmare 40 % av informanterna är medlemmar eller har någon gång varit medlemmar i en ungersk krets av något slag. Här berättade 21 informanter närmare om den krets de är eller har varit aktiva i. De sverigeungerska informanterna är eller har varit medlemmar i någon av Sverigeungerska Riksförbundets lokala föreningar. Finlandsungrarnas situation är annorlunda: enbart två informanter är medlemmar i en finlandsungersk förening, medan de övriga är medlemmar i den finska vänskapsorganisationen Suomi-Unkari Seura (Samfundet Finland-Ungern). Enligt kommentarerna har några av de

sverigeungerska informanterna tidigare även dansat ungersk folkdans. En informant berättade att hon inte varit medlem i någon av de ungerska organisationerna men att hon deltagit i deras tillställningar genom att hon har varit med i modersmålsundervisningen. En annan informant berättade att han engagerar sig i en förening enbart för sina barns skull, eftersom den lokala föreningen har ungerskspråkiga aktiviteter för barn. Ett par informanter berättade att deras aktivitet förändrades något efter att de nyligen flyttade från hemorten, från att vara aktiv till att bli mindre aktiv eller tvärtom. En av dem har nyligen förlorat sin ungerska far och efter det började hon att planera att engagera sig igen i det ungerska föreningslivet. Av finlandsungrarna skrev enbart en informant kommentar angående medlemskap i en ungersk förening där hon berättade att det tyvärr inte finns någon förening för de unga.

Informanterna blev även tillfrågade om hur ofta de besöker grupper där man talar ungerska. Eftersom det i frågeställningen inte var preciserat vilka typer av grupper frågan handlar om kunde informanterna tolka den på olika sätt. En del av informanterna kunde möjligen uppfatta frågan som att den handlar om ett mindre formellt sätt att träffa ungerskspråkiga personer, t.ex. på släktträff eller i en vänkrets och inte enbart i Sverige resp. Finland utan kanske även i Ungern. Andra informanter kunde möjligen uppfatta det som att frågan handlar om besök i ungerska föreningar, församlingsgrupper eller träffar i samband med utövandet av andra fritidsaktiviteter. Tabell 42 visar att väldigt få informanter besöker grupper där man talar ungerska regelbundet. Det är enbart fem informanter som besöker ungersktalande grupper minst en gång per vecka och sammanlagt 13 av informanterna gör det åtminstone en gång per månad. Sammanlagt en tredjedel, 28 informanter, besöker grupper där ungerska används minst några gånger per år och precis hälften av informanterna gör det aldrig.

Tabell 42. Informanternas vana att besöka ungersktalande grupper

Besöker ungersktalande grupper	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Dagligen	0	0	2	5	2	2
Några ggr per vecka	1	2	1	3	2	2
En gång per vecka	1	2	0	0	1	1
Några ggr per månad	1	2	0	0	1	1
En gång per månad	5	10	2	5	7	8
Några ggr per år	11	22	4	11	15	17
En gång per år	8	16	6	16	14	16
Aldrig	23	46	21	55	44	50
Ej svar	0	0	2	5	2	2
Totalt	50	100	38	100	88	100

Jämförs de två undersökningsgrupperna verkar sverigeungrarna i detta avseende vara något mer aktiva än finlandsungrarna. Sammanlagt åtta sverigeungrare (16 %) besöker ungerskspråkiga grupper åtminstone en gång per månad, medan sammanlagt 19 av dem (38 %) gör det minst några gånger per år. Nära hälften av de sverigeungerska informanterna besöker dock aldrig några ungerskspråkiga grupper. Av finlandsungrarna besöker fem informanter (13 %) ungerskspråkiga grupper minst en gång per månad, medan sammanlagt nästan en fjärdedel av finlandsungrarna (nio informanter) gör det åtminstone några gånger per år. Lite mer än hälften av finlandsungrarna besöker aldrig ungerskspråkiga grupper.

Informanterna blev även tillfrågade om hur ofta de träffar andra i Sverige resp. Finland bosatta ungrare eller personer med ungersk bakgrund, se tabell 43. Eftersom det i frågeställningen inte var preciserat vilka personer frågan gällde kan frågan inkludera informanternas egna släktingar, föräldrar, kusiner m.m. och även vänner och bekanta som är bosatta i Sverige resp. Finland. Frågan kan även röra bekanta som informanterna träffar i ungerska föreningar.

Tabell 43. Informanternas vana att träffa andra i Sverige resp. Finland bosatta ungerska personer

Träffar andra med ungersk bakgrund	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Dagligen	0	0	1	3	1	1
Några ggr per vecka	6	12	2	5	8	9
En gång per vecka	6	12	4	10	10	11
Några ggr per månad	2	4	4	10	6	7
En gång per månad	6	12	5	13	11	13
Några ggr per år	17	34	6	16	23	26
En gång per år	7	14	10	26	17	19
Aldrig	7	14	5	13	12	14
Ej svar	0	0	1	3	1	1
Totalt *	51	102	38	100	89	101

* En sverigeungersk informant valde två svar på frågan, F och G, därför är antalet inkomna svar från Sverige 51.

Tabell 43 visar att cirka en femtedel av informanterna regelbundet träffar andra ungrare eller personer med ungersk bakgrund i Sverige resp. Finland minst en gång per vecka, och sammanlagt 36 informanter (41 %) gör det åtminstone en gång per månad. Dessutom träffar 26 % av informanterna andra ungrare eller personer med ungersk bakgrund i Sverige resp. Finland åtminstone några gånger per år. 14 % av informanterna träffar aldrig i Sverige resp. Finland bosatta ungrare eller personer med ungersk bakgrund.

När man jämför sverige- och finlandsungrarnas svar med varandra finns det i detta avseende inte någon stor skillnad mellan dem: av sverigeungrarna träffar ungefär en fjärdedel andra ungrare eller personer med ungersk bakgrund minst en gång per vecka och sammanlagt 40 % gör det åtminstone en gång per månad. Dessutom träffar sammanlagt tre fjärdedelar av sverigeungrarna (37 personer) andra ungrare åtminstone några gånger per år, medan 14 % av de sverigeungerska informanterna aldrig gör det. Av finlandsungrarna träffar ungefär en femtedel andra ungrare eller personer med ungersk bakgrund minst en gång per vecka och sammanlagt 41 % gör det åtminstone en gång per månad. Dessutom träffar över hälften av de finlandsungerska informanterna (22 personer) andra ungrare eller personer med ungersk bakgrund åtminstone några gånger per år, medan 13 % av dem aldrig gör det.

5.3.2.5 Kontakter med Ungern

Informanterna har både släktingar och vänner i Ungern (fråga 8.1 och 8.2).[69] De finlandsungerska informanterna har alla släktingar i Ungern, medan av de sverigeungerska informanterna har alla utom en släktingar där. Bland släktingarna finns det framför allt far- och morföräldrar, kusiner, fastrar och mostrar, farbröder och morbröder, men en del av informanterna har enbart avlägsna släktingar i Ungern, t.ex. sysslingar. Några informanter berättade även att de har sina föräldrar i Ungern, men i vissa fall enbart en del av året. Dessutom nämnde några av informanterna att de även har halvsyskon eller andra nära där.

När det gäller vänskap med ungrare i Ungern är situationen något annorlunda, då klart över hälften av informanterna (60 %) har vänner i Ungern, men ofta är kontakterna med dem inte särskilt livliga.[70] När man jämför sverigeungrarna och finlandsungrarna i detta avseende finner man att det är vanligare bland finlandsungrarna att de har vänner i Ungern: två tredjedelar av finlandsungrarna har det, medan ungefär hälften av sverigeungrarna har vänner där.

I avsnitt 5.3.1.2 presenterades informanternas besök i Ungern som barn. Informanterna tillfrågades även om hur ofta de besöker Ungern nuförtiden (fråga 8.4). Som vuxna reser informanterna inte lika ofta till Ungern som när de var barn. Tabell 44 visar hur ofta informanterna besöker Ungern idag.

Som tabell 44 visar åker en tredjedel av informanterna, varav den största delen är finlandsungrare, till Ungern en gång per år och lika många informanter, varav en betydande del är sverigeungrare, gör det sällan: mindre än vartannat år. En mindre del av informanterna (16 %) besöker Ungern vartannat år och nästan samma andel (14 %) åker till Ungern några gånger per år.

[69] Informanternas svar på dessa frågor redovisas inte i någon tabell.
[70] En informant valde två svar: han har haft en vän på somrarna då han besökte Ungern, men han har inte varit där på länge, och är därför osäker på om vänskapen består.

Tabell 44. Informanternas besök i Ungern idag

Besöker Ungern idag	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Några gånger per år	6	12	6	16	12	14
En gång per år	10	20	19	50	29	33
Vartannat år	11	22	3	8	14	16
Mindre än vartannat år	23	46	6	16	29	33
Ej svar	0	0	4	10	4	4
Totalt	50	100	38	100	88	100

När det gäller de två undersökningsgruppernas vanor att besöka Ungern så är finlandsungrarna även idag mer aktiva i fråga om att åka regelbundet än vad de sverigeungerska informanterna är: hälften av de finlandsungerska informanterna besöker Ungern en gång per år nuförtiden jämfört med en femtedel av sverigeungrarna. Bland sverigeungrarna är även andelen informanter som besöker Ungern mindre än vartannat år betydligt större än bland finlandsungrarna.

Generellt visar informanternas kommentarer att deras resor till Ungern nuförtiden är mer oregelbundna än då de var barn. För många är det inte längre självklart att åka dit under sommaren och det har också blivit mer sällsynt att de åker till Ungern under julledigheten. Det finns också några informanter som efter barndomen aldrig har besökt Ungern. Det finns dock några informanter som uppger att de som vuxna åker till Ungern oftare än de gjorde som barn.

Informanterna tillfrågades även om vistelsernas längd (fråga 8.5). Tabell 45 visar hur långa informanternas vistelser i Ungern brukar vara.

Tabell 45. Längden på informanternas vistelser i Ungern

Längden på vistelser i Ungern	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Några månader	1	2	3	8	4	5
Minst en månad	5	10	4	11	9	10
Några veckor	21	42	20	53	41	47
Minst en vecka	15	30	7	18	22	25
Några dagar	11	22	3	8	14	16
Ej svar	1	2	4	11	5	6
Totalt *	54	108	41	109	95	109

* Fyra sverigeungerska och tre finlandsungerska informanter har valt två svarsalternativ; därför är det totala antalet svar 95.

Längden på informanternas vistelser varierar stort. Ungefär hälften av informanterna brukar ha några veckors vistelse i Ungern, medan en fjärdedel av informanterna stannar minst en vecka. En mindre del av informanterna brukar enbart ha några dagars vistelse. Nio informanter stannar minst en månad i Ungern, medan fyra av informanterna angav att de brukar göra resor på några månader. En sverigeungersk informant och fyra finlandsungerska informanter har inte svarat på frågan, vilket beror på att de inte besöker Ungern. Dessutom valde fyra sverigeungerska och tre finlandsungerska informanter två svar på frågan eftersom längden på deras vistelser varierar; ibland varar de flera dagar och ibland ett par veckor, medan vissa kan ha ett par månaders sommarlov och under året i övrigt besöker Ungern enbart en kort tid. Enligt informanternas kommentarer har de inte längre lika långa semestervistelser i Ungern som de hade då de var barn.

Informanterna besvarade även frågan vilket eller vilka språk de använder i Ungern (fråga 8.6). Tabell 46 visar deras svar på denna fråga. Sammanlagt 80 informanter (91 %) svarade att de brukar använda ungerska under sitt besök i Ungern. Det är lite mer än hälften (55 %) som enbart använder ungerska, medan 17 % både använder ungerska och svenska resp. finska i Ungern, oftast med sina medresande släktingar och vänner. Ytterligare drygt 10 % uppgav att de vid sidan av ungerska även brukar använda ett annat språk, mestadels engelska och/eller tyska. Dessutom svarade sju informanter, mestadels sverigeungrare, att de vid sidan av ungerska och svenska resp. finska även använder ett tredje språk. Totalt sju informanter brukar också av olika anledningar använda enbart svenska resp. finska eller ett annat språk eller både svenska och ett annat språk när de besöker Ungern.

Tabell 46. Informanternas språkval under vistelser i Ungern

	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
Språkval i Ungern	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Ungerska	25	50	23	60	48	55
Svenska/finska	0	0	1	3	1	1
Annat	4	8	0	0	4	5
Ungerska o svenska/finska	7	14	8	21	15	17
Ungerska o annat	6	12	4	10	10	11
Svenska/finska o annat	2	4	0	0	2	2
Ungerska o svenska/finska o annat	6	12	1	3	7	8
Ej svar	0	0	1	3	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100

När man jämför de sverige- och finlandsungerska informanternas språkval i Ungern framkommer att en större andel av finlandsungrarna använder

ungerska jämfört med sverigeungrarna. Dessutom använder sverigeungrarna i större utsträckning ett annat språk än ungerska resp. svenska. Språkanvändningen i Ungern kommenterades av informanterna på följande sätt:

> [Ungerska.] Jag försöker prata ungerska i så stor utsträckning som möjligt. (87SdM42)
>
> [Ungerska.] Även svenska; min sambo är svenska. Hon brukar följa med. (44SaM40)
>
> [Ungerska och svenska.] ungerska med mina släktingar, svenska med familjen (62SaM44)
>
> [Ungerska och svenska.] Om jag är där med syskon el. svenska vänner pratar jag svenska med dem. (68SbK25)

En sverigeungersk informant använder vanligtvis ungerska i Ungern, men enligt hans kommentar försöker han i vissa situationer visa sig som en utomstående:

> Kul att låtsas att man inte förstår ungerska. :) (45SaM23)

Det svenska resp. finska språkets användning i Ungern kan ha olika funktioner. T.ex. berättade en sverigeungersk informant, som uppgav att hon i Ungern använder svenska och ett annat språk − vanligtvis engelska men även i viss utsträckning tyska – att hon använder svenska med sin ungerskspråkiga far då han översätter mellan svenska och ungerska till henne. Dessutom kan svenska resp. finska användas som ett hemligt språk. En finlandsungersk informant berättar om det så här:

> Suomea vain silloin, jos en halua muiden ymmärtävän (esim. sisarusten kanssa). – *Finska enbart när jag inte vill att andra ska förstå* (*t.ex. med mina syskon*). (08FaK22)

5.3.3 Viljan att använda ungerska

Viljan att använda ungerska belyses av olika attitydfrågor som har inverkan på informanternas identitet. I detta avsnitt behandlas informanternas förhållande till ungerska och flerspråkighet generellt och informanternas förhållande till sin ungerska bakgrund presenteras. Vidare går jag in på informanternas syn på andras förhållningssätt gentemot informanternas ungerska bakgrund. Därefter behandlas olika frågor om informanternas identitetsformning: informanternas tankar kring sin tillhörighet och några markörer som enligt informanterna utgör de viktigaste beståndsdelarna i den ungerska identiteten.

5.3.3.1 Förhållande till ungerska och flerspråkighet

Informanterna fick en rad frågor om sitt förhållande till språken och flerspråkigheten (frågorna 10.1.1, 10.1.2, 10.1.3 och 10.1.4). Först tillfrågades de om vilket eller vilka språk de anser vara sitt modersmål. Frågan ställdes till dem utan att definiera begreppet modersmål; således begränsades inte deras svarsmöjligheter utan de fick själva ta ställning till vad de tycker att begreppet modersmål innebär. Informanterna blev inte tillfrågade om hur de själva definierar begreppet, men ändå beskrev en del av informanterna i sina kommentarer vilken syn de har på modersmålet. Tabell 47 sammanfattar informanternas svar och nedan presenteras även en del av informanternas kommentarer.

Tabell 47 visar att en stor del av informanterna, sammanlagt 67 %, anser att de har endast ett modersmål. Av dessa anser 19 % att deras modersmål är ungerska, medan totalt 48 % anger svenska (33 %) resp. finska (15 %) som sitt modersmål. Totalt 31 % av informanterna anser att de har två modersmål: för 13 % är det ungerska och svenska medan det för 17 % är ungerska och finska och för en finlandsungersk informant är modersmålen finska och svenska. Dessutom angav en finlandsungersk informant att han har tre modersmål, ungerska, finska och tyska. Vidare kunde en finlandsungersk informant inte alls säga vilket eller vilka språk han anser vara sitt eller sina modersmål, utan han uppgav att han ibland känner att han inte har något eller några modersmål alls. Dock anser hälften av informanterna (totalt 44 personer) att ungerskan är deras modersmål, men i de flesta fall (hos 27 informanter) vid sidan av svenska resp. finska.

Tabell 47. Informanternas angivna modersmål

Modersmål		Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
		Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Ett modersmål	ungerska	10	20	7	18	17	19
	svenska	29	58	0	0	29	33
	finska	0	0	13	34	13	15
Två modersmål	ungerska svenska	11	22	0	0	11	13
	ungerska finska	0	0	15	39	15	17
	finska svenska	0	0	1	3	1	1
Tre modersmål		0	0	1	3	1	1
Inga modersmål		0	0	1	3	1	1
Ej svar		0	0	0	0	0	0
Totalt		50	100	38	100	88	100

En del av informanterna kommenterade sina svar på olika sätt. Några av dem upplever att den språkliga uppväxtmiljön och kunskaperna i språket har betydelse för vilket språk man betraktar som sitt modersmål, medan andra ger en symbolisk innebörd åt begreppet modersmål. Några exempel på kommentarer från informanter som anser att deras modersmål är enbart ungerska:

> Jag växte upp i en ungersktalande familj. (44SaM40)
>
> Olen puhunut sitä [unkaria] koko ikäni ja aina perheen kanssa. – *Jag har talat det* [*ungerska*] *hela mitt liv och alltid med familjen.*(04FaK19)
>
> Ungerska är mitt modersmål, men svenska mitt förstaspråk. (39SaK34)

Vissa informanter uttryckte en önskan om att ha ungerska som modersmål:

> Kyllä se suomi on, vaikka haluaisinkin, että myös unkari. – *Det är ju finska, dock skulle jag även vilja ha ungerska.* (26FbM35)
>
> Suomi on virallinen äidinkieleni, mutta olisin toivonut, että se on unkari. – *Finska är mitt officiella modersmål, men jag skulle ha önskat att det är ungerska.*(27FbK32)

Några informanter som ansåg att de har två eller tre modersmål jämförde sina modersmål på följande sätt:

> Har lite svårare för ungerskan men den sitter som modersmål och inte som något inlärt. (45SaM23)
>
> suomi ykkösenä unkari kakkosena – *finska är det första och ungerska det andra* (22FbM24)
>
> Aisttelen [aistin] kolmella kielellä. Unkari on emotionaalisin. – *Jag* [*känner*] *på tre språk. Ungerska är det mest emotionella.* (10FbM25)

Som framgår av kommentarerna uppfattas modersmålet inte alltid som det språk som känns naturligast att använda. Tabell 48 presenterar svaren på frågan om vilket språk som känns naturligast att använda för informanterna. Tabellen visar att den största delen av informanterna (76 %) uppgav att enbart svenska resp. finska känns mest naturligt att använda. Enbart ungerska känns naturligast bara för fem informanter, alla finlandsungrare. När man jämför sverigeungrarnas och finlandsungrarnas svar kommer det fram att sverigeungrarna är mer enspråkiga, då 86 % angav ett språk som är mest naturligt att använda, medan bland finlandsungrarna finns det flera (24 %) som anser att de kan använda två språk naturligt. Användningen av två språk – ungerska och svenska resp. ungerska och finska – anses mest naturlig av 15 informanter, varav fler än hälften är finlandsungrare. En informant svarade inte på frågan, eftersom han ansåg att språkanvändningens naturlighet alltid beror på omständigheterna och situationen. Samma tanke finns också i

några andra svar även om informanterna i fråga har uppgivit enbart svenska resp. finska som det naturligaste språket att använda.

> Ungerska dock [naturligast] när jag pratar med småbarn. (42SaK29)
>
> [Svenska naturligast.] Förutom när jag talar med min mor. (50SaM41)
>
> Tällä hetkellä suomen kieltä [tuntuu luonnollisimmalta käyttää]. Kun vietän yli viikon Unkarissa, tilanne on eri. – *För tillfället finska* [*känns naturligast att använda*]. *När jag är över en vecka i Ungern är situationen annorlunda.* (06FaK24)
>
> riippuu kenen kanssa olen – *det beror på med vem jag är* (17FbK30)

Tabell 48. Vilket och vilka språk som är naturligast att använda för informanterna

Mest naturligt att använda		Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
		Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Ett språk	ungerska	0	0	5	13	5	6
	svenska	43	86	1	3	44	50
	finska	0	0	23	60	23	26
Två språk	ungerska svenska	6	12	0	0	6	7
	ungerska finska	0	0	9	24	9	10
Kan inte säga		1	2	0	0	1	1
Ej svar		0	0	0	0	0	0
Totalt		50	100	38	100	88	100

Ovan konstaterades att det inte alltid är modersmålet som känns naturligast att använda. Tabell 49 visar informanternas svar uppdelade enligt vad de ansåg vara sitt modersmål.

Tabell 49. Om modersmålet eller annat språk är naturligast att använda för informanterna

Mest naturligt att använda	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Samma som ansågs som modersmål	30	60	19	50	49	56
Ett av de som ansågs som modersmål	9	18	12	32	21	24
Samma och annat som ansågs som modersmål	4	8	4	10	8	9
Annat som ansågs som modersmål	6	12	2	5	8	9
Ej svar	1	2	1	3	2	2
Totalt	50	100	38	100	88	100

Lite mer än hälften av informanterna, varav större delen är sverigeungrare, anser att det känns naturligast att använda det eller de språk som de uppgav som modersmål. Ungefär en fjärdedel av informanterna tycker att enbart ett av de språk som de uppgav som modersmål känns naturligast att använda. Dessutom tycker fyra informanter från de båda grupperna att inte enbart det språk som de uppgav som modersmål känns naturligast att använda utan även ett annat språk. Ytterligare åtta informanter, varav sex är sverigeungrare, nämnde ett annat språk än modersmålet som det naturligaste språket att använda.

Informanterna blev även tillfrågade om de alltid har tyckt att det är naturligast att tala just detta eller de språk som de nämnde eller om situationen har förändrats med tiden[71]. På denna fråga svarade 63 informanter (74 %), varav 36 är sverigeungrare och 27 finlandsungrare, jakande, medan 18 informanter (21 %), tio sverigeungrare och åtta finlandsungrare, svarade nekande. Fem informanter, tre sverigeungrare och två finlandsungrare, tog inte ställning och svarade inte på frågan, medan en sverigeungersk och en finlandsungersk informant valde båda svaren.[72] När man jämför de två undersökningsgrupperna framkommer inga särskilt stora skillnader.

Informanternas kommentarer visar att det ungerska språket, och i ett fall även engelska, för vissa informanter, vanligtvis före skolstarten eller förskolan, har varit ett lika starkt eller mer dominerande språk än svenska resp. finska:

> Lärde mig svenska i förskolan, innan dess talade jag bara ungerska. (39SaK34)
>
> Jag talade endast ungerska tills jag var fem år gammal. (49SaM47)
>
> Lapsena suomen kielen kanssa hankaluuksia (ennen kouluikää) – *Som barn* [*hade jag*] *svårigheter med finska språket* (*innan skolåldern*). (14FbK32)
>
> Lapsena unkari oli yhtä vahva. – *När jag var barn var ungerskan lika stark.* (20FbM25)

Det finns dock två informanter som uppger att ungerskan med tiden blivit ett mer naturligt språk att använda än svenska resp. finska. Den ena av dessa informanter har lärt sig ungerska som vuxen och använder det idag mer aktivt och mer naturligt än finska som hon kallar för sitt ”officiella modersmål”.

Informanterna tillfrågades även om hur de ser på två-/flerspråkighet som fenomen. Informanternas svar var positiva då i stort sett alla informanter ansåg att två-/flerspråkighet är bra. Det fanns dock tre undantag. Den ena av dessa informanter kunde inte ta ställning, medan två informanter, en sveri-

[71] Informanternas svar redovisas inte i någon tabell.
[72] Inkomna svar var därför för sverigeungrare 48 och för finlandsungrare 37.

geungrare och en finlandsungrare, tyckte att två-/flerspråkighet inte är bra. Bara en av dem motiverade sitt svar med att han ser att den har både för- och nackdelar. Han tillade även att enligt honom är två-/flerspråkighet överreklamerad. En del av informanterna som uppskattar två-/flerspråkighet har skrivit positiva tankar om den mångfald som den ger för människor:

> Ju fler språk desto fler ”dörröppnare”. (41SaK35)
>
> Det berikar och ger mångfald. (44SaM40)
>
> Fantastisk resurs! (45SaM23)
>
> Ju fler språk, desto bättre förstår vi varandras sätt att tänka. (54SaM64)
>
> Se tekee ihmisestä joustavamman ja avoimen. – *Det gör en mer flexibel och öppen.* (09FaK25)
>
> Ja haluan säilyttää Suomen kaksi- ja monikielisenä: saami ja viittomakieli mukaanlukien. – *Jag vill bevara Finland som två- och flerspråkigt: inklusive samiska och teckenspråk.* (37FdM55)

Andra informanter som tycker att två-/flerspråkighet är bra för människan, men själva inte har haft möjlighet att växa upp med två eller flera språk, kommenterade sina svar på följande sätt:

> En enorm tillgång att ha ett språk gratis, synd att inte jag hade det. (83SdK34)
>
> Jag tycker det är synd att jag inte är tvåspråkig. (87SdM42)
>
> Man får en förståelse inte bara för sin förälder utan också för hans kultur, kanske han skulle kunnat göra sej bättre förstådd om han lärt oss sitt modersmål. (85SdK42)
>
> Kadehdin sellaisia, joilla on monikielinen perhe, esim. suomenruotsalaiset. – *Jag är avundsjuk på sådana, som har en flerspråkig familj, t.ex. finlandssvenskarna.* (08FaK22)
>
> Taitaa olla niin, että tulen olemaan koko lopun ikäni katkera siitä, etten itse saanut olla kaksikielinen lapsi. – *Det är antagligen så att jag hela mitt liv kommer att vara bitter för att jag själv inte fått vara ett tvåspråkigt barn.* (27FbK32)

Även om informanterna tyckte att två-/flerspråkighet är bra, fanns det också ett fåtal skeptiska röster bland dem:

> [Två-/flerspråkigheten är bra, men det är en] Jättesvår fråga. I mitt fall blev det den bästa lösningen, men tvåspråkighet är inget man behöver sträva efter. (50SaM41)
>
> [Kaksi- ja monikielisyys on hyvä asia,] Mutta ei pelkästään. Se myös ”vie tilaa” ja saattaa sekoittaa pään pahasti. – [*Två- och flerspråkighet är en bra*

sak], Men inte enbart. Det "tar även plats" och kan röra till det ordentligt i huvudet. (10FbM25)

En del frågor i enkäten fokuserade på informanternas förhållande till det ungerska språket (frågorna 10.2.1, 10.2.2, 10.2.3 och 10.2.4). På frågan om informanterna tycker att det är viktigt för en person som har ungersk bakgrund att kunna ungerska[73] svarade 41 sverigeungrare (dvs. 82 %) och 33 finlandsungrare (dvs. 87 %) jakande. Sammanlagt 13 informanter svarade nekande, medan en sverigeungersk informant inte kunde ta ställning i frågan och skrev följande kommentar:

> (…) Det är individuellt men i grunden tycker jag att alla språk man kan tillför en något. (87SdM42)

Dessutom valde en informant båda svaren och skrev så här:

> Upp till var och en, men alltid bra att ta chansen. (56SaM24)

De informanter som tycker att kunskaper i ungerska är viktiga motiverade svaren bl.a. med följande tankar:

> Viktigt för kulturell identitet. (59SaM49)

> Det ger en rikare identitet enligt min mening. (77SdM25)

> När man har ungerska släktingar är det roligast och mer givande när man kan konversera "på riktigt" på ungerska. (84SdK24)

> I avsikt att kunna kommunicera med släktingar, vänner och dyl[ikt]. (88SdK25)

> Olisihan se häpeällistä, jos ei omaa alkuperäiskieltänsä osaisi. – *Det skulle vara pinsamt, om man inte kunde sitt ursprungsspråk.* (04FaK19)

> Se on ihmisen oikeus ja velvollisuus. – *Det är ens rättighet och skyldighet.* (37FdM55)

> Tunne itsesi ja identiteettisi. – *Känna dig själv och din identitet.* (25FbM38)

> […] olisi hienoa, jos unkarin kieltä äidinkielenään puhuvat puhuisivat sitä lapsilleen - olisi rikkaus olla kaksikielinen. – [...] *det skulle vara toppen om de som har ungerska som sitt modersmål skulle prata det till sina barn – det skulle vara en rikedom att vara tvåspråkig.* (29FbK32)

Dessutom fanns det bland kommentarerna även de som uttrycker att kunskaper i ungerska inte alltid behöver vara knutna till identiteten:

[73] Informanternas svar redovisas inte i någon tabell.

> [Det är viktigt att kunna ungerska] Fast känslan i maggropen är ännu viktigare. (41SaK35)
>
> För mig är det viktigt, men det är upp till var och en. Men språket är en viktig del av identiteten. (86SdK21)
>
> Se riippuu niin siitä, millaiset yhteydet hänellä on maahan (tai lapsena ollut) aikuisena. Ei ole mielestäni itseisarvo. – *Det beror mycket på vilka kontakter man har till landet som vuxen* (*eller haft som barn*)*. Är inte enligt min mening ett egenvärde.* (30FbK35)

Några frågor i enkäten handlade om ungerskan som minoritetsspråk i samhället och informanternas förhållande till ungerskans användning i den svensk- resp. finskspråkiga omgivningen. Informanterna fick först svara på frågan om de ansåg att man kan tala ungerska i majoritetsspråkstalares närvaro (fråga 10.2.2)[74]. Minoritetsspråkets användning i en annan språklig omgivning är enligt informanternas svar inte alltid en självklarhet för alla. En stor del av informanterna (74 %), framför allt finlandsungrare (95 %), tycker att man kan tala ungerska när majoritetsspråkstalarna är närvarande, medan 27 % av informanterna svarade nekande på frågan. Det är intressant att alla nekande svar, förutom två, kom från de sverigeungerska informanterna. Dessutom kunde en sverigeungersk informant inte svara på frågan och två sverigeungrare var kluvna och valde båda svaren.

Informanter som svarade nekande motiverade sin åsikt mestadels genom att hänvisa till artighet och respekt för andra människor:

> Oartigt att prata på ett annat språk när man har möjlighet att uttrycka sig så att alla förstår. (57SaM32)
>
> Nej [man kan inte tala ungerska när svenskar är närvarande], för i ett blandat sällskap ska alla förstå varandra. (54SaM64)
>
> respekt för de närvarande, om ändå [man talar ungerska] så översätt (66SaM45)

Även de informanter som tyckte att man kan tala ungerska när majoritetsspråkstalarna är närvarande lyfter fram liknande tankar om respektfullhet och en del informanter förordar även flexibilitet i språkvalet. Här är fler exempel på kommentarer:

> I slutna sällskap ok, på gatan ok [att tala ungerska], [men] är man några personer och en person inte förstår är det bättre att prata svenska eller tolka mycket. (73ScK36)
>
> [Ja, man kan tala ungerska när svenskar är närvarande.] Om man inte känner svenskarna. Om ”de” ingår i sällskapet känns det oartigt. Men OK på tunnelbana, buss osv. (50SaM41)

[74] Informanternas svar redovisas inte i någon tabell.

Självklart [kan man tala ungerska när svenskar är närvarande] - det är ju det som är poängen! Dock inte i blandade sällskap, utan mer som ”hemligt språk” när man går på stan/talar i mobil. (75SdM42)

[Kan tala ungerska, men] Alltid med respekt för de närvarande & kort, sammanfattande översättning. (78SdK28)

[ja] …men inte om det kan anses att de kan ta illa upp. Beror på situation. Mina barn pratar jag endast ungerska med oavsett svenskars närvaro. (44SaM40)

Oftast ja [man kan tala ungerska], men det beror väl på situationen. Man vill ej vara ohövlig. (58SaK23)

[Kyllä voi puhua unkaria, mutta] On mielestäni epäkohteliasta puhua jotain kieltä, jos kaikki seurueessa eivät sitä ymmärrä. – [*Ja, man kan tala ungerska, men*] *Jag tycker att det är oartigt att prata ett språk, som inte alla i sällskapet förstår.* (16FbM26)

(…) Hämmennystä se aina herättää [kun unkaria puhutaan], koska se on niin erilainen kieli. – (...) *Det väcker alltid uppståndelse* [*när man talar ungerska*]*, eftersom det är ett så annorlunda språk.* (04FaK19).

Se on siistiä [puhua unkaria]. … no sitä on vältettävä, ettei loukkaisi muita, tai hämmennä turhaan. – *Det är kul* [*att tala ungerska*]*. ... jo, det ska man undvika, för att inte såra andra eller väcka uppståndelse i onödan.* (10FbM25)

Jokainen voi ja hänen tulee puhua äidinkieltään [riippumatta siitä ketkä kuulevat]. – *Alla kan och bör tala sitt modersmål* [*oberoende av vem som hör det*]. (37FdM55)

De ungerskkunniga informanterna, sammanlagt 81 personer,[75] har också svarat på frågan om hur de brukar göra när de vistas på offentliga platser, t.ex. på gatan och i affären, med andra som kan både ungerska och majoritetsspråket (frågorna 10.2.3 och 10.2.4). Som tabell 50 visar (övre delen) svarade totalt 79 informanter på denna fråga och det är skillnad mellan sverigeungrarnas och finlandsungrarnas svar. Här svarade 12 % av sverigeungrarna resp. 47 % av finlandsungrarna att de oftast använder ungerska med sin tvåspråkiga bekant när de vistas på offentliga platser, medan 28 % resp. 11 % inte gör det. Enligt nästan hälften av svararna beror språkvalet under sådana omständigheter på situation.

[75] Se om informanternas kunskaper i ungerska i avsnitt 5.2.

Tabell 50. Ungerska i offentliga miljöer

Ungerska i offentliga miljöer	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Talar ungerska i offentliga platser						
oftast ja	6	12	18	47	24	27
oftast nej	14	28	4	11	18	20
beror på situation	22	44	15	39	37	42
ingen erfarenhet	0	0	0	0	0	0
Ej svar	8	16	1	3	9	10
Totalt	50	100	38	100	88	100
Fortsätter att tala ungerska						
oftast ja	20	40	33	87	53	60
oftast nej	9	18	1	3	10	11
beror på situation	10	20	1	3	11	13
ingen erfarenhet	2	4	1	3	3	3
Ej svar	9	18	2	5	11	13
Totalt	50	100	38	100	88	100

Informanter som uppgav att de talar ungerska med sina tvåspråkiga bekanta på offentliga platser i Sverige resp. Finland skrev bl.a. följande:

> Konstigt nog: är personen född i Ungern talar jag/vi ungerska, är personen född i Sverige (…) talar vi svenska. (41SaK35)

> Joskus minusta tuntuu, että olen itsekäs, kun haluan aina puhua unkaria unkarilaisten kanssa, jotka osaavat täydellisesti myös suomea. – *Ibland känner jag mig självisk för att jag alltid vill tala ungerska med ungrare, som även kan finska perfekt.* (7FbK32)

Informanter som uppger att deras språkval beror på situation skrev t.ex.:

> Om jag blir tilltalad på ungerska, svarar jag på ungerska. (släkt undantagen) (57SaM32)

> Det beror på vem det är och hur gott om tid vi har. Har vi bråttom blir det svenska, eftersom jag är dålig på ungerska. (86SdK21)

> Riippuu henkilön äidinkielestä. – *Det beror på personens modersmål.* (16FbM26)

Informanter som inte talar ungerska med sina tvåspråkiga bekanta på offentliga platser berättade följande:

> Skulle gärna göra det, men kan tycka det känns onaturligt. Känner mig också säkrare på mitt eget språk. [svenska] (83SdK34)

> Ei halua herättää huomiota. – *Man vill inte väcka uppmärksamhet.* (15FbM23)

Det framgår också av tabell 50 (nedre delen) att i situationer då informanten pratar ungerska med någon på en offentlig plats där andra kan höra diskussionen blir de flesta finlandsungrarnas språkval (87 %) inte påverkat utan de fortsätter att tala ungerska, medan sverigeungrarna blir mer störda och beroende av situation byter 38 % ofta språk. Några av informanternas kommentarer var följande:

> Tuntuu kyllä nololle. Tulee turisti-fiilis. – *Det känns ju pinsamt. Man får en känsla av att vara turist.* (10FbM25)

> (…) [jatkan] nimenomaan unkarin puhumista – (...) [*jag fortsätter*] *uttryckligen att tala ungerska* (37FdM55)

> Olen suorastaan ylpeä siitä, että puhumme unkaria! – *Jag är rent av stolt över att vi pratar ungerska!* (27FbK32)

Ytterligare en fråga handlade om hur informanterna förhåller sig när de på en offentlig plats, t.ex. på gatan i Sverige resp. Finland, hör att andra talar ungerska (fråga 10.3.5), se tabell 51.

Tabell 51. Att höra ungerska på offentliga platser

Trevligt att höra ungerska	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Ja	41	82	31	81	72	82
Nej	0	0	1	3	1	1
Beror på situation	8	16	5	13	13	15
Ingen erfarenhet	0	0	1	3	1	1
Ej svar	1	2	0	0	1	1
Totalt	50	100	38	100	88	100

Som tabell 51 visar tycker de flesta informanterna (82 %) att det är trevligt att höra ungerska på gatan. Enbart en finlandsungersk informant tycker tvärtom, medan 15 % angav att det beror på situationen. En informant hade ingen erfarenhet av en sådan situation och en annan informant svarade inte på frågan. Bland informanternas kommentarer fanns följande:

> Jag älskar att höra ungerska! (85SdK42)

> Jag försöker lyssna på vad de säger och har ibland börjat prata med dem. (83SdK34)

> Jag blir så glad att höra ungerska att jag mycket väl diskret kan följa efter de som pratar bara för att få höra lite mer… (86SdK21)
>
> Svårt att inte lägga sig i med ett ”Jó napot! [God dag!]” :) (45SaM23)
>
> Blir varm om hjärtat när jag hör mitt språk. (54SaM64)
>
> On hauska kun ymmärtää toisten juttuja… – *Det är roligt när man förstår andras berättelser.* (04FaK19)
>
> Ja kysynkin, jos mahdollista: Ön magyar? [Oletteko unkarilainen?] – *Och jag frågar också, om möjligt: Ön magyar?* [*Är ni ungrare*]*?* (37FdM55)

Den informant som inte tycker om att höra ungerska på gatan har kommenterat sitt svar med följande:

> Saksassa se oli hienoa. Musta Suomessa unkarilaiset on friikkejä ja turisteja. *– I Tyskland var det fint. Enligt mig är ungrare i Finland freaks och turister.* (10FbM25)

5.3.3.2 Förhållande till den ungerska bakgrunden

Informanternas förhållande till sin ungerska bakgrund kan speglas bl.a. genom deras intresse för Ungern och andra ungrare. Informanterna fick besvara några frågor som behandlar ämnet (fråga 9).

Informanterna blev tillfrågade om de speciellt lägger märke till händelser som har med Ungern att göra (fråga 9.2).[76] De flesta informanterna (dvs. 84 %), 40 sverigeungrare och 34 finlandsungrare, svarade jakande på frågan, medan sex informanter, tre från båda grupperna, svarade nekande och åtta informanter, varav sju sverigeungrare och en finlandsungrare, inte kunde svara på frågan. Av de två undersökta grupperna verkar de finlandsungerska informanterna vara något mer aktiva än de sverigeungerska informanterna när det gäller iakttagande av händelser i Ungern.

Informanterna skrev varierande kommentarer till denna fråga. Vissa berättade t.ex. om hur och i vilka situationer de speciellt brukar lägga märke till händelser som har med Ungern att göra eller vilka saker de är intresserade av, medan vissa informanter skrev om varför det är viktigt för dem. Några exempel på deras kommentarer:

> Endast det som står i sv[enska] tidningar. (54SaM64)
>
> Om det står i tidningen, syns i TV eller hörs på radio. (85SdK42)
>
> Jag suger åt mig all information man kan få i svenska medier om Ungern, även om det oftast är ganska lite. (83SdK34)

[76] Informanternas svar redovisas inte i någon tabell.

> Ehdottomasti!!! Esim. jos suomalaisilla kanavilla/Euronews-kanavalla on jtn. – *Absolut!!! T.ex. om det på de finska kanalerna/Euronews-kanal finns någonting.* (08FaK22)

> Aina jos korviin kantautuu uutisia, myös urheilumenestys kiinnostaa. – *Alltid om mina öron nås av nyheter, även framgång i sport intresserar mig.* (22FbM24)

Tabell 52 visar hur ofta informanterna följer vad som händer i Ungern (fråga 9.1). Som framgår av tabellen följer 17 informanter (19 %) några gånger per månad vad som händer i Ungern och lika många informanter gör det några gånger per år. Sammanlagt följer närmare hälften (40 personer) åtminstone några gånger per månad vad som händer i Ungern och tre fjärdedelar (68 informanter) gör det åtminstone några gånger per år. Nio informanter berättade att de dagligen följer vad som händer i Ungern, medan 13 % av informanterna aldrig gör det.

Tabell 52. Att följa vad som händer i Ungern

Följer vad som händer i Ungern	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Dagligen	3	6	6	16	9	10
Några ggr per vecka	2	4	5	13	7	8
En gång per vecka	0	0	7	18	7	8
Några ggr per månad	7	14	10	26	17	19
En gång per månad	7	14	4	11	11	13
Några ggr per år	15	30	2	5	17	19
En gång per år	7	14	2	5	9	10
Aldrig	9	18	2	5	11	13
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100

När man jämför informanterna i Sverige och Finland visar tabellen att finlandsungrare är mer aktiva än sverigeungrare i att följa vad som händer i Ungern. Medan de flesta finlandsungrarna, 84 %, åtminstone en gång per månad följer vad som händer i Ungern, gör endast lite mer än tredjedel av sverigeungrarna det lika ofta. Av finlandsungrarna följer sex informanter dagligen vad som händer i Ungern medan av sverigeungrarna enbart två informanter gör det. Dessutom följer av finlandsungrarna enbart två informanter, medan av sverigeungrarna nästan en femtedel, aldrig vad som händer i Ungern. Endast en informant kommenterade denna fråga. Denna informant följer händelserna i Ungern några gånger per år. Hon skrev:

> Skulle gärna göra det oftare, men tycker att ungerska tidningars hemsidor är svårtillgängliga. (83SdK34)

Nästa fråga handlade om informanternas iakttagande av ungrare i Sverige resp. Finland (fråga 9.3).[77] Lite mer än hälften av informanterna (56 %), varav 35 är sverigeungrare och 14 finlandsungrare, svarade jakande på frågan om de speciellt lägger märke till saker som har med ungrare i Sverige resp. Finland att göra. Sammanlagt 28 % (sex sverigeungrare och 19 finlandsungrare) svarade nekande på frågan, medan 16 % (nio sverigeungrare och fem finlandsungrare) inte kunde svara på frågan.

När det gäller de två undersökningsgrupperna verkar sverigeungrarna vara mer aktiva än finlandsungrarna att lägga märke till saker som har att göra med ungrare i landet. Medan 35 informanter av sverigeungrarna (70 %) svarade jakande på frågan gjorde enbart 14 finlandsungrare (37 %) detsamma. Informanterna kommenterade sina svar på varierande sätt, t.ex. med detta:

> Hör man något hör jag upp. (44SaM40)
>
> Språket! Älskar att höra folk prata ungerska. (64SaK23)
>
> Niistä ei kovin usein kuule, vaikka ovatkin hyviä asioita. – *Man hör inte särskilt ofta om dem, trots att det sägs bra saker.* (04FaK19)

Personer med utländsk bakgrund kan uppleva sin tillhörighet på olika sätt och de kan ha olika förhållande till sin bakgrund. Mina informanter blev tillfrågade om de känner sig ungerska i Sverige resp. Finland och även om de känner sig ungerska i Ungern (frågorna 10.3.1, 10.3.2, 10.3.3, 10.3.4 samt 11.6). Tabell 53 visar informanternas svar på frågorna 10.3.1 och 10.3.2.

Tabell 53. Att känna sig ungersk

Känner sig ungersk	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
I Sverige resp. Finland						
ja	10	20	12	32	22	25
nej	20	40	10	26	30	34
beror på situation	20	40	15	39	35	40
Ej svar	0	0	1	3	1	1
Totalt	50	100	38	100	88	100
I Ungern						
ja	8	16	15	39	23	26
nej	25	50	10	26	35	40
beror på situation	16	32	13	34	29	33
ingen erfarenhet	0	0	0	0	0	0
Ej svar	1	2	0	0	1	1
Totalt	50	100	38	100	88	100

[77] Informanternas svar redovisas inte i någon tabell.

Som framgår av tabell 53 svarade en stor del av informanterna (40 %) att det beror på situationen om de känner sig som ungrare i Sverige resp. Finland. Över en tredjedel (40 %) av sverigeungrarna och cirka en fjärdedel (26 %) av finlandsungrarna svarade nekande, medan en mindre andel (20 %) av sverigeungrarna och cirka en tredjedel (32 %) av finlandsungrarna, svarade jakande på frågan. Informanterna skrev blandade kommentarer till denna fråga, här är några exempel:

> 70 % svensk - 30 % ungrare. (39SaK34)
>
> [Kyllä, tunnen itseni unkarilaiseksi Suomessa,] hassu aksentti pitää tunteen voimassa puhuessani suomea… – [*Ja, jag känner mig ungersk i Finland,*] *min roliga accent håller känslan kvar när jag pratar finska* (04FaK19)
>
> [Kyllä, tunnen itseni unkarilaiseksi Suomessa.] Minulla on aina, lapsesta asti, ollut sellainen tunne ”etten kuulu joukkoon”. – [*Ja, jag känner mig ungersk i Finland.*] *Jag har alltid sedan barnsben haft en sådan känsla ”att jag inte hör till mängden”.* (27FbK32)
>
> Beror på situationen, men i princip JA, [jag känner mig ungersk i Sverige]. Alla andra ser mig som hon med ungersk bakgrund, men jag trivs med det. (41SaK35)
>
> [Tunnen itseni] Enemmänkin hieman ulkopuoliseksi. – [*Jag känner mig*] *Mer som litegrann utomstående.* (15FbM23)
>
> Kluven men jag är nog rätt svensk. (45SaM23)
>
> Nej [jag känner mig inte som ungrare, eftersom], jag känner mig väldigt väl införstådd med den svenska mentaliteten. När jag var yngre var jag mer sökande. (83SdK34)
>
> [Nej, jag känner mig inte som ungrare.] Jag känner en samhörighet med andra med liknande bakgrund, med kompisar som har utl[ändska] föräld[rar]. (85SdK42)
>
> [En tunne itseäni unkarilaiseksi ja] En kyllä tunne itseäni täysin suomalaiseksikaan. – [*Jag känner mig inte som ungrare och*] *Jag känner ju mig inte ens som helt finsk heller.* (29FbK32)
>
> Olen unkarilaistaustainen suomalainen. – *Jag är finsk med ungersk bakgrund.* (16FbM26)

På den motsvarande frågan om informanterna känner sig ungerska i Ungern svarade en stor del (40 %) att de inte gör det och 33 % angav att det beror på situation. Här svarade 26 % av informanterna jakande på frågan. Även i denna fråga var finlandsungrarnas svar mer positiv: hälften av sverigeungrarna känner sig inte ungerska i Ungern, medan av finlandsungrarna ungefär en fjärdedel inte gör det och mer än en tredjedel gör det. Och informanternas kommentarer var varierande. Några exempel:

[Känner mig ungersk i Ungern] eller vill göra det åtminstone. (77SdM25)

[Känner mig ungersk i Ungern] fast folk betraktar mig som svensk (54SaM64)

Jag ses inte som ungrare utan mer som ”killen från Sverige”. (45SaM23)

Beror på situationen, men oftast nej. Alla andra ser på mig som hon från Sverige, men jag trivs med det. (41SaK35)

[Tunnen itseni unkarilaiseksi Unkarissa] ja muutkin luulevat – [*Jag känner mig ungersk i Ungern*] *och andra tror det också* (37FdM55)

Riippuu siitä, kenen seurassa olen. Jos minua pidetään Unkarissa ulkomaalaisena, koen sen hyvin tuskallisena. Masennun. – *Det beror på i vems sällskap jag är. Om någon uppfattar mig som utlänning i Ungern, upplever jag det som väldigt smärtsamt. Jag blir nedslagen.* (27FbK32)

[Känner mig inte ungersk i Ungern.] Mycket känns för främmande för mig, t.ex. uppdelningen manligt-kvinnligt, ”macho-samhället”, att folk aldrig flyttar hemifrån t.ex., mycket av detta baseras på min släkt… (83SdK34)

Tunnen itseäni usein ulkopuoliseksi, koska en tiedä paljoakaan heidän ajankohtaisista ”muoti-ilmiöistään” [ja] puheenaiheistaan… – *Jag känner mig ofta som utomstående, därför att jag inte vet så mycket om deras aktuella ”trender”* [*och*] *samtalsämnen…* (04FaK19)

[En tunne itseäni unkarilaiseksi Unkarissa.] (…) Kansallisuuteen liittyvä identiteettini peilautuu suurilta osin sukupuoleni kautta, sillä koen naisen roolin hyvin erilaisena Suomessa ja Unkarissa. Tiettyjä asioita unkarilaisuudessa taas arvostan ja pyrin vahvistamaan niitä myös omassa elämässäni. Esimerkiksi ihmisten välinen luonteva vuorovaikutus-sydämellisyys, tiiviit perhesiteet ja vapautuneisuus on seikka, jonka pyrin melko tietoisesti omaksumaan unkarilaisuudesta osaksi omaa identiteettiäni. – [*Känner mig inte ungersk i Ungern.*] (...) *Min nationella identitet speglas mestadels genom mitt kön, eftersom jag upplever kvinnorollen väldigt annorlunda i Finland och Ungern. Vissa saker i ungerskheten uppskattar jag och försöker också förstärka dem i mitt liv. Till exempel den naturliga växelverkan [och] hjärtligheten mellan människorna, de täta släktbanden och frihetskänslan är fenomen, vilka jag medvetet försöker ta till mig från ungerskheten och införliva i min egen identitet.*(30FbK35)

En fråga i enkäten gällde hur informanterna känner när de träffar andra med ungersk bakgrund (fråga 10.3.4). Som tabell 54 visar tycker en betydande del, tre fjärdedelar av informanterna, att det är trevligt att träffa andra med ungersk bakgrund. Enligt 20 % av informanterna beror detta på situationen. Vidare tycker en finlandsungersk informant att det är obehagligt att träffa andra med ungersk bakgrund och en sverigeungersk informant har ingen erfarenhet av det.

Tabell 54. Att träffa andra med ungersk bakgrund

Trevligt att träffa andra med ungersk bakgrund	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Ja	42	84	26	68	68	77
Nej	0	0	1	3	1	1
Beror på situation	7	14	11	29	18	20
Ingen erfarenhet	1	2	0	0	1	1
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100

De informanter som tycker att det är trevligt att träffa andra personer med ungersk bakgrund kommenterade sina svar med bl.a. följande:

> Jätteroligt, jag blir entusiastisk! (86SdK21)
>
> Det känns som att man har ngt gemensamt. (83SdK34)
>
> pieni salaseuraisuus yhdistää – *litet hemligt sällskap förenar* (37FdM55)

Å andra sidan skrev de informanter som berättade att deras känslor beror på situationen följande kommentarer:

> Pinsamt om de kan tala ungerska & inte jag. (85SdK42)
>
> Riippuu henkilöstä. – *Det beror på personen.* (16FbM26)
>
> Aika huonoja kokemuksia… – *Ganska dåliga erfarenheter.* (08FaK22)
>
> Ei pelkkä unkarilaisuus riitä yhdistäväksi tekijäksi. – *Enbart ungerskhet räcker inte som en förenande faktor.* (30FbK35)

Den informant som inte tycker om att träffa andra med ungersk bakgrund berättade följande om sig själv:

> Yleensä olen hyvin erilainen ihminen. Ehkä tunnen itseni vähän kosmopoliitiksi, joka on samalla joku ihmeen romantikko. – *I regel är jag en väldigt annorlunda människa. Kanske känner jag mig lite som en kosmopolit, som samtidigt är någon konstig romantiker.* (10FbM25)

En öppen fråga (fråga 11.6) om vad den ungerska bakgrunden betyder för informanterna besvarades på olika sätt. I de flesta svaren nämndes den ungerska bakgrunden som betydelsefull i och med att den utgör en del av informanternas identitet. För de flesta påminner den om härkomsten, ens rötter, och den ger tillgång till en annan kultur, ett annat språk och ett annat land. Oftast ses den ungerska bakgrunden som en rikedom, som skapar mångfald i tillvaron. I några svar lyftes även språkkunskapen fram som en betydlig del

av informanternas ungerska identitet. Informanternas beskrivningar om vad den ungerska bakgrunden betyder för dem är mestadels positiva, men det finns även de som känner annorlunda. Bland informanternas svar fanns följande:

> Att jag har två kulturer i mitt bagage. (55SaK21)
>
> Att vara annorlunda. Unik, mångsidig. (46SaM23)
>
> Att jag pratar hygglig ungerska. Att det finns ett land till, en gemenskap till, där jag kan höra hemma. Att jag inte är helt svensk, som de flesta i Sverige. (...) (50SaM41)
>
> Det har berikat mig så tillvida att man har sett lite av bägge världarna. Man har haft möjlighet att ”plocka russinen ur kakan” och utveckla en egen personlighet. (57SaM32)
>
> Jag har en annan inblick i den ungerska kulturen än vad andra svenskar har. Har lättare att tala med andra invandrare för att de inte upplever mig som så supersvensk och ibland fördomsfull som andra svenskar. (67SaK36)
>
> Mycket! Bättre insikt av ett annat lands kultur. Lättare att umgås med folk som har utländsk bakgrund (inte bara ungersk). Detta hjälper mig också i arbetet där jag har många elever med multi-kulturell bakgrund. (76SdK36)
>
> Ett mervärde; jag är mångkulturell. Detta öppnar dörrar in i andra kulturer vid möten: öst-/centraleuropéer, finnar. Även många svenskar tycker att man är lite mer ”spännande” & gör dem nyfikna. Att bejaka min ungerska bakgrund gör mig ”HEL”. (41SaK35)
>
> Kulturell mångfald, lättare genomskåda trångsynthet på båda sidor (54SaM64)
>
> Att ha en större förståelse, empati för andra människor/kulturer. Negativt = rotlöshet. (73ScK36)
>
> Glädje: att få ta del av den kulturen, Sorg: att inte dela språket. (85SdK42)
>
> Att jag till viss del har en delad identitet och en ständig längtan efter att få den ungerska ”pusselbiten” på plats. (77SdM25)
>
> Se on osa identiteettiäni. (…) On hieno tunne, kun tietää kotoisan paikan, jonne voi matkustaa kesäisin. On loistavaa, että osaan puhua jotain erityistä kieltä! Olisi kiva äänestää unkarilaisia puolueita ilman, että pitäisi käydä Helsingissä asti. – *Det är en del av min identitet.* (...) *Det är en fin känsla när man vet en hemtrevlig plats, dit man kan åka på somrarna. Är strålande att jag kan ett annorlunda språk! Det vore trevligt att kunna rösta på ungerska partier utan att man skulle behöva åka ända till Helsingfors.* (04FaK19)
>
> Äitiä ja isovanhempia. Kavereita. Ja jotain sellaista mitä vain kaksikieliset/-kansalaiset tietävät & tuntevat. Pieni joukkoon kuulumattomuuden tunne. – *Mor och morföräldrar. Kompisar. Och något sådant som enbart tvåspråkiga/dubbla medborgare vet & känner. Liten utanförskapskänsla.* (19FbM24)

Ystäviä ja sukulaisia eri maassa. Toisen kielen hallitsemisen. Monipuolisempaa elämää. – *Vänner och släktingar i olika länder. Behärska ett andra språk. Ett mångsidigare liv.* (24FbM20)

Se merkitsee erilaisuutta, rikkautta ja syvintä olemustani mutta toimii myös tekosyynä selittäessä eri tilanteita. – *Det betyder olikhet, rikedom och mitt djupaste inre men fungerar även som svepskäl när jag förklarar olika situationer.* (02FaK18)

Juuria, taustaa jota en halua unohtaa, vaan siirtää sen myös lapsilleni kerran. Elämää ja ympäristöänikin rikastuttavaa erilaisuutta. – *Rötter, en bakgrund, som jag inte vill glömma, utan även föra den vidare till mina barn en gång. Livet och olikheten, som även berikade min omgivning.* (09FaK25)

Valtava tunneside lehtimetsiin, tuliseen ruokaan, ihmisten suurempaan kontaktiherkkyyteen, jne. Mutta se on myös pakopaikka, oma utopia, valitettavasti. – *Ett enormt känsloband till lövskogarna, den kryddstarka maten, människornas lätthet för kontakter m.m. Men den är även en tillflyktsort, en egen utopi, tyvärr.* (10FbM25)

Sukulaisia, Budapestiä, rikasta historiaa, kaunista luontoa, maailman parasta ruokaa, mukavia ihmisiä jne. loputtomasti muistoja. Toivottavasti myös tulevaisuus on siellä. – *Släktingar, Budapest, rik historia, vacker natur, världens bästa mat, trevliga människor m.m., oändligt med minnen. Hoppas även att framtiden finns där.* (22FbM24)

Sukulaisia, alkukeittoa ennen ruokaa, viiniä ja musiikkia. Perinteen arvostusta. – *Släktingar, soppa som förrätt, vin och musik. Uppskattning av traditioner.* (36FdK34)

Vaikea kysymys, [mutta se tarkoittaa] varmasti kulttuuria, historiaa, emotionaalisuutta, itsetietoisuutta, temperamenttia, mielikuvittamisen taitoa. – *Svår fråga,* [*men den betyder*] *säkert kultur, historia, känslosamhet, självmedvetenhet, temperament, förmåga att använda fantasi.* (25FbM38)

Se on pieni osa minua, jonka ansiosta kuitenkin tunnen itseni monikulttuuriseksi. Koen sen myös positiivisena, ettei ole varsinaista kansallistunnetta mitään maata kohtaan. En kuitenkaan koe olevani juureton. Unkarilaisuus minussa tekee minusta persoonallisen, vähän erilaisen suomalaisten joukossa. – *Den är en liten del av mig och tack vare den känner jag mig ändå som mångkulturell. Jag upplever den också som positiv, att det inte finns några egentliga nationella känslor för några länder. Jag upplever mig ändå inte som rotlös. Ungerskheten i mig gör mig personlig, lite annorlunda bland finnarna.* (29FbK32)

Informanterna blev även tillfrågade om de känner sig stolta över sin ungerska bakgrund (fråga 10.3.3). Tabell 55 visar informanternas svar på denna fråga.

Som tabell 55 visar är mer än hälften av informanterna (56 %) väldigt stolta över sin ungerska bakgrund och lite mer än en tredjedel ganska stolta. Fem informanter angav att de inte är stolta över att ha ungersk bakgrund,

medan två sverigeungerska och två finlandsungerska informanter inte kunde ta ställning till frågan. En finlandsungersk informant valde alla tre svaren, eftersom han upplever att han i vissa situationer kan känna sig väldigt stolt medan i andra situationer skämmas över sin ungerska bakgrund. När man jämför de två undersökningsgrupperna kommer det fram att finlandsungrare är något mer stolta över sin ungerska bakgrund än de sverigeungerska informanterna: 60 % av finlandsungrarna jämfört med 52 % av sverigeungrarna är väldigt stolta över sin ungerska bakgrund. De informanter som känner sig väldigt stolta skrev bl.a. följande kommentarer:

> Ja, vill inte bara vara en ”tråkig” svensk o heta Svensson i generationer. (83SdK34)

> suomalaisuuteeni en suhtaudu yhtä tunteellisesti – *gentemot min finskhet förhåller jag mig inte lika känslosamt* (27FbK32)

Tabell 55. Att känna stolthet över den ungerska bakgrunden

Stolt över ungersk bakgrund	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Väldigt stolt	26	52	23	60	49	56
Ganska stolt	20	40	12	32	32	36
Inte stolt	2	4	3	8	5	6
Ej svar	2	4	2	5	4	4
Totalt *	50	100	40	105	90	102

* En finlandsungersk informant valde samtidigt alla tre svarsalternativen, därför inkom 40 svar från Finland.

De informanter som är ganska stolta berättar bl.a. att i vissa situationer kan de känna sig riktigt stolta, men i andra situationer känner de inte alls på samma sätt. Vissa berättade bl.a. att deras känslor gentemot ungerskheten inte är annorlunda än deras känslor gentemot svenskheten resp. finskheten eller att den ungerska bakgrunden egentligen inte har så stor betydelse för dem:

> Jag funderar inte så mycket på det. (55SaK21)

> Jag är ingen patriot! (74ScM26)

> Unk[arin] kulttuurista olen tosi ylpeä, mutta en sen yhteiskunnallisista ongelmista. – *Över Ung*[*erns*] *kultur är jag väldigt stolt, men inte över dess samhälleliga problem.* (04FaK19)

> Yhtä ylpeä kuin suomalaisesta taustastani. – *Lika stolt som över min finska bakgrund.* (16FbM26)

Informanter som inte alls är stolta över sin ungerska bakgrund skrev t.ex.:

jag känner mig inte stolt, men heller inte missnöjd. Man är den man är… (50SaM41)

Kan inte vara stolt över ngt. jag inte åstadkommit själv. (54SaM64)

5.3.3.3 Andras förhållningssätt till informanternas ungerska bakgrund

En persons identitetsformning påverkas även av omgivningen, hur andra förhåller sig till minoritetsgruppens representanter och hur minoritetsgruppens medlemmar upplever andras förhållningssätt. I detta avsnitt presenteras informanternas svar på frågor om hur de ser på om andra i omgivningen skulle ha fördomar mot människor med ungersk bakgrund och om de förhåller sig positiva när de hör ungerska talas (frågorna 10.4.1 och 10.4.2).

En fråga gällde ifall informanterna tycker att svenskar resp. finländare har fördomar mot människor med ungersk bakgrund, se tabell 56. På denna fråga svarade inga av de sverigeungerska informanterna jakande, medan av de finlandsungerska informanterna åtta personer tyckte att finländare i regel har fördomar; enligt deras kommentarer gäller det framför allt barn och ungdomar och människor som inte känner till ungrare och den ungerska kulturen. Enligt informanternas kommentarer är fördomarna inte heller riktade mot ungrare utan mer allmänt mot utlänningar. En finlandsungersk informant svarade inte på frågan, medan en annan finlandsungersk informant valde både jakande och nekande svar, eftersom hon tycker att majoritetsbefolkningens förhållningssätt beror på situationen.

På frågan om informanterna tycker att svenskar resp. finländare förhåller sig positivt till informanterna när de hör dem tala ungerska svarade de flesta informanterna, nästan två tredjedelar, jakande, se tabell 56. En femtedel uppgav att andras förhållningssätt beror på situationen och enligt informanternas kommentarer påverkar bl.a. människors öppenhet hur de förhåller sig till dem. Dessutom tycker fyra informanter att andra personer i regel inte förhåller sig positivt när de hör informanterna tala ungerska.

De som ansåg att majoritetsbefolkningen hade ett positivt förhållningssätt till informanternas ungerska skrev bl.a. följande kommentarer:

Folk tycker att det låter intressant och är imponerade över att man kan det [ungerska språket]. (83SdK34)

Bara det faktum att man har ungerskt påbrå ses som ngt spännande, exotiskt! (85SdK42)

Bland de andra kommentarerna fanns följande:

Tietenkin riippuu tilanteesta. Joskus saattavat kiinnostua, mutta se ei vielä tarkoita positiivisuutta. – *Beror naturligtvis på situation. Ibland kan de vara intresserade, men det betyder ändå inte att man är positiv.* (15FbM23)

monia ärsyttää etteivät he ymmärrä – *många blir irriterade över att de inte förstår* (02FaK18)

Tabell 56. Majoritetsbefolkningens förhållningssätt mot personer med ungersk bakgrund och ungersktalande

Andras förhållningssätt	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Har fördomar mot ungersk bakgrund						
i regel ja	0	0	8	21	8	9
i regel nej	43	86	30	79	73	83
beror på situation	7	14	0	0	7	8
Ej svar	0	0	1	3	1	1
Totalt	50	100	39	103	89	101
Är positiv till ungersktalande						
i regel ja	29	58	25	66	54	61
i regel nej	2	4	2	5	4	5
beror på situation	10	20	8	21	18	20
ingen erfarenhet	9	18	3	8	12	14
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100
Iakttar annorlunda etnisk bakgrund						
ja	23	46	18	47	41	47
nej	16	32	16	42	32	36
beror på situation	9	18	3	8	12	14
ingen erfarenhet	2	4	1	3	3	3
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100
Behandlar bra						
i regel ja	42	84	28	74	70	80
i regel nej	0	0	1	3	1	1
beror på situation	3	6	7	18	10	11
ingen erfarenhet	5	10	2	5	7	8
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100

Informanterna blev även tillfrågade om hur de ser på majoritetsbefolkningens förhållningssätt i allmänhet till dem (frågorna 10.5.1 och 10.5.2). Som tabell 56 visar uppgav nästan hälften av informanterna att man i Sverige resp. Finland ibland lägger märke till att de har en något annorlunda etnisk bakgrund än enbart svensk resp. finsk. Över en tredjedel av informanterna

har inte lagt märke till det, medan 14 % märkte det i någon enstaka situation. Bland informanternas observationer av hur andra kan lägga märke till att de har en något annorlunda etnisk bakgrund finns orsaker som annorlunda namn, utseende eller andra karaktärsdrag, men för vissa även sättet att prata. Nedan ett urval av informanternas kommentarer:

> Folk kan ibland undra om mitt efternamn. (42SaK29)
>
> Mitt namn kan väcka ett visst avståndstagande, men min felfria svenska ställer det till rätta igen. (54SaM64)
>
> Ulkonäön/puheen perusteella ei huomata, ainoastaan esittäytyessä. – *På grund av utseendet/talet märker man det inte, endast när jag presenterar mig.* (09FaK25)
>
> Det syns att jag inte är svensk. Folk brukar fråga. (45SaM23)
>
> mörkt hår, mörka ögon och mycket temperament (77SdM25)
>
> Hassusta aksentistani erilaisen taustani varmasti huomaa. Itse suomen kieltä puhuessa ei ole mitään ongelmia. Myös tummuuteni erottuu. – *På grund av min konstiga accent lägger man säkert märke till min annorlunda bakgrund. Att tala finska i sig är inget problem. Även att jag är mörk är avvikande.* (04FaK19)
>
> Tummat hiukset, tyrmäävän näköinen nenä, levottomuus (!) ja vilkkaus… eli ihmiset tuntuvat sekoittavan yksilölliset piirteet etno-skeemoihinsa. – *Det mörka håret, med en näsa som ser knockad ut, oro* (!) *och livlighet… med andra ord verkar människor blanda samman personliga drag med sina etnomönster.* (10FbM25)
>
> Temperamentti: Suomessa ”ei saa” osoittaa tunteitaan. Suomalainen loukkaantuu. – *Temperamentet: i Finland ”får man inte” visa känslor. Finländaren blir sårad.* (25FbM38)

På frågan om någon i Sverige resp. Finland behandlar informanten bra när de lägger märke till att informanten har en något annorlunda etnisk bakgrund än svensk eller finsk (fråga 10.5.2) svarade de flesta informanterna, nära 80 %, jakande. 11 % av informanterna tycker att det beror på situation. En finlandsungrare har däremot negativa erfarenheter. De positiva erfarenheterna kommenterades av flera informanter, bl.a. med följande:

> Jag har ingen brytning på min svenska och kan uttrycka mig väl. Det tror jag har haft en enorm betydelse för bemötanden. (60SaK32)
>
> Jag talar ju felfri svenska, det är nog de som bryter som kan få problem! (85SdK42)
>
> Jag accepterar inte negativa bemötanden. Om folk inte behandlar mig bra så låter jag dem veta det. (87SdM42)
>
> Jag blir tagen för svensk i Sverige. (44SaM40)

De flesta tycker att det är häftigt. (86SdK21)

Ja toteaa, että olemme sukulaisia/sukukieliä puhuvia. – *Och konstaterar, att vi är släktingar/talare av släktspråk.* (37FdM55)

De informanter som tyckte att andras beteende beror på situation kommenterade sitt svar med följande:

Inte förrän de hör att jag pratar flytande svenska. (55SaK21)

Useimmat eivät uskalla ottaa minusta selvää ja ovat siksi pysyneet ennakkoluuloisina. Sitten kun kerron itsestäni, he yleensä ilahtuvat ja tahtovat kuulla lisää. – *De flesta vågar inte ta reda på vem jag är och därför har de förblivit fördomsfulla. När jag berättar om mig själv blir de ofta glada och vill höra mer.* (04FaK19)

Vaihtelee vieraanvaraisesta kiinnostuksesta vieroksuvaan epäluuloon. – *Det växlar från gästvänligt intresse till avvisande misstro.* (10FbM25)

Yleensä siihen suhtaudutaan neutraalisti. – *I regel förhåller man sig neutralt.*(16FbM26)

Några finlandsungerska informanter påpekade även att andras beteende mot dem kunde vara annorlunda när de var unga. Framför allt i skolorna förekom det mobbning, ett exempel på en sådan kommentar är:

Koulussa kiusattiin paljon sillä puhuin kirjakieltä suomeksi ja muutenkin vaikutin enemmän ulkomaalaiselta. – *I skolan mobbades man mycket för att jag talade skriftspråklig finska och även i andra avseenden gav jag mera ett intryck av utlänning.* (02FaK18)

Ovan beskrevs hur informanterna ser andras förhållningssätt och i det följande presenteras informanternas tankar om att synas och vilja att väcka intresse med sin olikhet (fråga 10.5.5). En fråga gällde om informanterna vill att man i Sverige resp. Finland ska lägga märke till att de har en annorlunda etnisk bakgrund; här kunde en stor del av informanterna inte säga hur de känner, se tabell 57. Den visar även att 39 % av informanterna inte vill att man lägger märke till deras bakgrund, medan fler sverigeungrare (22 %) än finlandsungrare (11 %) vill det.

Tabell 57. Att lägga märke till annorlunda etnisk bakgrund

Vill att man ska lägga märke till	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Ja	11	22	4	11	15	17
Nej	15	30	19	50	34	39
Kan inte säga	24	48	15	39	39	44
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100

De informanter som ville att man uppmärksammar deras olikhet kommenterade sitt svar med följande:

> Det känns berikande att delvis ha en annan bakgrund än den typiskt svenska. Kul att vara lite ”exotisk”! (83SdK34)

> Oftast [ja]. Jag tycker själv det är ngt positivt, tyder på bredd, har kunskaper som inte syns gör en intressant för många som bara lever i ”en värld”. (41SaK35)

> siksi, että olen siitä hyvin ylpeä – *därför att jag är väldigt stolt över det.* (27FbK32)

De som inte kunde ta ställning i frågan skrev följande tillägg:

> Spelar mig ingen roll. (54SaM64)

> Beror på situation. När man umgås med folk: JA. När man söker jobb: NEJ (45SaM23)

> Tänker väl inte så mycket på det… Kul när nån frågar. (56SaM24)

> Enemmän ”en”, mutta en edes osaa kuvitella sellaista, ettei kiinnitettäisi. – *Mer ”nej”, men jag kan inte ens tänka mig att man inte skulle märka det.* (10FbM25)

> Suomessa etninen tausta ei etu, jos ei haittakaan. – *I Finland är etnisk bakgrund inte någon fördel, om inte heller nackdel.* (37FdM55)

> Olen elänyt Suomessa kauan, minua pidetään jo suomalaisena. – *Jag har levt i Finland länge, man ser mig redan som finländare.* (04FaK19)

5.3.3.4 Tankar kring tillhörighet

Informanterna kan känna tillhörighet till två länder och två kulturer samtidigt. Tabell 58 visar informanternas svar på frågan om de känner sig hemmastadda i Sverige resp. Finland (frågorna 10.5.7 och 10.5.8).

Tabell 58 visar att förutom några enstaka undantag känner sig alla informanter i regel hemmastadda i Sverige resp. Finland. Endast en finlandsungersk informant som är född och uppvuxen i Finland berättade att hon i regel inte känner sig hemmastadd i Finland, då hon efter att ha lärt sig ungerska som vuxen börjat sakna Ungern mer och mer. En sverigeungrare och tre finlandsungrare berättade att deras känslor beror på situationen. Finlandsungrarnas kommentarer visar att deras känslor ibland även är motstridiga:

> Ristiriitaisia tunteita kahden erilaisen maan välissä, kuin en kuuluisi kumpaankaan niistä. Pidän molemmista ja tunnen molempien hyvät ja huonot puolet. – *Motstridiga känslor mellan två olika länder, som om jag inte skulle tillhöra något av dem. Jag tycker om båda och jag känner bådas för- och nackdelar.* (04FaK19)

[Tunnen oloni kotoisaksi Suomessa]Paitsi korostetun suomalaisissa tilanteissa. – [*Jag känner mig hemmastadd i Finland*] *Förutom i situationer där finskheten betonas.* (37FdM55)

Sverigeungrarnas kommentarer verkar vara mer säkra och de återspeglar mer trivsel i landet:

Här vet jag hur en slipsten skall dras. (44SaM40)

Här förstår jag hur folk tänker och beter sig, mkt [mycket] bättre än i Ungern. Kan de kulturella o sociala koderna helt enkelt. (83SdK34)

Tabell 58. Att känna sig hemmastadd i Sverige resp. Finland och i Ungern

Känner sig hemmastadd	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
I Sverige/Finland						
i regel ja	49	98	34	89	83	94
i regel nej	0	0	1	3	1	1
beror på situation	1	2	3	8	4	5
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100
I Ungern						
i regel ja	20	40	32	84	52	59
i regel nej	7	14	2	5	9	10
beror på situation	22	44	4	11	26	30
ingen erfarenhet	1	2	0	0	1	1
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100

Av tabell 58 framgår vidare att lite mer än hälften av informanterna i regel känner sig hemmastadda i Ungern. Det finns dock en ganska stor skillnad mellan de två informantgruppernas svar: av sverigeungrarna känner sig lite mindre än hälften (40 %) hemmastadda i Ungern, medan nära hälften (44 %) svarade att deras känslor är beroende av situationen. Av finlandsungrarna känner sig en betydande del (84 %) i regel hemmastadda i Ungern. De informanter som känner sig hemmastadda i Ungern skrev bl.a. följande:

Jag ville själv ha frågan besvarad sedan barnsben är det bara semestertrivsel eller något mer. Efter 2,5 år kunde jag säga JA! Jag trivdes jättebra. (41SaK35)

Pidän siitä yhtäläisestä vierauden ja kotoisuuden tunteesta, jolla Unkariin suhtaudun.– *Jag tycker om den dubbla känslan av främlingskap och av att känna sig hemma, med vilken jag förhåller mig till Ungern.* (30FbK35)

De informanter som känner att det beror på situationen tillade följande:

> Hos vänner och släktingar självklart ja. Men skall man prata med myndigheter har jag ingen ”känsla” för rätt ”uppförande”. Skall man fortfarande muta läkare för förtur i kön? (44SaM40)

> Med människor och platser ja, men ej i möte med myndigheter etc. (77SdM25)

> Välillä tuntuu, etten sulaudu joukkoon, toisaalta kun hyväksyn itse etten ole ”kuin muut”, olokin paranee. – *Ibland känner jag att jag inte smälter in, å andra sidan mår jag bra när jag accepterar att jag inte är ”som andra”.* (09FaK25)

Informanterna fick också svara på två öppna frågor om i vilka situationer de känner sig ungerska och i vilka situationer de känner sig svenska resp. finska (frågorna 11.8 och 11.9).

På den första frågan svarade de flesta sverigeungerska informanterna att deras ungerska identitet är som starkast i umgänge med ungerska släktingar eller andra ungrare, men även när de träffar andra med invandrarbakgrund. Dessutom kan de i vissa situationer i svenskars närvaro känna att de är annorlunda, men de kan även bli påminda av svenskarna om det. Även finlandsungrare känner sig mest som ungrare när de besöker Ungern eller är i ungrares sällskap, men för dem verkar även språkets närvaro vara betydelsefull. Det är intressant att flera informanter bland finlandsungrarna även berättade att de alltid eller nästan alltid känner sig ungerska i alla situationer.

Andra typiska situationer som väcker känslan av ungerskhet till liv bland informanterna i både Sverige och Finland är idrottssammanhang, ungerska traditioner och musik, särskilt den ungerska nationalsången väcker känslor hos vissa informanter. Följande urval av informanternas svar visar exempel på hur informanterna beskrev de situationer då de känner sig ungerska:

> När jag är i Sverige med människor som inte har ungersk bakgrund, för då är jag ungersk i jämförelse med dem. Särskilt om jag råkar veta något om Ungern eller på ungerska som är till hjälp i situationen. (86SdK21)

> När svenskar står och velar. När svenskar självförglömt kan undgå att märka andra människors närvaro (t.ex. dörröppningar som blockeras, barnvagnar i julrusningen m.m.). När det kommer till lojalitetsfrågor känner jag mig ”osvensk” snarare än ungersk. När Ungern–Sverige möts i någon form av landskamp. (45SaM23)

> När Ungern är bättre än Sverige i någon idrott. Men detta mer i en skämtsam attityd gentemot omgivningen. Tyvärr händer det lite för sällan. (44SaM40)

> Om typ Ungern är med i Melodifestivalen (och är bra) så känner jag mig stolt. El. om en ungrare får Nobelpris. (83SdK34)

> Vid ett [svenskt] julbord eller en midsommarafton [som alltså inte firas i Ungern]. (57SaM32)

När folk ska stava till mitt efternamn. När jag tycker något och är bestämd. (40SaM31)

När jag hör språket, hör musiken. Kanske en vemodig känsla av olycklig kärlek! (85SdK42)

I känslomässiga situationer blir jag MER ungersk. (49SaM47)

Yllättävissä [tilanteissa], milloin vain. Asioidessa, kun näytän esim. unkarilaista hlökorttiani/ajokorttia, kun olen perheeni kanssa jossain. – *I överraskande* [*situationer*]*, när som helst. När jag sköter ärenden, när jag t.ex. visar mitt ungerska id-kort/körkort, när jag är med min familj någonstans.* (06FaK24)

Kun esim. Suomessa suomalaiset pitävät yhtä; kun on kyse suomalaisesta historiasta, perinteistä; kun matkustelen unkarilaisella passilla... (Jos en ymmärrä jotakin suomeksi.) – *När t.ex. finnarna i Finland håller samman; när det gäller den finska historien, traditionerna; när jag reser runt med det ungerska passet…* (*Om jag inte förstår någonting på finska.*) (08FaK22)

Muiden ”ulkomaalaisten” kanssa [ja] jalkapalloa pelatessa, ja itse Unkarissa. – *Med andra ”utlänningar”*[*och*] *när jag spelar fotboll och till och med i Ungern.* (10FbM25)

Viiniä juodessa, juhliessa, kaupassa osaan valita hyvät päärynät persikat ja vesimelonit. – *När jag dricker vin, är på fester, i affärer kan jag välja goda päron, persikor och vattenmeloner.* (36FdK34)

Kun olen Unkarissa ja puhun unkarilaisten kanssa. Usein myös Suomessa tulee sellainen olo, että olen hieman erilainen kuin muut. Kun näen Unkarin lipun ja kuulen kansallislaulun. – *När jag är i Ungern och pratar med ungrare. Ofta även i Finland kommer känslan att jag är något annorlunda än andra. När jag ser den ungerska flaggan och hör nationalsången.* (24FbM20)

Suomessa ollessani. Sukulaisteni kanssa ollessani… Kuullessani Himnuszin ja laulaessani sitä. Liikutun ja kyyneleet nousevat silmiini. – *När jag är i Finland. När jag är med släktingar… När jag hör Himnusz* [*den ungerska nationalsången*] *och sjunger den. Jag blir berörd och ögonen tåras.* (27FbK32)

Den andra öppna frågan gällde de situationer då mina informanter känner att de är svenska resp. finska. Nästan hälften av de sverigeungerska informanterna berättade att de alltid eller i de flesta situationer känner sig svenska i sin vardag i Sverige. En del av informanterna uppgav att de aldrig kan känna sig helt svenska, men när de besöker Ungern märker de i vissa situationer att de inte heller är helt ungerska, utan att de har en ganska stark svensk identitet. Av de finlandsungerska informanterna nämnde mindre än hälften att de i vardagen oftast i Finland känner sig finska. Annars har de mestadels tagit upp att de känner att deras finska identitet är starkast i arbetslivet samt i ge-

nustänkandet. Även idrottsevenemang och olika typer av väderlek nämns av några finlandsungerska informanter.

De beteendemässiga skillnaderna mellan svenskarnas resp. finnarnas och ungrarnas mentalitet kommer fram i många svar. Men också situationer liknande dem som nämndes ovan i samband med informanternas känslor av att vara ungrare finns i svar om erfarenhet av att känna sig svensk resp. finsk. Det visar sig att vissa informanter har helt andra känslor än andra informanter i samma situation; i t.ex. ett internationellt idrottssammanhang kan vissa av informanterna känna större tillhörighet till sina ungerska rötter medan andra kan känna att den svenska resp. finska identiteten då blir förstärkt. Dessutom kan samma person t.ex. i ungrares sällskap känna utanförskap i vissa situationer, men i andra situationer känna tillhörighet. Informanternas motstridiga svar när det gäller frågan om att känna sig som ungrare och om att känna sig svensk eller finsk tyder på ett mellanförskap, något som diskuterades i avsnitt 3.2. Fler exempel på när informanterna känner sig som svenskar resp. finnar följer här:

> När jag ser på min livssituation; 2 barn, 2 Volvo, villa, båt, sommarstuga i Värmland. Vilken Svensson! (44SaM40)

> Vill ha mycket ”lagom” i mitt liv. Balans. (73ScK36)

> I frågor om ordning & reda, hur samhällssystemet fungerar. När Sverige vinner OS guld. (39SaK34)

> När jag är i Ungern. När jag lyssnar/ser på ungerska politiska debatter som ofta bygger på påhopp & anklagelser istället för att partierna för sin egen politik = annan möteskultur. (41SaK35)

> Varje gång jag står i kö i Ungern och alla tränger sig. När jag varit i Ungern i 1 vecka. (40SaM31)

> När jag diskuterar ngt [något] med äldre ungrare. Mitt lugn i diskussioner. Min avsaknad att vilja påpeka vad andra gör för fel. Mitt försiktigare sätt att uttrycka mig om saker och ting. (45SaM23)

> (…) när jag möts av mina släktingars konservativa åsikter om hur en kvinna ska vara, att man borde vara gift, och äta kött, etc. Då är jag glad att jag bor i Sverige där folk inte lägger sig i saker hur som helst. Allt det där känns väldigt främmande för mig. (83SdK34)

> När jag är utomlands! I Sverige känner jag mej aldrig 100 %-igt svensk. (85SdK42)

> När alla kan ungerska i ett sällskap förutom jag! (76SdK36)

> Joskus koulussa ja ollessani edustamassa Suomea esim. kansainvälisissä kisoissa. – *Ibland i skolan och när jag representerar Finland t.ex. i internationella tävlingar.* (02FaK18)

Suomi-Ruotsi jääkiekkomatsin aikana!! Ja muutenkin kannustaessani Suomea. Itsenäisyyspäivänä ja Vappuna ylioppilaslakki päässä – *Under en hockeymatch mellan Finland och Sverige!! Men annars också när jag hejar på Finland. På* [*Finlands*] *självständighetsdag och på Valborg med studentmössan på huvudet.* (09FaK25)

Kun en tahdo haastaa riitaa, vaan tahdon pysyä puolueettomana. Olen myös aika mukavuudenhaluinen ja pidän puhtaudesta (kuten suomalaisetkin). – *När jag inte vill starta bråk, utan vill stanna utanför som opartisk. Jag är även ganska bekväm och tycker om renlighet* (*som finnar också gör*). (04FaK19)

Täsmällisyydessä ja jos jotain luvataan se myös pidetään. En ehkä ole kovin räväkkä - unkarilaiset aina menossa, itse tykkään rauhoittua välillä omiin oloihin. – *I punktligheten och om man lovar nånting så håller man det. Jag är kanske inte så rapp – ungrare är alltid på gång, jag gillar att lugna ner mig ibland och vända mig inåt.* (14FbK32)

Olen asunut koko elämäni Suomessa, joten tunnen olevani suomalainen lähes koko ajan. (…) – *Jag har levt hela mitt liv i Finland, varför jag nästan hela tiden känner mig som finne.(...)* (24FbM20)

Lenkkeillessä sateessa ulkomailla. – *När jag joggar ute i regnet utomlands.* [*I Ungern joggar man inte när det regnar.*] (28FbK36)

Yltiöunkarilaisissa isänmaallishistoriallisissa paikoissa ja tilanteissa. Kun suomalaisuudesta on etua asioiden hoitamisen kannalta. – *På väldigt ungerska patriotisk-historiska platser och i situationer. När man får fördelar av finskheten då man sköter ärenden*. (37FdM55)

Den sista öppna frågan om informanternas tillhörighet gällde situationer när de träffar människor utomlands och blir tillfrågade om vem de är och varifrån de kommer (fråga 11.5). Tabell 59 sammanfattar informanternas beskrivningar av sin tillhörighet i sådana situationer. Mer än hälften av informanterna brukar i en sådan situation berätta att de är svenska eller finska eller att de kommer från Sverige resp. Finland. Ungefär en tredjedel av dem uppger att de även brukar berätta om sin ungerska bakgrund om det blir en längre diskussion och samtalspartnern verkar vara intresserad av att veta mer. Lite mer än en tredjedel av informanterna brukar berätta att de är både svenskar resp. finnar, eller är från Sverige resp. Finland, och att de är ungrare, har ungersk bakgrund, talar ungerska eller att föräldrarna är från Ungern. Dessutom nämner fyra sverigeungrare och sex finlandsungrare att de är enbart ungrare eller har en ungersk bakgrund. En sverigeungersk och en finlandsungersk informant använder begreppet europe resp. världsmedborgare. I vissa av informanternas svar används även begreppet ”halvungersk”.

Tabell 59. Beskrivning av egen identitet och nationell tillhörighet

Identitet och nationell tillhörighet	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Svensk - från Sverige/finsk - från Finland	20	40	14	37	34	39
Svensk - från Sverige/finsk - från Finland och ungrare om man undrar	9	18	6	16	15	17
Ungrare - ungersk bakgrund – Ungern	4	8	6	16	10	11
Både svensk/finsk och ungrare/ ungersk bakgrund	15	30	11	29	26	30
Europe el. världsmedborgare från Sverige/Finland	1	2	1	3	2	2
Ej svar	1	2	0	0	1	1
Totalt	50	100	38	100	88	100

Några exempel på hur informanterna formulerade sina tankar kring sin nationella tillhörighet, vad de brukar säga utomlands om vilka de är och varifrån de kommer:

> Jag säger att jag kommer från Sverige. Om de tycker att jag inte ser svensk ut, brukar jag tillägga att mina föräldrar är födda i Ungern. (50SaM41)

> I första hand (…) jag är svensk, men om vi pratar längre och mer specifikt om språk och eller föräldrar så kanske jag säger att min mamma är från Ungern. (68SbK25)

> Jag är svensk, naturligtvis (…) jag är halvungersk om någon frågar. (T.ex. eftersom jag inte är blond och inte har ett nordiskt efternamn.) (83SdK34)

> Olen unkarilainen. Jos haluan tarkentaa, sanon, että olen syntynyt Unkarissa, mutta asunut / elänyt Suomessa suurimman osan elämästäni. – *Jag är ungrare. Om jag vill precisera säger jag att jag är född i Ungern, men att jag har bott/levt i Finland största delen av mitt liv.* (08FaK22)

> Asun Suomessa, mutta olen äitini kautta unkarilainen. – *Jag bor i Finland, men jag är genom min mor ungrare.* (20FbM25)

> Olen puoliksi unkarilainen ja puoliksi suomalainen, (…) olen syntynyt Suomessa, mutta haluaisin asua ja elää Unkarissa. – *Jag är till hälften ungrare och till hälften finne,* (...) *jag är född i Finland, men jag skulle vilja bo och leva i Ungern.* (27FbK32)

> Ensimmäiseksi vastaan olevani suomalainen ja tulevani Suomesta. Keskustelun edetessä kerron usein unkarilaisuudestani. – *Först säger jag att jag är finne och kommer från Finland. När samtalet går vidare berättar jag ofta om min ungerskhet.* (24FbM20)

Den finlandsungerska informanten som även har en finlandssvensk bakgrund skrev så här:

> Jag brukar på halvskämt säga att jag är hälften finsk, hälften ungersk och hälften svensk. (23FbM35)

5.3.3.5 Ungerska markörer

Några av enkätens öppna frågor handlade om informanternas åsikter vad gäller ungerskhet och de viktigaste beståndsdelarna i den ungerska identiteten (frågorna 11.1, 11.2, 11.3, 11.4 och 11.7).

För det första berättade informanterna vem de anser vara ungrare (fråga 11.1). I de sverigeungerska informanternas svar nämndes oftast ett eller två kriterier för att beskriva vem som är ungrare, medan det i finlandsungrarnas svar oftast nämndes flera kriterier. Bland kriterierna nämndes oftast känslan, dvs. att ungrare är de som känner sig som sådana i sitt hjärta. I de sverigeungerska informanternas svar verkade ett lika viktigt kriterium vara att ha anknytning till Ungern, mestadels i betydelsen att man är född och uppvuxen där. I de finlandsungerska informanternas svar var anknytningen till Ungern det näst viktigaste efter känslan av att vara ungrare och känna stolthet över det, samt att kunna språket och ha ungerska rötter. Även enligt sverigeungrarnas svar verkade rötterna ha stor betydelse, medan språket inte ansågs vara lika betydelsefullt. Bland andra kriterier nämndes i några enstaka fall t.ex. det ungerska sättet att leva, intresse för språket och den ungerska kulturen, ha ungerska karaktärsdrag, ha fått en ungersk uppfostran, äta ungersk mat, ha ungerskt namn, ha ungerskt medborgarskap och känna samhörighet med den ungerska musiken.

Den andra öppna frågan gällde de viktigaste kännetecknen på ungersk identitet (fråga 11.2). Det kännetecken på ungersk identitet som fått klart flest omnämnanden är språket. Därnäst nämndes kulturens betydelse samt olika typer av karaktärsdrag och mentalitet, som t.ex. eldigt temperament, pratsamhet, livfullhet, nyfikenhet, gästfrihet, artighet, patriotism, uppkäftighet, känslighet och att man är öppen, social, uppriktig, hjärtlig, bildad, kreativ, gåtfull, ironisk, pessimistisk eller inte ger upp.

Av jämförelse mellan de sverigeungerska och de finlandsungerska informanternas åsikter i ämnet framgår det att finlandsungrarna tycker att det mest kännetecknande är de ovannämnda karaktärsdragen och det ungerska språket samt den ungerska kulturen, medan sverigeungrare tycker att det mest kännetecknande i första hand är språket – vilket ibland inte betyder kunskaper i ungerska utan en särskild brytning på svenska – och den ungerska maten och sedan övrig ungersk kultur. I båda gruppernas svar nämns ofta familj och släktingar, relation och resor till Ungern, den ungerska musikkulturen och stoltheten. Figur 15 visar vad informanterna i de båda undersökningsgrupperna och totalt tycker är mest kännetecknande för den ungerska identiteten.

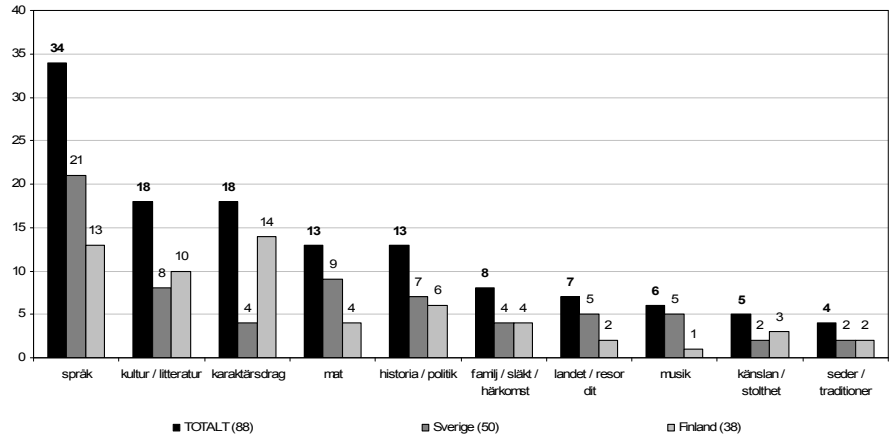

Figur 15. Kännetecknande för den ungerska identiteten enligt antal omnämnanden.

Informanterna svarade även på öppna frågor om sverige- och finlandsungrare i allmänhet. Först blev de tillfrågade om vilken betydelse ungerskheten har och sedan om vilken betydelse det ungerska språket har för en sverige- resp. finlandsungrare (frågorna 11.3 och 11.4).

För de flesta informanterna är ungerskheten mycket viktig och något som många sverigeungrare men framför allt finlandsungrare känner stolthet över. Men ungerskhetens betydelse är enligt informanterna beroende av uppfostran och erfarenheter och vilken relation man har till landet och dess kultur inklusive språket. En del av informanterna uppgav att ungerskheten utgör en betydande del av sverige- och finlandsungrarnas identitet och på det mer konkreta planet innebär det oftast tillgång till två kulturer, två språk och kopplingen till Ungern. En del av informanterna framhöll ungerskhetens berikande roll i sin tillvaro och att den ger dem en öppenhet inför andra kulturer. Många har nämnt att ungerskheten för en sverige- och finlandsungrare står för den fina ungerska mat- och vinkulturen, intresse för musik och konst, en särskild värme i hjärtat, familjesammanhållning, ungerska seder, vanor och högtider, men även gemenskapskänsla med andra som har ungerskt påbrå. Nedan presenteras några av informanternas svar. Betoningen ligger på det ungerska språket och den ungerska kulturen, t.ex. i följande svar:

> Att höra det ungerska språket ”välkomnar” mig. Jag har i barndomen vuxit upp i ungerskspråkig omgivning. Det känns tryggt. (44SaM40)

> En viss förbundenhet med den ungerska kulturen och språket. Även om jag nog mest identifierar mig som svensk har jag ändå en del identifikation med Ungern. En ungersk sida av personligheten. (59SaM49)

> [ungerskheten är] en vilja att bevara/utveckla den sida av sig själv som bara kan komma till uttryck genom ungersk kultur och möten med andra ungrare (77SdM25)

> Maten, musiken, språket. De ungrare jag träffat är antingen omåttligt stolta över det, eller väldigt sorgsna, oftast flyktingar. (85SdK42)

> Tämä on vain rikkaus kulttuurillisesti. Olen suomalainen mutta voin myös olla ylpeä unkarilaisuudestani ja siihen liittyvistä asioista. − *Detta är enbart en kulturell rikedom. Jag är finne men jag kan även vara stolt över min ungerskhet och saker som hör till den.* (13FbM32)

Ungerskheten kan enligt några informanter innebära svårigheter att kategoriseras av utomstående eller hinder för att integrera sig helt i den svenska resp. finska kulturen. Men den kan även betyda avsaknad av en nationell tillhörighetskänsla eller längtan efter den andra kulturen:

> En livsstil. Mångsidighet. En ständig längtan: är man i Sverige finns längtan till Ungern och är man i Ungern längtar en del av en till Sverige trots att man samtidigt trivs jättebra där man just är. (41SaK35)

> Riippuu varmasti suvusta ja yksilöstä. Toisen polven unkarilaisille, jotka ovat kuitenkin täällä kasvaneet, ei välttämättä [merkitse] paljon. Minulla vaikuttaa ainakin siihen, ettei kansallistunnetta suomalaisuuden puolesta oikein tahdo löytyä [minusta]. Koen itseni enemmän ”maailmankansalaiseksi”. − *Det beror säkert på släkten och individen. För andragenerationens ungrare, som ändå har vuxit upp här,* [*betyder*] *det inte nödvändigtvis mycket. Mig påverkar det i alla fall på det sättet att jag inte hittar nationella känslor för finskheten* [*i mig själv*]*. Jag upplever mig själv mer som världsmedborgare.* (29FbK32)

> Se on tärkeä osa minua. Minua sanotaan usein puoleksi unkarilaiseksi/suomalaiseksi, omasta mielestäni en ole kahden puolikkaan summa: olen suomalainen ja unkarilainen. − *Det är en viktig del av mig. Man kallar mig ofta för hälften ungrare/finne, men enligt min uppfattning består jag inte av två halva delar: jag är finne och ungrare.* (20FbM25)

> Tekijää, joka erottaa heidät valtaväestöstä. Joskus myös ylempiarvoisuutta, kuvitellaan, että keskieurooppalainen kasvatus olisi ”sivistyneempää” tai parempaa kuin suomalainen. − *En faktor, som skiljer dem från majoritetsbefolkningen. Ibland även en överlägsenhet, man tror att centraleuropeisk uppfostran skulle vara mer bildad eller bättre än den finska.* (09FaK25)

> Se on se jokin, joka estää heidät sopeutumasta 100 %-sesti Suomeen. − *Det är det något, som hindrar dem att anpassa sig 100 %-igt till Finland.* (04FaK19)

Ungerskheten kan för vissa sverige- och finlandsungrare även ge trygghet och en känsla av tillhörighet:

> Jättesvårt att formulera i ord, men när jag träffar andra sverigeungrare känner jag en sorts gemenskap. En känsla av att han eller hon har samma hemlighet. (50SaM41)

> För många blir den [ungerskheten] viktigare än för ungrare i Ungern. Många känner en trygghet & tydlig identitet i att förstärka det ungerska. (78SdK28)

> Se merkitsee toista puolta itsestä (...) – *Det betyder den andra delen av en själv* (...). (02FaK18)

En informant nämnde att ungerskheten kan ge en finlandsungrare förmåner:

> Tiettyä etua suomalais-unkarilaisissa suhteissa ja suomalaisten osoittamaa arvostusta. – *Någon slags fördel i de finsk-ungerska relationerna och finnarnas uppskattning.* (37FdM55)

Det finns även de som personligen känner att kunskaper i ungerska och kännedom om kulturen inte har tillfört dem något större värde. Här ett exempel:

> Vet inte. Jag är ju varken ”ungrare” eller ”svensk”, i och med det har jag blivit ganska opatriotisk. Har aldrig känt mig ungersk bara att jag har fått ett gratis språk och kännskap till [kännedom om] en annan ”kultur”. (56SaM24)

På frågan vad det ungerska språket allmänt har för betydelse i sverige- resp. finlandsungrarnas liv svarade nästan hälften av informanterna att det har en viktig roll. Tabell 60 sammanfattar informanternas svar. Den visar att mindre än hälften av sverigeungrarna tycker att det ungerska språket har en viktig roll i sverigeungrarnas liv, medan endast åtta informanter angav att de ser språkets betydelse som mindre viktig. När det gäller de finlandsungerska informanterna uttryckte mer än hälften i sina svar att språket har en central roll i finlandsungrarnas liv, medan enbart tre informanter tyckte att språket är mindre betydelsefullt. Totalt sju informanter menade att språkets roll kan vara olika för olika individer och att det oftast är beroende av om man haft möjlighet att växa upp med språket eller inte och vilken relation man hade till Ungern. Några av dessa informanter, framför allt sverigeungrare, berättade att de personligen upplever att det ungerska språket är viktigt för dem, men är medvetna om att många känner tvärtom eller anser att språket inte är viktigt för dem själva, men att för deras sverigeungerska släktingar har språket en betydande roll. Dessutom kunde tämligen många informanter, närmare en tredjedel, inte alls svara på frågan, vilket enligt kommentarerna delvis beror på att de inte har någon erfarenhet av ämnet då de inte känner andra sverige- resp. finlandsungrare.

Tabell 60. Det ungerska språkets betydelse i sverige- resp. finlandsungrarnas liv enligt informanterna

Ungerska språkets betydelse	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Viktig	22	44	20	53	42	48
Mindre viktig	8	16	3	8	11	12
Varierande	3	6	4	10	7	8
Kan inte säga	8	16	8	21	16	18
Ej svar	9	18	3	8	12	14
Totalt	50	100	38	100	88	100

De informanter som tycker att språket har en stor betydelse i sverige- resp. finlandsungrarnas liv har uttryckt sina tankar bl.a. på följande sätt:

> [Språket har en] Mycket viktig roll, i alla fall om man är intresserad av den ungerska delen av sitt ”jag” och vill veta mer om sina rötter eller vad som händer i Ungern, då det ändå är begränsat med översatt material. Att inte känna (…) att man behärskar ungerskan kan vara en barriär. (41SaK35)

> [Språket] Spelar en avgörande roll för bandet till det gamla landet. Är nyckeln till kulturen. (75SdM42)

> (…) har nog det ungerska språket en stor betydelse för gemenskapen och tryggheten (...) (60SaK32)

> Att kunna tala bra ungerska knyter individen starkare till sitt ursprung. (...) (45SaM23)

> [Språket] har fått för stor roll. Det är svårt att vara sverigeungrare utan att behärska språket. (50SaM41)

> [Språket spelar en] Viktig roll för att kunna tala med äldre släktingar, men inte nödvändigt för att känna sig ungersk! (76SdK36)

> Jag anser att språket är en av de viktigaste delarna i en identitet. Jag känner mig mer ungersk ju mer ungerska jag lär mig. Jag vet inte hur det är för andra. (86SdK21)

> [Unkarin kielellä] on tärkeä rooli. Sen harjoittamisella tunnemme vielä jotenkin kuuluvamme Unkariin ja todistamme olevamme unkarilaissyntyisiä eri tavalla kuin virallisesti. – [*Det ungerska språket*] *har en viktig roll. Genom att använda det känner vi fortfarande på något sätt att vi hör till Ungern och vi bevisar att vi är ungerskfödda på ett annorlunda sätt än enbart officiellt.* (04FaK19)

> [Unkarin kielellä on] Tärkeä rooli. Mielestäni henkilöä, joka ei edes osaa kieltä, ei voi sanoa unkarilaiseksi. – [*Det ungerska språket*] *har en viktig roll. Jag tycker att en person, som inte ens kan språket, inte kan kalla sig ungrare.* (08FaK22)

> Kielen rooli on merkittävä, kun elän toisessa kulttuurissa. Se on konkreettisin muistutus toisesta kodistani. – *Språkets roll är betydande när jag lever i en annan kultur. Det är den mest konkreta påminnelsen om mitt andra hem.* (20FbM25)

> Jos kieltä on vaalittu kotona, sitä voidaan käyttää edelleen. Se olisi suotavaa. (Olen itse pahoillani, että isäni ei Suomessa puhunut kanssamme unkaria.) – *Om språket har vårdats hemma, kan man använda det vidare. Det vore önskvärt.* (*Jag själv är ledsen över att min far inte i Finland pratade ungerska med oss.*) (35FdM67)

De informanter som har uppfattningen att språket spelar mindre roll i sverige- resp. finlandsungrarnas liv beskrev det bl.a. med följande ord:

> [Språket har] En underordnad roll. Pratas enbart med släkt/bekanta lite då och då. (57SaM32)
>
> Jag tror att det ungerska språket tyvärr inte anammas tillräckligt bland många ungrare i dagens samhälle, för att de assimilerats fort. (58SaK23)
>
> Ei välttämättä hirveän merkittävä, ainakaan oman sukuni kokemuksen perusteella. Äitini sisaruksistakaan kumpikaan ei puhunut lapsilleen unkaria. – *Är inte nödvändigtvis väldigt viktigt, inte i alla fall enligt min släkts erfarenheter. Av min mors syskon talade ingendera ungerska med sina barn.* (29FbK32)

Andra ungerska markörer som kan vara viktiga i sverige- och finlandsungrarnas liv utgörs av de avvikande eller annorlunda karaktärsdrag, seder och egenskaper som inte finns hos majoritetsbefolkningen. En öppen fråga i enkäten behandlade detta ämne (fråga 11.7).

De flesta av mina informanter berättade att de har sådana karaktärsdrag, seder eller egenskaper som de själva eller andra tror är ungerska eller som man på något sätt kan associera med Ungern, ungrare och ungerskhet. Men de två undersökningsgruppernas svar skiljer sig från varandra. I sverigeungrarnas svar ser man att den klart överlägsna ungerska markören utgörs av det ungerska köket. En stor del av de sverigeungerska informanterna nämner att de älskar den ungerska matkulturen och att de själva brukar laga mycket ungersk mat. Dessutom firas de ungerska högtiderna av många sverigeungrare. I informanternas svar nämns ofta även gästfriheten som naturligtvis hänger samman med mattraditionerna. Några nämnde även att man är hjärtlig, ganska rak och känslosam. I finlandsungrarnas svar var det som oftast framhävdes att de avviker från majoritetsbefolkningen i det att de är mer sociala, pratsamma, livliga och öppna människor. Flera har nämnt att de har ett eldigt temperament, vilket ofta även förknippas med deras utseende, eftersom många av dem har något mörkare hud- och hårfärg än finländarna. Bland andra nämnda egenskaper finns att vara artig och att man älskar att äta god mat, men även att man följer vissa ungerska traditioner. Några informanter nämnde att de är familjecentrerade och att den ungerska musiken och annan rytmisk musik uppskattas mycket. Ett urval av sverigeungrarnas svar presenteras här:

> Jag är bra på att trängas i köer! Jag har mindre ”jante” i mig än medelsvensson. Jag firar ungersk Mikulás, påsk, namnsdagar, lagar ungersk mat. (39SaK34)
>
> Jag följer vissa traditioner som att t.ex. vattnas vid påsk [en fruktbarhetsrit då pojkar och män stänker parfym i flickor och kvinnors hår] och uppmärksamma namnsdagar [ungrarna firar namnsdagar ofta på samma sätt som födelsedagar]. (...) (60SaK32)

Gästfriheten & i attityden/respekt mot äldre och föräldrar som jag fått från mina föräldrar, som många av mina svenska vänner reagerar (positivt) på. Uppfattning gällande tid & ordning mindre positiva egenskaper. (41SaK35)

envishet, lojalitet, mörka drag, julfirandet sker på ungerskt vis, Maten är mkt [mycket] nöt- och gris-baserad och nästan helt fisk/skaldjurs fri. Även fetare mat än ”vanliga svenskars”. (45SaM23)

Jag är lite av en ”Ungersk hemmafru” som lagar alldeles för mkt [mycket] mat, alltid. Älskar och lagar mkt [mycket] ungersk mat etc. (64SaK23)

älskar t.ex. starka kryddor/mat, ungersk julmiddag, t.ex. finns många saker, varm familjerelation, stark gemenskap med vänner, öppen, öl, vin, pálinka (72ScM21)

Är rakare än svenskar som varannat ord är kanske, lite, typ. (55SaK21)

Några av de finlandsungerska informanternas kommentarer var följande:

Kiihkeä ja vaihteleva suhteissa, innostuva ja unohtava ideoissa ja aatteissa, ajan tajuton tapaamisissa ja tekemisissä. – *Intensiv och omväxlande i relationer, entusiastisk och glömsk när det gäller idéer och tankar, har inte koll på tiden i möten och göromål.* (37FdM55)

Impulsiivisuus, tunteellisuus, pessimismi… Kohteliaisuus, teitittely, toisten huomioon ottaminen, poskisuudelmat (!), läheiset suhteet vanhempiin, perheen ja suvun arvostaminen. Anteliaisuus. Kiintymyksen osoittaminen sanoin ja elein. Suhtautuminen alkoholiin erilainen, luonnollisempi kuin suomalaisilla. – *Impulsivitet, känslighet, pessimism… Artighet, niande, hänsynstagande till andra, kindpussar* (!)*, nära relation till föräldrarna, uppskattning av familjen och släkten. Givmildhet. Att uttrycka tillgivenhet med ord och gester. Förhållningssättet till alkohol är annorlunda, mer naturligt än hos finnarna.* (27FbK32)

Juhlien ja rituaalien arvostus, arkuus toisaalta (jopa omahyväisellä tavalla), ylpeys, kiihko, luovuus/sopeutumattomuus, unelmointi joka ei vaikuta elämään - mutta onko tuo unkarilaista vai kodittomuutta, ja entä sitten? – *Uppskattande av fester och ritualer, känslighet å andra sidan* (*till och med ett självbelåtet sätt*)*, stolthet, hets, kreativitet/missanpassning, drömmeri som inte påverkar livet – men är det ungerskhet eller hemlöshet, och vad spelar det för roll?* (10FbM25)

Olen usein suurpiirteinen, en jaksa keskittyä yksityiskohtien hiomiseen. Vieraan lähtiessä saatan hänet ovelle. Yleinen kohteliaisuus. Kunnioitus vanhempia/opettajaa kohtaan. – *Jag är ofta slarvig, jag orkar inte koncentrera mig på att slipa på detaljer. När en gäst går så följer jag denne till dörren. Allmänn artighet. Respekt för äldre/lärarna.* (09FaK25)

Pyrin olemaan kohtelias ja toimimaan etiketin mukaisesti. Suomessa tämä tuntuu olevan yhä harvinaisempaa. – *Jag försöker vara artig och leva enligt etiketten. I Finland verkar detta vara allt sällsyntare.* (20FbM25)

> Haluaisin vahvistaa itsessäni unkarilaista sydämellisyyttä ja lämpöä, ja koenkin suomalaisen jäykän kanssakäymisen itselleeni vieraaksi. – *Jag vill inom mig förstärka den ungerska hjärtligheten och värmen, och jag upplever det finska stela umgänget främmande för mig.* (30FbK35)

En annan ungersk markör, som kan vara både given eller självvald, är namn. När det gäller informanternas inställning till och åsikter om namngivningen (fråga 12.3)[78] svarade cirka 39 % av informanterna (12 sverigeungrare och 22 finlandsungrare) att de har givit sitt eller sina barn eller vill ge sina kommande barn ett ungerskt namn, medan cirka 24 % av informanterna (16 sverigeungrare och fem finlandsungrare) inte gjorde det eller inte heller ville göra det. Några av informanterna påpekade att i valet av namn är båda makarna delaktiga, så namnen för barnen bestäms ofta i samråd. Flera av informanterna berättade att de försöker undvika att välja sådana namn som innehåller ljud och bokstäver som är svåra för svensk- och finskspråkiga. Många föredrar internationella namn och ungerska namn kan de tänka sig som ett andra eller tredje namn. I namnvalet verkar även estetiken spela en stor roll. Vidare tyckte 26 % av informanterna (sju sverigeungrare och 16 finlandsungrare) att det är viktigt att ättlingar till ungrare som bor utomlands har ungerska namn eller namn som man skriver på ungerskt vis eller som kan associeras med Ungern. En större andel (44 %), varav 28 sverigeungrare och 11 finlandsungrare, tyckte inte att det är viktigt och cirka 29 % av informanterna kunde inte ta ställning i frågan. Informanternas åsikter är delade när det gäller namnets betydelse, något som också deras kommentarer visar:

> Man ska ej skämmas för sin härkomst. (54SaM64)

> Inte viktigt, men det är lite [av en] identitetsfråga. Jag saknar ibland att mitt ungerska påbrå inte syns längre. Svenskt förnamn+ungerskt efternamn kändes exakt som ”jag”. (41SaK35)

> Inte viktigt. Men det är såklart kul att se ungerska namn dyka upp. (45SaM23)

> Där [med ungerskt namn] behåller man officiellt rötterna. (80SdM24)

> För mig känns det bra att ha ett ungerskt efternamn, för då märks det direkt att jag har ungersk bakgrund och det är jag stolt över. (86SdK21)

> Ej viktigt för mig, men för den som vill upprätthålla starka band med Ungern. (88SdK25)

> Valde dessa [ungerska] namn åt mina barn för att hedra minnet av släktingar. (79SdK40)

> Jag tycker att förstanamnet ska vara enkelt att förstå i det land man lever. (75SdM42)

[78] Informanternas svar redovisas inte i någon tabell.

Det är inte namnet som gör en till ungrare. (72ScM21)

Olisihan se hienoa, jos unkarilaiset nimet ”jäisivät henkiin”. Silti niiden oikein lausuminen tuottaa ulkomaalaisille ongelmia, mikä ei ole mukavaa nimen kantajalle. – *Det skulle ju vara fint, om ungerska namn skulle ”hållas vid liv”. Deras rätta uttal förorsakar dock problem för utlänningar, vilket inte är roligt för namnets bärare.* (04FaK19)

On ärsyttävää, kun ei edes tiedä, miten oman nimensä itse ääntäisi. – *Det är irriterande när man inte ens vet hur ens eget namn ska uttalas.* (10FbM25)

5.3.4 Tankar kring ungerskans framtid i Sverige och Finland

Språkbevarande hänger tätt samman med talarnas benägenhet att överföra språket till sina barn. Informanterna blev bl.a. tillfrågade om vilket eller vilka språk de vill att deras barn eller kommande barn ska lära sig (fråga 14.1). Tabell 61 sammanfattar informanternas svar på denna öppna fråga.

Som tabell 61 visar nämnde hälften av informanterna (51 %) att de vill att barnen eller eventuellt kommande barn ska lära sig ungerska eller ungerska och majoritetsspråket och eventuellt också ett tredje språk. Enbart majoritetsspråket nämndes i 12 sverigeungerska och två finlandsungerska svar, medan majoritetsspråken och ett eller flera andra språk nämndes av åtta sverigeungrare och två finlandsungrare. Dessutom nämnde fem informanter från de båda grupperna enbart ett eller flera andra språk än ungerska och svenska resp. finska. Totalt tio informanter svarade inte på frågan. Två av dessa påpekade att de föredrar flera språk och uttryckte att ju fler språk desto bättre möjligheter kommer man att få i framtiden. Några av de yngre informanterna menade att det är svårt att svara på frågan, eftersom svaret beror på omständigheter som den språkliga närmiljön, var de ska bo och den blivande makens språk m.m.

Tabell 61. Informanternas önskan om vilket/vilka språk nästa generation ska lära sig

Önskan om vilket/vilka språk nästa generation ska lära sig	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	An-tal	An-del %	An-tal	An-del %	An-tal	An-del %
Ungerska	0	0	4	11	4	5
Ungerska + majoritetsspråket	10	20	10	26	20	23
Ungerska + majoritetsspråket + ett tredje språk	11	22	9	24	20	23
Enbart majoritetsspråket	12	24	2	5	14	16
Majoritetsspråket + ett/flera andra språk	8	16	2	5	10	11
Enbart annat eller andra språk	5	10	5	13	10	11
Kan inte säga/ej svar	4	8	6	16	10	11
Totalt	50	100	38	100	88	100

När man jämför sverige- och finlandsungrarnas svar finner man ganska tydliga skillnader. Mycket mer än hälften av finlandsungrarna vill att deras barn ska lära sig ungerska, medan mindre än hälften av sverigeungrarna vill det. Dessutom har sverigeungrarna i större utsträckning nämnt flera andra språk än ungerska resp. majoritetsspråket än vad finlandsungrarna har gjort. De informanter som var för ungerskan motiverade sina svar på bl.a. följande vis:

> Unkaria ainakin. Jos menen suomalaisen kanssa naimisiin lapsi tulee puhumaan molempia kieliä. Jos taas unkarilaisen kanssa, saattaa olla että kotikieli on vain unkari. – *Åtminstone ungerska. Om jag gifter mig med en finländare kommer barnet att tala båda språken. Ifall med en ungrare kan det hända att hemspråket är enbart ungerska.* (06FaK24)

> Ainakin unkaria, sillä he tulevat olemaan vähintään ½-unkarilaisia. Tämä on mielestäni luonnollista, unkari on heidän äidinkielensä, oli isä ja asuinpaikka minkäkielinen tahansa. – *Åtminstone ungerska, eftersom de kommer att vara minst halvungrare. Detta är enligt min mening naturligt, ungerskan är deras modersmål oberoende av deras fars och omgivningens språk.* (09FaK25)

> Koska se [unkari] on äidinkieleni, en osaa kuvitella puhuvani lapselleni muulla kielellä. Tietenkin lapsen tulee oppia sen maan kieli, jossa asuu. – *Eftersom det* [*ungerska*] *är mitt modersmål kan jag inte tänka mig att tala något annat språk till mitt barn. Givetvis måste barnet lära sig det landets språk, där det bor.* (08FaK22)

Och de informanter som tycker att både ungerska och majoritetsspråket och eventuellt andra språk är viktiga skrev bland andra följande motiveringar:

> Svenska för att vi lever, bor i Sverige o min man är svensk. Ungerska för att hon ska kunna prata med släkt, klara sig själv, förstå mitt ursprung. (39SaK34)

> Svenska för att de bor här. Engelska för att det är ett världsspråk. Ungerska bara för rötternas skull. (57SaM32)

> med ungerskan behålls de språkliga rötterna (80SdM24)

> Bevara identiteten, de ska kunna kommunicera med ungerska släktingar, att kunna språk är bra (…) . (72ScM21)

> Ungerska, svenska och hebreiska. Viktigt att kommunicera med släkt, känna sig mer delaktig i en kultur man (…) delvis kommen från. (58SaK23)

> Svenskan och ungerskan är modersmål och engelskan livsnödvändig. (77SdM25)

> Suomea osattava jotta pärjää Suomessa, unkari tärkeä osa lapsen historiaa. – *Man bör kunna finska för att klara sig i Finland, ungerska är en viktig del av barnens historia.* (03FaK30)

> [Suomi ja unkari] Kuuluu perintöön! – [*Finska och ungerska*] *hör till arvet!* (34FdM22)

> Suomessa on välttämätöntä osata suomea kunnolla ja unkaria myöskin identiteetin ylläpitämiseksi. – *I Finland är det nödvändigt att kunna finska bra och ungerska för att upprätthålla identiteten.* (04FaK19)

> Asumme Suomessa, sen takia suomea. Englanti on niin peruskieli, se on hyvä oppia. Unkarissa asuu sukulaisia, joiden kanssa olisi kiva, jos löytyisi yhteinen kieli. Esim. Lasten isänpuoliset vanhemmat [jotka ovat unkarilaisia] eivät puhu edes englantia. – *Vi bor i Finland, därför finska. Engelska är verkligen grundspråket, det är bra att lära sig. I Ungern bor det släktingar, med vilka det vore kul om man skulle hitta ett gemensamt språk. T.ex. barnens farföräldrar* [*vilka är ungrare*] *talar inte ens engelska.* (29FbK32)

> Suomen kansalliskielet; saksa, ranska, englanti, Euroopan yleiskielet; unkaria niin että he tuntevat suhteensa Unkariin. – *Finlands nationella språk; tyska, franska, engelska, De vanliga språken i Europa; ungerska på det viset att de känner sina band till Ungern.* (37FdM55)

Några informanter nämnde i sina svar vikten av språkkunskaper i allmänhet och betonade att man kan få många fördelar av att tala flera språk. I några kommentarer framkom tanken att det är tämligen lätt att lära sig språk hemma av sina föräldrar:

> alla språk är lika viktiga sen är de ju alltid ett + [plus] att kunna många språk (64SaK23)

> Alla språk man kan är en merit och ger inblick i kulturen. (69SbK23)

> Språk öppnar stängda dörrar. Ju fler språk & kulturer i sig desto fler perspektiv, större förståelse för andra sätt att tänka. Desto lättare (…) [att] lära sig ytterligare språk. (41SaK35)

> Lättast att lära sig språk som barn & jag ser gärna att mina barn pratar så många språk som möjligt. (42SaK29)

> Det kostar inget att lära sig språk hemma. (53SaK21)

> Språk är rötterna till allt. (40SaM31)

> kaksikielisyys on rikkaus ja minulla henkilökohtaisesti on ollut etua siitä – *tvåspråkighet är en rikedom, och jag har personligen haft fördelar av det* (02FaK18)

> Mitä enemmän kieliä sitä parempi lapselle tulevaisuudessa. (…) – *Ju fler språk desto bättre för barnet i framtiden* (...) (22FbM24)

De informanter som inte alls nämnde att de vill att deras barn eller kommande barn ska lära sig ungerska uteslöt det ändå inte:

> De växer upp och kommer förmodligen att leva sina liv i Sverige. Önskar de lära sig ungerska finns den möjligheten också. (50SaM41)

> Svenska såklart. Ungerska vore kul, om man hittar ngn som kan prata det med dem. Jag kommer lära dem lite fraser och så, men inte prata det med dem (skulle inte kännas naturligt) och jag pratar inte perfekt. (83SdK34)

Andra skrev att de skulle önska att barnen lär sig ungerska, men att de inte känner att de har tillräckligt bra kunskaper för att kunna föra språket vidare till nästa generation:

> Då jag inte kan mycket ungerska själv förväntar jag mig inte att mina barn kommer att göra det. (76SdK36)

> Det [svenska] är mitt modersmål. Hade jag kunnat ungerska, skulle de ABSOLUT fått lära sej det också. (85SdK42)

> En usko pystyväni opettamaan riittävän ”oikeaa” unkaria kenenkään äidinkieleksi. – *Jag tror inte jag kan lära tillräckligt ”riktig” ungerska som någons modersmål.* (20FbM25)

Några har inte heller intresse för att lära barnet ungerska:

> Antagligen kommer jag att bo i Sverige med en svensk fru. Barnen kommer inte att ha någon starkare anknytning till Ungern. (45SaM23)

> Mina barn är hälften engelska, så det blir för mycket att blanda in ungerska. (79SdK40)

> [Ei unkaria.] Koska asumme Suomessa ja luultavasti hekin tulevat asumaan Suomessa koko elämänsä. – [*Inte ungerska.*] *Eftersom vi bor i Finland och förmodligen kommer de också att bo i Finland under hela sitt liv.* (38FeM20)

Andra informanter som föredrar kunskaper i andra språk, tillsammans med eller utan ungerska, skrev bl.a. följande argument:

> Engelska, franska, spanska eller tyska. Mitt barn har ingen relation till ungerska. (87SdM42)

> Samiska. Min dotters far är same o hans släkt talar samiska. (63SaK48)

> Englantia, espanjaa. Kansainvälisyys on trendi, suomella ja pelkällä unkarilla ei pärjää. – *Engelska, spanska. Internationaliseringen är trenden, man klarar inte sig med enbart finska och ungerska.* (17FbK30)

> Mahdollisimman monta kieltä. Johtuen omasta taustastani. Olen saanut kokea, miten valtava hyöty, ilo ja rikkaus kielten osaaminen on. Ja etteivät omat lapseni joudu kokemaan samaa tuskaa kuin minä unkarin kielen ”menettämisen” takia. – *Så många språk som möjligt. På grund av min egen bakgrund. Jag har fått erfara vilken enorm nytta, glädje och rikedom det är att kunna olika språk. Och för att mina barn inte ska utsättas för samma plåga som jag fick för ”förlusten” av ungerskan.* (27FbK32)

> Englantia. Saksaa. Olen iloinen, että 25-vuotias (…) tyttäreni osaa unkaria paremmin kuin minä! - Pienen maan asukkaan on osattava kieliä! – *Engelska.*

Tyska. Jag är glad för att min 25-åriga (...) *dotter kan ungerska bättre än jag! – Ett litet lands invånare måste kunna språk!* (35FdM67)

Informanterna blev även tillfrågade om de tycker att det är viktigt att deras barn eller kommande barn är intresserade av Ungern och sin bakgrund (fråga 14.2). Tabell 62 visar att tre fjärdedelar av informanterna besvarade frågan jakande. Tio informanter, fem från vardera undersökningsgruppen, tyckte inte att det är viktigt, medan tolv informanter inte kunde ta ställning till frågan. Mellan de sverigeungerska och finlandsungerska informanternas svar finns det inga betydande skillnader.

Tabell 62. Informanternas önskan om intresse hos nästa generation för Ungern, den ungerska bakgrunden och inlärning av och undervisning i ungerska

Viktigt att den andra generationen	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Skulle vara intresserad av Ungern och sin ungerska bakgrund						
ja	37	74	29	76	66	75
nej	5	10	5	13	10	11
kan inte säga	8	16	4	11	12	14
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100
Skulle vara intresserad av att lära sig ungerska						
ja	21	42	27	71	48	55
nej	10	20	5	13	15	17
kan inte säga	19	38	6	16	25	28
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100
Skulle få undervisning i ungerska						
ja	14	28	20	53	34	39
nej	17	34	7	18	24	27
kan inte säga	19	38	11	29	30	34
Ej svar	0	0	0	0	0	0
Totalt	50	100	38	100	88	100

De informanter som tyckte att det är viktigt att deras barn är intresserade av Ungern och sin bakgrund skrev bl.a. följande argument:

För att en del av familjen finns i Ungern. (72ScM21)

> Jag vill att de ska veta om vår ungerska bakgrund och vara stolta över den. (86SdK21)
>
> Ger ett viktigt tillskott till identiteten. Ökar öppenhet mot andra invandrargrupper. (75SdM42)
>
> Ehdottomasti, koska se on niin suuri ja tärkeä osa minua, heidän äitiään. – *Ovillkorligen, eftersom det utgör en så stor och viktig del av mig själv, deras mor.* (27FbK32)
>
> Kaikkien taustojen tunteminen ja tunnustaminen ovat tärkeitä. – *Det är viktigt att känna till och erkänna alla slags bakgrunder.* (37FdM55)

Vissa anser dock att de själva skulle få svårt att motivera barnens intresse, eftersom de själva inte har fått sådan stimulans hemifrån:

> Men jag kommer att få svårt att föra vidare ett arv jag inte själv fått. (85SdK42)

De informanter som tyckte att det inte är viktigt att deras barn är intresserade av Ungern och sin ungerska bakgrund eller inte kunde ta ställning i frågan hade som argument att de egna kontakterna är försvagade eller att familjen även har andra kulturer som är viktigare för dem personligen. Vissa ansåg också att deras barn får själva bestämma om de vill eller inte intressera sig för Ungern och sin ungerska bakgrund och någon uttryckte att det bara är ett önskemål att barnens intresse för sin bakgrund ska väckas. Några exempel bland deras svar:

> Svårt när jag själv inte har så mycket anknytning. Men självklart roligt. (88SdK25)
>
> Jag accepterar att ”deras Ungern” är England. Vore de 100 % svenska (dvs. hade svensk pappa och föddes här) skulle jag engagera dem i Ungern. (79SdK40)
>
> He saavat itse päättää suhteestaan Unkariin, Unkari on minulle jo niin vieras, että en usko, että heille syntyy erityisen merkittävä suhde maahan. Tai sitten syntyy - saa nähdä! – *De får själva avgöra sitt förhållande till Ungern, Ungern är redan så pass främmande för mig att jag inte tror att det för dem väcks någon speciell relation till landet. Eller så väcks det – vi får se!* (30FbK35)

En av frågorna berörde informanternas önskemål när det gäller deras barns och eventuellt kommande barns intresse för att lära sig ungerska (fråga 14.3). Mitten av tabell 62 visar informanternas svar, enligt vilka mer än hälften av informanterna, 48 av 88, tycker att det är viktigt att den kommande eller redan nu uppväxande generationen ska lära sig ungerska, medan 15 av informanterna svarade nekande på frågan. Dock konstaterade en del av dessa informanter att det ändå vore nyttigt om barnen skulle bli intresserade.

De flesta positiva svaren kom från de finlandsungerska informanterna, där nästan tre fjärdedelar tyckte att det är viktigt att barnen är intresserade av att lära sig språket, medan mindre än hälften av sverigeungrarna tyckte likadant. Informanterna gav följande argument för sina svar:

> [Viktigt eftersom] Vill ge dem förutsättningarna att kunna tala med släktingar m.m. Man vet aldrig: intresset kommer kanske inte genast, men kommer det en dag så finns lite förberett… (41SaK35)

> [Viktigt] För att kunna kommunicera med släktingar i första hand. (60SaK32)

> Olisi kyllä mahtavaa, jos he osaisivat äidinkieltään, joka eroaa niin paljon muista vahvoista kielistä (kuten englanti - globalisaatio). – *Det skulle ju vara fantastiskt om de skulle kunna sitt modersmål, som är så annorlunda jämfört med andra stora språk* (*så som engelska – globalisering*). (04FaK19)

> Tulen joka tapauksessa opettamaan heille unkaria. Minulla on tunne, että heillä on oikeus siihen. – *Jag kommer i vilket fall att lära dem ungerska. Jag har känslan att de har rätt till det.* (27FbK32)

Några av de informanter som tyckte att det inte är viktigt att barnen är intresserade av att lära sig ungerska säger att det ändå vore nyttigt och bra. En av kommentarerna skulle kunna gälla för många informanter:

> Skulle visserligen vara kul men jag ser större nytta med att kunna ett språk med stort användningsområde förutom engelska. Talar heller inte språket så bra att jag kan överföra det på barnen. Dessutom är min fru svensk och hemma talas bara svenska. (59SaM49)

En tämligen stor del av informanterna (28 %) kunde inte ta ställning i frågan och påpekade att barnen själva får bestämma om saken. Bland dessa informanters kommentarer fanns även några som visar att de ändå skulle tycka att det vore positivt om barnen blir intresserade av att lära sig ungerska:

> Jag skulle tycka det var roligt. Att dom utforskar sitt ungerska arv är bra för deras identitet och bekräftar också mig som förälder. (75SdM42)

> Det vore roligt, men är inget krav. (86SdK21)

> Jag kommer uppmuntra de[m] till att vilja intressera [sig för]/lära sig ungerska, men de får själva bestämma hur de känner sig inför det. (57SaM32)

Den därpå följande frågan gällde informanternas åsikter om undervisningen i ungerska och dess betydelse för deras barn (fråga 14.4). Informanternas svar visas i nedre delen av tabell 62. Här tyckte mindre än hälften av informanterna att det är viktigt att deras barn eller eventuellt kommande barn ska kunna få undervisning i ungerska. Nästan lika många kunde inte alls ta ställning i frågan, medan 17 sverigeungrare och sju finlandsungrare tyckte att undervisningen inte är viktig. När man jämför sverige- och finlandsungrar-

nas svar ser man att en betydligt större del av finlandsungrarna tycker att undervisningen är viktig.

Av informanternas kommentarer framkommer att många tycker att undervisningen ska ske privat, framför allt informellt i familjen, och inte inom den kommunala skolverksamheten. Dessutom betonade flera informanter att det är viktigt att möjlighet finns att få undervisning i ungerska om man vill ha sådan. Bland informanternas kommentarer fanns följande:

> [Nej, inte viktigt.] Fast jag kommer självklart uppmuntra och stödja ungen om han/hon vill lära sig. (45SaM23)
>
> Privat - ja. Ej hemspråksundervisning/modersmål. (49SaM47)
>
> Det är upp till mig i första hand att lära dem. (60SaK32)
>
> Om dom har intresse får jag ordna med undervisning. (75SdM42)
>
> Otan tämän [opettamisen] omaksi tehtäväkseni. – *Jag tar den* [*undervisningen*] *som min egen uppgift.* (22FbM24)
>
> Minä itse ainakin olisin halukas näyttämään heille ”portin” taustaansa. Viralisesti kannattaisin kevyttä kielenopiskelua. – *Jag själv skulle i alla fall vara villig att visa dem ”grinden” till deras bakgrund. Officiellt skulle jag stödja lätta språkstudier.* (04FaK19)
>
> Yleensäkin kaikkien kielten, erityisesti maahan muuttaneiden, opetus on tärkeää. – *I regel är undervisning i alla språk viktig, särskilt invandrarnas.* (37FdM55)

Ungerskans fortlevnad i Sverige resp. Finland är även beroende av huruvida den andra och tredje generationen vill bo kvar och om det också i framtiden finns möjlighet att använda ungerska med andra sverige- resp. finlandsungrare. Informanterna fick frågan om de har tänkt flytta till Ungern någon gång i framtiden (fråga 15.2).[79] Här svarade 44 % av informanterna nekande på frågan, medan 41 % av informanterna inte kunde ta ställning. Enbart sju sverigeungrare och fem finlandsungrare (14 %) svarade att de tänker flytta till Ungern, de flesta av dem betonade dock att de skulle kunna bo där en period, men kanske inte resten av livet. En finlandsungersk informant uppgav att han vill tillbringa tiden som pensionär i Ungern eller i Ungerns grannländer där ungerska minoriteter lever. De informanter som inte kunde ta ställning till frågan skrev bl.a. följande kommentarer:

> inte heltid, tänkbart deltid (71SbM48)

[79] Frågeställningen i enkäten var något oklar: frågan formulerades ”Tänker du någon gång flytta till Ungern?”, och var avsedd som en hypotetisk fråga, men kunde förstås som en fråga om informanten verkligen tänkte flytta till Ungern. Informanterna kunde förstå frågan olika och det är oklart vad de har svarat på. Här redovisas svaren kortfattat och inte i någon tabell.

> Eventuellt för kortare period/perioder (några år i taget) förutsatt att min man & jag hittar bra jobberbjudanden. (41SaK35)
>
> Skulle det finnas ett intressant arbetstillfälle hade jag kunnat tänka mig att bo ett tag i Ungern. (60SaK32)
>
> Riippuu työpaikasta ja elämäntilanteesta. – *Det beror på arbetsplatsen och levnadsomständigheterna.* (05FaM21)
>
> Nuorempana hinku oli kova, mutta nyt on jotenkin hyytynyt. – *Som yngre var lusten stor, men nu har den på något sätt svalnat.* (26FbM35)
>
> Sopeutumisvaikeuksia se varmasti tuottaisi, sen verran erilaiset olot siellä kuitenkin on. – *Anpassningssvårigheter skulle det säkert förorsaka, så pass annorlunda förhållanden är det ändå där.* (04FaK19)

Sist tillfrågades informanterna om de skulle vilja att deras barn eller eventuella barn någon gång flyttar till Ungern (fråga 15.3).[80] På denna fråga svarade de flesta av informanterna (73 %), varav 36 sverigeungrare och 28 finlandsungrare, att de inte kunde säga något om detta: de flesta ansåg att barnen själva får avgöra var de vill leva och informanterna vill inte påverka barnens beslut, men de motsätter sig inte deras eventuella flytt till Ungern. Frågan besvarades nekande av 17 % av informanterna, tio sverigeungrare och fem finlandsungrare, medan tre sverigeungrare och fem finlandsungrare önskade att barnen någon gång flyttar till Ungern. Två finlandsungerska informanter kommenterade detta svar: en av dem tyckte att barnen gärna får åka dit en tid för att bekanta sig med den centraleuropeiska världen, medan den andra informanten berättade att han gärna skulle vilja att hans kommande barn bor i båda länderna. Dessutom tillade en finlandsungersk informant att platsen där hennes eventuella barn kommer att bo inte spelar någon roll för henne, utan viktigast är att de lär sig det ungerska språket, bekantar sig med kulturen och har kontakter med sina släktingar.

5.4 Resultat enligt familjebakgrund och andra bakgrundsfaktorer

I avsnitt 5.1.1 beskrevs att vissa av informanterna har växt upp i familjer där båda föräldrarna var ungerskspråkiga,[81] och andra informanter i familjer där enbart en av föräldrarna hade ungerska som modersmål medan den andra föräldern hade svenska resp. finska eller eventuellt ett tredje språk som modersmål.[82] Informanternas enkätsvar har granskats också enligt informanternas familjebakgrund, dvs. föräldrarnas modersmål i familjen, och informan-

[80] Informanternas svar redovisas inte i någon tabell.
[81] Dessa familjer betecknades med ”a” och kallas här även ”helungerska familjer”.
[82] Betecknades med ”b och ”d” resp. ”c” och ”d” och kallas även ”blandfamiljer”.

ternas svar korstabulerades även med olika sociolingvistiska variabler.[83] Här presenteras några resultat av dessa granskningar.

5.4.1 Språkval i familjen under informanternas barndom

Först granskades språkvalet i familjen i informanternas barndomshem. Granskningen visar att det faktum att vissa föräldrars modersmål var svenska resp. finska eller eventuellt ett tredje språk inte nödvändigtvis betydde att föräldern i fråga inte kunde ungerska. Framför allt i de finlandsungerska familjerna var det ganska vanligt att de finskspråkiga föräldrarna, både mödrar och fäder, hade lärt sig ungerska och ofta använde det hemma. Vissa av dem lärde sig språket genom att deras barn pratade ungerska i hemmet och vissa har gått kurser i ungerska.

När man jämför de båda undersökningsgrupperna ser man för Finlands del att när informanternas mödrar talade till informanternas fäder använde de alltid ungerska i alla familjer där båda föräldrarna är ungerskspråkiga. Bland de sverigeungerska a-familjerna (där alltså båda föräldrarna är ungerskspråkiga) förekom däremot att mödrarna inte alltid konsekvent använde enbart ungerska när de talade till informanternas fäder, utan de blandade ungerska med svenska och i något enstaka fall var till och med svenska mer dominerande i kommunikationen än ungerska. I de andra familjerna, där bara en av föräldrarna är ungerskspråkig, använde mödrarna ofta majoritetsspråket, svenska resp. finska; när de talade till fäderna; det förekom i vissa fall även att ungerska användes i viss utsträckning.

Ungerskspråkiga mödrar med en ungerskspråkig make i Finland använde alltid enbart ungerska utan någon språkblandning när de talade till informanterna som barn. De sverigeungerska mödrarna som var gifta med ungerskspråkiga män har inte varit lika konsekventa, och mödrarna i dessa a-familjer har vid sidan av ungerskan även använt svenska när de talat till informanterna som barn. De sverigeungerska mödrarna har alltså ofta använt ett språk med stark svensk påverkan, dvs. de använde svenskspråkiga ord och fraser i större eller mindre utsträckning eller så har de använt båda språken med informanten. Det är överraskande hur jämförelsevis få mödrar i de sverigeungerska a-familjerna som verkligen har använt enbart sitt modersmål i kommunikationen med informanten. När det gäller de andra familjerna, där endast en av föräldrarna är ungerskspråkig, förekom språkblandning i viss mån i både Sverige och i Finland. Det finns även mödrar, som trots sitt ungerska modersmål enbart har använt svenska resp. finska med informanten. I Finland finns även ett fall där den ryskspråkiga modern enbart använde ungerska med informanten.

När det gäller fädernas språkval i familjen visar granskningen att i de sverigeungerska a-familjerna har fäderna oftast använt enbart ungerska och

[83] De granskade sociolingvistiska variablerna har presenterats i avsnitt 4.1.4.

aldrig enbart svenska när de talat till sin maka, men det framkom ändå att vissa fäder blandade in svenska i kommunikationen eller att de när de talade till informanternas mödrar använde mer svenska än ungerska. I de finlandsungerska a-familjerna blandade fäderna inte språken, utan alla använde enbart ungerska. Bland de finlandsungerska fäderna var det vanligare att använda ett tredje språk när de talade till sin ungerskspråkiga maka än det var bland de sverigeungerska fäderna. Både i Sverige och i Finland verkar det vara så att i blandäktenskapen använde de ungerskspråkiga fäderna sällan enbart ungerska i kommunikationen med mödrarna. I d- och e-familjerna var språkblandning mellan föräldrarna inte vanligt förekommande utan de ungerskspråkiga fäderna använde oftast enbart svenska resp. finska när de talade till sin maka.

I fråga om fädernas språkanvändning när de talade till informanterna verkar det vara så att fäderna i a-familjer i Finland alltid har använt enbart ungerska och att det aldrig har förekommit någon språkblandning, medan i de sverigeungerska a-familjerna använde mindre än hälften av fäderna enbart ungerska när de talade till informanten och det var tämligen ofta förekommande att fäderna vid sidan av ungerska även talade svenska och i vissa familjer enbart svenska. När det gäller de andra familjerna där en av föräldrarna är ungerskspråkig förekom det nästan lika ofta i båda undersökningsgrupperna att de ungerskspråkiga fäderna använde både ungerska och svenska resp. finska eller blandade dessa språk när de talade till informanten. Dock visade det sig i de sverigeungerska blandfamiljerna vara vanligast att de ungerskspråkiga fäderna enbart använde svenska eller använde mindre ungerska och mer svenska när de talade till informanten, jämfört med de finlandsungerska blandfamiljerna.

När man granskar utbildningsbakgrund för föräldrar som aktivt har använt ungerska i hemmet ser man att oftast har de som högst gymnasial utbildning bakom sig. Ungerskan användes även av högutbildade mödrar och fäder i hög grad, men bland dem verkar det finnas fler språkbytare än bland dem som enbart har gymnasial utbildning. Det kan bero på att många högutbildade föräldrar lever i blandäktenskap. När man sedan granskar föräldrarnas språkanvändning enligt deras invandringsbakgrund ser man att de mödrar som mest använde ungerska hemma har kommit till Sverige resp. Finland pga. arbete, medan de fäder som använde ungerska mest hemma har flyttat av familjeskäl eller har flyktingbakgrund. Dessutom har de föräldrar som är aktiva användare av ungerska oftast varit aktiva i ungerska föreningar eller ungerska kretsar någon gång. Det verkar också vara så att de som idag är aktiva medlemmar i det ungerska föreningslivet har inte varit lika aktiva användare av ungerska hemma när informanterna var barn som de föräldrar gjorde som tidigare har varit aktiva i de ungerska kretsarna.

Informanternas språkval som barn i de helungerska familjerna[84] visar något olika mönster i de två undersökta grupperna: i de finländska helungerska familjerna (förutom i ett fall) har alla informanter använt enbart ungerska när de talade till sina mödrar, men i de svenska helungerska familjerna har mindre än en tredjedel av informanterna talat enbart ungerska med sina mödrar och nästan lika många har använt enbart svenska. I blandfamiljer där mödrarna är ungerskspråkiga har lite mer än en tredjedel av informanterna talat enbart ungerska med sina mödrar. Både språkblandning och användande av majoritetsspråket förekom ofta i de båda undersökningsgruppernas blandfamiljer, men lite oftare i de sverigeungerska familjerna. I de finländska helungerska familjerna har informanterna förutom i ett fall alltid använt enbart ungerska när de talade till sina fäder, men i de sverigeungerska familjerna gjorde endast en tredjedel detta. I de blandfamiljer där papporna är ungerskspråkiga har informanterna talat både svenska och ungerska med sina fäder; i väldigt få familjer användes enbart ungerska och mindre ofta enbart svenska. Både i Sverige och i Finland finns det familjer där informanterna blandat både ungerska och svenska resp. finska eller ett annat språk när de talat med sina fäder. Dessutom visar det sig att i de finländska helungerska familjerna har informanterna nästan alltid använt enbart ungerska när de talat till sina syskon. Situationen i de svenska helungerska familjerna har varit mycket annorlunda, och enbart i fyra fall använde informanterna ungerska när de talade till sina syskon och i en stor majoritet av de sverigeungerska familjerna användes enbart svenska när man talade med syskonen. I båda undersökningsgrupperna använde nästan alla informanter enbart svenska resp. finska eller ett annat språk när de talade till sina syskon i familjer där enbart mödrarna är ungerskspråkiga. I de familjer där fäderna är ungerskspråkiga verkar situationen vara densamma. Så i praktiken visade sig syskonens språkanvändning sinsemellan ha varit starkt påverkad av majoritetsspråken i båda undersökningsgrupperna.

5.4.2 Språkanvändning i informanternas barndom

Granskar man familjernas språkanvändning i informanternas barndomshem enligt olika sociolingvistiska variabler kan man konstatera att det finns samband mellan föräldrarnas språkanvändning och om familjen någon gång har bott i Ungern: i de familjer som någon gång bott i Ungern är det vanligare att föräldrarna enbart har använt ungerska sinsemellan och även med sina barn. Dessutom har informanter som någon gång har bott med sina familjer i Ungern oftare använt ungerska med sina familjemedlemmar än de informanter som aldrig har bott där. Men bland de föräldrar som enligt informanterna

[84] Här används termerna ”helungersk familj” och ”blandfamiljer” endast för att beteckna familjer där båda föräldrarna är ungerskspråkiga resp. familjer där föräldrarna har olika modersmål.

någon gång tänker flytta till Ungern var det inte alls vanligare förekommande att föräldrarna använde ungerska i hemmet än bland dem som inte planerar att återvända till hemlandet. När det gäller språkanvändningen enligt familjernas kontakter med Ungern finns det inte någon större skillnad i användandet av ungerskan mellan de familjer som under informanternas barndom besökte Ungern några gånger per år och de som minst en gång per år besökte Ungern. Men de informanter vars familjer mer sällan, dvs. vartannat år eller mindre än vartannat år eller inte alls, besökte Ungern under informanternas barndom var mindre benägna att använda ungerska med sina föräldrar och särskilt med sina syskon jämfört med dem som besökte Ungern några gånger per år eller minst en gång per år. Det nämndes tidigare att tämligen få informanter har använt ungerska när de talade till sina syskon i barndomshemmet. Det verkar vara så att enbart sådana informanter, som har haft möjlighet att besöka Ungern minst en gång per år talade ungerska till syskonen.

I de familjer där informanterna har fått undervisning i ungerska användes ungerska språket av föräldrarna något oftare än i de familjer där informanterna som barn inte fått undervisning i ungerska. Även informanternas användning av ungerska språket med sina föräldrar och syskon var vanligare i familjer där informanten hade möjlighet att få undervisning i ungerska.

När det gäller informanternas deltagande i undervisning i ungerska enligt deras familjebakgrund, verkar det inte finnas någon tydlig skillnad i deltagande mellan informanter som kommer från en familj där båda föräldrarna är ungerskspråkiga och de som enbart har en ungerskspråkig förälder. Vid en närmare granskning av informanternas deltagande i undervisning i ungerska framkommer det att inte alla informanter som har fått modersmålsundervisning som barn alltid har använt ungerska i barndomshemmet. Ungefär hälften av de informanter som läste ungerska som barn talade ungerska hemma regelbundet. Hälften av de informanter som började studera ungerska senare, alltså utanför det svenska eller finska skolväsendet, har inte vuxit upp med det ungerska språket. Ungefär en tredjedel av de informanter som använde ungerska regelbundet hemma har aldrig fått någon undervisning i språket. När det gäller informanternas språkanvändning idag jämfört med deras deltagande i undervisning visar granskningen att en tredjedel av de informanter som använder ungerska dagligen nuförtiden har fått undervisning i språket under flera år som barn och hälften av dem även senare som vuxna. Mer än hälften av de informanter som nuförtiden använder ungerska några gånger per vecka har fått undervisning i ungerska som barn och några av dem även senare. Och slutligen kan konstateras att av de informanter som inte fått undervisning i ungerska kommer lite mindre än hälften (nio sverigeungrare och två finlandsungrare) från familjer där båda föräldrarna är ungerskspråkiga, medan en större del (tre sverigeungrare och 14 finlandsungrare) kommer från familjer där enbart en av föräldrarna är ungerskspråkig.

5.4.3 Ungerskans närvaro i informanternas vardag idag

Vad gäller ungerska språkets tillgänglighet i informanternas hem visar granskningen att bland sverigeungrarna har sådana informanter som är från familjer där enbart en av föräldrarna är ungrare tillgång till ungerskspråkiga böcker och ungerskspråkiga tevekanaler mycket oftare än informanter som är från helungerska familjer. Andra ungerskspråkiga medier förekommer dock lite oftare bland de informanter som är från helungerska familjer. Situationen för de olika finlandsungerska informanterna är i stort sett likadan som bland sverigeungrarna, men det är intressant att konstatera att prenumeration på ungerskspråkiga tidningar finns enbart bland de finlandsungerska informanter som är från familjer där bara en av föräldrarna är från Ungern. Även införskaffande av ungerskspråkiga filmer verkar vara något vanligare hos dessa informanter. Ungerskspråkiga böcker finns hos lika många av de finlandsungerska informanterna från en familj där båda föräldrarna är ungerskspråkiga som bland dem från familjer där enbart en av föräldrarna är ungerskspråkig.

Skillnader i läsvanor och mediekonsumtion mellan de informanter som är från helungerska och de som är från b-, c-, d- och e-familjer är marginella och därför redovisas de inte detaljerat här, utan det kan konstateras allmänt att informanter från de helungerska familjerna läser böcker på ungerska mer sällan än de informanter som enbart har en förälder från Ungern. Intressant nog gäller samma mönster informanternas vanor att lyssna på ungerskspråkiga radioprogram eller musik och vanor att skriva vykort eller sms på ungerska. Men när det gäller ungerskans användning vid samtal i telefon är informanter från de helungerska familjerna mer aktiva än de andra informanterna. I fråga om att läsa tidningar och tidskrifter på ungerska finns inga tydliga skillnader mellan informanter från helungerska familjer och de som kommer från blandfamiljerna. Detsamma gäller läsandet av ungerskspråkiga internetsidor, informanternas vanor att titta på ungerskspråkiga teveprogram, video- och dvd-filmer eller informanternas vanor att skriva brev eller e-post.

Informanternas sammanfattande uppskattning av ungerskans användning idag visar att det i viss mån finns skillnader mellan informanter med olika familjebakgrund: av informanterna från helungerska familjer använder nästan hälften (17 av 38) språket dagligen medan av de andra informanterna är det cirka en tredjedel (16 av 50) som gör det. Av de informanter vilkas båda föräldrar är ungerskspråkiga använder tre fjärdedelar (29 av 38) ungerska minst en gång per vecka medan av de andra informanterna drygt hälften (29 av 50) gör det lika ofta. Dessutom används ungerska åtminstone en gång per månad av 32 informanter från de helungerska familjerna och av 31 av de övriga informanterna. Det finns två informanter som kommer från helungerska familjer men inte alls använder ungerska idag och bland de andra informanterna, som har en ungerskspråkig förälder, finns det fem som aldrig använder språket.

Dagens språkanvändningssituation enligt informanternas familjebakgrund visar även att mer än hälften av de informanter som har vuxit upp i a-familjerna och hälften av dem som kommer från b- och c-familjerna använder ungerska vid sidan av svenska resp. finska, medan cirka en fjärdedel av informanterna från d- och e-familjerna vid sidan av svenska resp. finska använder ungerska endast för sig själva. I informanternas kommunikation med sina egna barn verkar majoritetsspråket vara mest förekommande även när informanten i fråga har vuxit upp i en helungersk familj i Sverige. Bland dessa informanter finns dock en sverigeungrare som enbart talar ungerska med sina barn. Eftersom ungerskan nuförtiden talas i hemmet enbart av enstaka informanter kan man inte dra några slutsatser om vilka som är mest eller minst benägna att använda ungerska hemma. Ungerskan används i liknande utsträckning av informanter som själva har lärt sig språket i barndomshemmet eller fått undervisning under barndomen eller senare som vuxna eller ofta besökt Ungern som barn. Materialet är litet och det går inte att se om det finns någon skillnad mellan informanter i olika ålder eller med olika utbildningsbakgrund och uppväxtmiljö.

Ungerskans användning i informanternas hem idag verkar alltså inte bero enbart på informanternas bakgrund, utan mer på deras livssituation när det gäller vilket eller vilka språk deras livskamrater har som modersmål och vilket språkval de gör tillsammans.

I en fortsatt granskning av resultaten vad gäller informanternas språkanvändning framkommer det att en betydande del av de informanter som nuförtiden använder ungerska dagligen (20 av 33) kommer från familjer där ungerskan alltid användes i barndomshemmet. Nästan alla av dessa informanter (17 av 20) har även besökt Ungern som barn minst en gång per år. Även av de informanter som använder språket några gånger per vecka kommer en betydande del (12 av 18) från sådana familjer där ungerska alltid användes i barndomshemmet. En stor del av dem (8 av 12) besökte Ungern en gång per år när de var barn. Hälften av de informanter som idag använder ungerska en gång per vecka kommer också från familjer där ungerskan alltid användes i barndomshemmet och en stor del av dem har ofta rest till Ungern. De informanter som nuförtiden använder ungerska några gånger per månad har som barn använt ungerska mer sällan och de besökte Ungern vartannat år eller mer sällan. Vidare kan man se tendensen att informanter som nuförtiden använder språket mer sällan har ofta inte använt språket som barn och inte heller besökt landet lika ofta som de andra.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att informanter som nuförtiden aktivt använder ungerska, dagligen eller några gånger per vecka, men minst en gång per vecka, kommer från sådana familjer där ungerska språket användes aktivt i barndomshemmet och där besöken i Ungern var regelbundna. Dagens språkanvändningssituation verkar alltså vara starkt påverkad av informanternas språkliga situation under barndomen. Dessutom inverkar, som nämnts ovan, informanternas nutida livssituation.

5.4.4 Andra språkvalsmönster hos informanterna

I sällskap med släktingar används ungerskan framför allt av de informanter vars båda föräldrar är från Ungern. Men även bland dessa informanter förekommer det att enbart det svenska språket används för kommunikation mellan informanterna och deras släktingar. Av de informanter som bara har en ungersk förälder använder cirka tre fjärdedelar förutom svenska resp. finska även ungerska i kommunikationen med sina släktingar. När det gäller språkvalet med vänner verkar det inte vara någon betydlig skillnad mellan de informanter som kommer från a- resp. b-, c-, d- och e-familjer, så i alla olika familjetyperna och i de båda undersökningsgrupperna finns informanter som har kontakt med ungerskspråkiga vänner.

Beträffande informanternas aktivitet i ungerska kretsar visar det sig att mer än hälften av de aktiva informanterna kommer från familjer där ungerska alltid användes i barndomshemmet, och ungefär en femtedel av de aktiva informanterna kommer från familjer där ungerskan aldrig användes i barndomshemmet. Dessutom kommer mer än hälften av de aktiva informanterna från familjer som minst en gång per år rest till Ungern. Ändå har en fjärdedel av de aktiva informanterna mer sällan än vartannat år besökt Ungern som barn. När man jämför informanternas aktivitet med deras föräldrars aktivitet i ungerska kretsar så framkommer att av de fem informanter som aktivt medverkar i ungerska föreningslivet har tre informanter föräldrarna som båda är med i någon ungersk förening, en har en aktiv mor och den femte har föräldrar som inte alls är eller har varit med i det ungerska föreningslivet. Av de 15 informanter som är medlemmar i någon ungersk krets men inte är särskilt aktiva, har två tredjedelar en eller två föräldrar som aktivt är med i det ungerska föreningslivet. Även en stor del av de informanterna som tidigare har varit medlemmar i någon ungersk krets har en eller båda sina föräldrar med i någon ungersk förening. Och nästan hälften av de informanter som inte alls är med i det ungerska föreningslivet kommer från familjer där en eller båda föräldrarna är eller har varit med i någon ungersk förening. Sammanfattningsvis kan man konstatera att betydligt färre av informanterna är med i det ungerska föreningslivet idag än vad fallet var i föräldragenerationen. Dessutom tar föräldrarna mer aktivt del i föreningarna än vad deras barn gör.

Granskningen av informanternas kontakter med andra ungerskspråkiga visar att av dem som kommer från familjer där båda föräldrarna är ungerskspråkiga besöker enbart två informanter ungerskspråkiga kretsar regelbundet, minst en gång per vecka, och sammanlagt fem informanter gör det minst en gång per månad. Men nästan två femtedelar (15 av 38) gör det åtminstone några gånger per år, medan nästan hälften (18 av 38) aldrig gör det. Bland de andra informanterna, som kommer från familjer där en av föräldrarna är ungrare, är situationen likartad: enbart tre informanter besöker ungerskspråkiga kretsar minst en gång per vecka och sammanlagt åtta gör det minst en

gång per månad, medan en fjärdedel (13 av 50) gör det åtminstone några gånger per år och hälften (26 av 50) gör det aldrig. När det gäller informanternas möten med andra personer med ungersk bakgrund i Sverige resp. Finland träffar informanter från de helungerska familjerna andra ungrare oftare än de som kommer från familjer där endast en av föräldrarna är ungerskspråkig: av informanter med två ungerskspråkiga föräldrar träffar cirka en femtedel (7 av 38) minst en gång per vecka andra personer med ungersk bakgrund och sammanlagt hälften av informanterna (19 av 38) gör det åtminstone en gång per månad. Enbart fyra av dem träffar aldrig andra personer med ungersk bakgrund i Sverige resp. Finland. Av de informanter som kommer från familjer där enbart en av föräldrarna är ungrare träffar nästan en fjärdedel (12 av 50) andra med ungersk bakgrund minst en gång per vecka och sammanlagt cirka en tredjedel (17 av 50) gör det åtminstone en gång per månad, medan åtta informanter aldrig gör det. Och när det gäller att ha ungerskspråkiga vänner finns ingen skillnad mellan informanter som kommer från familjer där båda föräldrarna är från Ungern och informanter som enbart har en av sina föräldrar därifrån.

Det är intressant att konstatera att informanter som kommer från familjerna där enbart en av föräldrarna är ungrare har besökt Ungern som barn något mindre ofta än de andra informanterna, men de besöker nuförtiden Ungern mer aktivt än vad informanterna från de helungerska familjerna gör. Medan mindre än hälften (17 av 38) av de informanter som kommer från de helungerska familjerna besöker Ungern minst en gång per år, åker något mer än hälften av de andra informanterna (26 av 50) dit lika ofta. Det finns dock inga tydliga skillnader i vistelsetid för de informanter som kommer från de olika familjetyperna. Dessutom är det intressant att nämna att de informanter som kommer från en familj där en av föräldrarna är ungrare är mer aktiva i att speciellt lägga märke till händelser som har med Ungern att göra samt att de följer händelserna i Ungern oftare än de informanter som kommer från helungerska familjer. Medan 32 av 50 av informanterna från b-, c-, d- och e-familjerna följer nyheterna om Ungern åtminstone en gång per månad, gör av informanterna från a-familjerna enbart hälften (19 av 38) det lika ofta. Informanter från a-familjerna lägger något oftare märke till andra ungrare i Sverige resp. Finland än de som kommer från en familj där enbart en av föräldrarna är ungrare.

5.4.5 Tvåspråkighet och identitet

Två modersmål är inte ett typiskt fenomen enbart för de informanter som kommer från familjer där bara en av föräldrarna är ungerskspråkig: sju informanter, fem sverigeungrare och två finlandsungrare, som kommer från de helungerska familjerna anser också att de har både ungerska och svenska, ungerska och finska resp. finska och svenska som sina modersmål. Dessutom finns det en finlandsungersk informant vars far är ungerskspråkig och

modern ryskspråkig medan informanten själv tycker att han enbart har ungerska som sitt modersmål.

Informanternas förhållande till ungerska språket och sin ungerska bakgrund visar intressanta skillnader, om än inte väldigt stora, mellan informanter som kommer från helungerska familjer och de som enbart har en ungerskspråkig förälder. Informanter från b-, c-, d- och e-familjerna har något positivare inställning till språket än informanter från de helungerska familjerna. Men av informanter från a-familjerna känner sig 14 av 38 som ungerska i Sverige resp. Finland och av de informanter som enbart har en förälder från Ungern känner endast åtta informanter likadant. Av de informanter som bara har en förälder från Ungern uppgav ändå hälften (24 av 50) att de kan känna sig ungerska i Sverige resp. Finland beroende av situation. Också en något större andel informanter från de helungerska familjerna känner sig ungerska i Ungern. Ytterligare granskning visar att de informanter som kommer från familjer där enbart en av föräldrarna är från Ungern verkar vara lika positiva till att träffa andra med ungersk bakgrund som de som kommer från familjer där båda föräldrarna är från Ungern. Men informanterna från b-, c-, d- och e-familjerna är stoltare över sin ungerska bakgrund än de som har två ungerska föräldrar: av de förstnämnda är 60 % väldigt stolta medan mindre än hälften (47 %) av informanterna från de helungerska familjerna är väldigt stolta över att ha ungersk bakgrund.

Jämför man informanternas språkkunskaper idag med familjernas språkanvändning i barndomen bekräftas uppfattningen om att en balanserad tvåspråkighet[85] finns hos de informanter vars föräldrar alltid använde ungerska i barndomshemmet utan att blanda in svenska resp. finska i kommunikationen.

Till slut kan det nämnas att det i undersökningen deltog informanter som är uppväxta i samma familj. Allmänt kan konstateras att i vissa fall finns det väldigt stora skillnader i dessa individers språkliga uppfostran, vilket gör att informanter från samma familj kan ha väldigt olika språkvalsmönster och deras attityder till språket och den ungerska bakgrunden kan också vara olika och i vissa fall även motsatta.

5.5 Sammanfattning

Informanternas enkätsvar har redovisats i avsnitten 5.1−5.4. Först presenterades i avsnitt 5.1 informanterna enligt kön, ålder, utbildningsnivå, sysselsättning, födelseland, bosättningsort, medborgarskap och bärande av ungerskt namn, medan informanternas familjebakgrund presenterades enligt föräldrarnas modersmål, orsak till invandring, utbildning, sysselsättning och aktivitet i ungerska kretsar. Avsnitt 5.2 behandlade informanternas kunska-

[85] I sammanhanget avser balanserad tvåspråkighet informanternas uppskattning att de kan ungerska och svenska resp. ungerska och finska lika bra.

per i ungerska och majoritetsspråken och det konstaterades att informanterna har betydligt bättre kunskaper i majoritetsspråken, dvs. svenska och finska, än i ungerska. I ungerska är de primära språkfärdigheterna, dvs. förståelse och tal, mer dominanta än de sekundära språkfärdigheterna, dvs. läs- och skrivkunskaper. Framför allt skrivkunskapen verkar vara svag hos dessa andragenerationens ungrare.

I avsnitt 5.3 uppdelades resultatredogörelsen i olika temaområden enligt Grins modell. I avsnitt 5.3.1 presenterades enkätundersökningens resultat av de frågor som behandlade informanternas möjlighet att tillägna sig ungerska. Först beskrevs informanternas och deras familjers språkval i barndomshemmet och det konstaterades bl.a. att mödrarna använde mer ungerska i kommunikationen än fäderna gjorde. De ungerskspråkiga mödrarna var dock inte alltid lika konsekventa med att använda ungerska med familjemedlemmarna som de ungerskspråkiga fäderna var, utan det förekom ofta språkblandning. Syskon emellan användes i de flesta fall majoritetsspråket och ungerskan fungerade som ett hemligt språk gentemot andra som inte behärskar språket. Det förekom också i flera familjer att föräldrarna använde olika språk med olika barn och i vissa familjer skedde ett språkbyte från ungerska till majoritetsspråket med tiden. Vidare presenterades informanternas kontakter med Ungern under barndomen och det konstaterades att en betydande del av informanterna besökte Ungern regelbundet, framför allt under sommarloven. Slutligen behandlades olika frågor om deltagande i undervisning i ungerska. Enligt enkäternas svar har en stor del av informanterna, framför allt sverigeungrare, någon gång under sitt liv fått undervisning i språket och de flesta av dem i grundskolan eller tidigare. Ungefär hälften av informanterna var nöjda med den mängd och kvalitet på undervisningen som de fått och en stor del upplever att de har haft nytta av undervisningen. Cirka hälften skulle gärna vilja fortsätta att studera ungerska någon gång i framtiden.

I avsnitt 5.3.2 presenterades resultaten av frågor som behandlade informanternas möjlighet att använda ungerska. Först behandlades informanternas språkval hemma som vuxna och det framkom att tämligen få informanter använder ungerska hemma och i de flesta fall handlar det bara om att prata för sig själv eller med sina husdjur. Efter det presenterades ungerska språkets tillgänglighet i informanternas hem och informanternas vanor att läsa, prata, skriva och lyssna på ungerskspråkiga medier. Enligt informanternas svar har de flesta ungerskspråkiga böcker och musik hemma, men tämligen få läser, skriver, lyssnar på musik eller tittar på teveprogram, videofilmer m.m. regelbundet. Ungerska används framför allt när informanterna pratar i telefon. I presentationen av informanternas språkval utanför hemmet framkom att ungerskan används mest med kusiner och övriga släktingar och i viss mån även med vänner. Med grannar, på arbetet, på fritiden osv. används ungerskan marginellt. Därefter var informanternas aktivitet i ungerska kretsar i fokus och det konstaterades att endast ett fåtal informanter är med i någon ungersk organisation eller ungerska kretsar och de flesta av dem har inte heller någon

aktiv roll i det ungerska föreningslivet. Dessutom träffar enbart en mindre del av informanterna andra med ungersk bakgrund regelbundet. Slutligen behandlades frågor om informanternas kontakter med Ungern och det framkom att informanternas resor till Ungern är mer oregelbundna idag än då de var barn och att de besöker Ungern mer sällan samt att längden på deras vistelser numera är mer varierande.

I avsnitt 5.3.3 presenterades enkätundersökningens resultat gällande frågor med anknytning till informanternas vilja att använda ungerska. Avsnittet fokuserade först på informanternas förhållande till ungerska och flerspråkighet och sedan på deras förhållande till den ungerska bakgrunden. Det konstaterades bl.a. att en stor del av informanterna anser att de har endast ett modersmål, medan en tredjedel tycker att de har två modersmål. Hälften av informanterna anser att ungerskan är deras modersmål och i de flesta fall vid sidan av majoritetsspråket. Trots detta känns för många inte ungerska som det språk som är mest naturligt att använda. Informanterna förhåller sig i allmänhet positiva till flerspråkighet och en betydande del tycker att det är viktigt för en person med ungersk bakgrund att kunna ungerska. Men minoritetsspråkets användning i en svensk- resp. finskspråkig omgivning är inte en självklarhet för alla och många informanter tycker att det inte är bra att använda ungerska när majoritetsspråkstalare är närvarande. De flesta informanter är positiva till sin ungerska bakgrund och de känner att den utgör en del av deras identitet, samt tycker att det är trevligt att träffa andra med ungersk bakgrund och lägger ofta märke till händelser som har med Ungern att göra. Känslan av att vara ungersk i Sverige, Finland och Ungern beror ofta på situationen och olika informanter upplever det olika. Därefter behandlades andra attitydfrågor, såsom hur informanterna ser på andras förhållningssätt till deras ungerska bakgrund. En betydande del av informanterna upplever att omgivningen är positiv till ungersktalande och i regel inte har några fördomar, således behandlas de bra. Slutligen redovisades informanternas tankar kring sin tillhörighet och olika ungerska markörer som verkar viktiga för informanternas identitet. Enligt svaren känner sig de flesta informanterna hemmastadda i Sverige resp. Finland, medan mer än hälften känner på samma sätt i Ungern. Känslan av att vara hemmastadd beror för många på situationen, såväl som känslan av att de är svenska resp. finska. Bland de kännetecken som är viktigast för den ungerska identiteten nämnde informanterna språket, den ungerska kulturen – framför allt mat- och vinkulturen – och olika typer av karaktärsdrag. Ungerskheten för sverige- och finlandsungrarna betyder enligt informanterna oftast tillgång till två kulturer, språk och kopplingen till Ungern.

I avsnitt 5.3.4 presenterades informanternas tankar kring ungerskans framtid i Sverige och Finland. Hälften av informanterna önskar att nästa generation ska lära sig ungerska, och tre fjärdedelar tycker att det är viktigt att den kommande generationen är intresserad av Ungern och sin ungerska bakgrund.

Slutligen redovisades i avsnitt 5.4 fler resultat gällande språkval, språkanvändning och identitet enligt informanternas familjebakgrund och andra bakgrundsfaktorer. Där framkom varierande och mindre tydliga samband mellan t.ex. informanternas språkval eller aktivitet i ungerska kretsar och deras familjebakgrund när det gäller föräldrarnas modersmål, dvs. om informanten kommer från en familj där båda föräldrarna är ungerskspråkiga eller från en familj där enbart en av föräldrarna är ungerskspråkig. Däremot visar granskningen att det finns vissa sambandstendenser när det gäller informanternas språkval liksom attityder gentemot det ungerska språket och den ungerska kulturen: föräldrarnas utbildningsbakgrund, aktivitet i ungerska kretsar, samt familjernas vistelse i Ungern och informanternas deltagande i modersmålsundervisningen kan möjligen ha positiv effekt på informanternas kunskaper i ungerska, språkval i barndomshemmet och i viss mån även på deras språkval idag. Men det konstaterades också att informanternas språkval idag oftast är beroende av deras nuvarande livssituation. Informanternas identitet och positiva attityder till sin ungerska bakgrund verkar vara högst påverkad av upplevelser i barndomen, framför allt av deras besök i Ungern, ungerskans användning i hemmet, deltagande i språkundervisningen och familjernas engagemang i ungerska kretsar. Informanternas identitet och positiva attityd till ungerska språket och sina ungerska bakgrund verkar vara starkare bland de informanter som kommer från familjer där enbart en av föräldrarna är från Ungern.

Det kan konstateras att i enkätundersökningen framkom vissa tendenser och generella mönster när det gäller informanternas språkval och identitet, men man får inte glömma att alla informanter har sina egna personliga erfarenheter som styr deras språkval och identitet och oavsett familjebakgrund kan alla uppleva situationen annorlunda. I nästa avsnitt granskas sambandet mellan en del av de ovannämnda bakgrundsfaktorerna och kunskap i ungerska, språkanvändningen samt attityder mer ingående.

5.6 Slutsatser

I detta avsnitt presenteras slutsatser om informanternas kunskaper i ungerska, användningen av ungerska och attityder till språket. I avsnitt 3.3 presenterades en modell för analys av enkätundersökningens resultat uppdelad enligt Grins tre dimensioner: C = *capacity* ’kapacitet eller kompetens’, O = *opportunity* ’tillfälle eller möjlighet’ och D = *desire* ’önskan och vilja’, i familje-, individ- och gruppkontext (Grin 2003). Det konstaterades att dessa komponenter är nödvändiga för bevarandet av minoritetsspråken och trots att varje komponent i sig representerar en viktig ingrediens i denna strävan kan ingen av dem ensam garantera språkets fortlevnad. Kapacitet eller kompetens (C) utan möjlighet och önskan att få använda språket räcker inte i sig, det räcker inte heller med enbart möjlighet (O) eller önskan (D) om

man inte behärskar språket. I följande avsnitt kommer jag att diskutera varje dimension för sig. Enkelt uttryckt behandlar jag informanternas kunskaper i ungerska, språkets användning och attityder till ungerskan och försöker slå fast vilka faktorer i informanternas barndom som kan ha varit betydelsefulla för resultaten.

5.6.1 Kunskaper i ungerska

Kunskaper i ungerska motsvarar Grins dimension C, *capacity*. I avsnitt 5.2 redovisades informanternas självuppskattade kunskaper i ungerska på fyra delområden: hur bra de förstår, talar, läser och skriver på minoritetsspråket. Tabell 12A visade resultaten gruppvis. När man beräknar en genomsnittlig kunskapsnivå i ungerska, baserad på medelvärden för de fyra delområdena, för varje enskild informant framkommer det att ungefär en tredjedel av informanterna, sammanlagt 29 personer, har mycket bra eller bra kunskaper i ungerska, medan 12 informanter kan språket dåligt, mycket dåligt eller inte alls. Sammanlagt 47 personer, som har varken bra eller dåliga kunskaper i ungerska, hamnar i en mellangrupp. Denna mellangrupp av informanter har uteslutits ur redovisningen här för ett tydligare resonemang.

Gruppen av de 29 informanter som har mycket bra eller bra kunskaper i ungerska har följande sammansättning: 16 är kvinnor och 13 är män. Ungefär hälften av informanterna, 16 av 29, är mellan 18 och 25 år och cirka en tredjedel, 11 personer, är mellan 26 och 35 år, de är alltså alla relativt unga. Av dessa 29 informanter är sammanlagt 17 personer (59 %) från familjer där båda föräldrarna är ungerskspråkiga, medan nio är från familjer där enbart modern är ungerskspråkig och tre är från familjer där enbart fadern är ungerskspråkig. Sammanlagt sju personer bor i av ungrare tätbebodda områden och en stor del, sammanlagt 16 personer, har någon gång under sitt liv även bott i Ungern. En större del av informanterna, 17 stycken, är högutbildade, medan 12 har gymnasieutbildningen som sin högsta utbildning. Av informanterna är sammanlagt 10 med i det ungerska föreningslivet och två av dem är aktiva medlemmar.

Av dessa informanters familjebakgrund framkommer att en betydande del av informanterna kommer från familjer där föräldrarna är högutbildade: av mödrarna har 20 (69 %) och fäderna 24 (83 %) högskoleutbildning som sin högsta utbildning. Föräldrarnas orsak till invandringen varierar däremot: av de ungerskspråkiga mödrarna har 13 (45 %) flyttat till Sverige resp. Finland av familjeskäl, sex mödrar (21 %) kom som flyktingar och fem av arbetsskäl. Av de ungerskspråkiga fäderna invandrade nio (31 %) av arbetsskäl, åtta (28 %) kom som flyktingar, två av familjeskäl och andra hade andra orsaker för att flytta till Sverige resp. Finland. En stor del av informanternas föräldrar, framför allt mödrarna, är med i det ungerska föreningslivet: av mödrarna är 15 (52 %) medlemmar, varav åtta även är aktiva i verksamheten. Av fäderna är en mycket mindre andel, sammanlagt sju fäder (24 %)

med i det ungerska föreningslivet, varav enbart tre är aktiva i verksamheten. Fem informanter berättade att deras föräldrar någon gång tänker flytta till Ungern.

Gruppen av de 12 informanter som har dåliga eller mycket dåliga kunskaper i ungerska eller inte alls kan språket har följande sammansättning: Nio är kvinnor och tre är män. Hälften av informanterna är i medelåldern (36–45 år) medan en fjärdedel, tre informanter, är unga (18–25 år). En stor del av informanterna, sammanlagt sju personer (58 %), är från familjer där enbart fadern är ungerskspråkig, medan tre är från familjer där enbart modern är ungerskspråkig. Dessutom är två informanters båda föräldrar ungerskspråkiga. Alla informanterna bor i av ungrare tätbebodda områden, men ingen av dem har någonsin bott i Ungern. En större del av informanterna, sammanlagt sju personer, är högutbildade, medan tre har gymnasieutbildning som sin högsta utbildning och två har en annan utbildning. Förutom en person är ingen av informanterna med i det ungerska föreningslivet.

Av informanternas familjebakgrund framkommer att en betydande del av dem är från familjer där föräldrarna är högutbildade: sammanlagt åtta mödrar och åtta fäder är högutbildade (67 %) medan två mödrar och fyra fäder är lågutbildade. Av informanternas ungerskspråkiga mödrar kom tre till Sverige som flyktingar och en mor kom till Finland av familjeskäl. Av informanternas ungerskspråkiga fäder kom en stor del, sex fäder, till Sverige som flyktingar, medan en far kom till Finland av familjeskäl. Av föräldrarna är de som inte är aktiva i det ungerska föreningslivet något fler än de som är aktiva: åtta mödrar (67 %) samt sju fäder (58 %) är inte alls med och en del har heller aldrig varit med i någon ungersk krets eller förening. Enbart tre informanter berättade att deras föräldrar någon gång tänker flytta till Ungern.

Tabell 63 visar hur informanternas uppväxtmiljö när det gäller ungerska språket i familjen och informanternas möjligheter att tillägna sig kunskaper i ungerska under sin barndom står i relation till informanternas kunskaper i ungerska idag. I tabellens vänstra del presenteras resultaten för de informanter som har mycket bra eller bra kunskaper i ungerska, medan resultaten för dem som har dåliga eller väldigt dåliga kunskaper eller inte alls kan språket presenteras i den högra delen.

Som tabell 63 visar har en betydande del av de informanter som kan ungerska mycket bra eller bra besökt Ungern åtminstone en gång per år under sin barndom, medan av de andra som kan språket dåligt eller mycket dåligt eller inte alls har den största delen besökt Ungern som barn endast vartannat år eller mindre än vartannat år. Tabellen visar tydligt att i barndomshemmen bland de informanter, som idag har mycket bra eller bra kunskaper användes språket frekvent i familjen, dvs. alltid eller ofta, medan ungerska språket användes mycket lite eller aldrig i familjen hos de informanter, som idag har dåliga eller mycket dåliga kunskaper i språket eller inte alls kan det. Däremot visar undervisningsbakgrunden och föräldrarnas aktivitet i ungerska kretsar inget tydligt samband med informanternas kunskaper i ungerska idag;

ändå kan det konstateras att av de informanter som har mycket bra eller bra kunskaper har hälften fått undervisning i ungerska som barn och mer än hälften har åtminstone en förälder som varit och eventuellt fortfarande är med aktivt i det ungerska föreningslivet. Av de informanter som kan ungerska dåligt eller mycket dåligt eller inte kan det alls, har enbart en mindre del fått undervisning i ungerska som barn, men en större del har ändå åtminstone en förälder som varit och eventuellt fortfarande är aktiv i det ungerska föreningslivet.

Tabell 63. Relationen mellan informanternas uppväxtmiljö för ungerska och möjligheter att tillägna sig ungerska under barndomen och informanternas kunskaper i ungerska idag

Kunskaper i ungerska	Mycket bra eller bra Totalt antal: 29		Dåliga eller mycket dåliga Totalt antal: 12	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Vistelse i Ungern som barn				
aldrig	2	7	0	0
mindre än vartannat år	3	10	5	42
vartannat år	5	17	3	25
en gång per år	11	38	3	25
några ggr per år	8	28	1	8
Totalt	29	100	12	100
Ungerska hemma som barn				
knappast någonsin/aldrig	4	14	12	100
sällan	1	3	0	0
ofta	4	14	0	0
alltid	20	69	0	0
Totalt	29	100	12	100
Deltagande i undervisning i ungerska som barn				
ja	15	52	3	25
nej	14	48	9	75
Totalt	29	100	12	100
Föräldrarnas aktivitet i det ungerska föreningslivet				
ja	18	62	8	67
nej	11	38	4	33
Totalt	29	100	12	100

Vad gäller ungerskans användning idag kan det konstateras att av de informanter som kan ungerska mycket bra eller bra använder en betydande del, sammanlagt 19 informanter, språket dagligen och fyra använder ungerska flera gånger per vecka, två personer gör det en gång per vecka, medan fyra informanter använder språket mer sällan. Det är även intressant att nämna att

en person aldrig använder språket trots att han kan det bra. Av de informanter som kan ungerska dåligt, mycket dåligt eller inte alls kan det använder hälften, sex informanter, aldrig ungerska, medan tre gör det flera gånger per år och två personer enbart en gång per år. Dessutom använder en informant trots sina bristande kunskaper i språket ungerska flera gånger per månad.

Man ser alltså ett samband mellan informanternas kunskaper i ungerska idag och de möjligheter de har haft att tillägna sig ungerska i barndomen, främst då genom besök i Ungern och användning i hemmet.

5.6.2 Användning av ungerska

Användning av ungerska motsvarar Grins dimension O, *opportunity*. I avsnitt 5.3.2 presenterades informanternas språkval idag och tabell 37 sammanfattade informanternas svar på i vilken utsträckning de använder ungerska. Som framgår av tabellen använder mer än hälften, sammanlagt 51 informanter,[86] språket ofta, dvs. dagligen eller några gånger per vecka, medan sammanlagt 26 informanter använder ungerska sällan eller inte alls, vilket innebär att de använder språket några gånger per år eller en gång per år eller aldrig. Sammanlagt 11 informanter, som använder ungerska mer sällan än flera gånger per vecka, men oftare än några gånger per år, hamnar i en mellangrupp. Denna mellangrupp av informanter har uteslutits ur redovisningen här för att få ett tydligare resonemang.

Gruppen av de 51 informanter som använder språket ofta har följande sammansättning: En betydande del, 32 informanter, är män, medan 19 är kvinnor. Ungefär hälften av informanterna, 27 personer, är mellan 18 och 25 år, medan en tredjedel, 17 personer, är mellan 26 och 35 år, dvs. relativt unga. Hälften är från familjer där båda föräldrarna är ungerskspråkiga, medan sammanlagt 16 personer är från familjer där enbart modern är ungerskspråkig och 10 är från familjer där enbart fadern är ungerskspråkig. Den största delen av informanterna, 36 personer, bor i av ungrare tätbebodda områden och tämligen många, men ändå mycket mindre än hälften, sammanlagt 18 informanter, har någon gång under sitt liv även bott i Ungern. Hälften av informanterna, 26 personer, har gymnasial utbildning som sin högsta utbildning, medan den andra hälften, 25 personer, är högutbildade. Mer än hälften av informanterna, 28 personer, är inte medlemmar och har heller aldrig varit medlemmar i någon ungersk förening eller i ungerska kretsar, medan 10 informanter var medlemmar tidigare. Sammanlagt 13 informanter är idag med i det ungerska föreningslivet, varav fyra även är aktiva.

Av informanternas familjebakgrund framkommer att en betydande del kommer från familjer där föräldrarna är högutbildade: av mödrarna är 27 (53 %) och av fäderna 35 (67 %) högutbildade, medan antalet mödrar som

[86] I tabell 37 är det antalet svar här 52 och inte 51, eftersom en sverigeungersk informant valde två svar på frågan.

har gymnasial utbildning som sin högsta utbildning är 18 (35 %) och antalet fäder åtta (16 %). Av mödrarna flyttade nästan hälften, 23 personer, till Sverige resp. Finland av familjeskäl, medan av fäderna kom en fjärdedel, 12 personer, som flyktingar och en andra fjärdedel, 12 personer, flyttade av arbetsskäl. Mer än hälften av informanterna kommer från en familj där åtminstone en av föräldrarna är med i det ungerska föreningslivet eller tidigare har varit med i det: av mödrarna är 23 (45 %) medlemmar idag, varav 11 även är aktiva, medan åtta har varit med i verksamheten, men är idag inte med längre. Av fäderna är 19 (37 %) medlemmar idag, varav tolv är aktiva, medan åtta har varit med i verksamheten tidigare, men inte är det idag. Lite mindre än fjärdedel av informanterna, 10 personer, berättade att deras föräldrar någon gång tänker flytta till Ungern.

Gruppen av de 26 informanter som använder språket sällan eller inte alls har följande sammansättning: En större del av informanterna, 18 personer, är kvinnor, medan åtta är män. Lite mindre än hälften av informanterna, tio personer, är i åldern 36–45 år och nästan lika många, nio informanter är något yngre, dvs. mellan 26 och 35 år. Sammanlagt tio informanter kommer från familjer där enbart fadern är ungerskspråkig, nio kommer från familjer där enbart modern är ungerskspråkig, medan sju informanters båda föräldrar är ungerskspråkiga. En betydande del av informanterna, 22 personer (85 %), bor i av ungrare tätbebodda områden, men enbart tre informanter (12 %) har någon gång under sitt liv även bott i Ungern. Mer än hälften av informanterna, 15 personer (58 %), är högutbildade, medan sju (27 %) har en gymnasial utbildning som sin högsta utbildning. En betydande del av informanterna, 17 personer (65 %), är inte medlemmar och har heller aldrig varit medlemmar i någon ungersk förening eller i ungerska kretsar, men fyra har tidigare varit medlemmar. Enbart fem informanter deltar idag i det ungerska föreningslivet, men ingen av dem är aktiv.

Av informanternas familjebakgrund framkommer att ungefär hälften är från familjer där föräldrarna är högutbildade: av mödrarna är 14 (54 %) och av fäderna är 12 (46 %) högutbildade. Fyra mödrar och lika många fäder har gymnasial utbildning som sin högsta utbildning, medan fem mödrar och åtta fäder är lågutbildade. Av de ungerskspråkiga mödrarna har sju flyktingbakgrund, medan två kom till Sverige resp. Finland av familjeskäl och fem kom av arbetsskäl. Av de ungerskspråkiga fäderna har så många som 14 flyktingbakgrund, medan en kom till landet av familjeskäl och en av arbetsskäl. Ungefär hälften av informanterna kommer från en familj där åtminstone en av föräldrarna är med i det ungerska föreningslivet eller tidigare har varit med i det: av mödrarna är 10 (38 %) medlemmar idag, varav tre även är aktiva och fem har varit med tidigare men är inte längre verksamma i det ungerska föreningslivet. Dessutom har 10 mödrar aldrig varit medlemmar i någon ungersk krets. Av fäderna är nio (35 %) medlemmar idag, varav tre även är aktiva, och fem har tidigare varit med men är inte längre verksamma i det ungerska föreningslivet. Dessutom har nio fäder aldrig varit medlemmar i nå-

gon ungersk krets. Sju informanter (27 %) berättade att deras föräldrar någon gång tänker flytta till Ungern.

Tabell 64 visar hur informanternas uppväxtmiljö när det gäller ungerska i familjen och informanternas möjligheter att tillägna sig kunskaper i ungerska under sin barndom står i relation till informanternas användning av ungerska idag. I tabellens vänstra del presenteras resultaten för de informanter som använder ungerska ofta, dvs. dagligen eller flera gånger per vecka. Resultaten för de informanter som använder ungerska sällan eller inte alls, dvs. de använder språket några gånger per år eller en gång per år eller aldrig presenteras i tabellens högra del.

Tabell 64. Relationen mellan informanternas uppväxtmiljö för ungerska och möjligheter att tillägna sig ungerska under barndomen och informanternas användning av ungerska idag

Använder ungerska	Dagligen eller ofta Totalt antal: 51		Sällan eller aldrig Totalt antal: 26	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Vistelse i Ungern som barn				
aldrig	2	4	1	4
mindre än vartannat år	6	12	8	31
vartannat år	6	12	6	23
en gång per år	30	59	7	27
några ggr per år	7	14	4	15
Totalt	51	100	26	100
Ungerskan hemma som barn				
knappast någonsin/aldrig	3	6	20	77
sällan	5	10	2	8
ofta	11	22	1	4
alltid	32	63	1	4
Ej svar	0	0	2	8
Totalt	51	100	26	100
Deltagande i undervisning i ungerska som barn				
ja	23	45	9	35
nej	28	55	17	65
Totalt	51	100	26	100
Föräldrarnas aktivitet i det ungerska föreningslivet				
ja	37	73	19	73
nej	14	27	7	27
Totalt	51	100	26	100

Som framgår av tabell 64 har en betydande del (73 %) av de informanter som idag i vuxen ålder använder ungerska ofta, dvs. dagligen eller flera gånger per vecka, besökt Ungern åtminstone en gång per år under sin barn-

dom. Av de informanter som använder ungerska sällan eller inte alls, dvs. använder språket några gånger per år eller en gång per år eller aldrig, har över hälften besökt Ungern som barn endast vartannat år eller mindre än vartannat år. Tabellen visar tydligt att bland de informanter som idag använder ungerska ofta användes språket frekvent i familjen under barndomen, dvs. alltid eller ofta, medan det bland de informanter som idag använder språket sällan användes ungerska sällan, knappast någonsin eller aldrig i barndomshemmet. Dock användes i två informanters barndomshem ungerska ofta eller alltid. Däremot visar undervisningsbakgrunden och föräldrarnas aktivitet i ungerska kretsar inget tydligt samband med informanternas språkanvändning idag. Ändå kan det konstateras att av de informanter som använder ungerska ofta har nästan hälften fått undervisning i ungerska som barn och en betydande del har åtminstone en förälder som har varit och eventuellt fortfarande är med aktivt i det ungerska föreningslivet. Av de informanter som använder ungerska sällan har enbart en tredjedel fått undervisning i ungerska som barn, men en mycket större del har ändå åtminstone en förälder som varit aktiv och eventuellt även idag är aktiv i det ungerska föreningslivet.

Beträffande kunskaperna i ungerska kan det konstateras att av de informanter som idag ofta använder ungerska uppgav mer än hälften, 29 personer, att de kan språket något sämre än majoritetsspråket, medan 14 informanter uppgav att de kan ungerska lika bra eller bättre än majoritetsspråket. Dessutom uppskattade åtta informanter att deras kunskaper i ungerska är mycket sämre än deras kunskaper i majoritetsspråket. Av de informanter som idag använder ungerska sällan uppgav hälften, 14 informanter, att de kan språket mycket sämre än majoritetsspråket, medan sju informanter uppgav att de inte alls kan språket. Endast tre informanter uppskattade att deras kunskaper i ungerska är lite sämre än deras kunskaper i majoritetsspråket, medan två informanter uppgav att de kan ungerska lika bra som svenska resp. finska.

Här ses alltså ett samband mellan möjligheterna att växa upp med ungerska i barndomen och användningen av ungerska idag.

5.6.3 Attityder till ungerska

Attityder till ungerska motsvarar Grins dimension D, *desire*. Informanternas attityder till ungerska redovisades i avsnitt 5.3.3.1, 5.3.3.5 och 5.3.4. Eftersom flera frågor behandlade dessa attityder lyfter jag här för den sammanfattande analysen en central fråga om attityder till ungerska. Det gäller frågan om informanterna tycker det är viktigt för en person med ungersk bakgrund att kunna ungerska eller inte (se redovisningen i avsnitt 5.3.3.1). På denna fråga gav de flesta, 74 informanter (84 %), ett jakande svar, medan 14 in-

formanter (16 %) var neutrala i frågan eller tyckte att kunskaper i ungerska inte är viktiga.[87]

Eftersom de flesta av informanterna alltså har positiva attityder till ungerskan karaktäriseras här enbart de 14 personer som har neutrala attityder eller inte tycker att kunskaper i ungerska är viktiga: Åtta av informanterna är kvinnor och sex är män. Fem är i åldern 26−35 år och lika många är lite äldre, 36–45 år gamla. Fyra personer är yngre än 26 år. Sex av informanterna kommer från familjer där båda föräldrarna är ungerskspråkiga, medan fyra kommer från familjer där enbart modern är ungerskspråkig och lika många informanter kommer från familjer där enbart fadern är ungerskspråkig. De flesta av informanterna, 11 personer, bor i av ungrare tätbebodda områden, men ingen har någonsin bott i Ungern. En större del av informanterna, åtta personer, är högutbildade medan andra har en gymnasial eller annan utbildning som sin högsta utbildning. De flesta är inte med och har aldrig heller varit med i det ungerska föreningslivet, medan två informanter deltar i föreningsverksamhet, dock inte aktivt.

Av informanternas familjebakgrund framkommer att en ganska stor del kommer från familjer där föräldrarna är högutbildade: av både mödrarna och fäderna är sju högutbildade, medan tre av mödrarna och två av fäderna har en gymnasial utbildning som sin högsta utbildning. Dessutom är tre mödrar och lika många fäder lågutbildade. Av de ungerskspråkiga mödrarna har fem flyktingbakgrund och fyra flyttade till Sverige resp. Finland av familjeskäl och en av någon annan anledning, medan av de ungerskspråkiga fäderna har åtta flyktingbakgrund och två har flyttat av familjeskäl resp. av någon annan anledning. Av föräldrarna är ungefär hälften inte med och har heller aldrig varit med i det ungerska föreningslivet; av mödrarna är enbart tre verksamma i föreningslivet idag och enbart två har tidigare varit medlemmar, medan av fäderna är fyra verksamma i föreningslivet idag och tre har tidigare varit medlemmar. Endast tre informanter angav att deras föräldrar någon gång tänker flytta till Ungern.

Tabell 65 visar hur informanternas uppväxtmiljö när det gäller ungerska i familjen och informanternas möjligheter att tillägna sig kunskaper i ungerska under sin barndom står i relation till informanternas attityder till ungerska idag. I tabellens vänstra del presenteras resultaten för de informanter som har positiva attityder till ungerska och i den högra delen presenteras resultaten för de informanter som har neutrala attityder till ungerska.

[87] En sverigeungersk informant svarade inte på frågan, men eftersom han i sin kommentar uttryckte en neutral inställning till ungerskan tolkades hans attityd som neutral. Även den informants attityd som valde två svarsalternativ räknades som neutral.

Tabell 65. Relationen mellan informanternas uppväxtmiljö för ungerska och möjligheter att tillägna sig ungerska under barndomen och informanternas attityder till ungerska idag

Attityder till ungerska	Positiva Totalt antal: 74		Neutrala Totalt antal: 14	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Vistelse i Ungern som barn				
aldrig	3	4	0	0
mindre än vartannat år	12	16	4	29
vartannat år	12	16	4	29
en gång per år	37	50	4	29
några ggr per år	10	14	2	14
Totalt	74	100	14	100
Ungerskan hemma som barn				
knappast någonsin/aldrig	17	23	8	57
sällan	10	14	1	7
ofta	11	15	2	14
alltid	33	44	3	21
Ej svar	3	4	0	0
Totalt	74	100	14	100
Deltagande i undervisning i ungerska som barn				
ja	37	50	2	14
nej	37	50	12	86
Totalt	74	100	14	100
Föräldrarnas aktivitet i det ungerska föreningslivet				
ja	52	70	9	64
nej	22	30	5	36
Totalt	74	100	14	100

En betydande del av de informanter som har positiva attityder till ungerska besökte Ungern åtminstone en gång per år under sin barndom, men även mer än hälften av de informanter som har neutrala attityder till ungerska besökte som barn landet minst vartannat år. För en betydande del av de informanter som har positiva attityder till ungerska användes språket frekvent i familjen under barndomsåren, dvs. alltid eller ofta. Ändå kommer en tämligen stor del av de positiva informanterna från ett hem där det sällan, knappast någonsin eller aldrig användes ungerska. Bland de informanter som har neutrala attityder till ungerska användes språket i mindre utsträckning i barndomshemmet. Informanternas undervisningsbakgrund visar också samband med deras attityder, då av de informanter som har neutrala attityder till ungerska enbart två har fått undervisning i språket som barn, och andra har aldrig deltagit i undervisning. Av de positiva informanterna har hälften fått undervisning i

ungerska som barn och hälften har aldrig deltagit i undervisning. När det gäller föräldrarnas aktivitet i ungerska kretsar kan det konstateras att en betydande del av de positiva informanterna kommer från familjer där åtminstone en av föräldrarna har varit och eventuellt ännu idag är aktiv i det ungerska föreningslivet. Ännu större del av de neutrala informanterna är från familjer där åtminstone en av föräldrarna har varit medlem och eventuellt fortfarande är medlem i någon ungersk förening eller ungerska kretsar.

För kunskaperna i ungerska kan det konstateras att av de informanter som har positiva attityder till ungerska kan en stor del, 32 av 74 personer (43 %), ungerska lite sämre än majoritetsspråket och 20 informanter (27 %), kan ungerska mycket sämre än majoritetsspråket; 17 informanter (23 %), uppskattade att de kan ungerska lika bra eller bättre än majoritetsspråket. Av de informanter som har neutrala attityder till ungerska uppskattade ingen att de kan språket lika bra eller bättre än majoritetsspråket, utan fyra informanter uppgav att de kan ungerska lite sämre och åtta informanter mycket sämre än majoritetsspråket, medan två informanter inte alls kan språket.

När det gäller ungerska språkets användning visar det sig att av de informanter som har positiva attityder till ungerskan använder en betydande del, 31 informanter (42 %), språket dagligen, 15 informanter (20 %) använder det flera gånger per vecka och fem (7 %) använder det en gång per vecka. Sammanlagt 18 informanter (24 %) använder ungerska enbart några gånger per månad eller mer sällan, medan fem informanter aldrig gör det. Av de informanter som har neutrala attityder till ungerska använder en större del ungerska enbart några gånger per månad eller mer sällan eller aldrig och enbart två informanter använder språket dagligen, tre gör det några gånger per vecka och en informant använder ungerska en gång per vecka.

Här framkommer att det finns samband mellan attityder och möjliga kontakter med ungerska i barndomen, men det kan även konstateras att mindre kontakt med ungerskan och mindre kunskaper i språket inte nödvändigtvis betyder negativa eller neutrala attityder.

6 Intervjuundersökningen

För att föra undersökningen mer konkret till individnivån och få en mer detaljerad bild av informanternas bakgrund, språkliga situation och åsikter om språkval och identitet utfördes semistrukturerade djupintervjuer med 15 utvalda informanter. I valet av intervjupersoner var utgångspunkten att intervjua personer som har haft olika förhållanden under uppväxten vad beträffar ungerska språkets och kulturens närvaro och således haft olika möjligheter att tillägna sig och använda det ungerska språket och bekanta sig med kulturen och vars situation idag varierar vad gäller språkval och språkliga förhållanden. Valet av intervjupersoner styrdes även av tanken att ha en bra spridning i fråga om informanternas bakgrund, erfarenheter och åsikter och om yttre förhållanden som t.ex. geografisk spridning i de två länderna, kön, utbildning och språkkunskaper i ungerska. Samtidigt representerar intervjupersonerna väl andragenerationens ungrare, eftersom liknande erfarenheter och språkvalsmönster förekommer bland de övriga informanterna.

Jag genomförde sju intervjuer bland sverigeungrare och åtta bland finlandsungrare. Åtta av informanterna, hälften från Sverige och hälften från Finland, kommer från en familj där föräldrarna eller den ena föräldern har varit aktiva i användandet av ungerska hemma och har givit aktivt stöd för att skapa goda förutsättningar när det gäller ungerska språkets och kulturens närvaro i informantens barndom. Alla dessa informanter kan klassas som aktiva eller ganska aktiva användare av ungerska. Övriga informanter, tre från Sverige och fyra från Finland, har inte haft samma möjligheter och förutom en informant använder de idag ungerska i mindre utsträckning eller inte alls. Således kan jag gruppera informanterna enligt följande: informanter som använder ungerska dagligen eller väldigt ofta, informanter som använder ungerska ofta eller mindre ofta och informanter som nästan inte alls eller aldrig använder ungerska. Genomförandet av djupintervjuerna och valet av intervjupersoner har presenterats mer detaljerat i avsnitt 4.2.

Av de genomförda intervjuerna valdes sex informanter, tre från Sverige och tre från Finland, för presentation i avhandlingen. I detta kapitel presenteras dessa informanter, deras bakgrund och barndomsminnen samt deras språkliga situation idag – språkval och förhållande till språk – och till den ungerska kulturen och den ungerska bakgrunden, uppdelade i tre grupper. För varje grupp valdes en informant från vart och ett av de båda länderna. Således presenteras här följande informantprofiler: (1) två informanter som använder ungerska dagligen eller väldigt ofta (2) två informanter som an-

vänder ungerska ofta eller mindre ofta och (3) två informanter som nästan inte alls eller aldrig använder ungerska. Presentationerna är skrivna i berättande form och i berättelserna kommer även informanternas egna röster fram genom citat.

I avsnitt 2.3, 3.3 och 4.1.4 presenterades och diskuterades de faktorer som på samhälls-, grupp- och individnivå kan påverka språkbevarandet. En del av dessa faktorer granskades och deras möjliga påverkan redovisades i kapitel 5. Några av de granskade faktorerna verkar ha betydelse för språkval och identitet hos informanterna (se slutsatserna i avsnitt 5.6) och jag har därför valt att granska dessa faktorers påverkan på intervjupersonerna närmare. Efter beskrivningen av intervjupersonernas språkliga förhållanden finns en sammanfattande beskrivning av faktorernas möjliga inverkan på språkval, språkbevarandet och identitet hos de enskilda informanterna.

Tabell 66 sammanfattar grundläggande bakgrundsinformation om de sex utvalda intervjupersonerna. Tabellen visar dels informanternas hemland, kön, ålder och familjebakgrund, dels när och var intervjuerna ägde rum och hur långa inspelningar jag gjorde med varje informant.[88]

Tabell 66. Bakgrundsinformation om intervjupersonerna och intervjuerna

Inf.	Land	Kön	Ålder	Föräld-rar[89]	Intervjun		
					Datum	Plats	Längd
Erika	Sverige	K	35	a	2007.11.23.	Mälardalen	3t 18min
Lili	Finland	K	32	b	2007.04.09.	Budapest	1t 38min
Markus	Sverige	M	25	d	2007.01.20.	Mälardalen	1t 55min
László	Finland	M	26	d	2007.12.09.	Storhelsing-fors	2t 36min
Anna	Sverige	K	36	a	2007.08.12.	Malmö	1t 55min
Sofia	Finland	K	36	b	2007.05.16.	Storhelsing-fors	1t 2min

Informanternas presentationsordning i tabellen är enligt deras språkval och är den ordning i vilken informanterna presenteras i de följande avsnitten: de två första informanterna, Erika från Sverige och Lili från Finland, är de mest aktiva användarna av ungerska, medan Markus från Sverige och László från Finland kan betecknas som ganska aktiva språkanvändare. Slutligen presen-

[88] Mer bakgrundsinformation om intervjupersonerna finns i datamatrisen i bilaga 2. I datamatrisen är Erika informant nr 41 (41SaK35), Lili informant nr 27 (27FbK32), Markus informant nr 77 (77SdM25), László informant nr 31 (31FdM26), Anna informant nr 67 (67SaK36) och Sofia informant nr 28 (28FbK36).

[89] I tabellen, liksom i enkätundersökningen, betecknar ”a” informanter vilkas båda föräldrar är ungerskspråkiga, ” b” informanter vilkas mor är ungerskspråkig och far är svensk- resp. finskspråkig, ”c” informanter vilkas mor är ungerskspråkig och far har annat modersmål än svenska resp. finska eller ungerska, ”d” informanter vilkas mor är svensk- resp. finskspråkig och far är ungerskspråkig och ”e” informanter vilkas mor har ett annat modersmål än svenska resp. finska eller ungerska och far är ungerskspråkig.

teras Anna från Sverige och Sofia från Finland, som nästan inte alls eller aldrig använder ungerska.

I redovisningen av informanternas berättelser citeras intervjuerna med standardtext i första hand med tanke på läsbarheten. Jag använder enbart några få, enkla specialtecken: för att beteckna utelämnad text används (...) och ord som jag själv har bytt ut eller lagt till för att citatet skulle bli lättare att förstå står inom hakparentes [...]. Att informanten gör en paus eller påbörjar en ny mening utan att avsluta den föregående betecknas med −. Kommentarer som förklarar konstateranden, beteenden och reaktioner, som skratt och suckar, betecknas med stora bokstäver inom hakparentes, t.ex. [SKRATT] och [SUCK]. (Jfr Österlund-Pötzsch 2003.)

6.1 Informanter som dagligen eller väldigt ofta använder ungerska

Både Erika från Sverige och Lili från Finland är kvinnor över 30 år och mycket aktiva användare av ungerska, även om de har haft mycket olika förutsättningar att tillägna sig och använda det ungerska språket och att bekanta sig med den ungerska kulturen.

6.1.1 Erika

Erika är född i början av 1970-talet och uppvuxen i Storstockholm. Hennes föräldrar flyttade från Ungern till Sverige från ett jugoslaviskt resp. österrikiskt flyktingläger år 1957. Hon har en del av sina släktingar i Sverige och Norge, men många släktingar bor fortfarande kvar i Ungern. Erika har med sina föräldrar nästan alltid använt enbart ungerska; hon påpekar dock att det under tonåren ibland hände att hon även pratade svenska med sin mor. Men hennes far var mycket noga med att samtalsspråket mellan far och dotter enbart skulle vara ungerska. Erika har två äldre syskon och trots föräldrarnas krav vad gällde ungerskans användning i hemmet använde hon med syskonen nästan alltid bara svenska. Det svenska språket lärde hon sig på lekplatsen och av de svenska barn som Erikas mor passade hemma när Erika var liten.

Erika berättar att hon blev medveten om sin ungerska härkomst redan när hon som fyraåring började vara aktiv i det ungerska föreningslivet genom att hennes föräldrar regelbundet deltog i de olika ungerska föreningarnas arrangemang. Där talade de vuxna alltid ungerska medan barnen använde mycket svenska med varandra. Den ungerska bakgrunden blev konkret för Erika genom språket, eftersom hon redan på daghemmet fick en lärare i hemspråk och efter det hade hon i många år regelbunden undervisning i ungerska inom det svenska skolväsendet. Hon har även ett obehagligt minne från skolåren,

då hon i mellanstadiet tillsammans med en finsk klasskamrat blev tvungen att gå på lektioner i svenska som andraspråk, trots att Erika hade svenska som det dagliga umgängesspråket med sina klasskamrater och redan då kunde språket flytande. Hon tyckte att dessa lektioner, under vilka de lyssnade på svenska sagor, inte alls var givande för henne. Samtidigt förändrades hemspråksundervisningen: lektionerna i ungerska minskades under skoltid och Erika fick istället gå på lektionerna efter skolan.

Vidare berättar Erika att hennes hem, där mamman lagade mycket mat och regelbundet bakade härliga kakor och bakelser, blev en slags samlingsplats för Erikas skolkamrater. Hemmet var populärt bland de svenska ungdomarna tills det kom till en vändpunkt: det kom en ny elev från storstaden till det lilla samhälle där Erika gick i skolan. Den nya eleven lade märkte till att Erikas utseende var annorlunda och började kalla henne för ”neger”. Efter det vände även de andra klasskamraterna henne ryggen och ingen ville längre vara i hennes sällskap. Mobbningen pågick i ungefär ett halvår tills Erikas lärare i ungerska lade märke till beteendet och föreslog att de tillsammans skulle hålla ett föredrag om Ungern och den ungerska kulturen och bjuda hela klassen på ungerska kakor och bakelser. Föredraget blev en succé, Erikas klasskamrater kände igen bakelserna och kom ihåg den trevliga tiden när de besökte Erikas familj. Efter det blev Erika åter en del av gruppen och även den nya klasskamraten blev en god vän till henne.

Erika är väldigt tacksam för att hennes hemspråkslärare var engagerade och entusiastiska i allt de gjorde. En av Erikas lärare var bl.a. engagerad i den ungerska barnverksamheten inom en ungersk förening och anordnade flera gånger resor till Ungern för att en grupp ungerskspråkiga ungdomar på högstadiet och gymnasiet skulle kunna bekanta sig med de viktigaste sevärdheterna i Ungern. Resorna innebar även trevlig samvaro och glada stunder, bl.a. på ungerska diskotek, för Erika och hennes studiekamrater. Erika minns glatt även förberedelserna, då de samlade in pengar till resorna genom att regelbundet sälja smörgåsar i en ungersk förening. Dessutom lärde hemspråkslärarna Erika den ungerska historien och om de viktigaste ungerska högtiderna. Hon minns framför allt pysslet inför den ungerska mors dag. Erika läste mycket ungersk litteratur och lärde sig många ungerska dikter och sagor på hemspråkslektionerna där även pjäser framfördes. Erika tyckte mycket om att gå på hemspråkslektionerna och undervisningen motiverade henne inte minst för att även hennes bästa kompisar fick lektioner av samma lärare. Genom hemspråksundervisningen växte hennes kännedom om ungerskheten och en ungersk identitet byggdes upp. Erika tror att inget skulle kunna ersätta undervisningens betydelse för henne och att hon aldrig skulle ha kunna få så mycket kunskap hemifrån som från skolan.

Men den ungerska kulturen var närvarande även i Erikas hem och inte enbart genom matlagningen, som var en central företeelse. Erika berättar att minst en timme varje kväll sjöng och spelade hon musik med sin familj. Dessutom lästes det ungerska sagor i Erikas hem, men musiken har alltid

varit viktigare för familjen. För föräldrarnas skull började Erika som liten gå på ungerska folkdanslektioner också, men eftersom hon hade en sträng lärare trivdes hon i början inte riktigt bra.

Erika träffade sina släktingar som bodde i Sverige ungefär tre–fyra gånger per år, medan hon vanligtvis en gång per år åkte till Ungern för att träffa släktingarna där. Erika berättar att hon har en stor släkt i Ungern och då hon var barn fick hon en extra lovvecka runt påsk för att familjen under två veckor skulle kunna åka runt till alla släktingar. Familjen åkte alltid med bil och de reste genom flera länder, vilket av Erika upplevdes som studieresor i geografi. Hon fick även uppgifter från skolan om Europas geografi och på så sätt kunde hon även ha nytta av sina resor. Men i Ungern var situationen annorlunda. Eftersom de flesta av Erikas släktingar bodde på samma ort på landsbygden tillbringade familjen ofta sin två veckor långa semester på detta enda ställe. Trots detta var Ungernresorna alltid hektiska, eftersom Erikas familj hela tiden besökte bekanta, släktingar och vänner. Erikas minnen från dessa Ungernresor i barndomen är att de flera gånger dagligen åt middag hos olika släktingar. Även familjehögtiderna, såsom deltagandet i traditionella bröllopsceremonier förekommer starkt i hennes minnen.

När Erika var 12 år fick hon för första gången möjlighet att på egen hand åka till Ungern och hon tillbringade då hela sommaren hos sin farmor. Erika tycker att det var en av de viktigaste somrarna i hennes liv hittills, eftersom hon då lärde känna sina kusiner och bekantade sig med andra jämnåriga med vilka hon sedan började brevväxla. Men hela Ungern öppnade sig för henne först då hon som 15-åring besökte landet med sin hemspråkslärare och sina studiekamrater. Några år senare märkte Erika att Ungern för henne innebar helt annorlunda saker än vad Ungern var för hennes andra ungerska vänner i Sverige och hon och hennes bästa väninna bestämde sig tillsammans för att visa upp ”sitt Ungern” för varandra. De besökte varandra i Ungern och då öppnades Erikas ögon på riktigt. Hon såg att väninnans Ungern vid sjön Balaton med turisterna och restaurangerna representerade på ett helt annat sätt tilltalande land än Erikas liv ute på landsbygden.

Erika anser att både det svenska och ungerska språket var en naturlig del av hennes liv som barn, men eftersom hennes far fordrade att man enbart skulle prata ungerska hemma gjorde Erika ibland motstånd och använde i stället svenska. Det ungerska språket kändes ibland som ett påtvingat språk, men eftersom Erika redan som barn märkte att kunskaper i det ungerska språket utgjorde en resurs för henne, då hon och hennes väninnor ofta kunde använda ungerska som ett hemligt språk, gillade hon ungerskan. Dessutom förknippades ungerskan med roliga saker, som ett glatt föreningsliv, trevliga lektioner i hemspråk, oförglömliga resor och många ungerska vänner. På gymnasiet fortsatte Erika att läsa ungerska och hon fortsatte även att vid sidan av svenska danslektioner gå på lektioner i ungersk folkdans, nu med mycket större glädje än hon hade känt när hon var liten. Genom denna hobby fick hon bekanta sig med den ungerska folkloren. Samtidigt fick hon även

möjlighet att åka till Ungern på språkläger. Där fick hon ännu fler vänner och bekanta, med vilka hon började brevväxla. Erika sökte även brevvänner genom annonser i ungerska tidningar och fick hundratals svar, av vilka hon höll kontakten regelbundet med 25. Det ungerska språket var alltså på många sätt närvarande i Erikas liv som barn, eftersom umgänget med andra ungrare både i Sverige och i Ungern hela tiden har varit aktivt.

Erikas flera år äldre bröder har en mycket annorlunda bild av Ungern och det ungerska språket jämfört med Erikas. Hennes bröder har en mycket kyligare relation till Ungern, eftersom de kommer ihåg det som ett kommunistiskt land, där man var tvungen att sitta i timmar vid gränsen innan man fick resa in i landet och de kände ofta att de var bevakade. På landsbygden där de tillbringade sina semestrar hade Erikas bröder inga jämnåriga kamrater och de upplevde resorna som tråkiga. Erikas bröder har aldrig rest runt i Ungern och har inte heller varit på språkläger eller deltagit i andra ungerska aktiviteter. Erikas bröder fick inte heller samma stimulans av språket och kulturen som Erika fick i Sverige, de trivdes inte i föreningslivet och de tyckte bara att det var tråkigt när deras far krävde användning av ungerska och att de skulle sjunga och spela musik som de inte tyckte om. Dessutom har de inte heller lika trevliga minnen från hemspråksundervisningen. Erikas bröder har ungerska förnamn, vilket de ofta upplevde som besvärligt.

För att sammanfatta barndomsminnena konstaterar Erika att hennes föräldrars engagemang inom det ungerska föreningslivet och hemspråkslärarnas entusiasm har haft en betydelsefull inverkan på hennes barndom men även på hennes senare liv. Hon tycker att hon trots att hennes pappa emellanåt var sträng fick en bra uppfostran. Hon säger att hennes uppfostran i viss mån har varit konservativ. I hennes familj förekom vissa ålderdomliga värderingar, av vilka Erika bl.a. nämner att hon som flicka inte fick spela ishockey och fotboll och att det var viktigt att hon hade långt hår. Trots detta känner Erika tacksamhet för att hon har fått mycket stimulans och stöd hemifrån i att lära sig ungerska och bekanta sig med den ungerska kulturen.

Erika har nu bott cirka 17 år på samma ort i Mälardalsregionen där hon började studera efter gymnasiet, dock har hon periodvis även arbetat i Stockholm. Trots att Erika inte längre bor hemma har hon fortfarande nästan dagligen kontakt med sina föräldrar. Erika ringer ofta hem och besöker sina föräldrar tämligen regelbundet med sin treåriga son. Sina bröder träffar Erika mer sällan, ungefär sex−sju gånger per år, men de pratar ofta med varandra i telefon. Språkvalet med de nära har inte förändrats sedan barndomen; således använder Erika fortfarande enbart ungerska med sin far medan hon med sin mor pratar framför allt ungerska, men i vissa situationer även svenska. Med sina bröder och deras familjer använder Erika enbart svenska.

Erika har redan från början använt enbart ungerska med sonen. Barnets far använder ett tredje språk med honom medan föräldrarna sinsemellan pratar svenska. Erika berättar att hon genom sonen har blivit en mer aktiv användare av ungerska, inte minst för att han gärna vill lyssna på sagor på

ungerska och titta på ungerskspråkiga barnfilmer och den ungerskspråkiga barnkanalen Mini Max (kan ses i Sverige via satellit). Erika betonar att när hon börjar berätta sagor på svenska kräver hennes son att hon byter språk till ungerska. Det beskriver hon på följande sätt:

> (…) ha én előhozom a svéd meséket, nem, anyu, ne svédül mondjad! Nem, anyu, magyarul mondjad! Úgyhogy nekem (…) a meséket magyarul kell olvasni, aztán ha én elkezdek vele svédül beszélni, á, anya, ne svédül beszélj, beszélj velem magyarul! — (…) *om jag tar fram de svenska sagorna, nej, mamma, inte på svenska! Nej, mamma, säg det på ungerska! Så* (...) *jag måste läsa sagorna på ungerska, sen om jag börjar prata svenska med honom, oh, mamma, inte på svenska, prata ungerska med mig!*

För att stödja barnets intresse och utvecklingen av det ungerska språket har Erika skaffat böcker samt video- och dvd-filmer på ungerska. Även svenska kända barnsagor har införskaffats på ungerska. Genom sitt barn har Erika blivit mer aktiv i att hålla kontakt med ungerska barnfamiljer och även hennes egna släktingar har blivit alltmer viktiga. Erikas barn har en nära relation till morföräldrarna och vill gärna besöka dem ofta, men när de inte har möjlighet att träffas håller de kontakten via Skype.

Erika är även som vuxen mycket intresserad av föreningslivet och engagerad i det. Hon gissar att hon idag umgås med ungerska bekanta och vänner cirka två tredjedelar av sin fritid. Bland hennes vänner finns både ungrare som är uppvuxna i Sverige och ungrare som senare har flyttat från Ungern och Ungerns grannländer. Erika konstaterar att med de gamla vännerna som hon känner genom det ungerska föreningslivet och även med nyare vänner som är födda och uppvuxna i Sverige använder hon alltid svenska, medan med andra ungerska vänner som är födda och uppvuxna i en ungerskspråkig miljö i Ungern och i Ungerns grannländer använder hon i regel ungerska. Ifall det i sällskapet finns en tredje person som bara kan svenska byts dock samtalsspråket enligt henne av artighetsskäl till svenska. I situationer då Erika är med sitt barn på offentliga platser, t.ex. i affärer eller på gatan, använder hon utan hinder enbart ungerska med barnet.

Ungerska språket har alltså en dominerande roll i Erikas liv idag och genom att hennes vardag har blivit alltmer ungerskspråkig har hon på sistone lagt märke till att hon allt oftare även tänker på ungerska.

Erika försöker idag resa till Ungern tämligen ofta och hålla kontakten med sina ungerska släktingar. Hon har bl.a. en kär moster i Ungern med vilken hon pratar ungefär varannan vecka via Skype. Genom den nya tekniken har Erika under de senaste åren väckt till liv flera band till sina släktingar och hon har idag alltmer kontakt med kusiner och kusinernas barn via internet. En del av Erikas släktingar besöker även då och då henne och hennes föräldrar i Sverige.

Erika får dagligen nyheter från Ungern genom e-postlistor och hon följer regelbundet med intresse vad som händer i Ungern. Hon följer även Duna

TV:s sändningar och motiverar med följande ord varför hon tycker att det är viktigt att följa händelserna i Ungern:

> Hát azér, mer ez is egy része a − lelkivilágomnak talán. [FUNDERANDE] És hát szívemhez közel áll. — *Så, för detta är väl en del av min − kanske själ.* [*FUNDERANDE*] *Det betyder mycket för mig.*

Regelbundna besök i Ungern är också viktiga för Erika och det argumenterar hon för på följande vis:

> (…) nem akarok csak a történelembe élni, hanem a jelenbe és akko tudni akarom, hogy igazából milyen most, meg mik (…) milyen helyekre lehet menni, vagy vagy hogy néz ki most, mert sokminden változik, évről évre és úgy − ja, (…) hogy az ember tudja, hogy na most, most [BETONANDE] milyen a helyzet, akkor azér. Meg meg a barátságot is, vagy a rokonságot is az ember akarja tartani a kapcsolatot, akkor bizony rendszeresség kell hozzá, hogy találkozzon az ember mindenhogy, hogy ne-, nehogy kifolyjon a − na − úgy mondják svédül hogy „rinna ut i sanden" [SKRATTAR], azt akartam hirtelen magyarul mondani (…) — *jag vill inte leva enbart i det förgångna, utan i nuet och då vill jag veta hur det är nu och vad* (...) *vart man kan åka, eller hur det ser ut nu, för det är mycket som förändras, från år till år och så att – ja* (...) *så att man vet* [*BETONANDE*] *hur situationen är just nu, så därför. Och, och kompisarna också eller släktingarna, man vill kunna hålla kontakten, då måste det vara mer regelbundet så att man kan träffas på något sätt, så att det inte, inte – ah – på svenska säger man "rinna ut i sanden"* [*SKRATTAR*]*, det var det jag försökte säga på ungerska* (...)

Som det konstaterades ovan uppskattar Erika föreningsaktiviteterna mycket och hon nämner flera orsaker till det:

> (…) akarom, hogy legyen egy fórum, ahol találkoznak magyarok. Legyen egy lehetőség gyakorolni a nyelvet, meg − meg hogy a magyarok, akik például a − ha − hogy nem kell elhagyni teljesen a magyarságot, azér mer hogy elköltözik az ember Magyarországról és lehet a kettőt kombinálni: Svédországban élni meg magyarokkal találkozni. − Az, hogy minél többen úgy érezzék magukat otthon, az otthonuk (…) „hemma i hemlösheten" (…) Meg, ha én tovább akarom adni a nyelvet a fiamnak, én nem akarom hogy csak egy, egy valami a négy falon belül maradjon, hanem legyen más valakik, akikkel szintén tudja használni, hogy észrevegye, hogy az nem egy dolog, amit csak otthon beszél az ember, hanem ezt tényleg lehet használni máshol is, meg mások közt is. — (...) *jag skulle vilja att det fanns ett forum där ungrare kan träffas. Det ska finnas en möjlighet att praktisera språket och att − att ungrare som till exempel − om − att man inte ska behöva ge upp sin ungerskhet för att man flyttar från Ungern och man ska kunna kombinera båda delarna: att bo i Sverige och träffa ungrare. − Så att fler ska känna sig hemma, hemmet* (...) *"hemma i hemlösheten"* (...) *Och om jag skulle vilja föra språket vidare till min son vill jag inte att det ska stanna mellan fyra väggar, det ska finnas andra som han kan använda språket med, att han ska förstå att det är inget man bara talar hemma utan att man verkligen kan använda det i andra sammanhang, bland andra.*

Erika verkar nöjd och stolt när hon berättar om sitt förhållande till språk, sina språkkunskaper i ungerska och andra språk samt sin kännedom om landet. Enligt henne har hon alltid representerat mångfalden på sin arbetsplats och drivit frågor kring internationalisering. I arbetslivet är det alltid hon som är mest villig att upprätthålla kontakterna utåt och det är alltid hon som har haft förmågan att sköta kommunikationen på engelska. Om ungerska språkets användning berättar hon så här:

> Az a tudat, hogy nem felejtem el, amit egyszer tanultam, meg − mindig újat tanulok, meg sose tudja az ember, hogy mikor veszem hasznát a különböző − részekből. Vagy − az is, hogy minél többet használom a magyar nyelvet, annál jo-, jobban tudok utána magyarul beszélni, sose tudja az ember, hogy − most sokszor az ember baráti szinten beszél, akkor nem kell ottan olyan ajjaj olyan tip-top-pul beszélni, de ha néha meg muszáj hivatalos − alkalmakkor, akkor −, akkor legyen meg ez a − ez a szint is. — *Vetskapen att jag inte glömmer det jag en gång lärde mig och – jag lär mig något nytt hela tiden och man vet aldrig när jag får användning för de olika – delarna. Eller – också att ju mer jag använder det ungerska språket desto bä-, bättre kan jag prata ungerska, man vet aldrig att – nu pratar man ofta på en vänskaplig nivå, då behöver man inte prata så whooa så tip-top, men om det ibland behövs i officiella – sammanhang då – då vill man ha denna – denna nivå också.*

Erika betonar att det alltid har varit en stor glädje för henne när hon kunnat hjälpa någon i olika situationer då språkkunskaper i ungerska och svenska behövts. Hon tycker att det är viktigt och nyttigt att kunna ungerska på olika nivåer, eftersom man aldrig vet i vilken situation man behövs för att kunna tolka och översätta.

När vi pratar om förhållandet mellan språkkunskap och den ungerska bakgrunden i allmänhet säger Erika att kunskaper i ungerska är viktiga. Enligt henne kan man genom språket bygga upp medvetenheten och känslan av att tillhöra gemenskapen, dessutom gör kunskaper i språket det lättare att bilda sociala nätverk med släktingar. Men Erika menar att alla hittar sin egen väg till hur man vill manifestera sin ungerskhet. Det kan ske på olika sätt och kunskaper i språket behöver inte nödvändigtvis vara det viktigaste för alla, men Erika konstaterar att språket ger en *”*(...) *egy extra könnyítő dimenziót az egésznek”* — (...) *en extra förenklande dimension till allt.*

När Erika berättar om sitt förhållande till det ungerska språket kommer känslorna till utryck. Även då Erika fyllde i frågeformuläret skrev hon att det inte var ”lätt att hitta ord för sina känslor”. Hon berättar om det under intervjun på följande sätt:

> Hát − mer a kérdések végülis nagyon személyesek, valahogy szóval mármint, hogy személyhez irányulnak, és sok olyan emlékeket hoznak elő, amint − amit érzelmekkel vannak összekapcsolva magába. És − sokszor van úgy, hogy az ember kicsit úgy átérzi még egyszer, mint például ez a szigorúság, ami erről beszéltünk, szóval az ember az nem gondol sokáig rá, utána úgy ja,

el van felejtve és akkor úgy, ha az ember belegondol és akkor úgy − nem mindig volt az olyan nagy − egykönnyű [GLATT] és akkor szóval ja, és szóval mindenféle érzések jönnek azzal kapcsolatba (...) mint a Pavlov kutya [SKRATTANDE], szóval mármint hogy − ilyen indirektül (...) például mondasz olyat, hogy "nokedli", és akkor úgy ezen a nokedlin ke-, keresztül akkor ez egy, egy más emlékeket − szóval nokedli van odaírva, és akkor neked meg más emlékek jönnek körülötte, szóval végülis úgy vannak azokkal a kérdésekkel is sokszor, hogy szóval azokkal sok minden más is jön elő, meg emlékek körülötte való − meg hangulatok, meg érzések. — *Ja − för frågorna är egentligen väldigt personliga, på något sätt alltså, att de vänder sig till personer och de framkallar så många minnen såsom – som har med känslor att göra. Och – ofta är det så att man upplever det igen, som till exempel det här med stränghet, som vi pratade om, alltså man tänker inte på det så mycket, sedan så ja det är glömt och då, om man tänker efter så – det var inte alltid så – lätt* [*GLATT*] *och då alltså ja, och alltså man förknippar det med alla möjliga känslor* (*...*) *som Pavlovs hund* [*SKRATTANDE*]*, alltså så som – så indirekt* (*...*) *till exempel säger du något som, som "nokedli"* [*en typ av ungersk pasta*] *och då genom denna nokedli då är det, det är andra minnen – alltså så står det nokedli och då får du andra minnen runt det , alltså till slut så är det ofta så med dessa frågor, att alltså med dessa förs mycket annat upp också och minnen runt det – och stämningar och känslor.*

Enligt Erika ska tvåspråkigheten alltid komma från barndomshemmet. Hon tycker att enbart de personer som har fått båda språken hemifrån kan säga sig vara tvåspråkiga, som alltså har använt två språk sedan barnsben. Trots att Erika erkänner att hennes kunskaper i svenska är starkare och att hon kan använda svenska mer korrekt än ungerska tycker hon att både ungerska och svenska är hennes modersmål. De två språken har olika roller i olika situationer för henne. Hon upplever att hon kan uttrycka sina känslor lättare på svenska, men ibland känner hon att språket inte alltid räcker till och vissa fraser och t.ex. smekord går enbart att uttrycka på ungerska. Men det finns vissa drag i det ungerska språket, exempelvis niandet, som Erika tänker på med skräck för att hon inte har tillräckligt med erfarenhet av i vilka situationer det används och hur det ska gå till.

Allt som allt tycker Erika att uppväxten med de två språken har berikat hennes liv och hon är tacksam för att hon genom kunskaperna i ungerska har fått en djupare relation till sina släktingar och kunnat utvidga sin bekantskaps- och vänkrets.

Erika hade redan i mellanstadiet funderingar kring sin tillhörighet och om i vilken grad hon är ungrare och om hon även skulle kunna leva i Ungern. Erika flyttade hemifrån som 19-åring för att bl.a. studera Östeuropakunskap och hon sökte stipendium för att kunna åka till Ungern och söka svar på sina frågor. Hon tillbringade en period på 2,5 år i Ungern och märkte att man där behandlade henne mer som svensk. Erika bestämde sedan att hon väljer ut de bästa sidorna av de båda kulturerna och tar inte ställning till om hon är ungrare eller svensk, utan hon kan vara både och. Ungerskheten och svenskheten i henne kompletterar varandra.

Dock berättar hon att hennes etniska och kulturella tillhörighet är beroende av situation. Som exempel nämner hon att i de ungerska föreningarna i Sverige, där det även finns svenska medlemmar och där båda språken används, känner hon sig som ungrare. I andra ungerska föreningar där medlemmarna framför allt är första generationens ungrare och ungerskan enligt Erika används ”på ett annorlunda sätt” och även som officiellt mötesspråk känner hon sig mer som svensk. Erika upplever en viss osäkerhet i sin ungerska och känner sig bekvämare bland de föreningsmedlemmar hon är bättre bekant med och med vilka hon kan använda ungerskan fritt utan att tänka på niandet och andra artighetsregler och ett annorlunda ordförråd.

Erika känner sig, beroende av situationen, hemmastadd i både Ungern och Sverige. I Sverige lägger man oftast märke till hennes annorlunda bakgrund pga. efternamnet och naturligtvis när hon pratar ungerska. Erika berättar att hon ofta hamnar situationer då hon bekantar sig med andra med annan etnisk bakgrund än svensk och att hon då känner gemenskap. Hon njuter av att ha två perspektiv på livet och att lätt kunna identifiera sig med andra personer. Erika är även stolt över sin ungerskhet av andra orsaker:

> (...) egy kis nyelv, ami végülis – szétszórt a világon – (...) – és hogy végülis sikerült, mer nem mindenkinek sikerül megtartani se a nyelvet, se a kultúrát, mikor egy másik országban kerül. Úgyhogy azé mégis sikerült (...) megtartani a régit is, viszont (...) az újat is – elfogadni. Abba van talán egy kis büszke-, büszkeség, meg – egy kis nép érdekes történelme – szétszóródva, de mégis van egy összetartás valahol. — (...) *detta är ett litet språk som i slutändan – det är spritt över världen* – (...) – *och att i slutändan ha lyckats, för det är inte alla som lyckas behålla vare sig språket eller kulturen när man hamnar i ett annat land. Så att det ändå har lyckats* (...) *behålla också det gamla, å andra sidan* (...) *acceptera det nya också. I detta finns en stolt, stolthet och – ett litet folks intressanta historia – utspridda, men ändå finns det en sammanhållning någonstans.*

Hon tycker att hon som ungrare i Sverige alltid blir positivt bemött. Enligt henne har världen och Sverige förändrats mycket och ungrarna som europeer upplevs idag som mer bekanta. Även landet Ungern är nu mer bekant för svenskar och ungrarna har enligt henne ett bra rykte som flitigt arbetande människor.

Trots att Erika känner sig som både svensk och ungrare vill hon gärna att man i Ungern lägger märke till att hon inte är ungrare från Ungern. Detta önskar hon med anledning av sina språkkunskaper, hon hoppas att de då ska kunna ta hänsyn till att hon inte behärskar alla artighetsformer. Dessutom tycker Erika att i sällskap med främmande personer är det bara bra om den annorlunda bakgrunden framträder eftersom man då hittar ett bra samtalsämne.

Vad gäller språkbevarandet bland ungrare i Sverige tycker Erika att det har varit bra med stöd till föreningsaktivitet och modersmålsundervisning. Men hon ser att det idag är svårare att få statligt stöd för olika verksamheter,

dessutom har de ungerska föreningarna svårigheter att engagera sina medlemmar och att rekrytera nya. Enligt henne har människor idag så många olika aktiviteter att de inte har tillräcklig tid att satsa på att upprätthålla ungerskheten. Dessutom har de ungerska organisationer som finns utanför större ungerska centrum sämre möjligheter att få stöd för sin verksamhet så förutsättningarna för att bevara språket och den ungerska kulturen varierar. I stort tycker Erika att i Sverige har minoriteterna tämligen goda möjligheter att bevara sitt språk och sin kultur, men att alla i gruppen inte är intresserade av det. Hon anser att upprätthållandet av kultur och språk är beroende av människornas vilja. Enligt Erika är det viktigt att hjälpa varandra och hon ger som exempel att utan medlemmarnas engagemang kan ingen förening lyckas med sin uppgift, dessutom är det viktigt att även majoritetsbefolkningen stödjer möjligheten att träffas och ha egna föreningar. Erika ser sverigeungrarnas framtida språkliga situation som alltmer svår, men hon betonar att den kan förändras beroende av arbetsmarknaden och om många ungrare i framtiden flyttar till Sverige. Hon menar att nya krafter och nya ungerska invandrare behövs för att framtiden för ungerskans bevarande ska se ljusare ut.

På det individuella planet har Erika erfarit på nära håll att många andragenerationens ungrare ofta väljer ”den lättare vägen” och låter bli att uppfostra sina barn med ungerska. Erika tycker att hon som förälder kan göra väldigt mycket för att ungerskan ska bevaras i kommande generationer och påpekar även att hennes föräldrar hittills har haft en betydande roll i hennes barns språkuppfostran. Erika tycker att språkets och ungerskhetens bevarande är upp till hennes sons vilja, men så länge han är barn är Erika själv skyldig att ge honom chansen att lära sig språket och lära känna kulturen. Enligt Erika har sonen goda möjligheter att upprätthålla ungerskheten, eftersom det förutom att hon och hennes föräldrar pratar ungerska med honom även finns ett viktigt socialt nätverk runt dem, såsom ungerska vänner och föreningar.

Sammanfattningsvis konstaterar Erika att förutom individen har även det sociala nätverket och framför allt det ungerska föreningslivet en betydande roll i att säkra ungerska språkets och kulturens framtid i Sverige. Hon betonar hur viktigt det är att känna att man inte är ensam med sitt ungerska språk och sin kultur och hon beskriver det på följande sätt:

> (...) sok minden múlik az egyénen, de ugyanakkor meg (...) az egyesületnek egy fontos esélye van, hogy egy fórumot adni. Szóval, ugyanúgy, úgy hogy szerintem egy nagyobb esély van, hogy ha több emberrel beszélsz, akkor észreveszed, hogy több hasznod van egy nyelvből és nagyobb az esély, hogy megtartsad. Ha, ha még az van egy pluszba, amellett, hogy a családon belül beszél az ember, mer ha csak egy ismerősöd lenne, ha ketten összejárnak jó, jó lehet, hogy − nekik a gyerekük egykorúak és magyarul beszélnek, de ha nem beszélnek másokkal − hát nem tudom. — (...) *det är mycket som hänger på individen, men samtidigt* (...) *föreningen har en viktig roll att erbjuda ett forum. Alltså på samma sätt, jag tror att om du pratar med fler människor så är chansen större att du upptäcker att du har mer användning för språket och chansen blir större att du behåller det. Om, om ytterligare ett plus, förutom*

att man pratar inom familjen för om du bara hade en bekant, om två träffas är det bra, det kan bli bra – deras barn är jämnåriga och de pratar ungerska, men om de inte pratar med några andra – alltså jag vet inte.

6.1.2 Lili

Lili är född i mitten av 1970-talet i Åbo-trakten av en ungersk mamma och finsk pappa. Föräldrarna gifte sig i Ungern och Lilis mamma flyttade med sin man till Finland år 1970. Gemensamt språk för föräldrarna har varit engelska, medan de med Lili och hennes bror använde finska. Men enligt Lili har föräldrarna alltid blandat in vissa ord och uttryck från ungerskan i sin finskspråkiga kommunikation. Lili berättar att kodväxlingen varit en så pass naturlig del i kommunikationen i familjen att hon själv ofta inte hade någon aning om vad som var lånat från ungerskan och vad som tillhörde finskan. Hon blev ibland medveten om kodväxlingen när finskspråkiga kamrater frågade vad hon pratade om, eftersom de inte förstod de inlånade ungerska orden i Lilis tal. Hennes kamrater har även undrat varför de inte förstår hennes mammas tal. Enligt Lili var mamman väldigt kreativ i att blanda tre språk – engelska, finska och ungerska – när hon pratade med någon. Och det tog ibland flera år för Lili innan hon fick veta att vissa ord som hon och hennes familj alltid har använt inte hör till det finska språket. Men enligt Lili har ungerskans påverkan och närvaro i hennes barndomshem varit synnerligen liten. Lili har alltså vuxit upp i ett nästan helt finskspråkigt hem i ett finskspråkigt samhälle. Engelskan har i Lilis familj varit ett slags hemligt språk, med vilket föräldrarna markerade saker som enbart hörde föräldrarna till.

I Lilis barndomshem har ungerskheten och den ungerska kulturen nästan enbart varit närvarande i köket, då hennes mamma alltid lagade något som var inspirerat av den ungerska matkulturen. Ett annat sätt på vilket ungerskheten har varit närvarande i Lilis barndom var att mamman berättade mycket om sin familj, släktingar, om ungrare och om Ungern. Enligt Lili var mammans alla berättelser fulla av värme och hon prisade alltid ungrare för att hon tyckte att de är bättre, klokare och mer bildade än finnar. Annars hade Lilis familj inte mycket kontakt med ungrare och den ungerska kulturen. Lilis mamma blev flera gånger tillfrågad av intresserade finnar om hon inte kunde hjälpa till att organisera en ungersk afton och andra evenemang, men enligt Lili hatade hennes mor sådana frågor och upplevde allt som gällde aktivitet i finsk-ungerska föreningen som ett stort besvär. Lilis familj har heller aldrig besökt Ungern tillsammans. Lili berättar bittert att hon som barn endast fick besöka Ungern två gånger och hennes storebror ännu färre, bara en enda gång fick han resa dit. Lili kom dit första gången med sin bror när hon var nio år och den andra resan gjorde hon själv när hon var elva. Att resorna var så sällsynta gjorde att de inte kunde utveckla en riktigt nära relation till sina morföräldrar. Lili tyckte att morföräldrarna var ”riktiga skatter” för henne och hon uppskattade verkligen de sällsynta stunder då de fick möjlighet att

träffa varandra. Lili är idag även besviken på att hon inte hade något språk gemensamt med sin egen mormor och morfar, så att kommunikationen med dem inte alls gick utan problem. När Lili var hos sina släktingar försökte hon utveckla en egen strategi för att utrycka sig, men det väckte ändå besvikelse i omgivningen eftersom de inte kunde förstå henne. Därför kände morföräldrarna en plikt att försöka göra allt för att lära Lili och hennes storebror ungerska under den första månadslånga vistelsen i Ungern. Och efter att barnen återvänt till Finland kom ett brev från morfar till Lilis mamma, där han uppmanade henne att fortsätta deras arbete att lära barnen ungerska. Men enligt Lili förändrades inte den språkliga situationen i hemmet. Mamman fortsatte att enbart tala finska med barnen och kontakterna med morföräldrarna hölls per vykort och brev, men det var oftast enbart Lilis mamma som skrev. Efter barndomen gjorde Lili sin nästa resa till Ungern först när hon var ungefär 20 år gammal. Även då kändes Ungern, den ungerska kulturen och det ungerska språket fint och intressant för henne.

Om sitt första besök i Ungern berättar Lili hur fascinerade det var att höra det ungerska språket. Eftersom hon tidigare enbart hört det när mamman talade i telefon, föreställde sig Lili att detta språk enbart var mammans släktingars språk. Lili kunde inte förstå att ungerskan fanns som ett riktigt språk som talades av andra utanför familjen. Därför blev hon riktigt överraskad när hon kom till Ungern och märkte att mamman hade otroligt många släktingar. Småningom började hon inse att alla som hon såg och hörde på gatorna inte kunde tillhöra deras släkt, utan att det finns en nation, ungrare, som använder samma språk som hennes mamma och morföräldrar. Däremot kändes den ungerska kulturen inte alls främmande för Lili och hennes storebror och de var väldigt nyfikna på att få nya upplevelser.

Hemma i Finland upplevde Lili att hon var annorlunda och att hon till och med blev mobbad i skolan. Men det berodde inte på hennes språkanvändning, eftersom hon hade finska som sitt modersmål, och inte heller på hennes utseende. Det hade istället att göra med att hon tänkte annorlunda, gjorde saker lite annorlunda än andra barn och att hon berättade om sådana vanor som var främmande för de flesta, t.ex. om att äta anka som julmat. Eftersom Lilis familj bodde i ett litet samhälle visste alla vem hennes mamma var. Och utlänningar var på den tiden sällsynta på den finska landsbygden så Lili blev lätt ett irritationsmoment för de andra barnen i skolan.

Lili kunde verka annorlunda även av den orsaken att hon redan tidigt var intresserad av olika språk och kulturer. I skolan började hon tidigt läsa engelska och svenska och var stolt över att hon var bra på engelska, ett språk som hon hörde hemma. Hon märkte att hon även hade begåvning för att lära sig andra språk. Senare valde hon även franska och tyska som främmande språk och hon tillbringade ett år i Frankrike som utbytesstudent. Men enligt Lili kom hon aldrig på att det fanns ett språk till som hon skulle ha kunnat studera, nämligen ungerska. Lili berättar att även hennes mamma var intresserad av olika språk, men ungerskan trängdes av någon anledning undan.

Efter att Lili tagit studenten började hon studera vid universitetet och hon valde franska som sitt huvudämne. Hon var redan i slutskedet av sina studier och planerade uppsatsämne för en magisterexamen i franska när hon en dag hade en känsloladdad diskussion med en av sina lärare i filosofi. Under diskussionen nämnde Lili av någon anledning att hennes mor var från Ungern, vilket väckte ett enormt intresse hos läraren. Läraren började berömma henne för att hon hade en så spännande bakgrund med två språk och kulturer i bagaget. Då väcktes riktiga skamkänslor i Lili och hon rättade till missförståndet genom att berätta att hon aldrig har tagit del av denna rikedom och inte kunde ungerska alls. Då blev läraren enligt Lili riktigt arg och klandrade henne för att hon kunde tänka sig att ta en examen i franska istället för att studera ungerska. Nu började Lili på riktigt känna vad som stod på spel och hur stora saker hon höll på att förlora. Hon gick hem och grät hela natten. Nästa morgon anmälde hon sig till studier i ungerska för att lära sig språket ”fullständigt”.

Lili har studerat ungerska vid ett finskt universitet och målet var att lära sig det förlorade språket så bra som modersmålstalare kan. När man hör Lilis sätt att prata ungerska kan man lätt tro att hon har lyckats med sina föresatser, men själv upplever hon inte att hon gjort det, eftersom hon ibland blir påmind om att hon inte är riktig ungrare då hon lärt sig ungerska som vuxen. Lili flyttade nyligen till Budapest, eftersom hon kände en stark längtan till Ungern. Hon vill nu leva och arbeta där, eftersom hon alltid känt att hon är annorlunda och inte hör hemma i Finland. Enligt henne var det hennes genetiska arv som styrde henne. Ungerskan är alltså i aktivt bruk i Lilis vardag idag, fastän hon för tillfället arbetar på en finskspråkig arbetsplats. Men Lili har många ungerskspråkiga vänner och bekanta samt håller aktivt kontakt med sina släktingar. Efter att Lili lärt sig ungerska har hon börjat använda språket även med sin mamma. Enligt Lili talade de i början mycket ungerska med varandra, men senare blev det återigen mycket finska. Idag sker samtalen mellan Lili och hennes mamma omväxlande på finska och ungerska, oftast beroende av situationen. Enligt Lili är det för hennes mamma svårare att utrycka sig på ungerska och när modern är trött pratar hon hellre finska fast Lili gärna vill använda ungerska. Men Lili berättar att intressant nog sker den skriftliga kommunikationen dem emellan enbart på ungerska. Lili besöker sin mor i Finland då och då och när de inte kan träffas skriver de ofta sms, e-post och brev till varandra.

Eftersom Lili idag bor i Ungern har hon mycket kontakt med ungrare och den ungerska kulturen. Hon träffar även ofta sina släktingar. Innan Lili flyttade till Ungern var hon i Finland aktiv i föreningar som hade med ungrare och den ungerska kulturen att göra. Hon hade även en bekantskapskrets av människor som var intresserade av Ungern. Lili beställde ofta ungerskspråkiga tidningar och läste ungerska internetsidor. Under den tid hon studerade ungerska åkte hon ofta till Ungern för att ”suga in” så mycket av den ungerska kulturen och språket som möjligt. Hon tillbringade även en tid som

stipendiat där. Då blev den ungerska kulturen, språket och vännerna, bekanta och släkten en riktig och betydelsefull helhet för henne, och de tillhör Lilis identitet. Efter att Lili har lärt sig ungerska har bl.a. hennes förhållande till släktingarna blivit mycket nära:

> Addig ugye nem lehetett kommunikálni csak annyit, hogy amennyit az anyukám hajlandó volt, volt lefordítani. Karácsonykor, születésnapkor valami kis köszöntőt, ennyi. Most meg, tehát amióta én megtanultam magyarul, azóta rájöttünk az (...) egyik unokatesvéremmel arra, hogy mi lehet jó barátok vagyunk, tehát annyira jól megértjük egymást, hogy fél szóból. (...) Úgyhogy ez egy csodálatos élmény volt. — *Då kunde vi egentligen inte kommunicera ordentligt bara så mycket som min mamma hade lust att översätta. På julen och vid födelsedagar någon liten hälsning, inte mer än så. Nu, sedan jag har lärt mig ungerska, så har vi hittat varandra med* (...) *en av mina kusiner, alltså att vi kan vara vänner eftersom vi förstår varandra så bra, vi kan förstå varandras tankar.* (...) *Det var en fantastisk upplevelse.*

För Lili är släktingarna i Ungern oerhört viktiga och hon säger att:

> (...) hogyha levágnánk a, ezeket a szálakat, akkor szerintem én belepusztulnék — (...) *om någon skulle kapa dessa band, skulle jag nog dö.*

Av alla intervjuerna i min undersökning var Lilis den mest känslofulla, eftersom hennes förhållande till det ungerska språket och den ungerska bakgrunden är något speciellt. Det är fullt av starka känslor och allt som Lili berättar är oerhört känsloladdat. Enligt henne är det ungerska språket, kulturen, historien, litteraturen m.m. en passion för henne. Och det hör man även när hon berättar om språkinlärningen:

> Nagyon, nagyon érzelmekkel teli dolog ez az egész. Mai napig olyan. Tehát én nem tudok a magyar tanuláshoz és (...) főleg a hibáimmal kapcsolatosan soha nem tudok úgy semlegesen ehhez, ezekhez viszonyulni, (...), nem tudom elfogadni azokat úgy, hogy ez egy természetes tanulási folyamat, mindenki hibázik, meg az nem azt jelenti, hogy én ettől kevesebb (...) magyar vagyok, mint a nem tudom kicsoda. Ez nem, hanem mindig egy hatalmas kudarc, kudarc, hogy ha valamit nem tudok, (...).— *Allt är så mycket känsloladdat. Även idag. Jag kan inte ställa mig neutral till de ungerska studierna och* (...) *framför allt när det gäller fel, jag kan aldrig acceptera mina språkfel som en naturlig del av läroprocessen, alla gör fel, men det betyder inte att jag är mindre* (...) *ungrare för det än andra. För mig är det* (...) *alltid ett stort nederlag, nederlag, om det är nånting som jag inte kan [säger rätt],* (...).

Eftersom Lili är medveten om att hennes ungerska aldrig kan bli likadan som infödda talares ungerska känner hon smärta. Hon har beskrivit sitt förhållande till språket på bl.a. följande sätt:

> (…) yhä tänäkin päivänä äidinkieli-teema on ehkä herkin kohtani. Aina, jos unkarin kielen taitoani kommentoidaan tai virheitäni korjataan loukkaannun. Pystynköhän koskaan hyväksymään sitä tosiasiaa, että unkari ei ole äidinkie-

leni? — (...) *fortfarande nuförtiden är temat modersmål kanske min känsligaste punkt. Alltid om man kommenterar mina kunskaper i ungerska eller rättar mina fel såras jag. Kommer jag någonsin att acceptera, att ungerska inte är mitt modersmål?*

För Lili förknippas språkfärdigheten i ungerska med ungerskheten. Och eftersom ungerska inte har blivit hennes modersmål känner hon sig bitter och besviken. Men trots att ungerskan inte är modersmålet har det idag en särskild ställning i Lilis liv: fastän hon har lärt sig detta språk som vuxen är ungerska det språk som hon mest naturligt kan uttrycka sig på när det gäller känslor:

> Minulle on luonnollisempaa ja helpompaa ilmaista tunteeni unkariksi. Suomeksi ilmaisut ”rakastan” ja ”ikävöin” tuntuvat teatraalisilta. Samaten sellaiset sanat, kuin ”äiti, ”isä”, ”isoveli” ja ”pikkusisko”, ne ovat meillä unkariksi. — *För mig är det naturligare och lättare att uttrycka mina känslor på ungerska. På finska känns uttrycken ”jag älskar” och ”jag längtar” konstlade. På samma sätt är sådana ord som ”mamma”, ”pappa”, ”storebror” och ”lillasyster” hos oss på ungerska.*
>
> Én nem tudom hitelesen azt mondani valakinek finnül, hogy én őt szeretem, ezekkel a szavakkal, hogy ”rakastan sinua” az annyira hülyén hangzik nekem, de amikor én ezt magyarul mondom, az egy olyan természetes dolog és abba semmi furcsaság nincsen, sőt azt én nagyon nagy örömmel mondom. (...) Még akkor is, hogyha nem tökéletesen tudom [a magyart], de könnyebben jön ki belőlem. — *Jag kan inte på ett trovärdigt sätt säga till någon på finska att jag älskar personen, med de [finska] orden som ”rakastan sinua” [jag älskar dig], det låter så konstigt för mig, men när jag säger det på ungerska, då blir det så naturligt och då är det inget konstig alls, tvärtom, jag säger det med största glädje.* (...) *Trots att jag inte kan [ungerska] perfekt, men det kommer lättare ur mig.*

De ord och uttryck som hör till familjedomänen kom redan under Lilis barndom då hennes familj blandade in dessa ord i sin finskspråkiga kommunikation. De andra ord och fraser som Lili utrycker känslor med kan ha tillkommit i Lilis ordförråd senare, eftersom hon berättar att ungerskans inlärning har givit henne oersättliga erfarenheter:

> Sen ansiosta minulla on rakastava ja läheinen suku (suomalaisiin sukulaisiini minulla ei ole mitään yhteyttä), valtava ystäväpiiri ja useita rakkauksia, jotka eivät olisi voineet syttyä ilman yhteistä kieltä…— *Tack vare det har jag en kärleksfull och nära släkt* (*med mina finska släktingar har jag ingen som helst kontakt*)*, en enorm vänkrets och flera förälskelser, vilka inte skulle ha kunnat tändas utan gemensamt språk.*

Tvåspråkighet är ett ämne som i Lili väcker sorg. Hon säger att detta att hon inte fick växa upp med två språk för alltid kommer att göra henne upprörd. Och hon säger att hon aldrig kan förlåta sin mammas språkval. Lili har ofta försökt fråga henne om det men enligt Lili är det ett svårt ämne som alltid

gör båda upprörda, eftersom det medför så många känslor. Angående föräldrarnas språkval skrev Lili i ett bifogat tillägg i sitt frågeformulär följande:

> Se, että lapsuudenkodissani puhuttiin lapsille vain suomea, johtui äitini kertoman mukaan siitä, että 1970-luvun alussa suomalaiset lastenlääkärit kielsivät useamman kielen opettamisen lapselle. Näkemyksen mukaan lapsi menee sekaisin, eikä osaa myöhemmin mitään kieltä täydellisesti. Veljeni syntyi 1971, jolloin näkemys oli vahvimmillaan. Äitini ei ilmeisesti halunnut lapsilleen pahaa. Minun on ollut hyvin vaikea hyväksyä äitini ratkaisua. — *Det, att det i mitt barndomshem bara talades finska till barnen, berodde enligt min mors berättelse på, att finska barnläkare i början av 1970-talet förbjöd utlärandet av flera språk till barn. Enligt detta synsätt blir barnen förvillade och kan inte senare något språk fullständigt. Min bror föddes 1971, då synsättet var som starkast. Min mor ville självklart inte sitt barn illa. Jag har [ändå] haft väldigt svårt att acceptera min mors beslut.*

Detta faktum, att medicinsk expertis avrådde från flerspråkig uppfostran, tyder på att föräldrarnas språkval ofta kan vara styrda utifrån, av majoritetssamhällets representanter. Men Lili tillägger i intervjun att hon tycker att detta inte var en tillräckligt bra förklaring och inte någon tillräckligt stark orsak för hennes föräldrar att välja bort ungerskan. Hon anser att bakom beslutet kan det ha legat andra orsaker, t.ex. något smärtsamt minne från Ungern som gjorde att Lilis mor bara ville lämna det förflutna och allt som tillhör det bakom sig. Lili tycker att hon har missat mycket i och med att det ungerska språket och kulturen (förutom när det gäller det ungerska köket) inte varit en del av hennes uppväxt:

> (...) szerintem sok mindent vesztettem el, tehát úgy, hogy sokkal jobban lehetett volna ezt kihasználni akkor, annak idején. Tehát hogyha, és természetesen most az a keseredettség, elkeseredettség beszél belőlem, mert hogy én mindig is, világ életemben legalább is most így visszanézve és gondolva szerettem volna a magyart úgy megtanulni, hogy anyanyelvként. És mivel ez nem történt, azért természetesen ennek a fényében látom az egészet. De tényleg úgy gondolom, hogy sokkal jobban lehetett volna. Mi is, például hogy ha anyukám (...) jobban ragaszkodott volna ahhoz, hogy például Mo-on melyik ünnepet hogyan szoktak ünnepelni, akkor, akkor biztos így sokkal gazdagabb lett volna abból a szempontból ez az egész. — (…) *enligt min uppfattning har jag gått miste om mycket, på så sätt, att jag hade kunnat utnyttja det bättre då, på den tiden. Alltså om, nu är det naturligtvis bitterheten i mig som talar, för att jag alltid, i hela mitt liv, i alla fall nu när jag blickar bakåt och tänker efter, skulle velat lära mig ungerska som modersmål. Och eftersom det inte blev så, ser jag förstås allt i ljuset av detta. Men jag tror verkligen att man skulle ha gjort det bättre. Vi också, om till exempel min mor* (…) *varit mer mån om att visa oss till exempel hur man firar olika helger i Ungern, då skulle säkert allt* [*i mitt liv*] *ha blivit rikare.*

Enligt Lili är man tvåspråkig då man har lärt sig två språk redan som barn. Eftersom Lili har vuxit upp med ett språk och lärt sig ungerska som vuxen tycker hon inte att hon är tvåspråkig, trots att ungerskan idag är ett levande

språk i hennes vardag och att det i vissa situationer känns naturligare för henne att använda ungerska än finska. Enligt henne är finska ”officiellt hennes modersmål” och hon är medveten om att det inte går att ändra. Som nämnts är Lili bitter över denna situation och anser att om hon skulle ha haft möjligheten att växa upp med två språk skulle hon ha fått ett annorlunda liv, en starkare självkänsla och självsäkerhet, som skulle ha haft stor inverkan på hennes identitet. Hon tror även att om hon skulle ha vuxit upp med ungerska, men utan finska, så skulle hon kanske ha haft lika starka känslor för finska som hon nu har för ungerska. Men Lili erkänner att oavsett kontexten, om man pratar om ungersk-finsk tvåspråkighet eller annan, är hon alltid avundsjuk när hon träffar folk som är tvåspråkiga.

Att prata med Lili om tillhörigheten är känsloladdat, eftersom hon använder starka ord som ”smärta” och ”lidande”. Hon berättar att när hon var barn kände hon ofta att hon avvek från mängden, men hon förstod inte vad det kunde bero på. Hon har alltid sett upp till människor som har olika kulturer med sig hemifrån. Hon beskriver detta på följande sätt:

> (...) én mindig úgy éreztem, hogy, hogy mondjam, volt bennem egy olyan (...) tudat és egy olyan érzés, hogy valaki, akinek nem csak egy kultúrális környezetből jön a mind a két szülő, az, annak valami nagyon nagy kincse van a kezében. De emellett én azt nem értettem, hogy én is pont ezek az emberek közé tartozom. Tehát én mindig valahol, valahol irígykedtem, hogy fú hát, ha volt valaki, akiről tudtam, hogy annak az anyukája vagy apukája nem finn, akkor azt mindig úgy csak szoktam csodálni és néztem, hogy hú, hát ennek milyen érdekes élete lehet, meg hogy az mennyi mindent tud többet, meg egy izgalmasabb, érdekesebb dolgokat, mint mi, földi lények. És én nem értettem, hogy nekem ugyanez a kincs volt a kezemben. — (...) *jag har alltid känt att, hur ska jag säga, det fanns i mig en sådan* (...) *medvetenhet och en känsla att den vars föräldrar inte bara kommer från en kulturell miljö har en väldigt stor skatt i sin hand. Men samtidigt förstod jag inte att jag själv tillhörde dessa människor. Alltså på något sätt var jag alltid avundsjuk, att uhh, om det fanns någon som jag visste inte hade en finsk mamma eller pappa då brukade jag beundra den personen att whooa vad den måste ha ett intressant liv och att den kunde så mycket mer, så mycket mer spännande, intressanta saker än vi vanliga dödliga. Och jag förstod inte att jag hade samma skatt i min hand.*

Angående tillhörighetskänslor berättar Lili att hon märkt att man i Finland ofta lägger märke till att hon har en något annorlunda etnisk bakgrund. Även hon känner att hennes mentalitet är mycket närmare ungrarnas än finnarnas:

> Olen paljon impulsiivisempi ja ulospäinsuuntautuneempi kuin suomalaiset yleensä. Jos käy ilmi, että olen puoliksi unkarilainen, reagoivat ihmiset yleensä sanomalla, että ahaa, no se selittää käyttäytymiseni. Edellisessä työpaikassani työtoverini sanoivat usein, että selvästi huomaa käyttäytymisestäni, että minussa virtaa muutakin kuin suomalaista verta. He eivät sen tarkemmin esitelleet asiaa, mutta viittasivat juuri impulssiivisuuteeni.— *Jag är mycket mer impulsiv och utåtriktad än finnarna i regel. Om det kommer*

fram att jag till hälften är ungrare, så reagerar folk i allmänhet med att säga, aha, nå det förklarar mitt beteende. På min förra arbetsplats sade mina arbetskamrater ofta att de klart märker genom mitt beteende att i mig strömmar också annat än finskt blod. De förklarade det inte mera bestämt, men pekade just på impulsivitet.

I Ungern har Lili fått erfara att hon inte tycks vara en ”riktig ungrare”. Lili själv tycker att för att någon ska anses vara ungrare räcker det med att man har ”ungerskt blod” och att man känner sig som ungrare. Lili känner att hon är ungrare, eftersom hennes ”hjärta säger så”, men andra ungrare uppfattar henne ändå annorlunda:

(…) unkarilaiset itse eivät pidä minua unkarilaisena, koska en ole syntynyt täällä, en ole Unkarin kansalainen, eikä unkari ole äidinkieleni. Tarkoittaakohan tämä sitä, että nämä kolme asiaa tarvitaan unkarilaisuuteen? — (...) *ungrarna själva ser mig inte som ungrare, därför att jag inte är född här, inte är ungersk medborgare och för att ungerska inte är mitt modersmål. Betyder detta månne, att dessa tre saker behövs för ungerskheten?*

Och Lili berättar att hennes livs mest smärtsamma händelse gäller hur hon blev bemött av en kusin: Lili blev presenterad för en bekant utan namn med ett konstaterande att ”hon är finska”. Lili blev upprörd och frågade kusinen varför denne sa så och svaret var att ”ditt modersmål är ju inte ungerska”. Lili beskriver sina känslor med följande ord:

Vastaus sattui ehkä siksi niin paljon, koska jossain sisimmässäni olen itsekin sitä mieltä, en vain haluaisi sen olevan totta. Se tosiasia, ettei äitini opettanut minulle unkaria riisti minulta aarteen: kaksikielisyyden, ja sen mukana unkarilaisuuden. Väittelystä syntyi lihava riita, joka jatkui välien katkaisemisena useiksi vuosiksi. — *Svaret sårade kanske därför såpass mycket, eftersom någonstans längst inne i mig är jag också av den åsikten, jag vill bara inte att det ska vara sant. Det faktum att min mamma inte lärde mig finska berövade mig den skatten: tvåspråkigheten, och med den ungerskheten. Dispyten blev till ett stort gräl, vilket ledde till att kontakten bröts i flera år.*

Lili har flera gånger varit med i diskussioner där man tagit upp att hon inte är ungrare pga. språket eller eftersom hon är född i Finland eller för att hon inte är ungersk medborgare. Lili undrar varför just dessa markörer är viktiga för att andra ska se henne som ungrare, eftersom de är sådana saker som hon inte kunnat påverka själv. Och hon konstaterar uppgivet:

(…) én erőlködhetek akármennyit és még a családtagok is úgy gondolják, hogy mégsem vagyok én igazi magyar, hanem mégis csak külföldi vagyok, máshonnan jöttem és soha nem leszek én, élhetek itt nem tudom hány évtizedet, beszélhetek mennyire szépen magyarul, akármennyire, de soha nem leszek a szemükben úgy magyar, ahogy ők. (...) és tényleg mert nem tudom nekik bebizonyítani, (...) hogy, tehát hiába érzem nagyon magam magyarnak, de nekik az nem jelent semmit — (...) *jag kan anstränga mig hur mycket som helst och ändå tycker till och med familjen att jag inte är någon riktig ungr-*

> *are, jag är ändå utlänning, jag kommer någon annanstans ifrån och jag kommer aldrig att vara, oavsett hur många årtionden jag bor här, oavsett hur bra ungerska jag än pratar, oavsett, men jag kommer aldrig att vara lika ungersk i deras ögon som de.* (...) *och så är det för jag kan inte bevisa det för dem* (...) *att, alltså det spelar ingen roll hur ungersk jag än känner mig, för dem betyder det ingenting.*

Lili har alltså strävat efter att även andra ska acceptera henne som ungrare och hon önskar att hon hade fötts som ungrare. Denna känsla har enligt henne kommit sig av att hon alltid bara hört positiva saker om ungrare och den ungerska kulturen.

> (...) hogyha anyukám nem beszélt volna annyira szépen, tehát annak ellenére, hogy nem tanított bennünket magyarul és nem nagyon hangoztatta, sőt egyáltalán nem hangoztatta a magyar eredetét vagy a magyarságát soha, de ha beszélt a magyarokról és hogyha összehasonlította a magyarokat és a finneket egymással, akkor mindig az ő szavaiban és az ő világában a magyarok mindig jobbak voltak, okosabbak, műveltebbek és ez persze hogy rám is ragadt valahol. És lehet, hogy azért alakult ki bennem az a, az az érzés, hogy (...) én szoktam magamat sajnáltatni, hogy miért nem magyarnak születtem inkább mint finnek. — (...) *om inte min mamma skulle pratat så väl, alltså trots att hon inte lärde oss ungerska och trots att hon sällan ville, egentligen aldrig prata högt om sitt ungerska ursprung, men när hon pratade om ungrare och när hon jämförde ungrare och finnar med varandra så förstod man genom hennes ord, i hennes värld var ungrare alltid bättre, klokare, mer bildade och det har förstås påverkat mig. Och det är möjligt att det var därför som den här känslan utvecklades i mig att* (...) *jag tycker synd om mig själv, att varför kunde inte jag ha fötts som ungrare istället för finne.*

Att bevara språket och den ungerska kulturen är för Lili väldigt viktigt. När Lili berättade om att hon gärna skulle ha fötts som ungrare menade hon att hon skulle ha önskat att hennes mamma hade pratat ungerska med henne när hon var barn. Enlig Lilis erfarenheter är språket den starkaste och synligaste markören som gör en till ungrare, därför sätter hon den språkliga uppväxtmiljöns betydelse högt.

Fastän Lili är bitter över att hon inte fått växa upp med ungerska är hon väldig tacksam för att hennes lärare motiverade henne att börja lära sig språket som vuxen. Hon tycker att de upplevelser, framgångar och ibland även misslyckanden som ungerska språket har givit henne har berikat hennes liv oerhört mycket. Hon har personligen starka känslor för ämnet tvåspråkighet, språkbevarande och identitet, vilket andra kanske kan uppleva som extremt. Lilis storebror har aldrig haft lika starka band till sin ungerskhet, men enligt Lili är den ungerska identiteten viktig även för honom. Lilis bror har redan fått ett eget barn och han har givit det ett ungerskt namn. När det gäller Lilis brors barn pratar Lili om besvikelse igen, eftersom farmor, alltså Lilis mamma, inte vill använda ungerska med barnbarnet heller. Lili är helt bestämd med att ifall hon själv skulle få barn någon gång vill hon att de ska

kunna lära sig ungerska oberoende var någonstans de kommer att växa upp och vilket språk deras pappa än har som sitt modersmål.

När det gäller ungerskans framtid i Finland i allmänhet är Lili bekymrad, eftersom hon har sett på sin hemort att man inte lyckades starta modersmålsundervisning för barn till nyligen invandrade ungrare. Men Lili har även goda erfarenheter och vet många familjer där barnen är födda av finska och ungerska föräldrar och växer upp med de båda språken. Och Lili gläds över att det för många familjer idag är mycket naturligt att använda två språk i hemmet. Lili bekräftar andra intervjupersoners utsagor om att i Finland finns det stöd för språkets bevarande, men även hon ser att det mest beror på föräldrarnas egen vilja:

> (…) örömmel látom azt, hogy a finnek nagyon érdeklődnek (...) mi-, Magyarország és magyar kultúra iránt. Tehát van érdeklődés és egyáltalán nincs arról szó, hogy nem lehetne ezt így életben tartani és nincsen erre pénz vagy valami ilyesmi, csak szerintem azon múlik, hogy magyarok maguk vagy a második generáció, az mennyire fontosnak tartja, hogy tényleg életben tartjuk és hogy mennyi öö erőfeszítést akar ebbe beletenni. De különösebben tehát, hogy mondjam, mm, nem a-, nem aggódom ez-, tehát nem azt gondolom, hogy most kihal Finno-ból [SKRATTANDE] a magyarság meg a magyar kultúra, de szerintem leginkább az emberek saját aktivitásán múlik ez az egész. — (...) *jag ser med glädje att finnarna visar stort intresse för* (...) *oss – Ungern och den ungerska kulturen. Det finns alltså ett intresse och det handlar inte alls om att det inte går att hålla liv i detta och det finns inga pengar för det eller liknande, enligt mig beror det helt enkelt på hur viktigt det är för ungrarna själva eller den andra generationen att verkligen hålla liv i detta och hur mycket öö de är beredda att satsa. Men jag är inte speciellt, hur ska jag säga, mm, inte, jag är inte orolig, jag tänker alltså inte att nu kommer ungerskheten och den ungerska kulturen att dö ut i Finland* [*SKRATTANDE*] *utan jag tror det framför allt beror på människornas egna aktiviteter.*

Lili tycker att det är betydelsefullt att finländare stödjer ungrare och ökar medvetenheten och kunskapen allmänt om den ungerska kulturen och språket genom att organisera ungerska veckor i finska skolor och att skaffa ungerska böcker till biblioteken. Lili betonar framför allt vikten av modersmålsundervisningen.

6.2 Informanter som ofta eller mindre ofta använder ungerska

Både Markus från Sverige och László från Finland är män under 30 år och har vuxit upp med en ungerskspråkig far, som har varit konsekvent med att alltid använda ungerska med barnen. Förutsättningarna för att tillägna sig språket har varit liknande för båda informanterna i barndomshemmet, men

det finns vissa skillnader när det gäller ungersk aktivitet utanför hemmet. Ingen av männen använder ungerska varje dag, men tämligen ofta.

6.2.1 Markus

Markus är född i början av 1980-talet i Sverige och uppvuxen i en stad i Mälardalen i en familj där modern är svensk och fadern är ungrare. Markus far kom till Sverige år 1965 av medicinska skäl. Markus berättar att trots att det svenska språket användes mycket mer än ungerska har de två språken, svenska och ungerska, alltid varit en naturlig del av hans familjs liv. Kommunikationen skedde alltid enbart på svenska mellan modern och Markus samt mellan modern och Markus syster, medan barnen alltid använde enbart ungerska med sin far. Syskonen pratade alltid svenska sinsemellan. Markus minns att det ungerska språket alltid har varit pappas språk och det var självklart för barnen att alltid tala ungerska med honom. Enligt Markus var hans pappa alltid konsekvent och blandade aldrig in svenska i kommunikationen. Undantag gjordes när familjen var i svenskt sällskap. Då använde även Markus far svenska och till barnens förvåning kunde han även tilltala barnen på detta språk. För Markus kändes det onaturligt och han trivdes inte i sådana situationer, eftersom deras språk ju var ungerskan. Markus beskriver att kommunikationen t.ex. vid middagsbordet då hela familjen åt tillsammans alltid gick flytande på två språk. Markus föräldrar var flexibla när det gällde att använda två språk i familjen och de har enligt Markus alltid haft förståelse för varandras språkval, så det kändes aldrig som det fanns något hinder för att använda båda språken. Enligt Markus kunde hans mor följa den ungerskspråkiga diskussionen mellan barnen och fadern, trots att hon själv alltid enbart pratade svenska. Även Markus far förstod vad samtalet handlade om när barnen pratade med modern. Markus kommer dock ihåg att han ibland ville berätta hemligheter för sin far och då hade han strategin att välja ur sitt ungerska ordförråd så att modern inte kunde förstå det. Trots att Markus och hans syster tillbringade något mer tid med sin mor än med sin far var ungerskan nästan lika närvarande som svenskan i barndomshemmet. Hemma lästes det ungerska berättelser och syskonen tittade även på ungerska sagor på video, men båda i mindre utsträckning än på svenska. Ungerskan var ändå ett så pass nära språk för Markus att han till och med drömde på detta språk ibland.

Markus började delta i hemspråkundervisningen redan på daghemmet. Han skjutsades då en gång per vecka efter skolan till en lokal där alla ungerska barn samlades. Markus trivdes där, eftersom man fick leka mycket, dock förstod han inte riktigt varför han behövde gå dit. Han upplevde då att ungerska var en naturlig del av hans liv och trodde att alla barn levde i samma situation som han, nämligen att alla pratade ungerska med sin far. Senare insåg han att det i hans omgivning inte alls var vanligt att växa upp med två språk. Han fortsatte att gå på hemspråkslektionerna i grundskolan. Där hand-

lade undervisningen om att lära sig läsa på ungerska, lära känna den ungerska historien och att lära sig ungerska dikter m.m. Enligt Markus hade undervisningen även syftet att förstärka den ungerska identiteten och den nationella självkänslan. Men eftersom fröken var mycket sträng trivdes Markus inte. Hans föräldrar var ändå ett stöd och hans far gav honom motivation att stanna kvar och fortsätta studera ungerska. I början kände Markus att han tvingades att studera, men senare insåg han att det ändå var intressant. I tonåren kände Markus inte längre något intresse för språket, men han fortsatte även på gymnasiet att en gång per vecka gå på hemspråkslektioner. Han berättar att det egentligen inte var någon belastning att delta i lektionerna och hans kamrater undrade aldrig varför han gick dit. Han skämdes dock periodvis över att prata ungerska med sin far inför klasskamraterna, men under gymnasietiden fick Markus så småningom en starkare självkänsla och kunde känna stolthet över att kunna ett språk till.

Förutom hemspråksgruppen träffade Markus i barndomen andra jämnåriga ungersktalande barn varje sommar när han tillbringade ett par veckor på ungerskt scoutläger i Sverige. Detta sommarläger var efterlängtat, eftersom Markus trivdes där i andra jämnårigas sällskap. I lägret deltog även barn som inte kunde svenska tillräckligt bra och det motiverade Markus att utveckla sina kunskaper i ungerska och använda språket med dem. Annars träffade Markus under skolåren väldigt sällan andra ungerskspråkiga barn, eftersom han inte hade några ungerska vänner och inte heller umgicks med sina kamrater från hemspråkslektionerna på sin fritid. Men Markus familj deltog regelbundet i de ungerskspråkiga gudstjänsterna och då hörde han ungerska.

Markus har många släktingar i Ungern, men enligt honom hade han alltid lite avstånd till dem. Den goda relationen med släktingarna uppehölls framför allt av Markus far brevledes och telefonledes. Familjen reste tillsammans varannan eller var tredje sommar till Ungern och träffade då sina ungerska släktingar. Markus tyckte väldigt mycket om att resa dit, eftersom han märkte att ungrarna där levde på ett annorlunda sätt än de ungrare han träffade i samband med hemspråksundervisningen. Han njöt av att ungrarna i Ungern inte behövde manifestera sin ungerskhet på något sätt och att han själv fick bekanta sig med landet och den ungerska kulturen utan att läsa läxor och lära sig ungerska dikter utantill. Han fick mycket inspiration av resorna och de påverkade även hans lust att fortsätta att studera faderns språk.

Idag är Markus liv lite annorlunda. Han har flyttat hemifrån och studerar i en annan stad i Mälardalen och har således inte längre daglig kontakt med sin far. Han träffar sina föräldrar ungefär två gånger per månad och håller kontakt med sina ungerska bekanta. Han är medlem i en ungersk lokalförening och i den ungerska församlingen, men han deltar sällan i deras aktiviteter. Han reser ofta till Ungern och lyssnar på ungerskspråkig musik samt läser internetsidor. Alltså använder han idag det ungerska språket i någon form varje vecka. Markus betonar att idag är tröskeln låg när det gäller att följa vad som händer i Ungern och hålla kontakt med sina bekanta och släkt-

ingar där. Det beror dels på att han har blivit mer självsäker i sin ungerskhet, dels på den nya tekniken. Tidigare var t.ex. inte ungerskspråkiga böcker och tidningar lättillgängliga, utan man var tvungen att besvära sina släktingar med att beställa böcker m.m. Markus behöver idag inte göra annat än att slå på datorn när som helst och han får läsa vad han vill och kan även diskutera med vem han vill.

Markus har under sina år som högskolestudent fått möjligheten att studera några månader i Ungern. Där har han kunnat bekanta sig närmare med den ungerska kulturen och även lärt känna några ungerska vänner, som han fortfarande håller kontakt med. Han har även fått några sverigeungerska bekanta, som han träffar då och då. Språkvalet med dessa personer beror på deras bakgrund: om personen i fråga är född i Sverige använder Markus svenska med denne, medan han med personer som är födda i Ungern använder ungerska. Markus betonar att det förnyade sociala livet med ungrare har givit honom mycket och det hjälper honom fortfarande att upprätthålla och även utveckla sina kunskaper i ungerska. Han upplever att de erfarenheter som han har fått i Ungern och som han får hela tiden har varit till nytta inte minst på arbetsmarknaden och för de framtida karriärmöjligheterna, men de ger honom även nya möjligheter i att kommunicera med sina släktingar.

Markus tycker att trots att han är bättre på svenska än ungerska så är han tvåspråkig, eftersom han har talat ungerska sedan barnsben och har känslomässiga band till språket och den ungerska kulturen. För Markus är språket sammanflätat med kulturen och enligt honom spelar språket en central roll i identiteten:

> (…) a nyelv áll valahogyan a közepén, mindig amikor ilyen identitás, a nyelv az a legfontosabb összetartó erő is, meg a, na hogy mondják ”verktyg”, eszköz. — (...) *språket är på något sätt i centrum, alltid när det är identitet, är språket den viktigaste sammanhållande faktorn, och det är, vad säger man, ”verktyget”.*

Ifall någon frågar Markus om hans modersmål brukar han känna in situationen och välja sitt svar efter ändamål:

> Ez is olyan szituációfüggő szerintem, mert ha azt akarják tudni, hogy én svéd állampolgár vagyok e, vagy sem, hát akkor én azt mondom, hogy svéd az anyanyelvem. Ha olyan szituációban vagyok, hogy valahogy úgy érzem, hogy van értelme rámutatni, hogy én nem csak svéd vagyok, hanem valamennyiben magyarnak is érzem magam, általában úgy mondom, hogy svéd vagyok, svéd állampolgár vagyok, svéd az első anyanyelvem, de magyar is vagy-, magyar vagyok is és a magyar a második anyanyelvem. — *Det beror på situationen tror jag, för vill de veta om jag är svensk medborgare eller inte då säger jag att svenska är mitt modersmål. Om jag är i en situation där jag känner att det är en vits med att påpeka att jag inte bara är svensk utan att jag på något sätt känner mig ungersk också, brukar jag vanligtvis säga att jag är svensk, svensk medborgare, svenska är mitt första modersmål, men jag är, jag är också ungersk och ungerska är mitt andra modersmål.*

Markus tillägger att man själv måste göra ett val om man vill att det andra språket och den andra kulturen ska vara en del av ens identitet. Han betonar också att hans förhållande till det ungerska språket och hans ungerskhet befinner sig i en ständigt pågående process och att han själv måste se till att vårda språket och sin identitet.

Om sina tillhörighetskänslor berättar Markus att han känner sig som både ungrare och svensk, trots att utomstående kanske kan tolka hans situation annorlunda. Han berättar att man i Sverige aldrig ifrågasatte hans bakgrund, han sågs enligt honom själv alltid som en ”äkta svensk”. Men idag ses Markus mer som mångkulturell, eftersom den ungerska identiteten har förstärkts i honom efter studierna i Ungern och han mer öppet har börjat berätta om sin bakgrund och sina band till Ungern. Han tycker även att hans goda kunskaper i ungerska bidragit till att han kan känna sig mer som ungrare och genom att han lärde sig språket fick ungerskheten framträda som den andra delen av hans identitet:

> (…) akkor [gyerekként] voltak kínos helyzetek, voltak olyan helyzetek, amikor nem akartam, nem értékeltem annyira a magyar nyelvtudást, meg azt az egész identitást. Manapság ezt, ezt nagyra értékelem és hát belátom, hogy ez buta volt, mert hát valóban más, valamennyiben más identitást adott nekem és hogy rengeteg jó lehetőséget is adott nekem, a másik felemet. — (...) *då* [*som barn*] *fanns det pinsamma situationer, det fanns situationer då jag inte ville, jag kunde inte uppskatta mina ungerska språkkunskaper och det här med identiteten tillräckligt mycket. Nuförtiden är det, det är något jag verkligen uppskattar och jag inser att det var dumt för det har givit mig en annan, på något sätt en annan identitet och det har också givit mig en massa bra möjligheter, min andra hälft.*

Ungrare är enligt Markus de som känner sig som ungrare. Men han tycker också att tillhörighetskänslan inte räcker i sig, det är även viktigt att man har ungerska rötter och kan språket på en viss nivå. Dessutom nämner han att det även är bra att ha en slags ungersk mentalitet, som enligt honom kommer till uttryck i språket. Om att själv vara ungrare berättar Markus följande:

> (…) én is magyarnak tekintem magam annak ellenére, hogy nem vagyok tiszta magyar, ha használhatok egy ilyen szót. (…) Mert azért akármennyire szeretem Magyarországot, akármennyire jól beszélem a nyelvet, azért én, én nem vagyok, én nem vagyok száz százalékig magyar. (…) széles értelemben magyarnak tekintem magam, persze tudom, tudom, hogy vannak magyarok, akik nem így látják és inkább svédnek tartanak és akik azt mondják, hogy ha nem élsz itt és (…) nem beszéled tökéletesen a nyelvet, akkor nem lehetsz magyar, de ez engem nem zavart (…) — *(...) jag ser mig själv som ungrare trots att jag inte är helt och hållet ungrare, om jag får säga så.* (...) *För hur mycket jag än älskar Ungern, hur bra jag än talar språket så är jag inte, jag är inte hundra procent ungrare.* (...) *i en vid mening ser jag mig själv som ungersk, fast jag vet, jag vet att det finns ungrare som inte ser det så utan anser att jag är mer svensk och som säger att om du inte lever här och* (...) *om*

du inte pratar språket perfekt då kan du inte vara ungrare, men det har inte stört mig.

Markus har periodvis haft olika förhållningssätt till sin ungerska bakgrund och det framkommer även av ovanstående citat. Han berättar om att han själv sett andragenerationens ungrare börja söka sina ungerska rötter genom att överdriva sitt kontaktsökande med ungrare och den ungerska kulturen. Även han har gått igenom denna fas och beskiver den på följande sätt:

> (…) mint külföldön élő magyar, ezt nagyon kimerítem ezt a magyar identitást meg mindent és hát régebben én is úgy voltam mikor nagyon nagy szükségem volt magyarokkal találkozni, hogy akkor szerintem minden ember jó volt, csak hogy legyen magyar és aztán a kor és hogy hát a személyisége az nem is számított annyira, hanem az volt a lényeg, hogy magyar legyen. (…) az ember kicsit elszállt úgy hát hogy akkor csak magyarul kell beszélni, csak magyar társasággal és ha valami történik, ami magyar, legyen az akár-, bármilyen előadás vagy akármi, akkor oda kell menni, mert valahogyan találkozni kell magyarokkal (…) — (...) *som ungrare utomlands så går jag helt in i det här med den ungerska identiteten och allt och förut var det så att när jag verkligen behövde träffa ungrare då tyckte jag att alla var lika bra bara de var ungrare och det här med ålder och personlighet spelade ingen större roll, det viktiga var att personen var ungrare.* (...) *man gick för långt, att då ska man bara prata ungerska, i sällskap med bara ungrare och händer det något som har med Ungern att göra, antingen någon sorts föreläsning eller vad som helst då måste man gå dit för att man måste på något sätt träffa* [*andra*] *ungrare* (...)

För Markus personligen omfattar ungerskheten alla de upplevelser som han själv har fått gå igenom. I den ryms många olika saker, av vilka han nämner skämt, kärleken och det ungerska köket som exempel. Han har även ungerska karaktärsdrag och vanor och exemplifierar med att han tycker om att prata med människor och brukar visa sina känslor. Dessutom har han mycket temperament och han klagar när han känner att han inte fått bra service i butiker eller inte är nöjd med maten på restauranger. Markus fortsätter att analysera vilka skillnader i värderingar ungrare utomlands har jämfört med ungrare i Ungern när det gäller den nationella tillhörighetskänslan. Markus nämner att vissa saker, som t.ex. språk, tas för givna av ungrare som lever i Ungern medan språket för en sverigeungrare kan vara en otroligt viktig kraft som påverkar tillhörighetskänslan och gemenskapen med andra. Markus tycker att ungerskheten utgör en viktig del av hans identitet. Enligt honom är det viktigt att föräldrarna lägger en grund för sitt barns identitet, om de inte ger de behövliga referensramarna blir man enligt Markus inte en ”hel människa”. Markus är övertygad om att med tiden kommer man att behöva sina rötter och börja leta efter dem. Han berättar som exempel om kamrater som har ungersk bakgrund men inte fick växa upp med det ungerska språket och som barn inte hade möjlighet att bekanta sig med den ungerska kulturen:

> Én tudom, hogy milyen lett volna, mert azért ismerek nagyon sok fiatalt, aki, aki úgy van mint én, hogy magyar az egyik szülője, esetleg mindkét szülője és a szülők nem törődtek a nyelvtanítással meg az ilyenekkel és ezek az emberek most nyári egyetemre járnak, minden nyáron Debrecenbe és (…) nagyon bosszantja őket, hogy hogy nem tanulták meg a nyelvet, mert az ember eléri azt a határt, mikor (…) valami hiányzik így az identitásából és azt el lehet hagyni, vagy el lehet söpörni, de öt, tíz, tizenöt év után visszajön az embernek és kell az a kis, a darab. — *Jag vet hur det skulle ha varit, för jag känner väldigt många ungdomar som, som är som jag att de har en ungersk förälder, kanske båda och föräldrarna brydde sig inte om att lära dem språket osv. och dessa människor går nu på sommaruniversitetet varje sommar i Debrecen och* (...) *de är förargade över att inte ha fått lära sig språket för att människan når en viss gräns när* (...) *något saknas i ens identitet och det kan man låta vara eller sopa undan men det hinner ifatt en efter 5, 10, 15 år och man behöver den lilla,* [*pussel*]*biten.*

Markus återkommer flera gånger till den stora tacksamheten han känner till sina föräldrar. Han betonar hur viktigt det är för honom nu att hans far var en tålmodig användare av ungerska, och ibland även var envis och tvingade honom att fortsätta studera ungerska. Markus har fått två språk och två kulturer att leva med och han har mycket glädje av det. Han har bl.a. njutit av valfriheten:

> És ez az érdekes így a két identitással, hogy valahogyan választani is lehet, hogy mikor akarok mi lenni. Néha ha nagyon magyar akarok lenni, akkor magyar vagyok és magyarul beszélek. Ha aztán másik szituációban többet tudok kamatoztatni abból hogy svéd lenni, hát akkor az vagyok. Úgyhogy ez a jó is, hogy lehet keverni a nyelvet, mikor azt akarom, hogy ne értsenek meg és lehet káronkodni magyarul így a hátuk mögött. — *Och det är det som är intressant med att ha två identiteter, att du kan välja på något sätt när du vill vara det ena eller det andra. Ibland när jag verkligen vill vara ungersk då är jag ungersk och jag pratar ungerska. Om det sedan uppstår en situation då jag har mer att vinna på att vara svensk, då är jag det [svensk]. Så det är det som är så bra, du kan blanda språken, när jag inte vill att de ska förstå och jag kan svära på ungerska bakom deras rygg.*

Markus ser inte så ljust på ungerskans framtid i Sverige. Han tycker att den ungerska kulturen håller på att försvagas bland sverigeungrarna. Enligt honom kan inte andragenerationen hålla språket och kulturen levande och han tycker även att en betydande faktor med inverkan på språkbevarandet är gruppens storlek:

> (…) ha egyre kevesebb bevándorló van, egyre kevesebb magyar él egy helyen, akkor nem minősül annyira a nyelv. Hát általában akkor, akkor lesz igazán jó, mikor nagyon sokan vannak, nagyon sokan tudnak kommunikálni és valóban csinálni a dolgukat. Ha kevesebben vannak, akkor nagyobb a veszély, hogy (…) kevesebbet törődnek a nyelvvel és inkább asszimilálnak és elfelejtik a magyar hátterüket. — (...) *om det blir färre invandrare, om det bor färre och färre ungrare på samma ställe då är det svårt att upprätthålla språket. I allmänhet är det så att det blir bäst när det finns väldigt många,*

när det är väldigt många som kan kommunicera och verkligen göra sin sak [*upprätthålla språket*]. *Om det inte är så många då finns det en större risk att* (*…*) *de bryr sig mindre om språket och att de hellre assimileras och glömmer sin ungerska bakgrund.*

Enligt Markus är det framför allt de ungrare som aktivt deltar i föreningslivet som bäst upprätthåller sin ungerskhet genom att de söker andra ungrares sällskap och även regelbundet reser till Ungern. Dessa ungrare lär sig språket på en högre nivå och är mer benägna att föra språket och kulturen vidare till nästa generation. Men Markus erfarenhet är att de flesta av andragenerationens ungrare inte deltar i föreningslivet, framför allt inte de som enbart har en ungersk förälder. De upprätthåller sina ungerska kontakter privat eller så har ungerskheten enbart en symbolisk betydelse för dem. Tredjegenerationens möjligheter vågar inte Markus ta ställning till. Han anser att en framgångsrik tvåspråkighetsfostran är en ansvarsfull uppgift för föräldrarna och han tror att mycket beror på vilken partner man har och vilket stöd man får i familjen. Enligt Markus är även samhällets stöd viktigt och han tänker inte enbart på att trygga det ekonomiska stödet för hemspråksundervisningen, enligt honom är det också viktigt att majoritetsbefolkningen har positiva attityder till personer med olika bakgrund och har förståelse för att dessa personer har band även till ett andra land och en annan kultur.

6.2.2 László

László är född i början av 1980-talet i Södra Finland i en familj där modern är finsk och fadern är ungrare; hans far kom till Finland under 1970-talet för att arbeta. Hemma hos Lászlós familj har föräldrarna i alla situationer alltid använt enbart sina respektive modersmål med barnen; mamman pratade finska och pappan ungerska med de tre sönerna. Eftersom pappan lärde sig finska snabbt pratade föräldrarna sinsemellan alltid finska, fastän mamman efterhand lärde sig ungerska också. László har alltså redan som litet barn lärt sig ungerska genom att tala språket med sin far. Han har aldrig fått någon undervisning i språket förutom under ett par år då han på gymnasiet fick delta i undervisningen i ungerska som främmande språk. László berättar att hans pappa alltid har varit strikt och konsekvent i språkanvändningen: han pratade hela tiden ungerska och krävde att sönerna i möjligaste mån svarade honom på samma språk. I de fall då pojkarna inte hittade något ord på ungerska, fick de säga det på finska för att pappan skulle kunna hjälpa dem att hitta passande ord på ungerska. Lászlós far önskade att pojkarna skulle använda ungerska även med varandra och han försökte uppmuntra dem till detta, men enligt László halkade de ur det då och då och finska blev det huvudsakliga språket mellan pojkarna. Även Lászlós mamma har varit uppmuntrande och stödde sönernas tvåspråkighetsfostran.

László och hans äldre bror har lärt sig ungerska bra, medan den yngre brodern aldrig kom lika långt med inlärningen. Han gissar att föräldrarna kanske var mer aktiva och entusiastiska i början med att lära barnen båda språken och han tillägger att naturligtvis inverkar barnets egen vilja också. Däremot har Lászlós bröder varit på sommarläger i Ungern, men László hade av någon anledning inte möjlighet till det. I övrigt har László fått bra möjligheter att lära sig språket och att lära känna den ungerska kulturen. Och han säger sig vara tacksam och nöjd med detta och tycker att det är en absolut rikedom att ha dessa kunskaper. Om sin språkliga uppväxtmiljö berättar han att det var naturligt för honom att förutom finska även använda ungerska och han kommer inte ihåg situationer då han skulle ha protesterat mot det. László nämner att det ibland utanför hemmet på allmän plats hände att pappan helt plötsligt pratade finska, något som orsakade förvåning hos pojkarna, men de förstod då att det inte var passande att tala ungerska och bytte till finska de också. Enligt László inträffade det i situationer där pappan kände sig hotad, när hans olikhet väckte förundran i omgivningen. Eftersom pappan inte ville sticka ut och utsätta barnen för negativa upplevelser, var språkbytet en medveten strategi. Han återger även ett roligt minne om ungerskans användning på allmän plats, när han och hans bröder en gång skrek efter sin pappa i en affär: *”Apu”*, som på ungerska betyder *”Pappa”*. Det förorsakade lite rädsla hos allmänheten eftersom de trodde att pojkarna var i nöd, då finskans *”Apua!”* betyder *”Hjälp!”*. Men enligt László har han själv aldrig råkat ut för något obehagligt pga. sin bakgrund, tvärtom har han oftast fått frågor t.ex. om det ungerska språket. Hans erfarenhet är att alla verkligen har varit intresserade och positiva gentemot honom. László upplever att finländare har bra erfarenheter av Ungern och att de gärna vill diskutera landet, språket och den ungerska kulturen med honom och att de gärna berättar för honom om sina reseupplevelser. Ofta har han även fått frågan om de två språkens släktskap och på sådana frågor har han alltid svarat med glädje.

László kommer inte ihåg av vilket skede i livet han blev medveten om sin bakgrund, men han gissar att medvetenheten kom i samband med att han redan som litet barn, eller åtminstone när han började skolan, presenterade sig själv för främmande. László har ett ungerskt för- och efternamn, vars uttal han behöver lära finskspråkiga. Men han upplevde det inte som besvärligt utan har vant sig vid att uttalet och skrivsättet av hans namn behöver förklaras.

László berättar att hans familj besökte Ungern minst en gång per år och framför allt på somrarna. Familjen hade en välbesökt sommarstuga i Ungern när han var barn och eftersom familjen alltid åkte dit med bil reste de ofta även runt i landet för att träffa släktingar. László njöt av dessa Ungernresor, då han bl.a. fick bada mycket i varmt och soligt väder och var med på olika släktträffar där man åt mycket. Dessa årliga, cirka en månad långa besök,

gjorde att han upplever att Ungern genom åren blivit ett andra hemland för honom.

Ungerskheten var närvarande i familjens hem i Finland i form av ungerskt hantverk, bl.a. broderade prydnadskuddar och konstverk, men även i familjens kök; särskilt när pappan lagade mat i helgerna blandade han alltid in något ungerskt, som surkål eller paprika. Högtider, som jul firade Lászlós familj på finskt sätt. László hävdar att han och hans bröder kanske har fått en mer ungersk än finsk uppfostran, eftersom han upplevde att hans uppfostran var lite strängare än hans finska kompisars. Det gällde bl.a. att Lászlós föräldrar, och särskilt pappan, krävde punktlighet när barnen skulle komma hem en bestämd tid. Andra exempel var deras inställning till skolarbetet och att barnen skulle tilldelas sysslor på eftermiddagarna istället för att hänga ute på gatorna. Den ungerska uppfostran innehöll också att lära sig artighetsregler och att ta hänsyn till andra. László berättar att familjen hade telefon- och brevkontakt med släktingarna i Ungern och nämner att de alltid uppmärksammade varandras födelse- och namnsdagar. László får fortfarande gratulationskort från Ungern på sin namnsdag. Han kommer även ihåg att eftersom alla pojkar i familjen har ett ungerskt namn så firades alltid namnsdagar enligt den ungerska traditionen i Lászlós barndomshem. Andra kontakter med den ungerska kulturen rörde t.ex. familjens årliga besök på den ungerska ambassaden i Helsingfors för att fira Ungerns nationaldag tillsammans med andra finlandsungrare. Lászlós föräldrar deltog även i det finsk-ungerska föreningslivet, men László har inga speciella minnen av att han och hans bröder någon gång skulle ha varit med vid olika evenemang.

En sak som László nämner som speciell under hans ungdom var möjligheten att läsa ungerska och att framför allt träna på att skriva på ungerska i gymnasiet. Hans gymnasium hade en vänskapsskola i Ungern som de arrangerade student- och lärarutbyte med. Skolans elever fick möjlighet att läsa ungerska som ett valfritt ämne. Fastän László hade ungerska som sitt modersmål kom han med i nybörjargruppen och han fick individuella uppgifter för att träna skrivkunskap och läsförståelse, något han inte hade så stor erfarenhet av. Att delta i undervisningen gav egentligen inte László särskilt mycket, men han betonar att han var smickrad över den här speciella möjligheten och är tacksam för att han fick hjälp med att förbättra sina färdigheter i skriven ungerska. László sammanfattar barndomsminnena av sin språkliga och kulturella uppväxtmiljö med att konstatera att alla upplevelser som gäller hans ungerskhet har varit goda och minnena som knyter honom till Ungern är starka och betydelsefulla, inte bara för hans liv idag utan även för framtiden.

László bor idag i egen lägenhet med sin sambo på samma ort som föräldrarna. Enligt László är det inte någon större skillnad i hans nuvarande språkliga situation jämfört med tidigare, eftersom han fortfarande har mycket kontakt med sina föräldrar. Och när de träffas eller ringer till varandra gäller samma språkanvändningsregler som tidigare: med mamman talas det alltid

finska och med pappan talas det alltid ungerska. Enligt László är hans pappa fortfarande konsekvent och uppmuntrar honom hela tiden att försöka hitta rätt ord när han känner sig osäker i sin ungerska. Allmänt är pappan nöjd och glad att László har lärt sig ungerska så bra. Men ungerskan är gemensamt språk enbart mellan pappan och pojkarna, eftersom pojkarna sinsemellan enbart använder finska. För László är det bara med pappan som han använder ungerskan i Finland, men han berättar att han cirka ett år före intervjun hade ett arbete där han fick nytta av sin språkkunskap, eftersom han där kom i kontakt med flera ungrare. László studerar idag och hoppas på att han även i sina framtida arbeten ska kunna ha lite användning för sina språkkunskaper. Annars använder László ungerskan när han besöker släktingarna i Ungern. Han åker fortfarande till Ungern en gång per år, men han har idag mycket mindre tid att stanna där än tidigare när László och hans bröder hade sommarlov och hela familjen åkte tillsammans. Lászlós farföräldrar är inte längre i livet, men pappans syskon och deras familjer finns kvar i Ungern, så de håller kontakt med varandra. De årliga Ungern-resorna är nu uppskattade även av Lászlós finska sambo.

För László är det betydelsefullt att ha kontakt med släktingarna i Ungern och för honom är det även viktigt för språkkunskapen att få komma till Ungern minst en gång per år. Inför sina resor brukar László förbereda sig med att läsa om bl.a. vädret, öppettider och tips om olika utflyktsmål på ungerska webbsidor.

En intressant detalj i Lászlós liv är att en ny språkanvändningsmiljö har öppnat sig för honom de sista åren i och med att hans andra bror fått två barn. Lászlós pappa pratar konsekvent ungerska med sina barnbarn och även László och hans bror har på sistone funderat på att börja använda ungerska med barnen. Dock har de ännu inte bestämt sig för hur de ska göra. Enligt László känns det inte helt naturligt för honom att prata ungerska med sin brors småbarn och han tycker att det är broderns uppgift att föra språket vidare till sina egna barn. László själv har nyligen fått ett gudbarn i Ungern, som han alltid skickar kort till vid födelsedagar och jul. De har även telefonkontakt med varandra. Dessutom har László ett par ungerska vänner i Ungern sedan barndomen, men på sista tiden har de inte haft så mycket kontakt med varandra. Förutom dessa kontakter har László hittat ungerska sidor på internet som han då och då besöker och läser om för honom intressanta ämnen, som t.ex. biltester. Under de senaste åren har László även lärt sig att tolka till och från ungerska när han besöker Ungern med sin sambo, eftersom hon inte talar ungerska.

Fastän László tycker att det är viktigt att hålla kontakten med ungerskspråkiga har han aldrig besökt ungerska föreningar i Finland. Han känner inte heller några andra ungerska familjer i Finland och han tycker att det är lite svårt och sent att bekanta sig med dem nu. Men han kan tänka sig att söka kontakt med andra ungrare i ett senare skede av sitt liv, när studierna och andra aktiviteter ligger bakom honom. Det skulle kunna bli intressant att

träffa andra som har ungersk bakgrund och spännande att någon gång delta i ungrarnas aktiviteter.

László känner stolthet över att ha ungersk bakgrund och att han har två språk och två kulturer i bagaget. Han berättar att dessa två språk och två kulturer alltid har varit en naturlig del av honom och ser Ungern som sitt andra hemland som han vill vara i kontakt med även i framtiden. László tycker att det är fint att kunna olika språk och är stolt över att han kan ett språk som inte är så välbekant för alla. Han gillar ungerska som språk och använder det gärna. Han är även stolt över sin finskhet:

> No kyllä, tunnen itseni puoleksi unkarilaiseksi, puoleksi suomalaiseksi että. Kyllä olen myös ylpeä siitä, että olen osannut suomea ja olen suomalainen. — *Jovisst jag känner mig som hälften ungersk, som hälften finsk, så att. Jo, jag är också stolt över det, att jag kan finska och är finsk.*

Lászlós definition av tvåspråkighet grundar sig på personens språkkunskap. Enligt honom räcker det med att någon kan använda två språk flytande. Ens etnicitet och nationella tillhörighet spelar ingen roll i detta. László tycker att han är tvåspråkig, han har både ungerska och finska som sina modersmål. Trots detta känner han att det är naturligare och lättare för honom att använda finskan. László kan personligen inte tänka sig sina språk i en hierarki utan tycker att båda språken är lika viktiga:

> Kyllä ne on yhtä tärkeitä mulle että. Kyllä täällä Suomessa suomi on tärkeämpi ja Unkarissa unkari. — *Ja, de är lika viktiga för mig, så att. Ja här i Finland är finska viktigare och i Ungern ungerska.*

För László är tvåspråkigheten så pass naturlig att han antar att alla människor med föräldrar som har olika språk som sitt modersmål själva kan två språk. Han kan bara förundras över dem som aldrig har lärt sig sina föräldrars modersmål trots att de har levt tillsammans. Lászlós definition av vem som är ungrare lyder på följande sätt:

> Henkilö, jolla on vahvat unkarilaiset sukujuuret tai unkarilainen tausta ja joka kantaa ylpeänä unkarilaisuuttaan. — *En person, som har starka ungerska rötter eller ungersk bakgrund och som stolt bär ungerskheten.*

Enligt honom innebär de ”starka ungerska rötterna” livliga kontakter med Ungern och ens släktingar där. I hans definition ingår även kravet att man är stolt över att vara ungrare. Han tillägger att en viktig sak även är att vara intresserad av sina rötter:

> Kyllä täytyy olla kiinnostunut, aidosti kiinnostunut ja, sitä maata kohtaan ett. Ei se pelkästään. En mä nyt sanoisin itteeni unkarilaiseksi, jos pelkästään mun isä olisi unkarilainen, että ei mulla olisi mitään, mä en olisi ikinä käynyt siellä ja mulla ei olisi mitään mielenkiintoa sitä kohtaan ja, enkä osaisi mitään kieltä ja, en mä nyt tuntisi itteeni niin, unkarilaiseksi. — *Ja man måste vara intresserad, genuint intresserad* (...) *av det landet, så att. Men inte en-*

bart det. Jag skulle då inte kalla mig själv ungrare, om endast min pappa skulle vara ungersk, att jag inte skulle ha något, jag inte någonsin skulle ha varit där och jag inte skulle ha något intresse för det och, jag inte skulle kunna språket alls och, jag skulle då inte känna mig så, ungersk.

László själv omfattar alla de element som han listat som betydelsefulla i en ungersk identitet, för att kunna känna sig som ungrare. Han tycker att han är hälften finländare och hälften ungrare och han har alltid varit ett med sig själv. Eftersom han aldrig har upplevt någon nackdel med att känna sig som både ungrare och finländare och aldrig har behövt fundera kring sin identitet, har han som ovan nämnts tyckt att även de två språken och kulturerna är naturliga delar av honom. När jag frågar László om det ungerska språkets betydelse och om hur hans liv skulle ha varit utan ungerskan säger han att det skulle ha varit ganska annorlunda, eftersom han då inte skulle känna sig som lika mycket ungrare som han gör idag:

> Kyllä se olisi varmaan, no olisihan se erilaista tietysti. Ei sitä tuntisi, tuntisi niin tota niin paljon unkarilaiseksi itsensä, jos ei osaisi kieltä ja kuiteskin kun menee sinne Unkariin (…) onhan se aina, aina tota eri juttu kun puhuu jotain muuta kieltä siellä. Ja ei varmaan kyllä olisi yhtä vahvaa tunne että. Kyllä se vaikuttaa aika paljon että. — *Ja det skulle det säkert vara, nå det skulle ju säkert vara annorlunda. Man skulle inte känna, känna sig själv, så där, så där mycket ungersk, om man inte skulle kunna språket och ändå när man åker dit till Ungern* (...) *är ju alltid, alltid en annan sak när man talar något annat språk där. Och man skulle säkert inte ha samma starka känsla att. Ja det påverkar mycket, så att.*

För László är alltså språket en betydande del av hans ungerska identitet. Han tycker att det är viktigt att ungrarnas ättlingar lär sig språket. Enligt Lászlós egna erfarenheter är inlärning av språket som barn inte alls krävande, i alla fall har han själv lärt sig det utan att tänka särskilt på det och han har haft mycket glädje av det. Men László anser att det inte enbart är språkkunskapen som gör någon till ungrare, eftersom man kan vara ungrare även utan att kunna ungerska:

> No kai se sitt, kyllä se voi sanoa jos se tuntee itsensä unkarilaiseksi että. Ei, ei se, kieli, kieli tee unkarilaiseksi. Jos se niinkuin tuntee että, että se on niin kuin ylpeä siitä, että (…) on jotain sukujuuria tai muutenkin on kiinnostunut siitä Unkarista niin, ei, ei se pelkästään sitä, että osaat pelkän kielen niin, tee, ne ei riitä. — *Jo det är väl sen, ja det kan man säga om personen i fråga känner sig själv ungersk, så att. Nä, nej det, språket, språket gör en inte ungersk. Om man känner att, att man liksom är stolt över det, att* (...) *man har på något sätt rötter eller annars också är intresserad av Ungern, så, nej, inte enbart det, att du enbart kan språket, gör det. Det räcker inte.*

László har både finskt och ungerskt medborgarskap, men han tycker inte att medborgarskap spelar så stor roll i hans liv eller för att han ska känna sig som både finländare och ungrare:

> Ei se oo läheskään niin, mun mielestäni niin tärkeä kuin toi kielijuttu että. Että vaikkei mulla olisi kaksoiskansalaisuutta, mutta mä osaisin puhua unkaria kyllä mä varmaan ihan samalla lailla tuntisin, tuntisin mitä nytten. Ei, ei sillä kansalaisuudella, ei kansalaisuudella oo kyllä niin paljon merkitystä kuin tolla kielellä. — *Det är inte närapå så, tycker jag, så viktigt som den där språkgrejen, så att. Att om jag inte hade dubbelt medborgarskap, men jag skulle kunna tala ungerska, nog skulle jag säkert känna även på samma sätt* (...) *som nu. Nej, inte har medborgarskapet så mycket betydelse som det där med språket.*

László anser att han inte är helt finsk och inte heller helt ungrare, utan hälften av båda. Han säger att han inte blir påmind om detta av andra, men ibland kommer det upp att han ser lite mörkare ut än andra finländare och att han har ungerska namn. Enligt honom är det inte bara en viss sak som bestämmer hans identitet, bakom hans känsla och medvetenhet om att vara både ungrare och finländare ligger alla de ovan nämnda faktorerna såsom föräldrarnas etnicitet, Lászlós utseende och namn, hans uppfostran, språk, kontakterna med Ungern och släktingarna m.m. Det förefaller som om alla dessa saker utgör de ”starka ungerska rötterna” som László pratar om när han definierar vem som är ungrare. I Finland frågar man ofta om hans bakgrund och när han berättar att fadern är från Ungern förhåller sig människor positiva till det. Han beskriver dessa upplevelser med följande resonemang:

> Sehän on ihan kiva, että ihmisethän on kiinnostuneita ja innostuneita ja kyselee mistä tahansa. (...) No en kyllä muista mitään negatiivista, on kohdeltu ihan positiivisesti ja − Positiivisesti suhtautuivat kun kyselivät. (...) mun mielestä paljon positiivisemmin Suomessa suhtaudutaan johonkin unkarilaisiin kuin vaikka somaleihin tai, niin. (...) jos mä olisin vaikka sanonut Ruotsista [isä on kotoisin] niin ei, ei ehkä tullut niin hyvää että. On vaan ihmisillä vain hyvät kokemukset Unkarista tai. Niin moni on siellä käynyt kuiteskin ja moni aina sanoo, että ai mä olen käynyt siellä, kävi siellä ja Budapest oli hieno paikka (...) Kyllä mä olen ihan, aina niin, niin ylpeä, ylpeä siitä, että tota niin kuin kaksikielinen ja tuli niin kuin kaksi kulttuuria. — *Det är ju rätt kul, att människorna ju är intresserade och entusiastiska och frågar om vad som helst* (...) *Jag kommer nog inte ihåg något negativt, jag behandlades positivt och − De förhåller sig positiva när de frågar* (...) *jag tycker att i Finland förhåller man sig mycket mer positivt till ungrare än till exempel till somalierna eller* (...) *om jag skulle ha sagt att han [min far] är från Sverige, så icke, kanske inte hade blivit så bra att. Människorna har ju bra erfarenheter från Ungern eller. Så många har ändå varit där och många har sagt att jag har varit där och Budapest är ett fint ställe* (...) *Jo, jag är väldigt, alltid mycket stolt, stolt över, att jag liksom är tvåspråkig och har fått två kulturer.*

I Ungern har Lászlós identitet inte heller blivit ifrågasatt, han har enbart fått intresserade frågor om sin bakgrund och beundran för att han kan finska och att han även pratar ungerska bra.

László är positiv inför framtiden och han önskar hålla kvar språket och sina kontakter med Ungern. Han tycker att det vore trevligt om man skulle

kunna låna ungerskspråkiga tidskrifter på finska bibliotek, men är nöjd med att han har möjlighet att bevara sin språkkunskap och hålla kontakt med den ungerska kulturen genom internet. Han har själv erfarit att vänskapsorternas och skolornas samarbete mellan ungrare och finländare är en bra sak och han hoppas att sådana kontakter ska finnas kvar, eftersom de ökar kunskapen och medvetenheten om varandra. Han har även bra erfarenheter av undervisningens roll för språkkunskaperna trots att han bara deltagit lite i sådan; således tycker han att det vore trevligt om också andra med ungersk bakgrund skulle kunna få ta del av den. László vill att även hans framtida barn ska kunna få undervisning i ungerska, likaså hoppas han att han ska kunna lära sina barn ungerska och ge dem en bra ungersk uppfostran precis som han själv har fått. Han vill även att de egna barnen ska kunna känna Ungern som sitt hemland. László planerar till och med att ge sina kommande barn ungerska namn. Själv tycker han om att bära ett sådant namn och har positiva erfarenheter av det. För honom är det viktigt att visa upp sin tillhörighet, särskilt om man är stolt över den.

Vad gäller frågan om vad han själv skulle kunna göra för att ge sina framtida barn språket och föra den ungerska kulturen vidare svarar han på följande sätt:

> (…) onhan se ihmisestä itsestäänkin kiinni, mutta varmaan aika samalla tavalla kun mullekin on tapahtunut, että pyritään ainakin, ainakin tota luoda semmoista unkarihenkisyyttä, niin tota, sitthän sen näkee, näkee että, miten tota, miten se tarttuu. — (...) *det beror ju på personen själv, men säkert också på ganska samma sätt såsom även har inträffat för mig, att man åtminstone, åtminstone försöker att, att skapa en sådan känsla av ungerskhet, så att, man ju sen ser, ser att, hur den, hur den [ungerskheten] tas emot.*

Och han fortsätter:

> Nythän se on helppo sanoa tässä näin, kun ei ole niitä lapsia, mutta totta kai, senhän näkee. Näkee, mutta kyllä mä ainakin yritän, yritän yrittää ainakin. — *Nu är det ju enkelt att här säga så, när det inte finns några barn, men självklart, det får man se sen. Man får se, men jag ska försöka åtminstone, försöker åtminstone försöka.*

Enligt László är språkets och kulturens fortlevnad enbart beroende av ens vilja, viljan att lära sina barn språket och lära dem att känna kulturen och även viljan att ta emot kulturen och språket. Han tycker att man i praktiken ska göra på samma sätt som hans pappa gjort: att tala ungerska hela tiden och låta sådant som maten, kulturen, resorna finnas med i barndomen precis som i hans familj. I ”paketet” ingår alltså allt som han själv har fått vara med om.

När vi pratade om ungerskans framtid i Finland i allmänhet betonar László att det är viktigt att börja med att lära sig språket och bekanta sig med kulturen. Han tycker att allting utgår först och främst från familjen och för-

äldrarnas beteende, men visst spelar även de yttre förhållandena roll i språkbevarandet. Han tycker att majoritetssamhällets positiva inställning gentemot minoritetsgrupper kan främja språkens och kulturens bevarande, precis som han själv har fått erfara. László efterlyser alltså fördomsfrihet och öppenhet.

6.3 Informanter som nästan inte alls eller aldrig använder ungerska

Både Anna från Sverige och Sofia från Finland är kvinnor i 35-årsåldern och har en lite annorlunda familjebakgrund. Ingen av dem har tillägnat sig ungerska under barndomen och de har inte heller varit intresserade av att göra det senare, även om de har ungersktalande släktingar och besöker dem då och då i Ungern. Anna har dock fått bekanta sig med den ungerska kulturen och känner till en del ungerska uttryck och fraser. Men pga. bristande kunskaper i ungerska använder ingen av kvinnorna språket och de har inte heller något starkt band till sina ungerska rötter även om de i viss mån uppskattar den ungerska bakgrunden.

6.3.1 Anna

Anna är född i början av 1970-talet i Skåne. Hennes föräldrar flyttade till Sverige år 1956 och bosatte sig först i Storstockholm. Efter att de fått två barn flyttade de till Malmö där Anna föddes och växte upp. Enligt Anna var hennes föräldrars nära omgivning i Storstockholm i stort sett ungerskspråkig, eftersom de hade ungerska släktingar som morföräldrar och kusiner samt vänner och bekanta där. I Skåne var den språkliga omgivningen mer svensk. Annas föräldrar pratade sinsemellan ungerska och hon har hört av sina föräldrar att de även använde ungerska när de talade till henne när hon var väldigt liten, men Anna har inga minnen av det. Anna började på daghem redan när hon var åtta månader gammal och när hon började prata efter tvåårsåldern talade hon enbart svenska, med den skånska dialekt som användes av de andra barnen på daghemmet. Enligt Anna gav hennes föräldrar upp efter det och de bytte från att använda ungerska till att använda svenska när de talade till henne. Ungerskan användes enbart av vissa familjemedlemmar, som när föräldrarna talade med Annas äldre syskon eller med släktingar och framför allt när Annas familj åkte till Ungern ungefär vartannat år. Anna säger att hon som barn måste ha kunnat litegrand av språket, eftersom hon i Ungern lekte med ungerskspråkiga barn; dessutom lämnades hon ibland ensam med sin moster och det uppstod enligt henne aldrig några hinder i deras kommunikation. Dock tillägger Anna att hon alltid har varit kreativ i att använda ”kroppsspråket” i kommunikationen, vilket kan ha spelat roll i umgänget med de ungerskspråkiga kamraterna och med mostern. Anna be-

rättar att hennes föräldrar använde vissa uttryck, fraser och även svordomar samt ofta räknade på ungerska hemma. Ungerskheten var närvarande i Annas barndom genom matkulturen och ungerska släktfester och högtider, då det bl.a. dansades csárdás. Den ungerska kulturen syntes också i Annas barndomshem där det fanns många broderade dukar och dockmöbler med ungerska blommotiv, porslinsfigurer som föreställde herdar m.m.

Anna berättar mycket om familjens resor till Ungern, dit hon som barn alltid gärna åkte. Annas familj for oftast runt i landet för att besöka olika släktingar, men efter en tid bestämde sig Annas föräldrar för att bygga ett eget hus där. För Anna kändes även Ungern som att vara hemma, särskilt när hon satt i sin mosters kök, men hos andra släktingar på den ungerska landsbygden, kände Anna ofta att den egna familjen stack ut och att byborna tyckte att de var annorlunda, framför allt rika. Anna slutade att resa med familjen till Ungern när hon var ungefär 13 år gammal, eftersom hon inte längre tyckte att det var något äventyr att åka dit, dessutom hade hon andra intressen. Dessa påverkade även hennes förhållande till ungerska språket när hon gick skolan. Hon var inte alls intresserad av att delta i hemspråksundervisning, och för övrigt inte heller av andra språk, utan var mer lockad av tekniska ämnen och idrott. Annas föräldrar hade ingen inverkan på Annas beslut att välja bort ungerskan och ville inte heller tvinga henne att studera språket, tvärtom: de var glada och nöjda för att deras dotter hade anpassat sig bra och kunde tala omgivningens språk flytande.

Idag hör Anna ännu mindre ungerska än i barndomen, eftersom hennes föräldrar har skilt sig och Annas far bor i Ungern största delen av året, medan Annas mor, som bor nära henne, idag har en svensk man. Även släktträffarna har minskat i antal och Anna har inte några ungerskspråkiga bekanta eller vänner. Hon deltar inte heller i det ungerska föreningslivet, men har någon gång följt med sin mor då en ungersk förening har haft ett för Anna intressant evenemang. Anna kan ingen ungerska förutom att hon förstår vissa fraser. Trots detta känner hon sig inte hindrad i kommunikationen med sina nära ungerskspråkiga mostrar och kusiner, eftersom Annas föräldrar ofta tolkar och hon även använder kroppsspråket mycket. Hon hävdar också att ”vill man så förstår man” och det är inte endast språkkunskaper som räknas. Anna är inte bekymrad över att hon inte kan ungerska, dessutom tillägger hon att kusinernas barn lär sig engelska idag, vilket enligt henne betyder att eventuella svårigheter i kommunikationen kommer att ”överbryggas med tiden”. Men trots allt berättar Anna att hon periodvis har tänkt att det vore nyttigt att lära sig ungerska. Hon berättar om det på följande vis:

> (…) Jag hade nån period när jag var arbetslös för många år sen och då kunde jag känna så här, får jag inget jobb nu, så skulle [jag] kunna tänka mig att åka ner och vara i Ungern och lära mig språket. Alltså, det blir så här: Om jag får tid över i mitt liv så är det en sån sak som – Ja, men då får jag tid att göra det. För det hade varit kul för jag känner att jag är halvvägs på nåt sätt. Jag har ju så mycket gratis. För jag var en period nere i – Det var tre veckor ensam hos

> mamma och pappa i huset då, och då är det ju bara dom som kan prata svenska med mig och alla andra pratade ju ungerska. Och då tas det ju inte hänsyn till att jag bara kan svenska, utan då pratas det bara ungerska. Och då kunde jag känna att hade jag stannat nu så hade, så ja, den här språkliga poletten trillat ner.

Och hon tillägger:

> (…) det jag lär mig måste jag ha behov av att använda. Jag måste använda det för att det ska vara mödan värt att lära mig det.

Anna tycker ändå att kunskaper i ungerska inte skulle förändra hennes liv eller relationen till föräldrar och andra släktingar eller till Ungern och den ungerska kulturen. Enbart i ett avseende tycker hon att kunskaper i ungerska skulle vara nyttiga:

> Mostern, det är hon som jag står mest nära, att liksom kunna prata med henne. Tänk om mamma och pappa går bort och så jag står själv och ingen annan kan tolka längre. Det hade varit himla fräckt att bara kunna prata med henne. Så det är väl den enda vinningen kan jag säga.

För Anna betyder det ungerska språket inte så mycket, eftersom hon enbart känner sig litegrand ungersk. Hon har aldrig känt sig annorlunda bara för att hennes föräldrar är ungrare, utan har alltid känt sig som svensk. Enligt Anna har även hennes svenska kamrater i omgivningen alltid uppfattat henne som svensk. Hon berättar hur det kändes när hon flyttade från den mindre hemorten till staden, där blev hon påmind om att hon är annorlunda:

> Då var det nån gång jag var i konflikt med en äldre kille, och så ropade han svartskalle efter mig. Och det var en smärre chock för mig, för jag har aldrig i mitt tidigare liv liksom blivit sedd på som utländsk. (…) Och jag vet när [jag] kom, började på gymnasiet sen så var det nån som frågade: Men var kommer du ifrån? Och då var det mina vänner som reagerade starkt: Vad menar du? För dom ser, alltså dom ser inte mitt mörka för dom tycker att jag är så genomsyrat svensk. Så att dom kunde inte förstå den frågan. Jag förstod ju den, för att jag är uppvuxen med det, jag vet att jag är, mitt blod är inte härifrån. Fast min själ eller mitt sinne är det.

När Anna berättar om sin tillhörighet kommer det även fram att hon identifierar sig mer med svenskheten än med ungerskheten:

> (…) jag kan tro att jag har ju ingenting med invandring att göra mer än i mitt blod. Och där är jag fullkomlig invandrare. Har inte, där är inte 1 % svenskt blod i mig. Utan jag är ju 100 % ungersk. (…) Men. Det är blodet. Det är bara det som pumpar. Men min hjärna är svensk. (…) Här bor jag, här lever jag mitt liv och det är Sverige och det är svenskt. Och allt vad det innebär. Och det var aldrig nån ifrågasättande. Men den bilden hade kanske varit annorlunda om jag har haft ytterligare ett språk och pratat ungerska med mina föräldrar. Jag vet inte, det är bara spekulation. (…) ungerskan är inte mitt, det är deras [föräldrarnas]. Jag är svensk.

Hon betonar ändå att språkkunskaper i sig inte påverkar individens etniska identitet och tar upp inlärningen av ett främmande språk som exempel:

> Alltså skulle jag lära mig ungerska idag, så skulle det ju vara precis som jag hade lärt mig spanska idag. Jag skulle aldrig kunna säga att jag är spansk för att jag kan spanska språket.

Anna kan inte uttala sig om hur situationen skulle ha varit ifall hon hade vuxit upp med ungerskan eller ifall hon skulle ha bott i ett område där många i omgivningen talade ungerska eller om Annas föräldrar skulle ha bestämt över Annas språkval. Genom sina personliga erfarenheter tycker Anna att språket inte nödvändigtvis behöver vara viktigt för en person som har ungersk bakgrund. Enligt Anna har personlighet och talang en betydande roll i inlärning av ett språk. Eftersom hon själv inte ville kämpa för att lära sig språket och ändå har en stark självkänsla och livet utan kunskaper i ungerska har fungerat utmärkt, kände hon heller aldrig något behov av språket. Men hon verkar ändå vara glad över att hon haft möjligheten att bekanta sig med sina föräldrars hemland och dess kultur. Hon beskriver sina tankar på följande sätt:

> (…) om jag jämför mig med en helsvensk och en icke, en andragenerationens invandrare, så tycker [jag] att jag står på en bredare bas än vad andra gör. I min verklighet är verklighetsbilden vidare än vad andra ser – Jag vet mer om (…) andra verkligheter på andra orter som andra aldrig har nån insyn i, den har jag helt naturligt med mig i mitt bagage då. För att jag sett den och upplevt den och levt den, en liten del i mig. Och det är, tycker jag, bara ger en kunskap som man har med sig, som man aldrig tänker på, som man bara, den bara finns. Det tycker jag är en styrka. (…)

Ungern och framför allt att vara hos släktingar känns för Anna som ett andra hem. Hon beskriver det med följande:

> Sitter jag i min mosters kök känner [jag] mig väldigt hemmastadd. Då är jag hemma, inga konstigheter. Men gå ut i affären så är jag utomlands. För jag kan helt plötsligt inte göra mig förstådd med kassörskan och då jag är i hennes ögon en svensk jänta som är och handlar. Men att sitta hemma i trädgården hos min moster så är jag hemma. (…) jag känner mig hemma i miljön, den är ju inte främmande för mig. Men jag är främmande för miljön. I deras ögon är jag främmande, men jag är inte främmande för [mina släktingar].

Trots bristande språkkunskaper känner Anna sig även ganska stolt över sin ungerska bakgrund, inte minst för att hennes familj alltid var uppskattad i det lilla samhälle där Anna växte upp:

> (…) jag tycker själv att det är en rikedom att ha mera kunskap och vetskap om världen eller om miljöer som många andra inte har en susning om. Mm. Det tycker jag är en bonus. Och sen som jag säger mycket att andra har berett väg för mig, att [SÄGER FAMILJENS NAMN] har varit ett starkt namn när jag har vuxit upp. Jag har haft – alltså starka personer. Mina bröder som lik-

> som har varit starka och min mamma som varit stark inom skolan. Och det var ju i den världen man levde i. Så att, att vara en [SÄGER FAMILJENS NAMN] då var liksom nåt häftigt. Och stort och starkt. (…) Så att jag har väl ridit mycket på deras framfart.

Gällande sina barns framtid är Anna väldigt öppen och hon vill ge dem samma frihet som Annas föräldrar gav henne i hennes språkval. Anna har med sina egna ord ”inga förhoppningar” om att hennes barn kommer att kunna ungerska, men om barnen skulle visa intresse för språket skulle hon stödja deras val. Även allmänt tycker Anna att bevarandet av ungerska språket och den ungerska kulturen i Sverige är upp till individen och vars och ens intresse. Anna anser att man har alla förutsättningar och möjligheter för att bevara språket och kulturen och hon betonar det sociala nätverkets betydelse. Enligt Anna är gruppen stark tillsammans och hon understryker att om viljan finns så lyckas man i uppgiften.

6.3.2 Sofia

Sofia är född i början av 1970-talet i Storhelsingfors och har en ungersk mamma och en finsk pappa. Sofias mamma flyttade från Ungern till Finland med sin pappa i mitten av 1960-talet när hon var 15 år gammal, eftersom hennes mamma, alltså Sofias mormor, hade gått bort och pappan pga. sitt yrke inte kunde stanna i det socialistiska Ungern. De valde Finland som sitt nya hem därför att Sofias mormor hade finsk bakgrund och hade släktingar i Finland. Sofias morfar ville att hans barn skulle bekanta sig med dem och med sin mors kultur. Dessutom hade han försökt lära sig finska redan före krigsåren genom brevväxling och medverkan i den ungerska och finska kyrkans samarbete. Efter några år i Finland gifte Sofias morfar om sig med en finsk kvinna och flyttade till Tyskland.

Enligt Sofia växte hennes mamma upp enbart med det ungerska språket och när hon kom till Finland lärde hon sig finska som andraspråk. Hon gifte sig ganska snart med Sofias pappa och de fick de första barnen tidigt. Eftersom Sofias ungerska morfar flyttade till Tyskland hade Sofias mamma enbart sina ungerskspråkiga syskon och sin mans finskspråkiga släktingar kvar i Finland som sitt sociala nätverk. Hon hade ingen kontakt med andra ungrare i Finland och deltog aldrig i någon aktivitet som gällde Ungern eller den ungerska kulturen. När hon fick sina barn, varav Sofia är det äldsta, började hon använda sin nyinlärda finska med dem och ville inte alls ha ungerskan kvar i hemmet. Enligt Sofia var det på 1970-talet inte vanligt att man talade flera språk i familjen, så föräldrarna bestämde sig för att enbart använda finska med barnen, trots att Sofias pappa var intresserad av olika språk. Enligt Sofia kunde hennes pappa tala elva språk och bl.a. lärde han sig även ungerska. Sofia nämner att även hennes morfars nya fru lärde sig ungerska.

Sofia har alltså vuxit upp i ett hem där pappan och även hennes andra släktingar förhöll sig positiva till det ungerska språket, medan mamman inte var villig att använda det med barnen. Enligt Sofia hade deras mor och morfar bittra minnen från det kommunistiska hemlandet och var försiktiga med allt som gällde Ungern. Dock försökte Sofias familj hålla kontakten med ungerska släktingar som blev kvar i Ungern genom att nästan varje sommar resa dit. Familjen reste med bil genom hela Europa och de besökte alltid även morfar i Tyskland. Men enligt Sofia var ungerskheten annars inte alls närvarande i deras hem. Dock nämner Sofias syster, Aino, som även hon intervjuades av mig, att deras mamma då och då lagade ungersk mat och att de hade ungerskspråkiga barnböcker hemma som mamman försökte översätta till finska. Sofia berättar att familjen i Storhelsingfors hade en stor villa byggd i början av 1900-talet där hennes familj och även pappans syskon med sina barn bodde, vilket stärkte finskans påverkan på deras liv och nära närområgivning. Systern bekräftar att pappan och hans släkt påverkade familjens liv starkare än vad deras mor och hennes ursprung gjorde och att den finska kulturen var den mest dominerande i hemmet. Ungerska hörde Sofia framför allt då de besökte Ungern, men enligt henne förstod varken hon eller hennes syskon någonting av den. De själva kommunicerade med sina ungerskspråkiga släktingar genom att mamma tolkade och med morfar pratade de alltid finska. Sofia kommer ihåg att när hon var barn fanns det möjlighet att få undervisning i ungerska i skolan av en äldre ungersk dam. Sofia var på undervisningen en gång men tyckte inte om det, därför var hon inte intresserad av att lära sig språket.

Systern kände stolthet över sin ungerska bakgrund redan när hon gick i skolan och märkte att hon var lite annorlunda – så kände däremot aldrig Sofia. För henne var ungerskheten närvarande i barndomen enbart på det sättet att hennes mamma fick kommentarer om sitt utseende. Enligt finländare var hennes mamma sirligare än finskorna. Men Sofia själv har aldrig blivit påmind om sin annorlunda bakgrund och hon har aldrig upplevt någon betydande kontakt med det ungerska språket och den ungerska kulturen förutom när de var i Ungern och där fick sådana kötträtter som deras magar inte tålde eftersom de var vegetarianer. Systrarna förundrade sig över att man i Ungern hade sina husdjur ute på gården, men de älskade den underbara fruktskörden där. Sofia säger att hon tyckte om att resa till Ungern för att det var varmt, trevligt och avslappnande, men resorna till Ungern var för henne endast en resa bland andra semesterresor. Men Sofia minns besöken i Ungern även som besvärande för att man t.ex. fick köa mycket och att familjens resväskor blev genomsökta vid landets gränser, samt för att det fanns militärer överallt, men framför allt för det enkla levnadssättet som släktingar levde på landet och att hon och hennes systrar hade kommunikationssvårigheter där.

I Sofias liv inträffade en betydelsefull förändring när hennes föräldrar skilde sig och mamman flyttade tillbaka till Ungern. Sofia som då var 13 år

gammal stannade hos pappan. Efter det reste Sofia oftare till Ungern och hon tillbringade längre tider där med sina systrar. Deras vistelser där under sommarloven blev regelbundna. Men det hade inte så stor inverkan på Sofias liv och när det gäller språkvalet var allt som tidigare: antingen tolkade hennes mamma eller, då hennes mor inte var tillgänglig, så använde Sofia engelska. Sofias syster Aino däremot hade blivit intresserad av det ungerska språket eftersom hon hittat en väninna där och Aino fick motivation att börja studera ungerska. Men Sofia fick aldrig samma intresse. Hon har inte studerat språket och hon har inte heller knutit några vänskapsband med ungrare. Den enda beröring hon som ung har haft med den ungerska kulturen var de regelbundna kontakterna med modern som bodde och ännu bor i Ungern, liksom kontakterna med morfadern som fortfarande bor i Tyskland.

Men trots att Sofia inte lärt sig ungerska lever hon idag i en tämligen mångspråkig omgivning. Hon gifte sig med en man som har både finska och engelska som sitt modersmål eftersom hans far är engelskspråkig och mamman är finska. Sofia pratar finska med sin man utanför hemmet, men hemma talar de mestadels engelska. Sofias man använder även engelska med deras två barn, medan Sofia pratar finska med dem. Familjen har även haft kontakter med andra språk, som tyska och svenska, eftersom de har bott flera år i Tyskland och Österrike och nuförtiden bor de i ett område där det bor många finlandssvenskar. Sofia värderar makens tvåspråkighet i finska och engelska högt och hon verkar även uppskatta den språkliga mångfalden, eftersom hon uppmuntrar sin man att använda engelska med barnen och också planerar att skicka barnen på språkbadsundervisning i svenska. I Sofias liv idag är ungerskan inte mer närvarande än att hon hör språket när hon ibland besöker sin mamma i Ungern. Men eftersom Sofias mamma pratar flytande finska använder de fortfarande enbart finska sinsemellan. Sofia berättar även att hon har en väldigt bra relation till sin morfar, som hon talar finska med. Men enligt henne har morfadern under de senaste åren blivit så pass gammal, att han ibland har svårigheter med att uttrycka sig på finska och när han inte hittar vissa ord så försöker han ersätta dem med sin ungerska motsvarighet. Eftersom Sofia inte förstår ungerska känns kommunikationen med den kära morfadern ibland besvärlig för henne. Sofia har alltså inga kontakter med andra ungrare än sin mamma och morfar. När Sofia reser med sin familj till Ungern brukar hon använda finska med sin mamma och engelska och tyska med andra ungrare i omgivningen.

Fastän Sofia i allmänhet är intresserad av olika språk och kulturer anser hon att ungerskan är ett språk hon aldrig varit intresserad av. Hon tycker att ungerskan är ett litet språk som man förutom i Ungern inte har någon användning av. Hon föredrar andra språk, som engelska, tyska och svenska, eftersom hon upplever att kunskaper i dessa är mycket nyttigare än att kunna ett språk som inte har så många talare. Sofia har aldrig lärt sig ungerska och enligt henne har detta aldrig varit ett problem för henne, så hon är helt nöjd med sin situation. Och hon redogör för detta på följande sätt:

> Jos mä olisin kokenut sen tarpeelliseksi sitt mä olisin opetellut sitä. — *Om jag skulle ha upplevt det som nödvändigt, då skulle jag ha lärt mig det.*

När jag frågar henne hur det känns att hon inte fick växa upp med två språk svarar hon följande:

> No ei se mua häiritse. Jos se olisi englanti tai ruotsi tai espanja tai ranska niin sitten harmittaisi. Mutta unkari on kuitenkin niin, se tarvitaan vasta kun mennään Unkariin. Niin ei se sillä tavalla häiritse. — *Nå det stör mig inte. Om det vore engelska eller svenska eller spanska eller franska, då så skulle det irritera. Men ungerskan är ändå så, det behöver man först när man åker till Ungern. Så det stör inte på det sättet.*

När vi pratade om språkets betydelse för ungerskheten tyckte Sofia att språket har betydelse, men är inte det mest avgörande för vad som gör en person till ungrare eller finländare:

> Kielellä varmaan on tärkeä merkitys. Mutta ei se, ei se oo mikään sata prosenttinen vaikuttajaa. Mutta mä itse koen olevani kyllä, ei välttämättä, itse koen olevani aika epäsuomalainen, mutta en myöskään missään nimessä unkarilainen koska mussa on vain yksineljäsosa ja mua ei millään tavalla on kasvatettu unkarilaisuuteen. Ja sitä on niin vähän että – Mutta mä en myös koe olevani suomalainenkaan että. (...) mä luulen, että se johtuu siitä, että me ollaan, meitä on kasvatettu niin. Me ollaan matkustettu niin paljon ja mun isän suku on kuitenkin, vaikka ne on suomalaistunut, ne on ollu suomalais-ruotsalaista alkuperää, ne on puhunut ruotsii 1900-luvun alussa. Ja meillä ei ole semmoisia, me ei olla ikinä syöty makkaraa, ikinä juotu olutta, meillä ei ollut saunaa lauantaisin ja (...) me ollaan syöty kreikkalaista ja espanjalaista ruokaa lapsena että. Ja mun mummo on käynyt 50-luvulla Sveitsissä hoitamassa sydäntään ja tämmöistä. Jotenkin suomalainenkin kulttuuri tuntuu tosi vieraalta. — *Språket har säkert en viktig betydelse. Men det är inte, det är inte någon hundraprocentig påverkande faktor. Men jag känner mig själv nog,* [*dock*] *inte nödvändigtvis, känner mig själv ganska ofinsk, men inte heller under några omständigheter ungersk eftersom den* [*ungerskheten*] *i mig bara är en fjärdedel och för att jag inte på något sätt har uppfostrats in i ungerskheten. Och av den finns så lite* [*i mig*] *att – Men jag känner mig inte heller vara finsk, så att.* (*...*) *jag tror, att det beror på det, att vi är, vi är uppfostrade så. Vi har rest så mycket och min pappas släkt är ändå, fastän dom har förfinskats, dom har haft finlandssvenskt ursprung, dom har talat svenska i början av 1900-talet. Och vi är inte sådana [som finnar], vi har aldrig ätit korv, aldrig druckit öl, vi har inte haft bastu på lördagarna och* (*...*) *vi har ätit grekisk och spansk mat som barn, så att. Och min farmor har varit i Schweiz på 50-talet för att sköta om sitt hjärta och sådant här. På något sätt känns också den finska kulturen verkligen främmande.*

Enligt Sofia betyder ungerskheten inte alls mycket för henne och hon tycker inte att hon har några känslomässiga band till den. Hon är dock intresserad av aktuella händelser som har med Ungern att göra och följer nyheter om Ungern i finska medier för att veta hur hennes mamma har det där. Under hela intervjun ger Sofia ett intryck av att hon inte bryr sig om sin ungerska

bakgrund, tills hon på slutet av intervjun tillägger att hon ändå har positiv inställning till den:

> (…) näen unkarilaiset sivistyneempänä kansana suomalaisiin verrattuna. Siinäkin mielessä on mukavaa, että juuria Unkariin päin. — (...) *jag ser ungrarna som ett mer civiliserat folk än finnarna. Också på det sättet är det trevligt, att jag har rötter i Ungern.*

Sofia berättar att det är trevligt att hon förutom sina finska rötter även har rötter i Centraleuropa. Hon tycker att ungrare tillhör en gammal kulturnation, därför är det trevligt att ha sina rötter där; men även av genetiska skäl tycker hon att det är bra att hon är lite annorlunda.

När det gäller tillhörighet tycker inte Sofia att hon hör hemma någonstans, hon känner vad man kan kalla för mellanförskap och det stör henne ofta:

> No ehkä se on enemmän, ettei oikein tiedä kuuluvansa mihinkään. Mä luulen, että mun äidillä on hyvin vahvasti se, että hän ei tiedä kumpaan hän kuuluu. Hän on muuttanut edes-takaisin Suomen ja Unkarin välillä, todella monta kertaa. Mutt mulla ei ole tietenkään mitään semmoista että. Kyllä mä niin kuin tässä maassa mä viihdyn parhaiten verrattuna muihin maihin. Mulle kaikki tää, niin kuin tää suomalaisuus sinänsä niin, ihmiset ei puhu paljoa, mä oon vaan sellainen, että mä puhun vieraillekin ja juttelen ja ne kattoo suomalaiset ihan ihmeissään että mitä ihmettä toi höpisee eikä ne vastaa mitään. (...) Että jotenkin tuntuu olevansa vähän vierailla. — *Nå, det är kanske mera, att man inte riktigt vet om man tillhör något. Jag tror, att min mamma har stärkt det, att hon inte vet vad hon tillhör. Hon har flyttat fram och tillbaka mellan Finland och Ungern, verkligen många gånger. Men jag har självklart inte [gjort] något sådant, så att. Jo, jag liksom, trivs bäst i det här landet om man jämför med andra länder. För mig är detta, såsom den här finskheten i sig själv, att människorna inte talar mycket, jag är bara sådan, att jag talar även till främlingar och diskuterar och de, finnarna tittar jätteförvånat att varför pladdrar den där och dom svarar inte nåt.* (...) *Så att på nåt sätt känns det lite som att vara främmande.*

Enligt Sofias erfarenheter bemöter ungrare henne oftast med värme. När Sofia nämner för någon i Ungern att hon har ungersk bakgrund får hon vanligtvis ett vänligt mottagande och hon tycks vara en av dem. Men ungrarnas vänlighet mot henne kan bero på andra omständigheter, eftersom Sofia får ett särskilt trevligt bemötande också när hon nämner att hon är från Finland.

Sofia tycker att ungrare framför allt är de personer, som är födda och uppvuxna i Ungern, men hon påminner om att även kulturens närvaro i ens uppväxt har en betydande roll. När jag frågar henne om ungrare som bor utanför Ungerns gränser säger Sofia att man kan känna sig som ungrare även om man har fått en ungersk uppfostran med ungerska vanor och traditioner och om man har haft mycket kontakt med Ungern. Och hon tillägger:

> Mutta silloin – Mutt se on varmaan sitten niin, että ne siellä kotona puhuu unkaria ja muualla muuta kieltä. — *Men då – Men det är säkert så då, att där hemma talar de ungerska och på andra ställen det andra språket.*

Detta konstaterande och vår senare diskussion visar att Sofia tillmäter språket stor betydelse. Hon betonar att först och främst påverkar språket ens identitet och hon preciserar vad hon menar:

> Oikeastaan mä ajattelen sillä tavalla, että se joka haluaa ylläpitää sitä kieltä ja puhua sitä kieltä se omaksuu myös muita unkarilaiseen kulttuuriin liittyviä asioita. — *Egentligen tänker jag på så sätt, att den som vill upprätthålla språket och tala det, den tillägnar sig också andra saker som har med den ungerska kulturen att göra.*

Enligt Sofia lär man känna kulturen genom språket. Hon tycker att vad gäller den ungerska kulturen – som inte är välkänd i världen – går det inte att bekanta sig med den utan språkkunskaper i ungerska, men att det t.ex. går bra att bekanta sig med den amerikanska livsstilen och kulturen utan att kunna engelska. Hon säger att det ungerska språket är ett medel till ungerskheten. Sofia har själv märkt i Tyskland hur hon fick tillgång till den tyska kulturen efter att hon där lärt sig det tyska språket.

Språkets betydelse och bevarande är enligt Sofia beroende av föräldrarnas sätt att använda det i barnets fostran. Hon har inte fått det ungerska språket hemifrån, men hon gissar att hennes mamma idag skulle önska att Sofia hade lärt sig det. Sofia tror att om hon hade fått lära sig ungerska skulle hon troligen idag vara mer intresserad av att ha kontakt med ungrare och skulle kanske ha åkt till Ungern för att studera som Sofias två systrar har gjort. När det gäller de egna barnen tycker Sofia att de är både finländare och engelsmän (hon använder termen ”engelskfinländare”), som har finska som sitt ”starkaste språk” och engelska som sitt andraspråk. Men enligt Sofia är det inte viktigt att hennes barn ska bli intresserade av sina rötter och sina föräldrars härkomst. Hon tillägger dock att om barnen skulle bli intresserade så vill hon gärna stödja deras intresse.

Vad beträffar ungrarnas språkbevarande i allmänhet tycker Sofia att allting beror på ens personliga vilja och på strävan att använda språket i uppfostran. Enligt henne får man inte vänta sig något stöd från samhället, utan språkbevarandet ska ske på individnivå. Hon tror att det bland finlandsungrarna kan finnas både familjer där språket och det ungerska arvet är viktiga och familjer där dessa är mindre betydelsefulla. Vissa behöver starka band till Ungern, andra har inte alls samma behov.

6.4 Sammanfattning

Ovan presenterade sex berättarröster sina barndomsminnen av ungerskan och ungerskheten, språkval idag och personernas förhållande till språk, ungersk kultur och den ungerska bakgrunden. De personliga historierna kan sammanfattas på följande sätt:

Erika har två ungersktalande föräldrar och hon har vuxit upp i en stad i Sverige där hennes familj deltog ofta i ungersk aktivitet. Det ungerska föreningslivet och hemspråksundervisningen samt regelbundna besök hos släktingarna i Ungern har hjälpt Erika att lära sig språket och motiverat henne att söka ungrares sällskap. Hon har en stark ungersk identitet och mycket positiva attityder till sina rötter. Erika försöker använda språket så gott hon kan varje dag och deltar i ungerskspråkiga aktiviteter så mycket som möjligt. Lili däremot har en ovanligare historia än Erika och andra informanter. Hon kommer från en familj där enbart modern är ungerskspråkig, men språket existerade inte i barndomshemmet och även den ungerska kulturens närvaro har varit tämligen svag. Lili har inte fått undervisning i språket som barn och inte heller haft möjligheten att besöka Ungern regelbundet eller delta i det ungerskspråkiga föreningslivet. Hon lärde sig språket som främmande språk först som vuxen och började aktivt resa till Ungern och delta i ungerska föreningsaktiviteter. Hon har lärt sig ungerska mycket bra och har fått sin självkänsla stärkt. Lili har idag mycket positiva attityder till det ungerska språket och sina ungerska rötter.

I Markus liv har det ungerska språket och den ungerska kulturen alltid varit närvarande och inte enbart i hemmet utan även utanför, genom deltagandet i ungerskspråkiga aktiviteter i hemstaden, som t.ex. modersmålsundervisning och förenings- och församlingslivet. Regelbundna besök i Ungern hörde till Markus barndom och han tycker att språkkunskapen har en betydande roll i att han fått en stark ungersk identitet och positiva attityder till sina rötter. Markus är även idag aktiv, han söker ofta ungrares sällskap och använder gärna ungerska. László är också ett exempel på en person med en förälder som är ungerskspråkig och som har fått en tvåspråkig uppfostran och därmed haft goda möjligheter att utveckla en ungersk identitet. I hans liv har det ungerska språket och den ungerska kulturen alltid varit närvarande framför allt i hemmet. Den andra viktiga inspirationskällan för att tillägna sig kunskaper i språket och bekanta sig med den ungerska kulturen har varit de regelbundna kontakterna med släktingar i Ungern. Resorna har bidragit till en förstärkt ungersk identitet och positiva attityder till rötterna. Även finländarnas positiva förhållningssätt till László och hans ungerska bakgrund har inspirerat honom till att upprätthålla sina kontakter med Ungern och bevara språket i framtiden. Däremot är han inte lika aktiv som Markus i att söka ungrares sällskap och delta i ungerskspråkiga aktiviteter i Finland.

Anna har vuxit upp i nästan helt svenskspråkig miljö med två ungerskspråkiga föräldrar. Det ungerska språket har inte alls varit lika närvarande i

Annas liv som den ungerska kulturen och Anna kände aldrig något intresse för att lära sig språket. Föräldrarnas hemland, Ungern, känns ändå som ett andra hem och den ungerska kulturen är välbekant för henne. Men trots sitt ungerska arv känner sig Anna helt svensk med en stark svensk och framför allt skånsk identitet. I Sofias liv har det ungerska språket och den ungerska kulturen inte varit speciellt närvarande trots att modern är ungerskspråkig och familjen hade ungerskspråkiga släktingar både i den nära omgivningen i Finland och i Ungern. Sofia har inte varit intresserad av att lära sig ungerska och besöken i Ungern inspirerade henne inte heller till att bekanta sig närmare med den ungerska kulturen. Hon har färre trevliga minnen från Ungern än vad Anna har. Sofia har ingen ungersk identitet, men känner sig inte heller som finländare. Hon lever dock i en flerspråkig miljö som hon uppskattar. Men Sofia är inte särskilt intresserad av sin ungerska bakgrund även om hon är tacksam över att ha rötter i Centraleuropa.

6.5 Slutsatser

De ovan presenterade informanterna representerar sex skilda exempel på vilken språklig uppväxtmiljö en andragenerationens ungrare kan ha och hur olika deras språkliga situation, språkval och deras förhållande till språk, den ungerska kulturen och den ungerska bakgrunden kan vara. Tabell 67 sammanfattar deras berättelser med de mest karaktäristiska dimensionerna för dessa informanters språkval och identitet.

Tabellen visar ganska tydliga skillnader i språkkunskaper, föreningsaktivitet och språkets användning idag samt i attityder till det ungerska språket enligt språkvalet i barndomshemmet. I allas förutom Lilis fall framkommer att ju mer man har haft möjlighet att använda ungerska i barndomen, desto bättre kunskaper och positivare attityder till det ungerska språket har man. Hos hälften av intervjupersonerna användes ungerska i barndomshemmet, medan språket inte haft någon stor betydelse för den andra hälften. Ungerskans användning i barndomshemmet tillsammans med regelbundna resor till Ungern och i viss mån även deltagande i språkundervisning och familjernas deltagande i ungerska aktiviteter korrelerar med goda kunskaper i ungerska, positiva attityder och större intresse. Ett undantag är Lili, som inte fått en ungerskspråkig uppfostran men sedan som ung vuxen lärde sig språket och reste till Ungern och aktivt deltog i ungerskspråkiga aktiviteter. Hon använder idag ungerskan mycket aktivt och har mycket positiva attityder till det ungerska språket och sin ungerska bakgrund. Resultatet för språkkunskaper verkar alltså stämma överens med teorier om språkbevarande (se avsnitt 3.3) och överensstämmer även med enkätundersökningens resultat (se avsnitt 5.5 och 5.6).

Tabell 67. Språkval och identitet hos intervjupersonerna

Inf.	Ungerskan i barndoms-hemmet	Kunskap i ungerska	Aktivitet i ungerska kretsar	Ungerskans användning idag	Attityd till det unger-ska språket
Erika	alltid	kan mycket bra	aktiv	dagligen	mycket positiv
Lili	väldigt litet	kan mycket bra	tidigare aktiv	väldigt ofta	mycket positiv
Markus	alltid med far	kan bra	deltagan-de	ofta	positiv
László	alltid med far	kan bra	passiv	mindre ofta	positiv
Anna	aldrig	kan mycket litet	passiv	knappast aldrig	mindre positiv
Sofia	aldrig	kan inte alls	passiv	aldrig	mindre positiv

Det framkommer också att den faktiska språkkunskapen i ungerska även hänger samman med informanternas aktivitet i ungerska kretsar och språkets användning idag. Men som det visade sig i enkätundersökningen stämmer det inte alltid nödvändigtvis för alla: dagens språkval och därmed även språkbevarandet kan också bero på andra faktorer, t.ex. vilket språkval man gör tillsammans med sina familjemedlemmar och om det finns möjlighet att träffa andra ungerskspråkiga.

Vad beträffar informanternas tillhörighet framkommer det i intervjuerna att alla som har mycket bra eller bra kunskaper i ungerska, dvs. Erika, Lili, Markus och László, upplever sig vara både svenskar och ungrare resp. finnar och ungrare, medan för Anna och Sofia, som kan väldigt litet resp. ingen ungerska alls känns ungerskheten mer främmande. Detta tyder på att språket har en viktig roll i den ungerska identiteten.

Fallbeskrivningarna förstärker också enkätundersökningens resultat när det gäller de olika familjetyperna. Det verkar inte finnas någon tydlig skillnad i språkval och identitet mellan de informanter som kommer från familjer där båda föräldrar är ungerskspråkiga (se Erika jämfört med Anna) och de som kommer från familjer där enbart en av föräldrarna är ungerskspråkig (t.ex. Lili jämfört med László). Däremot visar Lilis och Sofias fall att, såsom även framkom i enkätundersökningen, många mödrar är osäkra i sitt språkval, att jämföra med Markus och Lászlós familjer där fäderna har varit konsekventa i språkvalet och mer bestämda när det gäller barnens språkliga uppfostran.

Intervjuerna visar också att en positiv uppväxt när det gäller ungerska språkets och kulturens närvaro oftast resulterar i en aktiv användning av minoritetsspråket och positiva attityder till de ungerska rötterna. Mindre positiv uppväxt i dessa avseenden resulterar däremot sällan i en aktiv användning av ungerskan, även om attityderna kan vara positiva. Således verkar föräldrarnas aktivitet när det gäller att använda ungerska i hemmet och att möjliggöra annan kontakt med minoritetsspråket och den ungerska kultu-

ren spela en betydande roll för den språkliga identiteten hos andragenerationens ungrare.

Intervjuerna i de två språkområdena (Sverige och Finland) verkar i vissa avseenden visa samma tendenser, men det finns även speciella omständigheter som påverkar informanternas språkval och identitet (se tablå 1). En del av de möjliga påverkande faktorerna har presenterats i Straszer 2010c och redovisades även i avsnitt 2.3 och 4.1.4. De mest påtagliga skillnaderna mellan länderna gäller majoritetsbefolkningens attityder, där t.ex. László påpekar att finländarnas positiva inställning har varit betydelsefull för hans självkänsla och hans attityder till sina ungerska rötter (se även Straszer 2011a: 83−86). Samma sak framkom även i de andra intervjuerna med finlandsungrare (vilka inte redovisats här); i intervjuerna med sverigeungrare däremot nämns det inte att omgivningen skulle ha påverkat deras ungerska identitet positivt. (Jfr med redovisningar i Straszer 2010b, 2011a och 2011b.) Men positiva invandrarpolitiska åtgärder, som anordnande av hemspråks- eller modersmålsundervisning, och den ungerska gruppens sammanhållning i Sverige har enligt intervjuerna haft betydelse för språkbevarande och identitet bland de sverigeungerska informanterna (t.ex. Erikas och Markus fall; se även Straszer 2011b). I finlandsungrarnas fall verkar språkbevarande faktorer på gruppnivå inte vara lika betydelsefulla som för sverigeungrarna.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att den bild som enkäternas resultat givit förstärks i intervjumaterialet. Faktorerna som granskades i de två undersökningsdelarna verkar samspela med varandra. Ytterligare diskussion om faktorernas möjliga påverkan finns i kapitel 7.

7 Slutsatser och sammanfattande diskussion

I denna avhandling har jag undersökt språkval och identitetsmönster hos andragenerationens ungrare i två nordiska länder. Undersökningens material och metod beskrevs i kapitel 4 och resultatet redovisades i kapitel 5 och kapitel 6. Medan resultatet granskades framför allt kvantitativt på gruppnivån i kapitel 5, innehöll kapitel 6 en kvalitativ granskning av vissa frågor på individnivån. I avsnitt 5.6 presenterades de mest centrala slutsatserna när det gäller informanternas kunskaper i ungerska, användningen av ungerska och attityder till språket genom att närmare granska de faktorer i informanternas bakgrund som möjligen kan vara påverkande. I avsnitt 6.5 sammanfattades resultaten för djupintervjuerna och relaterades till enkätundersökningens slutsatser. I detta kapitel redovisas i avsnitt 7.1 en sammanfattning av informanternas kunskaper i ungerska, användningen av ungerska och attityder till språket enligt Grins modell och slutsatser dras om språkbevarande. I avsnitt 7.2 presenteras en jämförelse mellan sverige- och finlandsungrarnas resultat och en annan jämförelse där informanterna är uppdelade i olika familjetyper enligt föräldrarnas modersmål. I avsnitt 7.3 besvaras forskningsfrågorna kortfattat. Det följs av ett diskussionsavsnitt, 7.4, där först informanternas språkbevarandestrategier diskuteras och vidare görs en profiluppdelning som grundar sig på de båda undersökningsdelarnas resultat. Därefter står den språkliga identiteten i diskussionens fokus. Slutligen, i avsnitt 7.5, resonerar jag kring avhandlingens vetenskapliga bidrag samt om framtida forskningsuppgifter.

7.1 Slutsatser enligt Grins modell

Det kan sammanfattningsvis konstateras att informanternas kunskaper i ungerska är starkt beroende av deras uppväxtmiljö. Framför allt har vistelse i Ungern som barn samt språkets användande i familjen en betydande inverkan på informanternas kunskaper i ungerska. Dessutom kan deltagande i undervisning och i viss mån även föräldrarnas aktivitet i det ungerska föreningslivet ha haft viss betydelse för i vilken utsträckning informanterna tillägnat sig minoritetsspråket. För informanternas språkanvändning idag verkar framför allt språkets användning i barndomshemmet ha varit betydelsefull, men även vistelser i Ungern har haft inverkan. Däremot kan det inte tydligt visas att deltagande i undervisning i ungerska och

föräldrarnas aktivitet i ungerska kretsar varit betydelsefulla för informanternas språkval idag. Om informanternas attityder kan konstateras att de har samband med uppväxtmiljön, särskilt med ungerskans användning i barndomshemmet, men materialet är litet och det går inte att påvisa något tydligt samband med någon av de undersökta faktorerna.

En viktig fråga är vilket samband som finns mellan de tre dimensioner som Grin (2003) fört fram (jfr avsnitt 3.3), nämligen kompetens, dvs. kunskaper i minoritetsspråket (C), möjlighet att använda det (O) och vilja att göra det (D) i de två undersökta grupperna. Har t.ex. informanter med goda kunskaper i ungerska alltid möjlighet och vilja att använda språket eller inte? Och finns det informanter som saknar något eller några av dessa tre element?

En sammanfattning av presenterade resultat i avsnitten 5.6.1−5.6.3 visas i tabell 68 och de tre dimensionerna, dvs. informanternas kunskaper i ungerska, användningen av språket och attityder till det, jämförs.

Tabell 68. Grins tre dimensioner hos informanterna

COD	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
Av 3 dimensioner	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Alla 3 finns	9	18	13	34	22	25
2 finns	14	28	15	39	29	33
1 finns	24	48	6	16	30	34
Inga finns	3	6	4	11	7	8
Totalt	50	100	38	100	88	100

Som tabell 68 visar finns alla tre dimensionerna enbart hos en fjärdedel av informanterna, vilket enligt Grins teori betyder att dessa informanter har förutsättningar att bevara språket. Över en fjärdedel har enbart två dimensioner och ytterligare en stor andel informanter har bara en eller ingen av dessa dimensioner, något som enligt Grins teori betyder att de inte har tillräckliga förutsättningar att kunna bevara språket.

Eftersom tabell 68 endast ger en allmän bild av resultatet och då den inte redovisar vilka dimensioner som finns bland de informanter med enbart två dimensioner eller en, visar tabell 69 en mer detaljerad bild.

Tabell 69 visar att av informanter som har två dimensioner tillhör de flesta gruppen ”OD”, vilket betyder att informanterna använder ungerska och har positiva attityder till språket, men inte tillräckliga kunskaper i det. Fyra informanter tillhör gruppen ”CD”, vilket betyder att de har bra kunskaper i språket och även positiva attityder, men inte möjlighet att använda ungerskan. Dessutom tillhör en informant gruppen ”CO”, vilket betyder att informanten i fråga har både kunskaper och möjlighet att använda ungerska, men saknar vilja. Av de informanter som enbart har en dimension är det vanligast att ha vilja och positiva attityder, dvs. enbart ”D”, men att man saknar kunskaper och möjlighet att använda språket. Fyra informanter

använder språket trots att de inte har tillräckliga kunskaper i det och även saknar vilja, dvs. endast ”O”. Endast en informant är i en sådan situation att hon kan språket bra, men inte använder det och inte heller har någon vilja att göra det, dvs. endast ”C”.

Tabell 69. Grins tre dimensioner och dimensionernas uppdelning hos informanterna

COD	Sverige (50)		Finland (38)		TOTALT (88)	
Dimensions-uppdelning	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Alla (22)						
COD	9	18	13	34	22	25
Två dimensioner (29)						
CO	1	2	0	0	1	1
OD	11	22	13	34	24	27
CD	2	4	2	5	4	5
En dimension (30)						
C	1	2	0	0	1	1
O	3	6	1	3	4	5
D	20	40	5	13	25	28
Inga (7)	3	6	4	11	7	8
Totalt	50	100	38	100	88	100

Vad gäller de tre dimensionerna är kunskaperna i ungerska den del där andragenerationernas ungrare upplever den största bristen. De informanter som saknar kunskaper i ungerska har det största hindret för att kunna bevara språket och föra det vidare till nästa generation, medan personer som har kunskaper men saknar språkanvändningsmöjligheter kan skapa situationer där språket används och för personer som har kunskaper men saknar viljan kan omständigheterna förändras och de kan möjligen ändra attityd. Därför kan jag konstatera att kunskaper i ungerska har störst betydelse i språkbevarandet.

När det gäller språkbevarandet visar resultatet (se tabell 68) att endast en fjärdedel av informanterna har alla tre dimensionerna, dvs. förutsättningar att bevara språket. Det betyder totalt sett att ungerskan är hotad i den grupp av andragenerationens ungrare som undersökts.

7.2 Jämförelser mellan de olika informantgrupperna

När man jämför sverigeungrarnas och finlandsungrarnas resultat kan flera observationer göras. Hos finlandsungrarna är det vanligare att man har vuxit upp med det ungerska språket än hos sverigeungrarna och ungerskan verkar

oftare utgöra en del av finlandsungrarnas liv och deras identitet även idag. Det finns dock informanter som trots att de vuxit upp med ungerskan uppger att språket inte utgör någon naturlig del av deras liv idag. Denna företeelse är vanligare bland sverigeungrarna än bland finlandsungrarna. Men i båda undersökningsgrupperna finns personer som inte har vuxit upp med ungerskan eller där språket enbart i mindre utsträckning funnits med i deras barndom, och således utgör ungerskheten inte en naturlig del av deras nuvarande liv. Dock finns det några undantag, och i de båda grupperna finns enstaka informanter som trots att de inte har vuxit upp med det ungerska språket, eller där språket endast i mindre utsträckning funnits med i deras barndom, har lärt sig språket senare och nu som vuxna använder det aktivt och har en positiv eller väldigt positiv inställning till ungerskan och dess bevarande. Bland dessa finns några finlandsungrare som har påbörjat en revitaliseringsprocess genom att planera förmedlande av språket till den kommande generationen. Sverigeungrarna är i allmänhet inte lika aktiva som finlandsungrarna: bland de sverigeungrare som har lärt sig språket senare finns inte någon som har för avsikt att själva ta hand om förmedlandet av språket, trots att de har uttryckt att det vore trevligt om de egna barnen skulle vara eller bli intresserade av Ungern och dess språk och kultur.

Att ha en positiv inställning till bevarandet av det ungerska språket och förmedla det vidare till nästa generation är betydligt vanligare bland finlandsungrarna än bland sverigeungrarna. Finlandsungrarna ligger även i täten när det gäller ett positivt förhållande till det ungerska språket, känslan av att ungerskan förutom finskan (eller svenskan) är ett modersmål och känslan av att det är naturligast att använda det ungerska språket. Generellt kan det konstateras att bland de informanter som har vuxit upp med ungerskan är det vanligare med en positiv attityd gentemot ungerska språket och språkets bevarande än bland dem som inte hade den möjligheten. Dock finns flera undantag. Dessa positiva attityder förekommer oftare bland finlandsungrarna än bland sverigeungrarna och finlandsungrarnas exempel visar att man kan ha en positiv inställning till språket fastän ungerskan inte är levande i ens liv idag. Det kan dock slås fast att alla dessa personer har använt ungerskan i större eller mindre utsträckning i sina barndomshem. Neutrala attityder när det gäller förhållandet till ungerska språket och tankar om språkets bevarande är vanligare förekommande hos sverigeungrarna. Dessa neutrala attityder finns både bland de sverigeungrare som har vuxit upp med ungerskan och bland dem som inte har det. Likaså förekommer neutrala attityder både bland de sverigeungrare som inte använder språket idag och bland dem som idag använder språket i vardagen tämligen ofta.

Jämförelsen mellan sverigeungrarnas och finlandsungrarnas resultat visar att finlandsungrarna generellt har bättre kunskaper i ungerska, de använder språket mer och har mer positiva attityder till ungerskan än sverigeungrarna. Även det totala resultatet visar att finlandsungrarna generellt har bättre förutsättningar att bevara språket än sverigeungrarna (se tabell 69), då 13 av

finlandsungrarna (34 %), men enbart 9 av sverigeungrarna (18 %) har alla de förutsättningar som krävs för att kunna bevara språket. Det betyder att ungerskans existens är hotad i båda samhällena, men framför allt i Sverige.

Vissa av resultaten och olikheterna mellan sverigeungrare och finlandsungrare kan återspegla bakomliggande skillnader mellan sverige- och finlandsungrares sociokulturella ställning, se tablå 1 i avsnitt 2.3. Ett exempel är att medan finlandsungrarna kan sägas ha jämförelsevis högre status i samhället med åtföljande positivare attityder gentemot Ungern, den ungerska kulturen och ungerska språket, så kan sverigeungrarna sägas ha neutralare och i viss mån även mer negativa attityder gentemot ungerskheten, vilket kan ha en förklaring i ungrarnas något lägre status i Sverige. Detta beror i båda fallen på skillnader i gruppernas historiska bakgrund, såsom ländernas kulturpolitiska ställning, invandringspolitik och därmed ungrarnas situation i och anpassning till de svenska resp. finska samhällena. Detta medför i sig olika förutsättningar att behålla den ungerska kulturen och det ungerska språket levande i Sverige och Finland.

Man kan också titta på undersökningsresultaten enligt familjetyper, där ”a” är en familj där båda föräldrarna är ungerskspråkiga, ”b” och ”c” är familjer där modern är ungerskspråkig och ”d” och ”e” familjer där fadern är ungerskspråkig. Det kan konstateras att i allmänhet har de informanter som kommer från en familj där båda föräldrarna är ungerskspråkiga haft en mer positiv uppväxt när det gäller ungerskans och ungerskhetens närvaro i barndomen. De har naturligtvis i regel fler ungerskspråkiga släktingar och har under sin uppväxt haft mer kontakt med dessa och ofta rest till föräldrarnas hemland Ungern. De har även i allmänhet bättre kunskaper i ungerska än informanter med enbart en ungerskspråkig förälder. Dessa personer har alltså fått fler förutsättningar för att ungerskheten ska bli en naturlig del av deras identitet och liv och även för att få ungerskan som ett första eller andra modersmål. Men undersökningens resultat visar även att det inte alltid är just i dessa personers nuvarande liv som ungerskan och den ungerska kulturen är mest levande, att det inte nödvändigtvis alltid är dessa informanter som är mest positiva till ungerska språket och den ungerska bakgrunden. I vissa avseenden verkar informanter med en ungerskspråkig förälder ha starkare band och mer positiva attityder än vad informanter med två ungerskspråkiga föräldrar har. Denna företeelse verkar vara vanlig bland finlandsungrarna.

Vad gäller språkets användning inom olika domäner så visar det sig att jämfört med dem vilkas båda föräldrar är ungerskspråkiga så är de informanter som har en ungerskspråkig mor något mer aktiva i att använda ungerska när de är ensamma eller med de vuxna som de bor med. Det gäller även tillsammans med vänner, husdjur och grannar. De använder också språket oftare vid fritidsaktiviteter, på arbetet, i butiker och vid kontakt med myndigheter än de som har två ungerskspråkiga föräldrar. När det gäller språkvalet med släktingar och med egna barn framkommer det att informanter vilkas båda föräldrar är ungerskspråkiga oftare använder ungerska än de som bara

har en ungerskspråkig förälder. Även avsikten att använda språket med eventuella kommande barn är vanligare bland informanter med två ungerskspråkiga föräldrar.

Det finns även andra skillnader mellan dessa grupper när det gäller ungerskhetens, språkets och kulturens närvaro i informanternas liv. Hos de informanter som enbart har en ungerskspråkig förälder förekommer det oftare att man har ungerskspråkiga böcker, tidningar eller tidskrifter, musik, video- och dvd-filmer eller ungerska tevekanaler hemma, jämfört med dem som har två ungerskspråkiga föräldrar. Ungerskans användning i det vardagliga livet är trots det vanligare bland dem vilkas båda föräldrar är ungerskspråkiga.

När det gäller studier i ungerska som vuxen är det de informanter som har en ungerskspråkig far som studerar språket i högst utsträckning. De är även mer villiga och intresserade av att fortsätta sina studier i framtiden jämfört med de andra. I fråga om aktivitet i det ungerska föreningslivet är de som har två ungerskspråkiga föräldrar mest aktiva. När det gäller besök i Ungern så reser informanter som har en ungerskspråkig mor oftare dit. Men ungerskan används i Ungern mest bland dem vilkas båda föräldrar är ungrare.

När man jämför dessa gruppers förhållningssätt till ungerska språket och språkets bevarande så visar resultaten att ungerskan oftast anses vara modersmål av dem vilkas båda föräldrar är ungrare. De tycker även i högre utsträckning att ungerskan känns naturligast att använda. Men vad gäller känslan när man hör ungerska på gatan i Sverige eller i Finland så är det de med en ungerskspråkig far som är mest positiva. Intressant nog är de med två ungerska föräldrar minst positiva. I svar på frågan om vilket eller vilka språk man vill att de egna barnen, redan födda eller kommande, ska lära sig så nämns ungerskan mest av dem som har en ungerskspråkig mor. På frågan om det är viktigt att informanternas barn ska få undervisning i ungerska svarade de mest positivt vilkas båda föräldrar är ungrare.

Jämförelsen av undersökningens resultat enligt Grins tre dimensioner i relation till informanternas familjetyper visas i tabell 70A. Som framgår av tabellen har ungefär en tredjedel av de informanter som kommer från de helungerska familjerna (a) samtliga tre dimensioner, dvs. kunskaper i ungerska, använder språket ofta och har positiva attityder till det. En tredjedel har enbart två dimensioner, framför allt ”OD”, dvs. de använder språket och är positiva till det trots att de saknar bra kunskaper i ungerska. Av de 28 informanter som kommer från familjer där enbart informantens mor är ungerskspråkig (b- och c-familjer) har en tredjedel (8 personer) två dimensioner och lika många tillhör gruppen ”COD”. Samtidigt har nio informanter (32 %) enbart en dimension, speciellt ”D”, alltså positiva attityder till det ungerska språket. Av de 22 informanter som kommer från familjer där enbart informantens far är ungerskspråkig (d- och e-familjer) tillhör endast två informanter gruppen ”COD”, medan åtta informanter (38 %) har två dimensioner. Nio informanter (41 %) har enbart en dimension, vilken framför allt är positiva attityder till språket. Som framgår av tabellen är ungerskans fram-

tid något mer hotad i de familjer där enbart en av föräldrarna är ungrare; hos 10 informanter (20 %) finns alla tre förutsättningarna för att kunna bevara språket, medan från familjer där båda föräldrarna är ungerskspråkiga 12 informanter (32 %) har möjligheten att ge språket vidare. Materialet är tämligen litet, men det kan ändå konstateras att det hos informanter med en ungersk förälder är fler som saknar alla tre förutsättningar för språkbevarande, 6 av 50, jämfört med situationen bland de informanter som kommer från a-familjerna, 1 av 38.

Tabell 70A. Grins tre dimensioner med uppdelning enligt familjetyperna

COD i fam.	a-familjer (38)		b-familjer (25)		c-familjer (3)		d-familjer (21)		e-familjer (1)		TOTALT (88)	
	An-tal	An-del %	An-tal	An-del %	An-tal	An-del %	An-tal	An-del %	An-tal	An-del %	An-tal	An-del %
COD	12	32	6	24	2	67	2	10	0	0	22	25
CO	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
OD	9	24	7	28	0	0	7	33	1	100	24	27
CD	3	8	1	4	0	0	0	0	0	0	4	5
C	0	0	0	0	0	0	1	5	0	0	1	1
O	3	8	1	4	0	0	0	0	0	0	4	5
D	9	24	7	28	1	33	8	38	0	0	25	28
0	1	3	3	12	0	0	3	14	0	0	7	8
Totalt	38	100	25	100	3	100	21	100	1	100	88	100

Det kan vara särskilt intressant att se närmare på familjebakgrunden för COD-informanter. Tabell 70A visar att 25 % av informanterna (22 personer) har COD, de har alltså alla förutsättningar att kunna bevara ungerskan. Resultaten visar att av de 38 informanter som kommer från de s.k. helungerska familjerna har 12 personer (32 %) alla Grins dimensioner COD, medan av de informanter som kommer från familjer där modern är ungerskspråkig (b- och c-familjer, totalt 28 personer) har åtta informanter (29 %) COD och av dem som har en ungerskspråkig fader (d- och e-familjer, totalt 22 personer) har enbart två informanter alla förutsättningar att kunna bevara ungerskan. Tabell 70B visar antalet och procentuella andelen informanter med förutsättning att bevara språket enligt familjetyperna av totalt antal informanter.

I undersökningsgruppen är det 38 av de 88 deltagande informanterna (43 %) från en familj där båda föräldrarna är ungerskspråkiga; 25 personer (28 %) kommer från en familj där modern är ungerskspråkig och fadern är svensk- resp. finskspråkig och tre personer (3 %) har ungerskspråkig mor och en far som har ett annat språk än svenska, finska eller ungerska som sitt modersmål. Dessutom kommer 21 informanter (24 %%) från en familj där fadern är ungerskspråkig och modern svensk- resp. finskspråkig och en

person (1%) har ungerskspråkig far och en mor som har annat språk än svenska, finska eller ungerska som sitt modersmål. (Se tabell 5.) Alltså har 22 informanter alla förutsättningar att kunna bevara ungerskan. Tabell 70B visar att av dessa informanter kommer 12 (55 %) från de helungerska familjerna, medan sex och två, totalt åtta informanter (36 %), är från familjer där enbart modern är ungerskspråkig och två personer (9 %) är från familjer där enbart fadern är ungerskspråkig. Resultatet är intressant, eftersom det tidigare har konstaterats att de ungerskspråkiga fäderna är mer konsekventa med att använda ungerska och de ungerskspråkiga mödrarna kodväxlar oftare. Man kan dock säga att två ungersktalande föräldrar, knappast förvånande, gynnar språkbevarandet, men ändå är en så stor andel som 45 % av COD-informanterna från familjer med endast en ungerskspråkig förälder.

Tabell 70B. Grins COD enligt familjetyperna

	a-familjer (38)		b-familjer (25)		c-familjer (3)		d-familjer (21)		e-familjer (1)		TOTALT (88)	
COD i fam.	An-tal	An-del %	An-tal	An-del %	An-tal	An-del %	An-tal	An-del %	An-tal	An-del %	An-tal	An-del %
Totalt	38	43	25	28	3	3	21	24	1	1	88	100
COD	12	55	6	27	2	9	2	9	0	0	22	100

Man kan anta att flera faktorer spelar roll i språkbevarandet hos informanterna. Bl.a. kan det konstateras att barndomen, föräldrarnas språkanvändning, kontakter med hemlandet och ungerskspråkiga släktingar och förhållningssätt gentemot den ungerska bakgrunden och språket verkar ha en betydande roll i andragenerationens nuvarande språkliga situation, men särskilt för deras attityder till språket och förhållningssätt gentemot språkets bevarande. Men det är inte tydligt så att föräldrarnas positiva beteende och positiva attityder alltid påverkar barnen positivt eller att deras mindre positiva beteende och mindre positiva attityder alltid orsakar mindre positivt tänkande i andragenerationen. I undersökningen finns exempel på att det även kan vara tvärtom. Det finns flera informanter som inte har vuxit upp med ungerskan och ändå har en positiv inställning. En del av dem har idag även en mer positiv språkanvändningssituation när det gäller ungerskan än de haft under sin barndom. De informanterna kommer ofta från familjer där enbart en av föräldrarna är ungerskspråkig. På motsvarande sätt finns det sådana informanter som har vuxit upp med ungerskan och där föräldrarna haft en positiv inställning gentemot ungerskheten, men som idag inte är intresserade av att använda språket och har mindre positiva attityder. Dessa informanter kommer även från familjer där båda föräldrarna är ungerskspråkiga. Men undersökningen visar också att dessa informanter som är mindre intresserade och mindre positiva ofta kommer från familjer där föräldrarna inte konsekvent har använt enbart ungerska, utan växlat mellan

svenska resp. finska i kommunikationen med barnen. Denna företeelse visar sig vara mindre vanlig bland finlandsungrarna. Slutligen måste poängteras att eftersom materialet är litet, särskilt när det gäller antalet representanter från de olika familjetyperna, ska resultatet tolkas försiktigt.

7.3 Svar på forskningsfrågorna

I avhandlingens början ställdes flera forskningsfrågor, varav den första gällde i vilka domäner ungerska används av andragenerationens ungrare i de två undersökningsgrupperna. Undersökningen visar att majoritetsspråken, svenska resp. finska, är mer levande i andragenerationens ungrares hem än vad ungerska är. De flesta informanterna har ungerskspråkiga böcker och musik hemma samt har tillgång till internet, men tämligen få använder ungerskspråkiga medier regelbundet. Ungerskan används i hemmet mest aktivt när informanterna pratar i telefon: hälften av informanterna gör det minst en gång per vecka. Av tryckta medier, radio, teve och internet är det sistnämnda det mest använda av andragenerationens ungrare; dock läser enbart ungefär en fjärdedel av informanterna ungerskspråkiga internetsidor minst en gång per vecka. Utanför hemmet använder informanterna ungerskan mest i familjerelaterade domäner, framför allt med sina släktingar och i många fall enbart i Ungern. Informanternas vardagliga liv utanför hemmet domineras av majoritetsspråken. Andragenerationens ungrares aktivitet i det ungerska föreningslivet och kontakterna med ungerskspråkiga och andra med ungersk bakgrund är tämligen liten. Däremot verkar vistelserna i Ungern vara betydande; mycket mer än hälften av informanterna besöker Ungern minst vartannat år och nästan hälften har vistelser av några veckors längd där. Enbart ett fåtal av informanterna är engagerade i ungerska kretsar och en mindre del träffar andra med ungersk bakgrund regelbundet. Allmänt kan konstateras att informanternas användning av ungerska är begränsad. Men deras språkval, framför allt i hemmet, beror inte enbart på informanternas språkliga bakgrund och uppväxtmiljö utan i första hand på deras nuvarande livssituation, dvs. vilket eller vilka språk deras livskamrater har som sitt modersmål och vilket språkval de gör tillsammans. Språkvalet utanför hemmet styrs också av andra faktorer, som t.ex. hur stora möjligheter de har att träffa ungerskspråkiga. I språkvalet har naturligtvis kunskaper i ungerska den mest betydande rollen. Och som det framkommit i undersökningen har andragenerationens ungrare bättre kunskaper i majoritetsspråket än i minoritetsspråket. I ungerskan är de primära språkfärdigheterna, dvs. förståelse och tal, mer dominanta än de sekundära språkfärdigheterna, dvs. läs- och skrivkunskaper.

Den andra forskningsfrågan gällde förhållandet mellan informanternas språkval och deras språkliga miljö i barndomen. De mest aktiva användarna av ungerskan kommer från familjer där språket användes aktivt i barndomshemmet och besöken i Ungern var regelbundna. Både enkätundersökningen

och djupintervjuerna visade att barndomen, föräldrarnas språkanvändning, kontakter med hemlandet och andra ungerskspråkiga samt förhållningssätt gentemot den ungerska bakgrunden och språket har en betydande roll i andragenerationens nuvarande språkliga situation, men särskilt för deras attityder och förhållningssätt till språkets bevarande. Men det är inte tydligt att föräldrarnas positiva beteende och positiva attityder alltid påverkar barnen positivt eller att deras mindre positiva beteende och mindre positiva attityder alltid orsakar mindre positivt tänkande bland andragenerationen, eftersom man i undersökningen hittar exempel även på det omvända. Det finns flera informanter som inte har vuxit upp med ungerska och ändå har en positiv inställning. En del av dem har idag också en mer positiv språkanvändningssituation när det gäller ungerska än vad de hade i sin barndom. Och dessa informanter kommer ofta från familjer där enbart en av föräldrarna är ungerskspråkig. På motsvarande sätt finns det informanter som har vuxit upp med ungerskan och där föräldrarna haft en positiv inställning till ungerskheten, men som idag inte är intresserade av att använda språket och har mindre positiva attityder. Dessa informanter kommer även från familjer där båda föräldrarna är ungerskspråkiga. Men undersökningen visar också att dessa informanter ofta kommer från familjer där föräldrarna inte konsekvent har använt enbart ungerska, utan växlat mellan svenska resp. finska i kommunikationen med barnen. Företeelsen visar sig dock vara mindre vanlig bland finlandsungrarna. Om informanter som är uppväxta i samma familj konstaterades att det i vissa fall finns skillnader i dessa individers språkliga uppfostran, som gör att de har olika språkvalsmönster; även deras attityder till språket och den ungerska bakgrunden är i vissa fall olika och rent av motsatta. Den språkliga uppväxtmiljön har trots allt en mycket stor inverkan på andragenerationens språkval, men eftersom materialet i undersökningen är litet går det inte att tydligt påvisa hur de olika bakgrundsfaktorerna inverkar. Det verkar dock finnas en tendens att föräldrarnas utbildningsbakgrund, aktivitet i ungerska kretsar, familjens regelbundna besök i Ungern och informanternas deltagande i modersmålsundervisningen kan ha positiv effekt på informanternas kunskaper i ungerska och därmed även på deras språkval både som barn och idag. Undersökningen visar också att en balanserad tvåspråkighet finns hos de informanter vilkas föräldrar alltid använde ungerska konsekvent, utan att blanda in majoritetsspråket i kommunikationen.

Den tredje forskningsfrågan gällde informanternas syn på språkets och det kulturella arvets betydelse för identiteten. Informanternas identitet och positiva attityder till sin ungerska bakgrund verkar vara starkast påverkad av deras upplevelser under barndomen, framför allt av deras besök i Ungern, ungerskans användning i hemmet, deltagande i språkundervisningen och familjernas engagemang i ungerska kretsar. Även kunskaperna i ungerska verkar ha en positiv inverkan på identiteten, men även bland informanter med lite kunskaper i språket eller bland dem som inte alls kan språket finns det personer som har positiva attityder till sina ungerska rötter. Intressant

nog konstaterades det också att de mest positiva informanterna kommer från familjer där enbart en av föräldrarna är från Ungern. Hälften av informanterna anser att ungerskan är deras modersmål och i de flesta fall vid sidan av svenska resp. finska. Men ungerskan känns för många inte som det språk som är mest naturligt att använda. Informanterna förhåller sig positiva till flerspråkighet och en betydande del tycker att kunskaperna i ungerska är viktiga för personer med ungersk bakgrund. De flesta informanter är positiva till sin ungerska bakgrund och känner att den utgör en del av deras identitet. Informanterna anser att känslan av tillhörighet är viktigast när man definierar vem som är ungrare. Enligt de sverigeungerska informanternas svar är ett lika viktigt kriterium att ha anknytning till Ungern, mestadels i betydelsen att man är född och uppvuxen där, medan för de finlandsungerska informanterna utgör kunskaper i ungerska det näst viktigaste kriteriet för att kunna identifiera sig som ungrare. Språket är det som kännetecknar den ungerska identiteten klart mer än något annat enligt informanterna. Det finns i viss mån skillnader mellan sverige- och finlandsungrarnas uppfattning när det gäller den ungerska identiteten: medan finlandsungrarna anser att det mest kännetecknande för ungerskheten är olika typer av karaktärsdrag, t.ex. eldigt temperament, gästvänlighet, artighet och mentalitet, tycker sverigeungrarna att mest betydande förutom språket är maten och övrig ungersk kultur. Frågan om vad den ungerska bakgrunden betyder för informanterna fick varierande svar, men i de flesta nämns den ungerska bakgrunden som betydelsefull i och med att den utgör en del av informanternas identitet. För de flesta påminner den ungerska bakgrunden om härkomsten, rötterna, släktens historia och den ger tillgång till en annan kultur, ett annat språk och ett annat land. Oftast ses den ungerska bakgrunden som en rikedom, som skapar mångfald i tillvaron.

Den fjärde forskningsfrågan gällde en jämförande aspekt, dvs. likheter och olikheter i sverige- och finlandsungrarnas språkval och identitetsuppfattningar inklusive möjliga påverkande faktorer. Generellt kan konstateras att språkvalsmönstret i de båda undersökningsgrupperna är tämligen lika, men finlandsungrarna har bättre kunskaper i ungerska i och med att de finlandsungerska informanterna använde mer ungerska i sitt barndomshem än vad sverigeungrarna gjorde. Finlandsungrarna använder även språket mycket mer i sin vardag idag än vad sverigeungrarna gör. Dock är en intressant skillnad mellan de sverige- och finlandsungerska informanternas språkval att sverigeungrarna mycket oftare träffar andra personer med ungersk bakgrund än vad finlandsungrarna gör. Finlandsungrarna å sin sida är mycket mer aktiva när det gäller att skriva sms och vykort på ungerska samt läser mycket oftare ungerskspråkiga sidor på internet än vad sverigeungrarna gör. Beträffande informanternas förhållande till det ungerska språket har finlandsungrarna ett mer positivt och öppet synsätt än vad sverigeungrarna har, då en större andel av finlandsungrarna anser det vara viktigt att kunna språket och har positiva attityder till att t.ex. använda språket offentligt. Även när det

gäller intresse för Ungern och den ungerska kulturen är finlandsungrarna mer positiva än sverigeungrarna. Den ungerska identiteten är något mer närvarande hos finlandsungrarna än hos sverigeungrarna. Som enkätundersökningens resultat, informanternas berättelser samt profiluppdelningen, som presenteras nedan, visar är språkens och kulturens fortlevnad högst beroende av det arbete som sker på gräsrotsnivå, dvs. i familjerna. Men i viss mån har även andra omständigheter betydelse för informanternas språkbevarande; som finlandsungrarnas exempel visar kan troligen de positiva attityderna från det omgivande samhället och stödet som kommer från statlig nivå även främja språkets och kulturens upprätthållande (se Straszer 2010c). Även föräldrarnas invandringsbakgrund spelar förmodligen roll, eftersom det bland finlandsungrarna inte finns några som har flyktingbakgrund. En stor del av föräldrarna flyttade till Finland av arbetsskäl, vilket i vissa fall kan innebära en avsikt att återvända till Ungern, medan flyktingar utan möjlighet eller vilja att återvända till hemlandet kan vara mer benägna att lämna sin språkliga och kulturella bakgrund bakom sig. Det positiva resultatet gällande finlandsungrarna kan även ha med tidsaspekten att göra, dvs. att finlandsungrarna har kommit senare till Finland och andragenerationen där är i genomsnitt yngre än hos sverigeungrarna. Före 1980-talet tillvaratog inte samhället fördelarna med två- och flerspråkighet och kulturell mångfald, dvs. invandrarna uppmuntrades inte att behålla sitt språkliga och kulturella arv. Dessutom har den politiska utvecklingen i Ungern i slutet av 1980-talet och i början av 1990-talet haft en positiv inverkan på möjligheten för ungrare i diasporan att upprätthålla sitt språk och sin kultur. En intressant omständighet är att sverigeungrarna är mer organiserade än finlandsungrarna och en av de mest aktiva ungerska diasporagrupperna, men detta verkar ändå inte ge tillräckligt stöd för de kommande generationerna i bevarandet av ungerskan och den ungerska kulturen.[90]

Den sista forskningsfrågan gällde förutsättningarna för att använda och möjligen även bevara det ungerska språket bland andragenerationens ungrare i de båda undersökningsgrupperna. Det konstaterades att för bevarandet av minoritetsspråket är tre förutsättningar nödvändiga: kompetens, dvs. kunskap i språket, tillfälle att använda språket och vilja att använda språket. Forskningsresultaten visar bl.a. att informanternas kunskaper i ungerska är starkt beroende av deras uppväxtmiljö. Framför allt vistelse i Ungern som barn och språkets användande i familjen har en betydande inverkan på informanternas kunskaper i ungerska. Dessutom konstaterades att deltagande i undervisning och i viss mån även föräldrarnas aktivitet i det ungerska föreningslivet kan ha haft viss betydelse för informanternas tillägnande av kunskaper i minoritetsspråket. Men i de undersökta grupperna av andragenerationens ungrare kan sammanlagt endast en femtedel ungerska lika bra eller bättre än

[90] Se avsnitt 2.3 och Straszer 2010c om andra sociogeografiska och sociokulturella skillnader som möjligen har inverkan på sverige- och finlandsungrarnas språkval och identitet.

majoritetsspråket och vissa informanter saknar helt kunskaper i ungerska. Förutom kunskaperna har även andra faktorer inverkan på minoritetsspråkets användning. När det gäller informanternas språkanvändning idag verkar språkets användning i barndomshemmet vara betydelsefull, men även vistelse i Ungern visar sig ha en viss påverkan. Däremot kunde det inte tydligt visas huruvida deltagande i undervisningen i ungerska och föräldrarnas aktivitet i ungerska kretsar kan vara betydelsefulla faktorer för informanternas språkval idag. Det framkom även att de flesta informanter har tillgång till ungerskspråkiga medier, men att informanternas läsvanor och mediekonsumtion på ungerska varierar. Som nämndes ovan domineras informanternas vardagliga liv av majoritetsspråken, medan ungerska mest används inom familjerelaterade domäner, framför allt med släktingar och i många fall enbart i Ungern. Språkets användningsmöjligheter är beroende av informanternas livssituation och vilket språkval de gör tillsammans med andra i familjen. Av de tre förutsättningarna för språkbevarandet verkar vilja och positiva attityder vara mest framträdande bland andragenerationens ungrare i de undersökta grupperna. Informanternas attityder har ett visst samband med uppväxtmiljön, särskilt med ungerskans användning i barndomshemmet, men eftersom materialet är litet gick det inte att påvisa något tydligt samband med några av de undersökta faktorerna. Jämförelsen visade att finlandsungrarna generellt har bättre kunskaper i ungerska, de använder språket mer och har positivare attityder till ungerskan än sverigeungrarna. Den visade även att finlandsungrarna generellt har bättre förutsättningar att bevara språket än sverigeungrarna. Andra jämförelser visade att de informanter som kommer från en familj där båda föräldrarna är ungerskspråkiga har generellt haft en mer positiv uppväxt när det gäller ungerskans och ungerskhetens närvaro under barndomen. De har i regel fler ungerskspråkiga släktingar och har under sin uppväxt haft mer kontakt med dessa och oftare rest till föräldrarnas hemland, Ungern. De har även allmänt bättre kunskaper i ungerska än de informanter som har enbart en ungerskspråkig förälder. De har alltså fått fler förutsättningar för att ungerskheten ska vara en naturlig del av deras identitet och liv och även för att ha ungerskan som ett första eller andra modersmål. Men resultaten visade även att ungerskan och den ungerska kulturen inte alltid är mest levande i just dessa personers nuvarande liv och det är inte nödvändigtvis alltid dessa informanter som är mest positiva till ungerska språket och den ungerska bakgrunden. I vissa avseenden verkar informanter med bara en ungerskspråkig förälder ha starkare emotionella band och mer positiva attityder än vad informanter med två ungerskspråkiga föräldrar har. Om förutsättningarna för att kunna använda och möjligen även bevara det ungerska språket kan generellt konstateras att enbart en fjärdedel av informanterna har alla förutsättningar, dvs. de har tillräckligt bra kunskaper i språket och har tillfälle samt vilja att använda det, medan nästan en lika stor andel använder språket i viss mån och har vilja och positiva attityder till att göra det, men saknar tillräckligt goda kunskaper i ungerska. Dessutom

saknar nästan hälften av informanterna minst två förutsättningar för att kunna använda språket. Dessa resultat betyder att så många som 75 % av de undersökta informanterna inte är kapabla att föra språket vidare till nästa generation.

Slutligen ska det påpekas att trots att enkätundersökningen visar vissa tendenser och generella mönster för informanternas språkval och identitet så har alla informanter sina egna personliga erfarenheter som påverkar deras språkval och identitet. Oavsett familjebakgrund är de enskilda informanternas liv tämligen varierande när det gäller förhållningssätt till det ungerska språket och den ungerska kulturen och bakgrunden.

7.4 Diskussion om språkval, språkbevarande och språklig identitet

I undersökningens fokus står språkvalet bland andragenerationens ungrare. Genom att granska språkvalet kan man dra slutsatser om språkbevarande eller möjliga språkbyten. I avsnitt 3.3 presenterades den teoretiska referensramen för granskningen och där togs flera begrepp upp som kan appliceras på undersökningens informanter.

I både enkäterna och djupintervjuerna framträder några informantprofiler vad gäller informanternas språkbevarandestrategier. Hos en mindre del av informanterna kan språkbevarandet sägas vara framgångsrikt (kategori 1): de har det ungerska språket levande i vardagen och har redan börjat eller har för avsikt att föra det vidare till nästa generation. Hos andra informanter (kategori 2) är den språkliga situationen motsatt, dvs. språket är inte levande i vardagen och språkbevarandet är inte framgångsrikt. Det sistnämnda leder oftast till att språket försvinner liksom det kulturella arvet medan en lyckad språkbevarandesituation kan trygga språkets och kulturens fortlevnad. Mina informanter har inom dessa två kategorier fyra olika språkanvändarprofiler. Jag benämner dem (a) språkbevarare, (b) revitaliserare, (c) favoriserare och (d) förlorare. Språkbevararna och revitaliserarna tillhör kategori 1, medan favoriserarna och förlorarna tillhör kategori 2.

Språkbevarare är de informanter som har vuxit upp med det ungerska språket och den ungerska kulturen och som idag som vuxna använder språket aktivt; dessutom använder de språket med sina barn eller har för avsikt att göra det med sina eventuellt kommande barn. *Revitaliserare* är de informanter som inte har vuxit upp med det ungerska språket och den ungerska kulturen, men har lärt sig språket senare och använder det aktivt idag som vuxna; dessutom använder de språket med sina barn eller har för avsikt att göra det med sina eventuellt kommande barn. Således är revitaliserare också språkbevarare. I undersökningen framkommer att endast en fjärdedel av informanterna kan ses som språkbevarare eller revitaliserare.

Enligt Grins teori är det bara dessa informanter som har tre dimensioner, dvs. tre förutsättningar för att kunna bevara språket: C = *capacity* 'kapacitet eller kompetens', O = *opportunity* 'tillfälle eller möjlighet' och D = *desire* 'önskan och vilja'. Lite mer än hälften av dessa personer kommer från familjer där båda föräldrarna är ungerskspråkiga. Bland de finlandsungerska informanterna finns det betydligt fler språkbevarare och revitaliserare än bland de sverigeungerska informanterna.

Övriga informanter hör till dem som inte har tillräckliga förutsättningar för att kunna ge språket vidare till nästa generation, eftersom de saknar kunskaper i ungerska eller möjligheter att använda språket eller vilja att använda språket och föra det vidare; vissa av dem saknar flera dimensioner. De informanterna bryter språktraderingen; de är språkbytare. En del av dem kan kallas *favoriserare* och en del *förlorare*. Bland mina informanter hör en del till gruppen *favoriserare*, då de saknar kunskaper i ungerska eller möjligheter att använda språket, men de har en positiv eller väldigt positiv attityd till det ungerska språket och den ungerska kulturen och i vissa fall har de även viljan att använda och ge språket vidare till nästa generation. Favoriserare är med andra ord de informanter, som har eller inte har vuxit upp med det ungerska språket och den ungerska kulturen, men idag har intresse eller ett stort intresse för språket och använder det eller studerar det eller har positiva attityder till det. För många favoriserare har språket och den ungerska kulturen enbart ett symboliskt värde. Favoriserare är i allmänhet intresserade eller väldigt intresserade av det ungerska språket och den ungerska kulturen, men av olika anledningar har de inte möjlighet att bevara språket. En betydande del, dvs. mer än hälften av informanterna, tillhör gruppen favoriserare. En stor del av dessa personer kommer från familjer där enbart en av föräldrarna är ungerskspråkig. Bland de sverigeungerska informanterna finns fler favoriserare än bland de finlandsungerska. Bland informanterna finns även ett antal som tillhör gruppen *förlorare*, då de inte har tillräckliga förutsättningar för att föra språket vidare till nästa generation och inte heller är intresserade av språkets fortlevnad. Förlorare är informanter som har eller inte har vuxit upp med det ungerska språket och den ungerska kulturen och som idag som vuxna inte använder språket. Generellt är de inte heller intresserade av språket. Av mina informanter tillhör väldigt få denna grupp. Den totala andelen språkbytare, dvs. favoriserare och förlorare, i undersökningen är dock tämligen stor; som visats har tre fjärdedelar av informanterna inte tillräckliga förutsättningar enligt Grins teori för att kunna bevara språket i framtiden.

Tablå 3 ger en sammanfattande bild av den språksociologiska profiluppdelningen och profilernas karaktäristik bland andragenerationens ungrare i undersökningen. Varje profil utgörs av den språkliga uppväxten (dåtid), språkanvändningen idag (nutid) och av attityder och det konkreta arbetet med eller avsikten att ge språket vidare (vilket riktar sig till framtiden). I tabellen betyder "+" positiv och "–" negativ.

Tablå 3. Andragenerationens ungrares språksociologiska profiluppdelning

Profil-uppdelningen:	**dåtid (uppväxt)**	**nutid (användning)**	**framtid (förmedlande)**
språkbevarare	+	+	+
revitaliserare	–	+	+
favoriserare	+ / –	+	–
förlorare	+ / –	–	–

Av intervjupersonerna representerar Erika en typisk språkbevarare och Lili en revitaliserare, medan Markus och László är exempel på favoriserare och Anna och Sofia är exempel på förlorare.

Undersökningen har även haft avsikten att granska den språkliga identiteten hos andragenerationens ungrare. Några centrala teorier och begrepp angående språkets roll i identiteten presenterades i avsnitt 1.3, 3.1 och 3.2., men undersökningen har behandlat ämnet i ett begränsat antal frågor.

I avsnitt 3.1 beskrevs ackulturationsteorin enligt Berry m.fl. (1987) och avhandlingens resultat visar att av de fyra ackulturationsmönstren gäller för undersökningens informanter *integration*: för de flesta av informanterna är det viktigt att upprätthålla goda förbindelser och fasta kontakter med majoritetsbefolkningen även om bevarandet av den ungerska kulturen och den ungerska identiteten också är viktigt. Dock förekommer enstaka exempel på *assimilation*, medan *separation* och *marginalisering* är sällsynta bland ungrare och inte alls förekommer hos de undersökta informanterna. Att behärska minoritetsspråket hänger samman med ackulturationsmodellen (se figur 2 i avsnitt 3.1) och då många informanter är tvåspråkiga och flera har brister i sina kunskaper i ungerska eller saknar dem helt är integrations- och assimilationsmönstren dominerande. Däremot förekommer inte bland de undersökta andragenerationens ungrare *separation*, då ungerska talas flytande och majoritetsspråken svagt eller inte alls, eller *marginalisering*, när kunskaperna i både ungerska och majoritetsspråken är svaga.

En annan intressant fråga som inte granskats i detalj, men där man ändå försiktigt kan dra några slutsatser, gäller gruppens etnolingvistiska vitalitet. Som framkommer i min rapport *”Ungrare, ungerska och ungersk kultur i Sverige och Finland”* (Straszer 2010c) kan förstagenerationens ungrare beskrivas som etnolingvistiskt vitala, medan vitaliteten hos andragenerationen är betydligt svagare. I undersökningen framkom även att andragenerationens ungrare har en svagare etnolingvistisk vitalitet: de känner t.ex. inte lika stark grupptillhörighet som föräldrarna, de är mycket mindre eller inte alls aktiva i ungerska kretsar och det ingår få ungerskspråkiga i deras sociala nätverk.

Identifikationen med ungrare är varierande bland informanterna, men det kan allmänt konstateras att den är starkare i den privata sfären medan identifikationen med majoritetsgruppen är starkare, framför allt i den offentliga sfären. Över hälften av informanterna känner sig hemmastadda i Ungern,

men enbart en fjärdedel känner sig som ungrare. Trots detta har de flesta informanter ungerskheten med i sin identitet. Andragenerationens ungrare känner tillhörighet till ungerskheten och till svenskheten resp. finskheten på delvis olika och delvis samma grunder. För vissa är det enbart rötterna, för andra även kulturen, språkkunskapen eller specifika karaktärsdrag som utgör grunden för tillhörigheten. Det finns ändå ett par speciella gemensamma nämnare som anknyter alla till de ungerska rötterna, och dessa är härstamningen, dvs. att båda eller en av föräldrarna kommer från Ungern, samt kännedomen om den ungerska kulturen inklusive språket. Kännedomen om kulturen är emellertid mycket varierande, men exempelvis matkulturen verkar vara betydelsefull även för de informanter som annars inte har mycket kontakt med sina ungerska släktingar eller som inte har några andra band till sina ungerska rötter.

Det ungerska språkets betydelse för identiteten hos andragenerationens ungrare varierar också, men informanterna lyfter fram språket som det mest kännetecknande för den ungerska identiteten. Undersökningens resultat visar dock att informanternas kunskaper i minoritetsspråket hänger samman med deras attityder och känslan av tillhörighet till ungerskheten. Således kan det konstateras att språket har ett kärnvärde i den ungerska gruppen och inte enbart för den invandrade första generationen utan även för deras ättlingar. Informanterna värderar ungerskan högt av olika skäl och de som har kunskaper i språket uppskattar språkets kommunikationsvärde högst, medan det för de informanter som enbart har knappa kunskaper i ungerska eller inga alls verkar vara språkets identitetsvärde som är mest betydelsefullt. Vissa informanter nämner även språkets instrumentella värde och dess prestigevärde, men det är inte lika centralt som kommunikations- och identitetsvärdet.

Slutligen kan det konstateras att undersökningens resultat har anknytning till flera av de studier som presenterades i kapitel 2. När det gäller språkval och flerspråkighet hos de undersökta grupperna kan bl.a. Boyds (1985), Otterups (2005), Lundströms (2007) och György-Ullholms (2010) studier relateras till denna undersökning. Vad beträffar den språkliga identiteten stämmer avhandlingens resultat med den etnologiska undersökning som gjordes av Steczkó (1996), då det även i min undersökning framkommer att andragenerationens ungrare ser det ungerska kulturella arvet som en tillgång och en extra rikedom och att detta att kunna ungerska för de flesta betyder att kunna ännu ett språk. De informanter som inte lärt sig språket redan som barn upplever detta som en stor brist, eftersom språket ses som en nyckel till den ungerska kulturen. Även kännedomen om den ungerska kulturen ger informanterna en större öppenhet och intresse för andra kulturer. Avhandlingen har även anknytning till Weckströms (2008) studie, då det även i min forskning framkommer att oberoende av informanternas språkkunskaper i minoritetsspråket verkar det ungerska språket ha ett centralt symboliskt värde för andragenerationen. Den traditionella ungerska kulturen och ungerska företeelser, som t.ex. den ungerska maten, vinet och namnsdagsfirandet,

utgör en viktig del av ungerskheten bland andragenerationens ungrare och även i denna grupp spelar de subjektiva upplevelserna en central och känslomässigt viktig roll. Ungerskheten är en naturlig del av de flesta sverige- och finlandsungrares identitet.

7.5 Avslutning

Mitt syfte med avhandlingen har varit att granska språkval och samband mellan språklig uppväxtmiljö, språkval och identitet bland 50 resp. 38 andragenerationens ungrare i Sverige resp. Finland och att dra slutsatser om de framtida utsikterna för språkbevarande och språkbyte. Enkätundersökningen, som innehöll såväl flervalsfrågor med utrymme för egna reflektioner och kommentarer som öppna frågor, utfördes år 2006 och den kompletterades med djupintervjuer med några utvalda informanter år 2007. Informanternas enkätsvar analyserades först och främst kvantitativt men i viss mån även kvalitativt. Djupintervjuerna, av vilka sex presenteras i avhandlingen, har analyserats kvalitativt och var avsedda att illustrera hur olika och i vissa avseenden även hur lika verkligheten kan se ut på individplanet, dvs. vilken språklig uppväxtmiljö andragenerationens ungrare kan ha och hur olika deras språkliga situation, språkval och förhållanden till språk, den ungerska kulturen och den ungerska bakgrunden kan vara.

Avhandlingens titel är ”*Ungerska för rötternas skull”. Språkval och identitet bland andragenerationens ungrare i Sverige och Finland*. Citatet i avhandlingens titel är en informants svar på frågan om vilket eller vilka språk han vill att de egna barnen ska lära sig. Informanten skriver att han vill att hans barn ska lära sig svenska, engelska och ungerska. Han förklarar sitt svar med att han tycker svenskan är viktig att kunna när man bor i Sverige, medan kunskaper i engelska är viktiga eftersom engelskan idag är ett världsspråk. Motiveringen till varför barnen ska lära sig ungerskan är ett kort konstaterande: ”för rötternas skull”. Detta citat valdes till avhandlingens titel då det mycket väl speglar mina informanters tankar om ungerska språkets och kulturens betydelse för dem. För andragenerationens ungrare i Sverige och Finland har det ungerska språket och den ungerska kulturen en speciell ställning. För de flesta betyder språket och kulturen anknytning till bakgrund, släktingar, familjernas historia, kulturen och traditionerna från Ungern, dvs. bandet till deras rötter. Det ungerska språket och den ungerska kulturen har framför allt en symbolisk roll i informanternas liv och de är alltså viktiga för rötternas skull. Undersökningens resultat visar att kunskaperna i ungerska och kännedomen om den ungerska kulturen är betydelsefulla, eftersom de flesta genom språket och kulturen känner tillhörighet till föräldrarnas och släktingarnas liv och tankesätt. Det konstaterades att också i ett större perspektiv har kunskaper i ungerska språket stor betydelse. Kunskaperna spelar

roll i språkbevarandet, dvs. för ungerskans fortlevnad i det svenska och finska samhället.

I undersökningen var fokus på andragenerationens ungrares språkval och identitet. Språkvalet beskrivs detaljerat och det konstateras att socialisationen under barndomen och informanternas sociala nätverk har stor betydelse. Informanterna definierar begreppet modersmål på olika sätt, och kunskaperna och användningen av ungerskan har för de flesta inte lika stor betydelse som kulturen och vissa ungerska företeelser. Den ungerska identiteten har olika byggstenar beroende av de enskilda informanternas erfarenheter och upplevelser. Tillhörigheten till ungrare beskrivs av informanterna på olika sätt och på samma grunder kan de känna tillhörighet till majoritetsbefolkningen. Informanternas upplysningar och berättelser visar att andragenerationens ungrare har en flerfaldig identitet, vilken har som stöttepelare informanternas minnen från barndomen och erfarenheter av både den ungerska och svenska resp. finska kulturen. Ungerskheten utgör för de flesta en naturlig del av identiteten och den gör många informanter personliga eller som några uttryckte det ”speciella”, medan ungerskheten för andra enbart utgör ”lite krydda” i tillvaron.

Avhandlingen har förhoppningsvis givit ny information om ungrarnas språkliga förhållanden och kultur i två nordiska länderna och därmed fyllt en lucka när det gäller forskning bland ungrarna i Norden. Avhandlingens vetenskapliga bidrag är att undersökningen fokuserat på olika frågor kring sambandet mellan språkval och identitet bland ättlingarna till en invandrad grupp i två länder, länder som delvis har liknande kultur men också olika sätt och erfarenheter av att bemöta invandrarna. Avhandlingen har samhällsrelevans, då det i undersökningen har varit centralt att studera unga vuxnas förhållande till sin invandrarbakgrund och den ungerska bakgrundens betydelse för deras språkval och identitet. Enligt resultatet korrelerar användning av minoritetsspråket i barndomshemmet tillsammans med regelbundna resor till föräldrarnas hemland och möjligen i viss mån även deltagande i språkundervisning och familjernas aktivitet i ungerska kretsar med goda kunskaper i minoritetsspråket och positiva attityder och större intresse gentemot de ungerska rötterna. Den faktiska språkkunskapen i minoritetsspråket sammanhänger även med informanternas kontakt med ungerskspråkiga och i viss mån även med språkets användning idag. Dessutom har kunskaperna betydande roll för identiteten. De positiva erfarenheterna av minoritetsbakgrunden bidrar ofta till en balanserad flerspråkighet och en flerfaldig identitet, där delaktigheten i minoritetskulturen inte utesluter delaktigheten i majoritetskulturen. Däremot orsakar en mindre positiv uppväxt där minoritetsgruppens medlemmar inte haft möjlighet att lära känna föräldrarnas land, kultur och språk en känsla av mellan- eller utanförskap hos de flesta.

Undersökningen visar också att det invandrade minoritetsspråket ungerska är hotat i de studerade grupperna, men trots att språket inte är närvarande inom alla domäner i andragenerationens ungrares liv har också ungerskan,

likt andra invandrarspråk, möjlighet att överleva och överföras till kommande generationer. Men det kräver mycket stöd på individ-, grupp- och samhällsnivå. Således är undersökningens bidrag på individnivån att det är viktigt att ge barnen möjlighet att lära sig minoritetsspråket och att inlärning av språket, kunskap om kulturen och positiva attityder till rötterna behöver inspireras på olika sätt och regelbundet redan från barnens födsel. Undersökningens bidrag på gruppnivån är att betona det sociala nätverkets, gruppaktiviteternas och massmediernas betydelse för minoritetsspråket, eftersom det där ges tillfälle att använda språket och möjligheter att få en positiv inställning till minoritetsspråket och kulturen. Det samhällsrelevanta bidraget kan sammanfattas i att samhällets stöd för minoritetsgruppen i form av förståelse och positiva attityder och ekonomiskt stöd för upprätthållande av kultur och språk är betydelsefullt inte minst för att individen då kan utveckla kunskaper i två eller flera språk och kulturer och därmed bidra inte bara till allmän bildning och mentalt kapital utan även till ökat välmående. Det är viktigt att både minoritetsgruppens medlemmar och majoriteten förstår vilka resurser det finns bland personer som har fått en uppväxt med flera språk och kulturer. De bär med sig en oerhörd rikedom och kan bidra till mångfald, intellektualitet och välmående i samhället.

Jag vill avslutningsvis nämna några möjliga ämnen, som skulle vara värdefulla att studera i framtiden. Det finns många intressanta studier att göra, men jag tar här endast upp ett urval. Eftersom denna undersökning utfördes i två mindre grupper av andragenerationens ungrare skulle det vara intressant att utföra liknande forskning inom samma ämne, dvs. språkval och identitet bland ungrare i Norden, med ett större urval informanter från flera nordiska länder. Det vore fruktbart att se huruvida finlandsungrarnas positiva erfarenheter kommer sig av det finska samhällets positiva attityder och av olika kulturhistoriska anledningar. En jämförande undersökning gällande ungrare i Norge och ungrare i Sverige skulle även kunna ge svar på frågor om vilken språklig situation ungrare med flyktingbakgrund och ungrare som har flyttat från Ungern av annan orsak har i de båda länderna. Att jämföra ungrarnas situation i Norden med andra ungerska grupper i diasporan skulle även det vara intressant, liksom en jämförelse mellan ungrare, som har en privilegierad ställning i det finska samhället, och nationella minoriteter i Finland skulle kunna resultera i mycket intressant forskning. Det vore även givande att ha en tidsdimension och följa utvecklingen när det gäller andragenerationens ungrares språkval i nästa generation, eftersom det framkom i min undersökning att en betydande del av informanterna ännu inte hunnit bilda familj, och därför är deras tankar när det gäller språktraderingen i många fall enbart hypotetiska. En longitudinell studie där granskning av flera generationers språkliga situation ingår skulle ge intressant information, inte minst om sambandet mellan språkval och identitet. Det vore även intressant att se hur människor som har vuxit upp i olika samhällspolitiska situationer ser på betydelsen av språkbevarande. Givande vore också att utföra en undersök-

ning liknande denna bland den tredje generationen, särskilt när det gäller sverigeungrarna, eftersom det i Sverige redan finns en uppvuxen tredje generation. Ytterligare ett förslag på forskningsämnen är den språkliga situationen för och identiteten hos de ungrare som fick sin slutexamen vid det ungerska gymnasiet i Göteborg efter ungrarnas inflyttning till Sverige på 1950-talet. Skolans och modersmålsundervisningens betydelse för den ungerska identiteten och språkbevarandet allmänt sett vore också ett givande forskningsämne. Dessutom skulle företeelsen finsk-ungerska äktenskap samt den eventuella finsk-ugriska solidaritetens närvaro i minoritetssammanhang i Finland och Ungern kunna vara värda att studera. Sist men inte minst vore det intressant att fördjupa Grins teori och med empiri besvara frågan om hur majoritetsbefolkningen och minoritetsgruppernas medlemmar kan finna innovativa sätt att uppfylla de tre förutsättningarna för att minoritetsspråken ska kunna hållas levande. När det gäller kompetens i språket kunde t.ex. frågan om hur man höjer kompetensen och förenar nytta med nöje i språkinlärningen studeras. När det gäller möjligheten att använda språket vore det intressant att jämföra de ungerska grupperna och deras språkliga situation med andra minoritetsgrupper, om och i vilka verksamheter de kan använda minoritetsspråket och om det finns möjlighet att skapa nya arenor för detta. De attitydmässiga beteendena och möjligheterna att stärka viljan att lära sig och använda minoritetsspråket vore också fruktbart att studera.

Under åren med avhandlingsarbetet har jag i olika sammanhang och framför allt som lärare i ungerska och finska mött flerspråkiga familjer och personer som saknar kunskaper i det språk som är föräldrarnas modersmål. I våra diskussioner har mina undersökningsresultat blivit bekräftade och även som nybliven förälder till en ungersk-svensk-finsk flicka känner jag hur viktigt det är att föräldrarna uppmärksammar språkkunskapens betydelse för en balanserad utveckling av flerfaldig identitet. Jag hoppas att min undersökning kan bidra till att upplysa föräldrar och även beslutsfattare i samhället om det stora värdet i att överföra modersmålet. Det konstaterades i avhandlingen att ungerskan är ett hotat invandrarspråk i det svenska resp. finska samhället. Jag anser att den viktigaste åtgärden för att förbättra ungerskans ställning är att säkerställa kunskaperna genom att föräldrarna använder språket aktivt i hemmet och med olika upplevelser och trevliga möten med ungersktalande inspirerar barnet, samt att barnet erbjuds modersmålsundervisning och att staten och kommunerna ger fortsatt stöd till ungerskspråkiga aktiviteter. Jag vill avsluta avhandlingen med att knyta an mina tankar till resemetaforen som jag inledde avhandlingen med genom att citera Lao Tzus kända ord: ”Även den längsta resa börjar med ett litet steg.” Att våga ta ett första steg och tro på det man gör är avgörande och inte minst är alla små steg viktiga i vårt arbete med att uppfostra våra barn flerspråkigt.

Summary

This thesis, entitled "*Hungarian for the sake of my roots". Language choice and identity among second-generation Hungarians in Sweden and Finland*, is a comparative sociolinguistic study which compares language choice among people with Hungarian background in Sweden and Finland. It studies their views on the importance of the Hungarian language and Hungarian cultural heritage for identity. Different factors were reviewed which can affect the language situations among second-generation Hungarians and conclusions are drawn regarding the future prospects of language maintenance and language shift. A survey, containing both multiple-choice questions with space for personal reflections and comments as well as open questions, was completed by 50 Swedish-Hungarian informants and 38 Finnish-Hungarian informants during 2006 The survey was supplemented with in-depth interviews with several of the informants during 2007. The informants' answers to the survey were analyzed first quantitatively and to some part also qualitatively. The in-depth interviews, of which six are presented in this report and analyzed qualitatively, were designed to illustrate differences and similarities at the individual level, revealing the language environment that a second-generation Hungarian may have and how varied their situations, language choices and attitudes to the Hungarian language, culture and background can be.

The thesis begins with an introduction that explains the background, aims and research questions in this report, and defines the central terms and concepts used. Chapter 2 presents an overview of research concerning Hungarian minorities and the languages they use. It also includes studies about Swedish-Hungarians and Finnish-Hungarians along with a sociolinguistic evaluation concerning other immigrant and diaspora groups' languages and identity in Swedish and Finnish contexts. Also presented is a report entitled, *Hungarians, the Hungarian Language and the Hungarian Culture in Sweden and Finland* (Straszer 2010c). Chapter 3 presents the theoretical premises for this thesis, including the theories of acculturation and ethno-linguistics, along with various views concerning the relationship between language and identity. This chapter also presents theories concerning language maintenance, language shift and language revitalization. In chapter 4 there is a presentation of the arrangement and collection of material, choice of informants, formation of the survey along with the methods used for collecting and analyzing the surveys and interviews. There is also a discussion of my

own role as researcher, ethical considerations and critical thoughts concerning the validity and reliability of the study. Chapters 5 and 6 present the empirical evidence. In chapter 5 there is a presentation of the informants and their backgrounds followed by a presentation of the results of the survey. The presentation of results is divided into several parts. First presented is the informants' estimation of their ability to use the Hungarian language and the majority language, the opportunities they have had to acquire and use Hungarian and their desire to use Hungarian and identity formation. After this is a presentation of the informants' thoughts concerning the future of Hungarians in Sweden and Finland together with other observations from the informants' family background and other factors. Finally there is a summary and a presentation of conclusions based on the informants' competence of the Hungarian language, their use of the Hungarian language and their attitudes. In chapter 6 I present the in-depth interviews in order to illustrate and give insight into the lives of some of the informants by sharing their language background as well as their language situation and identity today. This interview section is followed by some summarizing thoughts and the conclusions drawn. In the final chapter there is a presentation of the conclusion along with the answers to each of the research questions. There is also a discussion of the results from a theoretical perspective and a discussion regarding the need for additional research.

For this thesis several research questions were raised. The first question examined in which domains the Hungarian language is primarily used by second-generation Hungarians among the two groups. The research shows that the majority language, either Swedish or Finnish, is more active in the home of second-generation Hungarians than the Hungarian language. Most of the informants had books and music in Hungarian as well as internet access, but only a few use media in Hungarian on a regular basis. Hungarian is used most actively on the telephone. Among other media forms, such as printed media, radio, TV and the internet, it was the internet that was most commonly used by second-generation Hungarians. Outside the home the informants used Hungarian mostly in family-related domains, and primarily with their relatives and in many cases only while in Hungary. The informants' daily lives outside of the home where dominated by the majority language. Second-generation Hungarians seldom participated in activities in Hungarian societies and contact with other Hungarian speakers was low. However, visits to Hungary were very meaningful; more than half of the informants visit Hungary every other year and almost half of them stay for several weeks at a time. The informants use Hungarian in a limited way. Inside the home their language choice was less dependent on their own background and upbringing, and was more often determined by their current life situation and more specifically the language(s) their partner had and which language they chose to speak with each other. Language choice outside of the home was also based on other factors. One example is how many

opportunities they had of meeting other Hungarian speakers. Language choice was primarily affected by the informant's language ability. The research showed that second-generation Hungarians have better language skills in the majority language than in the minority language. With regards to Hungarian, the primary language skills of understanding and speaking were better developed than the secondary language skills of reading and writing.

The second research question dealt with the relationship between the informants' language choices and their language environment during childhood. The most active users of Hungarian come from families where the language was actively used during childhood and where the visits to Hungary were regular. Both the survey and the interviews revealed that the informants' childhood played an important role in their current language situation. It was apparent that the informants' attitudes and stance on language maintenance were affected by their parents' use of the language, contact with the home land, contact with other Hungarian speakers and attitudes to the Hungarian background and language. However, it does not appear that the parents' positive behavior or attitudes always led to the informant being positive nor that less positive attitudes and behavior always led to the informant being less positive, since in the research there were several examples of the reverse. There are several informants that have not grown up using the Hungarian language and yet they take a positive stance to it today. Others have a more positive view of the Hungarian language now than they did in their childhood, these informants often come from families where only one of the parents spoke Hungarian. On the other hand there are informants who have grown up with Hungarian and where the parents have had a positive view of the Hungarian background, and yet the informants themselves are not interested in using the language and have less positive attitudes. These informants come from families where both parents spoke Hungarian, though the research also shows that in these families the parents did not consistently use Hungarian alone when addressing the children, but rather they alternated between Hungarian and the majority language, either Swedish or Finnish. This phenomenon was less common among the Finnish-Hungarians. Of the informants growing up in the same families there were still distinctions in the individual upbringing with regards to language and this accounts for these informants having different language patterns; even their attitudes to the Hungarian language and background were at times different, even opposite. The language environment while growing up still has an important impact on the language choice of second-generation Hungarians, but due to the limited sample in this research it is not possible to determine the degree of impact that the various factors have. However, some factors, such as: parents' education, participation in Hungarian circles, routine visits to Hungary and the informants' participation in mother tongue education, do have a positive effect on the informants' ability to use Hungarian and thereby affect their language choice both when they were children and today. The research

also shows that a balanced bilingualism exists among those informants whose parents consistently used Hungarian when communicating with them as children.

The third research question was regarding the informants' views concerning the importance of the Hungarian language and cultural heritage for identity. It can be stated that the informants' identity and positive attitudes to their Hungarian background were mostly affected by their experiences during childhood, mostly by their visits in Hungary, the use of Hungarian in the home, participation in mother tongue education and the family's involvement in Hungarian circles. Even though the ability to use Hungarian positively affects identity, there are some who have a very positive attitude towards their Hungarian roots despite that they have little or no knowledge of the language. Interestingly, the informants who are the most positive towards their Hungarian roots actually come from families where only one of the parents came from Hungary. Half of the informants stated that Hungarian is their mother tongue and many of them considered it to be right alongside Swedish or Finnish. Despite this, many of the informants state that Hungarian is not the language that feels most natural to use. The informants are positive about multilingualism and the majority state that knowledge of the language is important for people with Hungarian background and feel that this is an important part of their identity. The informants believe that a sense of belonging is the most important factor when defining what it means to be Hungarian. According to the answers from the Swedish-Hungarian informants, it was equally important to have a connection to Hungary, mostly being born and raised there, while for the Finnish-Hungarian informants it was the ability to speak Hungarian that was the most important criteria for identifying oneself as Hungarian. According to the informants, it is language that characterizes the Hungarian identity more than anything else. Over half of the informants say they feel at home when in Hungary while only a fourth feel Hungarian. However, most of the informants identify themselves in part as Hungarian. To some extent there are differences between how the Swedish-Hungarians and the Finnish-Hungarians interpret what constitutes being Hungarian: while the Finnish-Hungarians recognized certain character traits such as a fiery temperament, hospitality, politeness and a particular mindset as identifying somebody as Hungarian, the Swedish-Hungarians recognize things such as the food and other aspects of the culture as being significant, in addition to the language. The informants gave varying answers about what the Hungarian background means to them, but most replied that the Hungarian background is meaningful because it makes up a part of the informant's identity. For most, the Hungarian background reminds them of their heritage, roots, family history and it gives them access to another culture, another language and another country. The Hungarian background is most often seen as a treasure offering diversity in life.

The fourth research question introduces the comparative aspect, observing similarities and differences between the Swedish-Hungarians' and the Finnish-Hungarians' language choices, looking for possible causes. It can be generally stated that the language patterns in both groups are similar, though the Finnish-Hungarians tend to have better language skills due to the fact that they used Hungarian during their childhood to a greater extent than the Swedish-Hungarians. Therefore the Finnish-Hungarians today use Hungarian more often in their daily lives than their Swedish counterparts. There are interesting differences between the language choices made by the Swedish- and Finnish-Hungarians; Swedish-Hungarians meet more often with other people with Hungarian background, while Finnish-Hungarians are more active sending text messages and postcards in Hungarian and reading Hungarian websites on the internet. Regarding the informants' relationships to the Hungarian language, the Finnish-Hungarians have a more positive and open view than the Swedish-Hungarians; a larger percentage of the Finnish-Hungarians believe that it is important to know the language and have positive attitudes about using the language in public. When it comes to having an interest for Hungary and the Hungarian culture, it is again the Finnish-Hungarians who are more positive than the Swedish-Hungarians. The Hungarian identity is also more present among Finnish-Hungarians than Swedish-Hungarians. The results of the survey and the informants' own stories show that the continuation of the language and culture are highly dependent on what happens at the grass-roots level within the family. However, there may be other circumstances that can be said to have an important role in the preservation of a language. An example of this could be the situation for the Finnish-Hungarians who are met with positive attitudes from the society around them and even receive support at the national level that helps to maintain and sustain the language and culture. The parents' immigration background possibly plays a role as well. Among the Finnish-Hungarians, there was not a single parent who had come to Finland as a refugee. Rather the majority of the parents had moved to Finland looking for work, and this can indicate that the intention was to return to Hungary. Refugees, on the other hand, are usually without the ability or the desire to return to the home country which can make them more apt to leave their language and culture behind. The positive results regarding Finnish-Hungarians can also be related to a time aspect; Finnish-Hungarians came to Finland later and the second-generation members are younger on average than the Swedish-Hungarians. Prior to the 1980's, there was not a general understanding in society about the benefits of multilingualism and cultural diversity, and immigrants were not encouraged to retain their language skills or their cultural heritage. There has also been a political development in Hungary beginning at the end of the 1980's and continuing through the early 1990's which has had a positive impact on Hungarians in the diaspora, allowing them to preserve their language and their culture. It is noteworthy that Swedish-

Hungarians are more organized than Finnish-Hungarians and that they are one of the most active groups from the Hungarian diaspora. But this alone does not give sufficient support to preserve the Hungarian language and culture for future generations.

The final research question dealt with the conditions required to be able to use and even preserve the Hungarian language among second-generation Hungarians in both sample groups. Minority language maintenance has three prerequisites: competence, opportunity to use the language and a desire to use the language. The results of this research indicate that the informants' language abilities are extremely dependent on their upbringing. Above all, it is time spent in Hungary as a child and the use of the language in the family that are most efficacious for advancing the informants' language skills. Even participation in mother tongue education and to some extent even the parents' involvement in Hungarian societies seem to have assisted the informants in acquiring knowledge of the minority language. In the sample groups of second-generation Hungarians, one-fifth of those involved claimed to know Hungarian as well or better than the majority language, while others had little or no understanding of the language. Apart from having competence in the minority language there are other factors that affect its use. For example, how Hungarian was used in the home during childhood plays a major role in how the language is used by the informants today. On the other hand it was difficult to determine to which degree participation in mother tongue education or the parents' participation in Hungarian circles benefitted the informants in terms of their language choices today. Most of the informants have access to Hungarian media, although their reading habits and media consumption varied greatly. As earlier mentioned, it is the majority language that dominates the daily lives of the informants, while Hungarian is mostly used within family-related domains, most often with relatives and in many cases only while in Hungary. The ability to use the language is also dependent on the informants' situation in life and which language choices they make together with the other members of their family. Of the three conditions required for language maintenance, it is the desire to use the language, or having a positive attitude, which was the most prominent condition met by the second-generation Hungarians in the sample group. The informants' attitudes can be seen as being connected to their upbringing, particularly with the use of Hungarian in the home, but since the material is limited it is not possible to show a direct correlation to the various factors reviewed. Comparisons were made between the Swedish-Hungarians' and the Finnish-Hungarians' results which showed that Finnish-Hungarians generally had a better understanding of the language, used the language more frequently and had more positive attitudes to the Hungarian language than the Swedish-Hungarians. Finnish-Hungarians thereby have a greater probability of preserving the language than Swedish-Hungarians. Comparisons were also made between the informants according to their parents' mother tongue(s)

and it was clear that those informants coming from homes where both parents spoke Hungarian tended to be more positive about the Hungarian language and culture being present in the home throughout their childhood. These informants generally have larger extended families of Hungarian speakers and have had more contact with them and travelled more frequently to their parents' homeland, Hungary. In general they also have a better knowledge of Hungarian than those who had only one parent who spoke Hungarian. In the families where both parents spoke Hungarian, the informants had the necessary conditions which allowed Hungarian to be a more natural part of their identity and they have acquired Hungarian as a first or second language. But the results showed that this is not the same group of people who use Hungarian or relate to the Hungarian culture in their current situations, and they are not always the most positive to the Hungarian language or background either. In some cases it is the informant coming from a home where only one parent spoke Hungarian that has the stronger emotional ties and more positive attitudes than the informants who had two Hungarian-speaking parents. Only one-fourth of the sample group can be seen to meet all the requirements language maintenance (competence, opportunity and desire), while approximately the same percent have the desire and positive attitudes needed, but use the language to a limited degree and are thereby lacking in competence. Almost half of the informants are lacking two of the three requirements for language maintenance. This means that within this sample group as many as three-fourths are not capable of passing the language on to the next generation.

Finally, it is pointed out that while it is possible to see certain tendencies and general patterns based on the data compiled from the survey, there is still considerable variation based on the informants' lives, personal experiences and backgrounds and it is difficult to analyze the effect these have had on the individual relationship to the Hungarian language and culture.

Presented in this thesis is François Grin's theory (see Grin 2003) on the three conditions that make language maintenance possible: C = capacity, O = opportunity and D = desire, within family, individual and group contexts. These components are essential for the preservation of a minority language and while each component on its own represents an important ingredient in the fight for language maintenance, not a single one of them, apart from the other two, can guarantee that the language continues. Competence (C) without the opportunity or desire to use the language is not sufficient, nor is it sufficient with the opportunity (O) and the desire (D) if one does not master the language. The analysis presented in this thesis is divided according to Grin's model and according to the analysis it is clear that these three components (COD) are only found in one-fourth of the informants. According to Grin's theory this implies that these informants are qualified to preserve the language. On the other hand, over one-fourth of the population had only two of the dimensions (CO, OD or CD) and the remaining informants had only

one or none of the necessary components, indicating that this larger group would be unable to maintain or preserve the language. Of the informants having only two of the three necessary components, the majority were in the category "OD", meaning that they have the opportunity to use Hungarian and have positive attitudes regarding the language, but do not have the competence they need. Four informants belong to the group "CD", having good language skills and even positive attitudes, but little opportunity to use Hungarian. There is one informant in the group "CO", able to use the language based on competence and opportunity, but lacking the desire. Of the informants who only have one of the required components, it was usually "D"; they were positive and have the desire, but lack the knowledge and opportunity of using the language. Four informants used the language in spite of the fact that they did not have sufficient knowledge of the language, and were therefore classified as "O". Only one informant had a good knowledge of the language, though did not use it and did not have any desire to use it, and was classified "C".

In the final chapter, the social linguistic profiles of the informants are presented and described. It is shown that one-fourth of the informants are language maintainers and revitalizers, while the remaining informants cannot pass the language farther. Some of the last mentioned informants are positive to using Hungarian and do so to the best of their ability, so they could be called favourers, while others can be seen as those who lose the language.

The quotation cited in the title of my thesis, "*Hungarian for the sake of my roots"*, is from one informant's response to a question regarding which language he wanted his children to learn, either Swedish, English or Hungarian. In his answer he stated that Swedish is important when you live in Sweden, and English is important because it is a world language, but the motivation for teaching his children Hungarian was "for the sake of my roots." This clearly reflects that my informants think highly of the Hungarian language and culture's importance for them. The Hungarian language and culture have a special place in the heart of second-generation Hungarians living in Sweden and Finland. For most of them the language and culture are a connection with their roots, background, relatives, family history, culture and the traditions that come from Hungary. The Hungarian language and culture have symbolic roles in the lives of the informants and are therefore a significant part of their roots. Having competence in the Hungarian language and an understanding of the Hungarian culture are important because it grants them the ability to feel that they belong to their parents' and relatives' lives and way of thinking. From a wider perspective, it is competence in the Hungarian language and an awareness of the Hungarian culture together that form an important tool for language preservation with the Swedish and Finnish societies.

The focus of the research was on the second-generation's language choices and identity. It has shown that the social aspects during childhood

and the informants' social networks have an impact on their language choices. Informants described the concept of mother tongue in different ways. The way that they understand and use Hungarian was not as important to them as the culture and other Hungarian character traits are. The Hungarian identity is made up of different components which are dependent on the individual informant's own experiences. Being Hungarian is described differently by different informants, but it appears closely related to the ways in which the informants identify belonging to the majority group. Second-generation Hungarians have multiple identities, supported by memories from their childhood and experiences with both the Hungarian culture as well as either the Swedish or Finnish culture. Being Hungarian is for many informants something personal, several described it as "special," for others it simply adds some "extra spice in life."

Összegzés

Ezen doktori disszertáció, mely a *"Magyart a gyökerek kedvéért". Nyelvválasztás és identitás második generációs magyarok körében Svéd- és Finnországban* címet viseli, egy összehasonlító nyelvszociológiai tanulmány. Célja, hogy feltérképezze és összehasonlítsa Svéd- és Finnországban élő magyar származású felnőttek nyelvválasztását, és tanulmányozza a magyar nyelvi és kulturális örökség jelentőségét identitásukra. A felmérésben olyan tényezőket tanulmányoztam, amelyek hatással lehetnek a második generációs magyarok nyelvi helyzetére, és amelyekből következtetni lehet a jövőbeli nyelvmegőrzésre, ill. nyelvvesztésre. Az adatbázis egy kérdőívanyagból, valamint tematikus interjúfelvételekből állt. Az egyéni véleménnyel kiegészíthető többválasztásos kérdésekből, valamint nyitott kérdésekből álló kérdőívet 50 svédországi és 38 finnországi magyar származású adatközlő töltötte ki 2006-ban, míg az interjúkra 15 adatközlővel 2007-ben került sor. A kérdőívek anyagát elsősorban kvantitatívan, másodsorban pedig kvalitatívan dolgoztam fel. Az interjúk elemzése, amelyekből a disszertációban hatot mutattam be részletesen, kvalitatív módon történt. A bemutatott interjúk szerepe az volt, hogy illusztrálják egyéni szinten a valóságot, azt, hogy a második generációs magyarok milyen nyelvi környezetben nőhetnek fel; nyelvi helyzetük mennyire hasonló, illetve különböző lehet; és mi minden határozhatja meg nyelvválasztásukat és viszonyukat a magyar nyelvhez, kultúrához és származásukhoz.

A kutatómunka bevezetésében található a munka körülményeinek bemutatása és célja; ezt követi a megválaszolandó kutatási kérdések felsorolása; majd a központi szerepű alapfogalmak és kifejezések definiálása. A munka második fejezete betekintést nyújt abba a szakirodalomba, amely a kisebbségben élő magyar nyelvközösségek, valamint svéd- és finnországi magyarok és egyéb bevándorló és diaszpórában élő népcsoportok nyelvi helyzetét és identitását svéd és finn kontextusban dolgozta fel. Ezeken kívül bemutatásra került a doktori disszertációnak egyfajta háttérinformációt biztosító, a Svéd- és Finnországban élő magyarok történetébe és kultúrájába betekintést nyújtó tanulmány: *Ungrare, ungerska och ungersk kultur i Sverige och Finland* (Straszer 2010c). A disszertációs munka harmadik fejezete a felmérés kiindulópontjául szolgáló teóriákkal foglalkozik, bemutatva akkulturációs és etnolingvisztikai, valamint a nyelvmegőrzés, revitalizáció és nyelvváltás témaköreit feldolgozó elméleteket. Kitér a nyelv és identitás kapcsolatának tanulmányozását segítő szempontokra is. A negyedik fejezet módszertani

kiindulópontokat mutat be, például az anyaggyűjtéssel, adatközlőkkel, a kérdőív szerkesztésével és interjúk összeállításával, a gyűjtött anyag feldolgozásával, valamint a megfigyelői paradoxonnal és az etikai dilemmával kapcsolatos kérdéseket. Az ötödik és hatodik fejezet a munka empirikus részét képezi, hiszen a felmérés eredményét mutatja be először a kérdőívre adott válaszok, majd az interjúk alapján. Az ötödik fejezet bevezetésében az adatközlők személye, családi és nyelvi háttere került ismertetésre. A felmérés többi eredménye különböző részekre felosztva került bemutatásra. Először az adatközlők saját meglátása szerint vallott magyar, valamint svéd, illetve finn nyelvi kompetenciája került bemutatásra. Ezt követte a magyar nyelv és kultúra elsajátításának lehetőségeit bemutató, majd pedig a nyelv és kultúra iránt nyújtott érdeklődéssel és identitással kapcsolatos kérdésekre adott válaszok feldolgozása. Ezek után került terítékre a magyar nyelv és kultúra jövőjének kérdése Svéd- és Finnországban, amelyet néhány, az adatközlők nyelvi hátterét érintő megfigyelés követett. Végül egy összefoglaló áttekintés, valamint az eredmények összefoglalása kapott helyet. A hatodik fejezetben bemutatott interjúk a kérdőívre adott válaszoknál valamivel mélyrehatóbban és konkrét példákkal világítják meg a gyermekkori családi nyelvhasználathoz, a mai nyelvi helyzethez, a magyar kultúrával való kapcsolathoz és identitáshoz kötődő kérdéseket. Végül ezt a fejezetet is egy összefoglaló áttekintés és következtetések levonása követte. A disszertációs munkát egy a kutatási eredményeket felsorakoztató és azokat az elméleti áttekintéshez kötő fejezet zárja.

A felmérés néhány központi kérdésre kereste a választ, amelyek közül az első a magyar nyelv használatának színtereire vonatkozott. A felmérés kimutatta, hogy a többségi nyelv, tehát a svéd, illetve a finn, jóval jelentősebb mértékben van jelen a második generációs magyarok életében, mint a magyar. A legtöbb adatközlő számára a magyar nyelv saját otthonában elérhető, hiszen rendelkeznek magyar nyelvű könyvekkel, zenével, és hozzáférnek az internethez; mégis csak kevesen használják rendszeresen a magyar nyelvű médiát. A magyar nyelvet leginkább családtagokkal való telefonbeszélgetések alkalmával használják, a magyar nyelvű sajtót pedig főként az internet által érik el. Az otthonon kívül leginkább családi doménekben, rokonokkal találkozva és legfőképpen Magyarországon használatos a magyar nyelv, tehát az adatközlők hétköznapi életét inkább a svéd, illetve finn nyelv használata tölti ki. Az adatközlők kapcsolata magyar közösségekkel nem jelentős. Ezzel szemben a magyarországi látogatások központi szerepet játszanak a második generáció életében. A magyar nyelv használata viszont behatárolt, és a nyelvválasztást az adatközlők jelenlegi családi helyzete, legfőképpen a velük élő partner anyanyelve és a közös választás határozza meg. Az otthonon kívül történő nyelvválasztást többek között a más magyar nyelvűek iránti érdeklődés és a velük való találkozás lehetőségei is befolyásolják. A nyelvválasztásban mégis a kompetencia játssza a legfontosabb szerepet. A felmérés eredménye szerint a második generáció gyen-

gébbnek ítéli meg magyar nyelvi kompetenciáját, mint a többségi nyelvét, főképpen az olvasáskészség és az írás területén.

A második kutatási kérdés nyomán a felmérés összefüggést keresett az adatközlők nyelvválasztása és gyermekkori nyelvi környezete között. Az eredmények szerint a magyar nyelv legaktívabb használói olyan családokból kerültek ki, ahol a nyelvet aktívan használták az adatközlő gyermekkorában, és a magyarországi látogatások rendszeresek voltak. A kutatás kimutatta, hogy a gyermekkornak, a szülők nyelvhasználatának, a magyarországi, valamint más magyarokkal való kapcsolatoknak, a család magyar kultúrához és nyelvhez való attitűdjének meghatározó szerepe van az adatközlők mai nyelvi helyzetére, különösen magyar származásukhoz, a magyar kultúrához és a nyelv megőrzéséhez való viszonyulásukra. Ezzel szemben nem kimutatható, hogy a szülők pozitív attitűdje minden esetben pozitívan hatna az utódokra, vagy hogy a kevésbé pozitív attitűdök minden esetben kevésbé pozitív hatással lennének a második generáció nyelvválasztására és magyar azonosságtudatára, hiszen a felmérésben példa található ezek ellenkezőjére is. Az adatközlők között szerepelnek olyanok is, akik nem sajátíthatták el a magyar nyelvet gyermekkorukban, mert szüleik nem beszéltek hozzájuk magyarul, és habár a nyelvet később csak egy-egy kivételnek számító egyén sajátította el, mégis pozitív magyar identitással rendelkeznek. Ugyanígy részt vettek a felmérésben olyan adatközlők is, akik a magyar nyelvvel nőttek fel, és akiknek a szülei pozitívan viszonyultak a magyar kultúrához és gyökerekhez, de ma már nem érdeklődnek magyar dolgok iránt, nem használják a nyelvet és kevésbé pozitív attitűddel rendelkeznek. Ezen adatközlők egy része meglepő módon olyan családokban nevelkedett, ahol mindkét szülő magyar, viszont a kutatás eredménye szerint ezek a szülők nem következetesen használták a magyar nyelvet, hanem svéd, illetve finn nyelvet is kevertek a kommunikációba. A felmérés kimutatta azt is, hogy azon adatközlők egy része, akik egy családban nevelkedtek, némely esetben különböző nevelésben részesültek, melynek eredményeképpen ma eltérő nyelvi kompetenciával és ezáltal eltérő nyelvválasztással és attitűdökkel rendelkeznek. A gyermekkori nyelvi környezet tehát jelentősen meghatározza a második nemzedék nyelvválasztását és attitűdjét, viszont mivel a felmérés adatbázisa viszonylag kicsi, nem mutatható ki tisztán, hogy mily szerepe van az egyes változóknak. Ennek ellenére leszögezhető, hogy a szülők iskolázottsága, magyar közösségekben tanúsított aktivitása, a család rendszeres magyarországi utazásai és az adatközlők magyar anyanyelvi oktatásban való részvétele a legtöbb esetben pozitív hatással vannak a második generáció magyar nyelvi kompetenciájára, és ezzel a nyelvválasztásra. A felmérés bizonyítékot ad arra is, hogy azon adatközlők rendelkeznek kiegyensúlyozott kétnyelvűséggel, akiknek a szülei következetesen használták a magyar nyelvet, és nem éltek kódváltással.

A harmadik kutatási kérdés a magyar nyelvi és kulturális örökségnek az adatközlők identitására játszott szerepére kereste a választ. A kutatás ered-

ményének fényében megállapítható, hogy az adatközlők identitása és a magyar származásuk iránti pozitív attitűdök erősen függenek a gyermekkori élményektől, különösen a magyarországi látogatásoktól, a magyar nyelv otthoni használatától, a magyar anyanyelvi oktatásban való részvételtől és a családok magyar közösségi életben vállalt aktivitásától. A felmérés tapasztalatai szerint a magyar nyelv ismerete és tudása is pozitív hatással van az identitásra. Különös módon a legpozitívabb magyar identitással azok az adatközlők rendelkeznek, akiknek csak az egyik szülője magyar származású. Az adatközlők fele a magyar nyelvet tartja anyanyelvének, bár a legtöbb esetben ők két anyanyelvet vallanak magukénak, tehát a magyaron kívül a többségi nyelvet is. Ennek ellenére az adatközlők bevallása szerint a magyar nyelv használata valójában nem a legtermészetesebb számukra, hanem a svéd, illetve finn nyelv használatát sokkal természetesebbnek tartják. Az adatközlők szinte kivétel nélkül pozitívan viszonyulnak a többnyelvűséghez, és a legtöbben fontosnak tartják a magyar nyelv ismeretét, és pozitívnak tartják a magyar származást, amely egyben részét képezi az identitásuknak is. A magyar lét meghatározásában az adatközlők alapvetően a hovatartozás érzését tartják elsődlegesnek. A svédországi adatközlők szerint fontos a Magyarországhoz való kötődés is, míg a finnországi adatközlők számára a magyar nyelv ismerete a második legfontosabb kritérium ahhoz, hogy valaki magyar legyen. A nyelv egyben a magyar identitás legfontosabb alkotóeleme az adatközlők jelentős része szerint. A felmérés szerint az adatközlőknek több mint fele otthon érzi magát Magyarországon, mégis csak egy negyed rész érzi magát magyarnak. Ennek ellenére a legtöbb adatközlő rendelkezik magyar identitással. A svéd- és finnországi adatközlők részben eltérően határozták meg magyar identitásukat. Míg a finnországiak egyes jellembeli és viselkedésbeli tulajdonságra utaltak, mint például tüzes temperamentum, udvariasság, vendégszeretet, addig a svédországi adatközlők a magyar nyelven kívül a magyar ételkultúra ismeretét említették kimagaslóan jelentősnek. A magyar gyökerek jelentőségét különbözőképpen jellemezték az adatközlők, közös vonásként az identitásban alkotott szerepét méltatták. A legtöbb adatközlő részére a magyar gyökerek a származásra, a rokoni szálakra, a családok történelmére utalnak vissza, és sokuknak fontos, hogy ez által számukra egy második kultúra, nyelv és ország válik nyitottá. A magyar háttér a legtöbb esetben szellemi és érzelmi gazdagságot jelent, amely sokrétűséget és változatosságot hoz a második generáció életébe.

A negyedik kutatási kérdés a svéd- és finnországi adatközlők nyelvválasztása és identitása között rejlő hasonlóságokat és különbségeket firtatja. Általánosságban véve megállapítható, hogy a két csoport nyelvválasztási modellje nagyrészt hasonlít egymásra, bár a finnországi adatközlők jobb magyar nyelvtudással rendelkeznek, hiszen ők gyermekkorukban valamivel gyakrabban használták a magyar nyelvet, mint a svédországiak. Ezáltal a finnországiak gyakrabban használják ma is a magyar nyelvet. Mégis érdekes különbségnek bizonyul, hogy a svédországi adatközlők jóval gyakrabban

találkoznak más magyar származásúakkal és magyar nyelvűekkel, mint a finnországiak és hogy a finnországi adatközlők jóval aktívabban írnak magyar nyelvű üzeneteket, például SMS-t és képeslapokat, valamint ők gyakrabban olvasnak magyar nyelvű internetes oldalakat, mint a svédországiak. Ezen kívül a finnországi adatközlők pozitívabban és nyitottabban viszonyulnak a magyar nyelvhez, hiszen nagy részük fontosnak tartja a magyar nyelv ismeretét, és szívesen használja a magyar nyelvet nyilvános helyen. Szintén a finnországi adatközlők pozitívabbak, ami a Magyarország és a magyar kultúra iránti érdeklődést illeti. A magyar identitástudat is jellemzőbb a finnországiakra, mint a svédországiakra. A felmérés kimutatta, hogy a nyelv és kultúra megmaradása igen jelentős mértékben függ attól, hogy egyénileg és családi szinten mennyire törekszenek a nyelv megőrzésére. Bizonyos mértékben más tényezők is meghatározzák a nyelvmegőrzést, és mint a finnországiak példája kimutatta, a befogadó társadalom attitűdje, valamint az állami szintről jövő támogatás is elengedhetetlenül fontosak. Minden valószínűséggel az első generációnak számító szülők bevándorlási körülményei is meghatározóak, hiszen a svédországiakkal ellentétben a finnországi szülők egyike sem menekültként érkezett az országba, hanem a legtöbben munkájuk által kerültek Finnországba, sok esetben a visszatérés szándékával. Ezzel szemben a menekültként bevándorló szülőknek a legtöbb esetben nem volt lehetősége visszatérést tervezni, és ezáltal a többségi nyelv használata és kultúrájának átvétele fontosabbnak bizonyult számukra. A finnországiak magyar nyelv- és kultúramegőrzésének szempontjából pozitívabb helyzetére és szemléletére a bevándorlás időpontja is kihathatott, hiszen a finnországi szülők a svédországiaknál később érkeztek, és a második generáció is jóval fiatalabb. Az 1980-as éveket megelőző időszakban a bevándorlók még nem kaptak megfelelő biztatást és támogatást nyelvük és kultúrájuk megtartásához, hiszen akkor még nem irányult olyan megértés a többnyelvűség és sokrétű kulturális társadalom felé, mint később. Ezen kívül a Magyarországon az 1980-as évek végén és 1990-es évek elején bekövetkezett politikai változások is már pozitívabban hatottak a diaszpórában élő magyarokra. Végül érdekes megállapítani, hogy a svédországi magyarok jóval rendezettebb és sokrétűbb közösségi élettel rendelkeznek, mint a finnországiak, és ezzel az egyik legaktívabb magyar diaszpóracsoportot alkotják; viszont ez mégsem tűnik elegendő támasznak a jövő generációk számára, ami a nyelv- és kultúramegőrzést illeti.

Az utolsó kutatási kérdés a nyelvhasználat lehetőségeire és a nyelvmegőrzést illető kilátásokra kérdezett rá. A kutatás elméleti része rámutatott arra, hogy egy kisebbségi nyelv használatához és megőrzéséhez három feltételnek kell teljesülnie: kompetenciának, lehetőségnek és szándéknak (lásd lent). A felmérés eredménye szerint az adatközlők magyar nyelvtudása erősen függ gyermekkoruk nyelvi környezetétől. Legfőképpen a magyarországi látogatásoknak és a családban történő nyelvhasználatnak van különös szerepe. Minden valószínűséggel a magyar anyanyelvi oktatásban való részvételnek és a

szülők magyar közösségekben való aktivitásának is jelentősége van a nyelvtudásra. A felmérésben részt vett két csoport második generációs magyarnak csak ötödrésze vallotta, hogy legalább olyan jól tud magyarul, mint svédül, illetve finnül. Az adatközlők nyelvhasználatára a kompetencián kívül szintén részint a gyermekkori nyelvi környezet van hatással, valamint kihat rá a mai nyelvi helyzetük és közvetlen környezetük is. A magyar nyelvhasználat lehetősége a legtöbb adatközlőnél biztosított, hiszen elérhető számukra a magyar nyelv, és van alkalmuk a nyelv használatára (lásd fent); ennek ellenére csak igen változó mértékben használják a nyelvet. A nyelvmegőrzés három feltétele közül a nyelvhasználat iránti szándék és pozitív hozzáállás a leginkább jellemző az adatközlőkre. E szándékra és érdeklődésre szintén jelentősen hatnak a gyermekkori élmények, különösen a családi nyelvhasználat. A svéd- és finnországi adatközlők eredményét összehasonlítva jegyezhető meg, hogy a finnországiak jobb magyar nyelvi kompetenciával rendelkeznek, gyakrabban használják a nyelvet, valamint pozitívabban viszonyulnak a nyelvhasználathoz, és ezáltal nekik valamivel jobbak a lehetőségeik a magyar nyelv megőrzésére Finnországban. Ezen kívül összehasonlítás készült a szülők nyelvi hátteréről. Ezek alapján megállapítható, hogy azok az adatközlők, akik olyan családból származnak, ahol mindkét szülő magyar anyanyelvű, azok a magyar nyelvre nézve pozitívabb nyelvi környezetben nőttek fel: a magyar nyelv gyakrabban képezte részét életüknek, hiszen több magyar anyanyelvű rokonnal rendelkeznek, és intenzívebb volt a kapcsolattartás velük, gyakrabban látogattak Magyarországra is. Általánosságban véve ők jobb magyar nyelvtudással rendelkeznek, mint azok az adatközlők, akiknek csak az egyik szülője magyar anyanyelvű. A két magyar anyanyelvű szülővel rendelkező adatközlőknek tehát több feltétel biztosított ahhoz, hogy a magyar nyelv és kultúra életük és identitásuk természetes részét képezze. Viszont a felmérés kimutatta, hogy nem minden esetben éppen ezek az adatközlők azok, akiknek a magyar nyelv és kultúra ma természetes részét képezi életüknek, és nem feltétlenül éppen ők pozitívabbak a magyar nyelv és kultúra valamint magyar gyökereik iránt, hanem azon adatközlők közül, akiknek csak egyik szülője magyar anyanyelvű, többen is jóval erősebb kötődést éreznek és pozitívabbak a magyar nyelv és kultúra, valamint magyar gyökereik iránt. A nyelvmegőrzés kérdését részletesebben elemezve mutatta ki a felmérés, hogy az adatközlőknek csak negyed része rendelkezik a nyelvmegőrzés lehetőségével, hiszen csak náluk található a nyelvmegőrzés három feltétele, tehát csak ők rendelkeznek kellő nyelvtudással és nekik van lehetőségük használni a nyelvet, valamint nekik van érdeklődésük a nyelv használata iránt. Az adatközlők közel másik negyede használja behatárolt lehetőségei szerint a magyar nyelvet és szeretné többet használni azt, viszont kompetencia hiányában nincs rá lehetősége. Rajtuk kívül közel fele az adatközlőknek nem rendelkezik a nyelvmegőrzés két feltételével. Ez pedig azt jelenti, hogy az adatközlők há-

romnegyede egyáltalán nem képes továbbadni a nyelvet a következő generációknak.

Végül megjegyzendő, hogy annak ellenére, hogy a kutatás kimutatott egy-egy jellemző vonást és a vizsgált két csoport nyelvválasztására és identitására általánosítható tendenciát, minden adatközlő külön egyéniséggel és egyéni tapasztalatokkal, élményekkel rendelkezik, amelyek meghatározzák saját nyelvválasztásukat és identitásukat. Nem felejtendő el tehát, hogy családi háttértől függetlenül változó lehet minden második generációs magyar hozzáállása a magyar nyelvhez, kultúrához és magyar gyökereihez.

E kutatómunkában François Grin elmélete (Grin 2003) került bemutatásra, amely szerint három feltételnek kell teljesülnie ahhoz, hogy mind egyéni, mind csoportos és társadalmi szinten megőrizhető legyen egy kisebbségi nyelv: C = *capacity* - 'kapacitás vagy kompetencia', O = *opportunity* - ' alkalom vagy lehetőség' és D = *desire* - 'akarat vagy szándék'. Ezen tényezők vagy dimenziók elengedhetetlen feltételei a nyelvmegőrzésnek, és annak ellenére, hogy mindegyik tényező fontos részét alkotja a nyelvmegőrzésnek, önmagában egyik tényező sem elég ahhoz, hogy biztosítsa egy nyelv megmaradását. Kapacitás vagy kompetencia (C) nyelvhasználati lehetőség és szándék nélkül nem elegendő, és ugyanígy nem elegendő a nyelvhasználatra kínálkozó alkalom (O) és szándék (D) nyelvtudás nélkül. A kutatómunka empirikus része Grin modellje szerinti felosztásban tárgyalta a témát és végeredményként kimutatta, hogy az adatközlők negyede rendelkezik a nyelvmegőrzés három dimenziójával (COD), tehát csak ezen adatközlők képesek megőrizni a magyar nyelvet, míg a többi adatközlő csak maximum két feltétellel rendelkezik, tehát nekik nem áll módjukban megőrizni és a következő generációk számára továbbadni a nyelvet. A két dimenzióval rendelkező adatközlők közül legtöbben „OD" párosítással rendelkeznek, amely azt jelenti, hogy ők szívesen használják behatárolt körülmények között a nyelvet, hiszen csak hiányos nyelvtudással vagy esetleg csak szimbolikusnak nevezhető nyelvtudással rendelkeznek. Négy adatközlő rendelkezik „CD" párosítással, amely szerint ők megfelelő nyelvtudással rendelkeznek, és szívesen használnák a nyelvet, amennyiben az alkalom biztosított lenne. Egyetlen adatközlő pedig a „CO" párosítással rendelkezik, tehát ő megfelelő nyelvtudással rendelkezik, és az alkalom is biztosított, viszont ő nem szívesen használja a nyelvet. Azon adatközlők között, akik a nyelvmegőrzés csak egy feltételével rendelkeznek, leggyakrabban a „D" dimenzió fordul elő, amely szerint ők pozitívak a nyelvhasználat iránt, viszont nincs elegendő tudásuk és lehetőségük a magyar nyelv használatára. Meglepő módon négy adatközlő csak „O" dimenzióval rendelkezik, tehát használja valamilyen szinten a nyelvet, annak ellenére, hogy nincs elegendő kompetenciája és érdeklődése a nyelv használata iránt. Egyedül egyetlen adatközlőre jellemző egy „C" dimenzió, amely szerint ő megfelelő nyelvtudással rendelkezik, viszont nem biztosított számára az alkalom, amikor használhatná a nyelvet, és valójában érdeklődése sem elegendő hozzá. A

kutatómunka záró fejezetében az adatközlők nyelvszociológiai profiljai és azok jellemzői kerültek bemutatásra, amely szerint az adatközlők negyede nyelvmegőrzőnek és revitalizálónak nevezhető, míg a többségnél megszakad a nyelvmegőrzés lánca. Ezen adatközlők egyik része szívesen használja a nyelvet, de csak hiányos nyelvtudással rendelkezik, ezért ők a nyelv favorizálóinak, a többiek pedig a nyelv veszítőinek titulálhatók.

A doktori disszertáció a *"Magyart a gyökerek kedvéért"* főcímet viseli. Ezen idézet egy adatközlő azon válaszából származik, amelyet arra a kérdésre adott, hogy mely nyelvet/nyelveket szeretné, hogy gyermekei elsajátítsanak. Ezen adatközlő három nyelvet nevezett meg, a svédet, az angolt és a magyart. Választását pedig azzal indokolta, hogy a svéd fontos, ha Svédországban él az ember, az angol pedig világnyelvként jelentős, míg a magyar nyelvet a gyökerek kedvéért szeretné, ha elsajátítanák gyermekei. Ezen megfontolás hűen tükrözi az adatközlők nagy részének meglátását, hogy miért is jelentős számukra a magyar nyelv és kultúra. A Svéd- és Finnországban élő második generációs magyarok nagy része számára a magyar nyelv és kultúra különös jelentőséggel bír, hiszen ezek a származáshoz, rokonokhoz, családok történelméhez, magyarországi szokásokhoz és kultúrához kötő szálat jelentik. A magyar nyelv és kultúra elsősorban szimbolikus szerepet tölt be az életükben, amely tehát a gyökerek miatt fontos. A magyar nyelv tudása és a kultúra ismerete leginkább azért jelentős a kutatásban részt vett második generációs magyarok számára, mert ezek által érzik hozzátartozásukat és kötődésüket a szülők és rokonok életéhez és gondolkodásmódjához. Egy szélesebb látószögből nézve a magyar nyelv és kultúra ismerete fontos kommunikációs eszköz a családban, és jelentőséggel bír a magyar nyelv megőrzésében a svéd és finn társadalomban.

E doktori disszertációs munka fókuszában második generációs magyarok nyelvválasztása és identitása állt. A felmérés kimutatta, hogy a gyermekkori szocializáció és az egyén szociális hálózata mily jelentős hatással van a nyelvválasztásra. Az adatközlők különbözőképpen értelmezték az anyanyelv fogalmát, és a magyar nyelv ismerete, valamint a nyelv használata többek számára közel sem olyan fontos, mint a kultúra és egyes magyar jelenségek ismerete. A magyar identitás az egyéni tapasztalatok és élmények függvényében különbözőképpen épül fel a második generációnál. A hovatartozást is különbözőképpen élik meg az adatközlők, és ugyanolyan alapokon érzik egyesek magukat magyarnak, mások pedig svédnek illetve finnek. A második generáció összetett identitással rendelkezik, amely a gyermekkorból eredő magyar, svéd, illetve finn nyelvekkel és kultúrákkal kapcsolatos emlékekre és tapasztalatokra támaszkodik. A magyar kultúrához való kötődés és a magyar gyökerek egy részük szerint egyénivé, "különlegessé" teszi őket; mások számára a magyar származás életüknek csak egy "kis fűszere".

Litteraturförteckning

A. Jászó, Anna & Bódi, Zoltán (red.) 2002: Szociolingvisztikai szöveggyűjtemény. Budapest. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XII.)

Abonyi-Karhunen, Adrienn 2005a: A Finnország-sztereotípiák változása az útikönyvekben. I: Pasztercsák, Ágnes (red.) Hungarologische Beiträge 17. Jyväskylä. S. 5–34.

Abonyi-Karhunen, Adrienn 2005b: Finnország-sztereotípiák az útikönyvekben. http://www.iahs.eu/doctor.php?valt=abonyia (2011.07.13.)

Abonyi-Karhunen, Adrienn 2006: Finnország-sztereotípiák az útikönyvekben. I: Korunk,17, (1).

Abu-Hanna, Umayya 2007: Sinut. Helsinki.

Adalékok 2007 = Adalékok a pécsi magyar-finn kapcsolatok történetéhez. Lisäyksiä Pécsin unkarilais-suomalaisten suhteiden historiaan. Viljo Tervonen 90. születésnapjára 2007. május 28. Szeparátum a Pécsi Szemle 2001–2007. évi számaiból. Pécs.

Agheyisi, Rebecca & Fishman, Joshua 1970: Language attitudes studies: A brief survey of methodological approaches. I: Anthropological Linguistics, 12. S. 131–157.

Aikio, Marjut 1988: Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä. Kielisosiologinen tutkimus viiden saamelaiskylän kielenvaihdosta 1910–1980. Helsinki. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 479.)

Allardt Ljunggren, Barbro 2008: Åland som språksamhälle. Språk och språkliga attityder på Åland ur ett ungdomsperspektiv. Stockholm. (Dissertations in Bilingualism 16.)

Allardt, Erik & Starck, Christian, 1981: Språkgränser och samhällsstruktur: Finlandssvenskarna i ett jämförande perspektiv. Stockholm.

Aman, Viktor 1968: Estlands svenskar 25 år i Sverige. Jubileumsskrift. Kustbon 1944–1968. Stockholm.

Aman, Viktor & Lagman, Edvin 1961: En bok om Estlands svenskar. Stockholm.

Andersen, Ib 1998: Den uppenbara verkligheten. Val av samhällsvetenskaplig metod. Lund.

Andersson, Anders-Börje 1992: Second language learners´ acquisition of grammatical gender in Swedish. Göteborg. (Gothenburg Monograph in Linguistics 10.)

Andersson, Ingrid 1997: Bilingual and Monolingual Children´s Narration: Discourse Strategies and Narrative Styles. Linköping. (Linköping Studies in Arts and Science. 156.)

Andrić, Edit 2004: A vajdasági magyar gyerekek nyelvhasználatában tapasztalható környezetnyelvi hatásokról. I: P. Lakatos, Ilona & T. Károlyi, Margit (red.) Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcsere. Budapest. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XXXII.) S. 153–162.

Anttonen, Marjut 1984: Suomalaissiirtolaisten akkulturoituminen Pohjois-Norjassa. Jyväskylä. (Tutkimuksia 18.)

Apajalahti, Jenni & Lehto, Maria 2002: Maahanmuuttajaoppilaan suomen kielen taidot perusopetuksen kuudennen vuosiluokan päättövaiheessa: tapaustutkimus kahdesta kurditytöstä. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Jyväskylä.
Arnberg, Lenore 1981: Early childhood biligualism in the mixed-lingual family. Linköping. (Studies in Education.)
Arnberg, Lenore 1988: Så blir barn tvåspråkiga. Vägledning och råd under förskoleåldern. Stockholm.
Arola, Laura 2004: Identiteetti, diskurssi ja kielet. Ruotsin tornionlaaksolaisten nuorten suhde suomeen ja meänkieleen. Suomen kielen pro gradu –tutkielma, Oulun yliopisto. Oulu.
Axelsson, Monica (red.) 1999: Tvåspråkiga barn och skolframgång – mångfalden som resurs. Spånga.
Axelsson, Monica 2001: Språkarv, språkidentifikation och språkfärdighet. Alternativ till begreppen modersmål och infödd språknivå. I: Börestam, Ulla, Larsson, Lennart, Söderman, Berit & Vikström, Åsa (red.) Postkriptum. Språkliga studier till minnet av Elsie Wijk-Andersson. Uppsala. S. 11−28.
Baetens Beardsmore, Hugo 1986: Bilingualism: Basic Principles. Clevedon. (Multilingual Matters.)
Baker, Colin 1996a: Barnets väg till tvåspråkighet: råd till föräldrar och lärare i förskola och grundskola. Uppsala.
Baker, Colin [1996b] 2006: Foundations of Bilingual Education and Bilingualism. 4th ed. Clevedon. (Multilingual Matters, Bilingual Education and Bilingualism 54.)
Baker, Colin & Prys Jones, Sylvia 1998: Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education. Clevedon. (Multilingual Matters.)
Bani-Shoraka, Helena 2005: Language Choice and Code-Switching in the Azerbaijani Community in Tehran. A conversation analytic approach to bilingual practices. Uppsala. (Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Iranica Upsaliensia 9.)
Banton, Michael 1977: Rational Choice. A Theory of Racial and Ethnic Relations. I: Working Papers on Ethnic Relations No.8. Bristol.
Bárdi, Nándor, Fedinec, Csilla & Szarka, László (red.) 2008: Kisebbségi magyar közösségek a 20. században. Budapest.
Barth, Fredrik 1969 (red.): Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organizations of Culture Difference. Oslo.
Bartha, Csilla 1989: Adalékok a detroiti magyar közösség nyelvállapotához. I: Magyar Nyelv 85, (2). S. 230−235.
Bartha, Csilla 1993a: Nyelvhasználat és generációk összefüggése a detroiti magyarban. I: Hungarológia 3. Budapest. S. 40−51.
Bartha, Csilla 1993b: ”Mindég csak magyarú beszélünk ALL THE TIME”. Magyarnak lenni ”túl a Kecegárdán”. I: Magyar Nyelvőr 117. (4). S. 491−495.
Bartha, Csilla 1995/96: Social and linguistic characteristics of immigrant language shift – The case of Hungarians in Detroit. I: Acta Linguistica Hungarica, 43. (3−4.) S. 405−431.
Bartha, Csilla 1999: A kétnyelvűség alapkérdései. Beszélők és közösségek. Budapest.
Bartha, Csilla 2002: Nyelvhasználat, nyelvmegtartás, nyelvcsere amerikai magyar közösségekben. I: Kovács, Nóra & Szarka, László (red.) Tér és Terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből. Budapest. (Az MTA Kisebbségkutató Intézetének évkönyve I.) S. 111−136.
Beregszászi, Anikó & Csernicskó, István (red.) 2004: Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról. Ungvár.

Beregszászi, Anikó & Csernicskó, István 2006: A kárpátaljai magyar nyelvhasználat társadalmi rétegződése. Ungvár.
Beregszászi, Anikó & Papp, Richárd (red.) 2005: Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok. Budapest & Beregszász:
Berge, Anders 1993: Anders Svensson: Ungrare i folkhemmet. Svensk flyktingpolitik i kalla krigets skugga. [Rec.] I: Historisk tidskrift, 113. S. 332–349.
Berry, John W., Kim, Uichol, Minde, Thomas & Mok, Doris 1987: Comparative Studies of Acculturative Stress. I: International Migration Review 21 (3). S. 491–511.
Berry, John W. 1990: Psychology of Acculturation. I: Berman John J. (red.) Cross-Cultural Perspectives. Nebraska Symposium on Motivation 1989. Lincoln. S. 201–234.
Bhabha, Homi 1994: The Location of Culture. London.
Bijvoet, Ellen 1998: Sverigefinnar tycker och talar. Om språkattityder och stilistisk känslighet hos två generationer sverigefinnar. Uppsala. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 44.)
Bindorffer, Györgyi 2003: Németek a népszámlálások tükrében – 1980, 1990, 2001. I: Nóra Kovács & László Szarka (red.) Tér és Terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből II. Budapest. (Az MTA Kisebbségkutató Intézetének évkönyve II.) S. 253–266.
Bindorffer, Györgyi 2007a: A kettős identitás összehasonlító vizsgálata két magyarországi német településen – Csolnok – Véménd. I: Györgyi Bindorffer (red.) Változatok a kettős identitásra. Kisebbségi léthelyzetek és identitásalakzatok a magyarországi horvátok, németek, szerbek, szlovákok, szlovének körében. Budapest. S. 110–187.
Bindorffer, Györgyi (red.) 2007b: Változatok a kettős identitásra. Kisebbségi léthelyzetek és identitásalakzatok a magyarországi horvátok, németek, szerbek, szlovákok, szlovének körében. Budapest.
Block, David 2007: Second Language Identities. London & New York.
Bodó, Csanád 2004: A felsőőri magyar-német kétnyelvű beszélőközösség nyelvcseréjének történeti vizsgálata. I: István Lanstyák & József Menyhárt (red.) Tanulmányok a kétnyelvűségről II. Pozsony. S. 136–165.
Bodó, Csanád 2005: Hungarian in Austria. I: Anna Fenyvesi (red.) Hungarian Language Contact Outside Hungary. Studies on Hungarian as a minority language. Amsterdam & Philadelphia. S. 241–264.
Borbándi, Gyula, 1996: Emigráció és Magyarország. Nyugati magyarok a változások éveiben 1985–1995. Basel & Budapest.
Borbély, Anna 1993: Az életkor, a nem és az iskolázottság hatása a magyarországi románok román és magyar nyelvválasztására. I: Hungarológia 3. Budapest. S. 73–85.
Borbély, Anna 1998: Változások a magyarországi románok nyelvhasználatában: a közösségben használt román beszédváltozatok jellemzői és használatuk. I: Lanstyák, István & Szabómihály, Gizella (red.) Nyelvi érintkezések a Kárpát-medencében. Különös tekintettel a magyarpárú kétnyelvűségre. Pozsony. S. 34–43.
Borbély, Anna 2001: Nyelvcsere. Szociolingvisztikai kutatások a magyarországi románok közösségében. Budapest.
Borbély, Anna 2003: A kisebbségi nyelv megőrzésének lehetőségei a magyarországi románoknál. I: Osvát, Anna & Szarka, László (red.): Anyanyelv, oktatás – közösségi nyelvhasználat. Újratanítható-e a kisebbségek anyanyelve a magyarországi nemzetiségi iskolákban? Budapest. (Kisebbségek Kelet-Közép-Európában VIII.) S. 95–113.

Bourdieu, Pierre 1991: Language and Symbolic Power. Cambridge.
Bourhis, Richard 2001: Acculturation, language maintenance and language shift. I: Klatter-Folmer, Jetske & Van Avermaet, Piet (red.) Theories on maintenance and loss of minority languages. Towards a more integrated explanatory framework. Münster: S. 5–38.
Bourhis, Richard Yvon, Giles, Howard & Rosenthal, Doreen 1981: Notes on the construction of a 'subjective vitality questionnaire' for ethnolinguistic groups. I: Journal of Multilingual and Multicultural Development. 2. S. 145–155.
Boyd, Sally 1985: Language survival: A study of language contact, language shift and language choice in Sweden. Dissertation. Department of Linguistics, University of Gothenburg. Göteborg. (Gothenburg Monographs in Linguistics 6.)
Boyd, Sally 1987: Den andra generationens språkliga situation. I: Lithman, Yngve (red.) Nybyggarna i Sverige. Invandring och andragenartion. Stockholm. S. 174–202.
Boyd, Sally 2001: Immigrant languages in Sweden. I: Extra, Guus & Gorter, Durk (red.): The Other Languages of Europe. Demographic, Sociolinguistic and Educational Perspectives. Clevedon. (Multilingual Matters) S. 177–192.
Boyd, Sally & Gadelii, Karl Erland 1999: Vem tillhör talgemenskapen? Om jiddish i Sverige. I: Hyltenstam, Kenneth (red.) Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråksperspektiv. Lund. S. 299–328.
Boyd, Sally, Holmen, Anne & Jørgensen, Normann Jens (red.) 1994a: Sprogbrug og sprogvalg blandt indvandrere i Norden. Pohjoismaihin muuttaneiden kielen valinta ja käyttö. Bind 1. Gruppebeskrivelser. København. (Københavnerstudier i tosprogethed bind 22.)
Boyd, Sally, Holmen, Anne & Jørgensen, Normann, Jens (red.) 1994b: Sprogbrug og sprogvalg blandt indvandrere i Norden. Pohjoismaihin muuttaneiden kielen valinta ja käyttö. Bind 2. Temaartikler. København. (Københavnerstudier i tosprogethed bind 22.)
Boyd, Sally & Huss, Leena (red.) 2001: Managing Multilingualism in a European Nation-State: Challenges for Sweden. Clevedon. (Multilingual Matters.)
Brah, Avtar & Coombes, Annie E. (red.) 2000: Hybridity and its Discontents. Politics, Science, Culture. London & New York.
Bryman, Alan 1997: Kvalitet och kvantitet i samhällsvetenskaplig forskning. Lund.
Bryman, Alan 2002: Samhällsvetenskapliga metoder. Malmö.
Busch, Karin 1966: Om kulturkonfrontation. En studie av anpassning hos en kategori utlänningar i Sverige. Licentiatavhandling. Sociologiska institutionen vid Uppsala universitet. Uppsala.
Bussmann, Hadumod 1996: Routledge Dictionary of Language and Linguistics. London & New York.
Bæhrendtz, Nils Erik (red.) 1957: Vi såg det hända. En bok om den ungerska folkresningen. Stockholm.
Börestam, Ulla & Huss, Leena 2001: Språkliga möten. Tvåspråkighet och kontaktlingvistik. Lund.
Clément, Richard & Noels, Kimberly A. 1992: Towards a situated approach to ethnolinguistic identity: the effects of status on individuals and groups. I: Journal of Language and Social Psychology 11. (4.) S. 203–232.
Clyne, Michael 1982: Multilingual Australia.Resources, needs, policies. Melbourne.
Clyne, Michael 1991: Community Languages: The Australian Experience. Cambridge.
Collste, Göran 1996: Inledning till etiken. Lund.
Conklin, Nancy Faires & Lourie, Margaret A. 1983: A Host of Tongues: Language communities in the United States. New York.

Conversi, Daniele 1990: Language or race? The choice of core values in the development of Catalan and Basque nationalism. I: Ethnic and Racial Studies 13. S. 5−70.
Conversi, Daniele 1997: The Basques, the Catalans and Spain: Alternative Routes to Nationalist Mobilisation. London.
Cooper, Robert L. & Fishman, Joshua A. 1974: The study of language attitudes. I: International Journal of the Sociology of Language. 3. S. 5−19.
Csepregi, Márta (red.) 1989: Helsingin yliopiston unkarilainen laitos 60-vuotias. Helsinki. (Folia Hungarica 3. Castrenianumin toimitteita 33.)
Csernicskó, István 1998a: A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján). Budapest.
Csernicskó, István 1998b: Az ukrán nyelv oktatása Kárpátalja magyar iskoláiban. I: Lanstyák, István & Szabómihály Gizella (red.) Nyelvi érintkezések a Kárpátmedencében. Különös tekintettel a magyarpárú kétnyelvűségre. Pozsony. S. 44−60.
Csernicskó, István 2005: Hungarian in Ukraine. I: Fenyvesi, Anna (red.) Hungarian Language Contact Outside Hungary. Studies on Hungarian as a minority language. Amsterdam & Philadelphia. S. 89−132.
Csisztay, Gizella 1995: Magyarok északon. Közösségi élet a svédországi magyar emigrációban 1956 után. Nürnberg.
Davydova, Olga 2003: Syrjivä ja sisäänsulkeva suomalaisuus paluumuuttajien puheessa. I: Simola, Raisa & Heikkinen, Kaija (red.) Monenkirjava rasismi. Joensuu. S. 175−192.
De Bie-Kerékjártó, Ágnes 2007: Interkulturális kommunikáció magyar-holland viszonylatban. I: Maticsák, Sándor, Jankovics, József & Nyerges, Judit (red.) Nyelv, nemzet, identitás. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006. augusztus 22−26.) nyelvészeti előadásai. II. kötet. Budapest & Debrecen. S. 93−104.
De Korne, Haley, Byram, Michael & Fleming, Michael 2007: Familiarising the Stranger: Immigrant Perceptions of Cross-cultural interaction and Bicultural Identity. I: Journal of Multilingual & Multicultural Development, 28 (4). S. 290–307.
Dillman, Don A. 1983: Mail and Other Self-Administered Questionnaires. I: Peter H. Rossi, James D.Wright & Andy B. Anderson (red.) Handbook of Survey Research. Orlando. S. 359−377.
Domingo, Lilón 2005: A magyar bevándorlók szerepe a Dominikai Köztársaság iparosításában. I: Kovács, Nóra (red.) Tanulmányok a diaszpóráról. Budapest. S. 139−149.
Dorian, Nancy C. 1981: Language Death. The Life Cycle of a Scottish Gaelic Dialect. Philadelphia.
Dugántsy, Mária 1983: Ungerska i Sverige. Analys av språkliga drag i sverigeungerska barns skoluppsatser. Uppsala universitet, Finsk-ugriska institutionen. Uppsala. (FUSKIS / FIDUS 7.)
Đurović, Ljubomír & Stankovski, Miodrag 1979: Hemspråksutvecklingen hos serbokroatisk / kroatoserbisktalande barn i Sverige. En pilotstudie. Slaviska institutionen vid Lunds universitet. Lund.
Eastman, Carol M. & Reese, Thomas C. 1981: Associated language: How language and ethnic identity are related. I: General Linguistics, 21.(2). S. 109−116.
Edwards, John 1985: Language, Society and Identity. Basil Blackwell in association with André Deutsch. London.
Edwards, John 1986: Language in a Black Community. Clevedon. (Multilingual Matters 24.)
Éger, György 1995: Otthon és itthon. Beszélgetések nyugati magyarokkal. Budapest.

Elenius, Lars 2001: Både finsk och svensk. Modernisering, nationalism och språkförändring i Tornedalen 1850–1939. Department of Historical Studies. Umeå University. (Kulturens frontlinjer. Skrifter från forskningsprogrammet Kulturgräns Norr. 34.) Umeå.
Engblom, Charlotte 2004: Samtal, identiteter och positionering. Stockholm. (Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in Scandinavian Philology, 34.)
Engelbrektsson, Ulla-Britt 1987: Italienare och greker i Borås. I: Lithman, Yngve (red.) Nybyggarna i Sverige. Invandring och andrageneration. Stockholm. S. 44–78.
Eriksen, Thomas Hylland 1993: Etnicitet och nationalism. Nora.
Eriksen, Thomas Hylland 1994: Kulturelle veikryss. Essays om kreolisering. Oslo.
Erikson, Erik 1968: Identity, Youth and Crisis. New York.
Eőry, Vilma 2001: A csehországi magyarok bilingvizmusa nyelvhasználati kérdőívek alapján. I: Nyelvtudományi Közlemények, 98. S. 216–234.
F. Bánó, Klára 1987: Két amerikai magyar kétnyelvű közösség szociolingvisztikai vizsgálata. I: Magyar Nyelvőr, 111. (1). S. 14–19.
Falk, Johan & Sarmiento, Miguel Angel 2003: Language attitude and identity. A study on language attitude and beliefs among Spanish-speaking residents in Sweden. I: Fraurud, Kari & Hyltenstam, Kenneth (red.) Multilingualism in Global and Local Perspectives. Selected papers from the 8th Nordic Conference on Bilingualism, November 1-3, 2001. Stockholm. S. 241–251.
Fenyvesi, Anna (red.) 2005a: Hungarian Language Contact Outside Hungary. Studies on Hungarian as a minority language. Amsterdam & Philadelphia.
Fenyvesi, Anna 2005b: Hungarian in the United States. I: Fenyvesi, Anna (red.) Hungarian Language Contact Outside Hungary. Studies on Hungarian as a minority language. Amsterdam & Philadelphia. S. 265–318.
Fenyvesi, Anna 2005c: A toledói magyarok nyelve. Nem standard nyelvhasználat vagy a nyelvkontaktus hatása? I: Kovács, Nóra (red.) Tanulmányok a diaszpóráról. Budapest. S. 58–73.
Fedorowicz, Hanna M. 1997: The multicultural society in Central Europe: Towards a communication strategy. I: Wats, Richard J. & Smolicz Jerzy J. (red.) Cultural Democracy and Ethnic Pluralism. Frankfurt am Main. S. 77–94.
Firon, Ilkka & Korhonen, Mikko (red.) 1987: Unkaria Suomessa. Helsinki. (Folia Hungarica 2. Castrenianumin toimitteita 28.)
Fishman, Joshua A. 1964: Language Maintenance and Language Shift as a Field of Inquiry. I: Linguistics, 9. S. 32–70.
Fishman, Joshua A. 1965: Who speaks what language to whom and when? I: Linguistics, 2. S. 67–88.
Fishman, Joshua A. (red.) 1966: Language Loyalty in the United States: The Maintenance and Perpetuation of Non-English Mother Tongues by American Ethnic and Religious Groups. The Hague. (Janua linguarum. Series maior 21.)
Fishman, Joshua A. 1972a: Domains and the Relationship between Micro- and Macrolinguistics. I: Gumperz, John & Hymes, Dell (red.) Directions in Sociolinguistics. The ethnography of Communication. New York.
Fishman, Joshua A. 1972b: Language Maintenance and Language Shift as a Field of Inquiry: Revisited. I: Fishman, Joshua A. (red.) Language in Sociocultural Change. Stanford. S. 76–133.
Fishman, Joshua A. 1972c: Language Maintenance in a Supra-Ethnic Age. I: Fishman, Joshua A. (red.) Language in Sociocultural Change. Stanford. S. 48–75.
Fishman, Joshua A. 1977: Language and Ethnicity. I: Giles, Howard (red.) Language, Ethnicity and Intergroup Relations. London. S. 15–57.

Fishman, Joshua A. 1989: Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective. Clevedon: (Multilingual Matters.)
Fishman, Joshua A. 1991: Reversing Language Shift. Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages. Clevedon & Philadelphia & Adelaide. (Multilingual Matters 76.)
Fishman, Joshua A. (red.) 1999: Handbook of language & Ethnic Identity. Oxford.
Flodell, Gunvor 1986: Misiones-svenska. Språkbevarande och språkpåverkan i en sydamerikansk talgemenskap. Uppsala. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 17.)
Flodell, Gunvor 2002: ”De verkar te å gå bakåt”. Språk, etnicitet och identitet belyst utifrån emigrant- och dialektmaterial. Umeå. (Kulturens frontlinjer. Skrifter från forskningsprogrammet Kulturgräns Norr. 36.)
Forsman, Birgitta 1997: Forskningsetik – en introduktion. Lund.
Fraurud, Kari & Hyltenstam, Kenneth 1999: Språkkontakt och språkbevarande: romani i Sverige. I: Hyltenstam, Kenneth (red.) Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråksperspektiv. Lund. S. 241–298.
Frändén, Märit 2010: “Att blotta vem jag är.” Släktnamnsskick och släktnamnsbyten hos samer i Sverige 1920–2009. Uppsala. (Namn och samhälle 23.)
Gaarder, A. Bruce 1977: Bilingual Schooling and the Survival of Spanish in the United States. Rowley, Massachusetts. (Series on studies in bilingual education.)
Gaarder, A. Bruce 1979: Language maintenance or language shift. I: Mackey, William F. & Andersson, Theodore (red.) Bilingualism in early childhood. Rowley, Massachusetts. (Series on studies in bilingual education.) S. 409–434.
Gal, Susan 1979: Language Shift. Social Determinants of Linguistic Change in Bilingual Austria. Language, Thought, and Culture: Advances in the Study of Cognition. Department of Antropology, Rutgers University New Brunswick. New Jersey.
Gal, Susan 1993: Diversity and contestation in linguistic ideologies: German speakers in Hungary. I: Language in Society, 22. S. 337–359.
Gal, Susan 1995: Cultural bases of language use among German-speakers in Hungary. I: International Journal of the Sociology of Language, 111. S. 93–102.
García, Ricardo L. & Diaz, Carlos F. 1992: The status and use of Spanish and English among Hispanic youth in Dade County (Miami) Florida: A sociolinguistic study. I: Language and Education, 6 (1). S. 13–32.
Gardner, Robert C. 1985: Social Psychology and Second Language Learning. The Role of Attitudes and Motivation. London. (The Social Psychology of Language 4.)
Gerevich-Kopteff, Éva 1993: Magyarságőrzés és beilleszkedés Finnországban. I: Békési, Imre, Jankovics, József, Kósa, László & Nyerges, Judit (red.) Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon. Peregrination, Old and New. Hungarians Abroad and Foreigners in Hungary. III. Magyar nyelvészek külföldön – külföldiek Magyarországon. Hungarian Linguists Abroad, Foreign Linguists in Hungary. Budapest & Szeged. S. 1274–1279.
Giddens, Anthony 1991: Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Polity Press. Cambridge.
Giles, Howard 1978: Linguistic differentiation between ethnic groups. I: Tajfel, Henri (red.) Differentiation between social groups. London. S. 361–393.
Giles, Howard 2001: Ethnolinguistic vitality. I: Mesthrie, Rajend (red.) Concise Encyclopedia of Sociolinguistics. Oxford. S. 473.
Giles, Howard, Bourhis, Richard Y. & Taylor, Donald M. 1977: Towards a Theory of Language in Ethnic Group Relations. I: Giles, Howard (red.) Language, Eth-

nicity and Intergroup Relations. London. (European Monographs in Social Psychology 13.) S. 307−348.
Giles, Howard & Byrne, Jane L. 1982: An intergroup approach to second language acquisition. I: Journal of Multilingual and Multicultural Development, 3. (1). S. 17−41.
Giles, Howard & Coupland, Nikolas 1991: Language: contexts and consequences. California. (Mapping Social Psychology Series.)
Giles, Howard & Johnson, Patricia 1981: The Role of Language in Ethnic Group Relations. I: Turner, John C. & Giles, Howard: Intergroup Behaviour. Oxford. S. 199–243.
Giles, Howard & Johnson, Patricia 1987: Ethnolinguistic identity theory: a social psychological approach to language maintenance. I: International Journal of the Sociology of Language, 68. S. 69–99.
Giles, Howard & Powesland, Peter F. 1975: Speech style and social evaluation. London.
Giles, Howard & Saint-Jacques B. 1979: Language and Ethnic Relations. Oxford.
Gilroy, Paul 1992: The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness. Cambridge.
Gilroy, Paul 1997: Diaspora and the Detours of Identity. I: Kathryn Woodward (red.) Identity and Difference. London. S. 301−343.
Glazer, Nathan 1978: The process and problems of language maintenance. I: Lourie, Margaret A. & Conklin, Nancy Faires (red.) A pluralistic nation: The language issue in the United States. Rowley, Massachusetts.. (Series in sociolinguistics.) S. 32−43.
Gradén, Lizette 2003: On Parade. Making Heritage in Lindsborg, Kansas. Centrum för multietnisk forskning. Uppsala universitet. Uppsala. (Acta Universitatis Upsaliensis. Studia multiethnica Upsaliensia. 15.)
Granfeldt, Jonas 2003: L´acquisition des cateégories fonctionnelles. Étude comparative du développement du DP français chez des enfants et des apprenants adultes. Romanska institutionen. Lunds universitet. Lund.
Grin, François 2003: Language Policy Evaluation and the European Charter for Regional or Minority Languages. Hampshire & New York.
Grosjean, François 1982: Life with two languages. An introduction to Bilingualism. Cambridge.
Gudykunst, William B. & Schmidt, Karen L. 1987: Language and Ethnic Identity: an overview and prologue. I: Gudykunst, William B. (red.) Language and Ethnic Identity. Journal of Language and Social Psychology, 6. (2 and 4). S. 157−170.
Gudykunst, William B. & Ting-Toomey, Stella 1990: Ethnic Identity, Language and Communication Breakdowns. I: Giles, Howard & Robinson, W. Peter (red.) Handbook of Language and Social Psychology. Chichester. S. 309−327.
Gunda, Béla 1996: Unkarilaisesta kansankulttuurista. Jyväskylän yliopisto. Humanistisen tiedekunnan Hungarologia-projekti. Jyväskylä. (Hungarologische Beiträge 8.)
Gyivicsán, Anna 1993: Anyanyelv, kultúra, közösség. A magyarországi szlovákok. Budapest.
György-Ullholm, Kamilla 2004: Language planning between pluralism and assimilationism. Reflections on Hungarian mother tongue instruction in Sweden. I: Estudios de Sociolingüística, 5.(2). S. 277−298.
György-Ullholm, Kamilla 2005: Értékrendváltozás a svédországi magyarok körében? Eva M. Hamberg Livsåskådningar, religion och värderingar i en invandrargrupp című könyvéről. [Rec.] I: Svédországi magyar peregrinusok. Különnyomat az Új Horizont kulturális folyóirat 2005/1. számából. Veszprém.

György-Ullholm, Kamilla 2008: Etnikai identitás és nyelvválasztás a globalizáció korában. Mitől vagyunk magyarok Svédországban? I: Dávid, Gyula & Veress, Zoltán (red.) Kik vagyunk és miért. Írások az identitásról. Stockholm. S. 155–186.
György-Ullholm, Kamilla 2010: Same Mother Tongue – Different Origins. Implications for Language Maintenance and Shift among Hungarian Immigrants and their Children in Sweden. Centre for Research on Bilingualism. Stockholm University. Stockholm. (Dissertations in Bilingualism 20.)
Győri-Nagy, Sándor 1985: Nyelvállapot és nemzetiségtudat Brennbergbánya (Brennberg) német ajkú lakossága körében. I: A magyarországi nemzetiségek kulturális, tudati jellemzői. Budapest. S. 113–205.
Göncz, Lajos 1985: A kétnyelvűség pszichológiája: A magyar-szerbhorvát kétnyelvűség lélektani vizsgálata. Újvidék.
Göncz, Lajos 1991: A vajdasági magyar-szerbhorvát kétnyelvűség pszichológiai kutatásai. I: Győri-Nagy, Sándor & Kelemen, Janka (red.) Kétnyelvűség a Kárpát-medencében I. Budapest. S. 88–99.
Göncz, Lajos 1999: A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban). Budapest & Újvidék.
Göncz, Lajos 2001: Nyelvi és szociológiai változók összefüggése a Kárpát-medencei magyar beszélőközösségeknél kisebbségi és többségi helyzetben. I: Magyar Nyelv, XCVII. (2). S. 152–171.
Göncz, Lajos & Vörös, Ottó 2005: Hungarian in the former Yugoslavia (Vojvodina and Prekmurje). I: Anna Fenyvesi (red.) Hungarian Language Contact Outside Hungary. Studies on Hungarian as a minority language. Amsterdam & Philadelphia. S. 187–240.
Haglund, Charlotte 2005: Social Interaction and Identification among Adolescents in Multilingual Suburban Sweden. A study of institutional order and sociocultural change. Stockholm University. Stockholm.
Hagström, Charlotte 2006: Man är vad man heter… Namn och identitet. Stockholm.
Hall, Stuart [1999] 2002: Identiteetti. 4. painos. Tampere.
Halmesvirta, Anssi & Nyyssönen, Heino (ed.) 2006: Bridge building and political cultures: Hungary and Finland 1956–1989. University of Jyväskylä. Jyväskylä. (Hungarologische Beiträge 18.)
Halvorsen, Knut 1992: Samhällsvetenskaplig metod. Lund.
Hamberg, Eva M 2000: Livsåskådningar, religion och värderingar i en invandrargrupp. En studie av sverigeungrare. Stockholm. (CEIFOs skriftserie 185.)
Hamers, Josiane F. & Blanc, Michael Michael H. A. [1989] 2000: Bilinguality and bilingualism. 2nd ed. Cambridge.
Hámori, László 1957: Ungerska flyktingar i Sverige. I: Sociala Meddelanden 04. S. 33–42.
Harding, Edith & Riley, Philip 1994: Den tvåspråkiga familjen. En handbok i tvåspråkighet. Uppsala.
Harlig, Jeffrey 1993: A kelet-európai szociolingvisztika története és perspektívái. I: Magyar Nyelvőr, 117. (1). S. 109–112.
Hasselmo, Nils 1974: Amerikasvenska. En bok om språkutvecklingen i Svensk-Amerika. Stockholm. (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden. 51.)
Hassinen, Sirje 2002: Simultaaninen kaksikielisyys: läheiset sukukielet viro ja suomi rinnakkain. Oulu. (Acta universitatis Ouluensis. Sarja B, osa 43.)
Haugen, Einar 1953: The Norwegian Language in America: a Study in Bilingual Behaviour. Philadelphia.
Haugen, Einar 1956: Bilingualism in the Americas: An Introduction and a Bibliography. Alabama.

Heikkinen, Jani (red.) 2006: Budapest. Kirjailijan kaupunki. Helsinki. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1088.)
Heikkinen, Kaija 2003: Nationalistinen karelianismi paluumuuttajien kiusana. I: Simola, Raisa & Heikkinen, Kaija (red.) Monenkirjava rasismi. Joensuu. S. 158−174.
Helander, Elina 1984: Om trespråkighet. En undersökning av språkvalet hos samerna i Övre Soppero. (Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 67.) Umeå.
Hene, Birgitta 1997: Ett språks värde. I: Andersson, Anders-Börje, Enström, Ingegerd, Källström, Roger & Nauclér, Kerstin (red.): Svenska som andraspråk och andra språk. Festskrift till Gunnar Tingbjörn. Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet. Göteborg. S. 135–152.
Henriksson, Katalin 2002: Peripheral Hungarians in diaspora. Sweden. A sociolinguistic, multilingual and multiethnic study. I: Jaago, Tiiu, Kõiva, Mare & Kärsna, Kairika (red.) Lives, histories and identities. Studies on oral histories, life- and family stories. Tartu. (Contemporary folklore 3.) S. 88−106.
Hinnenkamp, Volker 2000: "Gemischt sprechen" von Migrantenjugendlichen als Ausdruck ihrer Identität. I: Der Deutschunterricht, 5. S. 96−107.
Hoare, Rachel 2000: Linguistic Competence and Regional Identity in Brittany: Attitudes and Perceptions of Identity. I: Journal of Multilingual and Multicultural Development, 21. (4). S. 324−346.
Hoffman, Diane M. 1989: Language and culture acquisition among Iranians in the United States. I: Anthropology and Education Quarterly 20. S. 118−132.
Hofstede, Gert 2001: Culture's Consequences. Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nation. 2nd ed. Thousand Oaks, California.
Honka-Hallila, Helena (red.) 2000: Meidän Unkari. Suomi-Unkari Seura 1950-2000. Helsinki.
HTMH 2006 = 2005-ös jelentés a Kárpát-medencén kívül élő magyarság helyzetéről. Határon Túli Magyarok Hivatala. http://www.hhrf.org/htmh/printable_version.php (2006.01.13).
Hunfalvy, Pál 1871: Utazások a Balti-tenger vidékein. Budapest.
Huotari, Juhani & Vehviläinen, Olli (red.) 2004: Unkari. Maa, kansa, historia. Helsinki. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 871.)
Huotari, Tauno 1975: Suomi-Unkari Seura 1950-1975. Helsinki.
Husband, Charles & Saifullah-Khan, Verity 1982: The Viability of Ethnolinguistic Vitality: Some Creative Doubts. I: Journal of Multilingual and Multicultural Development, 3. S. 193−205.
Huss, Leena Marjatta 1991: Simultan tvåspråkighet i svensk-finsk kontext. Uppsala. (Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Uralica Upsaliensia 21.)
Huss, Leena 1999: Reversing Language Shift in the Far North: Linguistic Revitalization in Northern Scandinavia and Finland. Uppsala. (Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Uralica Upsaliensia 31.)
Huss, Leena 2008: Researching Language Loss and Revitalization. I: Kendall A. King & Hornberger, Nancy H. (red.) Encyclopedia of Language and Education. 2nd ed. Volume 10. Research Methods in Language and Education. New York. S. 69−81.
Hyltenstam, Kenneth & Stroud, Christopher 1991: Språkbyte och språkbevarande. Om samiskan och andra minoritetsspråk. Lund.
Hyltenstam, Kenneth, Stroud, Christopher & Svonni, Mikael 1999: Språkbyte, språkbevarande, revitalisering. Samiskans ställning i svenska Sápmi. I: Hyltenstam, Kenneth (red.) Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråksperspektiv. Lund. S. 41−97.

Isajiw, Wsevolod W. 1974: Definitions of Ethnicity. I: Ethnicity 1974, 1.(2.) S. 111–124.
Iskanius, Sanna 1999: Venäjää äidinkielenään puhuvien maahanmuuttajanuorten kieli-identiteetti ja etninen identiteetti. I: Martin, Maisa & Voionmaa, Kaarlo: Yhdeksän tutkielmaa suomesta toisena ja vieraana kielenä. Jyväskylä. (Suomen kielen laitoksen julkaisuja 40.) S. 38–60.
Iskanius, Sanna 2006: Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti. Jyväskylä. (Jyväskylä Studies in Humanities 51.)
Ivars, Ann-Marie 2003: Hur talar våra emigranter i Amerika? I: Namn och språk i när och fjärran. Hyllningsskrift till Marianne Blomqvist den 24 september 2002. Helsingfors. (Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet B: 23.) S. 67–76.
Jaakkola, Magdalena 1972: Om tvåspråkighetens sociologi med speciell hänsyn till språkförhållandena i svenska Tornedalen. Helsinki. (Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia, 176.)
Jaakkola, Magdalena 1973: Språkgränsen: en studie i tvåspråkighetens sociologi. Stockholm. (Aldus-serien 408.)
Jacobsson-Widding, Anita 1983: Identity: Personal and Socio-Cultural. A Symposium. Stockholm.
Jahani, Carina 2004: Language attitudes and language maintenance among Iranian immigrants in Sweden. Uppsala. (Orientalia Suecana LIII.) S. 93–111.
Jakab, István 1998: A szlovákiai magyar nyelvhasználat és nyelvművelés időszerű kérdései. I: Kontra, Miklós & Saly Noémi (red.) Nyelvmentés vagy nyelvárulás? Vita a határon túli magyar nyelvhasználatról. Budapest. S. 317–325.
Jalava, Antti 1876: Unkarin maa ja kansa. Neljäkymmentä matkakirjettä. Helsinki.
Jalava, Antti 1910: Unkari. Helsinki.
Jalava, Antti 1948: Antti Jalava, tavallisen miehen tarina. Hänen omista kirjeistään ja puheistaan koonnut Ilona Jalava. Porvoo.
Janhila, Jaana (red.) 1991: Kulttuurin Unkari. Jyväskylä. (Studia Hungarologica 1.)
Jansson, Annika 2005: Sami Language at Home and at School. A Fieldwork Perspective. Uppsala. (Studia Uralica Upsaliensia 36. Acta Universitatis Upsaliensis.)
Janulf, Pirjo 1998: Kommer finskan i Sverige att fortleva? En studie av språkkunskaper och språkanvändning hos andragenerationens sverigefinnar i Botkyrka och hos finlandssvenskar i Åbo. Stockholm. (Acta Universitatis Stockholmiensis. Studia Fennica Stockholmiensia 7.)
Járosi, Katalin 2005: Nagyváros, politika és reprezentáció a Berlinben élő magyarok etnicitásának tükrében. I: Kovács, Nóra (red.) Tanulmányok a diaszpóráról. Budapest. S. 87–95.
Jarovinszkij, Alekszandr 2001: A kétnyelvű magyar-szlovák gimnazisták lexikális-szemantikai reprezentációjáról. I: Nyelvtudományi Közlemények, 98. S. 235–249.
Jarovinszkij, Alekszandr & Fabricius, Ildikó 1978: Kommunikatív folyamatok stratégiája kétnyelvű gyermekeknél. I: Magyar Pszichológiai Szemle, 1. S. 72–80.
Jasinskaja, Inga 1996: Venäjänkielisenä Suomessa ja suomalaisessa koulussa. I: Ruuska, Helena & Tuomi, Sanna-Marja (red.): Moneja baareja, tiellä toimivaan kaksikielisyyteen. (Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja.) S. 53–58.
Jasinskaja-Lahti, Inga & Liebkind, Karmela 1999a: Venäjänkielisten maahanmuuttajanuorten perhearvot ja identiteetti. I: Liebkind, Karmela (red.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki. S. 124–137.

Jasinskaja-Lahti, Inga & Liebkind, Karmela 1999b: Exploration of the Ethnic Identity of Russian-Speaking Immigrant Adolescents in Finland. I: Journal of Cross-Cultural Psychology, 30. (4). S. 527–539.
Johansson, Charlotte 2000: Flerspråkighet i ett mångkulturellt klassrum? Några flerspråkiga elevers förhållningssätt till språklig och kulturell mångfald i skolan. Mångetnicitet, tvåspråkighet och utbildning 1. Uppsala universitet. Institutionen för lärarutbildning. Uppsala. (Studier av utbildning och kultur.)
Joseph, John E. 2004: Language and Identity. National, Ethnic, Religious. Hampshire & New York.
Juvonen, Päivi 2000: Grammaticalizing the Definite Article. A Study of Definite Adnominal Determiners in a genre of Spoken Finnish. Stockholm.
Jönsson-Korhola, Hannele & Lindgren, Anna-Riitta (red.) 2003: Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä. Helsinki. (Tietolipas 190.)
Kallioniemi, Sole 1991: Nem nem soha! Ei ei koskaan! I: Janhila, Jaana (red.): Kulttuurin Unkari. Jyväskylä. (Studia Hungarologica 1.) S. 201–216.
Kangassalo, Raija 2008: Muuttuvaa suomen kielen syntaksia. Toisen polven ruotsinsuomen lauserakenteita. [Finsk syntax i förändring. Satsstrukturer i andragenerationens sverigefinska]. I: Börestam, Ulla, Gröndahl, Satu & Straszer, Boglárka (red.) Revitalisera mera! En artikelsamling om den språkliga mångfalden i Norden tillägnad Leena Huss. Uppsala. (Uppsala Multiethnic Papers 50.)
Kardos, Vera (u.å.): Ahogy én láttam Finnországot. Budapest.
Karjalainen, Merja & Vuojala, Eszter 1986: Unkaria ja suomea – Kaksikielisen Lauri-pojan puheen kehittymisestä. I: Karjalainen, Merja (red.) Kielitieteellisiä muistoonpanoja 1. Oulu. (Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksen tutkimusraportteja 26.) S. 96–103.
Karlsson, Folke 1993: Anders Svensson: Ungrare i folkhemmet, Svensk flyktingpolitik i kalla krigets skugga. [Rec.] I: Historielärarnas förenings årsskrift, 1992/1993. S. 189.
Karstadt, Angela 2003: Tracking Swedish-American English. A longitudinal study of linguistic variation and identity. Uppsala. (Acta Universitatis Upsaliensis. Studia multiethnica Upsaliensia 16.)
Kassai, Ilona (red.) 1995: Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat. A 6. élőnyelvi konferencia előadásai. Budapest.
Katila, Kirsti, Nieminen, Kari, Myllys, Leena, Huttunen, Kalervo, Saarinen, Annikki, Niemi, Leena, Sovijärvi, Riitta & Vilppo, Arja (red.) 2004: Suomi-Unkari Seuran Riihimäen osasto 1964-2004. Riihimäki.
Kettunen, Lauri 1960: Matkapakinoita ja muita muistelmia 1925-1960. Helsinki.
Khalil, Nidal & Kittel, Marianne 2001: Identitet: Okänd. Åtta andra generationens invandrares syn på sin identitet, sitt språk och samhället de lever i. C-uppsats. Lunds universitet. Socialhögskolan. Lund. (Kulturmöten och Integration. SOL 066.)
Kiefer, Ferenc (red.) 1995/1996: Acta Linguistica Hungarica. An International Journal of Linguistics, 43. (3–4). Budapest.
Kilpiö, Arto (red.) 2000: 1000-vuotias Unkari. Tuhatvuotiaan Unkarin valtion kulttuurin juuret –seminaarin 26. ja 27.4.2000 esitelmiä. Helsinki. (Castrenianumin toimitteita 60. Folia Hungarica.)
King, Kendall A. 2001: Language Revitalization Processes and Prospects. Clevedon. (Multilingual Matters.)
Kiss, Jenő 1992: Észrevételek a magyar beszélt nyelvi kutatásokról. I: Magyar Nyelv, 1992. (2).
Kiss, Jenő 1995 [2002]: Társadalom és nyelvhasználat. Szociolingvisztikai alapfogalmak. Budapest.

Klaniczay, Tibor (red.) 1986: Unkarin kirjallisuus. Helsinki. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 438.)
Klintborg, Staffan 2004: Voffor språkar di på detta viset amerikasvenskarna? Växjö. (Emigrantinstitutets vänners skriftserie 11.)
Kloss, Heinz 1966: German-American language maintenance efforts. I: Fishman, Joshua A. (red.): Language Loyalty in the United States: The Maintenance and Perpetuation of Non-English Mother Tongues by American Ethnic and Religious Groups. The Hague. (Janua linguarum. Series maior 21.) S. 206–252.
Koczogh, Ákos 1987: Otthon, Finnországban. Budapest.
Kodolányi, János 1937: Suomi a csend országa. Budapest.
Kodolányi, János 1939: Suomi titka. Budapest.
Kodolányi, János 1990: Suomi. Budapest.
Kolláth, Anna 2004: Nyelvi változók lendvai diákok írott nyelvében. I: P. Lakatos, Ilona & T. Károlyi, Margit (red.) 2004: Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcsere. Budapest. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XXXII.) S. 185−191.
Kontra, Miklós 1990: Fejezetek a South Bend-i magyar nyelvhasználatból. Budapest. (Linguistica, series A. Studia et dissertationes, 5.)
Kontra, Miklós 1992: Remarks on Sociolinguistics in Budapest. I: Kontra, Miklós & Váradi, Tamás (red.) Studies in Spoken Languages: English, German, Finno-Ugric. Budapest. S. 83−94.
Kontra, Miklós 1995: Módszertani megjegyzések az amerikai magyar eldöntendő kérdőintonáció kapcsán. I: Kassai, Ilona (red.) Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat. S. 271−286.
Kontra, Miklós 1996: Magyar nyelvhasználat határainkon túl. I: Diószegi, László (red.) Magyarságkutatás 1995−96. Budapest. (A Magyarságkutatás Könyvtára XX.) S. 113−123.
Kontra, Miklós 2006: Hungary: Language Situation. I: Brown, Keith (red.) Encyclopedia of Language & Linguistics. 2nd ed. Volume 5. Oxford. S. 440−441.
Kontra, Miklós & Pléh, Csaba (red.) 1995: Hungarian Sociolinguistics. International Journal of the Sociology of Language 111. Berlin & New York.
Kontra, Miklós & Saly, Noémi (red.) 1998: Nyelvmentés vagy nyelvárulás? Vita a határon túli magyar nyelvhasználatról. Budapest.
Kosonen, Liisa 1994: Vietnamilainen oppilas kahden kulttuurin välissä. I: Liebkind, Karmela (red.) Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsingfors. S. 192−223.
Kostoulas-Makrakis, Nelly 1995: Language Maintenance or Shift? A study of Greek background students in Sweden. Stockholm.
Kotsinas, Ulla-Britt 1985: Invandrare talar svenska. Malmö. (Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 15.)
Kotsinas, Ulla-Britt 1994: Ungdomsspråk. (Ord och stil.) Uppsala.
Kovács, Andor, 1999: A világ magyarsága. Európa I. Budapest.
Kovács, Magdolna 2001: Code-Switching and Language Shift in Australian Finnish in Comparison with Australian Hungarian. Åbo.
Kovács, Magdolna 2005: Hungarian in Australia. I: Anna Fenyvesi (red.) Hungarian Language Contact Outside Hungary. Studies on Hungarian as a minority language. Amsterdam & Philadelphia. S. 319−350.
Kovács, Nóra 2002: A Buenos Aires-i magyar kórus: közösség és identitásteremtés. I: Kovács, Nóra & Szarka, László (red.) Tér és Terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből. I. Budapest. (Az MTA Kisebbségkutató Intézetének évkönyve I.) S. 137−161.

Kovács, Nóra 2005a: Baráti kapcsolatok hálózatában. Magyar zsidó bevándorlók első és második generációja Buenos Airesben: integrációs stratégiák és identifikáció. I: Kovács, Nóra (red.) Tanulmányok a diaszpóráról. Budapest. S. 96–121.
Kovács, Nóra (red.) 2005b: Tanulmányok a diaszpóráról. Budapest.
Kovács, Nóra, Osvát, Anna & Szarka, László (red.) 2004: Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből III. Budapest.
Kozár, Mária 2007: ”Sem okosak, sem gazdagok” – A magyarországi szlovének identitása, különös tekintettel a Felsőszölnökön, Rábatótfaluban és Szombathelyen élőkre. I: Bindorffer, Györgyi (red.) Változatok a kettős identitásra. Kisebbségi léthelyzetek és identitásalakzatok a magyarországi horvátok, németek, szerbek, szlovákok, szlovének körében. Budapest. S. 16–62.
Kuoppa, Harriet 2008: Situationen för minoritetsspråket meänkieli i Sverige. Umeå.
Kurhila, Salla (red.) 1996: Kymmenen tutkielmaa kielen omaksumisesta ja vuorovaikutuksesta. Helsinki. (Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja. Kakkoskieli 1.)
Kuure, Olli 1997. Discovering traces of the past. Studies of bilingualism among school pupils in Finland and in Sweden. Väitöskirja. Oulu. (Oulun yliopiston julkaisuja. Sarja E, osa 23.)
Kuyumcu, Eija 1995: Turkiska elever på högstadiet – Språksociologisk situation samt preliminär bedömning av språkfärdigheten i svenska och turkiska. Språk och miljö i Botkyrka. Stockholm. (Rapport från den språkvetenskapliga pilotundersökningen. Del 2. Rapporter om tvåspråkighet 10.)
Kvale, Steinar 1997: Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund.
Kyntäjä, Eve 2004: The Meaning of Stigma for Self-identification and Psychological Well-being amongst Estonian- and Russian-speaking immigrants in Finland. A Qualitative interview study. I: Puuronen, Vesa, Häkkinen, Antti, Pylkkänen, Anu, Sandlund, Tom & Toivanen, Reetta (red.) New challenges for the welfare society. Joensuu. (Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 142.) S. 193–207.
Kürtösi, Katalin 1993: Kanadai magyar költők kétnyelvűsége. I: Békési, Imre, Jankovics, József, Kósa, László & Nyerges, Judit (red.) Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon. Peregrination, Old and New. Hungarians Abroad and Foreigners in Hungary. III. Magyar nyelvészek külföldön – külföldiek Magyarországon. Hungarian Linguists Abroad, Foreign Linguists in Hungary. Budapest & Szeged. S. 831–836.
Kärkkäinen, Tanja & Mononen, Kaarina 1999: Maahanmuuttajavanhukset ja suomen kieli: haastattelututkimus inkerinsuomalaisten, bosnialaisten ja vietnamilaisten vanhusten kielenoppimismotivaatiosta, sosiaalisista verkoista ja etnolingvistisestä identiteetistä. Helsinki.
Lagman, Edvin 1979: Estlandssvenskarnas språkförhållanden. En bok om Estlands svenskar. Stockholm.
Lahdelma, Tuomo 1991: August Ahlqvist ja Unkarin kulttuuri. I: Janhila, Jaana (red.): Kulttuurin Unkari. Jyväskylä. (Studia Hungarologica 1.) S. 9–41.
Lahdelma, Tuomo, Dobos, István & Rautavuoma, Veera (red.) 2001: Unkarilainen omakuva. Jyväskylä.
Laihiala-Kankainen, Sirkka, Pietikäinen, Sari & Dufva, Hannele 2002: Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti. Jyväskylä.
Lainio, Jarmo 1989: Spoken Finnish in Urban Sweden. Uppsala. (Uppsala Multiethnic Papers 15.)
Lainio, Jarmo 2005: Sverigefinne duger nästan, sverigefinska finns inte än. Tankar om språkbevarande och sverigefinnars identiteter. I: Börestam, Ulla & Gunnars-

son, Britt-Louise (red.) Språk och kultur i det multietniska Sverige. Uppsala. (TeFa nr 44.) S. 98–118.
Lainio, Jarmo & Leppänen, Annaliina 2005: Sverigefinnars tankar om finskans möjligheter och rättigheter i Stockholm och Mälardalsregionen – En intervjustudie. I: Rätten till mitt språk. Förstärkt minoritetsskydd. Delbetänkande från Utredningen om finska och sydsamiska språken. Stockholm. (SOU 2005:40.) S. 493–666.
Lajos, Attila 2004: Hjälten och offren. Raoul Wallenberg och judarna i Budapest. Växjö. (Svenska Emigrantinstitutets skriftserie 15.)
Lajos, Attila 2006: Invandrare som önskades stanna. Ungerska lantarbetare i Sverige i slutet av 1940-talet. I: Katarina Hjelm (red.) Flervetenskapliga perspektiv i migrationsforskning. Årsbok 2006 från forskningsprofilen Arbetsmarknad, Migration och Etniska relationer (AMER) vid Växjö universitet. (Acta Wexionensia. Nr 101/2006.) Växjö.
Lajos, Attila 2007: Språk och identitet. Invandrarnas omedvetna anpassning till en hegemonisk majoritet. I: Jan Ekberg (red.) Sveriges mottagning av flyktingar – några exempel. Växjö. (Årsbok 2007 från forskningsprofilen Arbetsmarknad, Migration och Etniska relationer, AMER, vid Växjö universitet. Acta Wexionensia. Nr 131/2007.)
Lajos, Attila 2008: Språk och identitet. I: Invandrare & Minoriteter, 1. S. 21–25.
Lammervo, Tiina 2005: Language and culture contact and attitudes among first generation Australian Finns. Queensland.
Lane, Pia 2006: A Tale of Two Towns: A Comparative Study of Language and Culture Contact. Dissertation. Oslo. (Acta Humaniora.)
Lange, Anders 1989: Identifications, Perceived Cultural Distance and Stereotypes in Yugoslav and Turkish Youth in Stockholm. I: Liebkind, Karmela (red.) New Identities in Europe, Immigrant Ancestry and the Ethnic Identity of Youth. Aldershot. (Studies in European migration.) S. 169–218.
Lange, Anders & Westin, Charles 1981: Etnisk diskriminering och social identitet. Forskningsöversikt och teoretisk analys. Stockholm.
Lange, Anders & Westin, Charles 1985: The Generative Mode of Explanation in Social Psychological Theories of Race and Ethnic Relations. Research group on ethnic relations, social cognition and cross-cultural psychology. Stockholm. (Report no. 6.)
Langman, Juliet 1997: Expressing identity in a changing society: Hungarian youth in Slovakia. I: Kürti, László & Langman, Juliet (red.) Beyond Borders: Remaking Cultural Identities in the New East and Central Europe. Boulder, Colorado. S. 111–131.
Langman, Juliet 2002: Language and Identity in a Hungarian Minority Dance Group. I: Lanstyák, István & Simon, Szabolcs (red.) Tanulmányok a kétnyelvűségről. Pozsony. S. 57–70.
Lanstyák, István 1991a: A szlovák nyelv árnyékában. A magyar nyelv helyzete Csehszlovákiában 1918–1991. I: Kontra, Miklós (red.) Tanulmányok a határainkon túli kétnyelvűségről. Budapest. S. 11–71.
Lanstyák, István 1991b: Töprengések a szlovákiai magyarok kétnyelvűségéről. I: Győri-Nagy, Sándor & Kelemen, Janka (red.) Kétnyelvűség a Kárpát-medencében I. Budapest. S. 20–29.
Lanstyák, István 2000: A magyar nyelv Szlovákiában. Budapest & Pozsony.
Lanstyák, István 2004: Végbement vagy elmaradt nyelvcserék nyelvi emlékei a magyar-szlovák nyelvhatáron. I: Kozma, István & Papp, Richárd (red.) Etnikai kölcsönhatások és konfliktusok a Kárpát-medencében. Válogatás a Válogatás a

Kárpát-medence etnikai tér- és identitásszerkezetében című konferencia előadásaiból. Budapest. (Kisebbségek Kelet-Közép-Európában IX.) S. 132–149.
Lanstyák, István & Menyhárt, József (red.) 2005: Tanulmányok a kétnyelvűségről III. Pozsony.
Lanstyák, István & Szabómihály, Gizella 2005: Hungarian in Slovakia. I: Anna Fenyvesi (red.) Hungarian Language Contact Outside Hungary. Studies on Hungarian as a minority language. Amsterdam & Philadelphia. S. 47–88.
Latomaa, Sirkku 1993: 'Maailmankieli' vähemmistökielenä – kaksikielisyydestä suomenamerikkalaisten keskuudessa. I: Suojanen, Matti K. & Kulkki-Nieminen, Auli (red.): 19. Kielitieteen päivät Tampereella 8.-9. toukokuuta 1992. Tampere. (Folia Fennistica & Linguistica. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 16.) S. 193–209.
Latomaa, Sirkku 1998: English in contact with ”the most difficult language in the world”: the linguistic situation of Americans living in Finland. I: International Journal of the Sociology of Language, 133. S. 51–71.
Laurila, Aarne 1966: Unkari - romantiikkaa ja realismia. Helsinki.
Le Page, Robert B. 1977: Processes of Pidginization and Creolization. I: Valdman, Albert (red.) Pidgin and Creole Linguistics. Indiana University Press. Bloomington. S. 227–255.
Le Page, Robert B. & Tabouret-Keller, Andrée 1985: Acts of Identity: Creole-Based Approaches to Language and Ethnicity. Cambridge.
Lehtinen, Tuija 2002: Oppia kieli kaikki. Maahanmuuttajalasten suomen kielen kehitys ja kaksikielisyys peruskoulun ensimmäisellä luokalla. Turku. (Turun yliopiston julkaisuja. Annales Universitatis Turkuensis. Sarja C. Osa 181.)
Leung, Constant; Harris, Roxy & Rampton, Ben 1997: The Idealised Native Speaker, Reified Ethnicities, and Classroom Realities. I: TESOL Quarterly, 31. (3). S. 543–560.
Liebkind, Karmela 1979: The Social Psychology of Minority Identity. A Case Study of Minority Identification. Theoretical Refinement and Methodological Experimentation. Helsinki. (Research Reports, Department of Social Psychology. No. 2.)
Liebkind, Karmela 1994: Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen. I: Karmela Liebkind (red.) Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki. S. 21–49.
Liebkind, Karmela 1997: Möten mellan kulturidentiteter. I: Fremer, Maria, Lilius, Pirkko & Saari, Mirja (red.) Norden i Europa: Brott eller kontinuitet? Föredrag vid ett Erasmusseminarium för skandinavister. Helsingfors universitet 16–21.9.1996. Helsingfors. (Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. B:17.) S. 44–55.
Lif, Vera 2004: Ingermanländares namnskick under 1900-talet. Kontinuitet och förändring. Uppsala. (Acta Universitatis Upsaliensis. Studia multiethnica Upsaliensia 17.)
Liipola, Yrjö 1934: Aurinkoista Unkaria. Porvoo.
Liipola, Yrjö 1956: Vaellusvuosiltani. Muistelmia I. Porvoo.
Lindberg, Inger 1995: Second Language Discourse in and out of Classrooms: Studies of Learner Discourse in the Acquisition of Swedish as a Second Language in Educational Contexts. Stockholm. (Dissertations in Bilingualism 2.)
Lindgren, Anna-Riitta 2000: Helsingin saamelaiset ja oma kieli. Helsinki. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 801.)
Lithman, Yngve (red.) 1987: Nybyggarna i Sverige. Invandring och andragenartion. Stockholm. (Minervaserien.)

Lukkarinen Kvist, Marjaliisa 2006: Tiden har haft sin gång. Hem och tillhörighet bland sverigefinnar i Mälardalen. Linköping. (Linköping Studies in Arts and Science No. 372.)
Lundquist, Agne 1960: Hungarian Refugees in Sweden. Stockholm.
Lundquist, Agne & Busch, Karin 1966: Främling i Sverige. Om ungerska flyktingars anpassning. Uppsala.
Lundström, Catrin 2007: Svenska latinas. Ras, klass och kön i svenskhetens geografi. Göteborg & Stockholm.
Magnusson, Kjell 1989: Jugoslaver i Sverige. Invandrare och identitet i ett kultursociologiskt perspektiv. Uppsala. (Uppsala Multiethnic Papers 17.)
Magyari A., Sándor 1993: A svájci magyar peregrináció kulturális-irodalmi hatása, eredményei. I: Békési, Imre, Jankovics, József, Kósa, László & Nyerges, Judit (red.) Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon. Peregrination, Old and New. Hungarians Abroad and Foreigners in Hungary III. Magyar nyelvészek külföldön – külföldiek Magyarországon. Hungarian Linguists Abroad, Foreign Linguists in Hungary. Budapest & Szeged. S. 837–844.
Major, Árvácska 1998: Suomi természetesen. Budapest.
Martin, Maisa & Voionmaa, Kaarlo (red.) 1999: Yhdeksän tutkielmaa suomesta toisena ja vieraana kielenä. Jyväskylä. (Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja 40.)
Martikainen, Tuomas & Lotta Haikkola (red.) 2010: Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki. (Tietolipas 233. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106.)
Maticsák, Sándor (red.) 1999: Ki kicsoda Finnországban? Száz híres finn élete és munkássága. Debrecen.
May, Stephen 2001: Language and Minority Rights: Ethnicity, Nationalism and the Politics of Language. London.
Mella, Orlando 1987: Attityder och värderingar hos flyktingbarn. De latinamerikanska barnen i Sverige. Uppsala. (Research Reports from the Department of Sociology. Uppsala University. Vol. 1987: 6.)
Milroy, Lesley 1980: Language and social networks. Oxford. (Language in Society 2.)
Milroy, Lesley & Muysken, Pieter (red.) 1995: One Speaker, Two Languages: Cross-Disciplinary Perspectives on Code-Switching. Cambridge.
Molnár Csikós, László 1993: A délszláv országokban élő magyarok nyelvi és nyelvhasználati problémái. – Magyar Nyelvőr, 117. (4). S. 479–482.
Moore, Jill 1984: Exporting European core values: British and French influences on education in Mauritius. I: European Journal of Education, 19. S. 39–52.
MV 1996 = Magyarok Világszövetsége a nemzet szolgálatában. World Federation of Hungarians. Második javított kiadás. Budapest.
Nagy, János, Gombár, Endre, Hajdú, Péter, jr. Kodolányi, János, Lázár, Imre, Oláh, József & Petróczi, Sándor (red.) 1984: Ystävät sukulaiset. Suomen ja Unkarin kulttuurisuhteet 1840–1984. Helsinki. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 403.)
Nagy, Károly & Papp, László (red.) 1998: A magyar nyelv és kultúra megtartása az Amerikai Egyesült Államokban 1997. Budapest.
Namei, Shidrokh 1993: Tvåspråkiga elever i grundskolan. I: Rapporter om tvåspråkighet 8. Språk och miljö i Botkyrka. Stockholm. S. 39–94.
Namei, Shidrokh 2002: The Bilingual Lexicon from a Developmental Perspective. A Word Association Study of Persian-Swedish Bilinguals. Stockholm. (Dissertations in Bilingualism 8.)
Nauclér, Kerstin 1984: Språkväxling i en tvåspråkig förskolegrupp. Projektet Hemspråket i Förskolan. Göteborg. (HiF-rapport 4. SPRINS-rapport 26.)

Nauclér, Kerstin & Boyd, Sally 1996: Turkish and Swedish pre-school children´s language socialisation. – Implications for literacy development. I: Huss, Leena (red.) Många vägar till tvåspråkighet. Uppsala. (Uppsala Multiethnic Papers 38.) S. 161–181.
Navracsics, Judit 1999: A kétnyelvű gyermek. Budapest.
NE 1992 = Nationalencyklopedin. Bd 9, Him-Issk. Höganäs.
Nelhans, Bertil 1998: Some Conceptions of Marginality. I: Lavery, Gerry & Nelhans, Bertil (red.) Ethnic Contact and Ethnic Conflict. Göteborg. (Research Report No. 123.) S. 153–161.
Nelson, Marie & Andersson, Helena 2005: Communication at work. The communicative situation of immigrants at Swedish workplaces. I: Gunnarsson, Britt-Louise (red.) The Immigrant and the Workplace. Uppsala. (TeFa nr 41.) S. 27–46.
Nieminen, Taija (red.) 2001: Vuorovaikutus ja suomen kielen oppiminen. Helsinki. (Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja. Kakkoskieli 3.)
Nordbas 2008: Databasen Nordbas. http://www.nordbas.org (2008.3.10.)
Nordenstam, Kerstin 1979: Svenskan i Norge: språklig variation hos svenska invandrare i Bergen. Göteborg. (Acta Universitatis Gothoburgensis. Nordistica Gothoburgensia. 11.)
Norton, Bonny 2000: Identity and Language Learning. Gender, Ethnicity and Educational Change. London.
Norvik, Piret 2007: Az Észtországban élő magyarok identitásáról és nyelvéről. I: Maticsák, Sándor, Jankovics, József & Nyerges, Judit (red.) Nyelv, nemzet, identitás. Az VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.) nyelvészeti előadásai. II. kötet. Budapest & Debrecen. S. 119–124.
Nyyssönen, Heino 2001: Kruunu. Unkarin tuhatvuotinen arvoitus. Jyväskylä.
Oakes, Leigh 2001: Language and National Identity Comparing France and Sweden. Amsterdam. (Impact, studies in language and society 13.)
Oinonen, Liisa 1999: Vietnamilaisia, suomalaisia vai suomenvietnamilaisia? Pääkaupunkiseudun vietnamilaisten etnisyys ja identiteetti 1990-luvulla. Helsinki. (Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E6.)
Olkiewicz, Eva 1990: Invandrarfamiljer i förändring: En studie över finska och jugoslaviska invandrarungdomar och deras föräldrar. Stockholm. (Studies in Comparative and International Education No 17.)
Ouvinen-Birgerstam, Pirjo 1984: Identitetsutveckling hos barn. En jämförelse mellan finska, jugoslaviska och svenska barn. Lund.
Otterup, Tore 2005: ”Jag känner mej begåvad bara”. om flerspråkighet och identitetsskonstruktion i ett multietniskt förortsområde. Institutionen för svenska språket. Göteborg.
P. Lakatos, Ilona & T. Károlyi, Margit (red.) 2004: Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcsere. Budapest. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XXXII.)
Pados, Zita Katalin 2005: Az immigráns-lét pszichológiai aspektusai egy fejlett nyugat-európai országban, Svédországban. Szakdolgozat, ELTE PPK. Budapest.
Papp, Richárd 2005: ”Járható ösvény.” Magyar zsidó fiatalok az izraeli ortodox társadalomban. I: Kovács, Nóra (red.) Tanulmányok a diaszpóráról. Budapest. S. 122–138.
Pavlenko, Aneta 2002: Poststructuralist approaches to the study of social factors in second language learning and use. I: Cook, Vivian (red.) Portraits of the L2 user. Clevedon: (Multilingual Matters.) S. 277–302.
Pavlenko, Aneta & Blackledge, Adrian 2004: Introduction: New Theoretical Approaches to the Study of Negotiation of Identities in Multilingual Contexts. I:

Pavlenko, Aneta & Blackledge, Adrian (red.) Negotiation of Identities in Multilingual Contexts. (Multilingual Matters. Bilingual Education and Bilingualism 45.) S. 1−33.
Péntek, János 1993: Magyar nyelvi gondok Romániában. I: Magyar Nyelvőr, 117. (4). S. 482−485.
Péntek, János 1999: A megmaradás esélyei. Anyanyelvű oktatás, magyarságtudomány, egyetem Erdélyben. Budapest.
Péntek, János 2002: Az anyanyelv ökológiája Erdélyben. I: A. Jászó, Anna & Bódi, Zoltán (red.) Szociolingvisztikai szöveggyűjtemény. Budapest. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XII.) S. 174−182.
Phinney, Jean S., Lochner, Bruce T. & Murphy, Rodolfo 1990: Ethnic identity Development and Psychological Adjustment in Adolescence. I: Stiffman, Arlene Rubin & Davis, Larry E. (red.) Ethnic Issues in Adolescent Mental Health. London. & New Delhi. S. 53−72.
Pilli, Arja 1982: The Finnish-language Press in Canada 1901−1939. A Study in the History of Ethnic Journalism. Turku. (Migration Studies C 6.)
Pléh, Csaba, Jarovinszkij, Alekszandr & Balajan, Alekszander 1987: Sentence comprehension in Hungarian-Russian bilingual and monolingual preschool children. I: Journal of Child Language, 14. S. 587−603.
Polgáry, Sándor (u.å.): Ett kvartssekel. Ungrare i Storgöteborg 1956-1981. En sociologisk studie. Stencil.
Pomogáts, Béla 1998: Párbeszéd anyanyelven. A magyar irodalomról és az anyanyelvi mozgalomról. Nyelv és Lélek Könyvek. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Anyanyelvi Konferencia.
Praakli, Kristiina 2004: Koodinvaihdosta Tampereen virolaisten kielenkäytössä. I: Latomaa, Sirkku (red.) 2004. Äidinkieli ja toiset kielet: Pohjoismainen kaksikielisyystyöpaja Tampereella 18.-20.10.2002. Tampere. (Tampere Studies in Language, Translation and Culture. Series B1.) S. 114−125.
Puskás, Tünde 2000: Nyelv, identitás és nyelvpolitika Európában. I: Fórum. Társadalomtudományi Szemle. II. (1).
Puskás, Tünde 2003: Magyarnak lenni kisebbségben és szórványban. I: Agora. Társadalomtudományi Szemle. V. (4).
Puskás, Tünde 2007: Sverigeungrare – en diasporisk gemenskap. I: Olsson, Erik, Lundqvist, Catarina, Rabo, Annika, Sawyer, Lena, Wahlbeck, Östen & Åkesson, Lisa (red.) Transnationella rum. Diaspora, migration och gränsöverskridande relationer. Umeå. S. 247−269.
Puskás, Tünde 2009: ”We Belong to Them”. Narratives of Belonging, Homeland and Nationhood in Territorial and Non-territorial Minority Settings. Bruxelles. (Linköpings Studies in Arts and Science No. 445. Multiple Europes No. 43.)
Raag, Raimo 1988: Estlandssvenskar. I: Ingvar Svanberg & Harald Runblom (red.) Det mångkulturella Sverige. En handbok om etniska grupper och minoriteter. Stockholm. S. 70−74.
Rácz, István 1944: Ilyenek a finnek. Pápa.
Rácz, István 1988: Egy fotográfus vallomásai. Önéletrajzi fotóalbum. Békéscsaba.
Rácz, István 1991: A Semmi partján. Budapest.
Rajsli, Ilona 2004: Nyelvjárásvesztés és attitűdváltás a vajdasági magyar fiatalok körében. I: P. Lakatos, Ilona & T. Károlyi, Margit (red.) 2004: Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcsere. Budapest. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XXXII.) S. 146−152.
Rampton, Ben 1995: Crossing: Language and Ethnicity Among Adolescents. London & New York.

Réger, Zita 1974: A lovári-magyar kétnyelvű cigánygyermekek nyelvi problémái az iskoláskor elején. I: Nyelvtudományi Közlemények, 76. (1–2). S. 229–255.
Réger, Zita 1978: Cigányosztály, ”vegyes” osztály – a tények tükrében. I: Valóság, 8. S. 77–89.
Richly, Gábor 1996: Unkari ja Suomen talvisota. I: Sotahistoriallinen aikakauskirja 15. (Sotahistoriallisen Seuran ja Sotamuseon julkaisuja.) S. 134–196.
RK 1999 = Begreppet invandrare – användningen i lagar och förordningar. Regeringskansliet. Kulturdepartementet. Stockholm. (Ds 1999: 48.)
RK 2000 = Begreppet invandrare – användningen i myndigheters verksamhet. Regeringskansliet. Kulturdepartementet. Stockholm. (Ds 2000: 43.)
Roinila, Mika 2000: Finland-Swedes in Canada. Migration, settlement and ethnic relations. Turku. (Migration Studies C 14.) Turku.
Roinila, Mika 2006: The Finnish Immigrant Experience in North America, 1880–2000. Studies in Cultural Geography. New York.
Romaine, Suzanne 1995: Bilingualism. 2nd ed. Oxford. (Language in Society 13.)
Roseneil, Sasha & Seymour, Julie (red.) 1999: Practising Identities: Power and Resistance. London.
Rumbaut, Rubén 1991: Migration, Adaptation and Mental Health: The Experience of Southeast Asian Refugees in the United States. I: Adelman, Howard (red.) Refugee Policy. Canada and The United States. Centre for Refugee Studies. Toronto. S. 383–427.
Rumbaut, Rubén 2004: Ages, Life Stages, and Generational Cohorts: Decomposing the Immigrant First and Second Generation in the United States. I: International Migration Review, 38.(3). S. 1160–1205.
Rumbaut, Rubén 2007: Ages, Life Stages, and Generational Cohorts: Decomposing the Immigrant First and Second Generation in the United States. I: Alejandro Portes & Josh DeWind (red.), Rethinking Migration: New Theoretical and Empirical Perspectives. Oxford. S. 342–387.
Ryan, Ellen Bouchard & Giles, Howard 1982: Attitudes towards Language Variation. Social and Applied Contexts. London. (The Social Psychology of Language 1.)
Salameh, Eva-Kristina 2003: Language impairment in Swedish bilingual children – epidemiological and linguistic studies. Lund.
Samer 2004 = Samer – ett ursprungsfolk i Sverige. Regeringskansliet. Jordbruksdepartementet. Nationellt samiskt informationscentrum vid Sametinget. Sámediggi, Sámedigge, Saemiedigkie, Sametinget. Kiruna & Stockholm.
Sándor, Anna 2000: Anyanyelvhasználat és kétnyelvűség egy kisebbségi magyar beszélőközösségben, Kolonban. Pozsony.
Sándor, Anna 2001: A nyelvi attitűd kisebbségben. I: Magyar Nyelv, XCVII. (1). S. 87–95.
Sándor, Anna 2002: Az informális és formális beszédhelyzetekben előforduló kontaktusjelenségek sajátosságai. I: Lanstyák, István & Simon, Szabolcs (red.) Tanulmányok a kétnyelvűségről. Pozsony. S. 114–126.
SCB 2002 = Meddelanden i samordningsfrågor för Sveriges officiella statistik. Reports on Statistical Co-ordination for the Official Statistics of Sweden. 2002: 3. Personer med utländsk bakgrund. Riktlinjer för redovisning i statistiken. Statistics on persons with foreign background. Guidelines and recommendations. Statistiska centralbyrån. Örebro.
Schieffelin, Bambi & Ochs, Ellinor (red.) 1986: Language socialisation across Cultures. New York & Cambridge.
Schiffman, Harold F. 1996: Linguistic Culture and Language Policy. London & New York.

Schlyter, Suzanne 1993: The weaker language in bilingual Swedish-French children. I: Hyltenstam, Kenneth & Viberg, Åke (red.) Progression and regression in language. Sociocultural, neuropsychological & linguistic perspectives. Cambridge. S. 289–308.
Schmidt-Rohr, Georg 1932: Die Sprache als Bildnerin der Volker. München.
Schumann, John H. 1978a: The acculturation model for second-language acquisition. I: Gingras, Rosario C. (red.) Second-language acquisition and foreign language teaching. Arlington. S. 27–50.
Schumann, John H. 1978b: The Pidginization Process: A Model for Second Language Acquisition. Rowley, Massachusetts.
Searle, Wendy & Ward, Colleen 1990: The prediction of psychological and sociocultural adjustment during cross-cultural transitions. I: International Journal of Intercultural Relations, 14. S. 449–464.
Simonsson, Ann-Christin 1970: Kostvanor bland balter och ungrare i Olofström. Uppsats i folklivsforskning vid Lunds universitet. Lund.
Sirén, Ulla 1991: Minority Language Transmission in Early Childhood. Parental intention and language use. Stockholm. (Studies in Comparative and International Education 21.)
Sisák, Gábor (red.) 2001: Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon a 20. század végén. A Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal által rendezett országos kisebbségkutató konferencia előadásaiból. Kisebbségek Kelet-Közép-Európában. Budapest.
Skutnabb-Kangas, Tove 1981: Tvåspråkighet. Lund.
Skutnabb-Kangas, Tove 1986: Who Wants to Change What and Why – Conflicting paradigms in minority education research. I: Spolsky, Bernard (red.) Language and Education in Multilingual Settings. Clevedon. (Multilingual Matters.) S. 153–181.
Skutnabb-Kangas, Tove 2000: Linguistic genocide in education or worldwide diversity and human rights? New Jersey.
Skutnabb-Kangas, Tove, Kangas, Ilkka & Kangas, Kea 1986: Minoritet, språk och rasism. Malmö.
Smolicz, Jerzy J. 1984: Minority languages and the core values of culture: changing policies and ethnic response in Australia. I: Journal of Multilingual and Multicultural Development, 5. (1).
Smolicz, Jerzy J. 1992: Minority languages as core values of ethnic cultures: a study of maintenance and erosion of Polish, Welsh and Chinese languages in Australia. I: Fase, Willem, Jaspaert, Koen & Kroon, Sjaak (red.) Maintenance and loss of minority of languages. Amsterdam & Philadelphia. (Studies in Bilingualism 1.) S. 277–305.
Smolicz, Jerzy J. 1993: Linguistic core values in multicultural settings. I: International Review of Education, 37. S. 32–52.
Smolicz, Jerzy J. & Secombe, Margaret J. 1985: Community languages, core values and cultural maintenance: The Australian experience with special reference to Greek, Latvian and Polish groups. I: Clyne, Michael (red.) Australia – Meeting Place of Languages. Canberra. S. 11–38.
Smolicz, Jerzy J. & Secombe, Margaret J. 1986: Italian language and culture in South Australia: A memoir approach. I: Bettoni, Camilla (red.) Altro Polo: Italians Abroad: Studies on Language Contacts in English Speaking Countries. Sydney. S. 478–514.
Smolicz, Jerzy J. & Secombe, Margaret J. 1989: Types of language activation in an ethnically plural society. I: Ammon, Ulrich (red.) Status and Function of Languages and Languages Varieties. Berlin & New York. S. 478–514.

Smolicz, Jerzy J., Secombe, Margaret J. & Hudson, Dorothy M. 2001: Family Collectivism and Minority Languages as Core Values of Culture among Ethnic Groups in Australia. I: Journal of Multilingual and Multicultural Development, 22. (2). S. 152−172.

Soininen, Maritta 1987: Den finska andragenerationen: samhällssyner och politisk socialisation. I: Lithman, Yngve (red.) Nybyggarna i Sverige. Invandring och andrageneration. Stockholm. (Minervaserien.) S. 122−172.

SOU 2006 = Att återta mitt språk. Åtgärder för att stärka det samiska språket. Slutbetänkande av Utredningen om finska och sydsamiska språken. Stockholm. (SOU 2006:19.)

Starrin, Bengt 1994: Om distinktionen kvalitativ – kvantitativ i social forskning. I: Starrin, Bengt & Svensson, Per-Gunnar (red.) Kvalitativ metod och vetenskapsteori. Lund. S. 11–39.

Steczkó, Monika 1996: En svensk med pikant inslag. En studie av andragenerationens ungerska invandrare. C-uppsats i etnologi. Etnologiska institutionen vid Uppsala universitet. Uppsala.

Stern, Asher 1988: Education policy towards Circassian minority in Israel. Paper delivered at a conference On the Maintenance and Loss of Minority Languages. Nijmegen.

Straszer, Boglárka 1999: Magyarország finn szemmel. Tanulmány finn fiatalok magyarság-képéről. Seminaarityö. Opublicerad uppsats. Unkarin kieli ja kulttuuri. Helsingin yliopisto.

Straszer, Boglárka 2003: Unkarilaisessa kylässä. Katsaus suomalaisten kirjallisiin matkoihin. I: Alkukoti 4. S. 8–9.

Straszer, Boglárka 2005a: Unkarilaiset tänään Suomessa ja Ruotsissa väestötilastojen valossa. I: Suomi-Unkari 4. S. 10.

Straszer, Boglárka 2005b: Suomalaisuus unkarilaisittain. I: Liekki 3. S. 12−14.

Straszer, Boglárka 2005c: Gondolatok az Identitás magyar származású fiatalok körében Finnországban és Svédországban című előadásomhoz. "A magyarságtudomány műhelyei: Kultúra, nemzet, identitás" – konferencia, 2005. augusztus 24–25. Budapest, Balassi Bálint Intézet.
http://www.iahs.eu/doctor.php?valt=straszerb (2011.07.13.)

Straszer, Boglárka 2005d: Elmélyülés a magyar nyelvészeti szakirodalomban 1985−2005: nyelvészeti folyóiratok és időszakos kiadványok szociolingvisztikai tanulmányaival való ismerkedés. Referátum az olvasott szakirodalom alapján. Uppsala universitet. Institutionen för moderna språk. Opublicerad uppsats.

Straszer, Boglárka 2006: Femtio år i Sverige. I: Invandrare och minoriteter 5. S. 9−12.

Straszer, Boglárka 2007: Sanna Iskanius, Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti, Jyväskylä 2006 [Den språkliga identiteten hos ryskspråkiga invandrarelever.] och Marja Ågren, "Är du finsk, eller...?" En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige, Göteborg 2006. [Rec.] I: Multiethnica 30. Maj 2007. S. 32−33.

Straszer, Boglárka 2009: Unkarilaiset Suomessa. I: Siirtolaisuus / Migration 1. S. 12–21.

Straszer, Boglárka 2010a: Kenttätyön antimia toisen polven unkarilaisten kielestä ja identiteetistä. I: Suomi-Unkari 1. S. 14.

Straszer, Boglárka 2010b: "Unkarilaisuus tekee minusta persoonallisen" − Pohdintoja toisen polven suomenunkarilaisten kieli-identiteetistä. I: Martikainen, Tuomas & Lotta Haikkola (red.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki. (Tietolipas 233. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106.) S. 193−216.

Straszer, Boglárka 2010c: Ungrare, ungerska och ungersk kultur i Sverige och Finland. En översikt. (Digitala skrifter från Hugo Valentin-centrum 1.) Uppsala universitet. Uppsala. http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-133236
Straszer, Boglárka 2011a: Embracing Hungarian: top-down emancipation of an immigrant language in Finland. I: Huss, Leena & Nolan, J. Shaun (red.) The Many Faces of Language Emancipation. Special Issue. International Journal of Sociology of Language, 209. S. 75–90.
Straszer, Boglárka 2011b: Language and Identity among Hungarians in Sweden. I: Grünthal, Riho & Magdolna Kovács (eds.) Ethnic and Linguistic Context of Identity: Finno-Ugric Minorities. Helsinki. (Uralica Helsingiensia. 5.) S. 161–195.
Straszer, Boglárka & Brown, Anneli (red.) 2004: Ääntämisen ja puhutun suomen kielen opettamisen ja oppimisen kysymyksiä. Helsinki. (Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja. Kakkoskieli 5.)
Sudman, Seymour. & Bradburn, Norman M. 1982: Asking Questions: A Practical Guide to Questionnaire Design. San Francisco.
Sue, Derald Wing & Sue, David 1990: Counseling the Culturally Different. Theory and Practice. New York.
Sulkala, Helena & Zaman-Zadeh, Minna (red.) 1996: Suomenoppijan kieli tutkimuskohteena. Oulu. (Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja N:o 5.)
Suni, Minna & Aalto, Eija (red.) 1994: Suuntaa suomenopetukseen – tuntumaa tutkimukseen. Jyväskylä. (Korkeakoulujen kielikeskuksen selosteita n:o 4.)
Svensson, Anders 1992: Ungrare i folkhemmet, Svensk flyktingpolitik i kalla krigets skugga. Lund. (Cesic Studies in International Conflict 7.)
Svonni, Mikael 1993: Samiska skolbarns samiska. En undersökning av minoritetsspråksbehärskning i en språkbyteskontext. Umeå. (Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 113.)
Syed, Zafar & Burnett, Audrey C. 1999: Acculturation, identity and language: Implications for language minority education. I: Davis, Kathryn A. (red.) Foreign language teaching and language minority education. Honolulu. (Technical report N 19.) S. 41–63.
Szabó, Mátyás 1988: Ungrare. I: Ingvar Svanberg & Harald Runblom (red.) Det mångkulturella Sverige. En handbok om etniska grupper och minoriteter. Stockholm. S. 463–471.
Szabó, Mátyás 1997: Vägen mot medborgarskap. Studier i medborgarskapsbyte och integration. Stockholm.
Szende, Tamás 1975: Szociolingvisztika: a társadalom nyelvhasználatának tudománya. I: Magyar Nyelvőr. 99. (1–4). S. 205–218.
Szilágyi, Ágnes Judit 2005: A brazíliai magyar közösségek és az ottani külképviseleteink viszonya ifj. Horthy Miklós követi működése idején (1939–1942). I: Nóra Kovács (red.) Tanulmányok a diaszpóráról. Budapest. S. 150–156.
Szíj, Enikő (red.) 1996: Viljo Tervonen válogatott írásai a finn-magyar kulturális kapcsolatokról. Budapest.
Szíj, Enikő 2000: Suomalais-unkarilaiset suhteet. I: Richly, Gábor (red.) Unkari lyhyesti 2000. Helsinki. S. 109–113.
Szinnyei, József 1882: Az ezer tó országa. Budapest.
Szöllősi, Antal 1999: Svédországi magyarság 1956-ig. Stockholm.
Tajfel, Henri 1974: Social identity and intergroup behaviour. I: Social Science Information, 13. S. 65–93.

Tajfel, Henri 1978: Social Categorization, Social Identity and Social Comparison. I: Tajfel, Henri (red.) Differentiation between Social Groups: Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations. London. S. 61–76.
Tajfel, Henri 1981: Social Stereotypes and Social Groups. I: Turner, John C. & Giles, Howard (red.) Intergroup Behavior. Oxford. S. 144–165.
Tajfel, Henri & Turner, John C. 1986: The social identity theory of intergroup behaviour. I: Worchel, Stephen & Austin, William G. (red.) Psychology of Intergroup Relations. Revised edition of The Social Psychology of Intergroup Relations, 1979. New York. S. 7–24.
Talas, Onni 1960: Muistelmia, Itsenäisyyssenaattorina ja lähettiläänä kymmenessä maassa. Porvoo.
Talib, Mirja-Tytti 1999: Kahden kulttuurin ristipaineessa. I: Honkala, Satu (red.) Solmut auki. Näkemyksiä ja kokemuksia monikulttuurisesta koulutyöstä. Jyväskylä. S. 4–12.
Tandefelt, Marika 1988: Mellan två språk. En fallstudie om språkbevarande och språkbyte i Finland. Uppsala. (Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Multiethnica Upsaliensia 3.)
Tandefelt, Marika 1997: Några ord om språkets identitesskapande roll. I: Fremer, Maria, Lilius, Pirkko & Saari, Mirja (red.) Norden i Europa: Brott eller kontinuitet? Föredrag vid ett Erasmusseminarium för skandinavister. Helsingfors universitet 16–21.9.1996. Helsingfors. (Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. B:17.) S. 56–66.
Tandefelt, Marika 2003: Tänk om… Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland. Helsingfors.
Tandefelt, Marika 2008: Fyra ledstjärnor och en grundbult. I: Börestam, Ulla, Gröndahl, Satu & Straszer, Boglárka (red.) Revitalisera mera! En artikelsamling om den språkliga mångfalden i Norden tillägnad Leena Huss. Uppsala. (Uppsala Multiethnic Papers 50.) S. 210–216.
Teleman, Ulf 1979: Språkrätt. Om skolans språknormer och samhällets. Lund.
Tervonen, Viljo (red.) 1995: József Budenzin ja Antti Jalavan kirjeitä vuosilta 1875–1892. Helsinki. (Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia 220. Mémoires de la Société Fenno-Ougrienne.)
Tervonen, Viljo & Rumohr-Norio, Liisa (red.) 2006: Matkalla tutkijaksi. Unkarilaisen Antal Regulyin kirjeitä vuosilta 1839–1840. Helsinki. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1095.)
Tervonen, Viljo & Wichmann, Irene (red.) 1982: Suomalais-unkarilaisten kulttuurisuhteiden bibliografia vuoteen 1981. Helsinki. (Castrenianumin toimitteita 24.)
Theesz, Margit 2007: Anyanyelv és identitás az emigrációban. Argentínai magyarok esettanulmánya. I: Maticsák, Sándor, Jankovics, József & Nyerges, Judit (red.) Nyelv, nemzet, identitás. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus. Debrecen, 2006. augusztus 22–26. nyelvészeti előadásai. II. kötet. Budapest & Debrecen. S. 141–150.
TM 1999 = Maahanmuutto, pakolaisuus, siirtolaisuus ja etniset vähemmistöt 1990-luvulla. Tutkimukset ja tilastot. Helsinki. Helsingfors. (Etnisten suhteiden neuvottelukunta. Työhallinnon julkaisu 238.)
TM 2004 = Muuttoliikkeet ja etniset vähemmistöt Suomessa 1999–2004. Tutkimukset ja tilastot. Helsinki. Helsingfors. (Etnisten suhteiden neuvottelukunta. Työhallinnon julkaisu 343.)
Tófalvi, Zoltán 2000: Északi változatok. Tófalvi Zoltán beszélgetései Skandináviában élő magyarokkal. Marosvásárhely.

Tuomela, Veli 2001: Tvåspråkig utveckling i skolåldern. En jämförelse av sverigefinska elever i tre undervisningsmodeller. Stockholm. (Dissertations in bilingualism 7.)
Tuomi-Nikula, Outi 1989: Saksansuomalaiset. Tutkimus syntyperäisten suomalaisten akkulturaatiosta Saksan Liittotasavallassa ja Länsi-Berliinissä. Helsinki. (Suomi 148.)
Turner, John C., Michael A. Hogg, Penelope J. Oakes, Stephen D. Reicher & Margaret S. Wetherell (red.) 1987: Rediscovering the Social Group: A self categorization theory. Oxford.
US 2004 = Undervisning som förbereder för den grundläggande utbildningen och grundläggande utbildning för invandrare höstterminen 2003. Maahanmuuttajaoppilaiden perusopetukseen valmistava opetus ja perusopetus syyslukukaudella 2003. Utbildningsstyrelsen, Opetushallitus 4.3.2004. Helsinki.
Wande, Erling 2005: Etnicitet och identitet – några reflektioner med utgångspunkt i språksituationen i Tornedalen. I: Huss, Leena & Lindgren, Anna-Riitta (red.) Rätten till eget språk. Oikeus omaan kieleen. Språklig emancipation i Finland och Sverige. Uppsala. S. 99−116.
Várdy, Béla 1993: Kettős és többes kötődés kérdése Magyarországon. I: Békési, Imre, Jankovics, József, Kósa, László & Nyerges, Judit (red.) Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon. Peregrination, Old and New. Hungarians Abroad and Foreigners in Hungary. III. Magyar nyelvészek külföldön – külföldiek Magyarországon. Hungarian Linguists Abroad, Foreign Linguists in Hungary. Budapest & Szeged. S. 925–937.
Varga, Domokos 1982: Finn testvéreink. Budapest.
Varga, József 1993: A magyarságtudat alakulása a több nyelvű környezetben. I: Békési, Imre, Jankovics, József, Kósa, László & Nyerges, Judit (red.) Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon. Peregrination, Old and New. Hungarians Abroad and Foreigners in Hungary. III. Magyar nyelvészek külföldön – külföldiek Magyarországon. Hungarian Linguists Abroad, Foreign Linguists in Hungary. Budapest & Szeged. S. 1467–1470.
Varpio, Yrjö & Szopori Nagy, Lajos 1990: Suomen ja Unkarin kirjalliset suhteet vuosina 1920-1986. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki. (Suomi 153.)
Weckström, Lotta Linnea 2008: Representations of Finnishness in Sweden. Väitöskirja. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Humanistinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
Vehviläinen, Olli & Pók, Attila (red.) 2002: Hungary and Finland in the 20th century. Helsinki. (Studia Historica 68.)
Wei, Li 1998: Banana split? Variations in language choice and code-switching patterns of two groups of British-born Chinese in Tyneside. I: Jacobson, Rodolfo (red.) Codeswitching worldwide. Berlin & New York. S. 153−175.
Weinrich, Uriel 1953: Language in Contact. Findings and Problems. New York. (Publications of the Linguistic Circle of New York. Number 1.)
Weinreich, Uriel 1968: Language in Contact. The Hague.
Weinreich, Uriel 1979: Language in Contact. Findings and Problems. The Hague.
Wellros, Seija 1998: Språk, kultur och social identitet. Lund.
Verkuyten, Maykel 2005: The Social Psychology of Ethnic Identity. Hove.
Westergren, Eva & Åhl, Hans 1997: Mer än ett språk. En antologi om två- och trespråkigheten i norra Sverige. Stockholm.
Wiberg, Eva 1997: Il riferimento temporale nel dialogo. Un confronto tra giovani bilingui italo-svedesi e giovani monolingui romani. Lund.
Viberg, Åke 1996: Håll samtalet igång – om inlärning av ett andraspråk. I: Blomqvist, Jerker & Teleman, Ulf (red.) Det gränslösa samtalet. Lund. S. 117–133.

Wiklund, Ingrid 2002: Social Networks and Proficiency in Swedish. A study of bilingual adolescents in both mono- and multicultural contexts in Sweden. Stockholm. (Dissertations in Bilingualism 9.)
Williams, Glyn 1992: Sociolinguistics: A sociological critique. London.
Wingstedt, Maria 1998: Language Ideologies and Minority Language Policies in Sweden. Historical and contemporary perspectives. Stockholm.
Winter, Jenny 1992: Problemformulering, undersökning och rapport. Stockholm.
Virta, Erkki 1988: Psykologiska perspektiv på tvåspråkighet. I: Gunnarsson, Britt-Louise, Liberg, Caroline & Nesser, Anne (red.) Barns tvåspråkighet. Rapport från ASLA:s höstsymposium. Uppsala, 6–7 november 1987. Svenska föreningen för tillämpad språkvetenskap. Uppsala. (ASLA:s skriftserie 1.) S. 198–218.
Virta, Erkki 1994: Tvåspråkighet, tänkande och identitet. Studier av finska barn i Sverige och Finland. Del 1. Sammanfattning. Psykologiska institutionen vid Stockholms universitet. Stockholm.
Virtaranta, Pertti, Jönsson-Korhola, Hannele & Martin, Maisa & Kainulainen, Maija 1993: Amerikansuomi. Helsinki. (Tietolipas 125.)
Vogel, Sándor 1994: Det splittrade folket. I: Invandrare & minoriteter, 05/06. S. 78–83.
Wong Fillmore, Lily 1991: When learning a second language means losing the first. I: Early Childhood Research Quarterly 6. S. 323–346.
Wuorimaa, Aarne 1947: Muistojeni Unkari. Helsinki.
Zelliger, Erzsébet 1995: A magyar nyelv Ausztriában. I: Magyar Nyelv, 3. S. 361–364.
Zelliger, Erzsébet 2000: A magyar-magyar kapcsolatok nyelvi következményei a felső-ausztriai magyarok nyelvhasználatában. I: Borbély, Anna (red.) Nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében. Budapest.
Zelliger, Erzsébet 2001: Nyelvi és nyelvhasználati kérdések a felső-ausztriai magyar diaszpórában. I: Magyar Nyelv, XCVII. (2). S. 171–183.
Zelliger, Erzsébet 2005: A diaszpóra nyelvi változásai kicsiben és nagyban. I: Kovács, Nóra (red.) Tanulmányok a diaszpóráról. Budapest. S. 49–57.
Zsilák, Mária 1991: A magyarországi szlovákok nyelvállapotáról és kétnyelvűségről. I: Győri-Nagy, Sándor & Kelemen, Janka (red.) Kétnyelvűség a Kárpát-medencében. 1. kötet. Budapest. S. 53–61.
Yazgan, Ayla 1983: Turkiska flickor – andra generationen invandrare. Norrköping. (Statens invandrarverk. SIV Rapport.)
Ylikiiskilä, Antti 2001: Tvåspråkiga skolbarns verbanvändning i svenska. Institutionen för nordiska språk. Stockholms universitet. Stockholm. (Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology 24.)
Ågren, Marja 2006: ”Är du finsk, eller ...” En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige. Göteborg. (Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige.)
Åsgren, Agneta; Stjernqvist, Karin & Kvist, Britt-Inger 1970: Balter och ungrare i Olofström. Uppsats i folklivssforskning. Institutionen för Folklivsforskning vid Lunds universitet. Lund.
Österlund-Pötzsch, Suzanne 2003: American Plus. Etnisk identitet hos finlandssvenska ättlingar i Nord-Amerika. Helsingfors. (Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, nr 658.)

Fil.mag. Boglárka Straszer
Institutionen för moderna språk
Uppsala universitet
Box 636, 751 26 Uppsala

2006
Svesve

Avtal

Det här frågeformuläret hör till min kommande doktorsavhandling, som är en sociolingvistisk undersökning om språk och identitet bland andragenerationens ungrare i Sverige och Finland.
I den här undersökningen definieras en andragenerationens ungrare såsom en i Sverige eller Finland permanentboende vuxen person, som antingen är född i Sverige eller Finland eller har flyttat till Sverige eller Finland innan han eller hon börjat grundskolan. Dessutom ska minst en av föräldrarna vara född i Ungern och tidigast i skolåldern ha flyttat från Ungern, direkt eller via ett annat land, till Sverige eller Finland. Kunskaper i ungerska är inte en förutsättning för deltagande i undersökningen.

Syftet med forskningen är att jämföra sverigeungrarnas och finlandsungrarnas attityder gentemot de egna rötterna, ungerska språket och kulturen och försöka granska de faktorer som på samhälls- och individnivå påverkar minoritetens språkliga situation. Jag hoppas också kunna dra slutsatser om de framtida utsikterna för språkbevarande och språkbyte. Jag anser att forskning kring språk och identitet är viktigt. Det som gör denna undersökning särskilt intressant, är att det aldrig tidigare har gjorts någon studie kring detta bland personer med ungersk bakgrund i Sverige och Finland. Liknande undersökningar har däremot gjorts i många andra ungerska grupper runt om i världen. I Sverige och i Finland har på sistone många vetenskapliga undersökningar gjorts om andra invandrargruppers ättlingar.

Frågeformuläret representerar en viktig del av min undersökning, därför är det förhållandevis omfattande, men bör inte vara svårt att fylla i. Av dem som besvarar frågorna i frågeformuläret förväntas inte något annat än en öppenhet och vilja för att berätta om egna erfarenheter och åsikter.

Jag kommer att behandla alla insamlade uppgifter om enskilda personer konfidentiellt och använder dem endast för vetenskapliga forskningsändamål. I publikationer och i alla forsknings- och undervisningssammanhang kommer personerna avidentifieras, dvs. de förekommer alltid utan namn och andra identifierbara beteckningar. Personuppgifterna förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem. Alla som har deltagit i undersökningen och är intresserade av att läsa publikationer kring forskningsresultaten är välkomna att kontakta mig. Alla deltagare har naturligtvis rätt att avbryta sin medverkan när som helst under undersökningen. Medverkan är frivillig och inte på något sätt bindande.

Varmt tack för din medverkan! Med vänliga hälsningar,

fil.mag. Boglárka Straszer
doktorand

Jag har läst och förstått ovanstående och lämnar härmed mitt medgivande till att mina uppgifter får användas för forskningsändamål.

_____ _____
Datum Underskrift

FRÅGEFORMULÄR
till andra generationens ungrare i Sverige och i Finland (Svesve)

Svara på frågorna genom att skriva ditt svar på linjen efter frågan och / eller genom att kryssa i rutan som bäst motsvarar verkligheten, om inget annat uppges! Efter varje fråga är det möjligt att skriva en kommentar som kompletterar svaret. Kommentarer kan du också skriva på separat papper.

1. Personliga uppgifter om dig

1.1. Födelseår: _____ 1.2. Födelseort: _____

1.3. Kön: man ☐, kvinna ☐

1.4. Nuvarande land för bosättning: Sverige ☐ Ort: _____

1.5. Tidigare bostadsorter: _____

1.6. Högsta utbildning:

grundskola ☐, gymnasium ☐, högskola / universitet ☐, annan ☐ vilken:_____

1.7. Yrke: _____

1.8. Medborgarskap: _____

Kommentar: _____

2. Familjebakgrund: Dina föräldrar (som du vuxit upp med)

2.1. Moderns bakgrund

2.1.1. Moderns födelseland: _____

2.1.2. Moderns födelseår: _____

2.1.3. Moderns modersmål:_____

2.1.4. Moderns högsta utbildning:

grundskola ☐, gymnasium ☐, högskola / universitet ☐, annan ☐ vilken: _____

2.1.5. Moderns yrke: _____

2.1.6. Är din mor fortfarande i livet? ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

Om din mor är född i och har levt hela sitt liv i Sverige, så gå till 2.3.!

2.2. Moderns inflyttning

2.2.1. Mor lämnade Ungern år _____

2.2.2. Mor kom till Sverige år _____

2.2.3. Mor kom till Sverige

A. som flykting ☐
B. p.g.a. arbete ☐
C. av familjeskäl ☐
D. av annan anledning ☐ vilken: _____

Kommentar: _____

2.3. Faderns bakgrund

2.3.1. Faderns födelseland: _____

2.3.2. Faderns födelseår: _____

2.3.3. Faderns modersmål: _____

2.3.4. Faderns högsta utbildning:

grundskola ☐, gymnasium ☐, högskola / universitet ☐, annan ☐ vilken: _____

2.3.5. Faderns yrke: _____

2.3.6. Är din far fortfarande i livet? ja ☐, nej ☐
Kommentar: _____

Om din far är född i och har levt hela sitt liv i Sverige, så gå till 2.5.!

2.4. Faderns inflyttning

2.4.1. Far lämnade Ungern år _____

2.4.2. Far kom till Sverige år _____

2.4.3. Far kom till Sverige

A. som flykting ☐
B. p.g.a. arbete ☐
C. av familjeskäl ☐
D. av annan anledning ☐ vilken: _____

Kommentar: _____

2.5. Dina föräldrars aktivitet i ungersk förening / ungerska föreningar eller liknande (som t.ex. ungerska hobby- / fritidskretsar, församlingsgrupp osv.)

2.5.1. Din mors aktivitet

A. Mor är inte och har aldrig varit medlem i någon ungersk förening. ☐
B. Mor har varit medlem i någon ungersk förening, men avslutade sitt medlemskap. ☐
C. Mor är medlem i någon ungersk förening, men enbart passivt. ☐
D. Mor är aktiv i någon ungersk förening. ☐

Kommentar: _____

2.5.2. Din fars aktivitet

A. Far är inte och har aldrig varit medlem i någon ungersk förening. ☐
B. Far har varit medlem i någon ungersk förening, men avslutade sitt medlemskap. ☐
C. Far är medlem i någon ungersk förening, men enbart passivt. ☐
D. Far är aktiv i någon ungersk förening. ☐

Kommentar: _____

2.6. Språkanvändning i ditt barndomshem

Kryssa i de rutor som motsvarar det eller de språk som har talats/talas i ditt barndomshem!

	Mor till far	Mor till mig	Mor till syskon	Far till mor	Far till mig	Far till syskon	Jag till mor	Jag till far	Jag till syskon
Enbart ungerska	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Enbart svenska	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annat / Andra språk Vilket? / Vilka? _____	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mer ungerska, mindre svenska / annat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mindre ungerska, mer svenska / annat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lika mycket ungerska som svenska / annat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kommentar: _____

3. Din språkanvändning

3.1. ***Kryssa i de rutor som motsvarar det eller de språk som du använder hemma!***

	Jag använder för mig själv:	Jag bor med en vuxen. Jag använder med denna:	Jag bor med flera vuxna. Jag använder med dem:	Jag har ett barn / flera barn. Jag använder med barnet / barnen:	Om jag hade ett barn / flera barn skulle jag använda med barnet / barnen: det / dem:	Jag har ett husdjur / flera husdjur. Jag talar med det / dem:
Enbart ungerska	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Enbart svenska	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annat / Andra språk Vilket? / Vilka? _____	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mer ungerska, mindre svenska / annat	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mindre ungerska, mer svenska / annat	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lika mycket ungerska som svenska / annat	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kommentar: _____

3.2. ***Kryssa i de rutor som motsvarar det eller de språk som du använder utanför hemmet!***

	Med kusiner och andra släktingar:	Med vänner:	Med grannar:	Utförande av fritids-aktiviteter:	På jobbet:	I butiker:	I kontakt med myndigheter:
Enbart ungerska	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Enbart svenska	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annat / Andra språk Vilket? / Vilka? _____	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mer ungerska, mindre svenska / annat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mindre ungerska, mer svenska / annat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lika mycket ungerska som svenska / annat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kommentar: _____

4. Ungerskans roll i ditt vardagsliv

4.1. Böcker, filmer och musik

4.1.1. Har du böcker på ungerska hemma? ja ☐, nej ☐

4.1.2. Prenumererar du på eller får du regelbundet en eller flera ungerska tidningar eller tidskrifter?
ja ☐, nej ☐

4.1.3. Har du musik på ungerska hemma? ja ☐, nej ☐

4.1.4. Har du videor / DVD -filmer på ungerska hemma? ja ☐, nej ☐

4.1.5. Har du ungerska TV-kanaler? ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

4.2. Hur ofta använder du ungerska?

Svara på följande frågor genom att kryssa i passande ruta! Bokstäverna nedan syftar på följande:

A - dagligen
B - några gånger per vecka
C - en gång per vecka
D - några gånger per månad
E - en gång per månad
F - några gånger per år
G - en gång per år
H - aldrig

	A	B	C	D	E	F	G	H
Jag läser böcker på ungerska	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jag läser tidningar / tidskrifter på ungerska	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jag läser internetsidor på ungerska	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jag lyssnar på ungerskspråkig musik / radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jag tittar på ungerska TV-program / ungerskspråkiga videor / DVD-filmer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jag skriver vykort / SMS på ungerska	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jag skriver brev / e-post på ungerska	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jag pratar ungerska i telefonen / mobilen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jag tolkar / översätter till eller från ungerska	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jag besöker grupper där man talar ungerska	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jag träffar andra i Sverige bosatta ungrare eller personer som har ungersk bakgrund	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jag använder ungerska	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kommentar: _____

5. Din språkfärdighet

5.1. Uppskatta din språkfärdighet i ungerska och svenska!

UNGERSKA	förstår	talar	läser	skriver
Mycket bra	☐	☐	☐	☐
Bra	☐	☐	☐	☐
Varken bra eller dåligt	☐	☐	☐	☐
Dåligt	☐	☐	☐	☐
Mycket dåligt	☐	☐	☐	☐

Kommentar: _____

SVENSKA	förstår	talar	läser	skriver
Mycket bra	☐	☐	☐	☐
Bra	☐	☐	☐	☐
Varken bra eller dåligt	☐	☐	☐	☐
Dåligt	☐	☐	☐	☐
Mycket dåligt	☐	☐	☐	☐

Kommentar: _____

Om du vuxit upp med ett tredje språk, beskriv din språkfärdighet också i detta! Skriv på nedanstående rad vilket språk det gäller!

_____	förstår	talar	läser	skriver
Mycket bra	☐	☐	☐	☐
Bra	☐	☐	☐	☐
Varken bra el. dåligt	☐	☐	☐	☐
Dåligt	☐	☐	☐	☐
Mycket dåligt	☐	☐	☐	☐

Kommentar: _____

5.2. Välj ur varje punkt ett konstaterande som enligt dig stämmer överens med din språkfärdighet och kryssa i rutan!

5.2.1. Jag förstår ungerska

A. mycket bättre än svenska ☐
B. lite bättre än svenska ☐
C. lika bra som svenska ☐
D. lite sämre än svenska ☐
E. mycket sämre än svenska ☐
F. inte alls ☐

Kommentar: _____

5.2.2. Jag talar ungerska

A. mycket bättre än svenska ☐
B. lite bättre än svenska ☐
C. lika bra som svenska ☐
D. lite sämre än svenska ☐
E. mycket sämre än svenska ☐
F. inte alls ☐

Kommentar: _____

5.2.3. Jag läser på ungerska

A. mycket bättre än svenska ☐
B. lite bättre än svenska ☐
C. lika bra som svenska ☐
D. lite sämre än svenska ☐
E. mycket sämre än svenska ☐
F. inte alls ☐

Kommentar: _____

5.2.4. Jag skriver på ungerska

A. mycket bättre än svenska ☐
B. lite bättre än svenska ☐
C. lika bra som svenska ☐
D. lite sämre än svenska ☐
E. mycket sämre än svenska ☐
F. inte alls ☐

Kommentar: _____

5.3. Är du nöjd med din ungerska språkfärdighet?

A. Jag är mycket nöjd. ☐
B. Jag är ganska nöjd. ☐
C. Jag är varken nöjd eller missnöjd. ☐
D. Jag är inte speciellt nöjd. ☐
E. Jag är inte alls nöjd. ☐

Kommentar: _____

6. Undervisning i ungerska språket ***(Välj ett av konstaterandena nedan, 6.1. eller 6.2.!)***

6.1. Jag har inte fått undervisning i ungerska. ☐
6.2. Jag har fått undervisning i ungerska. ☐

Svara på följande frågor <u>om du inte fått</u> undervisning i ungerska!
Om du har fått undervisning i ungerska gå till 6.2.1.!

6.1.1. Kan du ange skälet till att du inte fått undervisning i ungerska?

_____

Kommentar: _____

6.1.2. Ville dina föräldrar att du skulle få undervisning i ungerska? ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

6.1.3. Ville du själv få undervisning i ungerska? ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

6.1.4. Skulle du vilja få undervisning i ungerska någon gång i framtiden? ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

Svara på följande frågor om du har fått undervisning i ungerska!
Om du inte fått undervisning i ungerska gå till 7.!

6.2.1. Var fick du undervisning i ungerska? ***(Du kan kryssa i flera rutor.)***

A. i daghemmet / lekskolan / förskolan ☐
B. i grundskolan ☐
C. i gymnasiet ☐
D. på universitet / högskola ☐
E. genom privatlektioner ☐
F. på annan plats / på annat sätt ☐ Var / hur: _____

Kommentar: _____

6.2.2. Började du läsa ungerska av egen fri vilja? ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

6.2.3. Tycker du att du fått tillräckligt med undervisning i ungerska? ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

6.2.4. Tycker du att du fått bra undervisning i ungerska? ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

6.2.5. Var du i skolan stolt över att du kunde ungerska? ja ☐, nej ☐, ingen erfarenhet ☐

Kommentar: _____

6.2.6. Tror du att lärare i skolan tycker att det är bra att elever deltar i undervisningen i ungerska som hemspråk / modersmål? ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

6.2.7. Hade du velat fortsätta dina studier i ungerska? ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

6.2.8. Skulle du vilja fortsätta nu med studier i ungerska? ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

6.2.9. Har du nytta av att du läst ungerska? ja ☐, nej ☐ ***Om du svarade "ja", så berätta hur!***

_____

_____

Kommentar: _____

7. Din aktivitet i ungersk förening / i ungerska föreningar eller liknande (som t.ex. ungerska kretsar, församlingsgrupp osv.)

A. Jag är inte och jag har aldrig varit medlem i någon ungersk förening. ☐
B. Jag har varit medlem i någon ungersk förening, men avslutade mitt medlemskap. ☐
C. Jag är medlem i någon ungersk förening, men enbart passivt. ☐
D. Jag är aktiv i någon ungersk förening. ☐

Om du kryssade för B, C eller D, skulle du kunna berätta om vilken förening det gäller:

_____

Kommentar: _____

8. Dina kontakter med Ungern

8.1. Har du släktingar i Ungern? ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

8.2. Har du vänner i Ungern? ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

Om du aldrig har besökt Ungern gå till 9.!

8.3. Hur ofta besökte du Ungern som barn?

några gånger per år ☐, en gång per år ☐, vartannat år ☐ , mindre än vartannat år ☐

Kommentar: _____

8.4. Hur ofta besöker du Ungern nuförtiden?

några gånger per år ☐, en gång per år ☐, vartannat år ☐ , mindre än vartannat år ☐

Kommentar: _____

8.5. Hur långa brukar dina vistelser i Ungern vara?

några månader ☐, minst en månad ☐, några veckor ☐, minst en vecka ☐, några dagar ☐

Kommentar: _____

8.6. Vilket / vilka språk använder du i Ungern?

ungerska ☐, svenska ☐, annat / andra ☐ - vilket / vilka: _____

Kommentar: _____

9. Intresse för Ungern

9.1. Följer du vad som händer i Ungern?

A. dagligen ☐
B. några gånger per vecka ☐
C. en gång per vecka ☐
D. några gånger per månad ☐
E. en gång per månad ☐
F. några gånger per år ☐
G. en gång per år ☐
H. aldrig ☐

9.2. Lägger du speciellt märke till händelser som har att göra med Ungern?
ja ☐, nej ☐, vet ej ☐

Kommentar: _____

9.3. Lägger du speciellt märke till saker som har att göra med ungrare i Sverige?
ja ☐, nej ☐, vet ej ☐

Kommentar: _____

10. Attityder och åsikter

10.1. Ditt förhållande till språken

10.1.1. Vilket / vilka språk anser du vara ditt/dina modersmål? _____

Kommentar: _____

10.1.2. På vilket språk känns det naturligast att använda? _____

Kommentar: _____

10.1.3. Har du alltid tyckt att det är naturligast att tala på detta språk? ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

10.1.4. Tycker du att två- / flerspråkighet är bra? ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

10.2. Ditt förhållande till ungerska

10.2.1. Tycker du att det är viktigt för en person som har ungersk bakgrund att kunna ungerska?
ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

10.2.2. Vad tycker du, kan man tala ungerska när svenskarna är närvarande?
ja ☐, nej ☐

Kommentar: _____

Om du inte alls kan ungerska fortsätt att svara på fråga 10.3.!

10.2.3. När du är med en person som kan både ungerska och svenska t.ex. på gatan i Sverige talar du då ungerska med personen i fråga?
oftast ja ☐, oftast nej ☐, beror på situation ☐, har ingen erfarenhet ☐

Kommentar: _____

10.2.4. Fortsätter du att tala ungerska med din tvåspråkiga bekant / släkting t.ex. i affären i Sverige om det finns andra som kan höra er?
oftast ja ☐, oftast nej ☐, beror på situation ☐, har ingen erfarenhet ☐

Kommentar: _____

10.2.5. När du är med en person som kan både ungerska och svenska t.ex. på gatan i Ungern talar du då ungerska med personen i fråga?
oftast ja ☐, oftast nej ☐, beror på situation ☐, har ingen erfarenhet ☐

Kommentar: _____

10.2.6. Fortsätter du att tala ungerska med din tvåspråkiga bekant / släkting t.ex. i affären i Ungern om det finns andra som kan höra er?
oftast ja ☐, oftast nej ☐, beror på situation ☐, har ingen erfarenhet ☐

Kommentar: _____

10.3. Ditt förhållande till din egen ungerska bakgrund

10.3.1. Känner du dig ungersk i Sverige?
ja ☐, nej ☐, beror på situation ☐

Kommentar: _____

10.3.2. Känner du dig ungersk i Ungern?
ja ☐, nej ☐, beror på situation ☐, har ingen erfarenhet ☐

Kommentar: _____

10.3.3. Är du stolt över din ungerska bakgrund?
väldigt stolt ☐, ganska stolt ☐, inte stolt ☐

Kommentar: _____

10.3.4. Tycker du att det är trevligt när du träffar någon annan som också har ungersk bakgrund?
ja ☐, nej ☐, beror på situation ☐, har ingen erfarenhet ☐

Kommentar: _____

10.3.5. Tycker du att det är trevligt när du hör att man på gatan i Sverige talar ungerska?
ja ☐, nej ☐, beror på situation ☐, har ingen erfarenhet ☐

Kommentar: _____

10.4. Åsikter angående andras förhållningssätt till språk och bakgrund

10.4.1. Tycker du att svenskar generellt har fördomar mot människor med ungersk bakgrund?
i regel ja ☐, i regel nej ☐, har ingen erfarenhet ☐

Kommentar: _____

10.4.2. Tycker du att svenskar i Sverige förhåller sig positiva till dig när de hör dig tala ungerska?
i regel ja ☐, i regel nej ☐, beror på situation ☐, har ingen erfarenhet ☐

Kommentar: _____

10.4.3. Tycker du att invandrare i Sverige i allmänhet förhåller sig positiva till dig när de hör dig tala ungerska?
i regel ja ☐, i regel nej ☐, beror på situation ☐, har ingen erfarenhet ☐

Kommentar: _____

10.4.4. Tycker du att ungrare i Ungern generellt har fördomar mot utlänningar?
i regel ja ☐, i regel nej ☐, har ingen erfarenhet ☐

Kommentar: _____

10.4.5. Tycker du att ungrare i Ungern förhåller sig positiva till dig när de hör dig tala andra språk än ungerska?
i regel ja ☐, i regel nej ☐, beror på situation ☐, har ingen erfarenhet ☐

Kommentar: _____

10.5. Du själv och andra

10.5.1. Känner du att man i Sverige ibland lägger märke till att du har en något annorlunda etnisk bakgrund än svensk?
ja ☐, nej ☐, beror på situation ☐, har ingen erfarenhet ☐

Om du svarade "ja" eller "beror på situation, skulle du kunna berätta vad det kan bero på?

_____

10.5.2. Om någon i Sverige lägger märke till att du har en något annorlunda etnisk bakgrund än svensk behandlar den personen dig bra?
i regel ja ☐, i regel nej ☐, beror på situation ☐, har ingen erfarenhet ☐

Kommentar: _____

10.5.3. Har du haft en sådan känsla i Ungern att man ibland lagt märke till att du inte är ungrare från Ungern?
ja ☐, nej ☐, beror på situation ☐, har ingen erfarenhet ☐

Om du svarade "ja" eller "beror på situation", skulle du kunna berätta vad det kan bero på?

_____

Kommentar: _____

10.5.4. Om någon i Ungern märker att du inte är en ungrare från Ungern behandlar den personen dig bra?
i regel ja ☐, i regel nej ☐, beror på situation ☐, har ingen erfarenhet ☐

Kommentar: _____

10.5.5. Vill du att man i Sverige skall lägga märke till att du har en något annorlunda etnisk bakgrund än svensk?
ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

10.5.6. Vill du att man i Ungern skall lägga märke till att du inte är en ungrare från Ungern?
ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

10.5.7. Känner du dig hemmastadd i Ungern?
i regel ja ☐, i regel nej ☐, beror på situation ☐, har ingen erfarenhet ☐

Kommentar: _____

10.5.8. Känner du dig hemmastadd i Sverige?
i regel ja ☐, i regel nej ☐, beror på situation ☐

Kommentar: _____

11. Ungersk identitet

11.1. Vad tycker du: vem är ungrare?
_____
_____
_____

11.2. Vad tycker du: vilka är de viktigaste kännetecknen för ungersk identitet?
_____
_____
_____

11.3. Vad tycker du: vad betyder ungerskhet för en sverigeungrare?
_____
_____
_____

11.4. Vilken roll tycker du att ungerska språket har i sverigeungrares liv?

_____
_____
_____

11.5. När någon utomlands frågar vem du är och varifrån du kommer, vad svarar du då?

_____
_____
_____

11.6. Vad betyder det för dig att ha ungersk bakgrund?

_____
_____
_____

11.7. Tycker du att du själv har ungerska karaktärsdrag, seder, egenskaper m.m.? ***Om ja, så räkna upp dem!***

_____
_____
_____

11.8. I vilka situationer känner du att du är ungersk?

_____
_____
_____

11.9. I vilka situationer känner du att du är svensk?

_____
_____
_____

12. Namn

12.1. Efternamn

12.1.1. Har du ett ungerskt efternamn eller efternamn som man skriver på ungerskt vis eller efternamn som man kan associera med Ungern?

ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

Om du svarade "ja", gå till 12.2.!

12.1.2. Har du tidigare haft ett ungerskt efternamn eller efternamn som man skriver på ungerskt vis eller efternamn som man kan associera med Ungern?

ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Om du svarade "ja", kan du berätta varför du inte har det längre!

_____

Kommentar: _____

12.2. Förnamn

12.2.1. Har du ett ungerskt förnamn eller förnamn som man skriver på ungerskt vis eller förnamn som man kan associera med Ungern?

ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

Om du svarade "ja", gå till 12.3.!

12.2.2. Har du tidigare haft ett ungerskt förnamn eller förnamn som man skriver på ungerskt vis eller förnamn som man kan associera med Ungern?

ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Om du svarade "ja", kan du berätta varför du inte har det längre!

_____

Kommentar: _____

12.3. Din åsikt om namngivningen

12.3.1. Har du gett ditt barn / dina barn eller kommer du att ge kommande barn ett ungerskt namn eller namn som man skriver på ungerskt vis eller förnamn som man kan associera med Ungern?

ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

12.3.2. Tycker du det är viktigt att ättlingar till ungrare som bor utomlands har ungerskt namn / ungerska namn eller namn som man skriver på ungerskt vis eller namn som man kan associera med Ungern?

ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

13. Ungerska och ungrare i det svenska samhället

13.1.1. Finns det böcker på ungerska i biblioteket på den ort där du bor?

ja ☐, nej ☐, vet inte ☐

Kommentar: _____

13.1.2. Tycker du att det borde finnas böcker på ungerska på biblioteken i Sverige?
ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

13.2. Tycker du det är viktigt att personer med ungersk bakgrund får undervisning i ungerska i Sverige? ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

13.3. Tycker du det är viktigt att det finns ungerskspråkiga fritidsaktiviteter i Sverige?
ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

13.4.1. Har din hemstad en vänort i Ungern?
ja ☐, nej ☐, vet inte ☐

Kommentar: _____

Om du svarade "ja", gå direkt till 13.5.!
13.4.2. Borde din hemstad ha en vänort i Ungern?
ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

13.5. Tycker du att kommunen och / eller staten bör stödja ungerska språket i Sverige?
ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

14. Om nästa generationen

14.1. Vilket / vilka språk – svenska, ungerska eller ett tredje språk – vill du att ditt barn / dina kommande barn skall lära sig? _____ ***Förklara varför!***_____
_____

Kommentar: _____

14.2. Tycker du det är viktigt att ditt barn / dina kommande barn skulle vara intresserade av Ungern och sin ungerska bakgrund? ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

14.3. Tycker du det är viktigt att ditt barn / dina kommande barn skulle vara intresserat / intresserade av att lära sig ungerska? ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

14.4. Tycker du det är viktigt att ditt barn / dina kommande barn ska få undervisning i ungerska?
ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

15. Avsikt att flytta

15.1. Tänker dina föräldrar någon gång flytta till Ungern?
ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

15.2. Tänker du någon gång flytta till Ungern?
ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

15.3. Skulle du vilja att ditt barn / dina barn / kommande barn någon gång flyttar till Ungern?
ja ☐, nej ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

16. Frågor om ifyllningen av detta frågeformulär

16.1. Tyckte du att det var svårt att fylla i detta frågeformulär? nej ☐, ja ☐, kan inte säga ☐

Kommentar: _____

16.2. Finns det någon fråga / några frågor som du inte velat svara på?
nej ☐, ja ☐ - Vilken / vilka? ***(skriv frågans nummer):*** _____

Kommentar: _____

16.3. Finns det någon fråga / några frågor som du skulle vilja svara på utförligare / muntligt?
nej ☐, ja ☐ - Vilken / vilka? ***(skriv frågans nummer):*** _____

Kommentar: _____

16.4. Skulle du vara beredd att komplettera detta frågeformulär med en intervju? ja ☐, nej ☐

Om du vill vara med i en intervju, skulle du vänligen kunna skriva ned dina kontaktuppgifter! Meddela även hur (post, e-post, telefon osv.) och när jag får kontakta dig!

VARMT TACK FÖR DIN MEDVERKAN! Med vänliga hälsningar, Boglárka Straszer

Återlämningsadress: Boglárka Straszer, Uppsala universitet, Institutionen för moderna språk
Box 636, 751 26 UPPSALA, Sverige

Bilaga 2. Datamatris

Informant 01FaM27	01FaM79tJ333BBjXDX3mG3Bk2
Informant 02FaK18	02FaK88vJ133CBjPXX3mL3Ak2
Informant 03FaK30	03FaK76tJ333BBnDTT3gR3Ak3
Informant 04FaK19	04FaK87vN233CByPXX3mH5Au2
Informant 05FaM21	05FaM85vN233BBjPPP3mG3Ak1
Informant 06FaK24	06FaK82tJ333BByDDY4mR3Fk1
Informant 07FaM24	07FaM82tJ233CBnPPP3mH3Bk2
Informant 08FaK22	08FaK84vJ233CByPPP3mG3Ak2
Informant 09FaK25	09FaK81tJ333BByDDD4mH3Ak2
Informant 10FbM25	10FbM81tJ323C0yPPP3mL2Af1
Informant 11FbM21	11FbM85tJ223C0jPPP3mG3Bf2
Informant 12FbK33	12FbK73tN233D0yDTP4mH3Af1
Informant 13FbM32	13FbM74tN433D0yPTP3mR2Cf1
Informant 14FbK32	14FbK74vJ221D0yXTD0gH2Fk1
Informant 15FbM23	15FbM83tJ223C0yPPP0mR3Bf1
Informant 16FbM26	16FbM80vN333CCyPDD3mG2Bf1
Informant 17FbK30	17FbK76tJ334C0jXTD3mR2Ak1
Informant 18FbM33	18FbM73vN334C0yPDD3rH2Bk0
Informant 19FbM24	19FbM82tN333D0nPXP3gR2Ak0
Informant 20FbM25	20FbM81vN233C0yTTT3mR2Af0
Informant 21FbK34	21FbK72vN324C0yPPP2rH2Cf0
Informant 22FbM24	22FbM82vN233D0yPTP3mH2Bf1
Informant 23FbM35	23FbM71vN324C0jDTT3zR2Bf1
Informant 24FbM20	24FbM86tN233C0nPYY3gR2Ak0
Informant 25FbM38	25FbM68vJ324C0jXDP4rR1Fk1
Informant 26FbM35	26FbM71tN423D0nDDD1zH1Ff1
Informant 27FbK32	27FbK74tJ323C0nXTD1zH2Af1
Informant 28FbK36	28FbK70tN313C0jPXP3zR0Hf0
Informant 29FbK32	29FbK74vN442C0jPPP3zH1Ff4
Informant 30FbK35	30FbK71tN335C0oPPY2zH1Ff1
Informant 31FdM26	31FdM80vN2440BnPXX3gG2Ak2
Informant 32FdM30	32FdM76tN3430ByXDX3mR1Bf2
Informant 33FdM31	33FdM75tJ3330CjPDD2rR1Bf2
Informant 34FdM22	34FdM84tN2240ByPXX3mR1Af2
Informant 35FdM67	35FdM39tN3330AnPXP1zR1Ff2
Informant 36FdK34	36FdK72tN3110CoPPD3zH1Gf3
Informant 37FdM55	37FdM51tN3430CjDPT1zH2Af2
Informant 38FeM20	38FeM86vN133CBnPPP3gR2Af2
Informant 39SaK34	39SaK72tJ322CAnXTT3mL2As1
Informant 40SaM31	40SaM75tJ323CAnDTT3gL2Ck2
Informant 41SaK35	41SaK71tJ342AAnTTT3mL2As4
Informant 42SaK29	42SaK77tN321CCnXXX4mG2Ak1
Informant 43SaM33	43SaM73tN322AAyPTT3mG1Cs2
Informant 44SaM40	44SaM66tN221CAnTDD3mG2As2

Informant 45SaM23	45SaM83tN322DDnPPT2mR2Bs1
Informant 46SaM23	46SaM83tN332CCyXXP3mG1Bs2
Informant 47SaK19	47SaK87tN222CZnPPP4mG3As1
Informant 48SaM25	48SaM81tN222CCyPPP3gR2As2
Informant 49SaM47	49SaM59tN323AAnDDY1mH2As1
Informant 50SaM41	50SaM65tN223AAnDDY1mH1Bs1
Informant 51SaK35	51SaK71tN331CAnPTX2zG3Ds4
Informant 52SaM33	52SaM73tN331CAnPTX2zG3Hs1
Informant 53SaK21	53SaK85vN233AAnPPP4gR2Ak4
Informant 54SaM64	54SaM42tN233ADnXDP0mR2As3
Informant 55SaK21	55SaK85tN223DDnPYY3mR2Bs0
Informant 56SaM24	56SaM82tN233AAnPPP4mR2Cs4
Informant 57SaM32	57SaM74tN222DDyPPP2oG1Ek1
Informant 58SaK23	58SaK83vN212BAjPPP1rG2Bs0
Informant 59SaM49	59SaM57vN233AAnPPP2rR1Bs0
Informant 60SaK32	60SaK74vN331AAjXXX2oG1Fs1
Informant 61SaK46	61SaK60tN412AAnDDD3zL1Fk1
Informant 62SaM44	62SaM62tN231AAjPXX2zG2Gs1
Informant 63SaK48	63SaK58tN333AAnTPP1rG1Es1
Informant 64SaK23	64SaK83tN222CAyPXT3gG2As1
Informant 65SaM39	65SaM67tN211AAyPYX2gG1As1
Informant 66SaM45	66SaM61tN211AAnXDD3zR1Fs2
Informant 67SaK36	67SaK70tN231AAjPXX2zR0Hs3
Informant 68SbK25	68SbK81tN333C0yPDD3rL1Cs0
Informant 69SbK23	69SbK83tN333D0nPDP2gL2As0
Informant 70SbK52	70SbK54tN333A0nDPP1oH1Fs0
Informant 71SbM48	71SbM58tN343A0nPPP1zR0Hs0
Informant 72ScM21	72ScM85vJ333CCjPPP3mG3Ak0
Informant 73ScK36	73ScK70tN212BAyPPP3rG1Fs0
Informant 74ScM26	74ScM80tJ333ACyTTP4mR3Ah0
Informant 75SdM42	75SdM64tN3330AnXDT2rL1Ds2
Informant 76SdK36	76SdK70tN4330AnPDT2zG0Fs2
Informant 77SdM25	77SdM81tJ3230DnDDT2mL2As1
Informant 78SdK28	78SdK78tN3230DnXTT1mG2Bs4
Informant 79SdK40	79SdK66tN2330AnPPD3zL0Fs0
Informant 80SdM24	80SdM82tN2330AyXPT3rG1Bs1
Informant 81SdK30	81SdK76tC2120AjPPT4zG2Fs4
Informant 82SdK26	82SdK80tJ3330AnDPT4gL2As1
Informant 83SdK34	83SdK72tN3330AnDTD1zL1Fs0
Informant 84SdK24	84SdK82tN3330DyPPP4zH1Hs1
Informant 85SdK42	85SdK64tN3310DnPDT1zH0Hs1
Informant 86SdK21	86SdK85tN3330AyPPP1zH1Ds1
Informant 87SdM42	87SdM64tN3230AyPPX1zH1Fs4
Informant 88SdK25	88SdK81tN3330AnPYP1zR0Hs1

Bilaga 3. Kodnyckel

	1. variabel	2. variabel	3. variabel	4. variabel	5. variabel	6. variabel
1. + 2. plats	3. plats	4. plats	5. plats	6.+ 7.plats	8. plats	9. plats
Identifikationsnummer	***Land***	***Etnicitet***	***Kön***	***Födelseår***	***Bostadsort***	***Har bott i Ungern***
För varje informant ett eget nummer från 01 till 88	**F** = Finland **S** = Sverige	**a** = båda föräldrar ungrare **b** = mor ungersk, far svensk / finsk **c** = mor ungersk, far icke ungersk / svensk / finsk **d** = far ungersk, mor svensk / finsk **e** = far ungersk, mor icke ungersk / svensk / finsk	**M** = man **K** = kvinna	de sista två siffror av födelseåret	**t** = ungerskt tätbebott område **v** = ungerskt glesbebott område	**J** = ja **N** = nej **C** = svaret saknas

7. variabel	8. variabel		9. variabel		10. variabel	11. variabel	12. variabel (hälften)
10. plats	11. plats	12. plats	13. plats	14. plats	15. plats	16. plats	17. plats
Utbildning / informant	***Utbildning / mor***	***Utbildning / far***	***Orsak för invandring / mor***	***Orsak för invandring / far***	***Avsikt att flytta / föräldrarna***	***Aktivitet / informant***	***Aktivitet / mor***
1 = grund	**1** = grund	**1** = grund	**A** = flykting	**A** = flykting	**j** = ja	**T** = aktiv	**T** = aktiv
2 = mellan	**2** = mellan	**2** = mellan	**B** = arbete	**B** = arbete	**n** = nej	**D** = deltagande	**D** = deltagande
3 = hög	**3** = hög	**3** = hög	**C** = familj	**C** = familj	**o** = återflyttade	**X** = före detta medlem	**X** = före detta medlem
4 = annan	**4** = annan	**4** = annan	**D** = annan	**D** = annan	**y** = vet inte	**P** = passiv	**P** = passiv
	5 = vet inte	**5** = vet inte	**Z** = vet inte	**Z** = vet inte			**Y** = vet inte
			O = är inte invandrad	**O** = är inte invandrad			

12. variabel (hälften)	13. variabel	14. variabel	15. variabel	16. variabel	17. variabel	18. variabel	19. variabel
18. plats	19. plats	20. plats	21. plats	22. plats	23.plats	24. plats	25. plats
Aktivitet / far	***Besökte Ungern som barn***	***Ungerska i barndomshemmet***	***Utbildning i ungerska***	***Språkfärdighet i ungerska - jmf. med svenska / finska***	***Ungerskans användning idag***	***Medborgarskap***	***Ungerskt namn***
T = aktiv	**0** = aldrig	**z** = aldrig	**G** = ja som barn (ABC)	**0** = kan inte alls	A = dagligen	**u** = ungerskt	**0** = inga
D = deltagande	**1** = mindre än vartannat år	**r** = sällan	**H** = ja senare (DEF)	**1** = mycket sämre	B = några ggr per vecka	**f** = finskt	**1** = ett
X = före detta medlem	**2** = vartannat år	**g** = ofta	**L** = både som barn och senare	**2** = lite sämre	C = en gång per vecka	**s** = svenskt	**2** = båda
P = passiv	**3** = en gång per år	**m** = alltid	**R** = nej	**3** = lika bra	D = några ggr per månad	**k** = dubbelt	**3** = ett och det andra inte längre
Y = vet inte	**4** = några ggr per år	**o** = svaret saknas		**4** = lite bättre	E = en gång per månad	**h** = trippelt	**4** = har haft tidigare
				5 = mycket bättre	F = några ggr per år		
					G = en gång per år		
					H = aldrig		

Acta Universitatis Upsaliensis
Studia Uralica et Altaica Upsaliensia

Prior to 1990 the series was called Studia et Altaica Upsaliensia. The following books were published under this title.

1. Björn Collinder: Sprachverwandschaft und Wahrscheinlichkeit. Ausgewählte Schriften neu veröffenlicht zum 70. Geburtstag des Verfassers 22. juli 1964, zusammen mit einer Bibliographie der Werke von Björn Collinder 1921–1964. 1964.
2. Seung-Bog Cho: A phonological study of Korean. With an historical analysis. 1967.
3. Nils Erik Hansegård: Recent Finnish Loanwords in Jukkasjärvi Lappish. 1967.
4. Ödon Lavotha: Studien zu dem ungarischen Potentialsuffix *hat/het*. 1967.
5. Valev Uibopuu: Similarkomparative Konstruktionen im Finnischen und Estnischen insbesondere in der modernen Schriftsprache. Syntaktisch-stilistische Untersuchungen. 1970.
6. Nils Erik Hansegård: Finnish Loanwords in Jukkasjärvi Lappish Classfied according to their Meaning. Supplement to *Recent Finnish Loanwords in Jukkasjärvi Lappish* by the same author. 1971.
7. Eivor Nylund Torstensson: De finska sjönamnen i Korpilombolo socken. Summary: *Finnish lake-names in Korpilombolo*, Sweden. 1973.
8. Valter Tauli: Standard Estonian Grammar. Part I. Phonology, morphology, wordformation. 1973.
9. Milja Andersson: Houmioita suomen mainoskielestä. Zusammenfassung: *Bemerkungen zur finnischen Werbesprache*. 1974.
10. Oscar Lazar: The Formation of Abstract Nouns in the Uralic Languages. 1974.
11. Siri Sahlman-Karlsson: Specimens of American Finnish. A field study of linguistic behaviour. 1976.
12. Aarand Roos: Morfologiska tendenser vid språklig interferens med estniska som bas. Zusammenfssung: *Morphlogische Tendenzen bei sprachlicher Interferenz mit Estnisch als Grundsprache*. 1980.
13. Raimo Raag: Lexical Characteristics in Swedish Estonian. 1982.
14. Valter Tauli: Standard Estonian Grammar. Part II. Syntax. 1983.
15. Lars-Gunnar Larsson: Studien zum Partitivgebrauch in den ostseefinnischen Sprachen. 1983.
16. Anne Nesser: ”Se oli kurja käya koulosa”. Bruket av inre och yttre lokalkaus i sverigefinska skolbarns språk. 1986.
17. Tuuli Forsgren: Finska participattribut i svensk översättning. Summary: *Finnish Attributive Participles translated into Swedish*. 1986.
18. Nore Johansson: Tornedalsfinska ord ur dialektgeografisk synvinkel. Zusammenfassung: *Wörter des finnischen Dialekts von Tornedalen. Eine dialektgeographische Untersuchung.* 1987.
19. Proceedings of the Second Scandinavian Symposium an Aspectology. Ed. Lars-Gunnar Larsson. 1989.

Acta Universitatis Upsaliensis
Studia Uralica Upsaliensia

---

20. Mária Dugántsy: Erzä-mordwinische rituelle Klagesänge. 1991.
21. Leena Marjatta Huss: Simultan tvåspråkighet i svensk-finsk kontext. 1991.
22. Toivo Tikka: Vepsän suffiksoituneet postpositiot. Kieliopillisiin sijoihin liittyvä suffiksoituminen. 1992.
23. Manja Irmeli Lehto: Ingrian Finnish: Dialect Preservation and Change. 1996.
24. Tina Söderman: Lexical Characteristics of the Estonian North Eastern Coastal Dialect. 1996.
25. Peep Nemvalts: Case Marking of Subject Phrases in Modern Standard Estonian. 1996.
26. Lapponica et Uralica. 100 Jahre finnisch-ugrischer Unterricht an der Universität Uppsala. Vorträge am Jubiläumssymposium 20.–23. April 1994. Herausgegeben von Lars-Gunnar Larsson. 1996.
27. Satu M. Gröndahl: Den ofullkomliga traditionen. Bilden av Ingermanlands kvinnliga runotradition. 1997.
28. Susanna Angéus Kuoljok: Nominalavledningar på *ahka* i lulesamiskan. 1997.
29. Virve Raag: The Effects of Planned Change on Estonian Morphology. 1998.
30. Stefan M. Pugh: Systems in Contact, System in Motion: The Assimilation of Russian Verbs in the Baltic Finnic Languages of Russia. 1999.
31. Leena Huss: Reversing Language Shift in the Far North: Linguistic Revitalization in Northern Scandinavia and Finland. 1999.
32. Susanna Fahlström: Form and Philosophy in Sándor Weöres' Poetry. 1999.
33. Torbjörn Söder: "Walk This Way": Verbs of Motion in Three Finno-Ugric Languages. 2001.
34. Leelo Keevallik: From Interaction to Grammar: Estonian Finite Verb Forms in Conversation. 2003.
35. André Hesselbäck: Tatar and Chuvash Code-copies in Mari. 2005.
36. Annika Jansson: Sami Language at Home and at School: A Fieldwork Perspective. 2005.
37. Inheriting the 1990s. The Baltic Countries. Ed. Baiba Metuzāle-Kangere. 2010.
38. Boglárka Straszer: "Ungerska för rötternas skull". Språkval och identitet bland andragenerationens ungrare i Sverige och Finland. 2011.